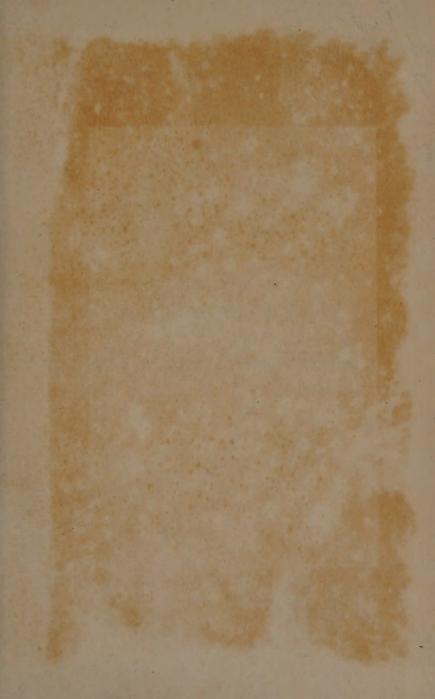
School of Theology at Claremont

5+ Athonomy

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

E.W. Kores

ST. ATHANASIUS'S ORATIONS AGAINST THE ARIANS.

London HENRY FROWDE

OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE

AMEN CORNER

TOY 'AFIOY

1350 A18 1884

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ ΛΟΓΟΙ

THE

ORATIONS OF ST. ATHANASIUS AGAINST THE ARIANS

ACCORDING TO THE BENEDICTINE TEXT

With an Account of his Life

by

WILLIAM BRIGHT, D.D.

CANON OF CHRIST CHURCH
REGIUS PROFESSOR OF ECCLESIASTICAL HISTORY

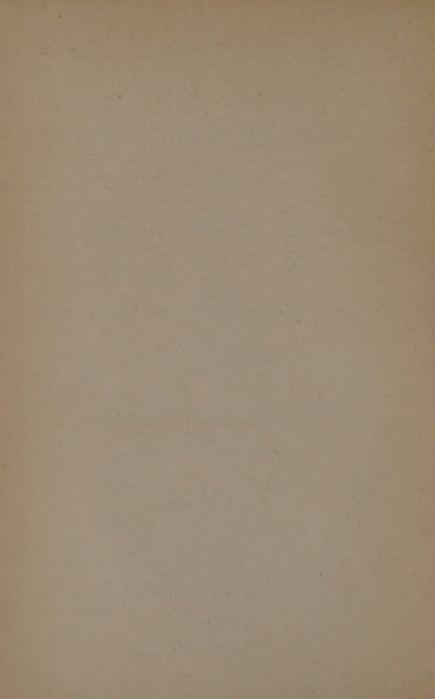
Second Edition

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

1884

[All rights reserved]

CONTENTS

INTRODUCTION, on the Life of St. Athanasius . . . p. i-cii

ORATION I.

Necessity of exposing the true character of Arianism. Reference to the 'Thalia' of Arius for its essential propositions. The Catholic doctrine stated. The question is, Whether our Lord be truly Son of God, and truly God, or not. His Eternity proved by texts of Scripture, by His Divine Sonship, by His creative agency, by the doctrine of the Trinity, and by His titles, as 'Wisdom,' 'Word,' 'Image.' Arian objections considered. Analogy of human parentage, how far applicable. The term 'Ingenerate' discussed. Moral unalterableness of the Son as such. Examination of the texts alleged by Arians: Phil. ii. 9, 10; Ps. xlv. 7, 8; Heb. i. 4. These are shown to harmonize with Catholic doctrine

ORATION II.

Examination of texts resumed: Heb. iii. 2; Acts ii. 36. Points in which the Son differs from all creatures as such. The Arian theory, that He is a creature, created to create others, absurd. Contrast between the respective relations of creatures and of the Son to the Father. Scripture illustrations helpful up to a certain point. The Sonship necessarily mysterious. The one Word of God contrasted with other 'words.' Argument from Baptismal form. Examination of Prov. viii. 22, LXX.; it is explained as referring to the Incarnation. Illustration of the point from Deut. xxxii. 6; Col. i. 15. The Incarnation in what sense necessary. Consideration of the context of the passage in Proverbs

ORATION III.

Examination of John xiv. 10. Doctrine of Coinherence of the Father and the Son. John xvii. 3, &c. contrast the Father not with the Son, but with false gods. Texts on 'unity' of the Father and the Son, as John x. 30, xvii. 11, mean more than moral unity; for this belongs to all God's servants. The unity of Father and Son must be essential. Another Arian explanation, comparing the unity of Father and Son to that of Christians with each other, refuted by the title of 'the Word,' Limited scope of human analogies. Texts affirming Christ's Manhood are unfairly used by Arians to deny His Godhead. The Incarnation has a twofold aspect. The Incarnate Christ has a Divine and a human sphere of action: I Pet. iv. I serves as a key-text. Texts, like Matt. xi. 27, as to the Son receiving from the Father, refer not to Him as Word, but to Him as Man. Texts, like Mark xiii. 32, as to limitations of His knowledge, and texts, like Matt. xxvi. 39, as to His fearing or being troubled, similarly explained. Supplementary consideration of an Arian objection as to the Son being 'begotten by will.' This is virtually the same as saying that 'once He did not exist.' The Son neither by necessity nor by will, but, as Son, 'the proper offspring of the Father's essence, and not external to Him,' the essential Will and Counsel of the Father

'ORATION IV.'

A series of notes, directed mainly against a form of Sabellianism.

- 1. The 'Monarchia,' or Unity of Origin in the Godhead, is entirely consistent with, and indeed requires, the doctrine of a Personal Word or Son.
- 2. Texts ascribing human limitations to the Son refer to Him as Incarnate Mediator. (Against Arians.)
  - 3. Contrast between Arians and the Marcellian school.
- 4. See r. The doctrine of a Personal Word or Son implies the Homoousion, not Ditheism.
- 5. Against the Sabellianizing theory of a Word going forth after quiescence into action, and then returning into quiescence, as if there were (1) an 'expansion,' (2) a 'contraction' of Deity. (a) The Word identical with the Son. Not true that 'the Man Jesus only is the Son,' or that 'the Word and Jesus are the Son,' or that 'the Word became Son when it was associated with Jesus.' (β) Sabellianism exhibited in its results. (γ) Renewed argument for identity of the Word and the Son. The Word, in the Incarnation, was not associated with α man, but became Man, continuing to be God. Thus Jesus Christ is both God and Man . p. 222

ERRATUM.

Page 45, line 23, for ἐμένομεν . . ἄδη read ἐκείμεθα . . ἄδη.

INTRODUCTION,

ON THE LIFE OF ST. ATHANASIUS.

INTRODUCTION,

ON THE LIFE OF ST. ATHANASIUS 1.

THE 'Orations of St. Athanasius against the Arians' are here reprinted from the Benedictine text, in a form which, it is hoped, will prove convenient to students of theology. It seems desirable to prefix to them some account of the life of their ever-memorable author.

I.

Those who think of studying the life of St. Athanasius will need no prefatory assurance of its grandeur. They will probably know something of it, to begin with,—enough to make them desirous of knowing more. The name, a household word through Christendom,—the story, in its merest outline so impressive,—the character, which compelled even Gibbon² to acknowledge its majesty,—these are elements of unique, unfailing interest, independently of the attractiveness which all adherents of a great religion must find in the record of such great things done for its cause.

It would be hardly less superfluous to disclaim any expectation of doing justice in a few pages to so broad and lofty a theme. What will be attempted is, to describe this career in its

¹ This Introduction is reprinted from the edition of 1873, with some alterations and additions.

² Gibbon, iii. 69 (c. 21).

main features, by way of introducing the student to the fuller narratives of Montfaucon or Tillemont; to show, in some degree, from the words of Athanasius himself, and especially from his autobiographical fragments, what the real man was in his own personality,—what he thought, and felt, and aimed at,—how he worked, how he suffered, how, in the long run, he overcame. To conceal that sympathy for his side in the Arian contest, which is involved in the confession of the Nicene faith, would be a paltry and foolish affectation: but, on the other hand, it must never be forgotten that the memory of a hero is not honoured by hero-worship, and that the example of a saint has sometimes been dimmed by hagiology.

Athanasius was born at Alexandria; in the words of the Emperor Constantius, that city contained his 'paternal home 1;' and his father's tomb is known to have been situated in its outskirts2. Of his family circumstances we know but little: one of his relations lived to suffer persecution from his enemies in A.D. 340³; and his own declaration to Constantine, at a crisis of his life, must be taken to mean that he was, at any rate, not wealthy4. The time of his birth can be approximately determined by observing that his recollections of the 'persecution under Maximian,' in 303-5, were imperfect⁵, and that he was comparatively young when consecrated in A.D. 326, but yet was old enough to receive some theological instruction from teachers who suffered under Maximin Daza in 3116, and that he seems to have written his first theological work as early as 318. Thus we infer that he was born about 2967: a conclusion which bears on the famous anecdote first told by Rufinus of Aquileia, who must have heard it from contemporaries of Athanasius when he visited Egypt about 3728. Alexander, bishop of Alexandria,—so runs the story,—after finishing a festival service in commemoration of his martyred predecessor,

Ath. Apol. c. Ari, 51.
 Soc. iv. 13.
 Apol. c. Ari, 9.
 Hist. Ari, 64.
 De Incarn, 56.
 See Neale, Hist. Alex. i. 118.

⁸ Rufin. H. E. i. 14; Soc. i. 15; Soz. ii. 17.

Peter, was expecting some of his clergy to dine with him in a house standing near the sea. Looking out towards the shore. he saw a party of boys who were evidently imitating Church ceremonies; after watching them for a while with interest, he observed that they were enacting a mimic baptism. This, he thought, was going too far: he caused them to be brought in, and, with some difficulty, elicited from them that one of their number, named Athanasius, had been officiating as a bishop, and others as priests and deacons; and that some boys, who were still ranked among catechumens in the Church, had been 'baptized,' with careful observance of the prescribed forms. Upon which, after consulting the clergy, Alexander resolved to treat this baptism as valid, only adding the episcopal imposition of hands, and the application of chrism to the forehead,-in one word, confirmation. He then, it is added, exhorted the parents of the young officiants to train them up for actual Church ministry; and the 'boy-bishop,' in particular, having been duly sent to school, was 'given back' to Alexander as a 'deposit,' and 'bred up, like another Samuel, in the temple.' The story has a tender, old-world gracefulness, which commended it to the author of the 'Lyra Innocentium'.' But even if we suppose, with Hefele², that there had been a real intention, not to play, but 'to do what the Church meant to have done,' the account given by Rufinus is hardly compatible with the fact that Athanasius must have been about sixteen at the accession of Alexander 3. Still, it is likely enough that bishop Peter had discerned in the boy some promise of a high vocation, and had exhorted his parents to watch over it; and it is certain that Alexander did become his kind and fatherly patron, took him into his house, and employed him as a secretary. The position involved some signal advantages. It was much to be

¹ See the verses on 'Enacting Holy Rites,' at p. 187.

² Hefele, Hist. of Councils, b. ii. c. 2. s. 25.

³ Alexander became bishop in A.D. 312 (Le Quien) or 313 (Neale, i. 113). Peter had been martyred on Nov. 26, in 311. The Benedictines and Tillemont reject the story; see too Neale, i. 152.

admitted, in youth, to the confidence of the 'Archbishop1' or 'Pope2' of Alexandria, the occupant of 'the Evangelical throne,' the second bishop in the Church, whose authority over the bishops of Egypt, Libya, and Pentapolis, was virtually both patriarchal and metropolitical3; and to 'live, as a son with a father4, under the roof of a prelate beloved for his 'gentle disposition5, must have been a happiness often thankfully remembered amid the storms and conflicts of later life.

Such was the introduction of Athanasius, probably soon after 313, to the threshold of his ministry. He was eminently qualified to make full use of all his opportunities; and they were many and various. All his antecedents had exercised his powers of observation. He had been bred up in a home ruled by Christian influences, but amidst the many-sided life of that vast city6, so 'full of stirs,' an intellectual as well as a commercial meeting-place for various nationalities,—a scene of collisions, and also of fusions, between widely diverse elements. Whenever he traversed the broad street that ran from the Sungate southwards8, or looked around him at the Tetrapylon, the Alexandrian 'Carfax,' he would find something new in the aspects of that strange population, so frivolous and restless, so bitterly contentious and feverishly excitable 9: or in the southwestern quarter he might see the forces of Alexandrian Pagan-

1 The title of archbishop first appears in a document of A.D. 326, and seems to be applied to Alexander. Ath. Apol. c. Ari. 71.

² On this title, signifying 'dear father,' and given to all bishops, but

specially to the bishop of Alexandria, see Ath. Apol. 64; Euseb. vii. 7: Pearson, Vind. Ign. i. c. 11 (vol. i. p. 304); Routh, Rell. Sacr. iii. 235.

- ³ Cf. Con. Nic. can. 6; Synes. Ep. 67; Mansi, Conc. vii. 55. See Valesius, Obs. Eccl. in Soc. et Soz. iii. 9; Le Quien, Or. Chr. ii. 553; Neale, Introd. East. Ch. i. 111.
  - 4 So St. Cyril of Alex. says, Epist. 1., to the Monks.

Ruf. i. 1; Neale, Hist. Alex. i. 115.

- 6 Cf. Josephus, B. Jud. iv. 11. 5; Dionysius ap. Euseb. vi. 41; Ammianus Marcell. xxii. 16. 7; Greg. Naz. Orat. xxi. 7.
- ⁷ See Merivale, Hist. Rom. viii. 235; Jowett on Epist. of St. Paul, i. 452; 8 Strabo, xvii. I. Vacherot, L'École d'Alex. i. 103.
- 9 Ammian. xxii. 11. 4; Dion Chrys. Orat. xxxii.; Dion Cass. xxxix. 58; Hadrian ap. Vopiscus, in Hist. Aug. Scr. ii. 719; Soc. vii. 13.

ism¹, of its worship and of its thought, concentrated in the towering pile of the Serapeion², which, long years afterwards. was to be literally the stronghold of its furious despair³. If he turned to the south-east, he would reach the Jewish district, where the indestructible race which at one time held two-fifths of the city, and gloried in its grand synagogue and in the legal authority of its ethnarch⁴, still, after many losses and sufferings⁵. held its own,—with its proverbial sharpness in overreaching a Gentile customer⁶, and its sleepless watchfulness for an opportunity of striking at the Church. To the north of this 'Iewry' Athanasius passed much time, as a young student, in the 'Didascaleion' or Catechetical School⁸, so famous for a line of teachers including such names as Dionysius, Origen, and Clement: its traditions would encourage and urge him to become acquainted with Greek literature9; and thus,-apparently in the neighbouring Museum 10, the ancient seat of the Alexandrian university,-he learned 'grammar,' logic, and rhetoric 11, read the Homeric poems 12, made some progress in Platonic studies¹³, and perhaps acquired the principles of Roman law14. His mind was prepared for future meditation on the hypotheses of pantheism and materialism, and eagerly took

¹ See Ath. c. Gent. 10, 23; de Incarn. 45.

² Ruf. ii. 23; Clem. Alex. Protrept. 48; Ammianus, xxii. 16. 12. See Milman, Hist. Chr. iii. 68.

[■] Soz. vii. 15.

⁴ Philo, in Flacc. 8; Jos. Ant. xiv. 7. 2. See Milman, Hist. Jews, ii. 133.

⁵ Philo, in Flacc. 9, Legat. 19; Jos. B. Jud. ii. 18. 8; Euseb. iv. 2.

⁶ Ath. Orat. c. Art. iii. 35.

⁷ Ath. Encycl. 3.

⁸ Euseb. v. 10; vi. 3, 15, 26; Jerome, de Vir. Illustr. 38; Soz. iii. 15.

⁹ Euseb. vi. 18; vii. 7. Comp. Soc. iii. 16.

¹⁰ See Ammian. xxii. 16. 15; Matter, L'École d'Alex. i. 287, 201; Card. Newman, Hist. Sketches, p. 95 sq.; Merivale, Hist. Rom. viii. 234. The Museum had been greatly injured in the devastation of the Bruchion quarter in A.D. 272.

¹¹ Newman, in Athan. Treatises (Lib. Fath.), i. 52 (ii. 58, ed. 2).

¹² See Ath. c. Gent. 16; Orat. c. Ari. iv. 29.

¹³ See Ath. de Incarn. 2. 43; c. Gent. 19.

¹⁴ Sulpicius Severus, ii. 36, even calls him 'jurisconsultum;' but Tillemont refers this to Church law, viii. 3.

hold of the arguments from design to a Creator, and from yearnings after immortality to the existence of the soul 1. But all his early studies were subordinated to the object of becoming 'a scribe instructed unto the kingdom of heaven.' Christian theology constituted his chief interest2; and he must have already exhibited that high endowment which alone could make versatility truly powerful, and manifold cultivation truly precious,-a commanding and elevating simplicity of aim. And whatever he learned as an ecclesiastical student would come home to him with special meaning and vitality when he remembered how often the streets of his native city had been reddened with Christian blood. Those vivid anecdotes of Alexandrian martyrdom or confessorship3, which we read in the pages of Eusebius (whom Athanasius, as a boy, may have seen in Alexandria about 309) must have been familiar to all Alexandrian Church-people: and Athanasius must have been told, in his own childhood, how fierce a persecution had been lately rekindled,-how some of the brethren had been literally cut in pieces for their faith4. A deep impression, probably, was made on his mind by what he would hear of Phileas bishop of Thmuis, who suffered in 306, proclaiming his faith in the Divinity of the Crucified⁵: some years later, as we have seen, he listened to teachers who were soon to die for the same confession: and he may well have connected the stedfastness of his own bishop Peter with devotedness to One who, as Peter expressed it, 'being by nature God, became by nature Man 6.' His acquaintance, whatever was its extent, with such heroic souls, would tend to form in such a soul as his the heroism not less true, nor less religious, which was to bear him so well through the 'long tragedy' ' of the future; it would fill him once for all with a deep sense of the realities of Christianity; and his public course is best appreciated when we recognise in him

¹ Ath. c. Gent. 27, 28, 30, 33.
2 Death vi 2-2 5, 41.
4 Ib. viii, 12. Cf. Ath. de Incarn. 27.

⁵ Ruinart's Act. Sinc. p. 519, ed. 1859. See Euseb. viii. 10.

⁶ Routh, Rell. Sacr. iv. 48. ⁷ Hooker, E. P. v. 42. 5.

the confessor's spirit. And even after the persecution was over, he would have frequent evidence of the hostility which Christianity, although again a 'licensed religion,' was still called upon to face. Those sharp Alexandrian mockeries which had not spared even kings and emperors were levelled ceaselessly at a religion which affirmed an Incarnation and gloried in a Cross 1, and whose votaries had lately been hurried in masses to a death of ignominy and torture. But another experience of a very different kind, most fruitful in its consequences, did much to intensify the religious convictions of Athanasius: this was his acquaintance with Antony. He tells us, in his 'Life2' of the great hermit, that he had often seen him; and although that reading of one passage which makes him say that he 'for some time attended on him, and poured water upon his hands,' may be considered doubtful, we know that afterwards Athanasius was described as an 'ascetic3,' and that when in later days of trouble he took shelter among the monks of Egypt, he found himself perfectly at home. He contracted an extreme admiration for monasticism, which will not surprise us if we consider that the spiritual enthusiasm of Christianity had found a most emphatic, although a one-sided expression, in such a life as was being led by men who had fled from a town-society at once tainted and brutalized beyond modern conception4, and had imitated the first Christians by actually 'giving up all' for Christ. In the character of St. Antony, the morbid and eccentric elements of

¹ Ath. de Incarn. 1, &c.

² 'Its substantial integrity' is upheld by Newman, Ch. of Fathers, p. 176. See Cave, Hist. Lit. i. 193; Kingsley's 'Hermits,' p. 22. There are, indeed, difficulties in the 'Life,' considered as a work of Athanasius. Such a book would be likely to receive additions, in the way of marginal notes, from readers who had anecdotes of their own respecting Antony. Gwatkin (Studies of Arianism, p. 99) sets it aside as both unhistorical and spurious; but it was at any rate written in Athanasius's lifetime, and is quoted as his by Ephraim the Syrian (Op. i. 249), although, some years later, Augustine knew it only as anonymous (Conf. vii. 6). The scepticism which would make Antony a mere mythical hero suggests more difficulties than it removes.

³ Ath. Apol. c. Ari. 6.

St. Chrys. in Oppugn. Vit. Mon. iii. 11.

monasticism were largely counteracted by a rare amount of wisdom, humility, and love. His sound moral judgment¹, his serene courage, his deep tenderness, even the outward charm of a face that never lost its bright tranquillity², and that would seem especially radiant when,—as Athanasius perhaps saw him,—he stood, conspicuous by his white cloak newly washed, in the very path of the Alexandrian prefect in the last days of the persecution³,—all this union of strength and sweetness would act irresistibly on the imagination and affection of such a youth as Athanasius: nor is it fanciful to think that in subsequent trials he may often have recalled Antony's sentiment, once expressed in Egyptian to younger monks, that 'the longest life of religious labours was nothing to the ages of ages and the crown 4.'

But we must now look briefly at Athanasius's first appearance as a theologian. He wrote, for the benefit of a convert from Heathenism, a work consisting of two essays, 'Against the Gentiles' and 'On the Incarnation of the Word⁵.' It appears that its date must be placed earlier than 319; for it does not allude to the Arian controversy, which broke out in that year. The first of the two treatises offers a refutation of Heathenism, and then argues constructively to Monotheism, and to the recognition of the Divine Son and Word. It exhibits the lively play of a young author's mind6, together with a characteristic attention to different aspects of one truth 7, and a not less characteristic boldness in retorting on Pagans the charge of 'fatuity,' and in analyzing the various apologies advanced for a refined and sublimated polytheism. In the second treatise, Athanasius begins by stating the primary truth of the existence of one supreme Creator, and then shows how,

See his sayings in Coteler. Eccl. Gr. Monum. i. 340 sq.
 Vit. Ant. 67.
 Ib. 46.

⁵ 'Though they have the luxuriance of youth, they are standard works in theology.' Newman, Tracts Theol. and Eccles. p. 158.

⁶ See the variety of illustrations, c. Gent. 5, 8, 31, 38, 43. Comp. de Incarn. 9, 14, 28.

⁷ E. g. see c. Gent. 1, 33, 35.

as being all-good, He gave to man reason as a shadow of His own Word, and after 'man's first disobedience,' applied the one remedy for the ruin by a combination of Divine justice and benignity in the personal intervention of that Word, His Son, whose human life was absolutely spotless, and whose death was a world-redeeming sacrifice. The Cross—Athanasius argues was indispensable, as the truest enhancement of Christ's glory; and His resurrection could alone account for the moral triumphs of His religion. What mankind needed, an Incarnate God could alone bestow, and Christ alone has bestowed it: the success of His work in the regeneration of humanity is a manifest proof of His Divine Sonship and true Godhead. After dwelling triumphantly on this great subject, the writer urges his friend to study the Scriptures, but to remember that a preparation of heart and will is a condition of appreciating their sense; and so concludes a treatise of which Möhler has said that it was the first attempt ever made to present the doctrines and facts of Christianity in a philosophically religious form. 'By the sure tact of his noble and Christian nature, Athanasius refers everything to the Person of the Redeemer: everything rests upon Him: He appears throughout.' Already, in Dorner's words, he exhibited his 'intensely fervid' consciousness of 'the vital centre of Christianity' as constituted by 'the living Person of the God-Man, the Redeemer, in His totality2; a consciousness which went with him through life, lay at the root of his theological eminence, and supplied the chief motive for his earnestness in the controversy which broke out, as it appears, almost immediately after he had completed his first work, andalthough somewhat under the usual age—had been ordained a deacon.

¹ In his 'Athanasius the Great.'

² Dorner, Person of Christ, s. 2. vol. ii. E. T. pp. 248, 333, 340. See his analysis of the De Incarnatione (ib. 251). 'By the depth of his view of the fundamental idea of Christianity, Athanasius reminds us of the best Fathers of the second century....he surpasses them all, however, in clearness and scientific precision;' (p. 259.)

II.

It was in A.D. 319 that archbishop Alexander was informed of the dissemination, among Alexandrian Church-people 1, of strange opinions derogatory to the dignity of the Son of God. Their author, it appeared, was Arius, a priest of mature age, who, after a period of misdirected and factious activity2, had attained a high position as pastor of the oldest church in Alexandria³. He was respected for his ascetic life, and admired for his eloquent preaching and dialectical ability; while his influence was enhanced by a grave demeanour and a voice full of persuasive charm 4. A private conversation between the bishop and the presbyter had no effect: and Alexander found it necessary to assemble the clergy, and address them on the Unity of the Father and the Son. Arius, having by this time secured a large amount of support, boldly challenged the bishop's statements⁵, as involving that Sabellian confusion of the Son's personality with the Father's, which Dionysius, the most venerated of Alexandrian 'Popes,' had resisted with so much energy. He then argued that since a father must needs be prior to a son, the Son of God must once have been nonexistent, and afterwards 6, at a period inconceivably remote, have been called, by the Divine fiat, 'out of what had not previously existed.' The consequence, perhaps, was not expressed, but was inevitable: this 'Son' was only a creature, though of all creatures the most ancient and the most exalted.

Soz. i. 15.
 See Bright, Hist. Writings of St. Athan. Intr. p. xxxix.
 Alexandria already possessed what we call the parochial system, Epiph.
 Hær. 69, 1, 2.

⁴ Ib. 3. On his aspect and manner see Epiph. l. c.; Mahan, Ch. Hist. P. 373.

⁵ Soc. i. 5.

⁶ The 'generation' of the Son was thus viewed by Arius as an event, whereas the Catholic doctrine views it as an eternal fact in the Divine life. Athanasius could quote both Origen and Dionysius of Rome against the 'Once He was not;' de Decr. Nic. 26, 27. Yet language held by some early writers (not Alexandrian) as to a non-eternal γέννησις might be perverted into an authority for Arianism. On it see Newman, Arians, p. 426; Tracts Theol. and Eccles. p. 181 sq.

Such was Arianism in its outset: it rested on the assumption that the relation of priority and posteriority attaching to a human parent and child must hold good in regard to a Divine Fatherhood and a Divine Sonship¹; and (as was afterwards repeatedly observed) it ended by destroying the reality of that Fatherhood and Sonship, inasmuch as no identity of nature could exist between the One Creator and the highest product of His creative will².

The clerical conference having come to no result,—a remarkable fact, which we may ascribe to the popularity of Arius, to a dread of 'Sabellianizing,' and to the influence of Origenistic modes of thought in the direction of an excessive Subordinationism,—Alexander formally summoned the priests and deacons of the city to sign a letter, in which he exhorted Arius and his friends to 'renounce their impiety³.' This vigorous step was followed up by the assembling of a Council of his suffragan bishops, nearly 100 in number⁴, which drew forth from the 'Arians,' among whom were two prelates, a fuller exposition of their belief ⁵, and thereupon passed sentence of excommunication and anathema. Arius retired to Palestine, where he met with a certain degree of countenance from Eusebius the historian, bishop of Cæsarea: but he was more effectively befriended by another Eusebius, bishop of Nicomedia

¹ Thus, a rationalistic element lay at the root of the theory, although Arius was less consistently rationalistic than Eunomius, Soc. iv. 7. Fialon connects Arius, not with the 'Antiochene school' (as Newman), but with rationalistic tendencies in the Alexandrian (St. Athanase, p. 20). Yet Antiochene influence must be admitted, for Arius had studied under Lucian, Theod. i. 5.

² Athan. Orat. i. 9, 15, 26; ii. 2, 5; de Decr. 10. See Newman, Arians, p. 213, ed. 1871. Of course, the 'identity of nature' in a parent and child is inadequate to represent the inseparable unity of the Divine 'coinherence.'

St. Ath. Op. ii. 396 (the 'Depositio').
 Tillemont, vi. 245, dates it in 319-320.

⁵ Including (Soc. i. 6) the statements that the Son was called the Word after an eternal impersonal Word,—was created to be an instrument in creating,—did not thoroughly know the Father. (See Orat. c. Ari. i. 5.) The assertion that He was capable of change from good to evil was hastily made, and soon recalled. Ath. de Synodis, 16.

in Bithynia, 'under whose direction' he wrote a cautiously worded letter of self-justification to 'Alexander his blessed Pope and bishop,' in which he spoke of the Son as 'God's perfect creature,' but 'not as other creatures1,' and as 'born and created apart from time, and so as to be unchangeable;' and criticized, as unspiritual and degrading, any language which derived Him from the Divine essence 2. Alexander and his clergy were exposed to many annoyances at home from Arian intriguers 3, and from flippant Arian talkers, who asked the women whom they met in the streets whether a son could exist before he was born 4. There were many letters to be written in defence of the doctrine denied by Arius, and in order to expose his real meaning: the most important of these, the 'Encyclical',' has been assigned, on internal evidence, to the hand of Athanasius, now, apparently, archdeacon of Alexandria 6. Addressing itself to all Christian prelates, the letter insisted that the propositions of Arius were at variance alike with Scripture and with continuous Christian teaching: and in one sentence, eminently 'Athanasian,' called on its readers to 'hold aloof, as Christians, from those who spoke or thought in opposition to Christ.' Athanasius was among the forty-four deacons who, with thirty-six priests, signed this letter in Alexander's presence, as they had signed the earlier one: we cannot doubt that his constant sympathy and ready assistance were a powerful support to Alexander; but to ascribe them merely to loyal feeling for a superior, or grateful feeling for a benefactor, to polemical interest, or to ecclesiastical conservatism, or even to zeal for sincerely held opinions, would be gravely to misread his character, and to lose the lesson of his life. Constantine might say, in his letter to

¹ See Orat. c. Ari. ii. 19. Newman, Arians, p. 216, ed. 3.

See Athan. de Syn. 16. Theod. i. 4. Ath. Orat. i. 22.

⁵ Soc. i. 6. The style of the Encyclical is unlike that of the letter (usually dated later, Tillemont, vi. 734) to Alexander of Byzantium, Theod. i. 4. See Newman, Ari. p. 446; Hist. Tracts of St. Ath. p. 297.

⁶ Theod. i. 25, 'leader of the choir of deacons.' Cp. Cyril, Epist. i. p. 4, on his acting as guide and adviser to Alexander, in virtue of his ἐπιείκεια and mental acuteness.

Alexander and Arius¹, that they were wrangling over a trivial question: Athanasius discerned the true greatness of the issue, in regard to Christianity—and to Christ². He knew that while Arianism promised much to various minds 3,—a rational theology, or a just estimate of some Scriptural texts, or a barrier against heretical or materializing conceptions of Deity,—yet in fact it was radically incoherent 4, offered no permanent standingground, conceded either too much or too little as to the position of the Saviour⁵, showed an apparent tendency to Ditheism⁶, and therefore an affinity to Paganism, sought to measure the Infinite by human formulas, wrested some texts and ignored others, exaggerated the force of some Christian writers' dicta. while virtually opposing the broad stream of Christian tradition and the foundation-principles of the Christian faith, which, by affirming the Divine Unity, the distinct personality of the Son, and His Divinity, included Him within 'the one indivisible essence7,' and presented to Christians a Christ whom they could consistently adore. He saw, therefore, that what was really involved was the belief in a really Divine Redeemer; and that Arianism was working in the interests of non-Christian thought, and of heresy such as of old had been stigmatized as 'Goddenying 8.' We who can look back on the strange history of Arianism since his time can appreciate, in some sense, the greatness of the struggle in which, thus early in life, he found himself involved. A theory which was to show a vitality so tenacious, an activity so versatile, to fight a long battle with the Church of the fourth century, to win a dominion among barbaric races, to hold Spain until the latter years of the sixth century, to start up after long slumbers amid the confusions of the sixteenth, to mould the belief of Milton and of Newton, to

Soc. i. 7. ² Newman, Arians, p. 260; Neale, Hist. Alex. i. 134.

³ Bright, Hist. Ch. p. 13.

⁴ See Waterland, Works, ii. 36 (Serm. 1), Dorner, Person of Christ, vol. ii. p. 243, E. Tr. Gwatkin, Studies of Arianism, p. 27.

⁵ See Cyril, Epist. i. p. 5; Chr. Remembrancer, Jan. 1874, p. 168.
⁶ Ath Orat iii 16: de Syn. 50.

⁷ Newman, Ari. l. c.

⁶ Ath, Orat. iii, 16; de Syn. 50.

⁸ Euseb. v. 28. Cf, Ath, Orat. i. 38; iii. 51.

claim 'a home for itself in the Church of England in the person of Samuel Clarke 1,' to task the energies of such a foe as Waterland, to confront 'Trinitarianism' in a royal presence 2, and to leave a deep mark on Irish Presbyterianism,-such a theory, however unsatisfactory to reason, however repulsive to piety and to faith, must needs have been formidable when it first spoke out, and called forth Athanasius as its adversary. And it was his intense conviction that Christ was God Incarnate, and that His absolute claim on the devotion of Christian souls was at stake in the strife with Arius, which made Athanasius strong to meet the challenge.

This strength was acknowledged when, in the summer of 325, Athanasius appeared and spoke in the Nicene Council, not as properly one of its members 3, but as one of the ecclesiastics who were present in attendance on their bishops, and were allowed to contribute to the discussions. 'He contended earnestly,' says Theodoret 4, 'for the apostolic doctrines, and was applauded by their champions, while he earned the hostility of their opponents.' 'He was admired by all,' says his successor Cyril, 'though as yet he was but a cleric 5.' We can picture him as he stood forth beside Alexander, while all eyes were gradually attracted towards that slight figure which Julian afterwards petulantly sneered at 6, and that beautiful countenance which Julian's great Christian fellow-student compared to the face of an angel7: we can imagine how he appealed, for the eternity and real Divinity of the Son, to Scripture and to immemorial Christian consciousness; how he mentally distinguished the various elements of the Council,—the large orthodox majority, including several whom he venerated as confessors in heathen persecution, but several also who might think

¹ Liddon, Bamp. Lect. p. 16, ed. 9.

² See Waterland's Works, i. 78. That awful question as to the possible 'annihilation' of the Son, by which Hawarden, on the occasion referred to, silenced Clarke, might seem to have been anticipated in Athan. Orat. i. 20.

³ The constituent members of the synod were bishops, or delegates of ⁴ Theod. i. 26. Compare Ath. Apol. 6. ⁶ Julian, Epist. 51. ⁷ St. Greg. Naz. Orat. xxi. 9. absent bishops.

⁵ Cyr. Ep. 1.

that his bishop had been too stringent in dealing with Arius, -the Arianizers, of whom some were represented by the metropolitan of Cæsarea, and others, more pronounced, by him of Nicomedia,—and the very few thorough-going Arians1: how his keen eyes watched, and his memory registered, the confusions and anxieties, the private conferences, the whispers, the significant looks, of the 'Eusebians,' as they agreed to accept, with a view to the proposed doctrinal formulary, Biblical phrases regarding the Son, which they could interpret in their own sense². He was probably prepared to find that their evasive ingenuity made it necessary, in the interest of 'the sense of Scripture 3,' to insert into the formulary, or Creed, one or two phrases outside the area of Scripture language. 'Let us say, not only that the Son is begotten of the Father, but that He is of the essence of the Father.' The word ousia had been variously employed, in Greek philosophy 4, for an individual substance, for a genus or species, or for matter. Christian writers had used it for the nature or being of God, and in this sense Eusebius of Nicomedia had denied that the Son was begotten of the Father's ousia5: for that very reason, the leaders of the majority determined to affirm what he denied, and proposed to intensify the statement by adding that the Son was 'of one essence with the Father,'-the famous phrase Homoousion. This latter proposal, as Athanasius must have seen, was fraught with difficulty. In the first place, the term was a philosophical one, and, as such,

¹ Hefele, Hist. of Councils, b. ii. c. 2. s. 27, 32.

² Ath. de Decr. 20; ad Afros, 5; Theod. i. 8. The Eusebians, at first, presented a document which was 'torn in pieces,' as 'perverse' and heterodox, Theod. l. c.

³ Ath. de Decr. 21. On Athanasius's profound reverence for Scripture see de Decr. 32; c. Gent. 1; ad Ep. Æg. 4; de Syn. 6. Yet he interprets it by reference to 'the Church's point of view,' Orat. iii. 28, 58. See too his Fest. Ep. 2, on heretics' misuse of it.

Newman, Arians, p. 190; Ath. Treatises, i. 152 (ii. 454, ed. 2); Hussey on Soc. iii. 7; Zeller on Stoics and Epicureans, E. Tr. p. 121.

⁵ Theod. i. 6. Contrast Theognostus of Alexandria, 'The Son is from the Father's essence, as a beam from light,' Athan. de Decr. 25. See too Tertull. adv. Prax. 4.

might prove an embarrassing auxiliary to Christian truth. Again, it had been applied to individual members of one class1; viewed in this aspect, it might seriously compromise the strict Monotheism which lay at the root of Christianity. Thirdly, as ousia had sometimes been used for the being of God, considered in the light of what we call His personality, homoousion might, to some minds, suggest Sabellianism². Fourthly, it had been associated by Gnostics with the idea of partition of an existing 'essence,' and this sense had been invidiously imposed on it by Paul of Samosata, the heretical bishop of Antioch. And this very sophism, dexterously put forward by Paul, had induced his judges in the Council of Antioch (A. D. 269) to forbear using the term³; so that it could be described as, to that extent, discountenanced by Church authority. In reply to these arguments it could be said, 'The term is now put forward under necessity, in order to protect Scriptural terms from abuse 4: and it will be quite possible so to use it as not to encumber the faith with philosophic speculations 5. Moreover, the context of our proposed Creed, and the very form of the word itself 6, will guard against any Sabellianizing perversion; and any materialistic sense will be excluded by the primary Christian conception of God as a Spirit and as One. It was as fallaciously used that the term was set aside at Antioch: it had been used in a sound sense by great teachers 7; and in that sense, as affirming the Son to be truly the Son, therefore truly God, uncreated and eternal⁸,—and therefore as a bulwark against Arianism⁹,—it

¹ Bull, Def. Nic. b. ii. c. 1. s. 2; Newman, Arians, p. 192 sq.; Liddon, Bamp. Lect. p. 439, ed. 9.

² Routh, Rell. S. iii. 323; Waterland, i. 285; Newman, Athan. Treatises, ed. 2. ii. 284, and Arians, p. 305.

³ Athan. de Syn. 45; Bull, D. N. ii. 1. 10; Routh, Rell. S. iii. 361; Newman, Arians, p. 197, Tracts Theol. and Eccl. p. 100, 124.

⁴ Ath. de Decr. Nic. 20, ad Afros, 6.

Ath. de Syn. 51. St. Ambrose, de Fide, iii, s. 126; Ath. Treat. ed. 1. i. 203.

7 See Ath. de Decr. 25. Cf. Tertullian, adv. Prax. 4.

Ath. de Decr. 20; de Syn. 41, &c. Cp. Newman's Sermons, vi. 57.
 Eusebius of Nicomedia had treated it as manifestly inadmissible; St.

Ambrose, de Fid. iii. 125.

is now proposed for the Council's acceptance.' These arguments prevailed: the 'Nicene Creed' was drawn up 1, with anathemas appended to it against the maintainers of the several points of Arianism; and so the doctrinal question was settled, and, as Athanasius regarded it, 'the cause of religiousness towards Christ was upheld 2.'

Two other questions, far less momentous, but not insignificant, were brought before the Council. (1) In regard to the long-standing 'Paschal controversy,' it was decided that Easter should always be kept on a Sunday,—that this Sunday should always be subsequent to the 14th day of the Tewish month, and that the vernal equinox should be reckoned as preceding that 14th day3. More particular information, in regard to each year, was to be furnished by the bishop of Alexandria, with the help of Alexandrian science, to the church of Rome, and by that church to 'remoter churches 4.' (2) The other case was that of the schismatic Egyptian bishop Meletius, and his partizans. His character has always been more or less problematical. Athanasius, writing in A. D. 356, says that it is fiftyfive years since Meletius began his schism⁵: and in another work, written about A. D. 350-2, he tells us that Meletius began it because he had been condemned in a Council, by bishop Peter, for various offences, and especially for an act of apostasy during persecution 6: on the other hand, Epiphanius (evidently relying on Meletian information) describes Meletius as a brave confessor, who broke off from Peter's communion out of zeal against an indulgent treatment of lapsed Christians 7. The authorities followed by Epiphanius are in various points proved to be untrustworthy: but some documents, first published by Maffei in the eighteenth century 8, represent Meletius as having

¹ See it in Soc. i. 8; Athan. Ep. ad Jovian. 3.

² Ath. de Syn. 54; comp. ib. 45, 48; de Decr. 20; Ep. ad Jov. 1 sq.; ad Afros, 11.

³ See Hefele, Hist. of Councils, b. ii. c. 2. s. 37.

⁸ See Routh, Rell. Sacr. iv. 91 sq.; Hefele, Councils, b. ii. 2. 40.

ordained some clergy outside his own diocese, on the pretext of an emergency caused by the persecution, and as having been censured by some eminent confessors, and by Peter, for this irregularity. The charge of apostasy was unknown to the Nicene Council, which regarded Meletius as having gone wrong through 'impetuosity:' it may have gradually arisen out of the fact that he had come into collision with other prelates who became martyrs: and Athanasius, it seems, was too ready to believe a story which affixed a brand on the founder of a vexatious schism1. The Meletians, in 325, were numerous, but showed some desire to be reconciled to the Church. Council thought it best to treat them generously; their chief was received into communion; and all their other bishops were allowed to retain their episcopal rank, after receiving 'a more sacred ordination 2,'-and to succeed to any sees that became vacant, if they were duly 'chosen by the people,' and approved by the see of Alexandria 3. Athanasius thought this course too lenient. 'In the Council of Nicæa the Meletians were, on whatever grounds,—for it is needless now to state the reason, received into the Church . . . . Would that Meletius had never been so admitted 4!'

On returning to Egypt, Alexander carried out this resolution of the Council, after receiving from Meletius a list of his twenty-nine episcopal supporters, with a statement of the number of Meletian clergy in Alexandria and the neighbourhood. Within 'five months' after the Council, as we learn from Athanasius himself⁵, Alexander lay on his death-bed. Athanasius was absent, having probably been sent by Alexander to Constantine's court, on some Church-business⁶: and we are told on the authority of Apollinaris of Laodicea⁷, whose father was an Alexandrian, and who was on friendly terms with Athanasius, that the dying prelate called for Athanasius by name. A name-

¹ Bright, Hist. Writings of St. Athanasius, Introd. p. xl.

² See Bright's Notes on Canons of first four Gen. Councils, p. 26. Tillemont, vi. 814, takes it of a reinstating benediction.

³ Soc. i. 9.
⁴ Ath. Apol. 59, 71.
⁵ Ib. 59.
⁶ Epiph, Hær. 68, 6.
⁷ Soz. ii. 17.

sake of his, one of the priests who stood around the bed. replied to the summons. Alexander paid no heed to him, but again and again repeated, 'Athanasius!' then, when no one answered, he gathered strength to say, 'You think you have escaped, but there is no escape for you:' thereby intimating, says Apollinaris, 'that Athanasius was summoned to the struggle.' No one, indeed, could wonder either that Alexander should thus recommend his faithful deacon as his successor, or that in so doing he should augur for him a career of difficulty and conflict. When Athanasius returned, the suffragan bishops met for the election; and, as they afterwards testified 1, the great body of Alexandrian Churchmen, assembled in the church, persisted, for 'many nights and days,' in expressing their wishes,—'Give us Athanasius, the good, the devout, the true Christian, one of the ascetics! he will be a bishop indeed!' The majority of the prelates voted for him, 'in the sight and amid the acclamations of the people.' This testimony is the more emphatic, in that it does not conceal the fact that the bishops were not unanimously disposed in favour of the young archdeacon. Thus, in the words of Gregory Nazianzen², 'by the suffrage of the whole people,'—a phrase which cannot mean less than the earnest resolute manifestation of their desire, constituting morally, if not formally, what was otherwise called a 'choice 3,'-' not according to the villainous fashion afterwards prevalent, nor by bloodshed and tyranny, but in a manner apostolic and spiritual, was Athanasius elevated to the throne of Mark.' Such evidence disposes of the Arian stories that 'six or seven bishops' clandestinely elected Athanasius 4, or that he took possession of a church at nightfall, and compelled two bishops whom he found there to perform his

¹ Encyclical of Egyptian Bishops in Ath. Apol. 6; Gibbon, iii. 71.

² Greg, Naz. Orat. xxi. 8.

³ Cf. Eus. Vit. Con. iii. 62; Athan. Apol. 30; St. Ambrose, Ep. 63. 2; St. Chrys, de Sacerd. iii. 15. See Pusey on Councils, p. 42.

⁴ Arian statement in Ath. Apol. 6. Against Epiphanius's story about Theonas, see Tillemont, viii. 653.

consecration 1. But was there, it may be asked, any innovation on preceding Alexandrian usage in the circumstances of his appointment? According to Eutychius, patriarch of Alexandria about six centuries after this period, 'St. Mark appointed twelve presbyters to continue with the patriarch, and to fill up the see when vacant by choosing out of their own body, on whose head the other eleven were to lay hands, bless him, and appoint (or make) him patriarch: which custom lasted until the time of Alexander, who forbade any such appointment by presbyters for the future, and ordered that on a patriarch's death the bishops should meet, and make a new one, not being restricted in their choice to members of the Alexandrian presbytery: and so the old institution came to an end 2.' On this it is to be observed that Eutychius is a late writer, and a very credulous one3; and that his statement looks like an exaggeration of Jerome's, who says that, 'until the times of Heraclas and of Dionysius, the presbyters of Alexandria used to nominate as bishop one chosen from among themselves, and placed (by them) in a higher rank, just as an army might make an imperator, or deacons choose an archdeacon 4.' Here Jerome dates the change some seventy years earlier than the time mentioned by Eutychius: he says nothing about ordination or consecration; but his illustrations suggest the subsequent confirmatory action of a higher authority than the presbyters,'-and if he did not imagine consecration to have been omitted, he must have supposed bishops to have performed it 5. Probably, therefore, he believed that by the old mode of choosing the Alexandrian prelates, the Alexandrian presbyters alone elected, and also were alone eligible 6. Eutychius himself has been

¹ Philostorgius, ii. 11. ² Eutychius, Annal. ed. Pocock, i. 331.

³ See mistakes of his cited by Pearson, Vindic. Ignat. i. 294; cp. Neale, Hist. Alex. ii. 181; Skinner's Prim. Truth and Order, p. 298; Bp. Charles Wordsworth's Outlines of the Chr. Ministry, p. 197 ff.

⁴ Jerome, Epist. 146.

⁵ 'Quid enim,' he asks, 'facit, exceptâ ordinatione, episcopus, quod presbyter non facit?' Epist. 146.

Not that such a custom, if it existed, was invariable. Cp. Sollerius, Act. SS., Junii, v. 8; Neale, Hist. Alex. i. 12.

supposed to mean that they elected¹, or that they procured the consecration²: if he thought that they performed it, the supposition is excluded by other and better evidence, e.g. by the fact that in 324 a synod at Alexandria pronounced the 'ordinations' performed by the schismatic presbyter Colluthus to be invalid, because he was only a presbyter³: not to say that if Alexander had deprived the presbytery of the 'right' to ordain their bishop, the enemies of Athanasius would certainly have made the novel mode of his appointment an element in their public charges against him.

The consecration of Athanasius must, according to his own date for the death of Alexander, be assigned to A. D. 326. The index prefixed (by some Alexandrian writer unknown) to his 'Festal Letters' goes wrong in giving 328 as the year⁴, but may be right in naming, as the day, the 14th of Pauni ⁵, that is, the 8th of June. The day must, at any rate, be subsequent to May 2, 326; for on May 2, 373, he had, according to Cyril of Alexandria, been bishop for 'forty-six whole years ⁶,' not forty-seven.

Gregory of Nazianzus, who wrote a panegyric on his character, and would fain have written a memoir of his life 7, may have allowed somewhat too little for the gradual development of powers and graces in one who became a bishop at about thirty, and closed his career at about seventy-six. But

¹ See Echellensis, Eut. Vind. pp. 36 ff. ² Renaudot, Lit. Or. i. 381.

³ Athan. Apol. c. Ari. 12, 74, 76. The 'presiding elders' who, according to Firmilian, had 'power to ordain,' seem, by the context, to have been bishops (St. Cypr. Ep. 75. 7); and the statements of 'Ambrosiaster' (on Eph. iv. 11), and of the author of certain 'Quæstiones' on O. and N. T. (app. to vol. iii. of St. Aug.) qu. 101, that in Egypt, if a bishop is not present, 'presbyteri consignant,' or 'consecrat (v. 1. consignat) presbyter,' clearly refer to the 'sealing' in confirmation (Hocker, vii. 6. 4; Bingham, xii. 2. 2; Bp. Wordsworth's Outlines, p. 179).

⁴ It is incredible that Alexander should have delayed the actual reception of the Meletians for two whole years, as Gwatkin supposes (Studies of Arianism, p. 66).

⁵ On the Egyptian months, see Festal Epist. of St. Ath., Lib. Fath. p. xiii.; L'Art de vérif. les Dates depuis J. C. i. 52.

Cyril Alex, Epist. 1. Tegg. Naz. Orat. xxi. 5.

we may well believe that the outlines of that splendid picture are applicable to Athanasius at the opening of his episcopate; that he was not only too noble 1 to become arrogant in his new dignity, but that he already began to show something of that harmony of excellences which Gregory regards as his special glory: the business-like vigour in general administration which was consistent with discriminating and sympathetic attention to particular cases; the strictness which was not rigid, the gravity which could melt into geniality, the force which would make itself respected, the tenderness which could not but be loved. Already, doubtless, he was finding his way to various minds and hearts, with somewhat of a Pauline versatility: 'setting an example more persuasive than any eloquence, yet so eloquent as to have little occasion for severity: stimulating these, restraining the ardour of those: guarding some against a fall, rising up others who had fallen: able to keep on a low level with commonplace minds, yet to soar high above the more aspiring: hospitable to strangers, kindly to supplicants,' (here Gregory applies to him some titles of Gentile gods,) 'accessible to all, slow to anger, quick in sympathy, pleasant in conversation, and still more pleasant in temper, effective alike in discourse and in action, assiduous in devotions, helpful to Christians of every class and age, a theologian with the speculative, a comforter of the afflicted, a staff to the aged, a guide of the young, a physician to the sick;—relieving the wants of the poor, and assisting the rich to use their riches wisely: a defender of widows, a father of orphans, a promoter of Christian marriage and a sanctifier of married life,—one who became all things to all men, that he might gain all, or at least the greater number,in short, such a prelate as Paul described by anticipation, when, in writing to Timothy, he showed what a bishop ought to be².

¹ See Card. Newman, Hist. Sketches, iii. 339.

² St. Greg. Orat. xxiv 9, 10, 36.

III.

But the Meletians, now headed by a bishop named John Arcaph¹, had not been conciliated by the Nicene decision. They renewed their intrigues, especially in the Thebaid, where Meletius had lived as bishop; and it was not improbably about this time that Athanasius resolved to visit southern Egypt, and to go as far as Syene. When his vessel, ascending the Nile, had nearly passed through the diocese of Tentyra in the second Thebaid, he found himself near a place which had very recently become the seat of a new institution, the cloister-life of monks living in community. The eremitic life had in Antony's case been modified by the formation of groups of disciples, who came to practise their spiritual 'training' in separate cells near his own mountain retreat. A further step was naturally taken when Pachomius, who had begun life as a young Pagan soldier, and had been won over to Christianity by the kindness which he and his comrades received from the Christians of Thebes, gathered round him a small band of ascetics, who dwelt with him at Tabenne, on the eastern bank of the Nile2. The monastery thus founded became, in truth, the parent of all conventual houses, - of Monte Cassino and of the 'Studium,' of the Troitska and of Fulda, of Marmoutier, of Cluny, of St. Alban's. Pachomius proved himself a great organizer: his discipline³ was minute and exacting, but its spirit was equitable, morally elevating, and thoroughly Christian. The brethren were exhorted to regard self-will as the worst of evils, to persevere in their 'training' without being so 'insane' as to be proud of it, to 'keep the Lord ever in sight' by the remembrance of His Cross and the expectation of His return. Their community, it seems, like others which soon became offshoots from it, was divided into a number of 'families,' each occupying one house, and discharging in rotation the common duties and labours, although specially employed in some one occupa-

¹ See Ath. Apol. 65, 71. ² See Tillemont, vii. 177.

³ See his Rule and Admonitions in Galland. Bibl. Patr. iv. 718 sq.

tion. Everything at Tabenne was prescribed by rule; the twelve prayers and psalms for midnight, for day-time, for evening,—the afternoon service in the church,—the Eucharist on Sunday and Saturday,—the addresses, meditations, confessions, penances, times of silence and of work, of eating and of sleeping, followed each other with absolute uniformity. But when the archbishop approached the place, all its inmates came forth to greet him with processional psalmody; he stood up in his boat, and gazed on the orderly train of monastic figures, each attired in the 'sheep-skin' cloak, the sleeveless tunic, the linen girdle, the woollen cowl: if he looked for Pachomius himself, it was in vain, for the abbot, fearing lest he should be presented to Athanasius to be ordained priest, hid himself in the throng, but contrived to see the face of his 'Pope,' and predicted that he 'would have much to endure in the cause of true religion.'

This foresight ere long began to be verified. Arianism was recovering from the blow dealt to it at Nicæa. Eusebius of Nicomedia had regained favour with Constantine¹: Arius himself was allowed to present a statement of belief, inadequate, but not heterodox, and on the strength of it was relieved from his sentence of exile². Eustathius, the zealously anti-Arian³ bishop of Antioch, was attacked by an Arianizing cabal on a variety of charges, deposed, and banished4; other orthodox prelates were similarly got rid of, and Athanasius himself was menaced, first by some movements of Meletian activity, which he understood as betokening an alliance between Meletians and Arians 5, and against which, we are told, he employed the aid of the civil powers; and next by a demand, on the part of Eusebius, that he would readmit Arius to communion. His answer was decisive: 'I cannot communicate with persons who have invented a heresy in contradiction of the truth, and have been anathematized by the Œcumenical Council 7.' Eusebius

¹ The story told by Soc. i. 14, appears untrustworthy.

² Soc. i. 25, 26. ³ 'Full of zeal for the truth,' Ath. Hist. Ari. 4.

⁴ See Ath. 1. c.; Soc. i. 24; Theod. i. 21; Eus. Vit. Con. iii. 59.

Ath. Apol. 59. 6 Epiph. Hær. 68. 6.

⁷ Ath. Apol. 59; Soc. i. 27.

appealed to Constantine: it was easy to stir up the jealousy of an autocrat by asking whether his just and gracious intentions towards a priest who had suffered so much from misrepresentation were to be nullified by one self-opinionated prelate. The emperor sent two officers of his household with a peremptory mandate to Athanasius. 'Since you are informed of my will, give admission into the Church to all who desire it. If I find that you have hindered any, I shall instantly send some one to depose you.' Athanasius replied by a letter, in which he urged 'that there could be no communion between the Catholic Church and a heresy that was fighting against Christ.' This emphatic language had its effect, and Eusebius was obliged to employ his Meletian friends as accusers of the intractable archbishop. Three of them appeared at court, and charged Athanasius with taxing Egypt to provide linen vestments apparently albs 1—for the church of Alexandria. But two of his own priests, being on the spot, refuted this calumny; and Constantine wrote to him, condemning his accusers and summoning him to court. He repaired to Nicomedia, but was there seized with a long and distressing illness2, and also obliged to rebut a second charge, that he had sent a purse of gold to a rebel named Philumenus. A third, which became more famous, was levelled principally at one of his priests as his agent, and ran thus:- 'A priest named Ischyras was wont to officiate in a hamlet of the Mareotis, named The Peace of Secontarurus. One day, while he was in the act of offering the oblations at the Eucharist, Macarius, a priest sent by Athanasius, rushed into the church, threw down the holy table, and broke the chalice³.' Athanasius, on hearing of this charge, met it promptly. Ischyras, he said, was not a priest4; he was a man of no good character, who had received a pretended ordination from the schismatic priest Colluthus, but had been

¹ Sticharia. See Neale, Introd. East. Ch. i. 306.

² Fest. Ep. 4, for 332.

³ See Ath. Apol. 11, 28, 37, 41, 63, 74, 76.

⁴ See Soc. i. 27.

readmitted into the Church on condition that he should live as a layman. For a time he did so; afterwards he got possession, not of a church,-for his little village had none,-but of a cottage belonging to an orphan boy, wherein he performed the service before a small congregation, consisting chiefly of his own kindred. Athanasius, while making his visitation of the Mareotis, attended by a large body of clergy and laity, heard of this irregularity, and sent Macarius, together with the priest of the district, to bring Ischyras before him. Macarius arrived at the place on a common week-day, when there would be no Eucharist1: he found that Ischyras was ill in bed, and therefore communicated the archbishop's message through his father. On recovering, Ischyras found that his relatives would no longer attend his ministry; vexation drove him to join the Meletians, who were glad to gain an adherent in the Mareotis; and thus the story of 'the broken chalice' was concocted. The emperor, holding a court of inquiry at Psammathia near Nicomedia, was satisfied with the explanations given on this charge and on that of disloyal traffickings. Athanasius, in his next 'Festal' letter, written after the usual time, announced that the accusers had been 'driven away in disgrace;' and on returning home brought with him an imperial letter2 reflecting on them with much severity. After a while, however, the tale was renewed, and was sometimes told as if Athanasius himself had been guilty of the alleged sacrilege3. Ischyras, however, being censured by his friends, came to the archbishop, and besought his communion. Athanasius naturally reproached him for his conduct. He answered, 'weeping,' that he had been compelled, even with blows, by three Meletian bishops, to circulate the slander. 'God knows, no chalice was broken, nor holy table overturned.' He put this statement into writing, and gave it to Athanasius in the presence of thirteen clergy4; but his

¹ Ath. Apol. 11. It was usual in Egypt to celebrate the Eucharist only on Sundays, Saturdays, and holydays. Cf. Mansi, Conc. iii. 1252.

² Addressed to the Catholic people of Alexandria. Ath. Apol. 61.

³ Ath. Apol. 17, 68, 74.

⁴ Ib. 64.

absolution was delayed until his sincerity should be fully tested ¹; and this treatment, however just, threw him back, and gave the Meletians a fresh opportunity for spreading the story and bringing it again before the emperor's cognizance. But at the same time a darker calumny was invented, which ascribed to the archbishop of Alexandria the combined guilt of murder and of magic.

Arsenius, a Meletian bishop, living at Hypsele in the Thebaid, unexpectedly disappeared, and was reported to have been killed by Athanasius, and dismembered for purposes of sorcery. 'Here,' said the narrators, showing a little wooden box containing a dead man's hand, 'is all that we can recover of Arsenius2.' At a time when the dread of magic was so intense³, this grotesquely hideous charge would soon find credence among the ignorant sectarians of Upper Egypt, who regarded Athanasius with mingled hatred and fear: but others, who should have known better, were startled, and Athanasius, to his astonishment, found himself summoned in the emperor's name by the Censor Dalmatius, Constantine's half-brother, to meet this charge at Antioch. At first he treated the order with indifference; but, finding that the emperor was in earnest, he wrote to the Egyptian bishops requesting that search might be made for Arsenius, and sent one of his deacons to prosecute the inquiry4. The deacon, a man of prompt action, went straight to the Thebaid, fell in with a monk of Hypsele and three other persons, and made them confess that the missing man was concealed in a monastery at Ptemencyrcis, on the eastern bank of the Nile. They contrived, however, to give instant warning to its superior, Pinnes, who sent Arsenius down the Nile into Lower Egypt, under the care of a monk named Helias. When

¹ Ath, Apol. 74.

² Theod. i. 30; Soc. i. 27; Cyril Alex. Apologet. (p. 453, Pusey).

³ Comp. Euseb vii. 10; Theod. iii. 26; Ammian. xxviii. 1, xxix. 1. See Gibbon, iii. 243; Döllinger, Gentile and Jew, E. Tr. ii. 214. Ammianus says that Athanasius was accused of augury, xv. 7. 7. A fragment ascribed to him denounces amulets and $\gamma o\eta \tau \epsilon ia$, Montfaucon, Coll. Nov. ii. 104.

⁴ Ath. Apol. 65; Soz. ii. 23.

the deacon arrived at Ptemencyrcis, he found Arsenius gone, but seized Pinnes, and also Helias, who had returned, and carried them before one of the three military commanders of Egypt, who was stationed at Alexandria. 'Then,' wrote Pinnes to John Arcaph in a curious letter, which the archbishop's agents, no doubt, intercepted, 'I was no longer able to deny, but confessed, that Arsenius was alive, and had not been killed . . . I tell you this, father, that you may not resolve to accuse Athanasius; for I said that he was alive, and had been hidden with us: and all this is now known in Egypt, and can no longer be a secret 1.' The next point, of course, was to track the dead-alive: and the next scene of this strange drama is laid in a tavern at Tyre2, where the servants of a man of consular dignity, named Archelaus, heard another customer say casually that Arsenius was hidden in a particular house. They noted the speaker's face, informed their master, and thus enabled the friends of Athanasius³ to search the house, where a man was found secreted, who protested that he was not Arsenius. But when placed 'in court' before Paul, the bishop, who had known Arsenius of old, he was, in Tillemont's quaint language, 'convicted of being himself4;' and thereupon wrote, for himself and his clergy, to his 'blessed and beloved Pope Athanasius,' promising to renounce the schism, and remain stedfast in the communion of the Catholic Church, and in obedience to the see of Alexandria. 'Very soon, if God permit, we will visit your Grace. I, Arsenius, pray that you may be strong in the Lord for many years 5.' 'I reported.' says Athanasius, 'to the emperor the discovery of Arsenius, and reminded him of what he had heard in Psammathia about Macarius: on which he stopped the proceedings of the censor's court, and wrote, condemning the movement against me as calumnious, and commanding the Eusebians, who were coming into the East as my accusers, to return⁶.' He also wrote a

¹ Ath. Apol. 67. ² Soc. i. 29.

³ Ath. Apol. 65.
⁴ Tillemont, viii. 27.
⁵ Ath. Apol. 69. He kept his word, see Fest. Ep. 19.
⁶ Ath. Apol. 65.

letter 'to the Pope Athanasius',' which he was 'to read aloud frequently in public,' and in which the Meletians were stigmatized as reckless and malignant slanderers, and were warned that any new offences of theirs would be dealt with by the emperor himself with all the rigour of State law. Letters of sympathy and congratulation flowed in from friends of Athanasius. In his 'Apology against the Arians,' our main authority for these events, he produces one letter from the venerable Alexander, bishop of Thessalonica², who had received a letter from Athanasius by the hands of a promising youth named Serapion, but had also heard from his own deacon, then at Constantinople, of the exposure of 'the calumniator Arcaph.' Arcaph himself now found it expedient to profess repentance, and to request communion with Athanasius; and Constantine, on receiving a letter from him to that effect, replied in such gentle terms as showed Arcaph to have been a power3.

So ended the conspiracy, for a time, at the close of 332. Athanasius, in announcing the Easter-day of 333, could write with the fresh joyousness of one relieved from a great anxiety. After a single passing reference to 'heretics and schismatics,' he dwelt on the moral and spiritual purposes of the coming festival, and inculcated, as accompaniments of the preceding fast, 'prayers, alms, charity,—above all, a conciliatory disposition.' Such a disposition was not shared by his old opponents: they began to weave new webs, and Eusebius of Nicomedia was able to persuade Constantine that the recent charges against the bishop of Alexandria required the cognizance of an ecclesiastical Council. Such a Council was summoned to meet at Cæsarea, under the auspices of the historian Eusebius; but delays were interposed,—it did not meet until 334,—and 'during thirty months,' as Sozomen tells us, Athanasius, in spite of urgent citations, refused to attend an assembly from which

¹ Ath. Apol. 68. The letter ends, 'May God have you in His keeping, beloved brother.'

² Ib. 66, 16.

he could expect no justice¹. The refusal, however respectfully worded, was of course represented as contumacy²; and in the summer of 335 Athanasius was peremptorily commanded by Constantine to appear at a Council to be holden at Tyre³, preparatory to the solemn dedication of the newly finished church of the Resurrection at Jerusalem⁴.

To Tyre, accordingly, just ten years after the opening of the Nicene Council, Athanasius repaired with forty-eight of his suffragans. Their impetuous Egyptian temperament, already incensed against the slanderers of their 'father,' blazed out uncontrolled when they found themselves ushered into the assembly, not by deacons, but by a registrar of charges 5, and saw Macarius dragged in chains before the Council⁶, Ischyras standing among the accusers, the Arianizing bishop of Antioch presiding, and six other prelates, notoriously hostile to Athanasius, seated as judges. To these men they took formal exception in a legal document, which Athanasius handed in, but which the court would not receive 7. He himself, as an accused person, was kept standing; and that sight was too much for Potammon, bishop of the Egyptian see of Heraclea, who had been specially honoured at Nicæa as having been a confessor in the persecution. He passionately addressed Eusebius of Cæsarea: 'Do you sit there, and is Athanasius, in his innocency, to have you for his judge? Intolerable! You and I were once imprisoned together; I lost an eye in the cause of the truth; you bear no trace of a wound. How did you escape, save by some guilty compromise8?' The imputation, -in which, apparently, Paphnutius, another confessor-bishop, joined 9,—was probably groundless; it naturally provoked Eusebius to retort, 'If you can domineer in this fashion among us, what may you not have done against your opponents in your own country?' By one account, Paphnutius was more

¹ Soz. ii. 25. See Bp. Lightfoot in Dict. Chr. Biogr. ii. 315.

² Theod. i. 28; cf. Ath. Apol. 77.

⁸ Ath. Apol. 71.

⁷ See Ath. Apol. 77 sq.; Soc. i. 31. ⁸ Epiph. Hær. 68. 7.

⁹ Ath. Apol. 8.

successful in detaching Maximus, bishop of Jerusalem, from what he tersely characterized as 'a council of malignants,' and convincing him, by some earnest words in a low voice, that Athanasius had been wronged by calumny¹.

The attack now formally made on Athanasius touched no point of doctrine; for it did not then suit the Eusebian policy to call in question the Nicene faith, but to weaken that faith indirectly by blackening the character of its great representative. The former charges were revived and amplified; Ischyras protested that when his 'church' was attacked, its sacred books were burned 2. The charge (already mentioned) of uncanonical and lawless acquisition of the Alexandrian bishopric was urged in detail. 'Athanasius,' proceeded the accusers', has deposed, excommunicated, and subjected to military cruelties, a bishop named Callinicus, for suspecting him in the matter of the chalice4, has thrown down his episcopal chair⁵, and given his see to a priest who had been deposed. He has falsely accused Ischyras of having pelted the emperor's statues, and thus occasioned his imprisonment, in contempt of his priestly character.' Five Meletian bishops declared that having been deceived by him, they had quitted his communion, and had then been imprisoned by his means 6. To these charges, by one account, was added that of immorality, an accusation which, if made, was promptly and signally confounded7. Some of the charges were not pressed; others he refuted; as to others, he asked for time, in order to procure exculpatory evidence; Macarius could not be convicted of any outrage⁸, and Ischyras, on being cross-examined, admitted that he was lying sick on the day in question, and that his 'congregation' included no more than seven persons 10. But the Eusebians vehemently put aside the testimony offered by the

¹ Rufin. i. 17; Soz. ii. 25; yet see Soc. ii. 8.

² See Ath. Apol. 28, 46.

³ Against this, see Ath. Apol. 5.

^{*} Soz. ii. 25; Philostorg. ii. 11. ⁶ Ath. Apol. 17.

⁶ Soz. l. c. ⁷ Rufin, i. 17; Soz. l. c. ⁸ Ath. Apol. 72.

⁹ Ib. 46. ¹⁰ Ib. 77.

Egyptian bishops, not without menacing language towards those of the judges who were disposed to give it a hearing 1; on the other hand, a paper was read, purporting to come from a number of Alexandrian Churchmen whose consciences would not allow them to attend church when Athanasius officiated 2. A considerable impression was made on some of his reputed friends3; and the previous detection of Arsenius in that very city was intrepidly explained as a mere imposture. 'The man discovered was a counterfeit. Look at this box-look at the murdered victim's hand!' A cry of horror broke forth; Athanasius, who was prepared even for this, looked round with calm self-possession. 'Does any one here,' he asked, 'know Arsenius by sight?' 'We did know him well,' cried several voices. He turned aside, and led forward a man closely muffled up, with head bent down. 'Raise your head.' The figure obeyed, and showed the features of Arsenius. 'Is not this he?' Athanasius asked; and then deliberately lifted up the cloak, first from one hand, then, after a pause, from the other. 'You see he has two hands; where was the third cut off 4?' For the moment, he enjoyed a triumph: Arcaph ran out of the court, but his associates exclaimed, 'It is another case of magical illusion:' amid the uproar that followed, the Count Dionysius, who acted as imperial commissioner, and had a certain sense of justice, secured the safety of Athanasius by hurrying him away⁵. It was, however, resolved to drop the case of Arsenius, and to press that of Ischyras, by obtaining a committee of inquiry which, with the Council's authority, should proceed to the Mareotis. The Egyptian bishops in vain remonstrated: and four days after two Meletians had been sent on to prepare evidence6, the Council was induced to

¹ Ath. Apol. 7, 8.

² Soz. ii. 25.

⁸ Ib.

⁴ Ib. i. 29. Or, as Theod. i. 30, 'Two hands, and only two, has each man received from the Creator.' See Jerome c. Ruf. iii. 42, 'Athanasius ... tertiam Arsenii amputavit manum.' Athanasius briefly alludes to the scene in Apol. 72. See Dean Stanley's description, East. Ch. p. 286; and on Athanasius's sense of humour, see also the story of 'Cras' in Soz. iv. 10.

⁵ Soz. l. c.

⁶ Ath. Apol. 77, 78.

empower six thorough-going Eusebians¹ to act in the matter, and report. Two of these men, Valens and Ursacius, were destined to be conspicuous: they were Westerns who had been instructed by Arius, had been degraded from the priesthood, and, although still very young, had been appointed to bishoprics in Pannonia for their zeal in the Arian cause 2. The commissioners left Macarius at Tyre, under strict guard, but took Ischyras with them, as 'a sharer in lodging, board, and wine-cup3: when they opened their court in the Mareotis, unbelievers were allowed to be present at an inquiry which touched on the Christian mysteries, while presbyters were rigidly shut out4. Philagrius, prefect of Egypt, who had apostatized, was there, with heathen soldiers, to intimidate the witnesses⁵, among whom were persons who could not have been present at what purported to be an Eucharistic celebration 6, yet even so, the evidence given included some damaging statements 7. An inquiry of such an ex parte character called forth indignant protests from the Alexandrian and Mareotic clergy8; these documents are extant, and one of them is dated on the 10th of Thoth, i. e. Sept. 7. All remonstrance, however, was disregarded: four Alexandrian priests were exiled9; the Pagan rabble were allowed to insult the Alexandrian Catholics on a fast-day¹⁰, and the commissioners, returning to Tyre, presented their report.

Athanasius had not waited for them. He had already convinced Dionysius of the unfair composition of the committee 11; his suffragans demanded that the case should be reserved for the emperor's hearing 12; and some of them exclaimed to Alexander of Thessalonica, 'The wild beasts are just going to spring upon us 13!' Alexander wrote to Dionysius, speaking

¹ Ath. Apol. 72 sq. ² See ib. 13, 41; ad Ep. Æg. 7; Hilar. Fragm. 2. 12.

³ Ath. Apol. 14, 73.

⁴ Ib. 14, 73, 83. Meletians were invited from other districts to the Mareotis, where very few of them resided, ib. 77.

⁵ Ib. 72, 75, 83.

⁶ Ib. 14, 31. ⁷ Ib. 28, 83. ⁸ Ib. 73-76; they were 51 in all. ⁹ Ib. 17, 40. ¹⁰ Ib. 15. ¹¹ Ib. 72. ¹² Ib. 79.

¹³ Ib. 80.

of Athanasius as the victim of a conspiracy; and the count sent on his letter to be read by the 'Eusebians,' exhorting them (not for the first time) to be careful that their proceedings were not vitiated by injustice1. But Athanasius regarded them as already vitiated; and 'resolved,' as Gibbon expresses it, 'to make a bold and dangerous experiment,-whether the throne was inaccessible to the voice of truth?.' Accompanied by five of his suffragans, he took the first vessel for Constantinople, and suddenly presented himself in the midst of the road when the emperor was riding into his new capital. Not recognizing him at first sight, Constantine, on learning from his attendants who the petitioner was, and what was his grievance, refused to hear him, and was nearly ordering him to be removed: but Athanasius persisted, and requested 'only this, that either a lawful Council should be assembled, or the members of the Tyrian Council should be summoned to meet him before the emperor3. Constantine thought the latter proposal reasonable: and so it was, that, after the majority at Tyre had received the Mareotic report, and condemned Athanasius partly on the strength of it, partly as having abandoned his own cause 4, had adjourned to Jerusalem, and amid the splendour of the great dedication festival⁵ had recognized Arius as having proved himself orthodox6, they were startled by an imperial letter, expressing some displeasure and mistrust, and summoning them to Constantinople7. The gathering at Jerusalem broke up in much disorder: but the two Eusebii, Theognis, Patrophilus, Valens, and Ursacius, obeyed the mandate8, were confronted with Athanasius, prudently suppressed the case of Ischyras, and presented a new charge of a political kind,—that Athanasius had threatened to stop the Alexandrian corn-ships bound for Constantinople9. The emperor's passionate jealousy was excited: Athanasius answered, 'I never said so; and as a poor man in a private

¹ Ath. Apol. 81. It seems from c. 9 that Dionysius after this took a strong line against Athanasius.

² Gibbon, iii. 73. ³ Ath. Apol. 9, 86. 4 Soc. i. 32. ⁵ Eus. V. C. iv. 43; Soz. ii. 26. ⁶ Ath. Apol. 84.

⁸ Ib. 87.

⁷ Ib. 86.

station, I could not have said so.' 'He did say it,' replied Eusebius of Nicomedia: 'he is rich and powerful, and can do anything¹.' Athanasius attempted a rejoinder, but Constantine would hear nothing more, and sent him away to Trier or Treves, 'the capital of Gaul²,' and the seat of government of his eldest son Constantine, who received the primate of Egypt with all respect and cordiality³, in the opening of A.D. 336.

IV.

The first exile of Athanasius lasted nearly two years and a half; it was a time of rest, not of suffering. The scene was very new to him; transferred on a sudden to the distant North, he found himself in a city already venerable, which could be described as 'an illustrious abode of sovereigns4,' and which showed to him in their freshness many features of Roman grandeur, some of which it still exhibits to the modern visitor in their decay5. Maximin, the bishop6, an orthodox prelate, became his fast friend; and Athanasius was present when the services of great festivals were held in a large basilica before its completion and dedication7. His 'wants were abundantly supplied8;' he had with him some Egyptian 'brethren,' and kept up a correspondence with friends at home, although at the risk of having his letters seized in order to find fresh matter for attack9. We can imagine him walking under the 'broad walls 10' of the city, pondering the news just received, of his people's success in resisting the return of Arius 11, of the failure of their attempts, and of Antony's, in petitioning for his own 12, -of the terrible end of the heresiarch 13, of the long-deferred

¹ Ath. Apol. 9.
⁸ Ath. Hist. Ari. 33.
⁸ Ath. Apol. 87.
⁴ Ammianus, xv. 11. 9.
⁸ Urbe excellentissimâ, Salvian, de Gub. Dei, vi. 8.

⁵ The Porta Nigra, the amphitheatre, &c.

⁶ Ath. Apol. ad Con. 3; ad Ep. Æg. 8. 7 Ath. Apol. ad Const. 15.

Ath. Apol. c. Ari. 87.
 Ausonius, Nob. Urb. 4.
 Ausonius, Nob. Urb. 4.
 Ausonius, Nob. Urb. 4.
 Soc. i. 37; Soz. ii. 29.
 Soz. ii. 31.

¹³ Ath. Ep. ad Serap. 3; ad Ep. Æg. 19. Milman, Hist. Chr. ii. 382, is

unjust to Athanasius.

baptism of Constantine, and of his death, on Whitsunday in A.D. 337¹. At the beginning of 338, and in preparation for the ensuing Easter, he wrote a 'Festal letter,' indicating an improvement of his condition, and a hope of speedy restoration. Into one passage he seems to pour his whole spirit, in its faith, tenderness, and devotion; reminding his 'belowed ones' that they must needs pass through trouble into comfort,—that antichristian hostility must be expected and encountered,—that the man who lived in Christ was sure of victory ².

For more than a year, the late emperor's death produced no change in the archbishop's condition. At length, on June 17, 338 S. Constantine II., who, in the partition of the empire, had a certain precedence over his brothers Constantius and Constans, the sovereigns of the East and of Italy, wrote from Trier to the Alexandrian Catholics, informing them that he was but carrying out his father's 'intentions 4' by resolving to 'restore' Athanasius, and thus to satisfy their 'longings' for the return of so admirable a teacher⁵. In this he appears to have assumed the consent of Constantius: he took Athanasius with him to Viminacium 6, an important town of Upper Mesia, on the high road to Constantinople. Here the three emperors met, and concurred in the restoration of the bishop of Alexandria, who spent a short time in Constantinople, where he was present when the Arianizing Macedonius brought an accusation against the orthodox bishop Paul, who himself had lately returned for his exile in Pontus?. From the 'new Rome,' Athanasius travelled to Cæsarea in Cappadocia, when he again

¹ Eus. V. C. iv. 62 sq. ² Ath. Fest. Ep. 10 for 338.

³ For this date, see Newman, Hist. Tracts of St. Ath., p. xii.; Hefele, Hist. Counc. b. 3. s. 52; Hussey on Soc. ii. 3. Gwatkin argues for 337 (Studies of Arianism, p. 136). But Athanasius's Fest. Ep. 10 appears to imply that he was still absent from home; and the Festal Index dates his return in 338. Constantine's letter gives the day of the month, but not the year, Apol. c. Ari. 87.

⁴ Ath. Apol. 87. Constantine represents his father as having had a benevolent purpose in sending Athanasius into Gaul. See too ib. 9.

⁵ 'Exponent of the adorable law,' . . . . 'his far-famed virtue,' &c.

⁶ Ath. Ap. ad Const. 3. ⁷ Ath. Hist. Ari. 7.

had a conversation with Constantius; and in November he was once more at home. 'The people ran in crowds to see his face; the churches were full of rejoicing; thanksgivings were offered up everywhere; the ministers and clergy thought that day the happiest of their lives 1.' But his enemies bestirred themselves afresh, 'took long journeys,' 'wrote letters of deadly import,' in order to press on 'the three emperors' attention 2 two new charges,—that he had sold for his own purposes the corn given by Constantine for the support of widows in Libya and in Egypt³, and that on his return he had caused some persons to be banished, and others to be executed 4. Constantine wrote to him in angry remonstrance, assuming the truth of the former charge 5; but Athanasius, in letters to him and to Constans 6, disproved both. The corn had been duly distributed; and the recent punishment of some offenders had been the act of the præfect, on grounds purely temporal, and while Athanasius was still passing through Syria; 'he caused no imprisonment, no bloodshed,-not a man in Alexandria was banished for his sake 7.

But Constantius, who was soon to be 'his scourge and torment',' fell more and more under the influence of his great enemy, the Nicomedian Eusebius, now transferred to the see of Constantinople, which had been vacated by the second expulsion of Paul'. A second expulsion of Athanasius was now meditated, and it was resolved to do what had been impracticable in 336,—to place a new bishop on the Alexandrian throne.

The Eusebians, in this project, could appeal to ecclesiastical principles, and represent Athanasius as having ignored the sentence of a Council, and resumed his see on the ground of an imperial mandate ¹⁰. The charge did not come gracefully

¹ Ath. Apol. 7.

² Ath. Apol. 3, 6, 18; Hist. Ari. 9; cp. Fest. Ep. 11.

³ Ib. 18. ⁴ Ib. 3, 5. ⁵ Ib. 18. ⁶ Ap. ad Const. 4.

⁷ Ath. Apol. 5. 8 Hooker, E. P. v. 42. 2.

⁹ Ath. Hist. Ari. 7.

¹⁰ Ath. Apol. 8; Soc. ii. 3. See Neale, Hist. Alex. i. 172.

from men who had relied so much on Court influence ¹; but it was not without some technical force, although Athanasius might justly plead that the assembly at Tyre had forfeited all moral authority. The person fixed on to supersede him was Pistus, who, as a priest, had been deposed by Alexander for adhering to Arius (Athanasius being one of those who 'assented' to his deposition), and had, after the Nicene Council, received consecration from the excommunicated Arian bishop Secundus². The Eusebians also thought it worth while to make further use of Ischyras: by virtue of an imperial order they built him a church, and even made him, against rule, bishop of his little village; but they could not supply him with a flock ³.

And now, in the latter part of 339, the Eusebians applied to the Western Church, and especially to Rome as its head, on behalf of their nominee Pistus. A priest and two deacons appeared as their envoys before Julius, bishop of Rome, requesting him to write a letter of communion to Pistus ⁴, and presenting a letter which contained various charges against Athanasius ⁵, who, on the other hand, having already written an 'encyclical' letter in his own name, which induced many foreign prelates to anathematize his intended rival ⁶, assembled a council of his suffragans from Egypt, Libya, and Pentapolis ⁷, and procured from it an 'encyclical,' which he sent by the hands of some priests to Rome. The two deputations being thus confronted with each other, Julius learned the facts as to the character of Pistus, and thereupon declined to write to him; and the Mareotic report, shown to him by the Eusebian

¹ 'The heretical party was eminently the court party;' Mahan, Ch. Hist. p. 411.

Ath. Apol. 24.

³ Ib. 12, 41, 85. It is repeatedly observed that he had never been really a priest, even among the Meletians. From a letter of Athanasius to bishop Serapion, of about this date, it appears that some Meletians who had come from Syria claimed to be in Church-communion. (Fest. Ep.)

⁴ Ib. 24. ⁵ Ib. 27. ⁶ Ath. Encycl. 6.

⁷ Included in Ath. Apol. 3-19.

envoys, condemned itself in his eyes as unfair, and he afterwards sent it to Athanasius 1. Unable to withstand the evidence from Egypt, the senior of these envoys 'decamped by night, in spite of illness 2; the two others 'requested Julius to call a Council, and to act, if he so pleased, as judge3.' Thereupon Julius wrote to both parties, inviting them to a Council to be held, says Athanasius, 'at the place which we might choose 4.' But soon afterwards, at the beginning of A. D. 340, the Alexandrian Church was startled by a formal announcement from the præfect Philagrius, that a new bishop was coming 'from the court' to be installed by military power; not Pistus, who might now seem too obnoxious,-but a Cappadocian named Gregory, who had been appointed by Eusebian bishops at Antioch 5. 'Such a proceeding,' says Athanasius, 'was unheard of.' The people showed their affection for their own bishop by resorting more than ever to the churches, and indignantly protested to the other magistrates and to the whole city that this new attack upon him arose from no ecclesiastical ground of offence, but from the mere wantonness of Arian hatred 6. Gregory was known to be an Arian, and a fellow-countryman of Philagrius: according to his namesake of Nazianzus, he had studied at Alexandria, and received kindness from Athanasius 7. Philagrius replied by encouraging a crowd of the lowest Pagan townspeople, together with Jews, and countrymen armed with clubs, to break into the church of St. Quirinus, and perpetrate atrocious cruelties and profanations. Hideous orgies were carried on in the baptistery, copies of Scripture burned, the holy table defiled by heathenish sacrifices, the stores of wine, oil, and candles pillaged, monks, virgins, and widows maltreated or even slain, and the church

¹ Ath. Apol. 27, 83.

² Ib. 24.

³ Ib. 20.

⁴ Ath. Hist. Ari. 9. To this first invitation Julius refers in Ath.

Apol. 30.

⁵ Ath. Encycl. 2; Apol. 30. Not, as Soc. thought, ii. 10, by the 'Dedication Council' of 341.

Ath. Encycl. 2. ⁷ Greg. Orat. xxi. 15.

itself set on fire 1. The latter part of Lent 2 was a time of Arian persecution⁸: on Good Friday, Gregory punished the abhorrence shown at his entry into a church by causing Philagrius to scourge publicly thirty-four persons, one of whom, a virgin, had her psalter in her hand 4. Easter-day, to the delight of the Pagans 5, was selected as a time for throwing Catholics into prison; captains of vessels were subjected to violence, in order to make them convey Gregory's letters of communion: clergy were hindered from baptizing or from visiting the sick: lay people could not pray in their own houses undisturbed: an indictment signed by Pagans and Arians, accusing Athanasius of capital crimes, was given to Philagrius for transmission to the emperor. Athanasius was residing in the precincts of the church of St. Theonas: he knew that he was specially aimed at, and, in hope of preventing further outrage, he withdrew to a place of concealment in the neighbourhood, where he began to write an encyclical, descriptive of these horrors. After finishing and despatching this letter, which is still extant, he sailed for Rome in the Easter season of 3406.

On arriving at Rome, Athanasius 'laid his case before the church',' and exhibited documents in support of it's: he was at once admitted to communion, pending the proposed inquiry into his conduct, and 'spent his time,' for the most part, 'in the Church services.' He had with him two Egyptian monks, one of whom, Ammonius, is said to have shown no interest

¹ Ath. Encycl. 3, 4; Hist. Ari. 10.

² The Index assigns these events to A.D. 339, but this date does not allow time enough for the proceedings as to Pistus if Athanasius's return was in the preceding November; and its account is not consistent with Encycl. 4, 5.

³ Athanasius was anxious to make his people keep a Lent of forty days, as did all other churches. Ep. to Serap. in Fest. Ep.

⁴ Ath. Encycl. 4. ⁵ 'They abhor that day,' ib. 5.

[&]quot;This is Hefele's view. 'The simple hypothesis' (Gibbon, iii. 75), of one visit of Athanasius to Rome at this period is now generally adopted. He wrote a Fest. Ep. for 341 'from Rome,' therefore must have gone to Rome in 339 or 340: the latter date is the more probable one.

⁷ Ath. Ap. ad Const. 5. ⁸ Ath. Apol. 28.

in any Roman buildings except the churches of St. Peter and St. Paul 1. But their presence in the city, and probably their bishop's admiration of the monastic life, made a strong impression on Roman Church society, and abated the prejudices there existing against the name and the appearance of a monk: so that when Gibbon says that 'Athanasius introduced into Rome the knowledgeand practice of the monastic life2,' he records the origin of a vast European movement, and represents the great Alexandrian exile as the spiritual ancestor, in some sense, of Benedict, of Columban, and of Bernard, and of all the founders and reformers of monastic communities in the West. Athanasius received great kindness, not only from Julius, who soon learned to admire and love him 3, but from Eutropia, the sister of Constantine I, from Abuterius, Sperantius, and many other excellent persons; and he associated with Marcellus, the exiled bishop of Ancyra, whom he had seen at Nicæa, and who, having been deposed by the Eusebians at the end of 335, on a charge of Sabellianizing, had taken refuge, like himself, at Rome⁴. Julius appears to have sent two priests, Elpidius and Philoxenus, in the summer of this year, to Antioch with a letter for the Eusebians, in which he again invited them to a Council, naming the ensuing December as the time and Rome as the place 5. He wrote in his own name, but expressed the mind, as he himself says, 'of all the bishops in Italy 6.' On arriving at Antioch his legates were kept for months without an answer: the Eusebians were embarrassed by learning that Athanasius was at Rome, and were not disposed to meet him under circumstances unfavourable to their interests 7. They stimulated

¹ Soc. iv. 23. For a description of this old St. Peter's, see Fergusson, Hist. Archit. i. 363.

² Gibbon, iv. 308, is not to be understood as meaning that Athanasius founded any monastic community in Rome. See Jerome, Epist. 127. 5 (hardly 'a very confused statement,' Gwatkin, p. 100).

⁵ Ath. Apol. 21. See Hefele, Hist. Counc. b. 3. s. 54.

⁶ Ath. Apol. 26.

⁷ Ib. 20; Hist. Ari. II.

Philagrius and Gregory to new severities1: Potammon, against whom they had a special grievance, was beaten so brutally that he died soon after: Sarapammon, another confessor-bishop, was exiled: others were imprisoned, others made to labour at 'public works:' monks and virgins were beaten by a duke's order in Gregory's presence: the widows and the poor were deprived of their church-dole: the aunt of Athanasius, dying at this time, would have been 'cast away unburied' if her friends had not evaded Gregory's order. Such were the tidings that saddened Athanasius, when, at the beginning of 341, he wrote 'from Rome' his Festal letter'. The Roman envoys, detained at Antioch until January3, were then sent home with a letter in which their church was spoken of in high terms, but their bishop's invitation referred to in a tone of cavil. The Eusebians complained that Julius had written by himself, and not to all the Easterns; had presumed on the secular greatness of his own city4; had proposed a revision of the Tyrian Council's judgment; had ignored the disturbed state of the East, and given them too short notice of the proposed Council; and had fraternized with Athanasius and Marcellus. Julius was annoyed by this letter, but kept it to himself for a long time⁵, hoping that some of the Eusebians would yet arrive, and make the public reading of it unnecessary. Months passed, and no one came; on the contrary, the Eusebians took advantage of the dedication of a new basilica at Antioch, called from its splendour 'the Golden Church,' to hold, probably in August, a large Council of ninety-seven bishops, many of whom were neither positively Arian nor strongly attached to

¹ Ath. Hist. Ari. 12, 13. Antony wrote to remonstrate with Gregory, but his letters met with insult. Ib. 14. See also Vit. Ant. 69.

² Fest. Ep. 13. 'These things happen in order to test us... In all things let us praise Christ, and so, through Christ, we shall be delivered.'

³ Ath. Apol. 25.

⁴ Ib.; comp. Soz. iii. 8. They evidently recognized no supreme power in the Roman see.

⁵ Ath. Apol. 21.

Soc. ii. 8; Soz. iii. 5; cp. Euseb. Vit. Con. iii. 50.

Nicene rulings1. The result was a confirmation of the sentence against Athanasius, -a series of canons, the fourth of which was aimed at his case as having disregarded his 'deposition,'-and three creeds framed in language partly indefinite, partly all but Nicene². Of this 'Dedication Council' no information had reached Rome, when, in November, Julius resolved to wait no longer, and held a Council of more than fifty bishops in the church of the presbyter Vito3. The Eusebian letter was read, and gave great offence: the documents of the Athanasian case, supported by the later oral evidence of Egyptian priests, and of bishops and priests from other countries, among whom probably was Asclepas of Gaza 4, produced a decisive impression. Athanasius was formally recognized as innocent, and as in communion with the Italian Church. Marcellus was acquitted of heresy on the strength of his own declarations; but these, as we can see, were too vague to be really adequate5, and apparently the Western prelates did not understand how his anti-Arian zeal6 had hurried him into the use of language which implied that the Word, though eternal, was impersonal, that the title 'Son of God' belonged to the merely human Christ in whom the Word was 'actively' manifested, and that this manifestation would have an end when the Word returned into its original repose in God7. If this was really

¹ See Hefele, b. 3. s. 56. Athanasius treats them all as practically Arianizers; de Syn. 22. Contrast St. Hilary, de Syn. 32. On the reaction which might have set in against the Homoousion, cp. Newman, Tracts Theol. and Eccl. p. 101; and on the support which some ante-Nicene language gave to 'Semi-Arianism,' ib. p. 118.

² Ath. de Syn. 22.

³ Ath. Apol. 20. Vito had been a legate at Nicæa.

⁴ Ath. Apol. 44; note in Hist. Tr. p. 69.

⁵ Ath. Apol. 32.

⁶ His 'error,' says Mahan, 'sprang from an overstrained and feverish orthodoxy,' Ch. Hist. p. 448.

⁷ See Ath. Orat. iv. I ff. Comp. Euseb. c. Marc. ii. 1, &c. See Newman, Athan. Treat. ii. 504 (199, ed. 2); Dorner, Person of Christ, ii. 272, E. Tr. Montfaucon, however, thinks that Eusebius made unfair inferences from Marcellus' book, although his conversation may have given just ground for suspicion; Coll. Nov. ii. p. lvi. ff.

his meaning, he deceived the Council when he said that he thought with the Church as to Christ; for the Christ, according to this theory, was no more truly Divine than the Word was 'subsistent.' But he may not have consciously realized the full scope of his own speculations; at any rate, he was accepted as orthodox: and Julius¹, by desire of the Council, wrote to the Eusebians a letter which is extant, in which he went over the whole case, and observed, temperately but firmly, that after he had, by desire of their envoys, given notice of a Council, they ought not to have treated the Alexandrian see as vacant; that if bishops were accused of offences, 'information should have been given to us all, that so a just sentence might proceed from all;' but that, in particular, complaints affecting Alexandria should, according to usage, have been referred to the church of Rome ².

It is not improbable that Athanasius employed some part of his leisure, at this period, in writing the 'Exposition of Faith,' which is one of his undoubted works, and appears to belong to this stage of the Arian controversy. It begins in the form of a creed, 'We believe in one unbegotten God, Father Almighty, Maker of all things... and in one Onlybegotten Word, Wisdom, Son, ... eternally begotten, ... but a Word not uttered, not immanent in the like a spoken word or a thought), not an efflux, nor a fraction ... not a product the but a Son perfect in Himself, living and acting, ... equal to the Father in honour and glory... very God from very God ... Almighty from Almighty ... He was begotten ineffably, inconceivably,' &c. The phrase 'Man of the Lord' occurs, as applied to Christ in His Humanity: it was afterwards laid aside by St. Augustine as inaccurate, though

¹ Ath. Apol. 20-35.

² Ib. 30, 35. His claims are exaggerated by Soc. ii. 15, 17, Soz. iii. 8, 10. See Historical Tracts of Athanasius, p. 56; Dict. Chr. Biogr. iii. 528.

³ οὐ προφορικόν, οὐκ ἐνδιάθετον. Cp. Newman, Arians, p. 202; Tracts Theol. and Eccl. p. 162. See Orat. c. Ari. ii. 35.

⁴ οὔτε προβολήν. Cp. Newman, Arians, p. 195.

not indefensible 1. Athanasius refers briefly to the Holy Spirit, anathematizes 'the doctrines contrary to this' faith, and then goes more into detail, disowning alike Sabellianism and the Tritheistic notion of 'three hypostases divided from each other 2; affirming that the Son as such is uncreate, and that only as to His humanity could He be said to be 'created', and that 'the Holy Spirit, proceeding from the Father, is ever in the hands of the Father who sends and of the Son who brings It.' The concluding doxology is 'to the Father through the Son.' We may also consider in this place his tract 'On the text, All things are delivered unto Me, &c. (St. Luke x. 22), which must, at any rate, have been written (whether at Alexandria or at Rome) before the Nicomedian Eusebius, who had been translated to Constantinople, died in 3424. In this tract (the beginning of which appears to be lost) Athanasius, expressly controverting the use made of this text by Eusebius and other Arians, interprets it, not of our Lord's pre-existence, but of His Mediatorial office and powers; guarding, at the same time, against the notion that the Father, in granting those powers to the Son as Man, parted with aught of His own sovereignty. He insists on such texts as St. John xvi. 15, Isaiah ix. 65; 'asserts the undivided natural oneness' of the Son with the Father; and, very remarkably, adopts the phrase 'three perfect hypostases 6' in reference to the one coequal 7 adorable Trinity, 'undivided, yet united without confusion.' In one place he speaks of the Word as 'conjoined to the Man,' but in a sense, clearly, which gives no support to Nestorianism 8. The tract is

¹ St. Aug. Retract. i. 19. 8; Jerome, c. Ruf. ii. 20; Aquin. Sum. iii. 16. 3. *Ανθρωπος and 'Homo' were often used for Christ's Manhood.

² Comp. Dionysius of Rome, ap. Routh, Rell. Sacr. iii. 374.

³ So, here and in his 'Orations,' he explains Prov. viii. 22, LXX.

Soc. ii. 12. 5 'In illud, Omnia,' 5; 'Strong God,' &c.

⁶ Generally he makes *hypostasis = ousia*. Card. Newman, in the 3rd ed. of his 'Arians,' p. 446 ff., considers that Athanasius did not use the word in two substantially different senses, but in two aspects (so to speak) of one. Cp. Tracts Theol, and Eccl. p. 296 ff.

⁷ He expressly denies an inferiority of the Son and Spirit as to Godhead, c. 6. Comp. the 'Quicunque,' v. 33.

8 So Orat. iv. 7, 35.

characterized by a fervid eloquence in regard to the benefits of the Incarnation¹, and to the inscrutable mystery of the nature of God².

Athanasius remained at Rome until the summer of 343, when, 'in the fourth year' from his arrival, he received a letter from the young emperor Constans 3, who, for about the same period since the slaughter of Constantine II., had been sole sovereign of the West. He had formerly obtained from Athanasius some 'bound copies' of the Scriptures; and had recently, under the influence of bishop Maximin, repulsed four Eusebian prelates sent from the East to influence him against Athanasius, and to show him a new creed which all but confessed the Homoousion 4. He now desired Athanasius to meet him at Milan. 'On inquiring the cause,' says Athanasius, 'I learned that some bishops had gone to his court, and asked him to write to Constantius, in order to a new Council. Accordingly, I went to Milan, and received great kindness from him; for he condescended to see me,' in company with Protasius, bishop of Milan, behind the curtain of the presence-chamber, but within hearing of his 'master of the offices,'-to say that he had written according to this request. By the emperor's direction. Athanasius went into Gaul in order to meet Hosius, the venerated bishop of Cordova, and accompany him to Sardica, where the two sovereigns had by this time agreed to assemble the new Council on the border line of East and West. In this Dacian city, within the Western empire, about a hundred and seventy prelates met, a small majority being Western, towards the end of the year 3435.

- ' 'By suffering He refreshed us, by hungering He fed us,' &c.
- ² He refers to the Seraphim veiling their faces, Isa. vi. 2.

3 Ath. Apol. ad Const. 4.

⁴ See Ath. de Syn. 25; Soz. iii. 10; Hilar. Fragm. iii. 27.

⁵ The discoveries of the Maffeian Fragment and the Festal Letters have had the effect of throwing back the dates of the Sardican Council and the second return of Athanasius. The received date of A.D. 347 for the Council (Soc., Soz.) is proved to be too late (even apart from the difficulty as to Euphrates of Cologne). For Athanasius's return was some time after the death of Gregory, which was (says Athanasius, in Hist. Ari. 21) some

It soon appeared that united action was impossible. The majority, ignoring the Councils of Tyre and Antioch, and regarding the whole case as open, treated Athanasius as innocent, or, at least, as not yet proved guilty; and he 'joined them in celebrating the Divine mysteries1.' The Eusebian minority,-of whom the chiefs were Stephen of Antioch, Menophantus of Ephesus, Acacius, and Narcissus—on reaching Sardica, had simply announced their arrival, and then shut themselves up in the lodgings provided for them at the palace, and refused to join their brethren until the persons whom they denounced as convicted men, such as Athanasius, Marcellus, Asclepas, and Lucius of Hadrianople, should be deprived of seats in the Council². The answer was, that the Council was prepared to go into all the cases which could be submitted to it: each party would be free to implead the other3. Witnesses were ready to attest the sufferings of the orthodox, to tell of forged letters and of organized terrorism; even to exhibit wounds inflicted, and hands that had been fettered, by Eusebian violence4. A series of messages, charges. and recriminations went on for many days: Athanasius and Marcellus repeatedly expressed their readiness to confront their adversaries, who on their part refused to appear until the sentences passed by their own Councils were treated as final. Hosius invited some of them to meet him, assured them that nothing was settled, that there should be full hearing and

ten months after the recall of the Catholic exiles, which followed upon the deposition of Stephen of Antioch, which was soon after the Easter subsequent to the Council. But, not to say that the Fragment gives Oct. 21, 346, for Athanasius's return, the nineteenth Festal Letter, for 347, was written after it. Therefore the Council cannot be placed later than the end of 344, which is Mansi's date, received by Gieseler; and comp. Newman, Hist. Tracts, p. vi. But a still earlier date, in the autumn of 343, is more probable. See Apol. ad Const. l. c. It would hardly be in the summer of 343 (Gwatkin, p. 120); for the Sardican deputies did not reach Antioch until the following April (Hist. Ari. 20).

¹ Hil. Fragm. iii. 14.

² Ath. Apol. 48; Hil. Fr. 3. 17.

³ Ath. Apol. 36.

⁴ Ib. 45.

discussion, that if they convicted Athanasius, he should be condemned: 'and even if you fail,' said Hosius, 'yet still object to communicating with him, I will persuade him to come with me into Spain.' This signally liberal offer, in which Athanasius had acquiesced 1, was rejected; and in the end the Eusebians withdrew from Sardica on an idle pretext2, and, in spite of a formal summons from that majority, established themselves as a Council at Philippopolis 3 within the Eastern empire, renewed the sentences against Athanasius, betrayed their theological animus by accusing him of blasphemy 4, put forth new sentences against Iulius, Hosius, and others, drew up an encyclical, and adopted a creed which Socrates treats with great injustice by describing it as ultra-Arian 5. The prelates at Sardica proceeded with their inquiry, heard evidence, went through the Mareotis report, recognized in consequence the innocence of Athanasius 6, accepted from Marcellus an explanation of his own impugned writings⁷, and excommunicated eleven Eusebian bishops, as men who 'separated the Son from the Father, and so merited separation from the Catholic Church.' They enacted several canons, including the famous ones providing for a reference, in certain circumstances, to the bishop of Rome, in 'honour of St. Peter's memory,' so that he might make arrangements for the rehearing of a prelate's cause8. It need hardly be added that they would have no creed but the Nicene. They drew up an encyclical, preserved by Athanasius,—wrote to the two emperors,—and sent letters of sympathy to the suffragans of Athanasius and the Churchmen of Alexandria, urging the faithful 'to contend earnestly for the sound faith and

¹ Ath. Hist. Ari. 44.

² Ib. 16.

³ Ammian. xxi. 10. 3.

⁴ Hil. Fr. 3. 23.

Soc. ii. 20.

⁶ Valesius remarks that they said nothing of Paul of Constantinople, and supposes that he had previously—for the third time—regained his see (Obs. Eccl. ii. 7). See Theod. ii. 5.

⁷ Not sufficient one; see it in Ath. Apol. 47.

⁸ On this see Hussey on Papal Power, p. 3. These provisions were afterwards misquoted by Roman bishops as 'Nicene.'

the innocence of Athanasius,' and to remember that 'although the Catholic Church had suffered many an outrage, yet he that endured to the end should be saved 1.'

Such was the judgment of this great Western Council in the case of Athanasius; but, of course, it was powerless to replace him in his see. It could not influence the Arian sovereign of the East: in fact, the bold line taken at Sardica provoked the advisers of Constantius to fresh severities; and the Alexandrian magistrates received orders to behead Athanasius, or certain of his clergy expressly named, if they should come near the city 2. Five Alexandrian clergy were banished into Armenia. Many Catholics, we are told, were terrified into dissembling their belief; many fled into the deserts, in order to avoid the dominant party3. The Council, supported by Constans, endeavoured to move Constantius by sending to him two delegates, Vincent, bishop of Capua, and Euphrates of Cologne 4. They reached Antioch in April of 344. Stephen, the Arian patriarch of Antioch, devised an atrocious plot against Euphrates. It was detected, and led to his deposition; and Constantius, in an honest revulsion of feeling, recalled the banished clergy from Armenia, and wrote to stop the persecution of Athanasius' adherents⁵. Athanasius, himself still kept under his ban, had gone from Sardica to Naissus, and thence, at the invitation of Constans, to Aquileia. There, in company with the bishop Fortunatian (for, he observes, he never saw Constans alone), he was admitted to more than one audience; and whenever Constans mentioned Constantius, he replied in

¹ Apol. 37-43. Maffei published 'letters of the Council and of Athanasius' to the Church in the Mareotis, and one 'of Athanasius' to the Alexandrian clergy. Hefele rejects them.

Below Hist, Ari. 19.

³ Ib. 18, 20.

⁴ The deposition of Euphrates, by a Council of Cologne, 'for denying that Christ was God,' is dated in the 'Acts' A.D. 346. But this date must be too early; for the Acts make Servatius, bishop of Tungri, say that he had rebuked Euphrates in the presence of Athanasius, who in that case could not have allowed him to be appointed a delegate from Sardica, Mansi, ii. 1371. Hefele seems to reject the whole story, b. 5. s. 69.

⁵ Hist. Ari. 20, 21; Theod. ii. 9.

terms respectful towards the latter 1. Of his sojourn in this city, near the walls of which Constantine II. had met his tragical end, we read, that on one occasion, a large church, while still undedicated, was filled by a large congregation, including Constans, who retained, amid his moral deterioration, a respect for religion which combined with his personal kindness to affect Athanasius' judgment of his character2. He is said to have peremptorily³ urged his brother to reinstate Athanasius. The death of the intrusive bishop Gregory, about March 3454, gave Constantius a plea for yielding the point. He therefore wrote, after 'a long time,' to Athanasius, affecting to be anxious for the Western emperor's assent to an act of his own free clemency. He wrote two other letters, and employed six 'counts' to write encouragingly to the exile; and Athanasius, after receiving these letters at Aquileia, made up his mind, at last6, to act on these assurances; but not until Constantius could tell Constans that he had been 'expecting Athanasius for a year.' Invited by Constans to Trier, Athanasius made a diversion on his journey in order to see Rome again; it was six years since he had been cordially welcomed by Julius, who now poured forth his generous heart in a letter of congratulation for the Alexandrian Church, one of the most beautiful documents in the whole Athanasian series. He dwelt on the well-tried worth of Athanasius, on his own happiness in gaining such a friend, on the steady faith which the Alexandrians had exhibited, on the rapture, 'the multitudinous greetings, the glorious festivity, which would gladden their hearts on the day of his brother's return:' and concluded by invoking for his 'beloved brethren'

¹ Ath. Ap. ad Con. 3, 4.

² Ib. 15, 7; cf. Hist. Ari. 44; Ammian. xvi. 7. 5.

³ Soc. ii. 22: but the letter there given is untrustworthy.

⁴ According to Hist, Ari. 21, which dates it ten months after the recall of the exiles. This is irreconcileable with the date in the Festal Index, June 26. Theod. ii. 4 seems mistaken in saying that Gregory was murdered.

⁵ Apol. 51; Hist. Ari. 22.

⁶ His slowness in coming to this conclusion is certainly somewhat surprising.

the blessings 'which eye had not seen, nor ear heard'.' Athanasius travelled northward, about midsummer; visited Constans, passed through Hadrianople², where he saw the graves of ten slaughtered Catholics; proceeded to Antioch, and saw Constantius for the third time³. The reception was gracious: the emperor valued himself on his impassive demeanour4. Athanasius maintained a grave self-respect, and, without vilifying his enemies, firmly desired leave to confront them⁵. 'No,' said Constantius, 'God knows, I will never again credit such accusations; and all records of past charges shall be erased.' This latter promise he at once fulfilled, by orders sent to the authorities in Egypt; and he wrote letters in favour of the archbishop to the clergy of Egypt and the laity of Alexandria. One thing he asked, that Athanasius would allow the Alexandrian Arians a single church. Athanasius promptly replied that he would do so, if a church might be granted at Antioch to the 'Eustathian' body, which kept aloof from the crypto-Arian bishop Leontius, and had enjoyed the intense satisfaction of seeing the great confessor take part in their services, which were held in a private house. The emperor would have agreed to this concession; but his advisers stood in the way 6.

From Antioch Athanasius proceeded to the Syrian Laodicea, where a young and accomplished 'reader' in its church, Apollinaris, soon to be unhappily famous, welcomed him enthusiastically, and thereby offended George, the Arian bishop, who had been deposed from the priesthood by Alexander⁷. Athanasius halted next at Jerusalem, where an orthodox Council of

¹ Apol. 53. Soc. ii. 23, in his version of the letter, inserts eulogistic phrases which Athanasius' text does not give.

² Hist. Ari. 18. Ap. ad Con. 5. Ammian. xvi. 10. 9.

⁵ Ap. ad Con. l. c.; Hist. Ari. 22, 44.

⁶ See Soc. ii. 23; Soz. iii. 20. The Eustathians were called after bishop Eustathius; see above, p. xxv. For Leontius, see De Fugâ, 26; Theod. ii. 10, 24; Hooker, v. 42. 9. Many of the orthodox continued to worship in his churches, where the spirit of Catholic belief and devotion was kept up by two laymen, Flavian and Diodore. Constantius' absolute dependence on his advisers is scornfully noted in Hist. Ari. 69, 70.

⁷ Soc. ii. 46. For this George see Ath. de Syn. 17.

sixteen bishops, summoned not by the metropolitan of Cæsarea, but in virtue of the honorary precedency of the see of St. James, met to do him honour, and to congratulate his Church 1. And now he had but to return home, and enjoy the welcome which that Church was eager to give. He touched Egyptian ground once more at Pelusium, and warned the people against Arian craft; and entered his own city, according to the Festal Index, on October 21 (Paophi 24), 346. We see in Gregory Nazianzen's panegyric² a picture of the vast mass of population, distributed into its several classes, and streaming forth, 'like another Nile,' to meet him at some distance from Alexandria 3; the faces gazing from every eminence at the well-known form, the ears strained to catch his accents, the voices rising in emulous plaudits, the hands clapping, the air fragrant with incense, the ground spread with carpets, the city festal with banquets and blazing with illuminations—all that made this return of Athanasius the standard in after times for any grand popular display. 'It is like the day when Pope Athanasius came home!' It was what Julius had anticipated,-a day of 'glorious festivity,' a day such as leaves an ineffaceable impression of splendour, triumph, intense unmitigated joy. The 'Arian History4' says little of the exterior brilliancy of his restoration, but dwells with real beauty of style and tone on its practical results in multiplying acts of charity, in deepening religious earnestness, and in sanctifying family life while it stimulated

¹ See Ath. Apol. 57; Soz. iii, 22. On the dignity of the see of Jerusalem, cf. the seventh Nicene canon.

² Greg. Naz. Orat. xxi. 28, 29. It appears that Gregory's description, which he connects with the third return, should rather belong to the second. The Festal Index favours this view: it is taken by Montfaucon and Möhler, though not by Tillemont and Neale. The grandeur of the popular demonstration seems certainly most suitable to a return which had the fullest measure of imperial sanction. Dean Stanley connects it with the first return (East. Ch. p. 274).

³ 'Chæreu,' i. e. 'Chæreus' land' (cf. Vit. Ant. 86), was 'the first outpost of the city' (Stanley, East. Ch. p. 274). 'Usque ad centesimum lapidem,' says the Latin version of the Festal Index.

⁴ c. 25.

exceptional self-devotion¹. Many, we are told, gave themselves up to 'care for the things of the Lord,' in consecrated celibacy: others made their houses seem like churches, and worked energetically among the poor. Thus the exuberant enthusiasm of his reception had a real effect in raising the moral and religious tone of his people. Characteristically, the kindhearted Gregory dwells on his hero's gentle bearing towards old opponents, and his peace-making zeal in allaying feuds: many persons who had been frightened into siding with the Arians, came by night to him with their excuses: 'they had always been faithful to him at heart.'

V.

His 19th Festal Letter, for 347, begins with a thanksgiving for having been 'brought from distant lands,' and ends with information as to recent appointments of bishops, among whom was Arsenius, now canonically established at Hypsele; others were doubtless Catholics, whom the archbishop had set in the places of Arians². The Egyptian prelates, in council, received the decrees of Sardica. More than 400 bishops of different countries, including Britain, were now in communion with Athanasius; he had a multitude of their 'letters of peace' to answer³. It was a time 'of deep and wondrous peace ⁴,' which lasted for a few years, Valens and Ursacius had already, it seems, anathematized Arianism before a Council at Milan; but they deemed it expedient to do more. In 347 they appeared

¹ Pachomius did not live to hear of this return; but Orsisius his successor sent to Athanasius some monks of Tabenne, whom the archbishop welcomed with great kindness (Act. SS., Maii, vol. iii. 326).

² Soz., iii. 21, says that he was accused of having made similar substitutions even while passing through foreign countries. Both Soz. and Socr., ii. 24, say that he was charged with ordaining in the dioceses of other bishops in Egypt. Yet see Hussey on Soc. l. c. Le Quien holds that he had a right to perform ordinary episcopal functions throughout Egypt, Or. Chr. ii. 359. So Neale, Intr. East. Ch. i. 111.

³ Hist. Ari. 28. ⁴ Ib. 25.

at Rome, and presented to Julius a humble apologetic letter; having already written in a different strain to Athanasius, briefly announcing that they were 'at peace with him'.' He believed at the time that they were sincere; they afterwards ascribed their act to fear of Constans². This motive, if it existed, was ere long removed; the revolt of Magnentius brought Constans to an ignominious death at the foot of the Pyrenees, in February 35°.

This tragedy was a severe shock to Athanasius³. He received, indeed, a letter from Constantius, assuring him of continued favour, and encouraging him to pursue his episcopal work. 'Our will and pleasure is that you should at all times remain in your own place as bishop⁴.' The Alexandrian authorities were also commanded to suppress any 'plotting against Athanasius.' Thereupon, in presence of high state officers, including the bearers of these letters, Athanasius desired his people, assembled in church, 'to pray for the safety of the most religious Constantius Augustus.' The response was at once made, 'O Christ, help Constantius⁵!'

The first three or four years of his episcopate were tranquil enough to allow him full time for work of a purely pastoral character, which definitively secured his moral position amid his flock. It was probably in these tranquil days that he had the happiness of consolidating the Church of Abyssinia. According to the beautiful story which we owe to Rufinus 6, a visitor from 'Ethiopia' requested an interview with the

¹ See Newman's note, Hist. Tracts, p. 86 (Apol. 19): cf. Apol. 2; Hist. Ari. 26, 44. As Westerns, they naturally treated the bishop of Rome with much greater deference than the bishop of Alexandria; and even in their statement to Julius they betray their distrust of Athanasius. That they should retract, from motives of policy, was for them no unnatural course. Compare Hil. Fragm. 2, 20.

² Hist. Ari. 29.

³ He spoke of Constans to Magnentius' envoys with tears, Ap. ad Con. 9.

⁴ Ath. Ap. ad Con. 23; Hist. Ari. 24, 51.

⁵ Ap. ad Con. 10, 33.

⁶ Ruf. i. 9. He heard the story from Ædesius, long afterwards, at Tyre. Cf. Soc. i. 19; Soz. ii. 24; Theod. i. 23.

archbishop¹, and told a story 'stranger than fiction.' His name was Frumentius: he was a Christian, born at Tyre. Years before, he and his brother Ædesius, then mere boys, had accompanied their kinsman and guardian, Meropius, on a journey to Ethiopia. On their return, their vessel put in for necessaries at a port in the Red Sea. Meropius and all the sailors were slaughtered by the barbarians; but the two children, who were found sitting under a tree on the shore and learning their lessons, were spared, and carried to the Ethiopian king. In his household, at the capital city of Axum, they grew up to manhood; Ædesius became his cup-bearer, Frumentius his secretary and accountant. At his death they were made guardians of his two sons, whose names, as another document tells us2, were Aizan and Sazan. Frumentius acted as regent of the kingdom, and used his powers to provide places of worship for Christian residents, and to familiarize the natives with Christian ideas. When the princes grew up, they and their mother entreated the brothers to stay on with them, but each, for his own reasons, withstood the request: Ædesius longed for his Phœnician home, and hastened thither; Frumentius simply said, 'It is not right to conceal the Lord's work,' and thereupon repaired to Alexandria to ask its 'Pope' that a bishop might be sent to watch over the Christian congregations in Ethiopia. Athanasius assembled a synod of prelates, laid the case before them, and said significantly, looking at Frumentius, 'Can we find such a man as this, a man in whom the Spirit of God is?' All assented. Frumentius was consecrated, and returned to Axum, where he so laboured as to earn the title of 'Father Salama, the door of mercy, who illuminated

¹ Ruf. i. 9; Soc. i. 19; Soz. ii. 24; Theod. i. 23. They date the event early in Athanasius' episcopate. But a later date, probably about 350, seems to be required (1) by the reference in Ammianus, xxi. 4. 23, to the journey of Metrodorus, which, according to Rufinus, preceded that of Meropius; (2) by the terms of Constantius' letter about Frumentius in Ath. Apol. ad Const. 31; (3) by the long interval between Ædesius's return to Tyre and his conversation with Rufinus.

² Constantius, ap. Ath. Apol. ad Const. 31.

the darkness of Ethiopia with the brightness of the light of Christ¹.'

Athanasius had now leisure for writing. With a view to silencing those who now began to impugn the Sardican sentence in his favour, he brought out, at this time, although he afterwards made additions to it, the great narrative called his 'Apology against the Arians2,' embodying and commenting upon a number of documents of the highest value. letter to a friend 'on the Nicene Definition,' i.e. on the soundness of the great Council's doctrinal statements, is referred to this period of his life, and professes to answer the question, Why had the Council used the non-scriptural phrases, 'of the essence' and 'co-essential;'-a question proposed by that class of Arians who were followers of Acacius, the successor of Eusebius of Cæsarea, and whose formula was the Homoion,that the Son was simply 'like' to the Father's. Athanasius had 'argued against them fully in a former letter,' now lost. In the extant letter he begins by enforcing a point which, to his mind, lay at the root of the mattter. If our Lord's Sonship is not real or natural, then—whatever distinctions 4 may be invented—it is ejusdem generis with ours. If it is more than this, then it is natural, therefore eternal and Divine. The names given to the Son,—he proceeds,—confirm this; e.g. 'Word,' 'Wisdom,'-for He is the one Word of God. The phrases used by the Council were not, indeed, taken from Scripture, but employed to guard that sense of Scripture which, but for heretical evasiveness, might have been expressed—as the Council at first meant to express it—in Scripture words 5. They do not profess to explain the inexplicable, but to preserve it from being

¹ See Bened. Vit. S. Ath.

² See Hist. Writings of St. Athanasius, p. xvi. In the Bollandist Life (Act. SS., May 2), the 'Apology against Arians' is called the Syllogus, or collection of documents, &c., framed about A.D. 342, and afterwards appended to the Arian History 'ad Monachos,' The old name of Second Apology is, at all events, clearly misapplied.

³ Newman, Arians, p. 314. ⁵ Ib. 19 sq. Above, p. xiv.

^{&#}x27; 4 De Decr. 7, 9.

explained away¹. They agree, more or less verbally, with the language of earlier Church writers²: for 'the Creed of the Council is the faith of the Catholic Church.' As for 'non-scriptural' phrases, what of the Arian term 'Ingenerate'? It is capable of several senses; taken in one, it implies proper Arianism; taken in another, it simply contrasts God with His works, and does not set Him forth as Father. To this treatise Athanasius subjoins the letter in which Eusebius of Cæsarea explained to his own people his acceptance of the Homoousion.

In another theological essay, 'On the Sentiments of Dionysius, bishop of Alexandria,' Athanasius undertook to show that the Arians had no right to claim his great predecessor as on their side. True, Dionysius had said, in one of his letters, 'The Son was made . . . . is alien in essence from the Father. as the vine from the husbandman, the ship from the shipwright; and, as made, He was not before He came into being.' But, Athanasius contends, let the circumstances, and the rest of his language, be considered. He was opposing Sabellianism, and urging the distinction between the Son and the Father; and for this purpose was dwelling exclusively on one side of the truth, that which relates to Christ's Manhood 3. When his words were made matter of complaint 'before his namesake, the Roman bishop Dionysius,' he wrote a 'Refutation and Defence,' the very title of which is significant, and in which he distinctly admitted the eternity of the Son, as such, as involved in the eternity of the Father; cited illustrations used by him, which agreed with the idea expressed by 'co-essential;' and spoke of the Word as not 'a thing made.' Thus, by anticipation, he condemned Arianism 4. Athanasius concludes with a prayer

¹ De Decr. 22.

² Theognostus, the Dionysii, Origen: see the defence of Origen in c. 27. He is cited as owning the Son's eternity. And cf. Routh, Rell. Sac. iv. 354.

³ This is what Athanasius here means by 'economy.' 'The apostles,' he says, 'argued from the Manhood to the Godhead,' c. 8. Cf. de Decr. 25. On the two Divine and human spheres of Christ's action, comp. de Sent. Dion. 9 with Orat. iii. 32, &c.

⁴ Dorner does not think Athanasius' pleading satisfactory, although he says that Dionysius did not *consciously* deny the Son's Deity (Person of

that 'all who are gone astray may renounce their impiety and recognize the truth.'

It may have been about this time that he chose the blind scholar Didymus, already renowned for vast and varied learning, and for his persuasive advocacy of Nicene doctrine, to preside over the Catechetical School 1. When Magnentius sent envoys to Constantius, one of them visited Alexandria; and Athanasius, in speaking to him of Constans, burst into tears. He at first had some apprehension of danger from Magnentius; but it was soon evident that his real danger was from the Arianizing advisers of Constantius. Valens and Ursacius, having now recanted their recantation, were ready to form new plots; and Liberius, the new bishop of Rome, was plied with letters against him, which were outweighed, in the judgment of a Roman synod, by an encyclic of eighty Egyptian prelates; and Rome remained faithful to his cause 2. This was in 352; and Athanasius, in May 353, thought it advisable to send five bishops 3,one of whom was his friend Serapion of Thmuis, and three presbyters, one of whom, Peter, was to be his successor,-to disabuse Constantius of bad impressions as to his conduct. Five days later, May 23, Montanus, a 'silentiary' or palace chamberlain, arrived with an imperial letter forbidding him to send envoys, but purporting to grant a request from himself to visit the court of Milan. Athanasius, detecting an attempt to decoy him, replied that as he had never made such a request, he could not think it right to use a permission granted under a misconception; but that if the emperor sent him a definite order he would set forth at once 4. Montanus departed; and the next

Chr. vol. ii. p. 178, E. T.) Dionysius does not expressly say, 'I was referring to the Manhood.' See Neale, Hist. Alex. i. 75, 121.

¹ Jerome, de Vir. Illustr. 109; Soz. iii. 15. See Tillemont, x. 389.

² See Liberius' letter to Constantius, Hil. Fragm. 5. Another letter, in which Liberius is made to say that he had put Athanasius out of his communion for refusing to come to Rome when summoned (Fragm. 4), may be rejected as a forgery. Montfaucon, Coll. Nov. ii. p. xlv; De Broglie, L'Egl. et l'Emp. ii. 1. 233.

³ Soz. iv. 9, and Fragm. Maff.

⁴ Ap. ad Const. 19-21.

news that Athanasius received from Europe was such as to make him forget all personal danger. The Western usurper had been finally overthrown in August; and Constantius, having gone to Arles for the winter, was induced by the Arians to hold there, instead of at Aquileia, the Council which Liberius and many Italian bishops had requested him to assemble ¹. The event was disastrous; Vincent, the Roman legate, was induced to join with other prelates in condemning Athanasius; but Paulinus of Trier had inherited Maximin's stedfastness, and preferred exile to the betrayal of a just cause ².

In the Lent of 354, the Alexandrian churches were so crowded that some persons suffered severely, and the people urged Athanasius to allow the Easter services to be held in a large church which was still unfinished, called the Cæsarean. case was peculiars: the church was being built on ground belonging to the emperor; to use it prematurely, without his leave, might be deemed a civil offence; to use it before dedication, an ecclesiastical impropriety. Athanasius tried to persuade the people to put up with the existing inconvenience; they answered they would rather keep Easter in the open country. Under these circumstances, he gave way. The Arianizers were habitually courtiers, and ready, on occasion, to be formalists likewise; and this using of the undedicated imperial church was one of several charges now urged at court against their adversary, and dealt with in his 'Apology to Constantius;' the others being that he had stimulated Constans to quarrel with his brother, had corresponded with Magnentius, and that he had not come to Italy on receiving the letter brought by Montanus. A letter which he wrote before the Easter festival of this year, or perhaps of 355, is particularly interesting; he seeks to recall Dracontius, a monk who had been elected to a bishopric 4, and had weakly fled from his new

¹ See Liberius' letter to Hosius in Hil. Fragm. 63. The spurious letter referred to above begins 'Studens paci,' and forms Fr. 4.

² Hil. Fr. i. 6.

³ Ap. ad Const. 15; Epiph. Hær. 69. 2.

^{4 &#}x27;In fear of the present crisis,' ad Drac. 3. He said that his voice was

duties. The earnestness, good sense, and affectionateness of this letter are very characteristic of Athanasius. He dwells repeatedly on the parable of the Talents, reminds Dracontius of solemn obligations, blames his reliance on bad advisers, quotes cases of monks who have become bishops, and warns him against imagining the monastic life to be the one sphere of Christian self-denial ¹. And the calm contemplation of fast-approaching trials, which would make a severe demand on Christian men's endurance, corresponds exactly to that 'discernment' of the 'signs' of 354-5, in which Athanasius cannot have been wanting.

For, in the spring of 355, he would hear of the success of Constantius in terrorizing the great majority of a large Council at Milan, which had been summoned at the urgent desire of Liberius. A few faithful men, such as Eusebius of Vercellæ, Lucifer of Caliaris, Dionysius of Milan, after a momentary weakness, and Maximus of Naples, who was suffering at the time from illness, alone refused to condemn Athanasius²; and in standing out against the incurable tyrannousness of Cæsarism, as thus exhibited, must have felt themselves to be contending both for civil justice and for Nicene orthodoxy³.

That some coup d'état was meditated against Athanasius must have been evident, not only from the emperor's passionate eagerness to have him condemned, and from the really brutal persecution which began to rage throughout the empire against

bad, ib. 5. 'Come hither,' writes Athanasius, 'to us who love you . . . . and when you minister in the churches, remember us.' Dracontius obeyed, and lived to be banished. Ath. Hist. Ari. 72.

^{1 &#}x27;We know of bishops who do, and of monks who do not, fast;'

² Hist. Ari. 32-34; Marc. et Faust. Lib., in Sirmond. i. 141. Julian the Pelagian says that among 650 bishops hardly seven remained faithful; Aug. Op. imp. c. Jul. i. 75.

^{3 &#}x27;The arts of the court party,' says Neander (iv. 72, E. T.), 'were aimed not barely against the person, but also against the doctrines of Athanasius.' He adds that 'it was not the State, it was only the Church, which in those times of despotism and servility had such men to show' as these brave confessors.

those who adhered to his communion, but from the appearance at Alexandria, in July or August, 355, of an imperial notary, named Diogenes², who, though he brought no express orders, and had no interview with Athanasius, used every effort (especially on Sept. 3) to get him out of the city. Failing in this, and being 'withstood by the people and the magistrates,' he departed in December; and on January 5, 356, Syrianus, a general, with another notary named Hilarius, entered Alexandria. The Arian party exulted in their approaching triumph; Athanasius asked Syrianus if he had brought any letter from the emperor. He said he had not. The archbishop referred him to the guarantee of security which he had himself received; and the presbyters, the laity, and the majority of all the inhabitants, supported him in demanding that no change should be made without a new imperial letter-the rather that they themselves were preparing to send a deputation to Constantius. The præfect of Egypt and the provost of Alexandria were present at this interview; and Syrianus, at last, promised 'by the life of the emperor' that he would comply with the demand. This was on January 18; and for more than three weeks all was quiet. But about midnight on Thursday, February 83, when Athanasius was at a night-long vigil service in the large church of St. Theonas, preparatory to the Friday service. Syrianus, with Hilarius, and Gorgonius the head of the police force, beset the church with a large body of soldiers 4. 'I sat down,' says Athanasius5, 'on my throne,' (which would be at the extreme end of the church,) 'and desired the deacon to

¹ Whatever provocations had been given by the orthodox party were far surpassed by the violence and unrelenting bitterness of the Arians.' Stanley, East. Ch. p. 282. Hist. Ari. 31.

² Ath. Ap. ad Const. 22, Fragm. Maff.

³ See Gwatkin, Studies of Arianism, p. 152. This Thursday is reckoned as Mechir 13, and 6 Id. Feb. or Feb. 8: Alexandrian Protest, ad fin. Hist. Ari., dated Mechir 17=Feb. 12.

⁴ Comp. Ath. Ap. de Fugâ, 24; Ap. ad Const. 25. Cf. Lyra Apost.

p. 121, 'In the dark night, mid the saints' trial sore,' &c.

⁵ Ap. de Fugâ, 24. Comp. Hist. Ari. 81, the protest of the Catholic laity, Feb. 12.

read the Psalm' (our 136th), 'and the people to respond, For His mercy endureth for ever1, and then all to depart home.' This majestic 'act of faith' was hardly finished, when the doors were forced, and the soldiers rushed in with a fierce shout. clashing their arms, discharging their arrows, and brandishing their swords in the light of the church lamps. Some of the people in the nave had already departed, others were trampled down or mortally injured; others cried to the archbishop to escape. 'I said I would not do so, until they had all got away safe. So I stood up, and called for prayer, and desired all to go out before me . . . . and when the greater part had gone, the monks who were there, and certain of the clergy, came up to me and carried me away?.' And then, he adds, he passed through the mass of his enemies unobserved, thanking God that he had been able to secure in the first instance his people's safety, and afterwards his own. As on a former occasion, he deemed it his duty to accept an opportunity of escape, especially when the sacrifice of his life would have been ruinous to the cause of the Church in Egypt3; and he therefore repaired to a place of concealment in the country, 'hiding himself,' as the Arian History 4 employs the prophet's words, 'for a little moment, until the indignation should be overpast.'

On leaving Alexandria, Athanasius at first thought of appealing in person to Constantius, who could not, he tried to hope, have sanctioned the late outrage. But he was deterred by the news of one woe following upon another ⁵. Bishops of the West who had refused to disown him were suffering under

¹ His love for, and practical knowledge of, the Psalter is beautifully shown in his Letter to Marcellinus, although his Comments on the Psalms are not very striking. He was wont to have the Psalms recited rather than sung, 'tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem psalmi ut pronuntianti vicinior esset quam canenti.' St. Aug. Confess. x. s. 50.

² The protest says that he fainted: and this, at the last moment of such a scene, and amid such a pressure and confusion, is not unlikely. Soc. ii. II erroneously connects this scene with Gregory's intrusion.

³ See Augustine, Ep. 228. 6.

⁴ c. 48.

⁵ Ap. ad Const. 27. 19.

tyranny, or had been hurried into exile. Among the latter class was the Roman bishop himself, who had manfully spurned both gifts and menaces 1; and Hosius, for addressing to Constantius a remonstrance full of pathetic dignity 2, had been sent for to, and detained at, Sirmium. Then came news which touched Athanasius more closely. It was given out that one George³, a Cappadocian of evil reputation and ruthless temper, was coming to supersede him; and that a vague creed, purporting to be simply Scriptural 4, but in fact ignoring the Nicene doctrine, was to be proposed for his suffragans' acceptance. This last report set him at once to work, with characteristic promptitude and energy, on a 'Letter to the Egyptian and Libyan Bishops,' in which he recapitulated the early history of Arianism, warned them against those who were now endeavouring to veil its deformity, and stated its propositions as they had been condemned by Alexander 5. But he had soon to hear of a repetition of the sacrileges and brutalities of the days of Gregory. As before, Lent 6 was the time chosen for the arrival of

¹ Theod. ii. 16.

² It is in Ath. Hist. Ari. 44.

³ Though coarse, corrupt, and violent, 'he collected a valuable library,' Gibbon, iii. 171. He had been recommended by an Arianizing synod at Antioch. See Soz. iv. 8, with Valesius' note. Ath. ad Ep. Æg. 7. In Hist. Ari. 75, he is said to have been fraudulent as a contractor of stores at Constantinople.

⁴ Compare, on this phase of Arianism, such passages as De Decret. 21. The principle on which Athanasius went was Waterland's,-that 'the sense of Scripture is Scripture.' Works, iii. 652.

⁵ Ep. ad Ep. Æg. 12. See Hist. Writings of St. Athanasius, p. lv. This circular was once placed at the head of the Orations against the Arians, as if with it they formed a 'Pentabiblos;' Photius, Bibl. 140.

⁶ Comp. Hist. Ari. 55; De Fugâ, 6; Theod, ii. 14. Other cruelties are narrated in Hist, Ari, 58 sq. There is a difficulty, in that Athanasius' language appears inconsistent with the date given in the Festal Index and Maffeian Fragment, which defer George's arrival until Feb. 24, 357, although the Fragment says that on June 15, 356, the churches were given up to the adherents of 'Gregory'-meaning, of course, George-by Heraclius and Cataphronius, the men who are named in Hist. Ari. 55, as setting on the young Pagans to attack the Cæsarean church on a Wednesday, before George came, and evidently soon after Athanasius had fled.

the usurper. Easter brought an increase of trouble in the persecution of prelates, clergy, virgins, widows, the poor, and even ordinary Catholic householders. On the evening of the Sunday after Pentecost, when 'the brethren' had met for worship, apart from the Arians, in the precincts of a cemetery, a military commander, named Sebastian, a fierce-tempered Manichean, whose sympathies went with George, came to the spot with more than 3000 soldiers, and found some virgins and others still in prayer after the general congregation had broken up 1. On their refusal to embrace Arianism, he caused them to be stripped, and beaten or wounded with such severity that some died from the effects, and their corpses were kept without burial. This was followed by the exile of twenty-six bishops, doubtless for rejecting the new-made creed2; more than thirty fled, others were scared into apparent conformity, and the vacated churches were given over to men whose moral disqualifications for any religious office were compensated by their profession of Arianism. Tragical as were these tidings, Athanasius still clung to his purpose of presenting himself before Constantius, until he learned that one imperial letter had denounced him as a fugitive criminal who richly merited death, and another³ had exhorted the two Ethiopian sovereigns to

Perhaps the Fragmentist, knowing that George came in a Lent (and in 356 Easter was Apr. 7), that Heraclius had previously disturbed the Catholics' possession of the churches, and that in June, 356 (the exact day, Sunday after Pentecost in that year, was June 2) another great outrage took place, was led to mix up these facts with his erroneous notion (in itself sufficiently improbable) of a whole year's interval before the arrival of the intruding bishop, to place Heraclius' arrival about three months too late, and to confound his proceeding, in some degree, with Sebastian's. The exclusion of Catholics from Alexandrian churches is illustrated by a letter attributed to Athanasius, 'Which has the most,—he who holds the place of worship, or he who holds the Faith?' A fragment of another letter, preserved by Theodoret, ii. 14, speaks of the Arians as 'sitting like demons round the tombs, to debar the dead from burial.'

¹ De Fugâ, 6; Hist. Ari. 72; Ap. ad Con. 27.

² De Fugâ, 7; Hist. Ari. l.c.

³ Ap. ad Const. 30, 31.

send Frumentius to Alexandria, that George might instruct him in the knowledge of 'the supreme God 1.'

Then it was that Athanasius, accepting the position of a proscribed man who must needs live as a fugitive, 'turned back again,' as he says, 'towards the desert2,' and sought for welcome and shelter amid the innumerable monastic cells. Antony had died at the beginning of the year, desiring that a worn-out sheep-skin cloak (the monk's usual upper dress), which, when new, had been the gift of Athanasius, might be returned to him3. But many 'abbots,' who had imbibed Antony's spirit, would deem their comobitic settlements only too much graced by receiving their archbishop as a sufferer for the truth's sake; and many a young monk would think that the 'discipline' which he had embraced, and which Athanasius had propagated in distant lands, gained a new charm while the person whom he most reverenced on earth was actually mingling in the routine of prayer and psalmody, meditation, and manual toil, wearing the same habit, eating the same food, sometimes delivering the prescribed exhortation, or taking the office of celebrant at the monastic altar. As Athanasius appears to have made secret visits to Alexandria4, he probably spent some time among the recluses of Lower Egypt, on the Nitrian mountain, or in 'the wilderness of cells' further inland, or in the yet remoter Scetis; but he also doubtless found cause to visit 'the pathless solitudes which surround Upper Egypt, and the monasteries

¹ Meaning, of the Father (see Arius, in Athan. de Syn. 15). Frumentius continued undisturbed; see Le Quien, Or. Chr. ii. 644.

² Ap. ad Const. 32; Greg. Orat. xxi. 19.

³ Vit. Ant. 91. Athanasius had lately invited Pambon to Alexandria;

Soc. iv. 23.

4 Festal Index, A.D. 358. And compare the Index for 360, on the virgin Eudæmonis, tortured by the præfect when he searched for Athanasius in a small chamber, with Palladius' famous story (Vit. Patr. l. 8. c. 136) of the young Alexandrian lady who sheltered him in her own house; a story which, although it bears exaggeration on its face, may possibly have some foundation. See Soz. v. 6. Cave and Montfaucon think that the lady may have received him for a few days after Syrianus' irruption.

and hermitages of the Thebaid.' He might converse in one place with Pior, the austere disciple of Antony; in another with Pambon, famed for his vigilance against sins of the tongue; in another with Macarius of Egypt, whose recorded sayings exhibit such knowledge of the heart and such abundant charity1. As he thus changed his places of abode, a veil of mystery was drawn over his life; and the interest was heightened by the romantic incidents naturally following from the government's attempts to track and seize him 2. When the pursuit was hot, there would be a rapid and well-arranged flight from one refuge to another3, involving, probably, 'hair-breadth 'scapes' and strange concealments which might anticipate the experience of a Jacobite or a Vendéan. When comparatively undisturbed, he would still be full of activities, ecclesiastical and theological. The 'royal-hearted 4' exile, the 'invisible patriarch,' was always effectively governing his Church, consoling or stimulating the faithful, keeping in his hands a network of correspondence⁵, despatching messages and orders which

See Stanley, East. Ch., p. 284. A curious anecdote, showing his knowledge of character, is told by Tillemont, viii. 232.

¹ Soc. iv. 23; Soz. vi. 29-31; Coteler. Mon. Gr. i. 524, 640.

² See Ep. ad Serap. i. I. The 'Life of Pachomius' gives a vivid scene. A 'duke' named Artemius is hunting for Athanasius, comes to a monastery, and asks, 'Is Athanasius here?' Psarphi, the monk in charge, answers simply, 'He is indeed the father of us all, but I never yet saw his face.' Artemius, after a vain search, asks Psarphi to pray for him. But, as an Arian bishop is his companion, he is repelled by the answer, 'We may not pray with those who are in communion with Arians.' It is possible that Athanasius, by a visit or by letters, encouraged the intensely ecclesiastical population of Oxyrynchos, who, when their bishop joined the communion of George, at once disowned him, and procured for themselves an orthodox chief pastor,—supposing that in this matter we may trust the authority of Marcellinus and Faustinus (Sirmond. i. 251).

³ Gibbon, iii. 85.

⁴ Dr. Newman in Lyra Apostolica, p. 118:—

^{&#}x27;And royal-hearted Athanase, With Paul's own mantle blest.'

⁵ He tells Serapion that the letters he has received are a source of comfort, and make him feel as if his friends were with him (i. 1). Compare Hist. Ari. 40.

would be received as loyally as if brought by a deacon of the Alexandrian throne. And with that marvellous power of self-adaptation, prominent among the Pauline qualities which Dean Stanley so well pointed out in this majestic character, Athanasius made those six years of seclusion available for literary work of the most substantial kind, both controversial and historical?. The books which he now began to pour forth were apparently written in cottages or caves3, where he sat, like any monk, on a mat of palm-leaves, with a bundle of papyrus beside him, amid the intense light and stillness of the desert, which might well harmonize with his meditations and his prayers. The fondness of Athanasius for the illustration of 'the Light and the Ray' is well known4. He finished in this year (A.D. 356) his 'Apology to Constantius',' a work which he had for some time in hand, and which he still hoped to be able, in better days, to deliver in the emperor's presence. He afterwards met the taunts of 'cowardice' directed against him by Leontius, George, Narcissus, and other Arians, with an 'Apology for his Flight',' in which he dwelt on the

¹ Stanley's Eastern Church, p. 284.

² See Fialon, St. Athanase, p. 224: 'réunir en une vaste église secrète

les orthodoxes d'Egypte.'

3 'I even dwelt with wild beasts;' Ap. ad Con. 34. The story of his being concealed for six years in a dark dry cistern-which Rufinus appears to believe (i. 18)-may be founded on his having once during those years lain hid in such a place. See Soz. iv. 10. Compare De Fugâ, 17. Every cave and glen was known to the monks.

⁴ See, e. g. Orat. ii. 33, iii. 13, 66; de Decr. 23. Cf. Kingsley's Hermits,

p. 132.

5 Throughout this Apology he addresses Constantius with the forms of loyal respect. This was necessary, if it was ever to be actually presented; and he may have forced himself, even at this time, to hope that Constantius might amend his conduct. Still it was going rather far to talk of Constantius' 'well-known benignity' (c. 32); (his cruelties towards his relatives are referred to in Hist. Ari. 69). But Athanasius never afterwards spoke of him in this tone. See De Fugâ, 26; Hist. Ari. 74; de Syn. 55. He did indeed, even in Hist. Ari. 69, make allowance for his imbecile credulity, which made him a tool in the hands of worse men. See Historical Writings of St. Athanasius, Introd. p. lxiii.

6 The 'Apologia de Fugâ' was written between the lapse of Hosius and

precept and example of Christ, and on the conduct of eminent saints, Biblical and ecclesiastical1; enlarging at the same time on the fury of the persecution, and referring to the banishment of orthodox bishops. This treatise is remarkable as condemning absolutely the principle of persecution2, and stating a view of a bishop's duty, under such circumstances, which was identical with that of Dionysius and of Cyprian, but was discussed and accepted with certain limitations by Augustine in one of his last letters. To the same period belong the 'Letter to the Monks 3,' with the 'Arian History' (not now extant as a whole), which it introduces, and as to which it is difficult to resist the impression that part of it, at least, was written under the archbishop's supervision, by some friend or secretary4; a 'Letter to Serapion,' bishop of Thmuis, refuting the notion that Arius had died in Church communion by an account of his death, the details of which he had learned from his presbyter Macarius, while he himself was resident at Trier 5;

that of Liberius—probably near the end of A.D. 357, and just before the death of Leontius (c. 1, Tillemont, vi. 422). The Arians who taunted him, he says, professed friendly feelings towards him. Part of the tract is quoted in Soc. iii. 8; and its argument is summarised by Card. Newman, Ch. of the Fath., p. 231, ed. 4.

¹ Matt. x. 23; John xi. 54, &c. Comp. Eus. vi. 39; Cyp. Ep. 20; Aug.

Ep. 228.

² De Fugâ, 23. Cf. Hist. Ari. 67.

³ In this letter he says he has complied with their request for an account of the persecution and a refutation of Arianism. The refutation is identified by the Bollandist Life with the 'Orations;' Montfaucon and Newman think it is lost. The date of the Arian History is the beginning of 358.

⁴ It is written generally in the third person; but the first person occurs in c. 7, 9, 15, &c. (see especially 64); in c. 52 ('if the text be not corrupt,' see Newman, Hist. Tracts, p. 219), we find 'he and we.' This inconsistency is just what might happen if an amanuensis were used. And see c. 13. The style is somewhat declamatory; as to speeches, a dramatic freedom is used. One sentence, in c. 32, is suspicious; for Constantius's death could not have seemed near at hand. On this 'oratorical pamphlet,' as Fialon calls it (St. Athanase, p. 196), see Hist. Writings of St. Athanasius, p. lxxvii.

⁵ Neander (iv. 58, E. Tr.) blames Athanasius for imputing deception to Arius in regard to the profession of belief which he had tendered to Constantine. But if the statement in this letter be true, he really did say that he had not taught what Alexander had imputed to him. And according

and, above all, the great 'Orations' or 'Treatises against the Arians.' These last have been described by Montfaucon as 'the sources whence arguments have been borrowed by all who have since written in behalf of the Divinity of the Word1;' and although it cannot be denied that in some details of their argument a modern reader will detect what seems irrelevant or forced, or even evasive, or otherwise unsatisfactory², and that the close reasoning which Photius and other writers have so justly admired in Athanasius is occasionally embellished, as the taste of that age would consider, by forms of polemical oratory which hardly recommend it to us, yet all candid readers will appreciate the richness, fulness, and versatility of the Scriptural exegesis, the steady grasp of certain primary truths, and especially of the Divine Unity 3, of the infinite gulf between the Sovereign Being and all creatures 4, of the eternity of the Divine Fatherhood 5, and of Christ's real or 'genuine,' 'natural,' and Divine Sonship 6, in which the whole Catholic doctrine was involved, for 'a son is the proper offspring of the father's essence,

to Athan, ad Ep. Æg. 18, he told Constantine that he had never held or taught otherwise than the profession, couched in Scriptural words, contained. Neander says, Athanasius had no right to assume that Arius must take those words as he himself did. But the point is, that Constantine would naturally take them in a sense which, at least, was not that con-

1 Excellentiam Verbi tui, quam beatus Athanasius asseruit.' Parisian

Breviary, Collect for May 2.

See Bp. Kaye on Council of Nicæa, p. 279. Cf. Orat. i. 57, ii. 6, 49, 50, iii. 47, 59, 65, iv. 28, &c. Occasionally a text is as unduly pressed, as Rom. i. 20 in Orat. i. 11; or is strangely misapplied, as in i. 53, ii. 29. Here and there a reference is unverifiable.

³ E. g. Orat. i. 15, iii. 4, 6, 16, iv. 1.

E. g. Orat. i. 14, 21, 28. 4 E. g. Orat. i. 18, iii. 16.

6 E.g. Orat. i. 15, 61, ii. 2, 5, 23 (where, as in iii. 12, He, as true Son, is contrasted with angels), 41, 45, 70, and 73, 'This is the main question, Whether He is Son? iii. 3, 9, 12, 19, 32, 63, 65, iv. 27. Athanasius seems to be constantly saying, as it were, to himself, 'There is one Godhead, -God has a true Son, -that Son is God,' &c. Parts of the Orations, it may be observed, are reproductions of what he had written before, e.g. in the de Decret. Cp. Or. i. 30 sq., de Decr. 28 sq., on the Arian 'sophism' about 'Ingenerate;' and Or. ii. 39, ad Ep. Æg. 16.

and not external to him¹;' the keen penetration with which Arian objections are analysed², Arian imputations disclaimed³, or even retorted⁴, Arian statements, old and new, the bolder and the more cautious, compared⁵, Arian evasions pointed out⁶, Arian logic traced to its conclusions⁷, and Arianism shown to be inconsistent⁸, irreverent⁹, professedly zealous for Monotheism, yet in a certain sense Ditheistic¹⁰; the incidental exposure of earlier heresies, like that of Paul of Samosata¹¹; the 'distinct¹² and luminous protests, by anticipation, against' later heresies, like the Nestorian and Eutychian; and the solemn earnestness with which the orthodox conclusions are exhibited as ministering to the deepest needs of the Christian soul ¹³. The work is rich in passages which concentrate the writer's thought and impress themselves on the reader's memory ¹⁴. Sometimes also

¹ Orat. iii. 62; cp. i. 26, 29.

- ² E. g. Orat. i. 14, 26, 29; see also ii. 26, iii. 60. See too the 'sorites' in ii. 56. With this acute analysis should be compared the lucid statement of such plain arguments as that from the Baptismal Form, ii. 41. In this, as in other ways, Athanasius could be 'all things to all men.' Cf. Photius, Bibl. 140.
  - ³ E. g. Orat. i. 16, 22. ⁴ Orat. i. 22, iii. 63. Comp. de Syn. 41.
  - ⁵ E. g. Orat. i. 32, ii. 19, 40, iii. 59.

    ⁶ E. g. Orat. ii. 11, 35.

    ⁷ E. g. Orat. ii. 56, 64.

    ⁸ Orat. i. 10, ii. 40.
  - ⁹ E. g. Orat. ii. 50, 04.

    Orat. i. 10, ii. 40.

    Orat. i. 8, iii. 8, 16.

Orat. i. 38, ii. 13, iii. 51, iv. 31. He also alludes to Gnostics (ii. 21, &c.) and Manicheans (i. 23, &c.), and twice to Montanists (ii. 43, iii. 47);

and he carefully excludes Sabellianism, e. g. iii. 4, 36, iv. 25.

¹² Newman in Athan. Treat. ii. 291; ib. ii. 295 (in ed. 2, pp. 326, 420), and 436 on Orat. iii. 29 sq. See too Orat. i. 45, iv. 31. In i. 50, ii. 70, iii. 43, 58, iv. 36, he implies the reality of a human 'nature' in Christ, and expressly asserts His manhood. Compare De Sent. Dion. 9. Athanasius may indeed have occasionally used phrases which later theologians would deem inaccurate. Yet the very context of Orat. iv. 20, 35, shows that by $\tilde{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\sigma\sigma$ he did not mean an individual human person; nor does 'blended' in iv. 33 imply 'confusion.'

¹³ E. g. Orat. i. 35, 49, 50, ii. 43, 67, 69, 70 (comp. Cyril of Jerusalem's

language on the Atonement, in Catech. x. 33).

14 'There is an eternal and one Godhead in Three... the Blessed Trinity, unalterable and perfect' (Orat. i. 18). 'It was not that the Son was Man, and then became God, but that He was God, and then became Man' (ib. i. 39). 'He who is the Son of God, Himself became the Son of Man' (ib. i.

we find highly suggestive language on the relation of the Spirit to the Son 1, on the purport of the terms Son and Word respectively2, on the dignity of the Virgin Mother as 'Theotocos3,' on the question of the 'necessity' of the Incarnation 4, on the Atonement 5, on the superiority of man's state as restored over his state as first created 6. Among the characteristic points are a readiness to repeat, for clearness' sake, what has been already stated7, and to offer a choice of explanations8; together with a frequent reference to the 'rule' of orthodox thought or 'the Church's point of view 9.' Sometimes, after having suggested, first a less and then a more natural explanation of a text, his good sense leads him practically to acquiesce in the latter 10. He is nearly as fertile in illustrations as in his two earliest works 11. The phraseology includes logical or other philosophical terms; the word 'ousia' is repeatedly used, 'hypostasis' somewhat sparingly 12; but the 'Homoousion,' although it

- 45). 'Creature does not worship creature, but servant Lord, and creature God' (ib. ii. 23. He is arguing that Christ accepted worship, John xx. 28, whereas angels refuse it, Rev. xxii. 9). 'If He had been a creature, and so had become Man, man had remained just what he was, not joined to God' (ib. ii. 67). 'We confess God to be one through the Trinity' (ib. iii. 15). 'He is by nature and essence Word and true God, and we are made sons through Him by adoption' (ib. iii, 19). 'Is Jesus Christ Man like other men, or is He God bearing flesh?' (ib. iii. 51). Athanasius quotes Rom. ix. 5 and I John v. 20 as asserting Christ's Deity (ib. i. 10, iii. 9, &c.). For some resemblances to the 'Athanasian Creed,' see p. cii.
  - 1 Orat. i. 48, ii. 18, iii. 24.
  - ² Orat. i. 28. See Liddon, Bamp. Lect. p. 236, ed. 9.
  - ³ Orat. iii, 14, 29, 33, iv. 32. See, on this phrase, Bright's Hist. Ch. p. 312. 4 Orat. ii. 68. As to whether it would have taken place without the Fall,
- Athanasius takes the 'Thomist' view, that it would not, ib. i. 49, ii. 54.
  - 6 Orat. ii. 67. ⁵ Orat. i. 59, 60, ii. 9, 66.
- ⁷ Orat. i. 31, 38, ii. 2, 22, 80, iii. 54, 58. See the oft-repeated 'proper Offspring,' e. g. i. 15, 17, 19, 24; and cp. de Incarn. 20.
  - 8 Orat. i. 44, 60, ii. 13, 77, iii. 21, 37.
  - 9 Orat. iii. 28, 35, 58. Comp. ii. 7, 12, 44, 77.
  - 10 Orat. i. 44, 62, ii. 13, iii. 43, 53. Not so in iv. 6.
  - 11 Orat. ii. 52, 74, 77, 79, iii. 8.
- ¹² Orat. i. 20, ii. 33, iii. 65, iv. 1, 25, 33, 35. In most of these places he uses it as equivalent to 'ousia' or essence. In ii. 51 he contrasts the Son's 'ousia,' meaning His Godhead, with His Manhood. Cp. ii. 66.

occurs1, is for the most part 'avoided in these discourses2,' while a good sense is repeatedly put on 'like in essence', or 'altogether like4, or even 'like5,' and use is made of the phrase 'exact image 6,' clearly in order to conciliate the Semi-arians and attract them towards Catholicism. And it is very evident, on the face of the Orations, that the great idea which fills their writer's mind is independent of any terms which he may borrow from current philosophy in order to indicate and symbolize what can neither be comprehended nor expressed?. He has not 'made to himself' an object of belief out of 'the residue' of a technical terminology; if such phrases as 'essence' or 'subsistence' were proscribed, the doctrine of the Father and the Son, as he conceives of it, as his thought lives in it, would be for him just where it is; while an indefinite multiplication of such phrases could not measure its vastness nor abate its mystery 8. What he contemplates, so to speak, insatiably, yet as knowing that he can but see it 'in part,' is that doctrine as presented in the simple 9 language of the Apostles and Evangelists; it is to secure and enforce the full significance of their statements that he now writes the 'Orations,' as in his youth he had argued at Nicæa.

The First Oration begins 10 with an exposition of the greatness

¹ Very prominently in Orat. i. 9, and in iv. 9 (twice), 12.

¹¹ Newman, in Athan. Treat. i. 210. Cf. ib. 17, and Arians, p. 226. Athanasius 'was not the slave of language,' but 'had his eye upon ideas, truths,' &c.; Liddon, Bamp. Lect. p. 444. Cp. Orat. ii. 3.

³ Orat. i. 20, 21, 26, ii. 42, iii. 11, 26, 66.

⁴ Orat. i. 21, ii. 18, 22.

⁵ Orat. i. 9, iii. 20, 36.

⁶ Orat. i. 26, iii. 511.

⁷ Orat. ii. 36. Cf. de Decr. 22. 'To comprehend what the essence of God is, is impossible,' ib. 12. Cf. Ep. ad Mon. 2; ad Serap. i. 17. Contrast this with the Anomoean view, Soc. iv. 7.

⁸ See Hort's Two Dissertations, p. 108.

⁹ The use of ὑπόστασις in Heb. i. 3 is, with Athanasius, a precedent and a sanction for Nicene language; ad Afros 4.

10 For a very full summary of the argument of the Orations, see Bp. Kaye on the Council of Nicæa, p. 152 sq. The student should by all means make use of the extraordinarily rich and profound Notes (criticised on some points by Bp. Kaye) of Dr. (since Cardinal) Newman, appended to the translation of the Orations in the Library of the Fathers, ('Select Treatises of

of the question at issue, 'Is He a real Son of God or not?' exposes by ample quotation the offensiveness of the original Arian theory, and proceeds to proofs of the Son's eternity and uncreatedness, drawn from His Scriptural titles, from the fact of His Sonship, from the idea of the Trinity, and from other Scriptural phrases; then to a discussion of objections, some of which were popular, some scholastic; ending with comments on texts alleged in support of Arianism, i. e. Phil. ii. 9, 10, Ps. xlv. 7, 8, Heb. i. 4, which are explained by Athanasius in reference to Christ's position as Man. The Second, written after some interval, pursues this line of comment, especially on a text much urged by Arians in the LXX. Version, Prov. viii. 221, which is explained (laboriously and unnaturally, we must admit) of our Lord's Mediatorial appointment at His Incarnation. The Third 2 explains texts in the Gospels, such as John xiv. 10, xvii. 7, x. 30—(where, it is urged, a moral unity is inadequate) and those texts which ascribe to the Son the limitations and affections of humanity. If in a few passages of the Orations the real human conditions of the Incarnation seem insufficiently recognised, that defect is amended in this more systematic presentation of the Christ of the Church, as uniting in Himself true Godhead and true Manhoods; and the Oration then somewhat abruptly turns to another Arian statement, that the Sonship was a result of God's mere will 4, which was in effect equivalent to calling the

St. Athanasius,') and recently republished, in substance, as the second volume of a new edition (1881).

¹ Comp. Fuseb. Eccl. Theol. iii. 2. 15 on the rendering ἐκτήσατο, and see also St. Basil, adv. Eunom. ii. 20. Athanasius does not here refer to Aquila's version, as he does in regard to Jer. xxxi. 22 in Expos. Fid. 3. On another instance of unfortunate interpretation in Orat. ii. 62 ff., see Bp. Lightfoot on Col. i. 15.

² It begins by dwelling on the doctrine of the Coinherence; for which see also i. 61. The general view taken, in this discourse, of Mark xiii. 32, is that the Son, quâ man, in His state of humiliation, assumed a limitation of knowledge, as He assumed a capacity of suffering, while in His Divine nature He was alike impassible and omniscient.

³ Orat. iii. 29-35, 41, 51.

⁴ Orat. iii. 58-67, placed in Ath. Treat. ed. 2 after Orat. i. 29; cp. Orat.

Son a creature, and might have been more fitly discussed before the comments on special texts. Following Card. Newman ¹ and Bishop Kaye ², we may consider the 'Fourth Oration' to be an undigested collection ³ of notes or memoranda on several heresies, principally that notion of an impersonal 'Word' energizing through a human 'Son' or Christ, which was, as we have seen, 'imputed to his friend Marcellus, and to persons connected with him;' an imputation which Athanasius, about A.D. 360, began to think not undeserved, although, as if wishing to hope the best, he refrained from naming Marcellus while opposing what

ii. 2; Newman, Arians, p. 214; Neander, iv. 65, E. T. Comp. Didymus, de Trin. i. 9.

- ¹ Newman, in Athan. Treat. ii. 502. He regards Athanasius' arguments, or rather heads for argument, on the identity of the Word with the Son, &c., as levelled against what was held by Marcellus or his school. Cp. Orat. i. 28, and the remark on the Word as not merely 'uttered,' ib. ii. 35. The style of this so-called Fourth Oration in some places differs from that of the others, see, e. g., the sharp logical conciseness of c. 3, 12, 14. In c. 36 we find a different account of the 'anointing' of our Lord's Manhood from that in i. 47. Arianism is attacked in c. 6, much as in the 'Third Oration.'
- ² Kaye on Council of Nicæa, p. 268. Athanasius, Montfaucon thinks, did not begin to suspect Marcellus before A.D. 358. The statement in the second Hilarian Fragment, that he broke off communion with him before A.D. 349, is derived from questionable authority, and is inconsistent with De Fugâ, 3, 'Ancyra is mourning for Marcellus,' and Hist. Ari, 6. It was probably after the third exile that Epiphanius, on asking Athanasius what he thought about Marcellus, inferred from a significant smile that he considered him to be 'not far from heresy,' but to have 'made a defence for himself.' (Hær. 72, 4.) Perhaps Epiphanius is alluding to the defence made at Rome (Hist, Ari, 6), but hinting that it seemed no longer to satisfy Athanasius. Or it may be (if Epiphanius spoke to Athanasius as he passed through Palestine towards Alexandria in A.D. 346), that Athanasius was thinking of suspicions which had not unreasonably been entertained before that defence. It will be seen that an emphatic assertion of that eternal Sonship, which Marcellus was believed to deny, stands in the forefront of the First Oration; and on the possible influence of Orat. iv. 11 on St. Hilary, cf. Newman, Tracts Theol. and Eccl. p. 244.

² E. g. Orat. iv. II should join on to iv. 8; see too the abrupt reference in iv. I3, I4, to some writer. There seems, however, to be somewhat more of connection than is admitted in Newman's 'Athan. Treat.,' where nine 'subjects' are reckoned.

might be called Marcellianism. Nor did he even name Photinus, the disciple of Marcellus, whose similar speculations had made him so obnoxious to the better Semi-arians. It may be felt by readers who have no bias against the theology of the 'Orations,' that this tenderness towards an old associate (which we shall see Athanasius exhibiting on another occasion) is in striking contrast with the exuberance of objurgation1 bestowed on Arians 'as madmen' (or fanatics), and 'foes of God' and 'of Christ.' But, not to urge that the fourth century had no established rules of controversial politeness, and that the acerbity of Greek disputation and the personalities of Roman society had often too much influence on the tone of Christian argument, one must remember that Athanasius is not attacking all members of the Arian body, but representatives of it who had been conspicuous for their heterodoxy, or their secularity, or their duplicity, or their tyrannous violence. And if some elements of human passion mingled with his indignation at what he deemed an apostasy from Christ, allowance must surely be made for the position of a man whom this party had been striking at for thirty years with a persistent energy of hatred; who knew that amid a general persecution his life was now being specially sought2; who, driven at sixty years old from the throne of a prince of bishops into outlawry under the ban of a malignant autocrat, might seem to have, humanly speaking, no better earthly prospect than a few more years of perilous wandering, to be saddened by a deepening consciousness

¹ Dr. Newman has collected (Athan. Treat. ii. 341), and Dean Stanley has gently commented on, some cases in which Athanasius makes a rather large use of a precedent derived from such Scripture language as 'brood of vipers.' See also the vehement language in Orat. ii. 4, 28, 43; iii. 17. He does not omit to taunt Asterius, the old Arian writer whom he quotes (and from whom Arius borrowed an argument), with having sacrificed under persecution; e.g. ii. 24: comp. de Decret. 8, de Syn. 18. He says (Or. iii. 59) that later Arians have become ashamed of such plain-spoken formulas as 'the Son is a creature,' (comp. de Decret. 28,) and seek to convey their doctrine in less startling language. He repeatedly expresses a wish to win Arians to a better mind, e.g. in Or. iii. 67.

² De Fugâ, 9; cf. Stanley, East. Ch. p. 279.

of defeat, and to be closed by death in some 'wilderness of cells.' Yet even if he could have lost sight of the great fact that the laity as a whole were more faithful than the bishops1,even if he could now be said, in words derived from Hooker2, to be alone contra mundum—it would have been very unlike Athanasius the Great to give way to despondency, or to think that he had 'spent his strength for nought,' in a cause which his faith told him had in it all the elements of ultimate victory. In the midst of a discussion in one of his Orations, his inward experience breaks forth; 'Where Christ is, what fear or what danger can still remain³?' And the spirit in which he had chosen a psalm of thanksgiving as his Church's answer to the din of a fierce onslaught, enabled him to look through the present darkness, to foresee the future by manful hope, to keep his spirit braced for any exertion, to enjoy heartily the comfort of friendly letters, and to follow up his Discourses by four 'Letters to Serapion,' of Thmuis, his friend 'beloved and longed for,' of which the second briefly repeated the teaching of the Discourses, while the others were directed against a theory then reported to him by Serapion as springing up, and afterwards known as Macedonianism; which, abandoning the Arian position in regard to the Son, strove with singular inconsistency to retain it in regard to the Spirit, whom it declared to be neither a Divine Person nor a Divine attribute, but a ministering creature, 'differing only in degree from the angels 4.' Athanasius met this error by contending for 'a Trinity real, eternal, and undivided,' in which the Spirit was included with the Father and the Son; and replied to the pointed cavils which, in the eristic style of

¹ Newman, Arians, p. 454.

² Hooker, v. 42. 5. Athanasius says in Hist. Ari. 47, 'Our Saviour also was left alone . . . in order that we, when persecuted and left alone by men, might not faint, but set our hope on Him, and not betray the truth.'

³ Orat. ii. 69.

⁴ See Soc. ii. 45; Soz. iv. 27; Epiphan. Hær. 74. I. This view had been already excluded by Cyril, Catech. viii. 2. See also St. Basil, de Sp. S. 16, Epist. 105, 113, 125; St. Ambr. de Sp. S. i. 27, &c.: and the 'Invocation' in 'St. Mark's Liturgy.' Cp. Orat. iii. 15, and Later Treatises of St. Athanasius (Lib. Fath.), p. 5.

the old Arians, were being now directed against His coequal personality.

VI.

Whenever Athanasius looked away, so to speak, from his writing, to watch the course of Church affairs, he must have needed all his hopeful patience. The Nicene faith had not now to deal merely with the Semi-arianism, as it might be called, which had spoken at Antioch in 341-2. The more pious of those who disliked the 'Homoousion' cast their reverence for our Lord into the form of 'Homoiousion 2': the mere 'Eusebians' had become bolder since 'the assassination of the Catholic Constans, A. D. 3503,' and under the skilful management of Acacius, bishop of Cæsarea, had developed a plausible theory, which professed to deprecate non-scriptural terms, and spoke of the Son as 'like,' or at most, 'like in all things, to the Father4:' while a downright and thoroughgoing Ultraarianism, called Anomean from its asserting Him to be 'unlike 5,' was actually being disseminated in Alexandria by Actius, whom George was employing as a deacon, and whose career, since he began life as a vinedresser's underling at Antioch, had been a signal example of acuteness and versatility 6. The two formulas, 'Homoion' and 'Anomoion,' were in sharp apparent opposition; but the former suggested a merely moral likeness, such as would not be excluded by the latter 8. It was doubtless Acacian Arianism which Hilary, the

¹ See ad Serap. i. 2, 10, 15, 21, 32. In c. 20 he explains the Procession of the Spirit as the mission 'from the Word who is confessedly of the Father.' See also ib. iii. 1, 5. On the unpardonable sin, cf. ib. iv. 8 sq.

² See Card. Newman, Ath. Treat. ed. 2, ii. 284.

³ Newman, Arians, p. 312. Yet, as he says, the Semi-arians were very strong in 351; Ath. Treat. i. 117.

⁴ Above, p. lv.

⁵ Arius himself had in effect asserted the Anomoion, de Syn. 15; but the Anomocans went beyond him by denying all mystery as to God.

⁶ Ath. de Syn. 6; Epiphan, Hær. 76. 2; Soc. ii. 35; Soz. iv. 12; Philost. iii. 15. Cp. Tillemont, vi. 403.

⁷ Cf. Soc. ii. 40; Theod. ii. 29; S. Greg. Orat. xxi. 22.

⁸ Newman, Arians, p. 314.

exiled bishop of Poictiers, found so widely prevalent in Phrygia and the neighbouring districts1; and which was even able in 357 to secure the sanction of the hitherto Semi-arian Constantius for a creed composed by Potamius, bishop of Lisbon, adopted by a few Western bishops at Sirmium, and stigmatized by Hilary as a 'blasphemia,' not only for its rejection of the term 'essence' in regard to God, but for its open denial of the Son's Divine coequality 2. Athanasius must have been deeply grieved to hear that this formula had been reluctantly accepted by the venerable bishop Hosius, then a prisoner at Sirmium. But he speaks of this lapse in a tone of tender pity, which contrasts with what Gibbon calls 'the inhuman severity of some of the orthodox3.' He, in whom 'there was nothing observed other than such as very well became a wise man to do and a righteous to suffer 4, tells us with characteristic generosity that if the old confessor, 'the father of prelates,' did at last 'communicate with Valens and Ursacius,' it was 'through the weakness of old age, after stripes and long confinement, and conspiracies formed against his kindred:' and after all, he 'would not sign the condemnation of Athanasius,' that is, would not admit the charges affecting his conduct, and afterwards, on the approach of death, anathematized Arianism 5.' Athanasius heard, ere long, of another lapse, that of Liberius of Rome, who could confront a despot - as he did in 355 better than he could bear up against captivity. Longing to return to his church, he signed two documents,-one, a repudiation of Athanasius, and the other a Semi-arian formulary 6. Athanasius refers only to the first of these defections, and

¹ Hil. de Syn. 63.

² Ath. de Syn. 28; Hil. de Syn. 11; Soc. ii. 30. 'The Father,' said this document, 'is greater in Godhead than the Son.'

Gibbon, iii. 80.

4 Hooker, v. 42. 5.

⁵ Apol. 89; de Fugâ, 5; Hist. Ari. 45; Soc. ii. 31; Soz. iv. 6. See St. Aug. c. Parm. i. 7.

[&]quot;The natural sense of the letter 'Pro deifico,' ascribed to Liberius in Hil. Fragm. 6, would seem to point to the 'first Sirmian' creed of 351. The same letter says, 'Ego Athanasium non defendo,' &c. But Soz. iv. 15 refers to a compilation made in 358, also by Semi-arians.

in his own way defends Liberius, or at least palliates his weakness, ascribing it to 'the fear of threatened death'.' He was never nobler than in his charity as regards these two cases; and in 359 he showed his characteristic 'forbearance and tenderness towards the inconsistent?, in a manner not much less remarkable. The Semi-arians, alarmed at the growth of Homœanism and of Anomœanism, had met at Ancyra in 358, insisted on their own formula of the 'Homoiousion,' denounced all inadequate notions of the Son's likeness as well as the assertion of 'unlikeness,' yet still condemned the 'Homoousion,' although this condemnation was afterwards cancelled 3. They had made plans for a General Council, which was to establish Semi-arianism; but the Acacians managed to 'divide the Council into two4,' and caused the preliminary adoption at Sirmium, on May 22, 359, of a formulary known as 'the Creed dated by the Consulships 5,' which forbade the doctrinal use of 'ousia,' and affirmed the Son to be 'like to the Father in all things.' This step was very effective: Semi-arianism triumphed for awhile in the Eastern Council of Seleucia, and Catholicism in the Western Council of Ariminum: but ere the year closed, the general body of prelates at Ariminum were partly cheated, partly harassed 6, into accepting the 'Dated Creed' in a form still more Acacian, with the words 'in all things' struck out, and a proscription of 'hypostasis' as well as of 'ousia'.' An account of the earlier proceedings of these two synods was drawn up in the form of a letter, 'On the Councils of Ariminum and Seleucia,' by Athanasius; who, at the outset, pro-

¹ Ath. Hist. Ari. 41.

² Newman, Arians, p. 367. See ib. 336. So Ath. Treat. ii. 387, ed. 2, 'tender towards those who were not clear-headed.' So Mahan, Ch. Hist. p. 370, 'a model of charity.'

³ Hil. de Syn. 12, 90.
⁴ Ath. de Syn. 2.
⁵ Ib. 8. He taunts the framers of this Creed with saying that 'The Catholic faith was set forth' in a particular year. The Nicene Council, he

Catholic faith was set forth' in a particular year. The Nicene Council, he says, wrote, 'Thus the Catholic Church believes,' ib. 5. The Dated Creed is also in Soc. ii. 37.

⁶ See Sulpicius, ii. 43; Jerome, adv. Lucif. 19. ⁷ Ath. de Syn. 30.

fesses to describe 'what he has seen' (i.e. by documents transmitted to him) 'and accurately ascertained.' In this narrative he labours to detach some of the Semi-arians from the heterogeneous Arian body, and to reconcile them to the Nicene faith. He forbears to criticise their Ancyrene formulary; he even alludes to part of it as orthodox: and, expressly naming their leader, Basil of Ancyra, he welcomes these 'Homoiousians' as 'brothers who mean essentially what we mean, and dispute only about the name 2.' It has been sometimes said that Athanasius on this occasion was 'willing to waive 3,' in the sense of 'surrendering,' the Homoousion. But his words are clear enough; he will not, for the present 4, press the Nicene term on persons who, he is sure, will in time accept it, as involving neither more nor less 5 than their own belief in an uncreated Son. 'As they confess the Son to be from the Father's essence, and not a creature, but His genuine offspring, eternally coexisting with Him, as Word and Wisdom, they are not far from accepting also the term Homoousion,' and owning that Homoiousion is inadequate to guard their own idea. If, in short, as he believes to be the case, they own the Sonship to be real, not adoptive, let them give up 'fighting with shadows',' and adopt the Nicene Creed as a refuge from endless variations 7 and a symbol of authentic Christianity.

The troubles of the Semi-arians in A. D. 360 might well lead some of them to profit by this advice and abandon their untenable position. Constantius was alienated from them;

¹ Tillemont, vi. 704, infers from this that he was secretly present at Seleucia; and so Gibbon, iii. 86. But this seems improbable, Ath. Treat. i. 73. Socrates, i. 13, refers to a work by Athanasius, called 'Synodicon,' which is now lost.

² Ath. de Syn. 41. Comp. Hil. de Syn. 78, 88.

³ Stanley, East. Church, pp. 161, 297.

⁴ St. Augustine in much the same sense consents to waive the authority of the Nicene Council in disputing with an Arian; Con. Max. ii. 14.

De Syn. 38, 39, 41, 42, 45, 48, 53. Cp. ad Afros, 9.

⁶ Ib. 54. For an analysis of the latter part of the De Synodis, see Hist. Writings of St. Ath. p. xc.

⁷ Ib. 21, 32.

their chiefs were deposed and exiled; the Acacians, triumphant in the East and West, transferred Eudoxius, bishop of Antioch, who really sympathized with the Anomœans¹, to the great see of Constantinople, and expected to find an ally in his successor Meletius, a man of high character, brilliant eloquence, and attractive disposition². But the new prelate, in a carefully prepared discourse on Prov. viii. 22, incensed the Arians, and delighted the Catholics, by statements virtually, though not verbally, Nicene. He was promptly deposed and banished; and Euzoius, the old companion of Arius, was appointed to the see. This was too much for those Antiochene Churchmen who had hitherto communicated with their Arianizing bishops; but the 'Eustathians,' with whom Athanasius had worshipped, stiffly refused to unite with them, and thus began a new stage in the 'schism of Antioch.'

The death of Constantius, in the November of 361, gave over the empire to a prince who for ten years had secretly renounced his baptism and his faith 3, and who had recently avowed his adhesion to Paganism. No sooner was the accession of Julian proclaimed at Alexandria than the Pagans, who detested George for his oppressiveness and for his attacks on their worship 4, and having once driven him out, had recently seen him restored by order of Constantius 5, rose in tumultuous force, threw him into prison, and, on the afternoon of the 24th of December 6, dragged him out, beat and kicked him to death, exposed and burned his corpse, and flung the ashes into the sea. Julian rebuked them for this outrage 7, but, as if to show his contempt for Christian dissensions, or his hatred of the memory of Constantius, permitted the bishops exiled under

¹ Ath. Hist. Ari. 4; de Syn. 1, 37, 38; Soc. ii. 37, 43; Soz. iv. 12, 26.

² Soc. ii. 44; Soz. iv. 28; Theod. ii. 31; St. Chrys. Hom. de S. Mel.

³ Milman, Hist. Chr. ii. 457.

⁴ Soc. iii. 2; Soz. v. 7; Ammian. xxii. 11; Epiphan. Hær. 76. 1.

⁵ The Fragment's dates are confused at this point.

⁶ See the Maffeian 'Chronicon.' Ammianus (who dates the murder later) hints that the Athanasians hated George too much to interfere.

⁷ Jul. Ep. 10, ap. Soc. iii. 3.

the late reign to return home; and Athanasius, at the invitation of the præfect, took advantage of this permission. It was the 21st of February in 362, when-doubtless with many recollections of that February night in 356-he seated himself once more upon his throne, amid the jubilation of his people1. At his presence the Arians shrunk away into places of hiding rather than of meeting2; and we find him speedily engaged, not only in the work of his own special office, including the conversion of Pagans, but in the task of a general ecclesiastical reorganizer^s, which fell naturally to one marked out by such pre-eminent merits, and by so rare a combination of opposite excellences, for the moral primacy of Christendom. The edict of recall had brought Eusebius, bishop of Vercellæ4, and Lucifer, bishop of Caliaris⁵ in Sardinia, from the Thebaid into Lower Egypt. Eusebius proceeded to Alexandria, in order to consult Athanasius as to the remedy for confusions produced by the Ariminian Council; but Lucifer hastened to Antioch, leaving two deacons to represent him. At the request of Eusebius, Athanasius summoned a Council; some twenty bishops were present, with deputies from Paulinus, the pastor of the Eustathians, and from Apollinaris, now bishop of Syrian Laodicea. The following questions were considered and settled.

(1) What should be done in regard to prelates or others who, having been involved in Arian connections, might be desirous of joining the Catholic body? There were not a few bishops 'who had been entangled in the snares of Ariminum⁶,' and who now deplored their own weakness; to treat them severely would be not only impolitic, but inequitable. Again, there was the open division at Antioch: through the generous respect of Euzoius for Paulinus, the Eustathians occupied a little church in the 'new city,' while the adherents

^{1 &#}x27;Triumphatorem,' Jerome, adv. Lucif. 19.

² 'Mean little houses,' Soc. iii. 4.

³ Not of an 'ecclesiastical dictator,' as Gibbon says, iii. 174.

⁴ Hist, Ari. 33; de Fugâ, 4; St. Ambrose, Ep. 63; St. Jerome, de Vir. Ill. 96.

[&]quot; Hist. Ari. 33; de Fugâ, 4.

⁶ Jerome, adv. Lucifer. 19.

of Meletius worshipped at the 'Apostles' church' in the 'old city'.' What terms of peace should the Eustathians be advised to offer? The Council resolved to extend its communion to all who, having Arianized, would condemn Arianism and other current heresies, including the Macedonian, and accept the Nicene Creed'. Let these terms, it was resolved, be proposed by 'our beloved Paulinus and his flock' to the congregation in the 'old city.' So will that unity of belief be secured, which is a condition of the presence of Him who dwells among His people. To this was added a warning against a so-called 'Creed of Sardica' the orthodox Sardican Council knew no creed but the Nicene.

(2) A dispute had arisen as to the use of the word 'Hypostasis.' Many Churchmen, including those who had emerged from Semi-arianism, had accustomed themselves to speak of 'three hypostases' in the Godhead; but the majority asserted one hypostasis.' The latter suspected the former of Arianizing, and were suspected in turn of Sabellianizing: could anything be done to quench this discord? Here, as Gregory says, Athanasius showed himself a true peacemaker. 'He addressed both parties gently and kindly, examined accurately into the meaning of their respective phrases, and found them to be agreed in thought '.' He himself tells us that those who spoke of 'three hypostases' were found to be wholly clear of Tritheism. 'Why, then,' it was asked, 'do you use the phrase?' 'Because, in the unity of the Godhead, there is a

¹ Soc. iii. 9; Theod. ii. 31. The 'new city' was on an island.

² Athanasius went too far when, in his 'Letter to Rufinianus,' he excused the conduct of the 'Ariminians' as an instance of 'economy.' See Chr. Remembr. Jan. 1854, p. 160. But on the gentleness shown by the Council, see Rufinus, i. 28, and Jerome, adv. Lucifer. 20, 'Quod constaret eos quo reciperentur hæreticos non fuisse.' Observe, too, how Athanasius blames Novatian hardness in ad Serap. iv. 13. He wrote against Novatianism; Montfaucon, Coll. Nov. ii. 103.

³ Greg. Orat. xxi. 35. Cp. Newman, Arians, p. 386.

⁴ Tom. ad Antioch. 5; Newman, ib. p. 382. He himself (like earlier Alexandrians, Routh, Rell. Sacr. iii. 383) had used this phrase about twenty years earlier ('in illud, Omnia mihi,' 6).

real Trinity—Father, Son, and Holy Spirit, respectively subsisting.' Similarly, those who spoke of 'one hypostasis' fully acknowledged such a Trinity, and intended simply to affirm the 'one essence'.' Thus the two parties, by help of mutual explanations, found that they were of one mind, agreed in condemning Arianism and Sabellianism, and promised to be content with Nicene language, which spoke neither of 'one hypostasis' nor of 'three.'

(3) Again, there was a tendency in some persons to explain away the Incarnation as a mere visitation of the Son of Mary by the Word; while others were said to mar the human aspect of the mystery by denying that the Incarnate had a 'reasonable soul.' Of these views, the first was a foreshadowing of Nestorianism; the latter was the incipient heresy of the learned and zealous Apollinaris. Here, too, the Council ascertained that one party acknowledged the Word to have become Incarnate, so that the Son of Man was the selfsame as the Son of God³; while, on the other side, the envoys of Apollinaris professed to admit that, as both souls and bodies were saved by the Lord Incarnate, the body which He assumed was not without a mind.

A synodal letter or 'Tome,' addressed 'to those at Antioch,' Lucifer and two other bishops, and intended to be read by the Eustathians, is one of the most Christian-like documents in Church history. It was doubtless written by Athanasius, and

¹ The senses of ὑπόστασις are thus enumerated by Dean Liddell in the appendix to his Sermon on 'Where two or three,' &c.: 1. sediment of a liquid; 2. a foundation; 3. solid reality; 4. nature; and 5. personality. See too Later Treatises of St. Ath. p. 7.

² Indirectly, indeed, the Nicene anathema sanctioned the phrase 'one hypostasis,' by making 'hypostasis' synonymous with 'ousia.' (Ath. Treatises, i. 66 sq.) Socrates, iii. 7, makes a strange mistake in saying that the Council proscribed the use of either word (as if it had been an Acacian synod). Sozomen, v. 12, corrects this, saying that the Council restricted the use of the two contested phrases to controversy with Sabellianism. See Hussey's Socrates, vol. iii. p. 255.

³ 'He who was the Son of God before Abraham was no other than He who was after Abraham.' Ad Antioch. 7.

bears the mark, at once, of his comprehensive theological insight¹, and of his practical solicitude for unity. 'If haply the Lord will pity us, and reunite what has been divided, so that when there is again one flock, we may all again have one Guide!'

Eusebius brought the letter to Antioch, but found that he was too late. Lucifer, who sympathized intensely and exclusively with the Eustathians, and whose hard narrow mind was all the harder and narrower for his sufferings, had resolved not to wait for his brethren's counsel, and consecrated Paulinus as bishop of Antioch. Such a step could but 'aggravate the dissension²,' and, in fact, prolonged it for more than fifty years, and made it no small element in the discords of Christendom. Eusebius, disappointed and grieved, left Antioch: but Lucifer, unmoved by disapproval, refused to acquiesce in the readmission of the 'Ariminians' to communion on any other footing than that of lay penitents. The rapid deterioration of a brave confessor into an intolerant schismatic must have been a keen grief to Athanasius, who had honoured him as an 'excellent bishop and preacher of the truth³.'

Meantime the Pagans of Alexandria had found it easy to incense Julian against the archbishop, as one whose influence would ruin their cause. He assured them that he had never intended Athanasius to resume 'what is called the episcopal throne,' and commanded that he should leave Alexandria ⁴. The Alexandrians remonstrated, and thus provoked Julian to vent his spite against Christianity and its great representative ⁵, in a long letter banishing him 'from all Egypt ⁶,' and in a short despatch to the prefect Ecdicius, peremptorily ordering that 'the foe of the gods, who during his reign had dared to baptize

¹ See Dean Merivale's Boyle Lect. for 1865, p. 50. This 'tome' is translated in 'Later Treatises of St. Athanasius' (Library of the Fathers), 1881.

² Theod. iii. 5; Newman, Arians, p. 375.

³ Ath. de Fugâ, 4. Two Latin 'letters of Athanasius to Lucifer' are probably spurious.

⁴ Julian, Ep. 26.

⁵ On this 'jealous hatred,' see Rendall, The Emperor Julian, p. 192.

Iulian, Ep. 51.

Greek ladies,' should quit Egypt before the 1st of December¹. Athanasius prepared to obey. The faithful gathered around him weeping. 'Be of good heart,' he said, 'it is but a cloud; it will soon pass.' He instantly embarked, to go up the Nile. But Julian's implied orders were not forgotten; some government agents pursued his vessel. They met a boat coming down the river, and asked for news of Athanasius. 'He is not far off,' was the reply. The boat was his own—he himself, perhaps, the speaker². His facilities of information had given him warning of the peril, and his ingenuity had baffled it. He sailed on towards Alexandria, but concealed himself at Chæreu, the first station from the capital; then proceeded to Memphis, where he wrote his Festal Letter for A. D. 363; and then made his way to the Thebaid.

VII.

It was, probably, about this times, shortly before Easter in 363, that Athanasius was met, while approaching Hermopolis, by Theodore of Tabenne. Seeing the banks of the Nile thronged by bishops, clergy, and monks, the archbishop exclaimed, in Isaiah's words, 'Who are these that fly as a cloud, and as the doves to their cotes?' Night, apparently, favoured this demonstration; Athanasius, having disembarked, mounted an ass which Theodore led, and pursued his way amid a vast body of monks bearing lanterns and torches, and chanting psalms. 'It is not we that are fathers,' he broke forth enthusiastically; 'it is these men devoted to humility and obedience.' He stayed some time at Hermopolis and Antinoe, for the purpose of preaching; then proceeded southwards to Tabenne,

² Theod, iii. 9; Soc. iii. 14. On his 'intrepidity' and 'nonchalance,' see

Rendall, p. 207.

¹ Julian, Ep. 6. The Index says that the (first) order was announced to Athanasius by a Pagan philosopher on Oct. 24.

³ Vit. Pach. Montfaucon places this incident in the period following the third exile; Tillemont defers it to A.D. 365: but both the Fragment and the Index connect a journey to the Thebaid with the fourth exile, and the Fragment names Hermopolis and Antinoe.

observed everything, even to the seats of the monks, and warmly commended the abbot. 'Remember us,' said Theodore, 'in your prayers.' The answer was characteristic; 'If I forget thee, O Jerusalem!' According to another story, which professes to have been heard from his own lips 'in the great church,' he was at Antinoe, apprehensive of being arrested and put to death, when Theodore and another abbot named Pammon came to see him, and persuaded him to embark with them in Theodore's closely covered boat, in order to conceal himself in Tabenne. The wind was against them; Theodore's monks began to tow the boat; Athanasius was in prayer, agitated by the prospect of martyrdom, but gaining calmness from his vivid faith. 'Believe me,' said he to Pammon, 'my heart is more confident in time of persecution than in time of peace. For I am well assured that as suffering for Christ, and strengthened by His mercy, if I should be killed,'-here the two abbots smiled at each other; and Theodore, according to the story, assured him that Julian had at that very hour been slain in his Persian war 1. The day of Julian's death was the 26th of June, 363.

'The cloud had passed,' and Athanasius 'returned by night to Alexandria.' After his arrival, which was kept secret², he received a letter from the new emperor Jovian, praising his Christian fidelity³, and bidding him resume his work. Athanasius at once assembled a Council, and framed a Synodal 'Letter to Jovian,' which embodied the Nicene Creed as the true and necessary expression of that primitive belief which 'was known and read out of Scripture,' and in which 'the saints had been martyred.' 'In this' (Nicene) 'faith, as Divine and apostolical,' says the letter, (almost anticipating the language of the *Quicunque*,) 'it is necessary that all should remain.' The

¹ Ath. Narr. ad Ammon. He is represented as asking, 'Do you think me cowardly, that you smile?'

² Fest, Ind., Fragm. Comp. what Soz. v. 6 says of the return in 362.

³ 'We honour you, most reverend bishop, admiring your pious life.... you feared no labour nor persecution, and cared nought for perils and threats of slaughter, while contending for the truth.'

great majority of Churches (including the British) was referred to as professing it, and those who still opposed it were represented as 'a few:' but some were said to confess it insincerely, taking the Homoousion in an inadequate sense. The true sense, it was urged, was that which recognised the Sonship as 'genuine, real, natural, the Son being very God from God.' And as the Homoousion was thus insisted on, the coequality of the Holy Spirit was affirmed in terms which were embodied, some years later, in that recension of the Creed which we call Constantinopolitan1: 'The Nicene Council glorified the Holy Spirit with the Father and the Son, ... because in the Holy Trinity there is one Godhead.' On Sept. 5, Athanasius sailed to Antioch, bearing this letter, 'a gift,' says Gregory, 'worthy of a monarch2;' and was most graciously received, while Lucius, presbyter of the Arians of Alexandria, was rebuffed with some humour and some impatience by the blunt soldier-prince, who, however, during his brief reign, showed himself as tolerant as he was orthodox. The general prospects of the Church must now have seemed brighter than at any time since A.D. 330. Liberius had repaired his fault by rejecting the Ariminian formula, and had written to the bishops of Italy in accordance with the resolutions of Alexandria and of an Achaian Council. desiring that any who had given way at Ariminum should be received to communion on professing the Nicene faith⁸. This profession was made by many bishops, in answer to the appeals of Hilary and Eusebius; and it might be said that the West was now reunited in orthodoxy. But the local troubles of Antioch were distressing; Athanasius endeavoured to mediate, but Meletius, who had been ignored in the Tome of 362, and keenly annoyed by the consecration of Paulinus (although Lucifer alone was responsible for that proceeding), held aloof from all proposals of accommodation, or put off Athanasius with vague

¹ Largely as the Epiphanian or 'Constantinopolitan' Creed is indebted to the Creed of Jerusalem, insomuch that Hort suggests Cyril as its compiler (Two Dissertations, p. 84 ff.), its *doctrinal* basis remains Nicene.

² Greg. Orat. xxi. 33. Cf. Theod. iv. 3.

Hil. Fragm. 12.

promises ¹. On the other hand, Athanasius perhaps looked with suspicion on Meletius, as having recently joined with the Acacians ² in explaining the Homoousion by the Homoiousion, whereas Athanasius had suggested the reverse process. The consequence was that Athanasius, who, ever since he had worshipped with the Eustathians in 346, had given them his cordial sympathy, now recognised their bishop ³ as the true head of the Antiochene church, on his appending to his signature of the Tome a full and orthodox declaration, explicit on the completeness of Christ's Humanity, which Athanasius himself had framed and proposed for his acceptance ⁴.

Having written his Festal Letter for A.D. 364 at Antioch, Athanasius reached home, apparently, on Feb. 19, two days after Jovian's death. Valentinian I. succeeded, and soon afterwards assigned the East to his brother Valens. The Alexandrian Church was not at first a sufferer by this change of monarchs; and A.D. 364-5 may be the probable date for the publication of the 'Life of Antony '' which Athanasius is said to have addressed 'to the monks abroad,' i.e. those in Italy and Gaul ''. To this period also Montfaucon assigns a circular from Athanasius warning the Egyptian monks against crypto-Arian intriguers: the letter was long known in a Latin version, but fragments of the Greek have been found painted on the wall of a cavern near Thebes, apparently by some

¹ St. Basil, Ep. 89, 258.

² Soc. iii. 25.

³ His letter to this effect was treasured by the Eustathians; Bas. Ep. 214.

⁴ Epiph. Hær. 77. 20.

⁵ At its close he desires that it may be 'read to the brethren, that they may learn what sort of life monks ought to lead, and trust that our Saviour will glorify those who glorify Him.' And he adds, 'if it can be of use to heathens, read it to them also.'

⁶ He or a friend of his may have sent to Trier, in remembrance of his own sojourn there some thirty years previously, the copy which two young officers of the provincial government, walking one afternoon in the gardens beside the city wall, found in a cottage occupied by monks, and the reading of which 'kindled' in them an instant resolution to exchange their secular prospects for the monastic 'service' of God. The story contributed somewhat to the conversion of St. Augustine. See his Confess. viii. 15.

⁷ Ath. Op. ii. 967.

zealous monk who chose it for his dwelling1. But, ere long, his troubles to some extent reappeared. According to the Maffeian Fragment, it was in the spring of 3652 that Valens issued an order for the expulsion of all bishops who, having been expelled under Constantius, had been recalled under Julian, and thereby announced that he meant to follow the Arian policy of Constantius. But it would appear that Athanasius was specially marked out for severe treatment, on the ground of 'many accusations:' it was on the 5th of May that the order for his ejection reached Alexandria, and caused a popular ferment, only quieted on June 8 by the præfect's promise to refer the case of Athanasius to the emperor. If we may combine his statement with Sozomen's (who, however, places these events in a subsequent year), we should suppose that the præfect was but biding his time; and on the night of Oct. 5, Athanasius, having doubtless been forewarned, left his abode in the precincts of St. Dionysius' church, and took refuge in a country-house near the New River 3. It was not an hour too soon: the præfect, with a military commander, beset the church that same night, broke open the outer gates, and searched the building, even to the roof, in vain. For four months the archbishop's concealment lasted; until Barasides, or Bresidas, an imperial notary, having brought an order for his return, came to the country-house with a great multitude. and led Athanasius back into his church, Feb. 1 (Mechir 7), A.D. 366. His quiet was not again disturbed, except by such events as a Pagan riot on July 21, 366, in which the Cæsarean church, completed by George just before his death, was burned;

¹ Boeckh, Inscript. Græc. iv. p. 277. No monk, he says, would have a motive for this work 'post eversam Arii hæresim.'

² The usual date is A.D. 367; and it has been said that Valens was not an Arian until baptized by Eudoxius that year. But he was under the influence of that old Arian when he banished the deputies of the Semi-arian Council of Lampsacus, towards the end of 364 (Soz. vi. 7). Cp. Basil, Ep. 242.

³ Soc. iv. 13, says he concealed himself for four months in his father's tomb. See Soz. vi. 12.

or the attempt of Lucius, on Sept. 23, 367, to establish himself within the enclosure of another church—the consequence of which was that the magistrates, in order to save him from the populace, placed him in the hands of the military power 'to be removed from Egypt.' Although Athanasius must have deeply sympathized with his brethren's sufferings under the tyranny of Valens, he was free to devote himself to his proper work, whether of writing or of administration, or of co-operation with other representatives of the cause of orthodoxy. He must have rejoiced in the acceptance of the Nicene Creed, in the presence of Liberius, by Semi-arian deputies, and grieved over the failure of the plan for holding a Council of reunion at Tarsus, in A.D. 3671. His Festal Letter for that year—which had been known from Greek MSS. long before the discovery of the seriescontained a list of the books of Scripture which, so far as regards the New Testament, agrees precisely with our own. The 'canonical' books are described as 'the fountains of salvation, through which alone' (a mode of speaking very usual with Athanasius) 'is the teaching of religion transmitted;' a second class of books is mentioned as 'read' in church for religious edification; the name 'apocryphal' is reserved for a third class, to which heretics have assigned a fictitious dignity². To this period has been assigned the comment on doctrinal texts which is called a treatise 'On the Incarnation and against the Arians;' but from internal evidence it would seem to have been 'put together by an admirer of Athanasius, who would use memoranda of his teaching,' yet might venture to differ from him on some points of exegesis or terminology 3. In or about A. D. 369 he held a Council at Alexandria, in order to receive letters from a Roman Council held under Damasus, the successor of Liberius, and also from other Western prelates, excommunicating Ursacius and Valens, and enforcing the authority of the Nicene Creed. Hereupon Athanasius, in a Synodal letter addressed 'To the Africans,' i.e. to those in the Carthaginian

¹ Soc. iv. 12. ² Westcott, on the Canon, pp. 416, 516. ³ See Later Treatises of St. Athanasius, p. 143.

territory, contrasts the 'ten or more' Synodical formulas of Arianism with the Nicene Creed, gives some account of its formation, and exposes the futile attempt of its present adversaries to claim authority for the later, as distinct from the earlier, proceedings of the Ariminian Council. Those, he says, whom that Council at first condemned, (the leaders of Acacian Arianism,) had 'dared to write that God must not be said to have any "ousia" or "hypostasis." Now "hypostasis" is "ousia," and means that which itself is, or, "existence"." After drawing out the Scriptural argument for the uncreatedness of the Son, he says, (as he had said in his letter 'On the Councils,') 'Let those who profess to dread the word Homoousion say and hold, simply and truly, that the Son is by nature Son,' and adopt the Nicene anathemas; 'and then we are assured that they will straightway acknowledge the Son to be from the Father's essence, and "Homoousion." At the end of this letter, after calling the Nicene Council an 'inscription, as on a tablet, set up against all heresies,' he infers, as before, from its words, 'We believe in the Holy Spirit,' that it condemns 'those who call Him a creature,' and proclaims 'the one God, known in the holy and perfect Trinity.' Another letter was written to Damasus, expressing some surprise that Auxentius, the Arian bishop of Milan², had not been put under the same ban with Ursacius and Valens; and the suggestion was adopted by a subsequent Roman synod, and by others in Spain and Gaul.

It appears that on Sept. 22, 369, Athanasius, who in the previous year had been favoured by Valens with an order to rebuild the Cæsarean church, laid the foundations of another church afterwards called by his own name³. About this time he showed in two remarkable acts, on the one hand, his superiority to mere technical formalism, and, on the other, his zeal (to borrow Mr. Freeman's words about St. Anselm⁴) in 'the

<sup>Hence the term might be used, as he sometimes uses it, for one who really exists, i. e. a Divine Person.
See Hist. Ari. 75.
Fest. Ind.
Freeman, Norm. Conquest, ii. 212.</sup>

cause at once of ecclesiastical discipline and of moral righteousness.' The people of two towns in Pentapolis-Palæbisca and Hydrax-wished to have a bishop of their own in the person of a young layman named Siderius. The aged prelate of the diocese to which they belonged was persuaded to consent; and Siderius was actually consecrated by a single bishop, and without any sanction from the 'Evangelical throne.' Yet Athanasius, hoping that the young bishop's practical ability might be turned to good account in a district troubled by Arianism, not only overlooked the double irregularity of the consecration, but afterwards promoted Siderius to a more important see1. Again, we find Athanasius excommunicating a cruel and licentious governor in Libya, and signifying the act by circular letters. One of these was sent to Basil, who had just become exarch, or archbishop, of Cæsarea in Cappadocia, and had received, perhaps at that time, from Athanasius², a formal notification of the proceedings of the Council of 3623. He immediately announced to his own people the sentence pronounced in Egypt,—the strong sense of Church unity made such a step both regular and natural,—and he wrote to assure Athanasius that the offender would be regarded by the faithful at Cæsarea as utterly alien from Christian fellowship 4. This led to a correspondence, carried on actively in 371. Basil, who had troubles of all kinds weighing upon his spirit, sought aid in regard to one of them—the unhappy schism of Antioch - from 'the keen insight, the practical energy, the evangelical sympathy,' of the widely venerated man who must be supposed to feel with special acuteness the contrast between former peace and present confusion⁵. What he wanted, as he explained more distinctly in his next

¹ Synesius, Ep. 67.

² The Benedictine biographer of Basil considers that he received it some years before he became a bishop, in answer to a question whether he ought to communicate with Eustathius of Sebaste (Vit. Bas. viii. 8).

³ Basil, Ep. 204.

⁴ Ib. Ep. 61.

⁵ Ib. Ep. 66. He adds, 'Become a Samuel to the churches,'

letter, was, that Athanasius should promote the recognition, by the Westerns, of Meletius as the rightful bishop of Antioch, and should so 'manage' the Eustathians as to induce them to enter upon some negotiation1. The bearer of his letter was Dorotheus, Meletius's deacon, whom Athanasius, probably about Easter in 371, sent back, with one of his own priests, to convey his answer to Basil. In the autumn Basil wrote again. and the tone which he adopts towards Athanasius is very remarkable. He calls him the foremost person (literally, the summit) of the whole Church, who, not content with caring for his own immediate flock, was incessantly and actively interesting himself, by discourses, admonitions, letters, messages, in the welfare of all the Churches 2. In another letter Basil appeals to him as able, by his prayers and counsels, to save their Eastern brethren 'from this fearful storm,' and entreats him not to omit an opportunity of writing to them. 'If I were enabled once to see thee, and to profit by the graces that are in thee, and to add to the story of my own life an interview with so grand and apostolic a soul, I should think I had received a consolation which would compensate for all the afflictions that I have ever endured 3.' Once more, in a tone still more anxiously importunate, Basil addresses his 'spiritual father' as 'a physician provided by our Lord for the ailments of the Churches,' as the one 'competent pilot' who, 'having himself, from youth upward, taken part in all struggles in the cause of religion,' could aid the storm-tossed vessel, and 'wake up the Lord to rebuke the winds and sea4.'

But, although Athanasius consented to act as a medium between Basil and the Westerns⁵, he could not, with consistency or with dignity, take any direct part in favour of Meletius,

¹ Basil, Ep. 67. He fully recognises both congregations as forming 'the orthodox portion' of the Antiochene Church (Ep. 69); and he gives Meletius an admonition to be conciliatory (Ep. 89). See too Ep. 156.

² Ib. Ep. 69.

³ Ib. Ep. 80. See Newman's Arians, p. 388; Bp. Wordsworth, Ch. Hist. ii. 225.

⁴ Ib. Ep. 82.

[■] Ib. Ep. 90.

whose bearing, in 363, had disappointed his pacific efforts, and whose rival's position he had unequivocally recognized 1. When the friends of Meletius, Eastern bishops of like antecedents, desired that Athanasius would write to them as a body, even Basil felt that this might be asking too much 2; and Athanasius, in fact, declined to send to Basil a letter addressed to the Easterns, and stipulated that the first overtures should come from Meletius. On the whole, as Cardinal Newman expresses it 3, 'nothing came of the application;' but when some Cappadocian monks complained of Basil's reserved language as to the Divinity of the Holy Spirit 4, Athanasius reproved them in a letter, the gist of which is evident from his extant letters 'To John and Antiochus,' and 'To Palladius.' In the latter he said that the objectors 'would have done well to contend, if Basil had been suspected concerning the truth; but since he was an ornament of the Church, and was fighting on the side of the truth, they ought to appreciate the "economy" or caution which he exhibited in its interests, and praise God for bestowing such a bishop on Cappadocia 5.'

But one of these letters of Basil 6 had apparently a remarkable result. He complained of the countenance still given to Marcellus by the Westerns, who were therefore looked upon in the East as indifferent about any heresy that happened not to be Arianism. Athanasius, as we have seen, had written against the views ascribed to Marcellus, and had begun to regard him, at least, with more or less suspicion; but now,

¹ Montfaucon, indeed, thinks that Athanasius was reconciled to Meletius. Benedict. Life of Ath., A.D. 370.

² Basil, Ep. 82.

³ Church of the Fathers, p. 73.

⁴ Greg. Naz. Ep. 58. Cf. Basil, de Sp. S. 45, 70. He thought to avoid some Arian hostility, and lead on some Macedonians to full belief, by calling the Holy Spirit 'uncreated.'

⁵ Probably Athanasius had heard about this time of Basil's majestic courage when assailed by the Prætorian prefect Modestus, and by Valens.

⁶ Basil, Ep. 69. Marcellus, he thinks, had deceived the Westerns.

in consequence of Basil's letter 1, Marcellus, fortifying himself with commendatory letters from Athanasius's friends, the bishops of Greece and Macedonia, sent his deacon Eugenius, with others, as a deputation to Athanasius. On their arrival, Athanasius of course put questions to them as to doctrine. In reply, they presented to him, in the name of Marcellus 'and a great multitude' who adhered to him, a statement which condemned the theory of his disciple Photinus, together with Sabellianism2; acknowledged an eternal Son, identical with a personal Word; in short, was explicit on all points save one, the permanence of Christ's Humanity and Kingdom. This point, however, might be supposed to be included in the rest: Athanasius would be only too glad to accept as satisfactory this representation of the belief of his former friend, who was now drawing to the close of a prolonged and troubled life. It is remarkable that his own 'name does not appear among the extant signatures 3' by which four Egyptian prelates accepted the statement with 'Amen.' But they would not sign without his sanction.

But if his final opinion of Marcellus was thus lenient, he was far from tolerating, in these latter years of his life, any theories which seemed definitely heterodox respecting either the Divine or the human side of the Incarnation. In 371 a Christian "philosopher' named Maximus, after several importunities, prevailed on him to write a short letter against the notion that Christ was a holy man whom the Word visited 4, instead of being 'the Word made flesh;' and that He was even 'born in the ordinary course of nature.' 'If,' says Athanasius, 'they profess to be Christians, let them learn that the crucified Christ was the Lord of glory,' the Lord and God

¹ See Montfaucon, Coll. Nov. ii. p. lxiii. sq.; Newman, Ath. Treat. ii. 503 (197, ed. 2).

² See a later Marcellian document in Epiph. Hær. 72. 10.

³ Newman, l. c.

⁴ See above, as to the Council of A.D. 362. Nestorianism seems again foreshadowed in the opinions implicitly combatted in c. Apollin. i. 9. 10, 20; ii. 7.

whom Thomas owned after 'handling' Him; whose human body was real, but who, being Himself God, 'gave dignity to what in His body He endured 1.' A bishop named Adelphius informed him of the line taken by some Arians, who accused the Catholics of idolatry for adoring the human body of Christ, in other words, 'a thing created.' Athanasius replied in effect, 'We do not adore the body as if separate from the Word; but neither do we, in adoring the Word, regard Him as apart from His body; we adore our Maker, the Lord Incarnate, in the body which He made His own 2.' Another very important tract was called forth by a communication from Epictetus³, bishop of Corinth, who had told Athanasius of a discussion which had arisen (although but temporarily) between some Churchmen who regarded the Virgin-born and crucified Jesus as a human individual different from the Son or Word, and others who represented Christ's body as not truly human, but formed out of the essence of Godhead,-which was, in fact, the second proposition4 of the heresy called Apollinarian, the first being that which had attracted the attention of the Council of 362, and had been disclaimed by those whom the Council could examine, as to the non-existence, in Christ, of a rational soul, the Word being supposed to supply its place. Such views had been taken up from an unbalanced eagerness to exalt the Saviour's dignity5: but the great upholder of Nicene faith saw that they were incompatible with His Manhood and His Headship, that they virtually brought back Docetism, and that one of them, at any rate, involved a

² Ad Adelph. 3; Later Treatises, p. 64. This is the principle of 'one

adoration; cf. Cyril Alex. Explan. cap. 8.

¹ Ep. ad Max. 1-3. 'The Word Himself,' he says, 'offered up His own body for us, that our faith and hope might not be in a man, but in God the Word.' See Later Treatises of St. Athanasius, p. 72.

[&]quot; See Neale, Hist. Alex. i. 272. The original of this letter was kept in the archives of the Alexandrian Church, and by it Cyril proved to Paul of Emesa that some copies had been corrupted. St. Cyril, Epist. pp. 120, 140; Later Treatises, p. 43.

⁴ It was chargeable on the school of Apollinaris.

⁵ Newman, Tracts Theol. and Eccles. p. 264.

debased conception of Deity 1. It would be enough, he says, to answer as to both the kinds of error described by Epictetus, 'This is not the mind of the Catholic Church;' but he will treat the case with reference to Scripture; and then he adduces texts in proof of the real assumption of humanity by the Word. As Tertullian had argued against Docetism, so Athanasius urges that such real assumption was necessary for a real salvation of man². Christ's body, therefore, could not be 'coessential' with His Godhead, nor could the Word have been 'converted into flesh.' The term 'Homoousion' was applied to the Son Himself³, not to that body which was 'born of Mary our sister, and was human by nature, although appropriated by the Word.' On the other hand, the Son of Mary alone was 'Emmanuel;' not a Saint signally favoured 4, but the Word Himself made Man. In the next year, 372, he combated both the Apollinarian propositions with 'the keenness and richness of thought which distinguish his writings generally 5,' in two books which bear the title, 'Against Apollinaris.' But he never mentioned the name of his old friend, the bishop of Syrian Laodicea 6, as responsible for either of these errors; his wish to believe the best of all whom he had loved, or with whom he had acted, may have made him reject suspicions which proved to be only too just. These books are remarkable for the masterly distinctness with which the one Christ is set forth as 'perfect God and perfect Man',' without confusion and without severance, and as having assumed a soul at once human and impeccable. If words occur in ii, 10 which seem at first sight to favour Monothelitism, the context 8 shows their

¹ Ad Epict. 2.

Ib. 7; comp. Tertull. adv. Marc. iii. 8. 3 Ad Epict. 4.

⁴ Ib. 11. 'Else, why is His death alone said to have taken place for us?'

See Newman, Church of the Fathers, p. 162; Præf. Ed. Ben. ii. 7.
 See Epiph. Hær. 77. 2.
 Apoll. i. 16.

⁸ Not to cite De Incarn. et c. Ari. 21, which distinctly asserts two wills in Christ, the Sixth General Council, in condemning Monothelitism, appealed to some words of 'the most wise Athanasius' which appear among his 'Fragmenta Varia,' 'It was necessary that the will of the flesh should

meaning to be that the Divine will in Christ was dominant over the human: if in the next chapter the phrase, 'God suffered through the flesh,' is called unscriptural, the argument is directed against the ascription of passibility to the Saviour's Godhead'. In truth, these later treatises, like the Orations, exclude by anticipation both the forms of error, respecting the Person and Natures of Christ, which troubled the Church in the next century ².

Athanasius, in regard to the results of his work, was 'in truth the Immortal3; he was continually 'planting trees under which a later age might sit.' It might well be said of him that he 'waxed old in his work';' but the time for him to rest from labours arrived in the spring of 373. For the discussions as to the year of his death may be considered as practically closed: the 'Festal Index,' although sometimes faulty in its chronology, coincides with the Maffeian Fragment in favour of the date of 373, which is supported by other authorities, and accepted by the best modern scholars 5. The exact day, we may believe, was Thursday, May 2 (the 7th of Pachon), on which day his festival is kept by the Greek and Latin Churches. As we have already seen, the most eminent of his successors, Cyril of Alexandria, speaks of him as having held the Alexandrian bishopric for forty-six complete years: had he lived somewhat longer, the years of his episcopate would have been forty-seven. Having consecrated 6 Peter, an old companion, and one of his presbyters, as his successor, he died quietly in his own house,after his 'many struggles,' as Rufinus and Theodoret express

be moved, but that it should be subjected to the Will which was Divine.' Mansi, Conc. xi. 637.

¹ Thus Cyril's 12th 'article' did not contradict Athanasius: compare Cyril, Explan. 12, with Orat. c. Ari. iii. 34.

² See c. Apoll. i. 10, 11; ii. 10, 18. Comp. the 'Definitio' of Chalcedon.

³ Chr. Remembr. xxxvii. 206.

⁴ Ecclus. xi. 20. See Newman, Arians, p. 386.

⁵ See the Benedictine Life; Tillemont, viii. 251, 719; Newman, Hist. Tracts, p. xx; Neale, Hist. Alex. i. 199.

⁶ Fragm. Maff. Peter is named in Hist. Ari. 26.

it, had won him 'many a crown '.' 'He closed his eyes,' says Gregory, 'in a good old age, and was gathered to his fathers, patriarchs, prophets, apostles, and martyrs, who had contended for the truth'.'

Such was the career of Athanasius 'the Great,' as he began to be called in the next generation, 'the Apostolic,' as 'the Egyptians have justly styled him 3.' Möhler has reason to say that 'the narrative of his life is a panegyric which words can only enfeeble.' And yet one would not 'willingly let die' the words in which so many writers have felt constrained to do homage to such a life and such a soul. If Gregory Nazianzen's eulogy is too rhetorically gorgeous for modern taste4, Hooker's will live while English is spoken⁵: and Gibbon's admiration for Athanasius as a born ruler of men⁶ is the more significant as coming from one who could have no tenderness for Church heroes7. Four points in his character may be thought specially worthy of recollection: (1) the deep religiousness which illuminated all his studies and controversies with a sense of personal Christian duty, and made him not simply tenacious of a dogma, but loyal to a living and present Lord⁸; (2) the unwearied persistency, so remarkable in one whose temperament was strongly sensitive; (3) the many-sidedness, and harmonious

3 Le Quien, Or. Christ. ii. 399.

¹ Ruf. ii. 3; Theod. iv. 20.

² Greg. Orat. xxi. 37.

⁴ Cave, in his 'Lives of the Fathers,' has condensed this panegyric into quaint but vigorous English. In his 'Historia Literaria' he gives one which reads like a good Latin epitaph.

⁵ Hooker, v. 42.

⁶ Gibbon, iii. 70. Cf. Morrison's memoir of Gibbon, p. 127.

⁷ See also the summary at the close of Montfaucon's Life; the 117th 'article' in Tillemont's biography (viii. 251); Bp. Pearson's account of his troubles in Vindic. Ignat. i. c. 8 (vol. i. p. 235); the brief but weighty rationale of his labours as a theologian in Dorner's 'Person of Christ,' ii. 248, E. T.; the forcible words of Robertson, Hist. Ch. i. 295; the lessons drawn from his life by Bp. Wordsworth, Ch. Hist. ii. 40; and a brilliant passage in the Church Quarterly Review, xiii. 225, on his 'magnificent moral superiority.'

⁸ See Liddon, Bamp. Lect. p. 445; Prince de Broglie, 'L'Eglise et l'Empire,' i. 1. 372. Compare Orat. c. Ari. ii. 69, 77.

'combination of excellences,' which enabled him to be 'all things to all men,' discerning, self-adapting, and considerate1; and, in close connection with this ready and effective sympathy, (4) the affectionateness which made him so tender and generous as a friend, so patient and equitable as a peacemaker,—which won for him such enthusiastic loyalty, and endowed the great theologian and Church-ruler with the capacities and opportunities peculiar to a truly loveable man. That he was not faultless, that his words could be somewhat too sharp in controversy, or somewhat unreal in addressing a despot, or somewhat lax, on one occasion, under a generous impulse, in his judgment of other men's conduct,-this is to be admitted: but after all, and looking at the whole man, we shall not exaggerate if we pronounce his name to be the greatest in post-apostolic Church history, and especially if we regard him as 'a principal instrument, after the Apostles, by which the sacred truths of Christianity have been conveyed and secured to the world 2,

¹ See Greg. Orat. xxi. 10, 36; Newman, Arians, p. 367.

In the present edition, the index has been enlarged, the page-headings revised, and marginal references to parallel passages in the Treatises, as in other writings of Athanasius, &c., have been added for the convenience of the reader. It may be added, that notes were necessarily excluded from the plan of this and similar reprints, as adopted by the Delegates of the Clarendon Press in 1872.

CHRIST CHURCH, June 8, 1883.

² Newman, Arians, p. 387. Comp. his Univ. Sermons, p. 97: 'One man (Athanasius) has impressed an image on the Church, which, through God's mercy, shall not be effaced while time lasts.'

NOTE.

EVEN the short notice of his life which Jerome gives in his 'Catalogue' of 'illustrious men' shows us that some of his writings—(the whole list, says Jerome, would be too long for enumeration)—are now lost (De Vir. Illustr. 87). For an account of his works, and of 'those which have been ascribed to him,' see Tillemont's 110th note to his 'Life' (viii. 725); Cave, Hist. Lit. i. 191; Fabricius, Bibl. Gr., ed. Hailes, viii. 179; and Dr. Smith's Dictionary of Gr. and Rom. Biography, i. 397, and of Chr. Biogr. i. 202. It need not be said that the 'Athanasian Creed' is both of later and of Western origin: but several of its sentences are in close verbal accord with passages in his works. See Orat. i. 18, 19; iii. 4, 6, 15, 28, 36; iv. 3, 33; de Syn. 52; ad Serap. ii. 2; c. Apoll. i. 11, 16, ii. 10, 18. The Divine coequality of the Son to the Father is as much the doctrine of Athanasius as of the 'Athanasian Creed.'

The Eutychians relied on some words in a tract 'On the Incarnation,' which Cyril had cited, in his 'De Rectâ Fide ad Arcad. Marinamque,' as by Athanasius: 'One $\phi \dot{\nu} \sigma \iota s$ of God the Word,' (and that) 'incarnate.' But $\phi \dot{\nu} \sigma \iota s$, in the context, is practically equivalent to 'Person'; as in Ath. de Syn. 52 (Ath. Treat. i. 155), c. Apoll. i. 12.

The saying of Cosmas, an abbot of the sixth century, is worthy of mention: 'When you have found any work by St. Athanasius, and have not paper (to copy it), write it on your clothes.' From Moschus' Pratum Spirituale, in Coteler. Eccl. Gr. Mon. ii. 369.

Photius describes his style as marked by 'clearness and simplicity,' but also by 'depth and richness' (Biblioth. 140); and Card. Newman says of it, 'In my judgment no one' of the Fathers 'comes near him but Chrysostom and Jerome' (Ath. Treat. ed. 2, vol. ii. p. 591).

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΏΝ ΛΟΓΟΙ

CORRIGENDA

Page	VVII	note	2 700	VVI	word	VVV
1 age	AAII4	HOLL	49 101	WWI	1 cui	47 7 A

- ,, 23, line 10, for διαδοχης read διαδοχην
- ,, ,, ,, 15, after viòs insert γίνεται καὶ πατήρ, viòs
- ,, 73, ,, 27, for apa read apa
- ,, 83, ,, 9, dele comma after avrô
- ,, 85, ,, 22, and 154, line 3, for έλκῦσαι read έλκύσαι
- ,, 87, ,, 7, 8, put inverted comma after αὐτοῦ instead of θεωρήσωμεν
- ,, 91, ,, 29, bracket διαφέροντα
- ,, ,, ,, 31, for alpetikoùs read alpetikoùs
- ,, 108, ,, 33, for ἐνύτητος read ἐνότητος
- ,, 110, ,, 24, for ἡμᾶs read ὑμᾶs
- ,, 143, ,, 34, for 'Ιουδαίοι read 'Ιουδαίοι
- ,, 196, ,, 10, for είρμδς read είρμδς

[Bright's St. Athanasius cont. Ar.]

LARREST XILLY

And the second s

and the second of the second

The second secon

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

 'AΙ μὲν αἰρέσεις, ὅσαι τῆς ἀληθείας ἀπέστησαν, ἐπινοήσασαι μανίαν ξαυταις φανεραί τυγχάνουσι, και τούτων ή ἀσέβεια πάλαι πᾶσιν ἔκδηλος γέγονε. Τὸ γὰρ ' ἐξελθεῖν ἀφ' 1 John ii. 19. ήμων' τους ταθτα έφευρόντας δήλον αν είη, ως έγραψεν ό μακάριος Ἰωάννης, ὅτι τῶν τοιούτων οὔτε ἦν, οὔτε νῦν ἐστι ΄ μεθ' ήμων' τὸ φρόνημα. Διὸ καὶ, ώς εἶπεν ὁ Σωτὴρ, 'μὴ συνάγοντες Luke xi. 23. μεθ' ήμων, σκορπίζουσι' μετὰ τοῦ διαβόλου, παρατηρούμενοι τοὺς κοιμωμένους, ζυα, τὸν ζδιον ἰὸν τῆς ἀπωλείας ἐπισπείραντες, Cp. ii. 34. ἔχωσι τοὺς συναποθνήσκοντας έαυτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μία τῶν αἰρέσεων ή ἐσχάτη, καὶ νῦν ἐξελθοῦσα πρόδρομος τοῦ 'Αντιχρίστου, ή 'Αρειανή καλουμένη, δόλιος οὖσα καὶ πανοῦργος, βλέπουσα τὰς πρεσβυτέρας ξαυτής άδελφας άλλας αιρέσεις ξκ φανερού στηλιτευθείσας, ύποκρίνεται περιβαλλομένη τὰς τῶν γραφῶν λέξεις, c. 4. ώς δ πατήρ αὐτής δ διάβολος, καὶ βιάζεται πάλιν εἰσελθεῖν εἰς τὸν παράδεισον τῆς ἐκκλησίας, Ίνα, πλάσασα ἐαυτὴν ὡς Χριστιανήν, απατήση τινάς κατά Χριστού φρονείν τη πιθανότητι των παραλογισμών (εὔλογον γὰρ οὐδὲν παρ' αὐτῆ·) καὶ ἐπλάνησέ γε των αφρόνων ήδη τινας, ωστε τούτους μη μόνον φθαρηναι τη ἀκοῆ, ἀλλὰ καὶ λαβόντας κατὰ τὴν Εὔαν γεύσασθαι, καὶ λοιπὸν αγνοοῦντας νομίζειν 'τὸ πικρὸν γλυκὸ,' καὶ τὴν βδελυκτὴν αἴρεσιν Isa. v. 20.

Job xli. 4.

νισμον και την εν αντώ πίστιν. 2. Τί γαρ δμοιον εωρακότες της αιρέσεως προς την ενσεβη

[Al. Βαραββᾶν.]

1 Tim. i. 20.

[Al. om. roûτον.]

Cp. Ath. de Syn. 15.

Rom. i. 23.

πίστιν, φλυαρουσιν ώς μηδεν κακον λεγόντων εκείνων; Τουτό έστιν άληθως και του Καϊάφαν αυτούς είπειν Χριστιανου, και τὸν προδότην Ἰούδαν ἔτι συναριθμεῖν τοῖς ἀποστόλοις, τούς τε τὸν Βαραβαν αἰτησαμένους ἀντὶ τοῦ Σωτήρος, λέγειν μηδὲν κακὸν πεποιηκέναι και Υμέναιον δε και 'Αλέξανδρον συνιστάνειν ώς καλώς Φρονούντας, καὶ ψεύδεσθαι κατ' αὐτών τὸν ἀπόστολον. 'Αλλ' οὖτε ταῦτ' ἂν ἀκοῦσαι Χριστιανὸς ἀνάσχοιτο, οὖτε τὸν τολμώντα λέγειν τοῦτο ύγιαίνειν ἄν τις τοῦτον ταῖς φρεσὶν ὑπολάβοι. 'Αντί γὰρ Χριστοῦ παρ' αὐτοῖς "Αρειος, ὡς παρὰ Μανιχαίοις Μανιχαίος, άντι δε Μωϋσέως και των άλλων άγίων Σωτάδης τις έξεύρηται παρ' αὐτοῖς ὁ καὶ παρ' Ελλησι γελώμενος, καὶ ή θυγάτηρ Ἡρωδιάδος. Τοῦ μὲν γὰρ τὸ κεκλασμένον καὶ θηλυκὸν ήθος μεμίμηται γράφων 'Αρειος καὶ αὐτὸς ' Θαλίας' της δὲ τὴν όρχησιν εζήλωσεν εξορχούμενος καὶ παίζων εν ταῖς κατὰ τοῦ Σωτήρος δυσφημίαις. Εστετούς έμπίπτοντας είς την αίρεσιν διαστρέφεσθαι μεν τον νούν καὶ ἀφρονείν, ' ἀλλάσσειν' δε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου της δόξης ' εν δμοιώματι εικόνος φθαρτοῦ ανθρώπου,' και άντὶ 'Χριστιανών' λοιπὸν ''Αρειανοὺς' ὀνομάζεσθαι, τοῦτό τε τῆς ασεβείας έχειν τὸ γνώρισμα. Μὴ γὰρ προφασιζέσθωσαν, μηδὲ ονειδιζόμενοι καταψευδέσθωσαν κατά των μη όντων ώς είσιν, ούτω καλούντες καὶ αὐτοὶ τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τῶν διδασκάλων, Ίνα δόξωσι καὶ αὐτοὶ οὕτως καλεῖσθαι Χριστιανοί μηδὲ αίσχυνόμενοι τὸ ἐπονείδιστον ἐαυτών ὄνομα, παιζέτωσαν εἰ δὲ αίσχύνονται, έγκαλυπτέσθωσαν, ή αποπηδάτωσαν από της έαντων ἀσεβείας. Οὐδὲ πώποτε γὰρ λαὸς ἀπὸ των οἰκείων ἐπισκόπων έσχε την επωνυμίαν, άλλ' άπὸ τοῦ Κυρίου, εἰς δυ καὶ την πίστιν έχομεν των γουν μακαρίων αποστόλων διδασκάλων ήμων γενομένων, και διακονησάντων το του Σωτήρος εθαγγέλιον, οὐκ ἐξ ἐκείνων ἐκλήθημεν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ 'Χριστιανοι' και έσμεν, και ονομαζόμεθα. Οι δε παρ' ετέρων έχοντες την άρχην ής νομίζουσι πίστεως, εκείνων εικότως έχουσι και την έπωνυμίαν, ώς αὐτῶν γενόμενοι κτῆμα.

3. 'Αμέλει πάντων ήμων ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ Χριστιανων ὄντων καὶ καλουμένων, ἐξεβλήθη πάλαι Μαρκίων αίρεσιν ἐφευρών καὶ Cp. Epiph. οί μεν παραμείναντες μετά τοῦ εκβαλόντος εκείνον έμειναν Χριστιανοί οί δ' ἀκολουθήσαντες Μαρκίωνι οὐκέτι μεν Χριστιανοί, ' Μαρκιωνισταί' δε λοιπον εκλήθησαν. Ούτω και Οὐαλεντίνος, καὶ Βασιλίδης, καὶ Μανιχαΐος, καὶ Σίμων ὁ μάγος τοῖς ἀκολουθήσασι μεταδεδώκασι τοῦ ίδίου ὀνόματος καὶ οἱ μὲν 'Οὐαλεντινιανοί, 'οί δε 'Βασιλιδιανοί,' οί δε 'Μανιχαίοι,' κάκείνοι 'Σιμωνιανοί, καὶ ἄλλοι 'κατὰ Φρύγας' ἀπὸ Φρυγίας, καὶ ἀπὸ Νοουάτου 'Noovaτιανοί' προσαγορεύονται. Οὕτω καὶ Μελέτιος, ἐκβληθεὶς Cp.Ath.Apol. παρὰ Πέτρου τοῦ ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος, οὐκέτι Χριστιανοὺς c. Ari. 59. άλλὰ 'Μελιτιανούς' ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους οὕτως ἄρα καὶ τοῦ μακαρίτου 'Αλεξάνδρου του 'Αρειου εκβαλόντος, οι μεν μετά 1b. 6. Αλεξάνδρου μείναντες έμειναν Χριστιανοί οί δε συνεξελθόντες Αρείφ τὸ μὲν ὄνομα τοῦ Σωτῆρος ἡμῖν τοῖς μετὰ ᾿Αλεξάνδρου καταλελοίπασιν, ''Αρειανοί' δε λοιπον εκλήθησαν εκείνοι. 'Ιδού γοῦν καὶ μετὰ θάνατον τοῦ 'Αλεξάνδρου, οἱ κοινωνοῦντες τῶ διαδεξαμένω τοῦτον 'Αθανασίω, καὶ οίς ὁ αὐτὸς 'Αθανάσιος κοινωνεί, τὸν αὐτὸν ἔχουσι τύπον καὶ οὔτε ἐκείνων τὸ τούτου τινες έχουσιν ὄνομα, ούτε αὐτὸς εξ εκείνων ονομάζεται, αλλά πάντες πάλιν καὶ συνήθως Χριστιανοὶ καλοῦνται. Καν γαρ διδασκάλων διαδόχους έχωμεν, καὶ μαθηταὶ τούτων γινώμεθα, άλλά γε τὰ τοῦ Χριστοῦ παρ' αὐτῶν διδασκόμενοι, Χριστιανοὶ οὐδὲν ἦττον ἐσμὲν καὶ καλούμεθα. Οἱ δέ γε τοῖς αἱρετικοῖς ἀκολουθοῦντες, καν μυρίους διαδόχους έχωσιν, άλλα πάντως τὸ ονομα τοῦ τὴν αἴρεσιν ἐφευρόντος φέρουσιν. 'Αμέλει τελευτή- Cp. Ath. Ep. demorte Arti. σαντος 'Αρείου, πολλών δὲ των ιδίων αὐτὸν διαδεξαμένων, ὅμως οί τὰ ἐκείνου φρονοῦντες ἐξ 'Αρείου γνωριζόμενοι ' Αρειανοί' καλούνται. Καὶ θαυμαστόν γε τούτου τεκμήριον, οἱ μὲν ἐξ

Cp. c. 8.

[Α]. μετα-Βάλλωνται.] Έλλήνων καὶ νῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐρχόμενοι, ἀφιέντες τὴν των είδωλων δεισιδαιμονίαν, οὐ των κατηχούντων λαμβάνουσι την έπωνυμίαν, άλλα την του Σωτήρος, και άντι Ελλήνων άρχονται 'Χριστιανοί' καλείσθαι οί δε πρός εκείνους απιόντες, η όσοι δ' αν από της εκκλησίας πρός την αίρεσιν μεταβάλλουται, τὸ μὲν Χριστοῦ καταλιμπάνουσιν ὄνομα, καὶ λοιπὸν δὲ ' 'Αρειανοί ' καλούνται, ώς οὐκέτι την Χριστού πίστιν έχοντες, άλλὰ τῆς 'Αρείου γενόμενοι μανίας διάδοχοι.

4. Πως τοίνυν Χριστιανοί οἱ μὴ Χριστιανοί, ἀλλὰ ᾿Αρειομα-

De Syn. 13. Apol. c. Ari. 6, 23.

Cp. Rom. i. 30.

νίται; ή πως τής καθολικής έκκλησίας είσιν οί την άποστολικὴν ἀποτιναξάμενοι πίστιν, καὶ καινῶν * κακῶν ἐφευρεταὶ' γενόμενοι, οί τὰ μὲν τῶν θείων γραφῶν λόγια καταλείψαντες, τὰς δὲ 'Θαλείας' 'Αρείου σοφίαν καινην δνομάζοντες; εἰκότως τοῦτο λέγοντες, καινην γὰρ αίρεσιν ἀπαγγέλλουσι. θαυμάσειεν ἄν τις, ὅτι πολλὰ πολλῶν συντάγματα καὶ πλείστας όμιλίας είς γε την παλαιάν και την καινήν γραψάντων, και παρά μηδενὶ 'Θαλείας' εύρισκομένης, άλλὰ μηδὲ παρὰ τοῖς σπουδαίοις των Ελλήνων, ή παρά μόνοις τοις άδουσι τὰ τοιαθτα παρά πότον μετά κρότου καί σκωμμάτων έν παιδιαίς, ένεκεν τοῦ γελασθαι παρ' ἐτέρων, ὁ θαυμαστὸς *Αρειος, οὐδὲν σεμνὸν μιμησάμενος, άλλα και τα των σπουδαίων αγνοήσας, πλείστά τε των ἄλλων αίρέσεων ύποκλέψας, την του Σωτάδου μόνου γελοιολογίαν εζήλωσε. Τι γαρ έπρεπε ποιείν αὐτὸν, η θέλοντα κατά τοῦ Σωτήρος ὀρχήσασθαι, τὰ δύστηνα ξαυτοῦ ρημάτια τῆς άσεβείας εν εκλύτοις και παρειμένοις μέλεσι σημαίνειν; "ιν" Ct. Sirac. iv. ώσπερ ή Σοφία φησίν, ''Απὸ εξόδου λόγου επιγνωσθήσεται αυήρ, ούτως απ' εκείνων το της ψυχης μη ανδρώδες, και της διανοίας ή φθορά τοῦ γράψαντος γινώσκηται. Καὶ γὰρ οὐδὲ έλαθεν δ δόλιος, άλλα καίτοι πολλάκις, ως δ όφις, άνω και κάτω στρέφων ξαυτόν, όμως πέπτωκεν είς την πλάνην των Φαρισαίων. 'Ως γαρ ἐκεῖνοι, θέλοντες παρανομεῖν, ἐσχηματίζοντο τὰ τοῦ νόμου μελεταν βήματα, καὶ θέλοντες άρνεῖσθαι τὸν προσδοκηθέντα καὶ παρόντα Κύριον, ὑπεκρίνοντο μὲν ὀνομάζειν τὸν Θεον, ηλέγχουτο δε βλασφημούντες εν τω λέγειν, ' Διὰ τί συ, ἄνθρωπος ὢν, Θεὸν σεαυτὸν ποιεῖς, καὶ λέγεις, "Έγω καὶ ὁ Πατὴρ ἔν ἐσμεν;" ' οὕτω καὶ ὁ κίβδηλος καὶ Σωτάδειος "Αρειος

Cp. John x. 33, 30.

ύποκρίνεται μεν ως περί Θεού λέγων, παρεντιθείς τας των γραφων λέξεις, ελέγχεται δε πανταχόθεν "Αρειος ἄθεος, ' άρνού- 1 John ii. 23. μενος του Υίου,' και τοις ποιήμασιν αὐτον συναριθμών.

5. 'Η μεν οθν άρχη της 'Αρειανης 'Θαλείας' καὶ κουφολογίας, ήθος έχουσα καὶ μέλος θηλυκὸν, αὕτη 'Κατὰ πίστιν έκλεκτών Θεού, συνετών Θεού, παίδων άγίων, δρθοτόμων, άγιον Θεοῦ πνεῦμα λαβόντων, τάδε ἔμαθον ἔγωγε ὑπὸ τῶν σοφίας μετεχόντων, αστείων, θεοδιδάκτων, κατα πάντα σοφών τε. Τούτων κατ' ίχνος ήλθον έγω βαίνων δμοδόξως δ περικλυτός, ό πολλά παθών διά την Θεοῦ δόξαν, ύπό τε Θεοῦ μαθών σοφίαν καὶ γυῶσιν ἐγὼ ἔγνων.' Τὰ δὲ ἐν αὐτῆ κροτούμενα παρ' αὐτοῦ σκώμματα φευκτά καὶ μεστά δυσσεβείας τοιαῦτά ἐστιν. ' Οὐκ ἀεὶ ὁ Θεὸς Πατὴρ ἢυ' ἀλλ' ἢυ ὅτε ὁ Θεὸς μόνος ἦυ, καὶ Cp. de Syn. ούπω Πατήρ ην' ύστερον δε επιγέγονε Πατήρ. Οὐκ ἀεὶ ην ο Æg. Ερ. 12. Υίός· πάντων γαρ γενομένων έξ οὐκ ὄντων, καὶ πάντων ὄντων κτισμάτων καὶ ποιημάτων γενομένων, καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος εξ οὐκ ὄντων γέγονε, καὶ ἢν ποτε ὅτε οὐκ ἢν καὶ οὐκ ην πρίν γένηται, άλλ' άρχην τοῦ κτίζεσθαι έσχε καὶ αὐτός. "Ην γαρ, φησὶ, μόνος ὁ Θεὸς, καὶ οὖπω ἦν ὁ Λόγος καὶ ἡ σοφία. Είτα θελήσας ήμας δημιουργήσαι, τότε δη πεποίηκεν ένα τινά, καὶ ωνόμασεν αὐτὸν Λόγον καὶ Σοφίαν καὶ Υίὸν, ΐνα ήμας δι' αὐτοῦ δημιουργήση. Δύο γοῦν σοφίας, φησὶν, ' είναι, Cp. iv. 4. μίαν μεν την ιδίαν και συνυπάρχουσαν τῷ Θεῷ, τὸν δε Υίὸν έν ταύτη τῆ σοφία γεγενησθαι, καὶ ταύτης μετέχοντα ώνομάσθαι μόνον σοφίαν καὶ λόγον. Ἡ σοφία γὰρ, φησὶ, τη σοφία ύπηρξε σοφού Θεού θελήσει. Ο ύτω καὶ ' Λόγον έτερου είναι, λέγει, ' παρα του Υίου έν τῷ Θεῷ, καὶ τούτου μετέχουτα του Υίου ωνομάσθαι πάλιυ κατά χάριν Λόγον και Υίον αὐτόν.' Έστι δὲ καὶ τοῦτο τῆς αἰρέσεως αὐτῶν ἴδιον φρόνημα, δηλούμενον εν ετέροις αὐτῶν συγγράμμασιν, ὅτι ' πολλαὶ De Syn, 18. δυνάμεις εἰσί καὶ ἡ μὲν μία τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἰδία φύσει καὶ ατόιος· δ δε Χριστός πάλιν ουκ έστιν αληθινή δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μία τῶν λεγομένων δυνάμεών ἐστι καὶ αὐτὸς, ὧν μία καὶ "ἡ ἀκρὶς καὶ ἡ κάμπη" οὐ "δύναμις" μόνον, ἀλλὰ καὶ "μεγάλη" προσαγορεύεται αί δ' άλλαι πολλαὶ καὶ ὅμοιαί εἰσι Joel ii. 25.

 $^{\text{Ps. xxiii.Lxx}}$ τ $\hat{\varphi}$ Υἱ $\hat{\varphi}$, περὶ ὧν καὶ $\Delta a \beta$ ὶδ ψάλλει λέγων, " Κύριος τῶν δυνά- $^{(\text{xxiv.})}$ 10. $^{\text{10}}$ $^{\text{μεων.}}$ Καὶ τ $\hat{\eta}$ μὲψ φύσει, ὥσπερ πάντες, οὕτω καὶ αὐτὸς δ

Cp. c. 35. iv. 12, and Nicene Anathema. μεων. Καὶ τῆ μὲν φύσει, ὅσπερ πάντες, οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος ἐστὶ τρεπτός, τῷ δὲ ἰδίῳ αὐτεξουσίῳ, ἔως βούλεται, μένει καλός ὅτε μέντοι θέλει, δύναται τρέπεσθαι καὶ αὐτὸς ισπερ καὶ ἡμεῖς, τρεπτῆς τω φύσεως. Διὰ τοῦτο γὰρ, φησὶ, καὶ προγινώσκων ὁ Θεὸς ἔσεσθαι καλὸν αὐτὸν, προλαβων αὐτῷ ταύτην τὴν δόξαν δέδωκεν, ἡν ἄνθρωπος καὶ ἐκ τῆς ἀρετῆς ἔσχε μετὰ ταῦτα τοῦτε ἐξ ἔργων αὐτοῦ, ων προέγνω ὁ Θεὸς, τοιοῦτον αὐτὸν νῦν γεγονέναι πεποίηκε.

6. Είπειν δε πάλιν ετόλμησεν ότι 'οὐδε Θεός άληθινός εστιν

Cp. Nic. Cr.; de Syn. 17.

c. 17; ii. 43.

Cp. de Syn.

Ib. 15.

ό Λόγος. Εί δὲ καὶ λέγεται Θεὸς, ἀλλ' οὐκ ἀληθινός ἐστιν ἀλλὰ μετοχή χάριτος, ώσπερ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, οὕτω καὶ αὐτὸς λέγεται δυόματι μόνου Θεός. Καὶ πάυτων ξένων καὶ ἀνομοίων ὅυτων τοῦ Θεοῦ κατ' οὐσίαν, οὕτω καὶ ὁ Λόγος ἀλλότριος μὲν καὶ ἀνόμοιος κατά πάντα της του Πατρός οὐσίας καὶ ἰδιότητός ἐστι, των δε γενητών και κτισμάτων ίδιος και είς αὐτων τυγχάνει. Μετά τούτων δὲ, ὥσπερ καὶ διάδοχος τῆς προπετείας τοῦ διαβόλου γενόμενος, έθηκεν έν τη 'Θαλεία' ώς ἄρα 'καὶ τῷ Υἱῷ ό Πατηρ ἀόρατος ὑπάρχει, καὶ οὕτε ὁρᾶν οὕτε γινώσκειν τελείως καὶ ἀκριβῶς δύναται ὁ Λόγος τὸν ξαυτοῦ Πατέρα ἀλλὰ καὶ δ γινώσκει καὶ ὁ βλέπει, ἀναλόγως τοῖς ίδίοις μέτροις οἶδε καὶ βλέπει, ωσπερ καὶ ἡμεῖς γινώσκομεν κατά τὴν ίδίαν δύναμιν, Καὶ γὰρ καὶ ὁ Υίὸς, φησὶν, 'οὐ μόνον τὸν Πατέρα ἀκριβῶς οὐ γινώσκει, λείπει γὰρ αὐτῷ εἰς τὸ καταλαβεῖν ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ό Υίὸς την ξαυτοῦ οὐσίαν οὐκ οἶδε καὶ ὅτι μεμερισμέναι τη φύσει, καὶ ἀπεξενωμέναι καὶ ἀπεσχοινισμέναι καὶ ἀλλότριοι καὶ ἀμέτοχοί εἰσιν ἀλλήλων αἱ οὐσίαι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, καὶ, ὡς αὐτὸς ἐφθέγξατο, 'ἀνόμοιοι πάμπαν ἀλλήλων ταις τε οὐσίαις καὶ δόξαις εἰσὶν ἐπ' ἄπειρον. Τὸν γοῦν Λόγον φησὶν εἰς δμοιότητα δόξης καὶ οὐσίας ἀλλότριον είναι παντελώς έκατέρων τοῦ τε Πατρός καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ' τούτοις γαρ εφθέγξατο τοις δήμασιν δ ασεβής και διηρημένον δε είναι καθ' έαυτον, και αμέτοχον κατά πάντα τοῦ Πατρός του Υίον έφησε. Ταθτα μέρη των έν τῷ γελοίφ συγ-

7. Τίς τοίνυν, τῶν τοιούτων καὶ τοῦ μέλους τῆς 'Θαλείας'

γράμματι κειμένων μυθιδίων έστιν 'Αρείου.

ακούσας, ου μισήσειεν έν δίκη παίζοντα τον 'Αρειον ώς έπὶ σκηνής περί τοιούτων; τίς οὐ θεωρεί τοῦτον, διὰ τοῦ δοκείν ονομάζειν Θεον καὶ περί Θεοῦ λέγειν, ώς τον όφιν συμβουλεύουτα τῆ γυναικί; τίς δὲ, τοις έξῆς ἐντυγχάνων, οὐ βλέπει τὴν ἀσέβειαν αὐτοῦ ὥσπερ καὶ τοῦ ὄφεως τὴν μετὰ ταῦτα πλάνην, είς ην παρήγαγε σοφισάμενος την γυναίκα; τίς έπὶ ταίς τοιαύταις βλασφημίαις οὐκ ἐξίσταται; 'Ο μὲν οὖν ' οὐρανὸς,' ὡς ὁ Jer. ii. 12. προφήτης φησίν, ' εξέστη, καὶ ἡ γῆ ἔφριξεν' ἐπὶ τῆ παραβάσει τοῦ νόμου ὁ δὲ ήλιος πλέον ἀγανακτῶν, καὶ μὴ φέρων τότε τὰς Luke xxiii. κατὰ τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν Δεσπότου γενομένας σωματικὰς 45. ύβρεις, ας έκων αυτός ύπερ ήμων ύπέμεινεν, απεστράφη, καὶ τας ακτίνας συστείλας, την ημέραν εκείνην ανήλιον έδειξεν επί δὲ ταῖς ᾿Αρείου βλασφημίαις πῶς οὐ πᾶσα τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις ἀφασία πληγήσεται, καὶ κλείσει μὲν τὰς ἀκοὰς, καμμύσει c. 35. δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵνα μήτε ἀκοῦσαι τοιούτων, μήτ' ἰδεῖν τὸν Æg. 13. ταῦτα γράψαντα δυνηθή; ὁ δὲ Κύριος αὐτὸς πῶς οὐ μᾶλλον δικαίως κατά τούτων, ώς ἀσεβών, άλλὰ καὶ ἀχαρίστων βοήσει, α καὶ διὰ τοῦ προφήτου 'Ωσης προείρηκεν, 'Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι Hos. vii. 13, ἀπεπήδησαν ἀπ' ἐμοῦ· δείλαιοί εἰσιν, ὅτι ἢσέβησαν εἰς ἐμέ· 15. έγω δε ελυτρωσάμην αὐτοὺς, αὐτοὶ δε κατελάλησαν κατ' έμοῦ ψευδη καὶ μετ' ολίγα, καὶ εἰς ἐμὲ ἐλογίσαντο πονηρά, ἀπεστράφησαν εἰς οὐδέν;' Τὸν γὰρ ὄντα τοῦ Θεοῦ Λόγον ἀποστραφέντες, πλάσαντες δε έαυτοις τον ούκ όντα, είς το μηδεν πεπτώκασι. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος ταῦτα λέ- Cp. Ath. de γοντα τὸν *Αρειον ἐξέβαλε τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀνεθεμάτισεν, οὐ 27; de Syn. 5. φέρουσα την ἀσέβειαν καὶ λοιπον αίρεσις ἐλογίσθη ή ᾿Αρείου πλάνη έχουσά τι πλέον των άλλων αιρέσεων, ὅτι καὶ Χριστομάχος ἐκλήθη, καὶ πρόδρομος ἐλογίσθη τοῦ Αντιχρίστου. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα τοίνυν, ὡς προεῖπον, αὐτάρκης ἡ τοσαύτη κρίσις κατὰ της ασεβους αιρέσεως πείσαι πάντας φεύγειν απ' αὐτης. όμως, έπειδή τινες των λεγομένων Χριστιανών, ή άγνοοθντες, ή ύποκρινόμενοι, καθάπερ είρηται πρόσθεν, ἀδιάφορον πρὸς τὴν ἀλήθειαν c. 1. ήγοῦνται τὴν αίρεσιν, καὶ τοὺς ταῦτα φρονοῦντας Χριστιανοὺς ονομάζουσι, φέρε κατὰ δύναμιν έρωτῶντες αὐτοὺς, ἀποκαλύψωμεν την πανουργίαν της αίρέσεως. Τάχα καν ούτω συμποδισθέντες c, 18. ἐπιστομισθῶσι, καὶ φύγωσιν ἀπ' αὐτῆς ' ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφεως.' Sirac, xxi, 2.

8. Εί μεν οθν, δια το λέξεις τινάς της θείας γραφης έν τη 'Θαλεία' γράψαι, νομίζουσι καὶ τὰς βλασφημίας εὐφημίας είναι, πάντως που καὶ τοὺς νῦν Ἰουδαίους δρώντες ἀναγινώσκοντας του νόμου και τους προφήτας, άρνήσονται και αυτοί διά τοῦτο σὺν ἐκείνοις τὸν Χριστόν ἀκούοντες δὲ τάχα καὶ Μαυιχαίων λεγόντων μέρη τινά των εθαγγελίων, αρνήσονται σύν αὐτοῖς τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας. Εἰ δὲ ἀγνοοῦντες οὕτω χειμάζονται καὶ τοιαῦτα βαττολογοῦσι, μαθέτωσαν ἀπὸ τῶν γραφών ὅτι καὶ ὁ τὰς αἰρέσεις ἐπινοήσας διάβολος διὰ τὴν ίδίαν της κακίας δυσωδίαν κίχραται τὰς λέξεις τῶν γραφῶν, ζνα, αὐτὰς ἔχων ἐπικάλυμμα, τὸν ἴδιον ἰὸν ἐπισπείρας, ἀπατήση τοὺς ακεραίους. Οὕτω την Εύαν ηπάτησεν οὕτω καὶ τὰς ἄλλας αίρέσεις έπλασε ούτω καὶ νῦν Αρειον έπεισεν εἰπεῖν καὶ σχηματίσασθαι δήθεν κατά των αιρέσεων, ίνα λάθη την ίδιαν έπιβάλλων αίρεσιν. Καὶ ὅμως οὐκ ἔλαθεν οὐδὲ οὕτως ὁ πανοῦργος* είς γὰρ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἀσεβήσας, πάντων εὐθὺς ἐξέπεσε, καὶ δέδεικται πασιν ὅτι καὶ περὶ των ἄλλων ἡγνόησε, καὶ μηδεν όλως άληθες φρουών ύποκρίνεται. Πώς γάρ αν άληθεύση περί τοῦ Πατρὸς ὁ τὸν Υίὸν ἀρνούμενος, τὸν ἀποκαλύπτοντα περί αὐτοῦ; ἢ πῶς περὶ τοῦ Πνεύματος ὀρθὰ φρονήσει, δυσφημῶν είς του τοῦτο χορηγοῦντα Λόγον; τίς δὲ πιστεύσει λέγοντι τούτω περί ἀναστάσεως, ἀρνουμένω τὸν 'ἐκ νεκρῶν' δι' ἡμᾶς «πρωτότοκου' γενόμενου Χριστόν ; πως δε ουκ, αντικρυς αγνοήσας την έκ Πατρός του Υίου γνησίαν και άληθινην γέννησιν, πλανηθήσεται καὶ περὶ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας αὐτοῦ; Οὕτω γὰρ καὶ John xix. 15. οἱ τότε Ἰουδαῖοι, ἀρνησάμενοι τὸν Λόγον, καὶ λέγοντες, 'Οὐκ έχομεν βασιλέα εί μη Καίσαρα, πάντων άθρόως άφηρέθησαν, καὶ γεγόνασιν έρημοι φωτὸς λύχνου, όσμης μύρου, προφητείας νυώσεως, καὶ αὐτῆς τῆς ἀληθείας καὶ νῦν οὐδὲν συνιέντες, ὡς Cp. Soc. i. 6. έν σκότω περιπατοθντές είσι. Τίς γαρ ήκουσε πώποτε τοιαθτα; η πόθεν η παρά τίνος οι κόλακες και δωροδόκοι της αιρέσεως ήκουσαν τοιαῦτα; τίς, ὅτε κατηχοῦντο, τοιαῦτα λελάληκεν αὐτοῖς ; τίς αὐτοῖς εἴρηκεν ὅτι, 'τὴν εἰς τὴν κτίσιν λατρείαν ἀφέντες, κτίσματι καὶ ποιήματι πάλιν προσέρχεσθε λατρεύειν; Εί δὲ καὶ αὐτοὶ πρώτον νθν δμολογοθσιν άκηκοέναι τὰ τοιαθτα, μὴ ἀρνείσθωσαν άλλοτρίαν καὶ μὴ ἐκ πατέρων εἶναι τὴν αἴρεσιν ταύτην. Τὸ δὲ μὴ

S. Aug. c. Faust. xii. I, etc.

Cp. Ep. ad Ep. Æg. 3.

Cp. de Syn.

Col. i. 18.

C. 49.

Cp. iv. 34.

Cp. c. 3.

Cp. iii. 16, and Ep. ad Æg. 13.,

έκ πατέρων, αλλα νθν εφευρεθέν, τί αν είη έτερον η περί οθ προείρηκεν δ μακάριος Παῦλος· ' Έν δστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί 1 Tim. iv. 1. τινες της ύγιαινούσης πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, έν ύποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων την ιδίαν συνείδησιν, και 'άποστρεφομένων την αλήθειαν.' Tit. i. 14.

9. Ἰδού γὰρ ἡμεῖς μὲν ἐκ τῶν θείων γραφῶν παβρησιαζόμεθα περί της εύσεβους πίστεως, και ως λύχνον έπι της λυχνίας τιθέαμεν λέγοντες. Υίδς άληθινδς φύσει καὶ γνήσιός έστι τοῦ Cp. de Syn. Πατρός, ίδιος της οὐσίας αὐτοῦ, Σοφία μονογενης, καὶ Λόγος άληθινος καὶ μόνος τοῦ Θεοῦ οὖτός ἐστιν' οὐκ ἔστι κτίσμα οὖτε ποίημα, άλλ' ίδιον της τοῦ Πατρός οὐσίας γέννημα. Διὸ Θεός έστιν άληθινὸς, άληθινοῦ Πατρὸς ' όμοούσιος' ὑπάρχων. Τὰ δ' Nic. Cr. άλλα, οις είπεν, ''Εγω είπα, θεοί έστε,' μόνον μετοχή του Λόγου Ps. lxxxi. διὰ τοῦ Πυεύματος ταύτην έχουσι την χάριν παρὰ τοῦ Πατρός. · Χαρακτήρ γάρ έστι της του Πατρος ύποστάσεως, και ' φως έκ Heb. i. 3. φωτὸς,' καὶ δύναμις καὶ εἰκὼν ἀληθινὴ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας. Nic. Cr. Τοῦτο γὰρ πάλιν εἶπεν ὁ Κύριος 'Ο ἐμὲ ἐωρακὼς ἐώρακε τὸν John xiv. 9. Πατέρα. 'Αεὶ δὲ ἦν καὶ ἔστι, καὶ οὐδέποτε οὐκ ἦν. 'Αϊδίου γὰρ όντος τοῦ Πατρὸς, ἀίδιος αν είη καὶ ὁ τούτου Λόγος καὶ ἡ Σοφία. Αὐτοὶ δὲ τί ἄρα ἡμιν ἐκ τῆς πανεγκλήτου 'Θαλίας' προφέρουσιν; η πρώτον ἀναγνώτωσαν αὐτην, μιμούμενοι τὸ ήθος τοῦ γράψαντος, ΐνα καν παρ' ετέρων χλευαζόμενοι μάθωσιν εν ποίω κείνται πτώματι, καὶ οὕτω λοιπὸν λεγέτωσαν. Τί δ' αν εἴποιεν ἐξ αὐτης, η ὅτι ΄ οὐκ ἀεὶ ὁ Θεὸς Πατηρ ην, ἀλλ' ὕστερον γέγονεν οὐκ ἀεὶ ἦν ὁ Υἱὸς, οὐ γὰρ ἦν πρὶν γεννηθ $\hat{\eta}^*$ οὐκ ἔστιν ἐκ το $\hat{v}$ c.11, 32, and Nicene Πατρός αλλ' εξ ουκ οντων υπέστη και αυτός ουκ έστιν ίδιος Anathema. της οὐσίας τοῦ Πατρός κτίσμα γάρ ἐστι καὶ ποίημα καὶ οὐκ έστιν άληθινὸς Θεὸς δ Χριστὸς, άλλὰ μετοχή καὶ αὐτὸς ἐθεοποιήθη οὐκ οἶδε τὸν Πατέρα ἀκριβως ὁ Υίὸς, οὕτε ὁρᾶ ὁ Λόγος τὸν Πατέρα τελείως, καὶ οὖτε συνιεῖ, οὖτε γινώσκει ἀκριβῶς δ Λόγος τὸν Πατέρα οὐκ ἔστιν ὁ ἀληθινὸς καὶ μόνος αὐτὸς τοῦ Πατρός Λόγος, άλλ' ονόματι μόνον λέγεται λόγος καὶ σοφία, καὶ χάριτι λέγεται υίὸς καὶ δύναμις οὐκ ἔστιν ἄτρεπτος, ὡς δ Πατήρ, αλλα τρεπτός έστι φύσει, ως τα κτίσματα, και λείπει αὐτῷ εἰς κατάληψιν τοῦ γνῶναι τελείως τὸν Πατέρα; Θαυμαστή γε ή αίρεσις, μηδέ τὸ πιθανὸν ἔχουσα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Cp. c. 1.

μη είναι κατά του όντος φανταζομένη, και άντι εύφημίας δυσφημίας διόλου προβαλλομένη. Εἴ τις ἄρα, τὰ παρ' ἀμφοτέρων έξετάσας, ερωτηθείη την δποτέρου πίστιν αν έλοιτο, ή τα τίνος αν είποι δήματα πρέπουτα είναι Θεώ· μαλλου δε και είπάτωσαν αὐτοὶ οἱ τῆς ἀσεβείας κόλακες, τί πρέπει περὶ Θεοῦ ('Θεὸς γὰρ ην δ Λόγος') ερωτώμενον αποκρίνασθαι από γαρ τούτου καὶ τὸ ὅλον ἐκατέρων τῶν προβληθέντων γνωσθήσεται τί πρέπει λέγειν, τὸ ην, η τὸ οὐκ ην τὸ ἀεὶ, η τὸ πρὶν γενέσθαι τὸ ἀίδιον, η τὸ ἀφ' οῦ καὶ ἐξότε ἀληθινὸν, ἡ θέσει καὶ μετοχῆ καὶ κατ' έπίνοιαν των γενητων ένα λέγειν αὐτὸν, ἢ τῷ Πατρὶ συνάπτειν c. 21; iii. 36. αὐτόν· ἀνόμοιον αὐτὸν είναι κατ' οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, ἡ ὅμοιον καὶ ἴδιον τοῦ Πατρὸς εἶναι· κτίσμα εἶναι, ἢ δι' αὐτοῦ τὰ κτίσματα γεγενήσθαι αὐτὸν είναι τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, ἢ ἔτερον παρὰ τοῦτον, καὶ δι' ἐκείνου τοῦτον γεγενησθαι καὶ δι' ἄλλης σοφίας· καὶ τοῦτον ὀνόματι μόνον σοφίαν καὶ λόγον κεκλησθαι, κάκείνης της σοφίας τούτον μέτοχον καὶ δεύτερον γεγενήσθαι. 10. Τὰ τίνων ἄρα ῥήματα θεολογεί καὶ δεικυύει Θεον είναι

Cp. Euseb. H. E. v. 28.

John i. z.

De Decr. Nic. 6.

καὶ Υίὸν τοῦ Πατρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν; ταῦθ' άπερ ύμεις εξημέσατε, η άπερ ήμεις εκ των γραφων ειρήκαμεν καὶ λέγομεν; Εἰ μεν οθν οὐκ ἔστι Θεὸς οὐδε Λόγος οὐδε Υίὸς δ Σωτηρ, εξέστω λέγειν, ώσπερ τοις Έλλησι και τοις νθν 'Ιουδαίοις, ούτω καὶ ὑμῖν, ἃ βούλεσθε εἰ δὲ Λόγος τοῦ Πατρὸς καὶ Υίδς άληθινός έστι, καὶ ' ἐκ Θεοῦ Θεός ' ἐστι, καὶ ' ἐπὶ πάντων εὐλογημένος εἰς τοὺς αἰωνας, πως οὐκ ἄξιον ἀφανίσαι καὶ ἀπαλείψαι τά τε ἄλλα δήματα καὶ τὴν ᾿Αρειανὴν 'Θαλείαν,' ώς είκόνα κακών καὶ πάσης ἀσεβείας γέμουσαν; εἰς ἡν ἐμπίπτων Prov. ix. 18. 'οὐκ οἶδεν ὅτι γηγενεῖς παρ' αὐτῆ ὅλλυνται, καὶ ἐπὶ πέταυρον άδου συναντά. Καὶ τοῦτο ἴσασι καὶ αὐτοὶ, καὶ ὡς πανοῦργοι

Nic. Cr.

Rom. ix. 5,

Ad Ep. Æg. κρύπτουσι, μὴ θαρρούντες ἐκλαλεῖν αὐτὰ, ἀλλ' ἔτερα φθεγγόμενοι παρά ταθτα. 'Εάν τε γάρ είπωσι, καταγνωσθήσονται. έάν τε ύπονοηθωσι, βληθήσονται παρά πάντων τοις έκ των

Luke xvi. 8. γραφών ελέγχοις. Διὰ τοῦτο γοῦν ώς 'νίοὶ τοῦ αἰώνος τούτον'

όντες, πανούργως του νομιζόμενου ξαυτών λύχνον άψαντες ξκ Job xviii. 5. της άγριελαίου, καὶ φοβούμενοι μη ταχέως αποσβεσθή (φως γαρ, φησίν, ' ασεβων σβέννυται') τοῦτον μεν ' κρύπτουσιν ύπὸ τὸν μόδιον' τῆς ὑποκρίσεως, ἔτερα δὲ Φθέγγονται, καὶ προστασίας

φίλων, καὶ Κωνσταντίου φόβον ἐπαγγέλλονται, ἵν' οἱ εἰσερ- Cp. iii. 28. χόμενοι πρὸς αὐτοὺς ὑπὸ τῆς ὑποκρίσεως καὶ τῆς ἐπαγγελίας Hist. Ari. 74. μη βλέπωσι την της αιρέσεως ρυπαρίαν. Πως οθν οθκ άξία καὶ κατὰ τοῦτο πάλιν μίσους ἡ αίρεσις, ὅπουγε καὶ παρ' αὐτῶν των ιδίων ως μη έχουσα παρρησίαν κρύπτεται, και ως όφις θάλπεται; πόθεν γὰρ ξαυτοῖς συνεφόρησαν τὰ δημάτια ταῦτα; η παρά τίνος ἄρα λαβόντες, τοιαῦτα τετολμήκασι λέγειν; 'Ανθρώπων μεν οθν οθδένα αν είποιεν τον ταθτα παρασχόντα. Τίς γάρ έστιν ἀνθρώπων η Έλλην η βάρβαρος, όστις δν όμολογεί θεον, τούτον τολμά λέγειν ένα είναι των κτισμάτων, καί, Οὐκ ην πρὶν ποιηθη ; η τίς ἐστιν, ὅστις ῷ πεπίστευκε Θεῷ, ἀπιστεῖ λέγουτι, 'Οὖτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς,' φάσκων Matt. iii. 17. ότι οὐκ ἔστιν Υίὸς, ἀλλὰ ποίημα; πλέον γὰρ ἀγανακτήσουσι πάντες κατ' αὐτῶν τοιαῦτα μαινομένων. 'Αλλ' οὐδὲ ἐκ τῶν γραφων έχουσι τὰς προφάσεις. Ἐδείχθη γὰρ πολλάκις, δειχθήσεται δὲ καὶ νῦν, ἀλλότρια ταῦτα τῶν θείων λογίων. Οὐκοῦν έπειδή λείπει λοιπον είπειν, ὅτι παρὰ τοῦ διαβόλου λαβόντες εμάνησαν (τούτων γὰρ ἐκεῖνος μόνος ἐστὶ σπορεύς) φέρε, Cp. c. 1. πρὸς αὐτὸν ἀντιστώμεν πρὸς ἐκείνον γάρ 'ἐστιν ἡμίν' διὰ Eph. vi. 12. τούτων 'ή πάλη' Ίνα, τοῦ Κυρίου βοηθοῦντος, κάκείνου συνήθως πίπτοντος τοις έλέγχοις, αλσχυνθώσιν ούτοι, βλέποντες άπορούντα του ἐπισπείραντα την αίρεσιν αὐτοίς, καὶ μάθωσι καν οψέποτε ότι, 'Αρειανοί όντες, οὐκ είσὶ Χριστιανοί.

11. Εἰρήκατε καὶ φρουεῖτε, ὑποβάλλουτος ὑμῖυ ἐκείνου, ὅτι (1.) 'ἢν ποτε ὅτε οὐκ ἢν ὁ Υἱός' τοῦτο γὰρ πρῶτον ὑμῶν τῆς ἐπινοίας ἀποδῦσαι τὸ ἔνδυμα δεῖ. Τί τοίνυν ἢν ποτε ὅτε ὁ Υἱὸς οὐκ ἢν, εἴπατε, ῷ δύσφημοι καὶ δυσσεβεῖς. Εἰ μὲν οῦν τὸν Πατέρα λέγετε, μείζων ὑμῶν ἡ βλασφημία οὐ γὰρ θέμις εἰπεῖν ὅτι ποτὲ ἢν, ἢ ἐν τῷ 'ποτὲ' σημαίνειν αὐτόν' ἔστι γὰρ ἀεὶ, καὶ νῦν ἐστιν, ὄντος τε καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐστι, καὶ αὐτός ἐστιν ὁ ὧν καὶ τοῦ Υἱοῦ Πατήρ. Εἰ δὲ λέγετε ὅτι ὁ Υἱὸς ἢν ποτε ὅτε αὐτὸς οὐκ ἢν, μωρὰ καὶ ἀνόητός ἐστιν ἡ ἀπόκρισις' πῶς γὰρ ἢν αὐτὸς, καὶ οὐκ ἢν αὐτός; Οὐκοῦν ἐν τούτοις ἀποροῦντας ὑμᾶς ἀνάγκη λοιπὸν λέγειν, 'ἢν ποτε χρόνος, ὅτε οὐκ ἢν ὁ Λόγος' τοῦτο γὰρ ⅲ. 61. φύσει σημαίνει καὶ αὐτὸ τὸ 'ποτέ' ὑμῶν ἐπίρξημα. Καὶ ὅπερ δὲ πάλιν γράφοντες εἰρήκατε, 'οὐκ ἢν ὁ Υἱὸς πρὶν γεννηθῆ,' De Syn. 17.

ταὐτόν ἐστι λέγειν ὑμᾶς, ' ἢν ποτε ὅτε οὐκ ἢν' χρόνον γὰρ είναι κάκείνο καὶ τοῦτο πρὸ τοῦ Λόγου σημαίνει. Πόθεν οὖν ύμιν εξεύρηται ταθτα ; '"Ινα τί και ύμεις, ώς τὰ ἔθνη, εφρυάξατε, Ps. ii. r. καὶ μελετάτε κενὰ' λεξείδια 'κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ ;' Οὐδεμία γὰρ τῶν ἁγίων γραφῶν τοιοῦτόν τι περί τοῦ Σωτήρος εἴρηκεν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἀεὶ, τὸ ἀΐδιον, καὶ τὸ συνείναι ἀεὶ τῷ Πατρί. ''Εν ἀρχῆ γὰρ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ John i. z. Λόγος ην προς του Θεον, και Θεος ην ο Λόγος. Και εν τη 'Αποκαλύψει τάδε λέγει ' Ο ων και δ ήν και δ έρχόμενος.' Rev. i. 8. Τοῦ δὲ ὁ ὢν καὶ τοῦ ὁ ἢν τίς ἂν ἀφέλοιτο τὸ ἀίδιον; Τοῦτο γαρ και ό Παῦλος ἐν τῆ πρὸς Ῥωμαίους Ἰουδαίους μὲν ἤλεγχε γράφων, έξ ων δ Χριστός τὸ κατὰ σάρκα, δ ων ἐπὶ πάντων Rom. ix. 5. Θεός εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰωνας 'Έλληνας δὲ ἐντρέπων ἔλεγε, Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοού-Ib. i. 20. μενα καθοράται, ή τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης. Τίς δὲ ή του Θεου δύναμις, αυτός πάλιν διδάσκει λέγων, 'Χριστός I Cor. i. 24. Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία. Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο λέγων τὸν Πατέρα σημαίνει, ως πολλάκις προς αλλήλους εψιθυρίσατε, Cp. ii. 37. De Syn. 18. λέγοντες, 'Ο Πατήρ έστιν ή αίδιος αὐτοῦ δύναμις.' Οὐκ ἔστι δε ούτως ου γαρ είρηκεν, ' αυτός ό Θεός έστιν ή δύναμις' άλλ ' αὐτοῦ' ἐστιν ἡ δύναμις. Εὔδηλον δὲ πᾶσίν ἐστιν, ὡς τὸ ' αὐτοῦ' οὐκ ἔστιν 'αὐτὸς,' ἀλλ' οὐδὲ ξένον, ἴδιον δὲ μᾶλλον αὐτοῦ. 'Ανάγνωτε δε και την ακολουθίαν των δημάτων, και 'επι-2 Cor. iii. 16, στρέψατε πρὸς Κύριον' (' ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστι') καὶ όψεσθε περί τοῦ Υίοῦ είναι τὸ σημαινόμενον. 12. Περί γὰρ τῆς κτίσεως μυημουεύων, ἀκολούθως γράφει

καὶ περὶ τῆς ἐν τῆ κτίσει τοῦ δημιουργοῦ δυνάμεως, ῆτις ἐστὶν
John i. 3. ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, δι' οῦ καὶ 'τὰ πάντα γέγονεν.' Εἰ μὲν οῦν
αὐτάρκης ἐστὶν ἡ κτίσις ἀφ' ἑαυτῆς μόνης χωρὶς Υἰοῦ γνωρίσαι
τὸν Θεὸν, σκοπεῖτε μὴ πέσητε, νομίζοντες καὶ χωρὶς Υἰοῦ τὴν
Col. i. 17. κτίσιν γεγονέναι εἰ δὲ δι' Υἱοῦ γέγονε, 'καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα
συνέστηκεν,' ἐξ ἀνάγκης ὁ τὴν κτίσιν ὀρθῶς θεωρῶν θεωρεῖ καὶ
τὸν ταύτην δημιουργήσαντα Λόγον, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα

Matt. xi. 27. νοείν ἄρχεται εἰ δὲ καὶ κατὰ τὸν Σωτῆρα, 'οὐδεῖς γινώσκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υίὸς, καὶ ῷ ἂν ὁ Υίὸς ἀποκαλύψη' τῷ τε John xiv. 9. Φιλίππῳ λέγοντι, ' Δ εῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα,' οὐκ ἔλεγε, 'Bλέπε

την κτίσιν,' άλλ' ' δ έμε έωρακως έωρακε τον Πατέρα' εἰκότως ό Παθλος, αιτιώμενος τους Έλληνας, ότι, την άρμονίαν και την τάξιν της κτίσεως θεωροθντες, οὐ διανοοθνται περί τοθ έν αὐτή δημιουργού Λόγου (τὰ γὰρ κτίσματα μηνύει τὸν ξαυτών δημιουργόν) ζυα δι' αὐτῶν καὶ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν νοήσωσι, καὶ παύσωνται τῆς εἰς τὰ κτίσματα λατρείας, εἴρηκεν, ' ή τε ἀίδιος Rom. i. 20. αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, ζίνα τὸν Υίὸν σημάνη. Λέγοντες δὲ οἱ ἄγιοι, ' ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων,' καὶ ' δι' οὖ ἐποίησε τοὺς Heb. i. 2. αλώνας, οὐδεν ήττον πάλιν το ἀίδιον εὐαγγελίζονται τοῦ Υίοῦ καὶ τὸ αἰώνιον, ἐν ὧ καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν σημαίνουσιν. 'Ο μὲν γὰρ 'Ησαΐας φησὶ, 'Θεὸς αἰώνιος, ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς Isa. xl. 28. γης. ή δε Σουσάννα έλεγεν, 'δ Θεδς δ αλώνιος.' δ δε Βαρούχ Dan. xiii. εγραφε, 'Κεκράξομαι πρὸς τὸν αλώνιον εν ταις ημέραις μου' Βar.iv.20, 22. καὶ μετ' ολίγα, 'Έγω γαρ ήλπισα έπὶ τῷ αἰωνίω τὴν σωτηρίαν ύμων, καὶ ἦλθέ μοι χαρὰ παρὰ τοῦ ἁγίου.' Ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὸς Έβραίους γράφων ὁ ἀπόστολός φησιν, 'δς ὢν ἀπαύγασμα Heb.i. 3. της δόξης, καὶ χαρακτηρ της ύποστάσεως αὐτοῦ ' ψάλλει δὲ καὶ δ $\Delta \alpha \beta$ ίδ ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ, ' Καὶ ἡ λαμπρότης Ps. lxxxix. Κυρίου ἔστω ἐφ' ἡμᾶς,' καὶ, ' ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς'' [b. xxxv. τίς οὕτως ἐστὶν ἀνόητος, ὡς ἀμφιβάλλειν περὶ τοῦ ἀεὶ εἶναι τὸν (xxxvi.) 10. Υίον; πότε γάρ τις είδε φως χωρίς της του ' ἀπαυγάσματος ' Heb. i. 3. λαμπρότητος, Ίνα καὶ περὶ τοῦ Υίοῦ εἴπη, ' ἢν ποτε ὅτε οὐκ ἢν,' η ότι 'πριν γεννηθήναι οὐκ ην; ' Και τὸ λεγόμενον δὲ ἐν τώ έκατοστῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ πρὸς τὸν Υίὸν, ' Η Ps. cxliv. (cxlv.) 13. βασιλεία σου βασιλεία πάντων των αιώνων, οὐκ ἐπιτρέπει τινὰ καν τὸ τυχὸν διάστημα λογίσασθαι, ἐν ῷ μὴ ὑπῆρχεν ὁ Λόγος. Εί γὰρ πῶν διάστημα ἐν τοῖς αἰῶσι μετρεῖται, πάντων δὲ τῶν αλώνων βασιλεύς έστι καλ ποιητής δ Λόγος, ανάγκη, μή όντος καν τοῦ τυχόντος διαστήματος πρὸ αὐτοῦ, μανία τὸ λέγειν, ' ἦν ποτε ότε ουκ ην δ αιώνιος, και ' έξ ουκ όντων έστιν δ Υίός.' Λέγοντος δε και αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, 'Έγω εἰμι ἡ ἀλήθεια,' καὶ John xiv. 6. οὐ λέγουτος, ' ἐγενόμην ἀλήθεια,' ἀλλ' ἀεὶ τὸ ' εἰμὶ' λέγουτος, ''Εγώ είμι ὁ ποιμήν· ἐγώ είμι τὸ φῶς·' καὶ πάλιν, 'Οὐχ ὑμεῖς Ib. x. 14; λέγετέ με, δ Κύριος, καὶ δ διδάσκαλος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ Ιb. xiii. 12. γάρ: ' τίς, τὸ τοιοῦτον ἀκούων ρημα παρὰ Θεοῦ καὶ Σοφίας καὶ Λόγου Πατρός περί ξαυτοῦ λέγουτος, έτι διστάξειε περί της

αληθείας, και οὐκ εὐθὺς πιστεύσει, ὅτι ἐν τῷ ' εἰμὶ ' τὸ ἀίδιον

καὶ τὸ πρὸ παυτὸς αἰωνος ἄναρχον τοῦ Υίοῦ σημαίνεται; 13. Ότι μεν οθν το άτδιον περί τοθ Υίοθ αί γραφαί δείκνυνται λέγουσαι, φανερον έκ των είρημένων ότι δε άπερ φθένγουται οἱ ᾿Αρειανοὶ λέγουτες τὸ 'οὐκ ἦυ,' καὶ τὸ 'πρὶν,' καὶ τὸ ότε, αι αὐται γραφαι περί των κτισμάτων λέγουσι, δηλώσει πάλιν τὰ μέλλοντα λέγεσθαι. Ο μεν γὰρ Μωϋσῆς περὶ τῆς καθ' ήμας γενέσεως διηγούμενός φησι, 'καὶ παν χλωρον άγροῦ πρό τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρό τοῦ ἀνατείλαι οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ Deut.xxxii.8. ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν' καὶ ἐν μὲν τῷ Δευτερονομίφ' 'ὅτε διεμέριζεν ὁ "Υψιστος ἔθνη.' Ο δὲ Κύριος διὰ μὲν ξαυτοῦ John xiv. 28, έλεγεν ' Εὶ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε αν, ὅτι εἶπον, Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα, ὅτι ὁ Πατὴρ μείζων μοῦ ἐστι καὶ νῦν προείρηκα ύμιν πριν γενέσθαι, ίνα, όταν γένηται, πιστεύσητε ' περί δε της Prov. viii. 23. κτίσεως διὰ Σολομωνός φησι, 'Πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, καὶ πρό τοῦ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι, καὶ πρὸ τοῦ προελθεῖν τὰς πηγὰς των ύδάτων, καὶ πρὸ τοῦ ὄρη έδρασθήναι, πρὸ δὲ πάντων τῶν John viii. 58. βουνῶν γεννᾶ με·' καὶ, 'πρὶν 'Αβραὰμ γενέσθαι, ἐγώ εἰμι.' Περί δὲ Ἱερεμίου λέγει, 'Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλία, ἐπίσταμαί σε.' Καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ ψάλλει, 'Κύριε, καταφυγή έγενήθης ήμιν έν γενεά και γενεά πρό του όρη γενηθηναι και πλασθηναι την γην και την οικουμένην, από τοῦ αιωνος και έως τοῦ αίωνος σὰ είτ' ἐν δὲ τῷ Δανιὴλ, ' Ανεβόησε φωνή μεγάλη Σουσάννα, καὶ εἶπεν, Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος, ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης, δ είδως τὰ πάντα πρίν γενέσεως αὐτων. Τὸ ἄρα 'οὐκ ην ποτε,' καὶ τὸ 'πρὶν γενέσθαι,' καὶ τὸ 'ὅτε,' καὶ ὅσα τοιαῦτά έστι λεξείδια έπὶ μὲν τῶν γενητῶν καὶ κτισμάτων, τῶν ἐξ οὐκ όντων γενομένων, άρμόζει λέγεσθαι, άλλότρια δε τοῦ Λόγου έστίν. Εί δὲ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν γενητῶν, τὸ δὲ 'ἀεὶ' ἐπὶ τοῦ Υίου λέγουσιν αί γραφαί, οὐκ ἄρα, ὧ θεομάχοι, ἐξ οὐκ ὄντων γέγονεν ὁ Υίὸς, οὐδὲ ὅλως τῶν γενητῶν ἐστιν ὁ Υίὸς, ἀλλὰ τοῦ Πατρός είκων και Λόγος ἀίδιός ἐστιν, οὐδὲ πώποτε οὐκ ων, ἀλλὰ άεὶ ὢν, ὡς ἀϊδίου ὄντος φωτὸς ἀΐδιου ἀπαύγασμα. Τί τοίνυν χρόνους πρό τοῦ Υίοῦ φαντάζεσθε; η διὰ τί μετὰ χρόνους βλασφη-

μείτε τὸν Λόγον, δι' οὐ καὶ οἱ αἰῶνες γεγόνασι; πῶς γὰρ ὅλως

Gen. ii. 5.

Jer. i. 5. Ps. lxxxix. (xc.) 1.

Dan. xiii. (Sus.) 42.

χρόνος ή αιων υπέστη μήπω φανέντος καθ' υμάς του Λόγου, δι' οὖ τὰ πάντα γέγονε, καὶ 'χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν;' ἢ διὰ John i. 3. τί, χρόνον σημαίνοντες, οὐ λέγετε φανερώς, ' ἢν χρόνος ὅτε οὐκ ην δ Λόγος; ' 'Αλλὰ τὸ μεν ὅνομα τοῦ 'χρόνου' σκέπετε, πρὸς ἀπάτην τῶν ἀκεραίων, τὸ Φρόνημα δὲ ὅλως ἐαυτῶν οὐ κρύπτετε, άλλ' οὐδὲ κρύπτοντες λαθεῖν δύνασθε πάλιν γὰρ χρόνους σημαίνετε λέγοντες, ' ην ποτε ότε ουκ ην,' και ' ουκ ην πριν $\gamma \in \nu \nu \eta \theta \hat{\eta}$.

14. Τούτων ούτω δεικνυμένων, έτι πλέον αναιδεύονται λέ- (2.) γοντες· 'Εὶ μὴ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, ἀλλ' ἀίδιός ἐστιν ὁ Υίὸς, καὶ Arian obj. Cp. de Syn. συνυπάρχει τῷ Πατρὶ, οὐκέτι Υίὸν, ἀλλ' ἀδελφὸν εἶναι τοῦ 51. Πατρός λέγετε αὐτόν.' 'Ανόητοι καὶ φιλόνεικοι' εἰ μὲν γὰρ αιδίως συνείναι μόνον αὐτὸν ἐλέγομεν, και μὴ Υίὸν, πιθανή τις ην αυτών η προσποίητος ευλάβεια εί δε, αίδιον λέγοντες, δμολογούμεν αὐτὸν Υίὸν ἐκ Πατρὸς, πῶς ὁ γεννηθεὶς 'ἀδελφὸς' τοῦ γεννήσαντος δύναται νομίζεσθαι; καὶ εὶ εἰς Πατέρα καὶ Υίὸν ήμων έστιν ή πίστις, ποία άδελφότης έν τούτοις έστίν; ή πως δύναται ὁ Λόγος ἀδελφὸς λέγεσθαι τούτου, οδ καὶ ἔστι Λόγος; Οὐκ ἔστιν ἀντίρδησις αύτη ὡς παρὰ ἀγνοούντων γινομένη συνορώσι γὰρ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀλήθειαν ἀλλὰ 'πρόφασίς' ἐστιν Ἰουδαϊκή, καὶ θελόντων, ώς εἶπεν ὁ Σολομων, ἀπὸ τῆς ἀληθείας Prov. xviii, 1. 'χωρίζεσθαι.' Οὐ γὰρ ἔκ τινος ἀρχῆς προϋπαρχούσης ὁ Πατὴρ Cp. de Syn. καὶ ὁ Υὶὸς ἐγεννήθησαν, Ίνα καὶ ἀδελφοὶ νομισθῶσιν· ἀλλ' ὁ 45-Πατηρ ἀρχη του Υίου και γεννήτωρ έστι, και δ Πατηρ πατήρ Cp. the έστι, καὶ οὐχ υίός τινος γέγονε καὶ ὁ Υίὸς δὲ υίός ἐστι, καὶ οὐκ ν. 24. άδελφός. Εί δε ἀίδιον γέννημα τοῦ Πατρὸς λέγεται, καλῶς λέγεται. Οὐ γὰρ ἀτελὴς οὐσία τοῦ Πατρὸς ἦν ποτε, ἵνα καὶ τὸ ζδιον αὐτῆς ἐπισυμβαίνη ταύτη οὐδὲ ὡς ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου γεγέννηται ὁ Υίὸς, Ίνα καὶ ύστερίζη της πατρώας ύπάρξεως· άλλα Θεοῦ γέννημά έστι, και ώς Θεοῦ τοῦ ἀεὶ ὅντος ἴδιος ὧν Υίὸς, ἀϊδίως ὑπάρχει. 'Ανθρώπων μεν γὰρ ἴδιον τὸ ἐν χρόνω γενναν δια τὸ ἀτελες της φύσεως Θεοῦ δε ἀτδιον τὸ γέννημα, διὰ τὸ ἀεὶ τέλειον της φύσεως. Εἰ μεν οὖν οὐκ ἔστιν Υίὸς, άλλ' έξ οὐκ ὄντων ποίημα γέγονε, δεικνύτωσαν πρότερον, καὶ ώς περλ ποιήματος φανταζόμενοι κραζέτωσαν, ὅτι ΄ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ην' οὐκ ὄντα γὰρ γέγονε τὰ γενητά. Εἰ δὲ Υίός ἐστι, τοῦτο

γὰρ καὶ ὁ Πατὴρ λέγει, καὶ αἱ γραφαὶ βοῶσι τὸ δὲ Υἱὸς οὐδὲν έτερον έστιν ή τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννώμενον, τὸ δὲ γεννώμενον έκ τοῦ Πατρὸς Λόγος ἐστὶν αὐτοῦ καὶ Σοφία καὶ ἀπαύγασμα· τί δει λέγειν ή ότι λέγοντες, ' ήν ποτε ότε οὐκ ήν ὁ Υίὸς,' ώς λησταί τινες ἀποσυλώσι τὸν Λόγον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄντικρυς κατ' αὐτοῦ φθέγγουται, ὅτι ' ἦν ποτε' τοῦ ἰδίου Λόγου καὶ Σοφίας χωρίς, καὶ τὸ φῶς ' ἦν ποτε' χωρίς αὐγῆς, καὶ ἄγονος ἦν ἡ πηγὴ καὶ ξηρά; Κὰν γὰρ, τὸ ὄνομα τοῦ 'χρόνου' προσποιούμενοι φοβείσθαι διὰ τοὺς ὀνειδίζοντας αὐτοὺς, λέγωσι 'πρὸ χρόνων' αὐτὸν είναι, άλλ' όμως ότι διαστήματά τινα διδόασιν, έν οίς μη είναι αὐτὸν φαντάζονται, οὐδὲν ήττον χρόνους σημαίνοντες, καὶ ἀλογίαν περί τον Θεον είσαγοντες, μεγάλως ασεβουσιν.

15. Εί δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Υίοῦ πάλιν συνομολογοῦσι, διὰ

τὸ μὴ βούλεσθαι φανερώς παρὰ πάντων καταγινώσκεσθαι, τὸ δὲ

Cp. Theod. H. E. iv. 22.

ii. 32.

c. 19.

Cp. de Decr. Nic. 6.

είναι τούτον της οὐσίας τού Πατρός ίδιον γέννημα άρνούνται, ώς μη δυναμένου τούτου είναι χωρίς της έκ μερών και διαιρέσεων ύπονοίας, οὐδὲν ήττον πάλιν άρνοῦνται μη είναι μὲν άληθινον Υίον, ονόματι δε μόνον λέγοντες 'νίον.' Πως δε ου c, 21; iii. 1. σφάλλονται μεγάλως περί τοῦ ἀσωμάτου τὰ σωμάτων ἐνθυμούμενοι, καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς ίδίας φύσεως ἀρνούμενοι C. 7. c. 9; iii. 1; de Syn. 51.

John xvi. 14. ' παρά τοῦ Υίοῦ λαμβάνει,' ώς αὐτὸς εἴρηκε, καὶ ἄλογόν ἐστιν είπειν τοῦτον άγιάζεσθαι παρ' ἐκείνου. Οὐκοῦν τοῦ Πατρὸς Cp. iii. 24. μετέχει τοῦτο γὰρ λείπεται, καὶ ἀνάγκη λέγειν. Καὶ τί τοῦτο

τὸ φύσει καὶ ἴδιον τοῦ Πατρός; "Ωρα γὰρ αὐτοὺς μὴ νοοῦντας ii. 36; Ep. ad καὶ πῶς ἐστιν ὁ Θεὸς, ἢ ποταπός ἐστιν ὁ Πατὴρ, ἀρνεῖσθαι καὶ Mon. 2. αὐτὸν, ἐπεὶ καὶ τὸ γέννημα τοῦ Πατρὸς ἐξ ἑαυτῶν μετροῦσιν οἱ ἄφρονες. 'Αλλ' οὕτως αὐτοὺς διακειμένους, καὶ νομίζοντας μη δύνασθαι είναι υίὸν τοῦ Θεοῦ, οἰκτείρειν μεν ἄξιον' ερωτάν δε καὶ διελέγχειν αὐτοὺς ἀκόλουθόν ἐστι, τάχα κἂν οὕτως εἰς αἴσθησιν ἔλθωσιν. Εὶ καθ' ὑμᾶς ' ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶν ὁ Υίὸς. καὶ οὐκ ἦν πρὶν γεννηθῆ, πάντως που κατὰ μετουσίαν καὶ αὐτὸς νίὸς, καὶ Θεὸς, καὶ σοφία ἐκλήθη· οὕτω γὰρ καὶ τὰ ἄλλα πάντα συνέστηκέ τε καὶ άγιαζόμενα δοξάζεται. Τίνος τοίνυν έστὶ μέτοχος, εἰπεῖν ὑμᾶς ἀνάγκη. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πάντα τοῦ Πνεύματος μετέχει, αὐτὸς δὲ ἄρα καθ' ὑμᾶς τίνος ἂν εἴη

μέτοχος; τοῦ Πνεύματος; καὶ μὴν αὐτὸ τὸ Πνεῦμα μᾶλλον

άρα η πόθεν έστίν; εί μεν οθν έξωθέν έστιν έπινοηθεν παρά τοῦ Πατρὸς, οὐκέτι πάλιν τοῦ Πατρὸς μετέχων αν είη, αλλα τοῦ ἔξωθεν γενομένου, καὶ οὐκέτι αὐτὸς οὐδὲ δεύτερος ἔσται μετὰ τὸν Πατέρα, ἔχων πρὸ ἐαυτοῦ ἐκεῖνο· οὐδὲ τοῦ Πατρὸς Υίὸς αν $\lambda \epsilon \chi \theta \epsilon i \eta$, ἀλλ' ἐκείνου, οῦ καὶ μετέχων υίὸς καὶ Θεὸς έκλήθη· εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον καὶ ἀσεβὲς, λέγοντος μὲν τοῦ Πατρός, ' Οῦτός ἐστιν ὁ Υὶός μου ὁ ἀγαπητὸς,' λέγοντος δὲ καὶ Matt. iii. 17. τοῦ Υίοῦ, ' Πατέρα ἴδιον είναι τὸν Θεόν' δηλον ὅτι οὐκ ἔξωθεν. αλλ' ' ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός ' ἐστι τὸ μετεχόμενον. Τοῦτο δὲ Nic. Cr. orig πάλιν εαν ετερον ή παρα την ουσίαν του Υίου, το ίσον άτοπον ἀπαντήσει, μέσου πάλιν εύρισκομένου τούτου ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ

της οὐσίας τοῦ Υίοῦ, ήτις ποτέ ἐστιν.

16. Τοιούτων δη οθν ατόπων και παρα την αλήθειαν αναφαινομένων λογισμών, ανάγκη λέγειν τὸ 'ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς' ίδιον αὐτοῦ σύμπαν εἶναι τὸν Υίόν τὸ γὰρ ὅλως 'μετέχεσθαι' τὸν Θεον ίσον έστι λέγειν ὅτι και γεννά το δε 'γεννάν' τί σημαίνει η υίον; Αύτου γουν του Υίου μετέχει τὰ πάντα κατὰ την του Πνεύματος γινομένην παρ' αὐτοῦ χάριν καὶ φανερον ἐκ τούτου γίνεται ὅτι αὐτὸς μὲν ὁ Υίὸς οὐδενὸς μετέχει, τὸ δὲ ἐκ τοῦ Πατρός μετεχόμενον, τοῦτό ἐστιν ὁ Υίός. Αὐτοῦ γὰρ τοῦ Υίοῦ μετέχουτες, τοῦ Θεοῦ μετέχειν λεγόμεθα καὶ τοῦτό έστιν δ έλεγεν ὁ Πέτρος, ' Ίνα γένησθε θείας κοινωνοί φύσεως,' ως φησι 2 Pet. j. 4. καὶ ὁ ἀπόστολος, 'οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε;' καὶ, 'ἡμεῖς 1 Cor. iii. 16. γὰρ ναὸς Θεοῦ ἐσμεν ζῶντος.' Καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Υίὸν βλέπον- 2 Cor. vi. 16. τες, δρώμεν τὸν Πατέρα. Ἡ γὰρ τοῦ Υίοῦ ἔννοια καὶ κατά- Cp. John ληψις γυωσίς έστι περί του Πατρός, διὰ τὸ έκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἴδιον είναι γέννημα. Δοπερ δὲ τὸ μετέχεσθαι οὐκ ἄν τις ύμων έτι πάθος είποι καὶ μερισμον της τοῦ Θεοῦ οὐσίας· (δεδήλωται γὰρ καὶ ὡμολόγηται μετέχεσθαι τὸν Θεὸν, καὶ ταὐτὸ είναι μετέχεσθαι καὶ γεννάν·) ούτως τὸ γέννημα οὐ πάθος, οὐδὲ μερισμός έστι της μακαρίας έκείνης ούσίας. Οὐκ ἄπιστον ἄρα έστιν Υίον έχειν του Θεον, της ιδίας ουσίας το γέννημα ουδ' άρα πάθος καὶ μερισμον της οὐσίας τοῦ Θεοῦ σημαίνομεν, λέγουτες 'Υίὸυ καὶ γέννημα' ἀλλὰ μᾶλλου τὸ γυήσιου καὶ τὸ Cp. c. 8. άληθινόν καὶ τὸ μονογενές τοῦ Θεοῦ γινώσκοντες, οὕτω πιστεύομεν. Τούτου δε ούτω πεφασμένου και δεικνυμένου, ότι το έκ

της του Πατρός οὐσίας γέννημα τουτό ἐστιν ὁ Υίὸς, οὐδενὶ λοιπὸν ἀμφίβολον, ἀλλὰ καὶ πρόδηλον ἃν είη, ὅτι τοῦτό ἐστιν ή Σοφία καὶ ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς, ἐν ὧ καὶ δι' οῦ τὰ πάντα κτίζει καὶ ποιεί καὶ τοῦτό ἐστιν αὐτοῦ τὸ ἀπαύγασμα, ἐν ις τὰ πάντα φωτίζει, καὶ ἀποκαλύπτεται οις ἐὰν θέλη τοῦτό ἐστιν αὐτοῦ χαρακτήρ καὶ εἰκὼν, ἐν ιν θεωρείται καὶ γινώσκεται, διὸ καὶ 'αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἔν εἰσι' καὶ γὰρ ὁ τοῦτον βλέπων βλέπει καὶ τὸν Πατέρα τοῦτό ἐστιν ὁ Χριστὸς, ἐν ῷ τὰ πάντα 2 Cor. v. 17. λελύτρωται, καὶ πάλιν την καινην είργάσατο κτίσιν. Τοῦ δὲ Υίοῦ πάλιν οὕτως ὄντος, οὐχ ἁρμόζει, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπικίνδυνόν έστιν είπειν τούτον ' έξ ούκ όντων ποίημα,' ή, ' ούκ ήν πρίν γενυηθη. ' Ο γὰρ τὸ ἴδιον της οὐσίας τοῦ Πατρὸς οὕτω λέγων καὶ είς αὐτὸν τὸν Πατέρα φθάνει βλασφημών, τὰ τοιαῦτα φρονών περὶ αὐτοῦ, οἶα καὶ περὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννήματος φανταζόμενος καταψεύδεται.

(3.)

John x. 30.

17. "Εστι μεν οθν καὶ τοθτο μόνον ίκανον ανατρέπειν την 'Αρειανήν αίρεσιν' όμως δε καὶ εκ τούτου ἄν τις ίδοι τὸ ἀλλόδοξον αὐτης. Εὶ ποιητης καὶ κτίστης ἐστὶν ὁ Θεὸς, διὰ Υίοῦ δὲ τὰ ποιήματα κτίζει, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως ίδεῖν τὰ γινόμενα η διὰ τοῦ Λόγου γινόμενα πῶς οὐ βλάσφημον, ποιητοῦ ὄντος τοῦ Θεοῦ, λέγειν τὸν δημιουργικὸν αὐτοῦ Λόγον καὶ τὴν Σοφίαν ' μὴ είναι ποτε; ' Ισον γάρ έστιν είπειν ότι μηδε ποιητής έστιν δ Θεός, οὐκ ἔχων ἴδιον ἐξ αύτοῦ δημιουργικὸν Λόγον, ἀλλ' ἔξωθεν ἐπεισαγόμενός ἐστι καὶ ξένος αὐτοῦ, καὶ ἀνόμοιος κατ' οὐσίαν τυγχάνων, εν ῷ δημιουργεί. "Επειτα λεγέτωσαν ἡμίν-μαλλον δὲ καν ἐκ τούτου βλεπέτωσαν τὴν δυσσέβειαν ἐαυτῶν ἐκ τοῦ $\lambda \dot{\epsilon} \gamma \dot{\epsilon} \iota \nu$, ' $\dot{\eta} \nu$ ποτε ὅτε οὐκ $\dot{\eta} \nu$,' καὶ, ' οὐκ $\dot{\eta} \nu$ πρὶν $\gamma \dot{\epsilon} \nu \nu \eta \theta \dot{\eta}$.' γαρ οὐκ ἀιδίως σύνεστιν ὁ Λόγος τῷ Πατρὶ, οὐκ ἔστιν ἡ Τριας ἀΐδιος άλλὰ μονὰς μεν ἢν πρότερου, ἐκ προσθήκης δε γέγονευ ύστερου Τριας, και προϊόντος του χρόνου κατ' αυτους ηύξησε και συνέστη της θεολογίας ή γνωσις. Πάλιν τε, εί οὐκ ἔστιν δ Υίὸς ἴδιον της τοῦ Πατρὸς οὐσίας γέννημα, ἀλλ' έξ οὐκ ὄντων γέγουεν, εξ οὐκ ὄντων συνίσταται Τριάς, καὶ ' ἢν ποτε ὅτε οὐν ἢν' Τριας, αλλα μονάς και ποτε μεν ελλειπης Τριας, ποτε δε πλήρης έλλειπης μεν πρίν γένηται δ Υίδς, πλήρης δε ότε γέγονε καὶ λοιπὸν καὶ τὸ γενητὸν τῷ κτίστη συναριθμεῖται, καὶ τό ποτε

Cp. ii. 43.

(4.)

Cp. iv. 13.

μη ον τώ αξί οντι συνθεολογείται και συνδοξάζεται και τό γε μείζου, ανόμοιος ξαυτής ή Τριας εύρίσκεται, ξέναις και άλλοτρίαις φύσεσί τε καὶ ταῖς οὐσίαις συνισταμένη. Τοῦτο δὲ οὐδὲν έτερου εστιν είπειν η γενητην την της Τριάδος σύστασιν. Ποταπή οὖν αὕτη θεοσέβεια ή μηδε ξαυτή δμοία τυγχάνουσα, άλλ' έκ προσθήκης χρόνων πληρουμένη, καὶ ποτε μεν μη ούτως. ποτε δε ούτως οὖσα; εἰκὸς γὰρ αὐτὴν καὶ πάλιν λήψεσθαι προσθήκην, καλ τούτο είς ἄπειρον, ως άπαξ καλ κατά την άρχην έκ προσθήκης έσχε την σύστασιν. Οὐκ ἀμφίβολον δὲ ὅτι καὶ δυνατον αὐτην μειοῦσθαι. Τὰ γὰρ προστιθέμενα φανερον ὅτι καὶ ἀφαιρεῖσθαι δύναται.

18. Οὐκ ἔστι δὲ οὕτως μὴ γένοιτο οὐκ ἔστι γενητὴ ἡ iii.6. Τριάς· άλλ' ἀίδιος καὶ μία θεότης ἐστὶν ἐν Τριάδι, καὶ μία Cp. the Quiδόξα της άγίας Τριάδος και σχίζειν αὐτην είς διαφόρους φύσεις cunque, v. 5. τολμάτε του Πατρός αϊδίου όντος, του συγκαθήμενου αὐτώ Λόγον λέγετε ὅτι ' ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν' τοῦ δὲ Υίοῦ συγκαθημένου τῷ Πατρὶ, ἐνθυμεῖσθε τοῦτον μακρύνειν ἀπ' αὐτοῦ. Κτίζουσά έστι καὶ δημιουργός ή Τριάς καὶ οὐ φοβείσθε καταφέρουτες αυτήν είς τὰ έξ ουκ όντων ουκ αιδείσθε τὰ δούλα συνεξισάζοντες τη εθγενεία της Τριάδος, και τον βασιλέα Κύριου Σαβαωθ τοῖς ύπηκόοις συντάττοντες. Παύσασθε συμφύρουτες τὰ ἄμικτα, μᾶλλου δὲ τὰ μὴ ὄυτα τῷ ὅυτι. Οὐκ ἔστι ταῦτα λέγουτας ἐνεγκεῖν δόξαν καὶ τιμὴν τῷ Κυρίῳ, ἀλλὰ άδοξίαν καὶ ἀτιμίαν ὁ γὰρ ἀτιμάζων τὸν Υίὸν ἀτιμάζει τὸν Πατέρα. Εὶ γὰρ νῦν ἐν Τριάδι ἡ θεολογία τελεία ἐστὶ, καὶ Cp. Ath. ad αύτη ή άληθης καὶ μόνη θεοσέβειά έστι, καὶ τοῦτό έστι τὸ καλὸν καὶ ἡ ἀλήθεια, ἔδει τοῦτο οὕτως ἀεὶ εἶναι, ἵνα μὴ τὸ καλου καὶ ἡ ἀλήθεια ἐπιγένηται, καὶ ἐκ προσθήκης συνίσταται [Qy. συντὸ τῆς θεολογίας πλήρωμα. Έδει οὖν τοῦτο ἀϊδίως εἶναι εἰ δὲ μὴ ἀϊδίως ἦν, ἔδει μηδὲ νῦν οὕτως αὐτὴν εἶναι, ἀλλ' οὕτως ϵ ίναι, ώσπερ ϵ ξ άρχης ύμεις αὐτην ύποτίθεσθε, ίνα μηδε νῦν Τριὰς ἢ. ᾿Αλλ' οὐ ἂν ἀνάσχοιτό τις Χριστιανῶν τῶν τοιούτων αίρετικών Ελλήνων γαρ ίδια ταθτα, ώστε γενητήν είσάγειν τριάδα, καὶ τοῖς γενητοῖς αὐτὴν συνεξισάζειν τῶν γὰρ γενητων έστιν έλλείψεις καὶ προσθήκας δέχεσθαι Χριστιανών δὲ ή πίστις ἄτρεπτον καὶ τελείαν καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσαν τὴν

μακαρίαν οΐδε Τριάδα, καὶ οὕτε πλέον τι τἢ Τριάδι προστίθησιν, οὕτε ἐνδεῆ ποτε ταύτην γεγενῆσθαι λογίζεται ἐκάτερον γὰρ τούτων δυσσεβές διὸ καὶ ἀμιγῆ μὲν αὐτὴν γινώσκει τῶν γενητῶν, ἀδιαίρετον δὲ τὴν ἑνότητα τῆς θεότητος αὐτῆς φυλάττουσα προσκυνεί καὶ φεύγει μὲν τὰς τῶν ᾿Αρειανῶν βλασφημίας, ὁμολογεῖ δὲ καὶ οἶδεν ἀεὶ εἶναι τὸν Υἱόν ἔστι γὰρ ἀίδιος ὡς ὁ Πατὴρ, οῦ καὶ ἔστι Λόγος ἀίδιος καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πάλιν ἔδωμεν.

(5.) α. 19. Εἰ πηγὴ σοφίας καὶ ζωῆς ἐστι καὶ λέγεται ὁ Θεὸς, ὡς Jer. ii. 13. διὰ μὲν 'Ιερεμίου, ' ἐμὲ ἐγκατέλιπου πηγὴυ ὕδατος ζῶντος' καὶ 1b. xvii. 12. πάλιν, ' Θρόνος δόξης ὑψωμένος, ἁγίασμα ἡμῶυ' ὑπομουὴ 'Ισραὴλ, Κύριε, πάντες οἱ ἐγκαταλιπόντες σε αἰσχυνθήτωσαν' ἀφεστηκότες, ἐπὶ τῆς γῆς γραφήτωσαν' ὅτι ἐγκατέλιπου πηγὴν

Baruchiii.12. ζωῆς τὸν Κύριον' ἐν δὲ τῷ Βαροὺχ γέγραπται 'ἐγκατελίπετε τὴν πηγὴν τῆς σοφίας' ἀκόλουθον ἂν εἴη τὴν ζωὴν καὶ τὴν σοφίαν μήτε ξένα τῆς οὐσίας τῆς 'πηγῆς' εἶναι, ἀλλ' ἴδια, μήτε ἀνύπαρκτά ποτε εἶναι, ἀλλ' ἀεὶ εἶναι. 'Εστι δὲ ταῦτα ὁ Υὶὸς,

John xiv. 6. ὁ λέγων, ' Ἐγώ εἰμι ἡ ζωὴ,' καὶ, ' Ἐγὼ ἡ Σοφία κατεσκήνωσα Prov. viii. 12. βουλήν.' Πῶς τοίνυν οὐκ ἀσεβεῖ ὁ λέγων, 'ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἰός ;' *Ισον γάρ ἐστιν εἰπεῖν, ' ἦν ποτε ὅτε ἡ πηγὴ ξηρὰ

c. 14. ἡν, χωρὶς τῆς ζωῆς καὶ τῆς σοφίας.' Ἡ δὲ τοιαύτη οὐκ ἂν εἴη πηγή· τὸ γὰρ μὴ ἐξ ἑαυτοῦ γεννῶν οὐκ ἔστι πηγή. "Οσης δὲ ἀτοπίας γέμον ἐστὶ τοῦτο. ὁ μὲν γὰρ Θεὸς τοὺς ποιοῦντας αὐτοῦ τὸ θέλημα ἐπαγγέλλεται ὡς πηγὴν ἔσεσθαι, ἡν μὴ ἐξέλι-

Isa, Iviii. 11. πεν ὕδωρ, λέγων διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, ' Καὶ ἐμπλησθήση, καθάπερ ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχή σου, καὶ τὰ ὀστᾶ σου πιαυθήσεται, καὶ ἔσται ὡς κῆπος μεθύων, καὶ ὡς πηγὴ, ἣν μὴ ἐξέλιπεν ὕδωρ' οὖτοι δὲ τὸυ Θεὸν, λεγόμενον καὶ ὄντα πηγὴν τῆς σοφίας, ἄγονον αὐτὸν καὶ λείψαντά ποτε τῆς ἰδίας σοφίας δυσφημεῖν τολμῶσιν. 'Αλλὰ τὰ μὲν παρὰ τούτων ἐστὶ ψεύδη' ἡ δὲ ἀλήθεια μαρτυρεῖ πηγὴν ἀίδιον εῗναι τὸν Θεὸν τῆς ἰδίας σοφίας. 'Αϊδίου δὲ τῆς πηγῆς οὖσης, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὴν Σοφίαν ἀίδιον εῗναι δεῖ. 'Εν ταύτη γὰρ καὶ τὰ πάντα γέγονεν, ὡς ψάλλει

Ps. ciii. (civ.) Δαβίδ, 'Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας'' καὶ Σολομών φησιν, ''Ο
24.
Prov. iii. 19. Θεὸς τῆ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἡτοίμασε δὲ οὐρανοὺς ἐν
φρονήσει.' Αὐτή τε ἡ Σοφία ἐστὶν ὁ Λόγος, καὶ 'δι' αὐτοῦ,' ὡς

Ἰωάννης φησίν, ' εγένετο τὰ πάντα, καὶ χωρίς αὐτοῦ εγένετο John i. 3. οὐδὲ ἔν. Καὶ αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός 'είς γὰρ Θεὸς ὁ Πατήρ, x Cor. viii. 6. έξ οῦ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὸν, καὶ εἶς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὖ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.' Εἰ δὲ τὰ β. πάντα δι' αὐτοῦ, αὐτὸς οὐκ ἃν εἴη συναριθμούμενος τοῖς πᾶσιν. 'Ο γὰρ τολμῶν τὸν 'δι' οὖ τὰ πάντα' λέγειν ἕνα εἶναι τῶν Cp. iii. 60. πάντων, πάντως δή που καὶ περὶ Θεοῦ, 'ἐξ οὖ τὰ πάντα,' τὸ αὐτὸ λογίσεται. Εἰ δὲ τοῦτο ὡς ἄτοπου φεύγει τις, καὶ διίστησιν ως άλλον ἀπὸ 'των πάντων' τὸν Θεὸν, ἀκόλουθον αν εἴη καὶ τὸν μονογενη Υίὸν, ἴδιον όντα της τοῦ Πατρός οὐσίας, ἄλλον λέγειν είναι των πάντων μη όντος δε αὐτοῦ των πάντων, οὐ θέμις ἐπ' αὐτοῦ λέγειν τὸ ' ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν,' καὶ, ' οὐκ ἦν πρὶν γεννηθῆ.' Αἱ τοιαῦται γὰρ φωναὶ κατὰ τῶν ποιημάτων άρμόζουσι λέγεσθαι· αὐτὸς δὲ ὁ Υίὸς τοιοῦτός ἐστιν, οἶός ἐστιν ii. 35; iii. 6. Cp. the Qui- ὁ Πατὴρ, οῦ καὶ ἔστι τῆς οὐσίας ἴδιον γέννημα, Λόγος, καὶ cunque, v. 7. Σοφία. Τοῦτο γὰρ ἴδιον τοῦ Υίοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ τοῦτο τὸν Πατέρα τοῦ Υίοῦ δείκνυσιν ίδιον, ώστε μήτε τὸν Θεὸν λέγειν ποτε ἄλογον, μήτε τον Υίον ἀνύπαρκτόν ποτε λέγειν. Cp. iv. 2, 14. Έπεὶ διὰ τί Υίὸς, εὶ μὴ ἐξ αὐτοῦ; ἡ διὰ τί Λόγος καὶ Σοφία, εὶ μὴ ἀεὶ καὶ ἴδιον αὐτοῦ;

20. Πότε γοῦν τοῦ ίδίου χωρίς ἡν ὁ Θεός; ἡ πῶς τις περί τοῦ ίδίου, ώς περὶ ξένου καὶ ἀλλοτριοουσίου δύναται λογίσασθαι ; Cp. c. 26; Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, οἶά ἐστι τὰ γενητὰ, οὐδὲν ὅμοιον κατ' οὐσίαν έχει πρός του πεποιηκότα άλλ' έξωθεν αὐτοῦ ἐστι, χάριτι καὶ βουλήσει αὐτοῦ τῷ Λόγφ γενόμενα, ώστε πάλιν δύνασθαι καὶ παύεσθαί ποτε, εὶ θελήσειεν ὁ ποιήσας ταύτης γάρ ἐστι φύσεως τὰ γενητά. Τὸ δὲ ἴδιον τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς (ὡμολόγηται с. 16. γὰρ ἦδη τοῦτο εἶναι ὁ Υἱός) πῶς οὐ τολμηρὸν καὶ δυσσεβὲς $\epsilon l\pi \epsilon lv$ ' $\dot{\epsilon} \dot{\xi}$ οὐκ ὄντων,' καὶ ὅτι ' οὐκ ἢν $\pi \rho lv$ $\gamma \epsilon ννηθ η,' ἀλλ' ἐπι$ συμβέβηκε, καὶ δύναται πάλιν μὴ εἶναί ποτε; Τοῦτο δὲ καὶ μόνον δ ενθυμούμενος κατανοείτω, πῶς τὸ τέλειον καὶ τὸ πλῆρες τῆς τοῦ Πατρός οὐσίας ἀφαιρείται καὶ γὰρ φανερώτερον ἄν τις ίδοι πάλιν τὸ ἄτοπον τῆς αἰρέσεως, ἐὰν ἐνθυμηθῆ ὅτι ὁ Υίὸς 'εἰκών' Υ. έστι καὶ 'ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς,' καὶ 'χαρακτὴρ,' καὶ 'ἀλήθεια.' Εὶ γὰρ ὑπάρχουτος φωτὸς, ἔστιν εἰκὼν αὐτοῦ τὸ ἀπαύγασμα, καὶ ούσης ύποστάσεως, έστι ταύτης ὁ χαρακτὴρ ὁλόκληρος, καὶ όντος

[Al. add o Ylós.] Πατρός, έστιν ή αλήθεια, σκοπείτωσαν οι την εικόνα και τὸ είδος της θεότητος χρόνω μετροθντες, είς πόσον ασεβείας βάραθρου πίπτουσιν. Εὶ γὰρ 'οὐκ ἦν ὁ Υίὸς πρὶν γεννηθῆ,

οὐκ ἦν ἀεὶ ἐν τῷ Θεῷ ἡ ἀλήθεια. ᾿Αλλὰ τοῦτο λέγειν οὐ θέμις τοῦ γὰρ Πατρὸς ὄντος, ἦν ἀεὶ ἐν αὐτῷ ἡ ἀλήθεια, ἥτις

εστίν ὁ Υίὸς ὁ λέγων, ' Εγώ είμι ἡ ἀλήθεια· καὶ τῆς ὑποστά-John xiv. 6. σεως ύπαρχούσης, πάντως εὐθὺς εἶναι δεῖ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν εἰκόνα ταύτης οὐ γὰρ ἔξωθέν ἐστι γραφομένη ἡ τοῦ Θεοῦ εἰκών ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεὸς γεννητής ἐστι ταύτης, ἐν ἡ ἑαυτὸν

Prov. viii. 30. δρών προσχαίρει ταύτη, ώς αὐτὸς δ Υίὸς λέγει, 'Έγω ήμην ή προσέχαιρε. Πότε γοῦν οὐχ ξώρα ξαυτὸν ὁ Πατὴρ ἐν τῆ ξαυτοῦ εἰκόνι; ἢ πότε οὐ προσέχαιρεν, ἴνα τολμήση τις εἰπεῖν, ' έξ οὐκ ὄντων ἐστὶν ἡ εἰκὼν,' καὶ, 'οὐκ ἦν χαίρων ὁ Πατὴρ, πρίν γένηται ή είκων; πως δε και ξαυτόν αν ίδοι ο ποιητής καὶ κτίστης ἐν κτιστῆ καὶ γενητῆ οὐσία; Τοιαύτην γὰρ είναι δεί την εικόνα, οίός έστιν ὁ ταύτης Πατήρ.

21. Φέρε τοίνυν, ἴδωμεν τὰ τοῦ Πατρὸς, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα έπιγνωμέν, εί αὐτοῦ έστιν. 'Ατδιός έστιν ὁ Πατήρ, ἀθάνατος. δυνατός, φως, βασιλεύς, παντοκράτωρ, Θεός, Κύριος, κτίστης, καὶ ποιητής. Ταῦτα εἶναι δεῖ ἐν τῆ εἰκόνι, ἵνα ἀληθῶς ' ὁ τὸν John xiv. 9.

Υίον έωρακως ίδη τον Πατέρα.' Εί δε μη ούτως έστιν, άλλ' ως οί 'Αρειανοί φρονούσιν, γενητός έστι, και ούκ άίδιος ὁ Υίὸς, οὐκ έστιν αΰτη τοῦ Πατρὸς άληθης εἰκών, εἰ μη ἄρα λοιπὸν ἀπερυ-

θριάσαντες εἴπωσιν, ὅτι καὶ τὸ 'εἰκόνα' λέγεσθαι τὸν Υίὸν οὐχ όμοίας οὐσίας ἐστὶ γυώρισμα, ὄνομα δὲ μόνον ἐστὶν αὐτοῦ.

'Αλλὰ τοῦτο πάλιν, ὧ Χριστομάχοι, οὖκ ἔστιν εἰκὼν, οὖδὲ χαρακτήρ. Ποία γαρ εμφέρεια των εξ ουκ όντων προς τον κτίσαντα τὰ οὐκ ὄντα εἰς τὸ εἶναι; ἢ πῶς τῷ ὄντι τὸ οὐκ ὂν ομοιον είναι δύναται, λειπόμενον τῷ ποτε μὴ είναι, καὶ τῷ πρὸς τὰ γενόμενα τὴν σύνταξιν ἔχειν; Τοιοῦτον γὰρ αὐτὸν είναι θέλοντες οἱ ᾿Αρειανοὶ, λογισμοὺς ἐαυτοῖς ἐπενόησαν, λέγοντες.

Εὶ γέννημά ἐστιν ὁ Υίὸς τοῦ Πατρὸς καὶ εἰκὼν, καὶ ὅμοιός έστι κατά πάντα τοῦ Πατρὸς, ὀφείλει πάντως, ὥσπερ γεγέννηται, γεννάν καὶ ὁ Υίὸς, καὶ γίνεσθαι καὶ αὐτὸς πατήρ νίοῦ· πάλιν τε ὁ ἐξ αὐτοῦ γενιώμενος γεννῶν καὶ αὐτὸς, καὶ καθεξῆς

ξως είς ἄπειρον' τοῦτο γὰρ ὅμοιον δείκνυσι τὸν γεννηθέντα τοῦ

Cp. iii. 11.

Arian obj.

23

γεννήσαντος. 'Εφευρεταί δυσφημιών άληθώς οι θεομάχοι, οίτινες, ίνα μη τὸν Υίὸν εἰκόνα τοῦ Πατρὸς ὁμολογήσωσι, σωματικὰ καὶ γήϊνα περὶ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς φρονοῦσι, τομὰς καὶ c. 15. Cp. de Decr. ἀποβροίας καὶ ἐπιβροίας κατηγορούντες κατ' αὐτοῦ. Εἰ μὲν οὖν Nic. 11. ώς ἄνθρωπός έστιν ὁ Θεὸς, γινέσθω καὶ γεννητης, ώς ἄνθρωπος, Ίνα καὶ ὁ Υὶὸς ἐτέρου γίνηται πατὴρ, καὶ οὕτω καθεξῆς ἐξ ἀλλήλων γινέσθωσαν, ίνα καὶ εἰς πληθος θεῶν ή διαδοχὴ κατ' αὐτοὺς αὐξάνη· εἰ δὲ 'οὐκ ἔστιν ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεός·' (οὐκ ἔστι γάρ·) viji. 16. οὐ δεῖ τὰ ἀνθρώπων ἐπ' αὐτοῦ λογίζεσθαι. Τὰ μὲν γὰρ ἄλογα ζωα καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκ δημιουργικῆς ἀρχῆς κατὰ διαδοχῆν ἀλλήλων γεννώνται και δ γεννώμενος, έκ γεννωμένου πατρός γεννηθείς, εικότως και αυτός έτέρου γίνεται πατήρ, έχων έκ πατρὸς ἐν ἐαυτῷ τοῦτο, ἐξ οὖ καὶ αὐτὸς γέγονε. Διὸ οὐδέ έστιν εν τοις τοιούτοις κυρίως 'πατηρ' καὶ κυρίως 'υίὸς,' οὐδε έστηκεν επ' αὐτῶν τὸ 'πατηρ' καὶ τὸ 'νίος' ὁ γὰρ αὐτὸς νίὸς Υ΄ΥΕΤΑΙ μεν τοῦ γεννήσαντος, πατηρ δε τοῦ γεννωμένου εξ αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ τῆς θεότητος οὐκ ἔστιν οὕτως οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεός. οὖτε γὰρ ὁ Πατὴρ ἐκ πατρός ἐστι διὸ οὐδὲ γεννῷ τὸν γεννησόμενον πατέρα ούτε ο Υίὸς εξ ἀπορροίας εστί τοῦ Πατρος, οὐδε έκ γευνηθέντος Πατρός γεγέννηται διό οὐδε γεγέννηται είς τό γενυζιν. "Οθεν επί της θεότητος μόνης δ 'πατηρ' κυρίως πατήρ έστι, καὶ ὁ 'viòs' κυρίως νίός ἐστι, καὶ ἐπὶ τούτων καὶ μόνων έστηκε τὸ πατὴρ ἀεὶ πατὴρ εἶναι, καὶ τὸ νίὸς ἀεὶ νίὸς εἶναι.

22. Οὐκοῦν δ ζητῶν διὰ τί μὴ γεννητικὸς νίοῦ δ Υίὸς, ζητείτω διὰ τί μὴ πατέρα ἔσχεν ὁ Πατήρ. 'Αλλὰ ἄτοπά γε ἀμφότερα καὶ πάσης μεστὰ ἀσεβείας. 'Ως γὰρ ὁ Πατὴρ ἀεὶ Πατὴρ, καὶ οὖκ ἄν ποτε γένοιτο Υίὸς, οὖτως ὁ Υίὸς ἀεὶ Υίός ἐστι, καὶ οὐκ ἄν ποτε γένοιτο Πατήρ καὶ ἐν τούτω γὰρ μᾶλλον χαρακτήρ ων καὶ εἰκων τοῦ Πατρὸς δείκνυται, μένων ὅ ἐστι καὶ οὐκ ἀλλασσόμενος, άλλ' έχων έκ τοῦ Πατρος την ταὐτότητα. Εί μεν οῦν ό Πατηρ μεταβάλλεται, μεταβαλλέσθω καὶ ἡ εἰκών προς γὰρ τὸν γεννήσαντα οὕτω καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ καὶ τὸ ἀπαύγασμα έστηκεν εί δε άτρεπτός έστιν ο Πατήρ, καὶ ὅ έστιν οὕτως διαμένει, εξ ανάγκης και εικων δ εστι διαμένει, και οὐ τραπήσεται. *Εστι δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς Υἰός· οὐκ ἄρα ἕτερόν τι γενήσεται ἡ όπερ έστὶ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἴδιον. Μάτην ἄρα καὶ τοῦτο Cp. c. 37; ii. 24; de Decr. Nic.

Arian obj.

Luke vi. 45. [Corr. ek τοῦ μη ὄντος, cp. ii. 18.]

Rom. i. 23. Cp. c. 2.

Cp. ii. 21.

έπενόησαν οι άφρονες, εξάραι θέλοντες από τοῦ Πατρός τὴν ελκόνα, Ίνα τοις γενητοις του Υίου έξισάσωσιν. Έν τούτοις γοῦν αὐτὸν συντάττοντες οἱ περὶ "Αρειον ἐκ διδασκαλίας Εὐσεβίου, καὶ τοιοῦτον είναι νομίζοντες οία τὰ δι' αὐτοῦ γενόμενά έστιν, ἀπεπήδησαν μεν ἀπὸ της ἀληθείας, συμφορήσαντες δε έαυτοις δημάτια πανουργίας, περιήρχουτο κατά την άρχην, ὅτε την αίρεσιν ταύτην έπλασσον, καὶ μέχρι δὲ νῦν τινες συναντώντες έξ αὐτῶν παιδαρίοις κατὰ τὴν ἀγορὰν, πυνθάνονται αὐτῶν, οὔτι γε ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν, ἀλλ' ὥσπερ ' τὰ περισσεύματα τῆς καρδίας' αὐτῶν ἐρευγόμενοι λέγουσιν 'Ο ὢν τὸν μὴ ὄντα ἐκ τοῦ όντος πεποίηκεν, η τον όντα; όντα οθν αθτον πεποίηκεν, η μη [Corr. ἀγένη- ὄντα ;' Καὶ πάλιν, 'Εν τὸ ἀγέννητον, ἢ δύο ; καὶ αὐτεξούσιός έστι καὶ ἰδία προαιρέσει οὐ τρέπεται, τρεπτής ων φύσεως; οὐ γαρ, ώς λίθος, έστιν αφ' ξαυτοῦ μένων ακίνητος? Είτα και είσερχόμενοι προς γυναικάρια, πάλιν αὐταῖς ἐκτεθηλυμένα ἡημάτια φθέγγονται, 'Εὶ εἶχες υἱὸν πρὶν τέκης; ὥσπερ δὲ οὐκ εἶχες, ούτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Υίὸς οὐκ ἡν, πρὶν γεννηθῆ. Τοιούτοις ρήμασιν έξορχούμενοι παίζουσιν οί ἄτιμοι, καὶ τὸν Θεὸν ἀνθρώποις ἀπεικάζουσι φάσκοντές τε είναι Χριστιανοί, ' άλλάσσουσι την τοῦ Θεοῦ δόξαν ἐν δμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου.

> 23. "Εδει μεν οθν μηδεν αποκρίνασθαι προς τὰ τοιαθτα. ούτως ανόητα όντα καὶ μωρά. ζνα δε μη δοκή τι βέβαιον ένειν ή αίρεσις αὐτῶν, προσήκει κᾶν ὡς ἐκ παρέργου διελέγξαι καὶ ἐν τούτοις αὐτοὺς, μάλιστα διὰ τὰ εὐχερῶς ἀπατώμενα παρ' αὐτῶν γυναικάρια. Έδει δε ταθτα λέγοντας αθτούς, και άρχιτέκτονος πυνθάνεσθαι, 'Εὶ δύνασαι χωρὶς ὕλης ὑποκειμένης οἰκοδομεῖν: ωσπερ δε οὐ δύνασαι, οῦτω καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἠδύνατο χωρὶς ὕλης ύποκειμένης ποιήσαι τὰ ὅλα.' Έδει καὶ ἔκαστον αὐτοὺς τῶν ανθρώπων έρωταν, 'Εὶ δύνασαι είναι χωρίς τόπου: Εσπερ δε οὐ δύνασαι, ούτω καὶ ὁ Θεὸς ἐν τόπω ἐστίν' ἵν' ούτως καν παρα των ακουόντων έντρέπεσθαι δυνηθώσιν. *Η δια τί, έαν μεν ακούωσιν ότι Υίον έχει ο Θεος, είς ξαυτούς αποβλέποντες αρνοθνται τοθτον έαν δε ακούωσιν ότι κτίζει και ποιεί, οθκέτι τα ανθρώπινα αντιτιθέασιν; έδει δε και εν τῶ κτίζειν ανθρώπινα νοείν αὐτοὺς καὶ ὕλην ὑποβάλλειν τῷ Θεῷ, ἵνα καὶ τὸ εἶναι κτίστην τὸν Θεὸν ἀρνήσωνται, καὶ λοιπὸν μετὰ Μανιχαίων

Cp. S. Aug. c. Faust. xxi. 4.

κυλίωνται. Εὶ δὲ ταῦθ' ὑπερβαίνει ἡ περὶ Θεοῦ ἔννοια, καὶ μόνον τις ἀκούσας πιστεύει καὶ οἶδεν ὅτι ἐστὶν οὐχ ὡς ἡμεῖς ἐσμεν, ἔστι μέντοι ὡς Θεὸς, καὶ κτίζει οὐχ ὡς ἄνθρωποι κτίζουσι, κτίζει μέντοι ὡς Θεὸς, δῆλον ὅτι καὶ γεννῷ οὐχ ὡς ἄνθρωποι γεννῶσι, γεννῷ μέντοι ὡς Θεός οὐ γὰρ ὁ Θεὸς ἄνθρωποι γεννῶσι, λεννῷ μέντοι ὡς Θεός οὐ γὰρ ὁ Θεὸς ἄνθρωπον μιμεῖται, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι, διὰ τὸν Θεὸν κυρίως καὶ μόνον ἀληθῶς ὄντα Πατέρα τοῦ ἑαυτοῦ Υἰοῦ, καὶ αὐτοὶ πατέρες ἀνομάσθησαν τῶν ἰδίων τέκνων. Ἐξ αὐτοῦ γὰρ 'πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται.' Καὶ Ερhes. iii. 15. ὰ λέγουσι δὲ, ἐὰν ἀνεξέταστα μείνῃ, ὡς εἰρηκότες τι φρόνιμον νομίζονται ἐὰν δέ τις αὐτὰ λογικῶς ἐξετάσῃ, πολὺν εῦρεθήσονται γέλωτα καὶ χλευασμὸν ὀφλισκάνοντες.

24. Πρώτον μεν γάρ ή πρώτη καὶ τοιαύτη αὐτῶν ερώτησίς Query 1. έστι μωρά καὶ ἄδηλος. Οὐ γὰρ σημαίνουσι περὶ τίνος πυνθάνονται, ίνα καὶ ὁ ἐρωτώμενος ἀποκρίνηται ἀλλ' ἀπλῶς λέγουσιν, ' Ο ων τὸν μὴ ὄντα.' Τίς οὖν 'δ ων,' καὶ τίνα τὰ μὴ ὄντα, ω 'Αρειανοί; ἢ τίς ὁ ὢν, καὶ τίς 'ὁ μὴ ὢν,' καὶ τίνα λέγεται ὄντα, η μη όντα; Δυνατον γαρ καὶ 'τον όντα' ποιείν καὶ τὰ μη όντα καὶ τὰ ὄντα καὶ τὰ προόντα. Τέκτων γοῦν καὶ χρυσοχόος καὶ κεραμεύς την οὖσαν καὶ πρὸ αὐτῶν τυγχάνουσαν ὕλην ἔκαστος κατά την ιδίαν τέχνην εργάζεται, ποιών α βούλεται σκεύη αὐτὸς δὲ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, τὸν ὅντα καὶ γενόμενον ἤδη παρ' αὐτοῦ χοῦν ἐκ γῆς λαβων, πλάττει τὸν ἄνθρωπον καὶ αὐτὴν μέντοι την γην, ούκ ουσαν πρότερον, υστερον είς το είναι πεποίηκε διὰ τοῦ Ιδίου Λόγου. Εὶ μὲν οὖν οὕτω πυνθάνονται, δήλου έστιυ ως ή μεν κτίσις ουκ ήν πρίν γένηται, οι δε άνθρωποι την οθσαν ύλην ἐπεργάζονται καὶ ἀσύστατος αὐτῶν ὁ λόγος φανήσεται, γινομένων καὶ ὄντων, γινομένων καὶ μὴ ὄντων, ώσπερ είπαμεν. Εί δὲ περί Θεοῦ καὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ λαλοῦσι, προστιθέτωσαν τὰ λειπόμενα τῆ ἐρωτήσει, καὶ οὕτως ἐρωτάτωσαν 'Ο ων Θεός ην ποτε άλογος, καὶ, φως ων, ἀφεγγης ο. 19 ην; η ἀεὶ ην τοῦ Λόγου Πατήρ; η καὶ πάλιν οὕτως 'Ο ων Πατήρ του Λόγου μη όυτα πεποίηκευ, ή του Λόγου ίδιου όυτα της οὐσίας αὐτοῦ γέννημα ἔχει ἀεὶ σὺν αὐτῷ; ' ἴνα γνωσθῶσιν c. 15ότι όλως περί Θεού καὶ τού έξ αὐτού περιεργάζονται καὶ σοφίζεσθαι τολμῶσι. Τίς γὰρ ἀνέξεται λεγόντων αὐτῶν ἄλογόν ποτε

τὸν Θεόν; πάλιν γὰρ εἰς ταὐτὸν τοῖς προτέροις περιπεπτώκασι, καίτοι φεύγειν αὐτὸ καὶ σκέπειν σπουδάσαντες τοῖς ξαυτῶν σοφίσμασιν ἀλλ' οὐ δεδύνηνται. Οὐδεὶς γὰρ ὅλως καν ἀκοῦσαι θελήσειεν ἀμφιβαλλόντων αὐτῶν, ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἢν ἀεὶ Πατὴρ, ἀλλ' ὕστερον γέγονεν, ἵνα καὶ φαντασθῶσιν ὅτι καὶ ὁ Λόγος αὐτοῦ ποτε οὐκ ἢν, πολλῶν ὄντων τῶν προειρημένων κατ' αὐτῶν ἐλέγχων, καὶ τοῦ μὲν Ἰωάννου λέγοντος, 'ἢν ὁ Λόγος,' τοῦ δὲ Παύλου γράφοντος πάλιν, 'δς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης,' καὶ, 'ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. 'Αμήν.'

John i. 1.
Heb. i. 3.
Rom. ix. 5.

Cp. iii. 63.

25. Καὶ βέλτιον ην μεν αὐτοὺς ηρεμείν ἐπειδη δε οὐ παύουται, λοιπου προς τηυ τοιαύτην αναίσχυντου ερώτησιν αὐτῶν τοῦτο ἄν τις ἐπίσης αὐτοῖς τολμήσας ἀντερωτήσειεν ἴσως ἐκ των δμοίων ατοπημάτων βλέποντες ξαυτούς συγκλειομένους, αναχωρήσουσι της προς την αλήθειαν μάχης. Πολλά τοίνυν πρότερον ίλεων τον Θεον επικαλεσάμενος, ούτως αὐτοῖς τις ἀπαντήσειεν ' Ο ὢν Θεὸς, οὐκ ὢν γέγονεν; ἡ καὶ πρὶν γένηται, έστιν; ων οθν, ξαυτον ξποίησεν; η ξε οθδενός ζστι, και μηδεν ων πρότερον, εξαίφνης αὐτὸς εφάνη; ' "Ατοπος ή τοιαύτη ερώτησις ναὶ, ἄτοπος καὶ πλέα δυσφημίας άλλ' όμοια γε τῆς ἐκείνων δπότερον γὰρ αν είπωσι, τοῦτο μεστόν ἐστι πάσης ἀσεβείας. Εἰ δὲ τὸ οὕτως ἐρωτᾶν περὶ Θεοῦ βλάσφημον καὶ πλέον ἀσεβείας έστὶ, βλάσφημον ἂν εἴη καὶ περὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ τοιαῦτα έρωταν. Αποκρίνασθαι δέ όμως προς αναίρεσιν της τοιαύτης αὐτῶν ἀλόγου καὶ μωρᾶς ἐρωτήσεως ἀναγκαῖον οὕτως ὅτι ὢν, έστὶν ἀιδίως ὁ Θεός· ὄντος οὖν ἀεὶ τοῦ Πατρὸς, ἔστι καὶ ἀιδίως καὶ τὸ τούτου ἀπαύγασμα, ὅπερ ἐστὶν ὁ Λόγος αὐτοῦ καὶ πάλιν δ ὢν Θεὸς, ἐξ αὐτοῦ καὶ ὄντα τὸν Λόγον ἔχει καὶ οὕτε δ Λόγος έπιγέγουευ οὐκ ὢυ πρότερου, οὕτε ὁ Πατὴρ ἄλογος ἢυ ποτε. Ἡ γαρ κατα του Υίου τόλμα είς του Πατέρα την βλασφημίαν ανάγει, είγε έξωθεν επενόησεν ξαυτώ σοφίαν, και Λόγον, και Υίόν. Ο γαρ έαν τούτων είπης, τοῦτο το έκ τοῦ Πατρος γέννημα σημαίνει, ωσπερ είρηται. "Ωστε ασύστατος αὐτῶν ή τοιαύτη ερώτησις, καὶ εἰκότως άρνούμενοι γὰρ τὸν Λόγον, άλογον έχουσι καὶ τὴν ἐρώτησιν. 'Ως γὰρ εἴ τις τὸν ἥλιον όρων πυνθάνοιτο περί τοῦ ἀπαυγάσματος, καὶ λέγοι, 'Ο ων τὸ μη ον πεποίηκεν, η ον αυτό πεποίηκεν; ου σώφρονα έχειν δ τοιούτος λογισμον νομισθήσεται, άλλ' έμβρόντητος αν είη, ότι όλως ο έστιν έκ του φωτός, τουτο έξωθεν επινοεί και περί τουτο **ἐρωτ**ᾶ, πότε, καὶ ποῦ, καὶ ὅτε, καὶ εἰ πεποίηται· οὕτως καὶ ὁ περὶ τοῦ Υίοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς τοιαῦτα λογιζόμενος, καὶ οὕτω πυνθα-<mark>νόμενος, πολλφ</mark> μᾶλλον τὴν μανίαν μείζονα ἃν ἔχοι, ὅτι τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς Λόγον ἔξωθεν αὐτῷ ἐπεισάγει, καὶ τὸ φύσει γέννημα ώς ποίημα σκιαλογών λέγει, 'Οὐκ ἢν πρὶν γεννηθη.' 'Ακουέτωσαν δε δμως και πρός την ερώτησιν αυτών, ότι δ ων Πατήρ τον ουτα Υίου ἐποίησευ. 'Ο γὰρ ' Λόγος σὰρξ ἐγένετο,' καὶ οντα John i. 14. αὐτὸν Υίὸν Θεοῦ ἐποίησεν ἐπὶ συντελεία τῶν αἰώνων καὶ Υίὸν ἀνθρώπου, εἰ μὴ ἄρα κατὰ τὸν Σαμοσατέα μηδὲ εἶναι αὐτὸν c. 38; ii. 13; iii. 26, 51; πρὶν ἄνθρωπου γενέσθαι εἴποιεν. Καὶ πρὸς μὲν τὴν πρώτην iv. 30, 34-36. Euseb, vii 30.

αὐτῶν ἐρώτησιν ἱκανὰ ταῦτα παρ' ἡμῶν.

26. Υμείς δε, ω 'Αρειανοί, των ίδίων εαυτών ρημάτων μνημονεύοντες, είπατε 'Ο ων του μη όντος έχρηζεν είς την των πάντων δημιουργίαν, η όντος αὐτοῦ ἔχρηζεν; Εἰρήκατε γὰρ, «Οργανον έαυτῷ τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος κατεσκεύασεν, ἵνα δι' Cp. ii. 30, αὐτοῦ ποιήση τὰ πάντα. Τί οὖν ἐστι βέλτιον, τὸ χρῆζον, ἢ τὸ την χρείαν αναπληροῦν; η αμφότερα τὰ ἐνδέοντα ἀλλήλων αναπληροῦσι ; Τοιαῦτα γὰρ λέγοντες, τοῦ κατασκευάσαντος μᾶλλον άσθένειαν δεικνύετε, εί μη καὶ μόνος ἴσχυσε δημιουργήσαι τὰ πάντα, ἀλλ' ἔξωθεν ξαυτῷ ὄργανον ἐπινοεῖ, ὥσπερ τέκτων ἣ ναυπηγός τις, μη δυνάμενος ότιοῦν ἐργάσασθαι χωρίς σκεπάρνου καὶ πρίονος. Τί οὖν τούτου ἀσεβέστερον; *Η τί δεῖ διατρίβειν όλως έν τούτοις ώς δεινοίς, αὐταρκών όντων τών προειρημένων δείξαι, φαντασίαν μόνον είναι τὰ παρ' αὐτῶν; Πρὸς δὲ τὴν Query 4. έτέραν αὐτῶν εὐήθη πάνυ καὶ μωρὰν εξέτασιν, ἢν πρὸς τὰ γυναικάρια ποιούνται, οὐδὲν μὲν πάλιν οὐδὲ περὶ ταύτης ἐχρῆν ἀποκρίνασθαι, ή τοῦτο μόνον δ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, ὅτι ο. 21. μη δέον την έκ του Θεου γέννησιν συμμετρείν τη των ανθρώπων φύσει. Ίνα δε όμως καὶ εν τούτω καταγνώσιν ξαυτών, καλόν έκ των αὐτων πάλιν ούτως αὐτοῖς ἀπαντήσαι. "Ολως εἰ περὶ υίοῦ πυνθάνονται γονέων, ενθυμείσθωσαν πόθεν εστί το γεννώμενου τέκνου. Εί γὰρ καὶ οὐκ είχευ ὁ γονεὺς υίὸν πρὶν γεννήση, άλλ' ἐσχηκώς, οὐκ ἔξωθεν οὐδὲ άλλότριον, άλλ' ἐξ ξαυτοῦ καὶ ίδιον της οὐσίας καὶ ἀπαράλλακτον ἔσχεν εἰκόνα, ὥστε τοῦτον Cp. iii. 11. έν έκείνω βλέπεσθαι, κάκείνον έν τούτω θεωρείσθαι. Εί τοίνυν έκ των ανθρωπίνων παραδειγμάτων τὸν χρόνον των γεννώντων λαμβάνουσι, διὰ τί μὴ ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ τὸ κατὰ φύσιν καὶ τὸ ίδιον ενθυμοῦνται των τέκνων πρὸς τοὺς γονέας, άλλὰ κατὰ τους όφεις μόνον το προς τον ίον επιτήδειον εκ της γης εκλέγονται; Έδει δὲ πυνθανομένους αὐτοὺς γονέων καὶ λέγοντας, ' Οὐκ είχες υίὸν πρὶν γεννήσης; ' προσθείναι καὶ εἰπείν, ' Ἐὰν δὲ σχης υίον, αρά γε έξωθεν ώσπερ οίκίαν, ή τι έτερον κτήμα άγοράζεις; ' Ίνα σοι ἀποκρίνηται' ' Οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐξ ἐμοῦ ἐστι. Τὰ μὲν γὰρ ἔξωθεν κτήματά ἐστι, καὶ ἀφ' ἐτέρου εἰς ἔτερον μετέρχεται ὁ δὲ νίὸς εξ εμοῦ εστι, καὶ τῆς εμῆς οὐσίας ίδιος καὶ ὅμοιος, οὐκ ἀφ' ἐτέρου εἰς ἐμὲ γεγονως, ἀλλ' ἐξ ἐμοῦ γεγεννημένος διὸ καὶ ἐν ἐκείνω ὅλος εἰμὶ, μένων αὐτὸς ὅ εἰμι. Οὕτω γὰρ ἔχει καν ὁ γονεὺς τῷ χρόνῳ διαφέρη, ὡς ἄνθρωπος ἐν χρόνω καὶ αὐτὸς γεγονώς, ἀλλ' ἔσχεν αν καὶ αὐτὸς ἀεὶ συνυπάρχον τὸ τέκνον, εὶ μὴ ἡ φύσις ἐνεπόδιζε καὶ ἐκώλυε τὸ δύνασθαι.

Cp. c. 20.

Cp. iii. 3.

Cp. Heb. vii. Καὶ γὰρ καὶ ὁ ' Λευὶ ἔτι ἦν ἐντῆ ὀσφύϊ ' τοῦ προπάππου, πρὶν αὐτὸς γεννηθη, καὶ ὁ πάππος γεννήση. "Όταν οὖν εἰς τοῦθ' ἡλικίας ἔλθοι ό ἄνθρωπος, εν ή καὶ τὸ δυνατὸν ή φύσις παρέχει, εὐθὺς ἀνεμποδίστω τη φύσει πατηρ ὁ ἄνθρωπος γίνεται τοῦ ἐξ ἑαυτοῦ υίοῦ.

27. Οὐκοῦν εὶ γονέων περὶ τέκνων ἐπύθοντο, καὶ ἔγνωσαν ότι τὰ φύσει τέκνα οὐκ ἔξωθεν ἀλλ' ἐκ τῶν γονέων εἰσὶν, ὁμολογείτωσαν καὶ περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὅλως ἐκ τοῦ Πατρός έστι. Καὶ περὶ τοῦ χρόνου ζητοῦντες, τὸ ἐμποδίζον τὸν Θεον λεγέτωσαν, (χρη γαρ εξ ων ως χλευάζοντες επυνθάνοντο, έκ τούτων αὐτοὺς ἀσεβοῦντας διελέγχειν') εἰπάτωσαν τοίνυν τί τὸ ἐμποδίζον τὸν Θεὸν ἀεὶ τοῦ Υίοῦ Πατέρα αὐτὸν είναι; Τὸ γὰρ ἐκ πατρὸς είναι τὸ γεννώμενον ωμολόγηται. Ίνα δὲ καὶ ὅλως τι τοιοῦτον λογισάμενοι περὶ τὸν Θεὸν καταγνῶσιν ξαυτών, ώσπερ ηρώτησαν γυναίκας περί τών χρόνων, ούτω πυνθανέσθωσαν καὶ τοῦ ἡλίου περὶ τοῦ ἀπαυγάσματος αὐτοῦ, καὶ της πηγης περί του έξ αὐτης, ενα μάθωσιν ὅτι καίπερ ὅντα γεννήματα ταθτα, έστι και άει συν έκείνοις, έξ ων καί είσιν. Εί δὲ καὶ τὸ 'φύσει' καὶ τὸ ' ἀεὶ' οἱ τοιοῦτοι γονεῖς ἔχουσι πρὸς τὰ τέκνα, διὰ τί τὸν Θεὸν ἐλάττονα τῶν γενητῶν ὑπονοοῦντες, οὐ φανερώτερον ξαυτών την ἀσέβειαν ξξάγουσιν; Εἰ δὲ τοῦτο

(Cp. c. 13.

μεν ου τολμωσιν εκ φανερού λέγειν, δμολογείται δε δ Υίδς μή έξωθεν, άλλ' έκ τοῦ Πατρός είναι φύσει γέννημα, οὐδεν δε οὐδε τὸ ἐμποδίζον ἐστὶ τὸν Θεόν ('οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεὸς,' Judith viii. 16. άλλα και πλέον έστι του ήλίου, μαλλον δε Θεός έστι του ήλίου') δήλον ὅτι καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀεί ἐστι συνυπάρχων ὁ Cp. ii. 40. Λόγος τῶ Πατρὶ, δι' οὖ τὰ πάντα οὐκ ὄντα εἰς τὸ εἶναι πεποίηκευ δ Πατήρ. "Ότι μεν οθυ δ Υίδος οθκ ' εξ οθκ όντων,' άλλ' ἀίδιός τε καὶ ἐκ τοῦ Πατρός ἐστι, καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δείκυυσι καὶ ἡ ἐρώτησις δὲ τῶν αἰρετικῶν πρὸς τοὺς γονέας διελέγχει την κακόνοιαν αὐτῶν. Έγνωσαν γὰρ τὸ κατὰ φύσιν, καὶ λοιπου καὶ περὶ τῶυ χρόνων ήσχύνθησαν.

28. 'Ότι δὲ οὐ δεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ γέννησιν παραβάλλειν τῆ των ανθρώπων φύσει, και νομίζειν ' μέρος ' είναι τοῦ Θεοῦ τὸν Υίὸν αὐτοῦ, ἢ ὅλως τι 'πάθος' σημαίνειν τὴν γέννησιν, φθάσαντες c. 21. μεν είπομεν εν τοις έμπροσθεν, και νυν δε τα αυτά φαμεν 'οὐκ έστιν ως ἄνθρωπος ὁ Θεός. 'Ανθρωποι μεν γαρ παθητικως γευνωσι, ρευστην έχοντες την φύσιν, και χρόνους αναμένοντες διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς ίδίας φύσεως ἐπὶ δὲ Θεοῦ τοῦτο λέγειν οὐκ ἔστιν. Οὐ γὰρ ἐκ μερῶν συγκείμενός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ Cp. ii. 34. ἀπαθης ὢν καὶ ἀπλοῦς, ἀπαθῶς καὶ ἀμερίστως τοῦ Υίοῦ Πατήρ έστι καὶ τούτου πάλιν μέγα τεκμήριον καὶ ἀπόδειξις ἐκ τῶν θείων γραφών. Ο Λόγος γάρ ὁ τοῦ Θεοῦ Υίός ἐστιν αὐτοῦ, καὶ ὁ Υίὸς Λόγος ἐστὶ τοῦ Πατρὸς καὶ Σοφία Λόγος δὲ καὶ Σοφία οὖτε κτίσμα οὖτε μέρος ἐστὶ τούτου, οὖ καὶ ἔστι Λόγος, οὔτε κατὰ πάθος ἐστὶ γέννημα. 'Αμφότερα γοῦν ἡ γραφὴ συνάπτουσα, 'Υίὸν' μὲν ἔφησεν, ἵνα τὸ φύσει καὶ ἀληθινὸν τῆς οὐσίας γέννημα εὐαγγελίσηται ίνα δε μή τις ἀνθρώπινον ύπολάβοι τὸ γέννημα, πάλιν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ σημαίνων, 'Λόγον' αὐτὸν είναι καὶ Σοφίαν καὶ ἀπαύγασμά φησιν. Ἐκ γὰρ τούτου καὶ τὸ ἀπαθὲς τῆς γεννήσεως, καὶ τὸ ἀίδιον, καὶ τῷ Θεῷ πρέπου λογιζόμεθα. Ποῖου οὖυ πάθος, ἡ ποῖου μέρος ἐστὶ τοῦ Πατρός ὁ Λόγος, καὶ ἡ Σοφία, καὶ τὸ ἀπαύγασμα; Καὶ τοῦτο δυνατόν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἄφρονας μαθείν. 'Ως γὰρ γυναικῶν έπύθοντο περί υίοῦ, οὕτως καὶ ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν περί τοῦ λόγου, ζνα μάθωσιν ὅτι οὖτε πάθος αὐτῶν, οὖτε μέρος ἐστὶ τοῦ

νοῦ τούτων ὁ λόγος δυ προφέρουται. Εὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων,

καίτοι παθητών όντων καὶ μεριστών όντων, τοιούτος δ λόγος, διὰ τί περὶ τοῦ ἀσωμάτου καὶ ἀμερίστου Θεοῦ πάθη καὶ μέρη λογίζονται, ίνα, τοῦτο προσποιούμενοι δῆθεν εὐλαβεῖσθαι, ἀρνήσωνται την άληθη και φύσει γέννησιν τοῦ Υίοῦ; Καὶ ὅτι μὲν τὸ έκ τοῦ Θεοῦ γέννημα οὐκ ἔστι πάθος, ίκανῶς διὰ τῶν ἔμπροσθεν ἀποδέδεικται δέδεικται δὲ καὶ ίδία νῦν ὁ Λόγος οὐ κατὰ πάθος γευνώμενος. 'Ακουέτωσαν δὲ καὶ περὶ τῆς Σοφίας τὰ αὐτά. ' οὐκ ἔστιν ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεός·' μὴ ἀνθρώπινον φανταζέσθωσαν καὶ ἐν τούτω περὶ αὐτοῦ. Καὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων πάλιν δεκτικών σοφίας γεγονότων, δ Θεός, οὐδενὸς μετέχων, αὐτὸς τῆς έαυτοῦ Σοφίας Πατήρ ἐστιν, ης οἱ μετέχοντες εἰώθασι σοφοί καλείσθαι καὶ έστι καὶ αὐτὴ ἡ Σοφία οὐ πάθος, οὐδὲ μέρος, άλλα γέννημα ίδιον τοῦ πατρός. Διὰ τοῦτο ἀεὶ Πατηρ, καὶ οὐκ έπιγέγονε τῷ Θεῷ τὸ 'πατὴρ,' [να μὴ καὶ τρεπτὸς είναι νομισθή. Εί γὰρ καλὸν τὸ είναι αὐτὸν Πατέρα, οὐκ ἀεὶ δὲ ἦν Πατὴρ, οὐκ ἀεὶ ἄρα τὸ καλὸν ἢν ἐν αὐτῶ.

Arian obi.

C. 24.

29. ''Αλλ' ίδου,' φασί, 'καὶ ἀεὶ ποιητής ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ οὐκ έπιγέγονεν αὐτῷ τοῦ δημιουργείν ἡ δύναμις ἄρ' οὖν, ἐπειδὴ δημιουργός έστιν, ἀίδιά έστι καὶ τὰ ποιήματα, καὶ οὐ θέμις

[Al. YERRYO]] $\epsilon i\pi \epsilon i\nu$ οὐδὲ ἐπὶ τούτων, Οὐκ ἦν πρὶν $\gamma \epsilon \nu \eta \theta \hat{\eta}$; ' "Αφρονες οί 'Αρειανοί' τί γὰρ ὅμοιον νίὸς καὶ ποίημα, ἵνα τὰ ἐπὶ τοῦ πατρὸς ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν δημιουργῶν εἴπωσι; πῶς δὲ, τοσαύτης διαφοράς έν τοις έμπροσθεν δειχθείσης γεννήματος καὶ ποιήματος, έμμένουσι τῆ ἀμαθία; Πάλιν οὖν τὸ αὐτὸ λεκτέον τὸ ποίημα έξωθεν τοῦ ποιοῦντός έστιν, ώσπερ εἴρηται, ὁ δὲ νίὸς ἴδιον τῆς ούσίας γέννημά έστι διὸ καὶ τὸ μὲν ποίημα οὐκ ἀνάγκη ἀεὶ

Cp. de Syn.

είναι ὅτε γὰρ βούλεται ὁ δημιουργὸς, ἐργάζεται τὸ δὲ γέννημα οὐ βουλήσει ὑπόκειται, ἀλλὰ τῆς οὐσίας ἐστὶν ἰδιότης. Καὶ Cp. iii. 67. ποιητής μεν αν είη και λέγοιτο, καν μήπω ή τα έργα πατήρ δε οὐκ αν λεχθείη οὐδ' αν είη, μη ὑπάρχοντος νίοῦ. 'Εὰν δὲ περιεργάζωνται διὰ τί ὁ Θεὸς, ἀεὶ δυνάμενος ποιείν, οὐκ ἀεὶ ποιεί,

Ib, ix. 20.

Rom. xi. 34. μαινομένων μεν καὶ αὕτη ἡ τόλμα. 'Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, η τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; η πῶς 'ἐρεῖ τὸ πλάσμα' τῷ κεραμεῖ, 'Τί με οὕτως ἐποίησας;' 'Ίνα δὲ, καν άμυδρόν τινα λογισμόν εύρόντες, μή σιωπήσωμεν, ακουέτωσαν ὅτι, ϵ ἰ καὶ τῷ Θ εῷ δυνατὸν ἀεὶ ποιεῖν, ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο τὰ γενητα αίδια είναι εξ ουκ όντων γάρ έστι, και ουκ ην πρίν γένηται. Τὰ δὲ οὐκ ὄντα πρὶν γένηται πῶς ἠδύνατο συνυπάρχειν τῷ ἀεὶ ὄντι Θεῷ; Διὸ καὶ πρὸς τὸ λυσιτελές αὐτῶν άφορων δ Θεός, ὅτε εἶδεν ὅτι δύναται γενόμενα διαμένειν, τότε καὶ πεποίηκε πάντα. Καὶ ὅσπερ δυνάμενος καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τοῦ ᾿Αδὰμ, ἢ ἐπὶ Νῶε, ἢ ἐπὶ Μωϋσέως ἀποστείλαι τὸν ἑαυτοῦ Λόγου, οὐκ ἀπέστειλευ εἰ μὴ ' ἐπὶ συντελεία τῶν αἰώνων' τοῦτο Heb. ix. 26. γὰρ εἶδε λυσιτελεῖν πάση τῆ κτίσει οὕτω καὶ τὰ γενητὰ, ὅτε ηθέλησε καὶ λυσιτελες ην αὐτοις, ἐποίησεν. 'Ο δέ γε Υίὸς, οὐκ ων ποίημα, άλλ' ίδιος της οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ἀεὶ ἔστιν ἀεὶ γὰρ ὄντος τοῦ Πατρὸς, ἀεὶ εἶναι δεῖ καὶ τὸ ἴδιον τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὅπερ ἐστὶν ὁ Λόγος αὐτοῦ καὶ ἡ Σοφία. Καὶ τὰ μὲν κτίσματα καν μηδέπω υπάρχη, ουκ έλαττοι τον ποιητήν έχει γὰρ τὸ δύνασθαι δημιουργεῖν, ὅτε βούλεται τὸ δὲ γέννημα, ἐὰν μη ἀεὶ συνη τῷ Πατρὶ, ἐλάττωμα της τελειότητος της οὐσίας αὐτοῦ ἐστιν. Θθεν τὰ μεν ποιήματα, ὅτε ἡθέλησεν, ἐδημιουργήθη διὰ τοῦ Λόγου αὐτοῦ· ὁ δὲ Υίὸς ἀεί ἐστιν ἴδιον γέννημα c.9. της του Πατρός οὐσίας.

30. Ταθτα τους μεν πιστους ευφραίνει, τους δε αίρετικους Query 2. λυπεί βλέποντας αναιρουμένην αὐτῶν τὴν αἰρεσιν καὶ γὰρ κἀκείνη πόλιν αὐτῶν ἡ ἐρώτησις ἐν τῷ λέγειν, ' Εν τὸ ἀγένητον, [Cp. Bened. Edd. adm. η δύο; ' οὐκ ὀρθὴν αὐτῶν δείκνυσι τὴν διάνοιαν, ἀλλ' ὕποπτον in Ep. de Decr. Nic. καὶ δόλου μεστήν. Οὐ γὰρ ἐπὶ τιμῆ τοῦ Πατρὸς οὕτως ἐρω- tom.i.p. τῶσιν, ἀλλ' ἐπὶ ἀτιμία τοῦ Λόγου. *Αν γοῦν τις, ἀγνοῶν τὴν πανουργίαν αὐτῶν, ἀποκρίνηται, ' Εν τὸ ἀγένητον,' εὐθὺς τὸν [ΑΙ. ἀγέννηξαυτών ίὸν εξεμούσι λέγοντες. 'Οὐκοῦν ὁ Υίὸς των γενητών έστι, καὶ καλῶς εἰρήκαμεν, Οὐκ ἦν πρὶν γενηθῆ.' Πάντα γὰρ φυρωσι καὶ κυκωσιν, ΐνα μόνον διαστήσωσι τὸν Λόγον ἀπὸ τοῦ Πατρός, και τον δημιουργόν των όλων τοις ποιήμασι συναριθμήσωσι. Πρώτον μεν οθν καὶ κατὰ τοθτο καταγνώσεώς είσιν άξιοι, ὅτι μεμφόμενοι τοῖς ἐν Νικαία συνελθοῦσιν ἐπισκόποις Cp. de Syn. ώς ἀγράφοις χρησαμένοις λέξεσι, καίτοι μὴ δυσφήμοις, ἀλλ' $^{28}_{Afros}$ 6. έπ αναιρέσει της ασεβείας αὐτων κειμέναις, ηὐτομόλησαν είς την αυτην αιτίαν αυτοι έξ αγράφων φθεγγόμενοι, και έπινοουντες λοιδορίας κατὰ τοῦ Κυρίου, 'μὴ γινώσκοντες μήτε ἃ λέγουσι, ι Tim. i. 7. μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται.' Ἐρωτησάτωσαν γοῦν Ελληνας, παρ' ων ήκουσαν (οὐ γὰρ των γραφων, ἀλλ' ἐκείνων έστιν εύρεμα) Ίνα ἀκούσαντες πόσα σημαινόμενα ή λέξις έχει,

[Al. ayévvŋ-τον, -τος, etc.]

De Syn. 46.

μάθωσιν ότι οὐδὲ περὶ ὧν λέγουσιν ἐπίστανται καλῶς ἐρωτᾶν. Κάγω γαρ δι' αὐτοὺς ἐπυθόμην λέγεσθαι ' ἀγένητον ' τὸ 'μηδέπω μεν γενόμενον, δυνάμενον δε γενέσθαι, ως το ξύλον το μήπω μεν γενόμενον, δυνάμενον δε γενέσθαι σκάφος. Καὶ αὖθις ἀγένητον λέγεσθαι τὸ ' μήτε γενόμενον, μήτε δυνάμενον γενέσθαι ποτε,' ώς τὸ τρίγωνον τετράγωνον, καὶ ὁ ἄρτιος ἀριθμὸς περιττός. Οὔτε γὰρ τὸ τρίγωνον γέγονέ ποτε τετράγωνον, οὔτε γένοιτ' ἄν ποτε άλλ' οὖτε ὁ ἄρτιος γέγονέ ποτε περιττὸς, οὖτε γένοιτ' ἄν ποτε περιττός. Λέγεται δὲ πάλιν ἀγένητον τὸ 'ὑπάρχον μὲν, μη γενηθεν δε έκ τινος, μηδε όλως έχον ξαυτού τινα πατέρα. Προσέθηκε δὲ καὶ ὁ πανοῦργος σοφιστὴς 'Αστέριος, ὁ καὶ τῆς Cp. ii. 24, 28, αίρεσεως συνήγορος, εν τῷ ἰδίφ συνταγματίφ λέγων, ἀγένητον 37, 40; iii. 2. Δίναι τὸ 'μὴ ποιηθεν. ἀλλ' ἀεὶ ὄν.' Κατὰ ποίον οὖν σημαινόείναι τὸ 'μὴ ποιηθὲν, ἀλλ' ἀεὶ ὄν.' Κατὰ ποίον οὖν σημαινόμενον νοοῦσι τὸ ἀγένητον, ἔδει προστιθέντας αὐτοὺς ἐρωτῷν,

ίνα καὶ ὁ ἐρωτώμενος ὀρθῶς ἀποκρίνηται.

[Al. γεν-νηθέν.]

31. Εί δε νομίζουσι καλώς ερωτάν, εν τώ λέγειν, "Εν τὸ άγενητον, η δύο; ἀκούσονται πρώτον μεν, ως άμαθεις, πολλά τε είναι καὶ οὐδὲν, πλείστα μὲν τὰ 'δυνάμενα γενέσθαι,' οὐδὲν δὲ τὸ ' μη δυνάμενον,' ώσπερ είρηται. Εί δε, ως 'Αστερίω ήρεσε το μη ποίημα, άλλ' ά εὶ δυ, άγ ένητον είναι, ούτως έρωτῶσιν άκου έτωσαν ούχ ἄπαξ, ἀλλὰ πολλάκις, ὅτι καὶ ὁ Υίὸς οὕτω κατὰ ταύτην τὴν έκδοχην αγένητος αν λεχθείη. Ούτε γαρ των γενητών, ούτε ποίημά έστιν, άλλα και αιδίως σύνεστι τῷ Πατρί, ώσπερ καὶ ήδη δέδεικται, καν πολλάκις μεταβάλλωνται, ίνα μόνον κατα τοῦ Κυρίου λέγωσιν, ' έξ οὐκ ὄντων ἐστὶ,' καὶ 'οὐκ ἢν πρὶν γεννηθῆ.' Πάντων δη οθν έκπίπτοντες, έαν και έκεινο θελήσωσι λοιπον έρωταν κατά τὸ 'ὑπάρχον μὲν, μήτε δὲ γεννηθὲν ἔκ τινος, μήτε έχον ξαυτοῦ πατέρα, ἀκούσονται μεν καὶ παρ' ἡμῶν τὸν οὕτω σημαινόμενον ένα καὶ μόνον ἀγένητον είναι τὸν Πατέρα, οὐδὲν δὲ πλέον έξουσιν ἐκ τοῦ τοιαῦτα ἀκούειν αὐτούς. Οὐδὲ γὰρ τὸ ούτως αγένητον λέγεσθαι τον Θεον δείκνυσι γενητον είναι τον Υίον, δήλου όντος κατά τας προειρημένας αποδείξεις τοιοθτον

είναι τὸν Λόγον, οιός ἐστιν ὁ γεννήσας αὐτόν. Οὐκοῦν εἰ ἀγέν-

ητος δ Θεός, οὐ γενητή, άλλα γέννημά έστιν ή τούτου είκων,

C. 19.

ήτις έστιν δ Λόγος αὐτοῦ καὶ ἡ Σοφία. Ποία γὰρ ἐμφέρεια τῷ γενητώ πρός τὸ ἀγένητον; (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ λέγειν οὐκ δκυητέου) ἐπεὶ εἰ ὅμοιου τὸ γευητὸυ τῷ ἀγευήτῳ θέλουσιυ, ὡς (Qu. suppl. τὸν δρωντα τοῦτο βλέπειν ἐκεῖνο, οὐ μακράν εἰσιν εἰπεῖν, ὅτι καὶ τὸ ἀγένητον καὶ κτισμάτων ἐστὶν εἰκων, καὶ λοιπὸν πέφυρται πάντα παρ' αὐτοῖς, γενητων μεν εξίσωσις προς το αγενήτον, αγενήτου δε καθαίρεσις μετρουμένου πρός τα ποιήματα, ίνα μόνον τὸν Υίὸν ἐν τοῖς ποιήμασι καταγάγωσιν.

32. 'Αλλ' οὐδὲ αὐτοὺς οἷμαι θελήσαι λέγειν ἔτι τὰ τοιαῦτα, έαν 'Αστερίω γε τώ σοφιστή πείθωνται. 'Εκείνος γαρ, καίπερ Asterius σπουδάζων συνηγορείν τῆ 'Αρειανῆ αἰρέσει, καὶ λέγων 'ἐν εἶναι quoted. τὸ ἀγένητον, τὰ ἐναντία τούτοις ἀντιφθέγγεται, λέγων καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ ἀγένητον καὶ ἄναρχον εἶναι καὶ ἔστι μέρος ών έγραψε ταῦτα 'Οὐκ εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος, Χριστὸν ii. 37; de κηρύσσειν την τοῦ Θεοῦ δύναμιν, ή την τοῦ Θεοῦ σοφίαν, ἀλλὰ δίχα της προσθήκης, "δύναμιν Θεού καὶ Θεού σοφίαν," ἄλλην ε Cor. i. 24. μεν είναι την ίδιαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δύναμιν, την έμφυτον αὐτοῦ καὶ συνυπάρχουσαν αὐτῷ ἀγενήτως κηρύσσων. Καὶ πάλιν μετ' όλίγα 'Καίτοι γε ή μεν αΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ σοφία, ην ἄναρχόν τε καὶ ἀγένητον οἱ τῆς ἀληθείας ἀποφαίνονται λογισμοὶ, μία αν είη δήπουθεν και αὐτή. Εί γαρ και μη καλώς νοήσας τὸ τοῦ ἀποστόλου ρητον, ἐνόμισεν είναι δύο σοφίας, ἀλλ' ὅμως συνυπάρχουσαν αὐτῷ ἀγένητον σοφίαν εἰρηκὼς, οὐκέτι εν τὸ ανένητον, αλλά καὶ έτερον έφησεν αγένητον είναι σύν αὐτώ. Τὸ γὰρ συνύπαρχον οὐκ ξαυτῷ ἀλλ' ξτέρω συνυπάρχει. "Η τοίνυν 'Αστερίω πειθόμενοι, μηκέτι έρωτάτωσαν, "Εν τὸ ἀγένητον, η δύο; ' Ίνα μη ως αμφιβάλλοντες μάχωνται προς έκείνον' η εί εναντιούνται κάκείνω, μη επερειδέσθωσαν αὐτοῦ τῷ συνταγματίω, ΐνα μὴ ' ἀλλήλους δάκνοντες ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῶσι.' Gal. v. 15. Καὶ ταῦτα μὲν δι' ὀλίγων πρὸς τὴν ἀμαθίαν αὐτῶν εἰρήσθω. Πρός δέ γε την πανούργον αὐτών προαίρεσιν τί τοσούτον ἄν τις είποι: τίς αὐτοὺς οὐκ ἂν οὕτως μαινομένους μισήσειε δικαίως; Έπειδη γαρ οὐκέτι παρρησίαν έχουσιν εν τῷ λέγειν, ' εξ οὐκ ουτων, καὶ, 'οὐκ ἢν πρὶν γεννηθῆ, ' ἐπενόησαν ἐαυτοῖς τὴν τοῦ ' ἀγενήτου' λέξιν, Ίνα τὸν Υίὸν γενητὸν παρὰ τοῖς ἀκεραίοις λέγουτες, αὐτὰ πάλιν ἐκεῖνα τὰ ῥήματα, τὸ 'ἔξ οὐκ ὄντων,' καὶ

τὸ 'οὐκ ἦν ποτε,' σημαίνωσιν' ἐν γὰρ τούτοις τὰ γενητὰ καὶ τὰ

κτίσματα σημαίνονται.

33. Έδει οθν, είπερ θαβροθσιν οις λέγουσι, τούτοις και έπιμένειν, καὶ μὴ ποικίλως μεταποιείν ξαυτούς. 'Αλλ' οὐ θέλουσι. νομίζοντες εὐχερῶς ἄπαντα δύνασθαι, ἐὰν τῷ ὀνόματι τούτο σκέπουτες την αίρεσιν προβάλωνται τὸ 'ἀγένητον' καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ τοῦ ἀγενήτου λεξείδιου οὐ πρὸς τὸν Υίὸν ἔχει τὴν σημασίαν, καν ούτοι γογγύζωσιν, άλλα προς τα γενητά και δμοιον ἄν τις ἴδοι τούτου τὸ 'Παντοκράτωρ,' καὶ τὸ 'Κύριος τῶν δυνάμεων. Εί γὰρ τῶν πάντων ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ Λόγου κρατεῖ καὶ κυριεύει, καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς βασιλεύει ὁ Υίὸς, καὶ τὸ κράτος πάντων έχει, ὡς Λόγος καὶ ὡς εἰκὼν τοῦ Πατρὸς, εὖδηλον ως οὐδὲ ωδε τοῖς πᾶσι συναριθμεῖται ὁ Υίὸς, οὐδὲ δί αὐτὸν λέγεται παντοκράτωρ καὶ Κύριος, άλλὰ διὰ τὰ δι' Υίοῦ γενόμενα, ων καὶ κρατεί καὶ κυριεύει διὰ τοῦ Λόγου. Καὶ τὸ άγένητον ἄρα οὐ διὰ τὸν Υίὸν, ἀλλὰ διὰ τὰ δι' Υίοῦ γενόμενα σημαίνεται καὶ καλώς, ὅτι οὐκ ἔστιν ώς τὰ γενητὰ ὁ Θεὸς, άλλα και τούτων κτίστης δια του Υίου και δημιουργός έστιν. "Ωσπερ δε τὸ 'ἀγένητον' πρὸς τὰ γενητὰ σημαίνεται, οὕτως καὶ τὸ 'Πατὴρ' δηλωτικόν ἐστι τοῦ Υίοῦ· καὶ ὁ μὲν ποιητὴν καὶ δημιουργόν καὶ ἀγένητον ὀνομάζων τὸν Θεὸν, τὰ κτίσματα καὶ τὰ γενητὰ βλέπει καὶ καταλαμβάνει ὁ δὲ τὸν Θεὸν Πατέρα καλών, εὐθὺς τὸν Υίὸν νοεί καὶ θεωρεί. Διὸ καὶ θαυμάσειεν αν τις αὐτῶν τὴν ἐπ' ἀσεβεία φιλονεικίαν, ὅτι, καίτοι καὶ τοῦ ονόματος τοῦ ' ἀγενήτου ' καλὴν ἔχουτος τὴν προειρημένην διάνοιαν, καὶ δυναμένου μετ' εὐσεβείας ὀνομάζεσθαι, αὐτοὶ κατὰ την ιδίαν αιρεσιν προφέρουσιν έπ' ατιμία του Υίου, ουκ αναγνόντες ὅτι ὁ τιμῶν τὸν Υίὸν τιμᾶ τὸν Πατέρα, καὶ 'ὁ τὸν Υίὸν ατιμάζων ατιμάζει τον Πατέρα.' Εί γαρ όλως αὐτοις εὐφημίας καὶ της εἰς τὸν Πατέρα τιμης ἔμελεν, ἔδει μᾶλλον, καὶ τοῦτο βέλτιον καὶ μείζον ην, 'Πατέρα' τὸν Θεὸν εἰδέναι τε καὶ λέγειν αὐτοὺς, ἡ ἐκείνως ὀνομάζειν αὐτόν. Λέγοντες μὲν γὰρ ἐκείνοι τὸν Θεὸν ' ἀγένητον,' ἐκ τῶν γενομένων ἔργων αὐτὸν, καθάπερ είρηται, ποιητήν μόνον και δημιουργόν λέγουσι, νομίζοντες ότι καὶ τὸν Λόγον ποίημα ἐκ τούτου σημαίνειν δύνανται κατὰ τὴν ίδίαν ήδονήν ό δὲ τὸν Θεὸν 'Πατέρα' λέγων, ἐκ τοῦ Υίοῦ τοῦτον

Cp. de Decr. Nic. 30.

John v. 23.

σημαίνει, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι, Υίοῦ ὄντος, ἐξ ἀνάγκης διὰ τοῦ Υίοῦ τὰ γενητὰ πάντα ἐκτίσθη. Καὶ οὖτοι μὲν 'ἀγένητον' λέγοντες, μόνον έκ των ξργων σημαίνουσιν αυτον, και ουκ ζσασι και αυτοί τὸν Υίὸν, ὥσπερ Ελληνες ὁ δὲ 'Πατέρα' λέγων τὸν Θεὸν ἐκ τοῦ Λόγου σημαίνει τοῦτον. Είδως δε τον Λόγον, οίδεν αὐτον δημιουργον όντα, καὶ καταλαμβάνει ὅτι ΄δι' αὐτοῦ τὰ πάντα γέγονεν.' John i. 3

34. Οὐκοῦν εὐσεβέστερον καὶ ἀληθὲς ἃν εἴη μᾶλλον τὸν Θεὸν De Decr. έκ τοῦ Υίοῦ σημαίνειν καὶ 'Πατέρα' λέγειν, ἢ ἐκ μόνων τῶν ἔργων ονομάζειν καὶ λέγειν αὐτὸν 'ἀγένητον.' Τοῦτο μὲν γὰρ μόνον έκαστον, καθάπερ εἶπον, καὶ κοινῆ πάντα τὰ ἐκ τοῦ βουλήματος τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Λόγου γενόμενα ἔργα σημαίνει τὸ δὲ 'Πατηρ' ἐφ' Υίοῦ μόνον σημαίνεται καὶ Ισταται. "Οσφ δὲ ὁ Λόγος τῶν γενητών διαφέρει, τοσούτω και πλείον το λέγειν τον Θεον 'Πατέρα' τοῦ λέγειν ' ἀγένητον' διαφέροι ἄν. Καὶ γὰρ τοῦτο μὲν άνραπτου καὶ ὕποπτου ἄτε ποικίληυ έχου ἐστὶ τὴυ σημασίαυ, ώστε τοῦ ἐρωτωμένου περὶ αὐτοῦ εἰς πολλὰ τὴν διάνοιαν περιφέρεσθαι τὸ δὲ 'Πατηρ' ἀπλοῦν καὶ ἔγγραφον, καὶ ἀληθέστερον, καὶ σημαίνου μόνου του Υίου έστι. Καὶ τὸ μὲυ 'ἀγένητου' παρ' Έλλήνων εθρηται των μη γινωσκόντων τον Υίον το δε 'Πατηρ' παρά τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐγνώσθη καὶ κεχάρισται. Καὶ γὰρ είδὼς αὐτὸς τίνος ἐστὶν Υίὸς, ἔλεγεν, ''Εγω ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατήρ John xiv. 10, έν έμοί έστι' καὶ, ''Ο έωρακως έμε έωρακε τον Πατέρα' καὶ, 9 'Ένω καὶ ὁ Πατὴρ ἔν ἐσμεν' καὶ οὐδαμοῦ φαίνεται τὸν Πατέρα Ib. x. 30. καλων 'άγενητον' αὐτός άλλὰ καὶ ἡμᾶς εὕχεσθαι διδάσκων οὐκ εἶπεν, "Όταν δὲ προσεύχεσθε λέγετε, Θεὲ ἀγένητε ' ἀλλὰ μᾶλλον, "Όταν δὲ προσεύχεσθε, λέγετε, Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς Luke xi. 2. οὐρανοῖς. Καὶ τὸ κεφάλαιον δὲ τῆς πίστεως ἡμῶν εἰς τοῦτο συντείνειν ήθέλησε, κελεύσας ήμας βαπτίζεσθαι οὐκ είς ὄνομα αγεννήτου καὶ γενητοῦ, οὐδὲ εἰς ὄνομα κτίστου καὶ κτίσματος, Cp. ii. 41. άλλ' 'είς ὄνομα Πατρός και Υίοῦ, και άγίου Πνεύματος.' Οὕτω Matt. xxviii. γὰρ τελειούμενοι καὶ ἡμεῖς, ἐκ ποιημάτων ὄντες, υίοποιούμεθα λοιπον, και το του 'Πατρος' δε όνομα λέγοντες, επιγινώσκομεν έκ του δυόματος τούτου καὶ τὸν ἐν αὐτῷ τῷ Πατρὶ Λόγον. Μάταιος ἄρα καὶ ἡ περὶ τῆς τοῦ ἀγενήτου λέξεως ἐπιχείρησις αὐτῶν δέδεικται, καὶ μηδὲν πλείον ἔχουσα ἡ μόνην φαντασίαν.

35. Περί δὲ τοῦ λέγειν αὐτοὺς εἰ 'τρεπτός' ἐστιν ὁ Λόγος, c. 22.

Query 3.

Cp. Alexander in Soc. i. 6.

C. 7.

περιττόν έστι περί τούτου ζητείν άρκεί γάρ και μόνον έγγράναντά με τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα, δείξαι τὸ τολμηρὸν τῆς ἀσεβείας αὐτῶν. "Εστι γὰρ ταῦτα à ώς ἐρωτῶντες φλυαροῦσιν" 'Αὐτεξούσιός έστιν, η οὐκ έστι; προαιρέσει κατά τὸ αὐτεξούσιον καλός έστι, καὶ δύναται, έὰν θελήση, τραπηναι, τρεπτης Δν φύσεως; η ως λίθος και ξύλον, οὐκ ἔχει την προαίρεσιν ἐλευθέραν είς τὸ κινεῖσθαι καὶ ῥέπειν είς ἐκάτερα; Τῆς μὲν οὖν αιρέσεως αὐτῶν οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τοιαῦτα λέγειν τε καὶ φρονείν ἄπαξ γὰρ πλάσαντες ξαυτοίς εξ οὐκ ὄντων θεὸν, καὶ κτιστον υίον, ακολούθως ώς αρμόζοντα κτίσματι τα τοιαύτα καί συνέλεξαν ξαυτοις ρήματα ξπειδή δε προς τους από της ξκκλησίας διαμαχόμενοι, καὶ ἀκούοντες παρ' αὐτῶν περὶ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου Λόγου τοῦ Πατρὸς, τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ φθέγγεσθαι τολμώσι, τίς τούτου τοῦ δόγματος μιαρώτερου αν ίδοι; Τίς τούτων καὶ μόνον ἀκούων, καν μη ἀντιλέγειν δύνηται, οὐ ταράττεται, και την ακοήν αποκλείσει, ξενιζόμενος εφ' οίς εκείνοί τε λαλοῦσι, καὶ αὐτὸς καινῶν ἀκούει ἡημάτων, ἐχόντων αὐτόθεν καὶ άπ' αὐτης της προφοράς την βλασφημίαν; Εί γὰρ τρεπτός καὶ άλλοιούμενός έστιν ο Λόγος, ποί άρα στήσεται, καὶ ποίον αὐτοῦ τὸ τέλος ἔσται τῆς ἐπιδόσεως; ἢ πῶς ὅμοιος τῷ ἀτρέπτω ὁ τρεπτὸς είναι δυνήσεται; πως δε ό τον τρεπτον 'έωρακως' έωρακέναι τὸν ἄτρεπτον νομίσειεν; ἐν ποία δὲ ἄρα ἐὰν γένηται καταστάσει, δυνήσεταί τις τὸν Πατέρα ἐν αὐτῷ βλέπειν; δῆλον γαρ ώς οὐκ ἀεί τις ὄψεται ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα, διὰ τὸ ἀεὶ τρέπεσθαι τὸν Υίὸν, καὶ ἀλλοιουμένης αὐτὸν είναι φύσεως. Ο μέν γὰρ Πατήρ ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος, καὶ ἀεὶ καὶ ὡσαύτως έχει, καὶ ὁ αὐτός ἐστιν' ὁ δὲ Υίὸς εἰ κατ' ἐκείνους τρεπτὸς, καὶ οὐκ ἀεὶ ὁ αὐτὸς, ἀλλ' ἀεὶ ἀλλοιουμένης φύσεώς ἐστι, πῶς ὁ τοιοῦτσς εἰκὼν τοῦ Πατρὸς εἶναι δύναται, οὐκ ἔχων τὸ ὅμοιον τῆς ἀτρεψίας; πως δε και όλως 'εν τω Πατρί' εστιν, αμφίβολον έχων την προαίρεσιν; τάχα δὲ καὶ τρεπτὸς ὢν, καὶ καθ' ημέραν προκόπτων, ούπω τέλειός έστιν. 'Αλλ' ή μεν τοιαύτη των 'Αρειανών οιχέσθω μανία, ή δε αλήθεια λαμπέτω, καὶ $_{\rm Cp.~c.~4\tau;~iii.}$ δεικνύτω τούτους παραφρονοῦντας. Πῶς γὰρ οὐ τέλειος ὁ ἴσος $_{\rm 6;~de~Syn.~49.}$ Θε $_{\rm e}$ $_{\rm 7}$ $_{\rm 7}$ $_{\rm 7}$ πῶς οὐκ ἄτρεπτος, ὁ μετὰ τοῦ Πατρὸς εν ὢν, καὶ

της οὐσίας ἴδιος ὢν Υίὸς αὐτοῦ; της δὲ οὐσίας τοῦ Πατρὸς

ούσης ἀτρέπτου, ἄτρεπτου αν είη και το εξ αὐτης ίδιου γένυημα.
Εὶ δὲ τούτου οὔτως ὄυτος, τοῦ Λόγου τροπην καταψεύδουται,
μαυθανέτωσαν ποῦ τούτων ὁ λόγος κιυδυνεύει· 'ἐκ γὰρ τοῦ Μαιτ. xii. 33.
καρποῦ καὶ τὸ δένδρον ἐπιγινώσκεται·' διὰ τοῦτο καὶ 'ὁ ἑω- John xiv. 9.
ρακως τὸν Υίὸν ἐώρακε τὸν Πατέρα,' καὶ ἡ τοῦ Υίοῦ γυωσις
γυωσίς ἐστι τοῦ Πατρός.

36. Οὐκοῦν ἀναλλοίωτος ἡ εἰκὼν τοῦ ἀτρέπτου Θεοῦ αν εἴη. 'Ίησους γὰρ Χριστός, χθές καὶ σήμερον ὁ αὐτός καὶ εἰς τοὺς Heb. xiii. 8. alωνας.' Καὶ ὁ μὲν Δανὶδ ψάλλων περὶ αὐτοῦ φησι, 'Καὶ σὰ Ps. ci. (cii.) κατ' ἀρχὰς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν Cp. Ep. ad σού είσιν οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὰ δὲ διαμένεις καὶ Epict. 5. πάντες ως ιμάτιον παλαιωθήσονται, και ωσει περιβόλαιον ελίξεις αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγήσονται Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν.' Ο δὲ Κύριος αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ διὰ τοῦ προφήτου λέγει, ''Ιδετέ με, ἴδετε ὅτι ἐγώ εἰμι,' καὶ, 'οὐκ Deut. xxxii. ήλλοίωμαι.' Εἰ γὰρ καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς δύναται λέγειν τις 39; Mal.iii.ό. είναι τοῦτο τὸ σημαινόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν Υίὸν ἁρμόζει τοῦτο λέγειν, ὅτι μάλιστα γενόμενος ἄνθρωπος δείκνυσι τὴν ταὐτότητα καὶ τὸ ἄτρεπτου ξαυτοῦ τοῖς νομίζουσι διὰ τὴν σάρκα ἦλλοιῶσθαι αὐτὸν, καὶ ἔτερόν τι γεγενησθαι. 'Αξιοπιστότεροι δὲ οἱ ἄγιοι καὶ μᾶλλον ὁ Κύριος τῆς τῶν ἀσεβῶν κακονοίας. Καὶ γὰρ κατὰ τὸ εἰρημένον ἀνάγνωσμα τῆς ὑμνωδίας, πάντων τῶν γενητῶν καὶ πάσης της κτίσεως, διὰ της 'οὐρανοῦ καὶ γης' σημασίας, τρεπτην καὶ ἀλλοιωτὴν ἡ γραφὴ τὴν φύσιν λέγουσα, καὶ τὸν Υίὸν ύπεξαίρουσα τούτων, δείκνυσι μηδόλως γενητὸν αὐτὸν είναι, άλλα καὶ μαλλου αὐτον άλλοιοῦντα τὰ ἄλλα, καὶ μὴ άλλοιούμενον αὐτὸν διδάσκει, δι' ὧν φησι, 'Σὰ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι. Καὶ εἰκότως γε τὰ μὲν γὰρ γενητὰ ἐξ οὐκ ὄντων ὄντα, καὶ οὐκ ὄντα πρὶν γένηται, ὅλως ὅτι οὐκ ὄντα γίνεται, άλλοιουμένην έχει την φύσιν ό δε Υίος, έκ τοῦ Πατρος ων, καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἴδιος, ἀναλλοίωτος καὶ ἄτρεπτός ἐστιν, ώς αὐτὸς ὁ Πατήρ. Οὐ γὰρ θέμις εἰπεῖν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ατρέπτου τρεπτου γενυασθαι λόγου και αλλοιουμένην σοφίαν. Πῶς γὰρ ἔτι Λόγος, εὶ τρεπτός ἐστιν; ἢ πῶς ἔτι Σοφία τὸ αλλοιούμενον; εί μη άρα ώς εν οὐσία συμβεβηκός, οὕτως εἶναι Cp. iv. 2. θέλουσιν, ώς εν ίδιαζούση τινί οὐσία συμβεβηκέναι τινά χάριν

John xiv. 6.

καὶ έξιν ἀρετής, καὶ κεκλήσθαι ταύτην οὕτως Λόγον, καὶ Υίὸν, καὶ Σοφίαν, ώστε καὶ ἀφαιρείσθαι καὶ προστίθεσθαι αὐτῆ δύνασθαι. Τοιαῦτα γὰρ φρονοῦντες πολλάκις εἰρήκασιν. οὐκ ἔστι Χριστιανῶν ἡ πίστις αὕτη. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο δείκνυσιν είναι Λόγον καὶ Υίὸν ἀληθῶς Θεοῦ, οὖτε τὴν σοφίαν ἀληθῆ Σοφίαν. Τὸ γὰρ τρεπόμενον καὶ ἀλλοιούμενον, οὐκ ἱστάμενον δὲ έν ένὶ καὶ τῷ αὐτῷ, πῶς δύναται είναι ἀληθές; Ο δέ γε Κύριος λέγει, ' Έγω είμι ή ἀλήθεια' εί τοίνυν ὁ Κύριος αὐτὸς περί ξαυτοῦ τοῦτο λέγει, καὶ τὸ ἄτρεπτου ξαυτοῦ δείκνυσιν, οί τε άγιοι μαθόντες τοῦτο μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ αἱ περὶ Θεοῦ ἔννοιαι τοῦτο Ισασιν εὐσεβες, πόθεν ταῦτ' ἐπενόησαν οἱ δυσσεβεῖς; 'Απὸ μὲν οὖν τῆς καρδίας ὡς ἀπὸ φθορᾶς αὐτὰ ἐξήμεσαν.

37. Ἐπειδή δὲ προφασίζονται τὰ θεῖα λόγια, καὶ βιάζονται παρεξηγείσθαι ταθτα κατά τὸν ἴδιον νοθυ, ἀναγκαίον τοσοθτον αποκρίνασθαι τούτοις, ὅσον ἐκδικῆσαι τὰ ρητὰ, καὶ δείξαι ταῦτα (1.)μεν όρθην έχουτα την διάνοιαν, εκείνους δε κακώς φρονούντας.

Phil.ii. 9, 10. Φασὶ τοίνυν, ὅτι γέγραπται παρὰ μὲν τῷ ἀποστόλω, ' Διὸ καὶ ό Θ εὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ παν όνομα, ΐνα έν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ παν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων,

Ps. xliv.(xlv.) καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων 'παρὰ δὲ τῷ Δαβὶδ, 'Διὰ τοῦτο έχρισέ σε ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σου έλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.' Είτα ἐπιφέρουσιν ως σοφόν τι λέγοντες 'Εί διὰ τοῦτο ύψώθη, καὶ χάριν ἔλαβε, καὶ διὰ τοῦτο κέχρισται, μισθον της προαιρέσεως έλαβε προαιρέσει δε πράξας, τρεπτης έστι πάντως φύσεως. Ταῦτα οὐ μόνον εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ γράψαι τετολμήκασιν Εὐσέβιός τε καὶ "Αρειος, καὶ οἱ ἀπ' αὐτῶν δὲ λαλείν οὐκ ὀκνοῦσι κατὰ μέσην την ἀγορὰν, οὐχ ὁρῶντες ὅσην μανίαν ὁ λόγος αὐτῶν ἔχει. Εἰ γὰρ μισθὸν προαιρέσεως ἔλαβεν α έσχεν, οὐκ αν ἐσχηκως αὐτὰ εὶ μὴ τοῦ δεομένου τὸ ἔργον ένεδείξατο, έξ άρετης άρα καὶ βελτιώσεως ταῦτα ἐσχηκώς, ελκότως έλέχθη διὰ ταῦτα καὶ Υίὸς καὶ Θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν άληθινος Υίός. Τὸ μεν γὰρ ἔκ τινος κατὰ φύσιν άληθινόν εστι γέννημα, οίος ην Ίσαὰκ τῷ ᾿Αβραὰμ, καὶ Ἰωσὴφ τῷ Ἰακὼβ, καὶ τὸ ἀπαύγασμα τῷ ἡλίω οἱ δὲ ἐξ ἀρετῆς καὶ χάριτος λεγόμενοι, μόνον είσιν έχοντες αντί της φύσεως την έκ τοῦ λαβείν

Cp. ii. 59;

χάριν, καὶ ἄλλοι παρὰ τὸ δοθὲν αὐτοῖς ὅντες, οῖοί εἰσιν οἱ ἄνθρωποι οἱ κατὰ μετοχὴν Πνεθμα λαβόντες, περὶ ὧν καὶ ἔλεγεν 'Υῖοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν.' Isa.i. 2. 'Αμέλει ἐπεὶ μὴ κατὰ φύσιν ἦσαν υἱοὶ, διὰ τοῦτο καὶ τραπέντων αὐτῶν ἀφηρέθη τὸ Πνεθμα, καὶ ἀπεκηρύχθησαν καὶ πάλιν δὲ μετανοοθντας αὐτοὺς δέξεται, καὶ διδοὺς τὸ φῶς, πάλιν υἱοὺς καλέσει ὁ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν Θεὸς οὕτω τὴν χάριν αὐτοῖς δεδωκώς.

38. Εὶ τοίνυν οὕτω καὶ τὸν Σωτῆρα λέγουσι, δειχθήσεται μήτε άληθινός, μήτε Θεός, μήτε Υίος, μήτε όμοιος τῷ Πατρί, μήτε όλως του είναι κατ' οὐσίαν Πατέρα έχων τὸν Θεὸν, ἀλλὰ της δοθείσης αὐτῷ μόνης χάριτος, τοῦ δὲ είναι κατ' οὐσίαν κτίστην τὸν Θεὸν, καθ' ὁμοιότητα τῶν πάντων, ἔχων. Τοιοῦτος δὲ ὢν, οἶον οὖτοι λέγουσι, φανήσεται μᾶλλον μηδὲ ἐξ ἀρχῆς έσχηκως τὸ ὄνομα 'Υίὸς,' εἴ γε τοῦτο τῶν ἔργων ἔπαθλον ἔσχε καὶ προκοπής, οὐκ ἄλλης ἢ τῆς ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ τὴν Cp. iii. 51. τοῦ δούλου μορφην ἀνέλαβε. Τότε γάρ ἐστιν, ὅτε 'γενόμενος Phil. ii. 8-10. ύπήκοος μέχρι θανάτου,' ύπερυψῶσθαι λέγεται, καὶ χάριν είληφέναι τὸ ὄνομα, ' Ίνα ἐν τῷ ὀνόματι 'Ιησοῦ κάμψη πᾶν γόνυ.' Τί οὖν ἦν πρὸ τούτου, εὶ νῦν ὑψώθη, καὶ νῦν ἤρξατο προσκυνείσθαι, καὶ νῦν Υὶὸς ἐλέχθη, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος; Φαίνεται γὰρ μηδὲν βελτιώσας αὐτὸς τὴν σάρκα, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς δί αὐτῆς βελτιωθείς, εἴ γε κατὰ τὴν κακόνοιαν αὐτῶν τότε ὑψώθη καὶ Υίὸς ἐλέχθη, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος. Τί οὖν ἦν πρὸ τούτου; Πάλιν γὰρ αὐτοὺς ἐρωτậν ἀνάγκη, ἵνα καὶ τὸ τέλος τῆς ἀσεβείας αὐτῶν θεωρηθη. Εἰ γάρ ἐστιν ὁ Κύριος Θεὸς, Υίὸς, Λόγος, οὐκ ἢν δὲ ταῦτα πρὸ τοῦ γένηται ἄνθρωπος ἡ ἄλλο τι ἦν παρὰ ταῦτα, καὶ ὕστερον τούτων έξ ἀρετῆς μετέσχεν, ὥσπερ εἴπαμεν η τὸ ἔτερου, (ὅπερ εἰς τὰς ἐκείνων κεφαλὰς τραπείη,) ἀνάγκη λέγειν αὐτοὺς, μηδὲ είναι πρὸ τούτου αὐτὸν, ἀλλὰ τὸ ὅλον ἄνθρωπου είναι φύσει, και μηδεν πλέον. 'Αλλ' οὐκ έστι τοῦτο τῆς έκκλησίας, τοῦ δὲ Σαμοσατέως ἐστὶ καὶ τῶν νῦν Ἰονδαίων τὸ c. 25. φρόνημα. Διὰ τί οὖν τὰ ἐκείνων φρονοῦντες, οὐχὶ καὶ ὡς 'Ιουδαίοι περιτέμνονται, άλλ' ύποκρίνονται τον Χριστιανισμόν, iii. 28. καὶ πρὸς αὐτὸν ἔχουσι τὴν μάχην; Εί γὰρ οὐκ ἦν, ἢ ἦν μεν, εβελτιώθη δε νστερον, πως δι' αὐτοῦ γέγονε τὰ πάντα, ἡ πως έν

τούτφ, εί γε μη τέλειος ην, προσέχαιρεν ὁ Πατήρ; καὶ αὐτὸς δε, εί νῦν εβελτιώθη, πώς πρό τούτου ηὐφραίνετο εν προσώπω τοῦ Πατρός ; πῶς δὲ, εἰ μετὰ τὸυ θάνατον ἔλαβε τὸ προσκυ-Gen. xviii. 2. νείσθαι, φαίνεται δ 'Αβραάμ αὐτὸν ἐν τῆ σκηνῆ προσκυνῶν καὶ Μωσης έντη βάτω; καὶ, ως είδε Δανιηλ, ' μύριαι μυριάδες καὶ χίλιαι χιλιάδες έλειτούργουν αὐτῷ; ' πῶς δὲ, εἰ νῦν κατ'αὐτοὺς έσχε την βελτίωσιν, της πρό κόσμου και της υπερκοσμίου δόξης John xvii. 5. ξαυτοῦ μυημονεύων, ἔλεγεν αὐτὸς ὁ Υίός, ' Δόξασόν με σύ, Πάτερ, τη δόξη, η είχου πρό του του κόσμου είναι παρά σοί. Εί δε νῦν ὑψώθη κατ' αὐτοὺς, πῶς πρὸ τούτου ' ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη, καὶ πάλιν, 'ἔδωκεν ὁ ΎΥψιστος φωνὴν αὐτοῦ;' Οὐκοῦν εἰ καὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι τὴν δόξαν εἶχεν δ Υίδς, καὶ ' Κύριος της δόξης' τψιστός τε ην, καὶ έξ οὐρανοῦ κατέβη, καὶ ἀεὶ προσκυνητός ἐστιν, οὐκ ἄρα καταβὰς ἐβελτιώθη, άλλα μάλλον έβελτίωσεν αὐτὸς τὰ δεόμενα βελτιώσεως καὶ εἰ τοῦ βελτιώσαι χάριν καταβέβηκεν, οὐκ ἄρα μισθὸν ἔσχε τὸ λέγεσθαι Υίδς καὶ Θεός, άλλα μαλλον αὐτός νίοποίησεν ήμας τώ Πατρί, καὶ ἐθεοποίησε τοὺς ἀνθρώπους, γενόμενος αὐτὸς

39. Οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ὢν, ὕστερον γέγονε Θεός ἀλλὰ Θεὸς

Cp. iii. 29, 32.

ἄνθρωπος.

Ex. iii. 6.

Ps. xvii.

(xviii.) 9, 13.

Dan. vii. 10.

ων, ύστερον γέγονεν άνθρωπος, ίνα μαλλον ήμας θεοποιήση. Έπεὶ εἰ, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, τότε Υίὸς καὶ Θεὸς ἐλέχθη, πρὸ δὲ τοῦ γένηται ἄνθρωπος, 'νίοὺς' ἔλεγε τοὺς πάλαι λαοὺς ὁ Θεὸς, καὶ Μωσην ἐτίθει 'θεὸν' τοῦ Φαραὼ, καὶ ἐπὶ πολλῶν ἡ γραφή Exod. vii. 1. φησιν, 'Ο Θεός έστη έν συναγωγή θεών' δήλόν έστιν ώς μετ' αὐτοὺς καὶ Υίὸς καὶ Θεὸς οὖτος ἐλέχθη. Πῶς οὖν 'πάντα δι' αὐτοῦ,' καὶ ' αὐτός ἐστι πρὸ πάντων ;' ἡ πῶς ' πρωτότοκος πάσης της κτίσεως, έχων τους προ ξαυτού κληθέντας υίους και

John i. 3. Col. i. 17, 15.

Ps. lxxxi. (lxxxii.) 1.

θεούς; πως δε οί μέτοχοι πρώτοι οὐ μετέχουσι Λόγου; Οὐκ ξστιν άληθης αθτη δόξα παρεύρεσις έστι των νθν 'Ιουδαϊζόντων. Cp. iii. 55. Πῶς γὰρ ὅλως δύνανται τινες ἐπιγνῶναι Πατέρα τὸν Θεόν;

Cp. ii. 59.

ούτε γὰρ υίοθεσία γένοιτ' αν χωρίς τοῦ ἀληθινοῦ Υίοῦ, λέγοντος Matt. xi. 27. αὐτοῦ, 'οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υίὸς, καὶ ὧ αν δ Υίὸς ἀποκαλύψη.' Πῶς δὲ καὶ θεοποίησις γένοιτ' αν χωρίς τοῦ Λόγου, καὶ πρὸ αὐτοῦ, καίτοι λέγοντος αὐτοῦ πρὸς τοὺς άδελφούς τούτων 'Ιουδαίους, 'Εὶ ἐκείνους θεούς εἶπε, πρὸς ούς John x. 35.

δ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο; ' Εἰ δὲ πάντες ὅσοι νἱοί τε καὶ θεοὶ ἐκλήθησαν, εἴτε ἐπὶ γῆς, εἴτε ἐν οὐρανοῖς, διὰ τοῦ Λόγον νἱοποιήθησαν καὶ ἐθεοποιήθησαν, αὐτὸς δὲ ὁ Υἱός ἐστιν ὁ Λόγος, δῆλον ὅτι δι' αὐτοῦ μὲν οἱ πάντες, αὐτὸς δὲ πρὸ πάντων, μᾶλλον δὲ μόνον αὐτὸς ἀληθινὸς Υἱὸς, καὶ μόνος 'ἐκ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ Νὶς. Cr. Θεὸς ἀληθινός' ἐστιν, οὐ μισθὸν ἀρετῆς ταῦτα λαβὼν, οὐδὲ ἄλλος ὢν παρὰ ταῦτα, ἀλλὰ φύσει κατ' οὐσίαν ὢν ταῦτα. Γέννημα γὰρ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὑπάρχει, ὥστε μηδένα ἀμφιβάλλειν ὅτι, καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἀτρέπτον Πατρὸς, ἄτρεπτός ἐστι καὶ ὁ Λόγος.

40. Τέως μεν οθν, ταις περί του Υιου εννοίαις χρώμενοι. ούτως πρός τὰς ἀλόγους αὐτῶν ἐπινοίας, ὡς δέδωκεν αὐτὸς ὁ Κύριος, ἀπηντήσαμεν καλὸν δὲ καὶ τὰ θεῖα λόγια παραθέσθαι λοιπον, ζυ' έτι και πλείον τοῦ μεν Υίοῦ το ἄτρεπτον αποδειχθή, καὶ ἡ ἀναλλοίωτος αὐτοῦ πατρικὴ φύσις, τούτων δὲ ἡ κακοφροσύνη. Γράφων τοίνυν Φιλιππησίοις δ ἀπόστολός φησι, 'Τοῦτο Phil. ii. 5-11. φρουείσθω εν ύμιν, δ καὶ εν Χριστώ Ἰησοῦ, δς εν μορφή Θεοῦ ύπάρχων, οὐχ άρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεώ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβων, ἐν δμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εύρεθεὶς ώς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ξαντὸν, γενόμενος ύπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῶ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πῶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πῶν γόνυ κάμψη έπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πάσα γλώσσα έξομολογήσηται ότι Κύριος 'Ιησούς Χριστός, είς δόξαν Θεού Πατρός. Τί τούτου λευκότερον καὶ ἀποδεικτικώτερον γένοιτο ἄν; οὐ γὰρ ἐξ ἐλαττόνων βελτίων γέγονεν ἀλλὰ μᾶλλον Θεὸς ' ύπάρχων, την δούλου μορφην έλαβε,' καὶ ἐν τῷ λαβεῖν οὐκ έβελτιώθη, άλλ' ' έταπείνωσεν ξαυτόν.' Ποῦ τοίνυν έν τούτοις ' μισθὸς τῆς ἀρετῆς,' ἢ ποία προκοπὴ καὶ βελτίωσις ἐν ταπεινώσει; Εί γὰρ Θεὸς ὢν, γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ, ἐξ ὕψους καταβάς, λέγεται ' ύψοῦσθαι,' ποῦ ύψοῦται, Θεὸς ὤν; δήλου ὄντος πάλιν τούτου, ὅτι, τοῦ Θεοῦ ὑψίστου ὄντος, ἐξ ἀνάγκης εῖναι δεῖ καὶ τὸν τούτου Λόγον ὕψιστον. Ποῦ οὖν πλεῖον εἶχεν ὑψωθῆναι δ έν τῶ Πατρὶ ὢν, καὶ 'ὅμοιος κατὰ πάντα' τοῦ Πατρός; Οὐκοῦν ιί. τ8, 22. πάσης προσθήκης ἀπροσδεής ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν ὡς ὑπονοοῦσιν

οί 'Αρειανοί. Εἰ γὰρ διὰ τὸ ὑψωθῆναι καταβέβηκεν ὁ Λόγος, καὶ ταῦτα γέγραπται, τίς χρεία ἦυ ὅλως καὶ ταπεινῶσαι έαυτὸυ, ίνα τοῦτο ζητήση λαβεῖν ὅπερ εἶχε; ποίαν δὲ καὶ χάριν ἔλαβεν ό της χάριτος δοτηρ; η πως έλαβε τὸ ὄνομα εἰς τὸ προσκυνείσθαι, ὁ ἀεὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ προσκυνούμενος; Καὶ πρὶν Ps. liii. (liv.) γένηται γοῦν ἄνθρωπος, παρακαλοῦσιν οἱ ἄγιοι, ' Ὁ Θεὸς, ἐν τῷ

1. Ιb. xix. (xx.) ονόματί σου σῶσόν με.' Καὶ πάλιν, ' Οὖτοι ἐν ἄρμασι, καὶ οὖτοι ἐν ໃπποις, ημείς δε εν ονόματι Κυρίου Θεοῦ ημῶν μεγαλυνθησόμεθα· καὶ ὑπὸ μὲν τῶν πατριαρχῶν προσεκυνεῖτο περὶ δὲ τῶν ἀγγέλων γέγραπται, 'Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ.'

Heb. i. 6. Ps. xcvi. (xcvii.) 7. Ib. lxxi. (lxxii.) 17, 5.

41. Εί δὲ καὶ, ὡς ψάλλει Δαυίδ ἐν τῷ ἐβδομηκοστῷ πρώτφ ψαλμῷ, 'Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμένει τὸ ὅνομα αὐτοῦ, καὶ πρὸ τῆς σελήνης είς γενεάς γενεών' πως ελάμβανεν δ είχεν άεὶ, καὶ πρίν λαβείν νῦν αὐτό; ἢ πῶς ὑψοῦται, ὁ καὶ πρὶν ὑψωθῆναι ύψιστος ών; ἢ πως έλαβε τὸ προσκυνείσθαι, ὁ καὶ, πρὶν τοῦτο νῦν λαβείν, ἀεὶ προσκυνούμενος; Οὐκ ἔστιν αἴνιγμα, ἀλλὰ

John i. 1, 14. μυστήριου θείου 'Εν ἀρχῆ ἢν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος ' δι' ἡμᾶς δὲ ὕστερον οῦτος ό Λόγος σὰρξ ἐγένετο' καὶ τὸ λεγόμενον νθν, 'ὑπερύψωσεν,' οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Λόγου ὑψουμένην σημαίνει ἡν γὰρ ἀεὶ καὶ ἔστιν 'ἴσα Θεῷ·' ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπότητός ἐστιν ἡ ὕψωσις. c. 35. Οὐ πρὶν γοῦν εἴρηται ταῦτα, εἰ μὴ ὅτε γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος· ίνα γένηται φανερον ότι το 'έταπείνωσε' και το 'ύπερύψωσεν' έπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου λέγεται οὖ γάρ ἐστι τὸ ταπεινὸν, τούτον καὶ τὸ ὑψωθηναι αν είη καὶ εί δια την πρόσληψιν της σαρκὸς τὸ ' ἐταπείνωσε' γέγραπται, δηλόν ἐστιν ὅτι καὶ τὸ ' ὑπερύψωσε' δι' αὐτήν έστι. Τούτου γὰρ ἦν ένδεὴς ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ ταπεινὸν τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ θανάτου. Ἐπεὶ οὖν εἰκὼν ὢν τοῦ Πατρὸς, καὶ ἀθάνατος ὢν ὁ Λόγος, ' ἔλαβε τὴν τοῦ δούλου μορφην, και υπέμεινε δι' ήμας ως άνθρωπος έν τη ξαυτού σαρκί

καὶ ὑπὲρ ἡμῶν λέγεται ὑπερυψοῦσθαι, ἴν' ὥσπερ τῷ θανάτω 2 Cor. v 14. αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἀπεθάνομεν ἐν Χριστῷ, οὕτως ἐν αὐτῷ τῷ Χριστώ πάλιν ήμεις ύπερυψωθώμεν, έκ τε τών νεκρών έγειρό-Heb. vi. 20; μενοι, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνερχόμενοι, 'ἔνθα πρόδρομος ὑπὲρ

τὸν θάνατον, ζυ' οῦτως ξαυτὸν ὑπξρ ἡμῶν διὰ τοῦ θανάτου προσενέγκη τῷ Πατρί· διὰ τοῦτο καὶ ὡς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς

ix. 24.

ήμων εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, οὐκ εἰς ἀντίτυπα των ἀληθινων, ἀλλ' είς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπω τοῦ Θεοῦ ύπερ ήμων. Εί δε νθν ύπερ ήμων είς αὐτον τον οὐρανον εἰσῆλθεν ὁ Χριστὸς, καίτοι καὶ πρὸ τούτου καὶ ἀεὶ Κύριος ὢν, καὶ δημιουργός τῶν οὐρανῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἄρα καὶ τὸ ὑψωθῆναι υῦν γέγραπται. Καὶ ἄσπερ αὐτὸς πάντας ἁγιάζων, λέγει πάλιν τῷ Πατρὶ ' ἐαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀγιάζειν,' οὐχ ἵνα ἄγιος ὁ Λόγος John xvii. 19. γένηται, άλλ' Ίνα αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ ἁγιάση πάντας ἡμᾶς οὕτως άρα καὶ τὸ νῦν λεγόμενον, 'ὑπερύψωσεν αὐτὸν,' οὐχ ΐνα αὐτὸς ύψωθη τψιστος γάρ έστιν άλλ ίνα αὐτὸς μεν ύπερ ήμων 'δικαιοσύνη γένηται,' ήμεις δε ύψωθωμεν έν αὐτῷ, καὶ είς τὰς 1 Cor. i. 30. πύλας εἰσέλθωμεν των οὐρανων, ας αὐτὸς πάλιν ὑπὲρ ἡμων ἀνέφξε, λεγόντων τῶν προτρεχόντων, '*Αρατε πύλας, οἱ ἄρχον- Ps. xxiii. (xxiv.) 7. τες, ύμων, και επάρθητε, πύλαι αιώνιοι, και είσελεύσεται δ βασιλεύς της δόξης.' Καὶ ὧδε γὰρ οὐκ αὐτῷ ήσαν αἱ πύλαι κεκλεισμέναι Κυρίφ καὶ ποιητή των πάντων ὄντι, άλλὰ δι' ἡμᾶς καὶ τοῦτο γέγραπται, οἰς ἦν ἡ θύρα κεκλεισμένη τοῦ παραδείσου. Gen. iii. 24. Διὸ καὶ ἀνθρωπίνως μὲν, δι' ἡν ἐφόρει σάρκα, λέγεται περὶ αὐτοῦ τὸ 'ἄρατε πύλας' καὶ τὸ 'εἰσελεύσεται,' ὡς ἀνθρώπου είσερχομένου θεϊκώς δε πάλιν περί αὐτοῦ λέγεται, ἐπειδή καὶ · Θεός εστιν ὁ Λόγος, ὅτι οὖτός εστιν ὁ Κύριος καὶ ὁ βασιλεὺς John i. 1. της δόξης. Την δε τοιαύτην είς ήμας γενομένην ύψωσιν προανεφώνει τὸ Πνεῦμα ἐν ὀγδοηκοστῷ ὀγδόῳ ψαλμῷ λέγον 'Καὶ Ps. lxxxviii. (lxxxix.) 17, ἐν τῆ δικαιοσύνη σου ὑψωθήσονται, ὅτι τὸ καύχημα τῆς δυνά- 18. μεως αὐτῶν εἶ σύ.' Εἰ δὲ δικαιοσύνη ἐστὶν ὁ Υίὸς, οὐκ ἄρα αὐτός ἐστιν, ὡς ἐνδεὴς, ὑψούμενος, ἀλλ' ἡμεῖς ἐσμεν οἱ ἐν τῆ δικαιοσύνη ύψούμενοι, ήτις έστιν αὐτός.

42. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ' ἐχαρίσατο αὐτῷ,' οὐ δι' αὐτὸν τὸν Λόγου γέγραπται ην γάρ πάλιν, και πρίν ἄνθρωπος γένηται, προσκυνούμενος, ώσπερ είπομεν, ύπό τε των αγγέλων και πάσης της κτίσεως, κατά την πατρικην ιδιότητα άλλα δι' ήμας καί ύπὲρ ἡμῶν τοῦτο πάλιν περὶ αὐτοῦ γέγραπται. "Ωσπερ γὰρ, ὡς ἄνθρωπος, ὁ Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ὑψώθη, οὔτως, ὡς ἄνθρωπος, λέγεται ' λαμβάνειν' ὅπερ εἶχεν ἀεὶ ὡς Θεὸς, ἴνα εἰς ἡμᾶς φθάση καὶ ἡ τοιαύτη δοθείσα χάρις. Οὐ γὰρ ἠλαττώθη ὁ Λόγος Cp. iv. 6.

σωμα λαβων, ίνα καὶ χάριν ζητήση 'λαβεῖν,' άλλα μαλλον καὶ

ἐθεοποίησεν ὅπερ ἐνεδύσατο, καὶ πλέον ἐχαρίσατο τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων τοῦτο. "Ωσπερ γὰρ ἀεὶ προσεκυνεῖτο, Λόγος ὢν καὶ 'ἐν μορφῆ Θεοῦ ὑπάρχων,' οὕτως ὁ αὐτὸς ὢν καὶ ἄνθρωπος γενό
Cp. ι Cor. xv. μενος, κληθείς τε Ἰησοῦς, οὐδὲν ἦττον ἔχει πᾶσαν ὑπὸ πόδα τὴν κτίσιν, καὶ 'ἐν τῷ ὀνόματι τούτῷ τὰ γόνατα κάμπτουσαν αὐτῷ,' καὶ 'ἐξομολογουμένην' ὅτι καὶ τὸ γενέσθαι σάρκα τὸν Λόγον, καὶ θάνατον ὑπομεῖναι σαρκὶ, οὐκ ἐπ' ἀδοξίᾳ τῆς θεότητος αὐτοῦ γέγουεν, ἀλλ' 'εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός.' Δόξα δὲ Πατρός ἐστι

Cp. ii. 27.

τον γενόμενον ἄνθρωπον καὶ ἀπολόμενον εύρεθηναι, καὶ νεκρωθέντα ζωοποιηθηναι, καὶ ναὸν γενέσθαι Θεοῦ. Καὶ γὰρ καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς δυνάμεων, ἀγγέλων τε καὶ ἀρχαγγέλων ἀεὶ μὲν προσκυνούντων αὐτὸν, προσκυνούντων δὲ καὶ νῦν 'ἐν τῷ ἀνόματι Ἰησοῦ' τὸν Κύριον, ἡμῶν ἐστιν αὕτη ἡ χάρις καὶ ὑπερύψωσις, ὅτι τε καὶ ἄνθρωπος γενόμενος, προσκυνεῖται ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, καὶ οὐ ξενισθήσονται αἱ οὐράνιοι δυνάμεις βλέπουσαι τοὺς συσσώμους ἐκείνου πάντας ἡμᾶς εἰσαγομένους εἰς τὰς χώρας αὐτῶν. Ἦλλως δὲ οὐκ ἂν ἐγεγόνει τοῦτο, εὶ μὴ ὁ 'ἐν μορφῆ Θεοῦ ὑπάρχων εἰλήφει δούλου μορφὴν, καὶ ταπεινώσας ἦν ξαυτὸν, μέχρι θανάτου' συγχωρήσας φθάσαι τὸ σῶμα.

1 Cor. i. 25.

43. 'Ίδοὺ γοῦν τὸ νομιζόμενον παρὰ ἀνθρώποις 'μωρὸν τοῦ Θεοῦ' διὰ τὸν σταυρὸν γέγονε πάντων ἐντιμότερον. 'Η μὲν γὰρ ἀνάστασις ἡμῶν ἐν αὐτῷ ἀπόκειται' οὐκέτι δὲ μόνος ὁ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἔθνη λοιπὸν, ὡς προείρηκεν ὁ προφήτης, τὰ μὲν εἴδωλα ἑαυτῶν καταλιμπάνουσι, τὸν δὲ ἀληθινὸν Θεὸν τὸν τοῦ Χριστοῦ Πατέρα ἐπιγινώσκουσι' καὶ ἡ μὲν τῶν δαιμόνων φαντασία κατήργηται, μόνος δὲ ὁ ὅντως Θεὸς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προσκυνεῖται. Τὸ δὲ καὶ ἐν σώματι γενόμενον τὸν Κύριον καὶ κληθέντα Ἰησοῦν προσκυνεῖσθαι, πιστεύεσθαί τε αὐτὸν Υίὸν Θεοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ ἐπιγινώσκεσθαι τὸν Πατέρα, δῆλον ὰν εἴη, καθάπερ εἴρηται, ὅτι οὐχ ὁ Λόγος, ἡ Λόγος ἐστὶν, ἔλαβε τὴν τοιαύτην χάριν, ἀλλ' ἡμεῖς.

Cp. de Incarn. 31.

τ Cor. iii. 16. Διὰ γὰρ τὴν πρὸς τὸ σῶμα αὐτοῦ συγγένειαν 'ναὸς Θεοῦ' γεγόνου αμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ υἱοὶ Θεοῦ λοιπὸν πεποιήμεθα, ὥστε καὶ ἐν ἡμῖν ἤδη προσκυνεῖσθαι τὸν Κύριον, καὶ τοὺς ὁρῶντας 'ἀπαγγέλ-

1b. xiv. 25. $\lambda \epsilon \iota \nu$, ώς δ ἀπόστολος εἴρηκεν, 'ὅτι ὄντως δ Θεὸς ἐν τούτοις ἐστί·' καθάπερ καὶ δ Ἰωάννης ἐν μὲν τῷ εὐαγγελίφ φησὶν,

'''Οσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ John i. 12. γενέσθαι' εν δε τη επιστολή γράφει, 'εν τούτω γινώσκομεν 1 John iii. 24. ότι μένει εν ήμιν, εκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ οδ έδωκεν ήμιν. Γνώρισμα δέ έστι καὶ τοῦτο τῆς εἰς ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ γενομένης άγαθότητος, ὅτι ἡμεῖς μὲν ὑψώθημεν, διὰ τὸ ἐν ἡμῖν εΐναι τὸν ύψιστον Κύριον, καὶ δι' ἡμᾶς ἡ χάρις δίδοται, διὰ τὸ γενέσθαι ώς ήμας άνθρωπον του χορηγούντα την χάριν Κύριον αὐτὸς δὲ ό Σωτηρ ' έταπείνωσεν έαυτον' έν τῷ λαβείν το ταπεινον ημών σῶμα, 'δούλου τε μορφὴν ἔλαβεν,' ἐνδυσάμενος τῆν δουλωθείσαν σάρκα τῆ ἁμαρτία. Καὶ αὐτὸς μὲν οὐδὲν παρ' ἡμῶν εἰς βελτίωσιν έσχηκεν· ἀνενδεὴς γάρ ἐστι καὶ πλήρης ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος· ήμεις δὲ παρ' αὐτοῦ μᾶλλον ἐβελτιώθημεν. Αὐτὸς γάρ ἐστι 'τὸ φως, δ φωτίζει πάντα άνθρωπον ερχόμενον είς του κόσμον.' John i. 9. Καὶ μάτην ἐπερείδονται οἱ ᾿Αρειανοὶ τῷ ΄ διὸ ᾿ συνδέσμῳ, διὰ τὸ λέγειν τὸν Παῦλον, ' Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν.' Οὐ γὰρ ἄθλον ἀρετής, οὐδὲ βελτίωσιν προκοπής αὐτοῦ σημαίνων έλεγεν, άλλα το αίτιον της είς ήμας γενομένης ύψώσεως. Τί δε τοῦτό ἐστιν ἢ τὸν 'ἐν μορφῆ Θεοῦ ὑπάρχοντα,' καὶ εὐγενοῦς Πατρός Υίον, 'ταπεινώσαι έαυτον' και δούλον ανθ' ήμων και ύπερ ήμων γενέσθαι; Εί γαρ μη ανθρωπος ο Κύριος έγεγόνει, οὐκ αν ήμεις ἀπὸ αμαρτιων λυτρωθέντες ἐκ νεκρων ἀνέστημεν, άλλ' εμένομεν ύπο γην νεκροί οὐδ' αν ύψώθημεν είς οὐρανούς, άλλ' εμένομεν εν τῷ ἄδη. Δι' ἡμᾶς ἄρα καὶ ὑπερ ἡμῶν εστι τὸ λεγόμενον 'ύπερύψωσε' καὶ ' έχαρίσατο.'

44. Τοιαύτην μὲν οὖν ἡγοῦμαι τὴν διάνοιαν τοῦ ἡητοῦ καὶ μάλα ἐκκλησιαστικὴν οὖσαν. Καὶ δεύτερον δὲ ὅμως τις ἐπιχειρήσειεν εἰς τὸ ἡητὸν, ἐκ παραλλήλου λέγων τὰ αὐτά' ὅτι οὐ τὸν
Λόγον αὐτὸν, ἢ Λόγος ἐστὶν, ὑψοῦσθαι σημαίνει' (ἔστι γὰρ, ὡς
προείρηται μικρῷ πρόσθεν, ὕψιστος καὶ ὅμοιος ὡν τῷ Πατρί')
ἀλλὰ διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεώς
ἐστι δηλωτικὸν τὸ ἡητόν. Λέγων γοῦν, 'ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν Phil. ii. 8, 9.
μέχρι θανάτου,' εὐθὺς ἐπήγαγε τὸ 'διὰ τοῦτο ὑπερύψωσε' δείξαι
θέλων, ὅτι εἰ καὶ ὡς ἄνθρωπος λέγεται τεθνηκέναι, ἀλλ' ὡς ζωὴ
ὧν ὑψώθη τἢ ἀναστάσει' 'ὁ γὰρ καταβὰς, αὐτός ἐστι καὶ Eph. iv. 8.
δ ἀναστάς.' Κατέβη γὰρ σωματικῶς' ἀνέστη δὲ, ὅτι Θεὸς ἢν
αὐτὸς ἐν σώματι. Καὶ τοῦτο πάλιν ἐστὶν οῦ χάριν ἐπήγαγε τῆ

c. 39.

διανοία ταύτη τον 'διο' σύνδεσμον, οὐ 'μισθον ἀρετῆς' οὐδὲ προκοπῆς, ἀλλ' αἰτίας δηλωτικον, δι' ἢν ἡ ἀνάστασις γέγονε· καὶδι' ἢν αἰτίαν οἱ μὲν ἄλλοι ἄνθρωποι ἀπὸ 'Αδὰμ καὶ μέχρι νῦν ἀπέθανον καὶ ἔμειναν νεκροὶ, οῦτος δὲ μόνος ὁλόκληρος ἐκ νεκρῶν ἀνέστη. 'Η δὲ αἰτία αὕτη ἐστιν, ἢν αὐτὸς προείρηκεν, ὅτι, Θεὸς ὢν, ἄνθρωπος γέγονεν. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες ἄνθρωποι, μόνον ἐξ

Rom. v. 14. 'Αδὰμ ὄντες, ἀπέθανον, καὶ τὸν θάνατον εἶχον 'βασιλεύοντα' κατ' 1 Cor. xv. 47, αὐτῶν' οὖτος δὲ 'ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἐξ οὐρανοῦ ἐστιν' ὁ γὰρ
48. 'Λόγος σὰρξ ἐγένετο.' Καὶ λέγεται ὁ τοιοῦτος 'ἄνθρωπος ἐξ

John vi. 38. οὐρανοῦ' καὶ 'ἐπουράνιος,' διὰ τὸ 'ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι' τὸν Λόγον· διὸ 'οὐδὲ κεκράτηται ὑπὸ τοῦ θανάτου.' Εἰ γὰρ καὶ

Cp. iii. 55. ἐταπείνωσεν ἐαυτὸν, συγχωρήσας μέχρι θανάτου φθάσαι τὸ ἴδιον ἐαυτοῦ σῶμα, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸ δεκτικὸν θανάτου ἀλλ' ἐκ γῆς ὑπερυψώθη, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐν σώματι Υίὸν τοῦ Θεοῦ. *Ισον γοῦν ἐστι τὸ ἐνταῦθα λεγόμενον, 'διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερ-

Acts ii. 24. ύψωσε, 'τῷ λεγομένῳ ἐν ταῖς Πράξεσι παρὰ τοῦ Πέτρου' 'δν ὁ Θεὸς ἀνέστησε, λύσας τὰς ἀδῖνας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦ**ν** δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ.' 'Ως γὰρ παρὰ τῷ Παύλφ

γέγραπται· ἐπειδὴ, ' ἐν μορφῆ Θεοῦ' ὢν, γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ' ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, διὸ καὶ ὁ Θεὸς ὑπερύψωσεν

Acts ii. 24. αὐτόν' οὕτως καὶ παρὰ τοῦ Πέτρου λέγεται, ὅτι ἐπειδὴ, Θεὸς ὢν, γέγονεν ἄνθρωπος, τὰ δὲ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα ἀπέδειξεν αὐτὸν καὶ τοῖς ὁρῶσι Θεὸν, διὰ τοῦτο 'δυνατὸν οὐκ ἦν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου.' 'Ανθρώπῳ δὲ δυνατὸν οὐκ ἦν τοῦτο κατορθῶσαι, ἴδιον γὰρ τῶν ἀνθρώπων ὁ θάνατος' διὰ

1 Pet. iii. 18. τοῦτο Θεὸς ὢν ὁ Λόγος γέγονε σὰρξ, Ίνα, ' θανατωθεὶς σαρκὶ,'

ζωοποιήση πάντας τῆ έαυτοῦ δυνάμει.

45. Έπειδὴ δὲ αὐτὸς λέγεται 'ὑψῶσθαι,' καὶ ὅτι ὁ Θεὸς αὐτῷ 'ἐχαρίσατο,' καὶ νομίζουσιν οἱ αἰρετικοὶ ἐλάττωμα εἶναι ἢ πάθος τῆς τοῦ Λόγου οὐσίας, ἀναγκαῖον εἰπεῖν πῶς καὶ ταῦτα λέγεται. 'Υψῶσθαι γὰρ λέγεται αὐτὸς ἀπὸ τῶν 'κατωτέρων μερῶν τῆς γῆς,' ἐπεὶ καὶ αὐτοῦ λέγεται ὁ θάνατος εἶναι. Αὐτοῦ δὲ λέγεται ἀμφότερα, ἐπειδὴ αὐτοῦ ἢν, καὶ οὐχ ἑτέρου, σῶμα τὸ ὑψωθὲν ἀπό τε τῶν νεκρῶν καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀναληφθέν. Αὐτοῦ δὲ πάλιν ὅντος τοῦ σώματος, καὶ οὐκ ὄντος ἐκτὸς αὐτοῦ τοῦ Λόγου, εἰκότως ὑψουμένου τοῦ σώματος, αὐτὸς, ὡς ἄνθρωπος, διὰ τὸ

Eph. iv. 9.

Phil. ii. 6.

Cp. ii. 55; iii. 31; and Cyril Alex. Epist. 2 ad Nest.

σῶμα 'ὑψοῦσθαι' λέγεται. Εἰ μὲν οὖν οὐ γέγονεν ἄνθρωπος, μὴ λεγέσθω περὶ αὐτοῦ ταῦτα εἰ δὲ 'δ Λόγος γέγονε σὰρξ,' ἀνάγκη ώς περί ανθρώπου λέγεσθαι αὐτοῦ τήν τε ανάστασιν καὶ τὴν ύψωσιν, ζν' δ μεν θάνατος λεγόμενος αὐτοῦ λύτρον ή της των ανθρώπων αμαρτίας, και κατάργησις τοῦ θανάτου, ή δὲ ανάστασις καὶ ἡ ὕψωσις βεβαία δι' αὐτὸν εἰς ἡμᾶς διαμένη. 'Επ' ἀμφοτέρων δε εξρηκεν, 'δ Θεος αυτον υπερύψωσε,' και, 'δ Θεος αὐτῶ ἐχαρίσατο ' ἵνα καὶ ἐκ τούτου δείξη πάλιν, ὅτι μὴ ὁ Πατήρ έστιν δ γενόμενος σὰρξ, ἀλλ' ὁ τούτου Λόγος ἐστὶν δ γενόμενος ἄνθρωπος, δ 'λαμβάνων' ανθρωπίνως παρά τοῦ Πατρός, καὶ 'ύψούμενος' παρ' αὐτοῦ, ὥσπερ εἴρηται. Δῆλον δὲ, καὶ οὐκ αν άμφιβάλοι τις, ὅτι ὰ δίδωσιν ὁ Πατὴρ, διὰ τοῦ Υίοῦ δίδωσι. Καὶ έστι παράδοξον καὶ ἐκπλῆξαι δυνάμενον ἀληθῶς ἡν γὰρ δίδωσιν δ Υίδς παρὰ τοῦ Πατρὸς χάριν, ταύτην αὐτὸς δ Υίδς λέγεται 'δέχεσθαι' καὶ τὴν ὕψωσιν, ἡν ὁ Υίὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς ποιεί, ταύτην ώς αὐτὸς 'ὑψούμενός' ἐστιν ὁ Υίός. Αὐτὸς γὰρ ὁ ὢν τοῦ Θεοῦ Υίὸς, αὐτὸς γέγονε καὶ Υίὸς ἀνθρώπου καὶ ὡς μὲν Λόγος, τὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς δίδωσι πάντα γὰρ, ἃ ποιεῖ καὶ δίδωσιν δ Πατηρ, δι' αὐτοῦ ποιεῖ τε καὶ παρέχει ώς δε Υίδς ἀνθρώπου, αὐτὸς ἀνθρωπίνως λέγεται τὰ παρ' ἐαυτοῦ δέχεσθαι, διὰ τὸ μὴ iii. 40. έτέρου, ἀλλ' αὐτοῦ είναι τὸ σῶμα, τὸ φύσιν ἔχον τοῦ δέχεσθαι την χάριν, καθάπερ είρηται. Ἐλάμβανε γὰρ κατὰ τὸ ὑψοῦσθαι τὸν ἄνθρωπον τήνωσις δὲ ἦν τὸ θεοποιεῖσθαι αὐτόν. Αὐτὸς δὲ ὁ Λόγος εἶχεν ἀεὶ τοῦτο κατὰ τὴν πατρικὴν ξαυτοῦ θεότητα καὶ τελειότητα.

46. Τὸ μὲν οὖν παρὰ τῷ ἀποστόλφ γεγραμμένον, τοιοῦτον έχου τὸυ νοῦν, ἐλέγχει τοὺς ἀσεβεῖς τὸ δὲ παρὰ τῷ ὑμνῳδῷ (2) λεγόμενον την αὐτην πάλιν έχει διάνοιαν ὀρθην, ην παρεξηγοῦνται μεν οὖτοι, ὁ δε ψαλμφδὸς δείκνυσιν εὐσεβῆ. Φησὶ γὰρ καὶ αὐτὸς, 'Ο θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αίωνα τοῦ αίωνος. Ps. xliv. (xlv.) 'Ράβδος εὐθύτητος ἡ ράβδος της βασιλείας σου. 'Ηγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς, δ Θεός σου, έλαιον άγαλλιάσεως παρά τοὺς μετόχους σου. *Ιδετε, ω 'Αρειανοί, και επίγνωτε καν εντεύθεν την αλήθειαν. ' Μετόχους ' τοῦ Κυρίου πάντας ἡμᾶς εἴρηκεν ὁ ψάλλων. Εἰ δε ' έξ οὐκ ὄντων' ἢν καὶ τῶν γενητῶν είς, είς ἢν αν τῶν

μετεχόντων καὶ αὐτός ἐπειδη δὲ αὐτὸν μὲν Θεὸν αἰώνιον ὕμνησε λέγων, ''Ο θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν alῶνa τοῦ alῶνos,' τὰ δὲ ἄλλα πάντα μετέχειν αὐτοῦ δεδήλωκε, τί δεῖ νοεῖν ἢ ὅτι των μεν γενητων άλλος έστι, του δε Πατρός μόνος αὐτός έστι Λόγος ἀληθινὸς, ἀπαύγασμα, καὶ σοφία, ης τὰ γενητὰ πάντα

2 Cor. iv. 4; Col. i. 15.

μετέχει, καὶ ἀγιάζεται παρ' αὐτοῦ τῷ Πνεύματι; Καὶ ἐνταῦθα γοῦν 'χρίεται,' οὐχ ἵνα Θεὸς γένηται· ἦν γὰρ καὶ πρὸ τούτου· οὐδ' Ίνα βασιλεύς γένηται ην γὰρ ἀϊδίως βασιλεύων, 'εἰκων' ύπάρχων τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ λόγιον δείκνυσιν ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάλιν καὶ τοῦτο γέγραπται. Οἱ μὲν γὰρ κατὰ τὸν Ἰσραὴλ βασιλείς, ὅτε ἐχρίοντο, τότε βασιλείς ἐγίνοντο, οὐκ ὅντες πρότερον βασιλείε, ως Δαβίδ, ως Έζεκίας, ως Ίωσίας καὶ οἱ ἄλλοι. ό δὲ Σωτὴρ τὸ ἔμπαλιν, Θεὸς ὢν, καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς αεί βασιλεύων, τοῦ τε Πνεύματος τοῦ άγίου χορηγὸς ών αὐτὸς, ομως δὲ λέγεται νῦν 'χρίεσθαι,' ΐνα πάλιν, ὡς ἄνθρωπος λεγόμενος τῷ Πνεύματι χρίεσθαι, ἡμιν τοις ἀνθρώποις, καθάπερ τὸ ύψωθηναι καὶ τὸ ἀναστηναι, ούτως καὶ την τοῦ Πνεύματος ἐνοίκησιν καὶ οἰκειότητα κατασκευάση. Τοῦτο δὲ σημαίνων καὶ αὐτὸς δι' ξαυτοῦ ὁ Κύριος ἔλεγεν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγ-John xvii. 18, γελίω, ' έγω ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον, καὶ ὑπὲρ αὐτων έγω άγιάζω έμαυτου, Ίνα ωσι καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι ἐν ἀληθεία. Τοῦτο δὲ λέγων, ἔδειξεν ὅτι μὴ αὐτός ἐστιν ὁ ἁγιαζόμενος, ἀλλ' δ άγιάζων οὐ γὰρ παρ' έτέρου άγιάζεται, ἀλλ' αὐτὸς έαυτὸν άγιάζει, Ίνα ἡμεῖς ἐν τῆ ἀληθεία ἁγιασθώμεν. Ο δὲ ἑαυτὸν άγιάζων Κύριός έστι τοῦ άγιάζειν. Πῶς οὖν τοῦτο γίνεται; πως δε τοῦτο λέγει η ὅτι, ' Ἐγω Λόγος ων τοῦ Πατρος, αὐτος έμαυτῷ ἀνθρώπω γενομένω δίδωμι τὸ Πνεθμα καὶ ἐμαυτὸν άνθρωπου γενόμενου εν τούτω άγιάζω, ζυα λοιπου εν εμοί άλη-

άγιασθωσιν; 47. Εί δε ήμων χάριν ξαυτον άγιάζει, καὶ τοῦτο ποιεί ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, εὖδηλου, ὅτι καὶ ἡ εἰς αὐτὸν ἐν τῷ Ἰορδάνη τοῦ Πνεύματος γενομένη κάθοδος είς ήμας ην γινομένη, διὰ τὸ φορείν αὐτὸν τὸ ἡμέτερον σῶμα. Καὶ οὐκ ἐπὶ βελτιώσει τοῦ Λόγου γέγουευ, άλλ' είς ήμων πάλιν άγιασμου, ζυα του χρί-1 Cor. iii. 16. σματος αὐτοῦ μεταλάβωμεν, καὶ περὶ ἡμῶν λεχθείη, 'Οὐκ

θεία ὄντι (' ὁ δὲ Λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστιν') οἱ πάντες

οίδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ύμιν; Τοῦ γὰρ Κυρίου, ὡς ἀνθρώπου, λουομένου εἰς τὸν Ἰορδάνην, ήμεις ήμεν οι έν αὐτῷ καὶ παρ' αὐτοῦ λουόμενοι. Καὶ δεχομένου δε αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα, ἡμεῖς ἢμεν οἱ παρ' αὐτοῦ γινόμενοι τούτου δεκτικοί. Διὰ τοῦτο οὐδ' ὥσπερ 'Ααρων, ἡ Δαβίδ, η οι άλλοι πάντες, ούτως και αυτός ελαίω κέχρισται, άλλα άλλως παρὰ πάντας τοὺς μετόχους αὐτοῦ, ελαίφ ἀγαλλιάσεως όπερ έρμηνεύων αὐτὸς είναι τὸ Πνεθμα, διὰ τοθ προφήτου φησί, · Πνεθμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὖ εἵνεκεν ἔχρισέ με' καθώς καὶ ὁ Isa. lxi. 1. ἀπόστολος εἴρηκεν, 'ώς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι Acts x. 38. άγίω.' Πότε οὖν καὶ ταῦτα περὶ αὐτοῦ εἴρηται, ἢ ὅτε καὶ ἐν σαρκὶ γενόμενος έβαπτίζετο εν τῷ Ἰορδάνη, καὶ 'καταβέβηκεν Matt. iii. 17. έπ' αὐτὸν τὸ Πνεῦμα;' Καὶ μὴν αὐτὸς ὁ Κύριός φησι, 'τὸ Πνεθμα έκ τοθ έμοθ λήψεται' καὶ, 'έγω αὐτὸ ἀποστέλλω' John, xvi. 14, καὶ, ' Λάβετε Πνεῦμα ἄγιον,' τοῖς μαθηταῖς. Καὶ ὅμως ὁ ἄλ- Τ΄ κ. xx. 22. λοις παρέχων, ως Λόγος και απαύγασμα τοῦ Πατρος, λέγεται νῦν ' ἀγιάζεσθαι,' ἐπειδὴ πάλιν γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ τὸ ἁγιαζόμενον σώμα αὐτοῦ ἐστιν. Ἐξ ἐκείνου γοῦν καὶ ἡμεῖς ἠρξάμεθα τοῦ τὸ χρίσμα καὶ τὴν σφραγίδα λαμβάνειν, λέγοντος τοῦ μὲν Ἰωάννου, 'Καὶ ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἀγίου' τοῦ δὲ 1 John ii. 20. ἀποστόλου, 'καὶ ὑμεῖς ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγ- Ερh. i. 13. γελίας τῷ ἁγίῳ.' Οὐκοῦν δι' ἡμᾶς, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐστι τὸ λεγόμενον. Ποία τοίνυν καὶ ἐκ τούτου προκοπὴ βελτιώσεως καὶ 'μισθὸς ἀρετῆς' ἡ ἀπλῶς πράξεως τοῦ Κυρίου δείκνυται; Εἰ μεν γάρ, έκ τοῦ μὴ είναι Θεός, Θεός έγεγόνει εί, μὴ βασιλεύς ων, είς βασιλείαν προήγετο είχεν αν ύμων δ λόγος σκιας τινος πιθανότητα. Εἰ δὲ Θεός ἐστι, καὶ 'ὁ θρόνος αὐτοῦ τῆς βασιλείας αλώνιός ' έστι, ποῦ εἶχε προκόψαι Θεός; ἢ τί ἔλειπε τῶ έπὶ τὸν θρόνον καθημένφ τοῦ Πατρός; εἰ δὲ, καὶ ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος εἴρηκεν, αὐτοῦ ἐστι τὸ Πνεῦμα, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λαμβάνει, Cp. John xvi. αὐτός τε αὐτὸ ἀποστέλλει οὐκ ἄρα ὁ Λόγος ἐστὶν, ἢ Λόγος ἐστὶ 14, 7καὶ Σοφία, ὁ τῷ παρ' αὐτοῦ διδομένω Πνεύματι χριόμενος, ἀλλ' ή προσληφθείσα παρ' αὐτοῦ σάρξ ἐστιν, ἡ ἐν αὐτῷ καὶ παρ' αὐτοῦ χριομένη. Ίνα καὶ ὁ ἁγιασμὸς, ὡς εἰς ἄνθρωπον τὸν Κύριον γινόμενος, είς πάντας ανθρώπους γένηται παρ' αὐτοῦ. 'Οὐ γὰρ ἀφ' ξαυτοῦ,' φησὶ, 'τὸ Πνεῦμα λαλεῖ,' ἀλλ' ὁ Λόγος Ιδ. 13.

έστιν ό τοῦτο διδούς τοις άξίοις. "Ομοιον γάρ έστι και τοῦτο Phil. ii. 6. 7. τῷ προειρημένω ἡητῷ· ὡς γὰρ ὁ ἀπόστολος ἔγραψεν, 'δς ἐν μορφή Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ είναι ἴσα Θ ε $\hat{\omega}$, αλλ' έαυτου εκένωσε, μορφην δούλου λαβών' ούτως δ Δαβίδ ύμνει τον Κύριον, αιώνιον μεν όντα Θεον και βασιλέα, αποσταλέντα δε προς ήμας, και προσλαβόντα το ήμετερον σώμα θυητον όν τοῦτο γάρ παρ' αὐτοῦ σημαίνεται ἐν τῷ ψάλλειν

Ps. xliv.(xiv.) ' σμύρνα, καὶ στακτή, καὶ κασία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου.' Παρὰ 9. John xix. 39. δὲ Νικοδήμου καὶ τῶν περὶ Μαριὰμ δείκνυται, ὅτε ὁ μὲν ' ἡλθε φέρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης λίτρας έκατον, αἱ δὲ ἄπερ Luke xxiv. 1. ἦσαν έτοιμάσασαι είς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ σώματος τοῦ

Κυρίου.

48. Ποία οθυ πάλιν προκοπή τῷ ἀθανάτω προσλαβόντι τὸ θυητόν; η ποία βελτίωσις τῷ αἰωνίω ἐνδυσαμένω τὸ πρόσκαιρον; ποίος δε καὶ μισθος μείζων γένοιτ αν Θεώ αλωνίω καὶ βασιλεί, καὶ ὄντι ἐν τοίς κόλποις τοῦ Πατρός; ἄρ' οὐ θεωρείτε ότι καὶ τοῦτο δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν γέγονε καὶ γέγραπται, ίνα ανθρωπος γενόμενος δ Κύριος θνητούς όντας και προσκαίρους ήμας αθανάτους κατασκευάση, και είς την αιώνιον βασιλείαν των οὐρανῶν εἰσαγάγη; ἄρ' οὐκ ἐρυθριᾶτε, καταψευδόμενοι τῶν θείων λογίων; Καὶ γὰρ τοῦ Κύριου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημήσαντος, ήμεις μεν εβελτιώθημεν, ελευθερωθέντες από τής άμαρτίας αὐτὸς δὲ ὁ αὐτός ἐστι καὶ οὐκ ἐπειδη γέγονεν ἄνθρωπος, (πάλιν γὰρ τὸ αὐτὸ λεκτέον) ἐτράπη άλλὰ, καθώς γέγραπται, 'δ Λόγος τοῦ Θεοῦ μένει είς τὸν αίωνα.' 'Αμέλει ωσπερ προ της ένανθρωπήσεως Λόγος ων έχορήγει τοις άγίοις ως ίδιον τὸ Πνεθμα, ούτως καὶ ἄνθρωπος γενόμενος, ἁγιάζει τοὺς πάντας

Isa. xl. 8. Cp. Cyril. Alex. Epist. ad Nest. 3.

John xx. 22.

Num. xi. 16.

τῷ Πνεύματι, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, 'Λάβετε Πνεῦμα ἄγιον' καὶ Μωσεί μεν εδίδου καὶ τοίς άλλοις τοίς εβδομήκοντα δι' Ps. l. (li.) 13. αὐτοῦ τε ηὔχετο Δαβὶδ τῷ Πατρὶ, λέγων, 'τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιόν

σου μη αντανέλης απ' έμου. Και ανθρωπος δε γενόμενος John xv. 26. ἔλεγεν, 'ἀποστελῶ ὑμιν τὸν Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ ἔπεμψεν, ἀψευδης ὢν, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος. Οὐκοῦν

Heb. xiii. 8. ' Ίησους Χριστός χθές και σήμερον ὁ αὐτός, και είς τους αιωνας' μένων ἄτρεπτος, καὶ δ αὐτός ἐστι διδούς καὶ λαμβάνων, διδούς

μεν ως Θεοῦ Λόγος, λαμβάνων δε ως ἄνθρωπος. Οὐκ ἄρα δ

Λόγος ἐστὶν, ἢ Λόγος ἐστὶν, ὁ βελτιούμενος εἶχε γὰρ πάντα καὶ ἀεὶ ἔχει ἀλλ' οἱ ἄνθρωποί εἰσιν, οἱ ἀρχὴν ἔχοντες τοῦ λαμβάνειν ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ. Αὐτοῦ γὰρ νῦν λεγομένου ἀνθρωπίνως χρίεσθαι, ἡμεῖς ἐσμεν οἱ ἐν αὐτῷ χριόμενοι ἐπειδὴ καὶ βαπτιζομένου αὐτοῦ, ἡμεῖς ἐσμεν οἱ ἐν αὐτῷ βαπτιζόμενοι. Περὶ δὲ τούτων πάντων μᾶλλον ὁ Σωτὴρ φανερὸν ποιεῖ λέγων τῷ Πατρὶ, 'Κάγὼ τὴν δόξαν, ἡν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, John xvii. 22. ἵνα ὧσιν ὲν, καθὼς ἡμεῖς ἕν ἐσμεν.' Δι' ἡμᾶς ἄρα καὶ δόξαν ἤτει, καὶ τὸ 'ἔλαβε,' καὶ τὸ 'ἔχαρίσατο,' καὶ τὸ 'ὑπερύψωσε,' λέλεκται 'ἴν' ἡμεῖς λάβωμεν, καὶ ἡμῖν χαρίσηται, καὶ ἡμεῖς ὑψωθῶμεν ἐν αὐτῷ, ὥσπερ καὶ 'ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἁγιάζει, ἵν' Ιδ. 19. ἡμεῖς ἁγιασθῶμεν ὲν αὐτῷ.'

49. Εί δὲ διὰ τὸ προσκεῖσθαι ἐν τῷ ψαλμῷ, 'Διὰ τοῦτο Ps. xliv. (xlv.) έχρισέ σε δ Θεός, δ Θεός σου, εκ της 'διὰ τοῦτο' λέξεως πρόφασιν πάλιν ξαυτοίς, είς à βούλονται, πορίζονται γνώτωσαν οί των γραφων άμαθείς, και της ασεβείας εφευρεταί, ότι και ένταθθα πάλιν τὸ 'διὰ τοθτο' οὐ μισθὸν ἀρετῆς ἡ πράξεως σημαίνει τοῦ Λόγου, ἀλλὰ τὸ αἴτιον πάλιν τῆς εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ καθόδου, καὶ τῆς ὑπὲρ ἡμῶν εἰς αὐτὸν γινομένης τοῦ Πνεύματος χρίσεως ου γαρ είπε, 'δια τουτο έχρισε σε,' ίνα γένη Θεος, ή βασιλεύς, η Υίὸς, η Λόγος ήν γαρ καὶ πρὸ τούτου καὶ έστιν άεὶ, καθάπερ δέδεικται· ἀλλὰ μᾶλλον, 'ἐπειδὴ Θεὸς εἶ καὶ βασιλεύς, διὰ τοῦτο καὶ ἐχρίσθης ἐπεὶ οὐδὲ ἄλλου ἦν συνάψαι τὸν ἄνθρωπον τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ, ἢ σοῦ τῆς εἰκόνος τοῦ Πατρὸς, καθ' ἡν καὶ ἐξ ἀρχῆς γεγόναμεν' σοῦ γάρ ἐστι καὶ τὸ Πνεθμα. Τῶν μὲν γὰρ γενητῶν ἡ φύσις οὐκ ἦν ἀξιόπιστος είς τοῦτο, ἀγγέλων μεν παραβάντων, ἀνθρώπων δε παρακουσάντων. Διὰ τοῦτο Θεοῦ χρεία ην, ('Θεὸς δέ ἐστιν ὁ Λόγος') John i. I. ζνα τους ύπο κατάραν γενομένους αυτός έλευθερώση. Εί μεν οθυ ' έξ οθκ όντων' ην, οθδ' αν αθτος ην δ Χριστος, είς ων πάντων καὶ μέτοχος τυγχάνων καὶ αὐτός ἐπειδὴ δὲ Θεός ἐστι, Θεοῦ Υίὸς ὢν, βασιλεύς τε ἀίδιός ἐστιν, ἀπαύγασμα καὶ χαρακτήρ τοῦ Πατρὸς ὑπάρχων διὰ τοῦτο εἰκότως αὐτός ἐστιν ὁ προσδοκώμενος Χριστός, δυ δ Πατήρ ἀπαγγέλλει τοίς ἀυθρώποις, ἀποκαλύπτων τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ προφήταις Ίνα ἄσπερ δι' αὐτοῦ γεγόναμεν, οὕτω καὶ ἐν αὐτῷ τῶν πάντων λύτρωσις ἀπὸ

τῶν ὁμαρτιῶν γένηται, καὶ τὰ πάντα παρ' αὐτοῦ βασιλεύηται. Καὶ αύτη ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς εἰς αὐτὸν γενομένης χρίσεως, καὶ της ενσάρκου παρουσίας τοῦ Λόγου, ην προορών καὶ ὁ ψαλμωδός, την μεν θεότητα καὶ την πατρικήν βασιλείαν αὐτοῦ ύμνων αναφωνεί, 'Ο θρόνος σου, δ Θεός, είς του αίωνα του αίωνος. ράβδος εὐθύτητος ἡ ράβδος της βασιλείας σου' την δε είς ημας αὐτοῦ κάθοδον ἀπαγγέλλων, λέγει, 'Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε δ Θεός, δ Θεός σου, έλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σov ?

Ib. 28.

Ib. 32. Ib. xiii. 55.

John xx. 22. Ib. xvi. 7, 14, 13.

50. Τί δὲ θαυμαστὸν ἢ τί ἄπιστον, εἰ ὁ τὸ Πνεθμα διδούς Κύριος λέγεται νθν αὐτὸς τῷ Πνεύματι χρίεσθαι, ὅπου γε, χρείας πάλιν απαιτούσης, οὐ παρητήσατο διὰ τὸ ἀνθρώπινον έαυτοῦ είπεῖν έαυτὸν καὶ ἐλάττονα τοῦ Πνεύματος; Τῶν γὰρ Matt. xii. 24. Ἰουδαίων λεγόντων 'ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλειν αὐτὸν τὰ δαιμόνια, ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν αὐτοῖς εἰς τὸ ἐλέγξαι βλασφημοῦντας αὐτοὺς, 'Εὶ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια.' 'Ιδού γὰρ, ὁ τοῦ Πνεύματος δοτὴρ ἐν Πνεύματι λέγει νῦν ἐκβάλλειν αὐτὸν τὰ δαιμόνια τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἄλλως εἰρημένον ἢ διὰ τὴν σάρκα. 'Ως γὰρ τῆς ἀνθρώπων φύσεως οὐκ οὔσης ἱκανῆς άφ' ξαυτής ξκβάλλειν τους δαίμονας εί μη δυνάμει του Πνεύματος, διὰ τοῦτο ὡς ἄνθρωπος ἔλεγεν, 'εὶ δὲ ἐγω ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. 'Αμέλει καὶ τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ άγιον βλασφημίαν γινομένην μείζονα τῆς ἀνθρωπότητος σημαίνων έλεγεν, 'δε αν είπη λόγον είς του Υίον του ανθρώπου, έξει ἄφεσιν' οδοι ήσαν οδ λέγοντες, 'Ούχ οὖτός έστιν ὁ τοῦ τέκτονος υίός;' Οἱ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον βλασφημοῦντες, καὶ τὰ τοῦ Λόγου ἔργα τῷ διαβόλφ ἐπιγράφοντες, ἄφυκτον τιμωρίαν έξουσι. Τοιαθτα μέν οθν τοις 'Ιουδαίοις ώς ἄνθρωπος έλεγεν ὁ Κύριος τοις δε μαθηταις την θεότητα και την μεγαλειότητα δεικνύς έαυτοῦ, οὐκέτι δὲ ἐλάττονα τοῦ Πνεύματος έαυτου, άλλα ίσου σημαίνων, έδιδου μεν το Πνεθμα και έλεγεν, ' Λάβετε τὸ Πνεῦμα ἄγιον,' καὶ, ' ἐγὼ αὐτὸ ἀποστέλλω· κάκείνος εμε δοξάσει, καὶ, όσα ακούει λαλήσει. Δοπερ οθν ένταθθα αὐτὸς ὁ τοῦ Πνεύματος δοτὴρ ὁ Κύριος οὐ παραιτείται είπειν, ' εν Πνεύματι εκβάλλειν τὰ δαιμόνια,' ώς ἄνθρωπος του αὐτὸν τρόπον ὁ αὐτὸς ὢν τοῦ Πνεύματος δοτὴρ οὐ παρητήσατο

λέγειν 'Πνεθμα Κυρίου έπ' έμε, οδ είνεκεν έχρισέ με,' διά Isa. lxi. 1. τὸ 'νενευήσθαι αὐτὸν σάρκα,' ώς εἶπεν ὁ Ἰωάννης, ἵνα δειχθή John i. 14. ότι κατά τὰ ἀμφότερα ἡμεῖς ἐσμεν, οἱ καὶ ἐν τῷ ἁγιάζεσθαι δεόμενοι της του Πνεύματος χάριτος, και μη δυνάμενοι δαίμονας έκβάλλειν ἄνευ της τοῦ Πνεύματος δυνάμεως. Διὰ τίνος δὲ καὶ παρὰ τίνος ἔδει τὸ Πνεῦμα δίδοσθαι ἢ διὰ τοῦ Υίσῦ, οὖ καὶ τὸ Πνεῦμά ἐστι; πότε δὲ λαμβάνειν ἡμεῖς ἐδυνάμεθα, εί μη ότε δ Λόγος γέγονεν ανθρωπος; Καὶ ωσπερ τὸ παρά τοῦ ἀποστόλου λεγόμενον δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἂν ἐλυτρώθημεν καὶ ὑπερυψώθημεν, εἰ μὴ ὁ 'ἐν μορφῆ Θεοῦ ὑπάρχων Phil. ii. 6, 7. έλαβε δούλου μορφήν' ούτως καὶ δ Δαβὶδ δείκυυσιν, ὅτι οὐκ αν άλλως μετέσχομεν τοῦ Πνεύματος καὶ ἡγιάσθημεν, εἰ μὴ δ τοῦ Πνεύματος δοτὴρ αὐτὸς ὁ Λόγος ἔλεγεν ξαυτὸν ὑπερ ἡμῶν τώ Πνεύματι χρίεσθαι. Διὸ καὶ βεβαίως ελάβομεν, αὐτοῦ λεγομένου κεχρίσθαι σαρκί. Της γαρ έν αὐτῷ σαρκὸς πρώτης άγιασθείσης, καὶ αὐτοῦ λεγομένου δι' αὐτὴν είληφέναι, ώς ανθρώπου, ήμεις έπακολουθούσαν έχομεν την τού Πνεύματος γάριν, ' ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ' λαμβάνοντες. John i. 16.

51. Τὸ δὲ ' ἢγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν,' Ps. xliv. (xlv.) πρόσκειται εν τῷ ψαλμῷ, οὐχ, ὡς ὑμεῖς πάλιν νοεῖτε, 'τρεπτὴν' δεικυύου τοῦ Λόγου τὴυ φύσιυ, ἀλλὰ μᾶλλου καὶ ἐκ τούτου τὸ с. 35. άτρεπτου αὐτοῦ σημαῖνου. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν γενητῶν ἡ φύσις έστὶ τρεπτή, καὶ οἱ μὲν παρέβησαν, οἱ δὲ παρήκουσαν, ὥσπερ είοηται ή τε πράξις αὐτων οὐκ ἔστι βεβαία, ἀλλὰ πολλάκις ένδέχεται τὸν νῦν ἀγαθὸν μετὰ ταῦτα τρέπεσθαι, καὶ ἔτερον γίνεσθαι, ώς τὸν ἄρτι δίκαιον ἄδικον μετ' ολίγον εύρεθηναι διὰ τοῦτο πάλιν ἀτρέπτου χρεία ην, ίνα τὸ ἀμετάβλητον τῆς τοῦ Λόγου δικαιοσύνης έχωσιν εἰκόνα καὶ τύπον πρὸς ἀρετὴν οί ἄνθρωποι. Ἡ δὲ τοιαύτη διάνοια ἔχει καὶ τὴν αἰτίαν τοῖς εὐφοονοῦσιν εὔλογον. Ἐπειδὴ γὰρ 'ὁ πρῶτος ἄνθρωπος 'Αδὰμ' 1 Cor. xv. 45. έτράπη, καὶ 'διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν Rom. v. 12. κόσμον, διὰ τοῦτο τὸν δεύτερον 'Αδὰμ ἔπρεπεν ἄτρεπτον είναι' ίνα, καν πάλιν ὁ ὄφις ἐπιχειρήση, αὐτοῦ μὲν τοῦ ὄφεως ἡ ἀπάτη ἐξασθενήση, τοῦ δὲ Κυρίου ἀτρέπτου καὶ ἀναλλοιώτου όντος, πρός πάντας ὁ όφις ἀσθενής τοις ἐπιχειρήμασι γένηται. «Ωσπερ γάρ, τοῦ 'Αδὰμ παραβάντος, 'εἰς πάντας ἀνθρώπους' 1b.

ἔφθασεν ἡ ἀμαρτία, οὕτως, τοῦ Κυρίου γενομένου ἀνθρώπου, καὶ τὸν ὄφιν ἀνατρέψαντος, εἰς πάντας ἀνθρώπους ἡ τοιαύτη 2 Cor, ii. 11. ໄσχὺς διαβήσεται, ωστε λέγειν ξκαστον ἡμῶν 'οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοθμεν.' Οὐκοθν εἰκότως ὁ Κύριος ὁ ἀεὶ καὶ φύσει ἄτρεπτος, 'άγαπων δικαιοσύνην, καὶ μισων άδικίαν,' χρίεται, καὶ αὐτὸς ἀποστέλλεται, ἵνα ὁ αὐτὸς τε ὢν καὶ αὐτὸς Rom. viii. 3. διαμένων, την τρεπτην σάρκα λαβών, 'την μεν άμαρτίαν έν αὐτῆ κατακρίνη, ἐλευθέραν δὲ αὐτὴν κατασκευάση εἰς τὸ δύνασθαι λοιπὸν 'τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληροῦν' ἐν αὐτῆ, ὥστε

καὶ λέγειν δύνασθαι, ' Ήμεις δε οὐκ ἐσμεν ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ Πνεθμα Θεοθ οἰκεῖ ἐν ἡμῖν.

52. Μάτην ύμιν ἄρα καὶ νῦν, ὧ 'Αρειανοὶ, ἡ τοιαύτη ὑπόνοια γεγένηται, καὶ μάτην ἐπροφασίσασθε τὰ ῥήματα τῶν γραφῶν ὁ Λόγος γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄτρεπτός ἐστι, καὶ ἀεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχει, οὐχ ἁπλως, ἀλλ' ὡς ὁ Πατήρ. Ἐπεὶ πως ὅμοιος, εὶ μὴ οὕτως Cf. John xvi. ἐστίν ; ἢ πῶς ' πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υίοῦ ἐστιν,' εἰ μὴ καὶ τὸ ἄτρεπτον καὶ τὸ ἀναλλοίωτον τοῦ Πατρὸς ἔχει; Οὐχ ὡς ύποκείμενος δε νόμοις, καὶ τὴν ἐπὶ θάτερα ροπὴν ἔχων, τὸ μεν άγαπα, τὸ δὲ μισεί, ἵνα μὴ, φόβω τοῦ ἐκπεσείν, τὸ ἔτερον προσλαμβάνη, καὶ ἄλλως πάλιν τρεπτὸς εἰσάγηται άλλ' ὡς Θεὸς ὢν καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς, κριτής ἐστι δίκαιος καὶ φιλάρετος, μᾶλλου δὲ καὶ χορηγὸς ἀρετής. Δίκαιος οὖν φύσει καὶ ὅσιος ὢν, διὰ τοῦτο ' ἀγαπῶν λέγεται δικαιοσύνην καὶ μισεῖν ἀδικίαν' ἴσον τω είπειν ότι τους μεν εναρέτους αγαπά και προσλαμβάνεται, τους δε άδικους αποστρέφεται και μισεί. Και γαρ και περί του Ps. x. (xi.) 8. Πατρός τὸ αὐτὸ λέγουσιν αἱ θεῖαι γραφαὶ, ' Δίκαιος Κύριος καὶ δικαιοσύνας ήγάπησε" καὶ, ' ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους την ανομίαν' καὶ, 'τὰς μὲν πύλας Σιων αγαπά, τὰ δὲ

Ib. lxxxvi. (lxxxvii.) 2. Mal. i. 2.

σκηνώματα 'Ιακώβ' οὐ περὶ πολλοῦ ποιείται καὶ, 'τὸν μὲν 'Ιακώβ ήνάπησε, τὸν δὲ 'Ησαῦ ἐμίσησε' κατὰ δὲ τὸν 'Ησαΐαν, φωνή Θεοῦ ἐστι πάλιν λέγοντος, ' Ἐγώ εἰμι Κύριος, δ ἀγαπῶν Isa. lxi. 8. δικαιοσύνην, καὶ μισῶν ἀρπάγματα ἐξ ἀδικίας.' "Η τοίνυν κάκείνα τὰ δήματα ώς ταῦτα ἐκλαμβανέτωσαν καὶ γὰρ κάκείνα περί της είκουος του Θεου γέγραπται ή και ταυτα ως έκεινα κακως διανοούμενοι, τρεπτον και τον Πατέρα επινοείτωσαν. Εί δε καὶ μόνον ἀκούειν τοῦτο λεγόντων ετέρων οὐκ ἔστιν ἀκίνδυνον,

Ib. 9.

Ib. v. 5.

διὰ τοῦτο καλῶς διανοούμεθα τὸ λέγεσθαι τὸν Θεὸν 'δικαιοσύνας άγαπᾶν, καὶ μισεῖν άρπάγματα έξ άδικίας, οὐχ ώς ἐπὶ θάτερα ροπην έχουτος αὐτοῦ καὶ δεκτικοῦ τοῦ ἐναντίου, ὥστε τοῦτο μὲν έκλέγεσθαι, έκεινο δε μη αιρείσθαι τούτο γαρ των γενητών ίδιον έστιν άλλ' ὅτι, ὡς κριτὴς, τοὺς μὲν δικαίους ἀγαπῷ καὶ προσλαμβάνεται, των δε φαύλων μακράν γίνεται άκόλουθον αν είη και περί της εικόνος του Θεού τοιαύτα νοείν, ὅτι οὕτως άγαπα καὶ μισεί. Τοιαύτην γάρ είναι την φύσιν της είκόνος δεί, οίός έστιν ό ταύτης Πατήρ, καν οί 'Αρειανοί, ώς τυφλοί, μήτε ταύτην, μήτε άλλο τι των θείων λογίων βλέπωσιν. Έκπεσόντες γὰρ τῶν ἀπὸ καρδίας αὐτῶν ἐννοιῶν, μᾶλλον δὲ παρανοιών, επί ρητα πάλιν των θείων γραφων καταφεύγουσιν, εls à καὶ αὐτὰ συνήθως ἀναισθητοῦντες, οὐχ ὁρῶσι τὸν ἐν τούτοις νοῦν ἀλλ' ὡς κανόνα τινὰ τὴν ἰδίαν ἀσέβειαν θέμενοι, πρὸς τοῦτον πάντα τὰ θεῖα λόγια διαστρέφουσιν οἴτινες καὶ μόνον αὐτὰ φθεγγόμενοι, οὐδὲν ἔτερον ἀκούειν εἰσὶν ἄξιοι ἢ, 'Πλανᾶ- Matt. xxii. σθε, μη εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ την δύναμιν τοῦ Θεοῦ.' *Αν 29. δὲ καὶ ἐπιμένωσι, πάλιν ἐντρέπεσθαι καὶ ἀκούειν, ''Απόδοτε τὰ Cp. ib. 21. τοῦ ἀνθρώπου τῷ ἀνθρώπω, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.

53. Γεγράφθαι τοίνυν, φασίν, εν μεν ταίς Παροιμίαις. · Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· ἐν δὲ τῆ Prov. viii. 22, πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή, τοῦ ἀποστόλου λέγουτος, 'Τοσούτω Heb. i. 4. κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσω διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς (3.) κεκληρουόμηκευ ὄνομα' καὶ μετ' όλίγα, 'Θθεν, ἀδελφοὶ ἄγιοι, Ib. iii. 1. κλήσεως επουρανίου μετοχοι, καταγοήσατε τον απόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, Ἰησοῦν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν' καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι δὲ, 'Γνωστὸν οὖν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, Acts ii. 36. πας οικος Ίσραὴλ, ὅτι καὶ Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ἐποίησεν ό Θεὸς τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε. Ταῦτα ἄνω καὶ κάτω προφέρουτες, καὶ πλανώμενοι περὶ τὴν διάνοιαν, ἐνόμισαν έκ τούτων ' κτίσμα καὶ ποίημα είναι καὶ ένα τῶν γενητῶν' τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον οὕτω τε ἀπατῶσι τοὺς ἀνοήτους, πρόφασιν μεν προβαλλόμενοι τὰ ρητὰ, ἀντὶ δὲ τῆς ἀληθινῆς διανοίας τὸν ἴδιον τῆς αἰρέσεως ιὸν ἐπισπείροντες· ' εἰ γὰρ ἐγίνωσκον,' οὐκ αν ι Cor. ii. 8. ησέβουν είς τον Κύριον της δόξης, οὐδε τὰ καλώς γραφέντα παρηρμήνευον. Εί μεν οθν έκ φανεροθ λοιπον αναδεξάμενοι

τὸν τοῦ Καϊάφα τρόπον, Ἰουδαίζειν ἔκριναν, ὥστε ἀγνοεῖν τὸ Cf. 3 K.(1 K.) γεγραμμένον, ὅτι ' ὅντως ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς κατοικήσει' μὴ νίἱι. 27. ἐξεταζέτωσαν τὰς ἀποστολικὰς λέξεις οὐ γὰρ Ἰουδαίων τοῦτο· εἰ δὲ καὶ, τοῖς ἀθέοις Μανιχαίοις ἐαυτοὺς ἐγκαταμίξαντες, ἀρ-

John i. 14. νοῦνται τὸ 'ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,' καὶ τὴν ἔνσαρκου αὐτοῦ παρουσίαν, μὴ προφερέτωσαν τὰς Παροιμίας' ἀλλότριον γὰρ καὶ τῶν Μανιχαίων τοῦτο' εἰ δὲ διὰ τὸ πρόβλημα, καὶ ὅπερ ἐκ

Cp. c. 8. τούτου κέρδος τῆς φιλοχρηματίας ἐσχήκασι, διά τε τὴυ ἐυ τῷ δοκεῖυ φιλοδοξίαυ οὐ τολμῶσιυ ἀρυεῖσθαι τὸ 'ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,' ἐπειδὴ καὶ γέγραπται' ἢ καὶ τὰ ῥήματα τὰ περὶ τούτου γεγραμμένα διαυοείσθωσαυ ὀρθῶς εἰς τὴυ ἐυσώματου παρουσίαυ τοῦ Σωτῆρος' ἢ εἰ τὴυ διάνοιαυ ἀρυοῦνται, ἀρυείσθωσαυ ὅτι καὶ ἄυθρωπος γέγουευ ὁ Κύριος. 'Απρεπὲς γὰρ ὁμολογεῖυ μὲυ ὅτι 'ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,' ἐρυθριậυ δὲ ἐπὶ τοῖς γεγραμμένοις περὶ αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο τὴυ τούτων διάνοιαυ διαφθείρειν.

Η Ε 1. 4. Τέγραπται μὲν γὰρ, 'τοσούτω κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων' τοῦτο γὰρ ἐξετάσαι πρῶτον ἀναγκαῖον' δεῖ δὲ, ὡς ἐπὶ πάσης τῆς θείας γραφῆς προσήκει ποιεῖν, καὶ ἀναγκαῖον ἐστιν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, καθ' δν εἶπεν ὁ ἀπόστολος καιρὸν, καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ τὸ πράγμα, διόπερ ἔγραψε, πιστῶς ἐκλαμβάνειν, ἵνα μὴ παρὰ ταῦτα ἢ καὶ παρ' ἔτερόν τι τούτων ἀγνοῶν ὁ ἀναγινώσκων ἔξω τῆς ἀληθινῆς διανοίας γένηται. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ φιλομαθὴς εὐνοῦχος ἐκεῖνος εἰδὼς, παρεκάλει τὸν Φίλιππον Αcts viii 34 λέγων, ' Δέομαί σου, περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο; περὶ

Αcts viii. 34. λέγων, ' Δέομαί σου, περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο; περὶ ε΄αυτοῦ, ἢ περὶ ε΄τέρου τινός;' ἐφοβεῖτο γὰρ μὴ, παρὰ πρόσωπον ἐκλαβὼν τὴν ἀνάγνωσιν, πλανηθἢ τῆς ὀρθῆς διανοίας. Καὶ οἱ μαθηταὶ δὲ θέλουτες τὸν καιρὸν τῶν λεγομένων μαθεῖν, παρε-

Matt. xxiv. 3. κάλουν τὸν Κύριον, λέγοντες 'Εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας;' Καὶ αὐτοὶ, ἀκούοντες παρὰ τοῦ Σωτῆρος τὰ περὶ τοῦ τέλους, ἤθελον μαθεῖν καὶ τὸν καιρὸν, ἵνα μήτε αὐτοὶ πλανῶνται, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους διδάσκειν δυνηθῶσι. Μαθόντες γοῦν, διωρθώσαντο μέλλοντας πλα
2 Thess. ii. νᾶσθαι τοὺς ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης. 'Όταν μὲν οῧν τῶν τοιούτις. '
των τις ἔχῃ καλῶς τὴν γνῶσιν, ὀρθὴν ἔχει καὶ ὑγιαίνουσαν τὴν

των τις έχη καλώς την γνώσιν, όρθην έχει καὶ ὑγιαίνουσαν την της πίστεως διάνοιαν έὰν δὲ παρ' ἔτερόν τις ἐκλαμβάνη τι τούτων, εἰθὺς εἰς αἵρεσιν ἐκπίπτει. Παρὰ καιρὸν μὲν οὖν ἐπλανή-

θησαν οἱ μὲν περὶ Ὑμέναιον καὶ ᾿Αλέξανδρον, ΄ λέγοντες τὴν ἀνά- 1 Tim. ii. 20. στασιν ήδη γεγονέναι' οι δε Γαλάται μετά τον καιρον, άγαπή- Gal. v. 2. σαντες νθν την περιτομήν. Παρά πρόσωπον δε πεπόνθασι καί πάσχουσι μέχρι νῦν Ἰουδαῖοι, νομίζοντες περί ένδς έξ αὐτῶν λέγεσθαι τὸ ''Ιδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱὸν, Isa. vii. 14; Matt. i. 23. καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ, ὅ ἐστι μεθερμηνενόμενον, Μεθ' ήμων δ Θεός ' καὶ ὅταν τὸ μὲν ' προφήτην ἡμιν Deut. xviii. αναστήσει δ Θεδς, νομίζωσι περί ένδς τῶν προφητῶν λέγεσθαι. 15. τὸ δὲ 'ὧς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη,' μὴ μανθάνωσι παρὰ Isa, liii. 7. τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' ὑπολαμβάνωσι περὶ τοῦ Ἡσαΐου λέγεσθαι,

η περί ἄλλου τινὸς τῶν γενομένων προφητῶν.

55. Τοιαθτα δη οθν και οι Χριστομάχοι παθόντες, εις μυσαράν αίρεσιν εκπεπτώκασιν. Εί γαρ εγνώκεισαν τό τε πρόσωπον καί τὸ πρᾶγμα καὶ τὸν καιρὸν τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ, οὐκ ἂν, τὰ άνθρώπινα είς τὴν θεότητα εκλαμβάνοντες, τοσοῦτον ἠσέβουν οἱ άφρονες. Τοῦτο δὲ δυνατὸν ίδεῖν, εἰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀναγνώσματός τις καλώς ἐκλάβοι. Φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος, 'Πολυ- Heb.i. 1-4. μερώς και πολυτρόπως πάλαι δ Θεός λαλήσας τοις πατράσιν έν τοις προφήταις έπ' έσχάτων των ήμερων τούτων έλάλησεν ήμιν έν Υίω ' είτα μετ' ολίγα φησί, 'δι' ξαυτού καθαρισμόν των άμαρτιῶν ἡμῶν ποιησάμενος, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾳ τῆς μεγαλωσύνης έν ύψηλοις, τοσούτω κρείττων γενόμενος των αγγέλων, δσω διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα.' Περὶ τοῦ καιροῦ ἄρα καθ' δυ ' ἐλάλησεν ἡμῖν ἐνΥίῷ,' ὅτε καὶ 'τῶν ἁμαρτιῶν καθαρισμός ' γέγονε, μνημονεύει τὸ ἀποστολικὸν δητόν. Πότε δὲ έλάλησεν ήμιν έν Υίφ; και πότε γέγονε καθαρισμός των άμαρτιων; πότε δε γέγονεν ἄνθρωπος, η μετά τους προφήτας 'επ' έσχάτων των ήμερων; Είτα τοῦ διηγήματος όντος περί της καθ' ήμας οἰκονομίας, λέγων περὶ τῶν ἐσχάτων καιρῶν, ἀκολούθως έμνημόνευσεν ότι μήτε τοὺς προτέρους χρόνους ἐσιώπησε τοῖς ανθρώποις δ Θεός· ἐλάλησε γαρ αὐτοῖς 'διὰ τῶν προφητῶν.' Καὶ ἐπειδή καὶ προφήται διηκόνησαν, καὶ 'δι' ἀγγέλων ὁ νόμος ἐλα- Ib. ii. 2. λήθη, καὶ ὁ Υἱὸς δὲ ἐπεδήμησε, καὶ 'ἦλθε διακονῆσαι,' ἀναγκαίως Matt. xx. 28. ἐπήγαγε τὸ 'τοσούτω κρείττων γενόμενος των αγγέλων,' δείξαι θέλων ότι όσον δ Υίδς διαφέρει δούλου, τοσούτον καὶ τῆς διακονίας των δούλων ή του Υίου διακονία κρείττων γέγονε. Την

διακονίαν ἄρα διακρίνων ὁ ἀπόστολος τήν τε παλαιὰν καὶ τὴν καινὴν, παρρησιάζεται πρὸς Ἰουδαίους γράφων καὶ λέγων, 'τοσούτω κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων.' Διὰ τοῦτο γοῦν οὐδὲ τὸ ὅλον συγκριτικῶς εἴρηκε 'μείζων,' ἢ 'τιμιώτερος' γενόμενος, ἵνα μὴ ὡς περὶ ὁμογενῶν τούτου κἀκείνων τις λογίσηται ἀλλὰ 'κρείττων' εἴρηκεν, ἵνα τὸ διαλλάττον τῆς φύσεως τοῦ Υἰοῦ πρὸς τὰ γεννητὰ γνωρίση. Καὶ τούτων ἔχομεν τὴν ἀπόδειξιν ἐκ τῶν θείων γραφῶν, τοῦ μὲν Δαβὶδ ψάλλοντος, 'Κρείσσων ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας' τοῦ δὲ Σολομῶνος

Ps. lxxxiii. (lxxxiv.) 11

Prov. viii. 10, ἀναφωνοῦντος· 'Λάβετε παιδείαν, καὶ μὴ ἀργύριον, καὶ γνῶσιν τι.
ὑπὲρ χρυσίον δεδοκιμασμένον· κρείσσων γὰρ σοφία λίθων πολυτελῶν· πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστι.' Πῶς γὰρ οὐκ
εἰσὶν ἐτερούσια καὶ ἄλλα τὴν φύσιν ἡ σοφία καὶ οἱ ἀπὸ γῆς
λίθοι; ποία δὲ συγγένεια ταῖς οὐρανίοις αὐλαῖς καὶ τοῖς ἐπὶ

γης οἴκοις; η τί ὅμοιον τῶν αἰωνίων καὶ πνευματικῶν τὰ πρόσ
Isa. Ivi. 4, 5. καιρα καὶ τὰ θνητά; Καὶ τοῦτο γὰρ ην δ Ἡσαΐας φησί Ἡτάδε

λέγει Κύριος τοῖς εὐνούχοις, ὅσοι ὰν φυλάξωνται τὰ σάββατά

μου, καὶ ἐκλέξωνται ὰ ἐγὰ θέλω, καὶ ἀντέχωνται τῆς διαθήκης

μου, δώσω αὐτοῖς ἐν τῷ οἴκῳ μου καὶ ἐν τῷ τείχει μου τόπον

ὀνομαστόν κρεῖσσον υἱῶν καὶ θυγατέρων ὄνομα αἰωνιον δώσω

αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐκλείψει. Οὕτως ἄρα οὐδεμία συγγένεια τῷ

Υἱῷ πρὸς τοὺς ἀγγέλους ἐστί μηδεμίας δὲ οὔσης τῆς συγγενείας,

οὐκ ἄρα συγκριτικῶς ἐλέχθη τὸ 'κρείττων,' ἀλλὰ διακριτικῶς

διὰ τὸ ἀλλάττον τῆς τούτου φύσεως ἀπ' ἐκείνων. Καὶ αὐτὸς

οῦν ὁ ἀπόστολος, τὸ 'κρείττων' ἐρμηνεύων, οὐκ ἐν ἄλλῳ τινὶ η

ἐν τῆ διαφορῷ τοῦ Υἰοῦ πρὸς τὰ γενητὰ τίθησι λέγων, ὅτι ὁ

Heb. i. 13, 14, μὲν Υἰὸς, τὰ δὲ δοῦλα· καὶ ὁ μὲν ὡς Υὶὸς μετὰ τοῦ Πατρὸς 'ἐν

Heb.i. 13, 14. μὲν Υίὸς, τὰ δὲ δοῦλα καὶ ὁ μὲν ὡς Υίὸς μετὰ τοῦ Πατρὸς 'ἐν δεξιᾳ κάθηται,' τὰ δὲ ὡς δοῦλα παρέστηκε, καὶ 'ἀποστέλλεται, καὶ λειτουργεῖ.'

56. Τούτων δὲ οὕτως γεγραμμένων, οὐ γενητὸς ἐκ τούτων ὁ Υίὸς σημαίνεται, ὧ 'Αρειανοὶ, ἀλλὰ μᾶλλον ἄλλος μὲν τῶν γενητῶν, ἴδιος δὲ τοῦ Πατρὸς, ἐν τοῖς κόλποις ὧν αὐτοῦ. Καὶ γὰρ καὶ τὸ γεγραμμένον ἐνταῦθα, 'γενόμενος,' οὕτε γενητὸν σημαίνει τὸν Υίὸν, ὥσπερ ὑμεῖς νομίζετε. Εἰ μὲν γὰρ ἁπλῶς εἰρήκει τὸ 'γενόμενος,' καὶ ἐσιώπησεν, ἡ πρόφασις ἦν τοῖς 'Αρειανοῖς' ἐπειδὴ δὲ τὸν 'Υίὸν' προείρηκε, δι' ὅλης τῆς περικοπῆς

ἀποδείξας αὐτὸν ἄλλον είναι των γενητών, οὐδὲ τὸ 'γενόμενος' ἀπολελυμένως ἔθηκεν, ἀλλὰ τὸ 'κρείττων' συνηψε τῶ 'γενόμενος. 'Αδιάφορον γὰρ ἡγήσατο τὴν λέξιν, είδως, ως ἐπὶ όμολογουμένου γυησίου Υίοῦ ὁ λέγων τὸ 'γενόμενος' ἴσον τῷ γεγευήσθαι, καὶ ὅτι ἐστὶ κρείττων, λέγει. Τὸ μὲν γὰρ γεννητὸν οὐ διαφέρει, κἂν λέγη τις 'γέγονεν,' ἢ, 'πεποίηται' τὰ δὲ γενητὰ άδύνατον, δημιουργήματα όντα, λέγεσθαι "γεννητά,' εί μη άρα, μετά ταθτα μετασχόντα τοθ γεννητοθ Υίοθ, γεγεννήσθαι καί αὐτὰ λέγουται, οὔτι γε διὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν μετουσίαν τοῦ Υίοῦ ἐν τῷ Πνεύματι. Καὶ τοῦτο πάλιν οἶδεν ἡ θεία γραφή, επί μεν των γενητων λέγουσα, 'Πάντα δι' αὐτοῦ John i. 3. έγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν· καὶ, 'Πάντα ἐν Ps. ciii. (civ.) σοφία εποίησας ' επὶ δε των υίων των γεννητων, ' εγένοντο τω lobi. 2. 'Ιὼβ υίοὶ έπτὰ καὶ θυγατέρες τρείς ' καὶ, ' 'Αβραὰμ δὲ ἦυ ἑκατὸυ Gen. xxi. 5. ἐτῶν, ὅτε ἐγένετο αὐτῷ Ἰσαὰκ ὁ νίὸς αὐτοῦ· ὁ δὲ Μωσῆς Cp. Deut. έλεγεν ' Έὰν γένωνταί τινι υίοί.' Οὐκοῦν εἰ μὲν τῶν γενητῶν άλλος έστι, της δε του Πατρός ουσίας μόνον ίδιον γέννημα δ Υίὸς, μεματαίωται τοῖς 'Αρειανοῖς ἡ περὶ τοῦ ' γενόμενος' πρό-Καν γαρ εν τούτοις αισχυνθέντες βιάζωνται πάλιν λένειν 'συνκριτικώς είρησθαι τὰ ρητὰ, καὶ διὰ τοῦτο είναι τὰ Arian obj. συγκρινόμενα δμογενή, ώστε τὸν Υίὸν της τῶν ἀγγέλων είναι φύσεως ' αλσχυνθήσονται μεν προηγουμένως ώς τὰ Οὐαλεντίνου καὶ Καρποκράτους καὶ τῶν ἄλλων αἰρετικῶν ζηλοῦντές καὶ φθεγγόμενοι, ων δ μεν τους άγγελους δμογενείς είρηκε τώ Χριστῷ, ὁ δὲ Καρποκράτης ἀγγέλους τοῦ κόσμου δημιουργούς Cp. Iren. i. είναί φησι. Παρ' αὐτῶν γὰρ ἴσως μαθόντες καὶ οὖτοι συγκρίνουσι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον τοῖς ἀγγέλοις.

57. 'Αλλ' έντραπήσονται τοιαθτα φανταζόμενοι παρά μεν τοθ ύμνφδοῦ λέγοντος, 'Τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίφ ἐν νίοῖς Θεοῦ;' Ps. Ιχχνιίί. (Ιχχχίχ.) 7καὶ, 'Τίς ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε;' 'Ακούσονται δὲ ὅμως, ἐὰν Εχοά. χν. ΙΙ. άρα καν ούτω μάθωσιν, ώς έν μεν τοις δμογενέσιν δμολογουμένως φιλεί τὰ τῆς συγκρίσεως γίνεσθαι, καὶ οὐκ ἐν τοῖς έτερογενέσιν. Οὐδεὶς γοῦν Θεὸν συγκρίνοι πρὸς ἄνθρωπον, οὐδὲ [ΑΙ. συγπάλιν ἄνθρωπου πρὸς τὰ ἄλογα, οὐδὲ ξύλα πρὸς λίθους, διὰ τὸ ἀνόμοιον τῆς φύσεως ἀλλὰ Θεὸς μὲν ἀσύγκριτόν ἐστι πρᾶγμα· άνθρωπος δὲ πρὸς ἄνθρωπον συγκρίνεται, καὶ ξύλον πρὸς ξύλον,

Ib. 5, 7.

καὶ λίθος πρὸς λίθον καὶ οὐκ ἄν τις ἐπὶ τούτων εἴποι τὸ 'κρείττον,' αλλά τὸ 'μάλλον,' καὶ τὸ 'πλέον' οὕτως Ἰωσὴφ ώραιος ην μαλλον παρά τους άδελφους αυτού, και 'Ραχήλ της ι Cor. xv. 41. Λείας 'ἀστὴρδὲἀστέρος' οὐχὶ 'κρείσσων,' ἀλλὰ μᾶλλον 'διαφέρει έν δόξη. Έπὶ δὲ τῶν ἐτερογενῶν, ὅταν ταῦτά τις παραβάλλη πρὸς ἄλληλα, τότε τὸ 'κρεῖττον' πρὸς τὸ διαλλάττον λέγεται, καθάπερ έπὶ τῆς σοφίας καὶ τῶν λίθων εἴρηται. Εἰ μὲν οὖν είρηκως ην δ απόστολος, 'τοσούτω μαλλον δ Υίδς των αγγέλων προάγει, η, τοσούτω μείζων εστίν ην αν υμίν πρόφασις, ως συγκρινομένου τοῦ Υίοῦ πρὸς τοὺς ἀγγέλους νῦν δὲ λέγων 'κρείττονα' αὐτὸν είναι, καὶ 'τοσούτω διαφέρειν,' ὅσω διέστηκεν υίὸς δούλων, δείκνυσιν αὐτὸν ἄλλον εἶναι τῆς τῶν ἀγγέλων φύσεως. Λέγων δὲ πάλιν αὐτὸν είναι τὸν 'θεμελιώσαντα' τὰ Heb. i. 10. πάντα, δείκυυσιν ἄλλον αὐτὸν είναι πάντων τῶν γενητῶν. "Αλλου δε και ετερουσίου αυτού όντος παρά την των γενητών φύσιν, ποία της οὐσίας αὐτοῦ σύγκρισις η δμοιότης πρὸς τὰ γενητά; Καν γαρ πάλιν ένθυμηθωσί τι τοιούτον, διελέγξει τού-

λων' Υίός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερου γεγένυηκά σε; Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει' 'Ο ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύ-

τους τὰ αὐτὰ λέγων ὁ Παῦλος. 'Τίνι γὰρ εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέ-

ματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα.

58. Ἰδοὺ τῶν μὲν γενητῶν τὸ 'ποιεῖσθαι,' καὶ ταῦτα ποιήματα εῖναι λέγει' πρὸς δὲ τὸν Υίὸν οὐ ποίησιν, οὐδὲ τὸ γενέσθαι, ἀλλὰ τὸ ἀἴδιον, καὶ τὸ βασιλέα, καὶ τὸ εῖναι δημιουργὸν, προσ
1b. 8, 10, 11. φωνεῖ λέγων' 'Ο θρόνος σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος' καὶ, 'Σὰ κατ' ἀρχὰς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὸ δὲ διαμένεις. 'Εξ ὧν καὶ αὐτοὶ συνιδεῖν ἠδύναντο, εἴπερ ἤθελον, ὅτι ἄλλος μέν ἐστιν ὁ δημιουργῶν, ἄλλα δὲ τὰ δημιουργήματα καὶ ὁ μὲν Θεός ἐστι, τὰ δὲ γενητά ἐστιν, ἐξ οὐκ ὅντων πεποιημένα. Τὸ γὰρ λεγόμενον νῦν, 'αὐτοὶ ἀπολοῦνται,' οὐχ ὡς εἰς ἀπώλειαν ἐσομένης τῆς κτίσεως φησιν, ἀλλ' ἵνα ἀπὸ τοῦ τέλους τὴν τῶν γενητῶν δείξῃ φύσιν. Τὰ γὰρ δυνάμενα ἀπολέσθαι, κἂν μὴ ἀπόληται διὰ τὴν χάριν τοῦ πεποιηκότος ταῦτα, ὅμως ' ἐξ οὐκ ὅντων' γέγονε, καὶ τὸ 'μὴ εἶναί ποτε' αὐτὰ μαρτυρεῖται. Διὰ τοῦτο γοῦν ὡς τούτων τοιαύτην ἐχόντων τὴν φύσιν, λέγεται ἐπὶ

τοῦ Υίοῦ τὸ 'σὸ δὲ διαμένεις,' Ίνα τὸ ἀίδιον αὐτοῦ δειχθῆ· οὐ γαρ έχων το δύνασθαι απολέσθαι, ωσπερ έχει τα γενητα, έχων δὲ τὸ διαμένειν ἀεὶ,—ἀλλότριον μέν ἐστιν αὐτοῦ τὸ λέγεσθαι ούκ ην πρίν γεννηθη, 'ίδιον δε το άει είναι, και συνδιαμένειν σὺν τῷ Πατρί. Εἰ μὲν οὖν μὴ ταῦτα γράψας ἦν ὁ ἀπόστολος έν τη πρός Έβραίους έπιστολή, καν έκ των άλλων έπιστολών αὐτοῦ, καὶ πάσης τῆς γραφῆς ἀληθῶς ἐκωλύοντό τι τοιοῦτον φαντάζεσθαι περί τοῦ Λόγου ἐπειδὴ δὲ αὐτός τε ἔγραψε, καὶ έν τοις έμπροσθεν δέδεικται γέννημα της τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὢν c. 29. δ Υίός και αὐτὸς μεν δημιουργός, τὰ δε δημιουργείται παρ' αὐτοῦ καὶ αὐτὸς μὲν ἀπαύγασμα καὶ Λόγος, καὶ εἰκὼν, καὶ Σοφία τοῦ Πατρός ἐστι, τὰ δὲ γενητὰ κάτω που τῆς Τριάδος c. 18. έστὶ παραστήκοντα καὶ δουλεύοντα έτερογενης ἄρα καὶ έτερούσιός έστιν ο Υίος των γενητων, και μάλλον της του Πατρος οὐσίας ἴδιος καὶ δμοφυής τυγχάνει. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς δ Υίὸς οὐκ εἴρηκεν, 'Ο Πατήρ μου κρείττων μου ἐστὶν,' Ίνα μη John xiv. 28. ξένον τις της εκείνου φύσεως αὐτὸν ὑπολάβοι ἀλλὰ μείζων εἶπεν, οὐ μεγέθει τινὶ, οὐδὲ χρόνω, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρός γέννησιν πλην ότι και έν τῷ εἰπεῖν μείζων ἐστὶν, **ἔ**δειξε πάλιν την της οὐσίας ἰδιότητα.

59. Καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ αὐτὸς οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Λόγου προηγουμένως συγκρίναι θέλων πρὸς τὰ γενητὰ έλεγε, ' τοσούτφ κρείττων γενόμενος των άγγέλων ' ασύγκριτος γάρ, μαλλον δέ άλλο καὶ άλλο ἐστίν ἀλλὰ πρὸς τὴν ἔνσαρκον ἐπιδημίαν τοῦ Λόγου βλέπων καὶ τὴν τότε παρ' αὐτοῦ γενομένην οἰκονομίαν, ηθέλησε δείξαι οὐχ ὅμοιον εἶναι τοῦτον τοῖς πρότερον Ἱνα, ὅσφ τη φύσει διαφέρει των προαποσταλέντων παρ' αὐτοῦ, τοσούτω καὶ πλέον ή παρ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ γενομένη χάρις κρείττων της δι' αγγέλων διακονίας γένηται. Δούλων μεν γαρ ήν απαι- Matt. xxi. τείν μόνον τους καρπους, Υίου δε και δεσπότου χαρίσασθαι τας 34-41. όφειλας, και μεταθείναι τον αμπελώνα. Και τα επιφερόμενα γοῦν παρὰ τοῦ ἀποστόλου δείκυυσι τὴν διαφορὰν τοῦ Υίοῦ πρὸς τὰ γενητὰ λέγοντος ' Διὰ τοῦτο δεῖ περισσοτέρως προσέχειν Heb. ii. 1-3. ήμας τοις ακουσθείσι, μήποτε παραβρυώμεν. Εί γαρ δ δι' άγγέλων λαληθείς λόγος εγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοή έλαβεν ένδικον μισθαποδοσίαν πως ήμεις εκφευξόμεθα,

τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας; ήτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλείσθαι διὰ τοῦ Κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη. Εί δε των γενητων είς ην ο Υίος, ου ' κρείττων' αυτων ην, ουτε έν τη 'παρακοη' τὸ μείζον της τιμωρίας δι' αὐτὸν ἀπέκειτο. Οὐδὲ γὰρ ἐν τῆ διακονία τῶν ἀγγέλων ἐνῆν καθ' ἔκαστον αὐτῶν τὸ μείζον καὶ έλαττον εν τοίς παραβαίνουσιν άλλ' είς ην δ νόμος, καὶ μία ἡ κατὰ τῶν παραβαινόντων ἐκδικία. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔστι τῶν γενητῶν ὁ Λόγος, ἀλλ' Υίὸς τοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦτο ὅσω κρείττων αὐτὸς, καὶ τὰ δι' αὐτοῦ κρείττονα καὶ παρηλλαγμένα έστὶ, τοσούτω καὶ ἡ τιμωρία χείρων γένοιτο. Θεασάσθωσαν γοῦν τὴν διὰ τοῦ Υίοῦ χάριν, καὶ ἐπιγνώτωσαν καὶ ἐκ τῶν ἔργων μαρτυρούμενον αὐτὸν, ὅτι τῶν μεν γενητῶν ἄλλος ἐστὶ, μόνος John xiv. 10. δε αὐτὸς Υίὸς ἀληθινὸς 'εν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ εν αὐτῷ.' 'Ο Heb. vii. 19. νόμος δὲ ΄ δι' ἀγγέλων ἐλαλήθη,' καὶ ΄ οὐδένα τετελείωκε' δεόμενος της του Λόγου ἐπιδημίας, ώς είρηκεν ὁ Παυλος ή δὲ του John xvii. 4. Λόγου ἐπιδημία 'τετελείωκε τὸ ἔργου' τοῦ Πατρός. Καὶ τότε μὲν ' ἀπὸ 'Αδὰμ μέχρι Μωσέως ὁ θάνατος ἐβασίλευσεν' ἡ δὲ τοῦ Λόγου παρουσία 'κατήργησε του θάνατου' καὶ οὐκέτι μὲυ ' ἐν τῷ 1 Cor. xv. 22. 'Αδάμ πάντες ἀποθνήσκομεν' εν δε τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιούμεθα. Καὶ τότε μὲν ἀπὸ Δὰν μέχρι Βηρσαβεὲ ὁ νόμος κατηγγέλλετο, καὶ ἐν μόνη 'τῆ Ἰουδαία γνωστὸς ἦν ὁ Θεός' νῦν δὲ ' είς πασαν την γην εξηλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν,' καὶ ' πασα ἡ γη πεπλήρωται τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως, οῖ τε μαθηταὶ ' ἐμαθήτευσαν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πεπλήρωται νῦν τὸ γεγραμμένον "Εσονται πάντες διδακτοί Θεού.' Καὶ τότε μεν τύπος ην τὰ δεικνύμενα, ἄρτι δὲ ἡ ἀλήθεια πεφανέρωται καὶ τοῦτο πάλιν αὐτὸς ὁ ἀπόστολος μετά ταῦτα φανερώτερον έξηγεῖται λέγων, κατά τοσοῦτου κρείττονος διαθήκης γέγονεν έγγυος Ίησοῦς καὶ πάλιν, υθν δε διαφορωτέρας τετύχηκε λειτουργίας, όσω καὶ κρείττονός έστι διαθήκης μεσίτης, ήτις έπλ κρείττοσιν έπαγγελίαις νενομοθέτηται' καὶ, 'οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος, ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος έλπίδος. Καὶ αῦθίς φησιν ' Ανάγκη οῦν τὰ μὲν ύποδείγματα των έν τοις οὐρανοις τούτοις καθαρίζεσθαι αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας. Τὸ ἄρα 'κρεῖττου' καὶ νθν καὶ δι' όλων τῷ Κυρίφ ἀνατίθησι, τῷ κρείττονι καὶ άλλω παρά τὰ γενητὰ τυγχάνοντι. Κρείττων γὰρ ἡ δι' αὐτοῦ

Rom. v. 14.

2 Tim. i. 10.

Ps. lxxv. (lxxvi.) 2. Ib. xviii. (xix.) 5. Isa. xi. 9. Matt. xxviii. Isa. liv. 13. John vi. 45.

Heb. vii. 22.

Ib. viii. 6.

Ib. vii. 19. Ib. ix. 23. θυσία, κρείττων ή εν αὐτῷ ελπὶς, καὶ αι δι' αὐτοῦ επαγγελίαι, οὐχ ώς πρὸς μικρὰ μεγάλαι συγκρινόμεντι, ἀλλ' ώς ἄλλαι πρὸς ἄλλα τὴν φύσιν τυγχάνουσαι επεὶ καὶ ὁ ταῦτα οἰκονομήσας κρείττων τῶν γενητῶν εστι.

60. Καὶ τὸ λεγόμενον πάλιν, 'γέγονεν έγγυσς,' τὴν ὑπερ ήμων έγγύην, την παρ' αὐτοῦ γενομένην, σημαίνει. 'Ως γὰρ Λόγος ων, σαρξ εγένετο, καὶ τὸ 'γενέσθαι' τῆ σαρκὶ λογιζόμεθα. John i. 14. (γενητή γάρ έστιν αύτη, καὶ κτιστή τυγχάνει οὖσα·) οὕτω καὶ ένταῦθα τὸ 'γέγονεν,' Ίνα τοῦτο κατὰ δεύτερον σημαινόμενον έκλάβωμεν, διὰ τὸ γενέσθαι αὐτὸν ἄνθρωπον, καὶ γνώσιν οί φιλουεικούντες ότι καὶ ἀπὸ ταύτης της κακονοίας ξαυτών ξκπίπτουσιν άκουέτωσαν ότι οὐ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ γεγενῆσθαι σημαίνει ὁ Παῦλος, ὁ είδως αὐτὸν Υίὸν καὶ Σοφίαν, καὶ ἀπαύγασμα, καὶ εἰκόνα τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' εἰς τὴν τῆς διαθήκης διακονίαν τὸ · γενέσθαι' καὶ νῦν λογίζεται, καθ' ἡν ὁ ποτὲ ' βασιλεύων θάνατος κατηργήθη.' Καὶ γὰρ καὶ κατὰ τοῦτο κρείττων ή δι' αὐτοῦ διακονία γέγονεν, ὅτι καὶ 'τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ῷ ἠσθένει διὰ Rom. viii. 3. της σαρκός, δ Θεός τον ξαυτοῦ Υίδν πέμψας εν δμοιώματι σαρκός άμαρτίας, καὶ περὶ άμαρτίας κατέκρινε τὴν άμαρτίαν ἐν τῆ σαρκὶ, έκστήσας ἀπ' αὐτης τὸ παράπτωμα, ἐν ιν διαπαντὸς ήχμαλωτίζετο, ώστε μὴ δέχεσθαι τὸν θείον νοῦν. Τὴν δὲ σάρκα δεκτικὴν τοῦ Λόγου κατασκευάσας, ἐποίησευ ἡμᾶς ΄μηκέτι κατὰ σάρκα 16. 4. 9. περιπατείν, άλλὰ κατὰ πνεύμα, καὶ πολλάκις λέγειν ' Ήμεις δὲ οὐκ ἐσμὲν ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι' καὶ ὅτι ἢλθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Υίὸς 'εἰς τὸν κόσμον, οὐχ ΐνα κρίνη τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα' John iii. 17. πάντας λυτρώσηται, καὶ 'σωθῆ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.' Τότε μὲν γαρ, ως υπεύθυνος, ο κόσμος εκρίνετο υπό του νόμου άρτι δε δ Λόγος είς ξαυτὸν ἐδέξατο τὸ κρίμα, καὶ τῷ σώματι παθὼν ὑπὲρ Cp. Ath. de πάντων, σωτηρίαν τοις πασιν έχαρίσατο. Τοῦτο δὲ βλέπων κέκραγεν Ἰωάννης ' 'Ο νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ή χάρις καὶ ή John i. 17. αλήθεια δια Ίησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. Κρείττων δὲ ἡ χάρις ἢ δ νόμος, καὶ ἡ ἀλήθεια παρὰ τὴν σκιάν.

61. Τὸ οὖν 'κρείττων,' ὥσπερ εἴρηται, οὐχ οῗόν τε ἦν δι' επέρου τινὸς γενέσθαι ἢ διὰ τοῦ Υἰοῦ, τοῦ 'καθημένου ἐν δεξιᾳ τοῦ Πατρός.' Τί δὲ τοῦτο σημαίνει, ἢ τὸ γνήσιον τοῦ Υἰοῦ, καὶ ^{Cp.,iii.} 3, 4. τὴν θεότητα τοῦ Πατρὸς ταύτην εἶναι τοῦ Υἰοῦ; Τήν τε γὰρ τοῦ

Πατρὸς βασιλείαν βασιλεύων ὁ Υίὸς, ἐπὶ τὸν αὐτὸν θρόνον τῷ Πατρὶ κάθηται, καὶ τῆ τοῦ Πατρὸς θεότητι θεωρούμενος, 'Θεός John i. 1. έστιν δ Λόγος,' καὶ 'δ βλέπων τον Υίον βλέπει τον Πατέρα.' καὶ Ib. xiv. 9. ούτως είς Θεός έστιν. Έκ δεξιών γουν καθήμενος, άριστερον οὐ ποιεί τὸν Πατέρα ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ δεξιὸν καὶ τίμιον ἐν τῷ Πατρὶ, τοῦτο καὶ ὁ Υἱὸς ἔχει, καὶ λέγει 'Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Ib. xvi. 15. Πατήρ, ἐμά ἐστι.' Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ καθήμενος ἐκ δεξιῶν ὁ Υίὸς δρᾶ τὸν Πατέρα καὶ αὐτὸς ἐκ δεξιῶν, καν ὡς ἄνθρωπος Ps. xv. (xvi.) γενόμενος λέγη. 'Προωρώμην τον Κύριόν μου ἐνώπιόν μου δια παυτός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν, Ίνα μὴ σαλευθῶ.' Δείκνυται John xiv. 10. γὰρ πάλιν καὶ ἐν τούτφ, ὡς ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ. Δεξιοῦ γὰρ ὄντος τοῦ Πατρὸς, ἐν τῷ δεξιῷ ἐστιν ὁ Ср. іїі. з. Υίός καὶ καθημένου τοῦ Υίοῦ ἐκ δεξιῶν, ὁ Πατήρ ἐστιν ἐν τῷ Υίφ. Καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι διακονοῦσιν ἀνερχόμενοι καὶ κατερχόμενοι· περὶ δὲ τοῦ Υίοῦ φησι, 'Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ Heb. i. 6. πάντες ἄγγελοι Θεοῦ' καὶ ὅτε μεν ἄγγελοι διακονοῦσι, λέγουσιν ότι ' ἀπεστάλην πρὸς σέ' καὶ, 'Κύριος ἐνετείλατο' ὁ δὲ Υίὸς, καν Luke i. 19. λέγη ἀνθρωπίνως ὅτι 'ἀπεστάλην,' καὶ ἔρχεται 'τὸ ἔργον τελει-John iv. 34. Matt. xx. 28. ωσαι' καὶ 'διακονῆσαι,' λέγει ὅμως, ὡς Λόγος καὶ εἰκὼν ὑπάρχων, ' Έγω ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι' καὶ, ' O έωρα-John xiv. 10, κως έμε εωρακε του Πατέρα" καὶ, ό Πατήρ εν εμοί μένων, αὐτὸς τὰ ἔργα ποιεί. ὰ γὰρ ἐν τῆ εἰκόνι τις ταύτη θεωρεί, ταῦτα τοῦ Πατρός ἐστιν ἔργα. "Εστι μὲν οὖν ἱκανὰ ταῦτα δυσωπησαι τοὺς μαχομένους πρὸς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν εἰ δ' ὅτι γέγραπται, ' γενόμενος κρείττων,' τὸ ' γενόμενος' οὐ θέλουσιν, ώς περὶ Υίοῦ λεγόμενον, ἴσον ἀκοῦσαι 'γεγενῆσθαι,' καὶ 'ἔστιν,' ἢ διὰ τὸ γεγενήσθαι την κρείττονα διακονίαν τὸ 'γενόμενος' λαβείν καὶ νοείν, ώσπερ εξπομεν, αλλά νομίζουσιν εκ ταύτης της λέξεως γενητον ειρήσθαι τον Λόγον ἀκουέτωσαν συντόμφ λόγφ ταῦτα πάλιν, ἐπειδη των είρημένων ἐπελάθοντο.

62. Εἰ μὲν ἐκ τῶν ἀγγέλων ἐστὶν ὁ Υίὸς, ἔστω καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὡς ἐπ' ἐκείνων τὸ 'γενόμενος,' καὶ μηδὲν αὐτῶν κατὰ τὴν φύσιν διαφερέτω ἀλλ' ἔστωσαν ἢ καὶ οὖτοι ' υἱοὶ,' ἢ κἀκεῖνος ' ἄγγελος,' καὶ κοινἢ πάντες καθεζέσθωσαν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός ' ἢ μετὰ πάντων καὶ ὁ Υἱὸς παρεστηκέτω ὡς ' λειτουργικὸν πυεῦμα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενος' καὶ αὐτὸς, ὁμοίως ἐκείνων. Εἰ δὲ

Heb. i. 14.

διίστησιν ό Παθλος τὸν Υίὸν ἀπὸ τῶν γενητῶν, λέγων 'Τίνι Heb.i. 5. γαρ είπε ποτε των αγγελων Υίος μου εί σύ; και ουτος μεν δημιουργεί τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, αὐτοὶ δὲ παρ' αὐτοῦ γίνονται καὶ αὐτὸς μὲν μετὰ τοῦ Πατρὸς καθέζεται, οἱ δὲ παρεστήκασι λειτουργούντες τίνι πάλιν οὐκ έστι φανερον ὅτι οὐκ ἐπὶ της οὐσίας τοῦ Λόγου ἔλεγε τὸ 'γενόμενος,' ἀλλ' ἐπὶ της δί αὐτοῦ γενομένης διακονίας; 'Ως γὰρ Λόγος ὢν, γέγονε σὰρξ, ούτω, γενόμενος ἄνθρωπος, 'γέγονε τοσούτω κρείττων' έν τη διακονία της δια των αγγέλων γενομένης διακονίας, δσφ διαφέρει δούλων υίδς, καὶ δὲ δημιουργός τῶν δημιουργουμένων ωστε παυσάσθωσαν έπὶ τῆς οὐσίας τοῦ Υίοῦ λαμβάνειν τὸ ' γενόμενος οὐκ ἔστι γὰρ τῶν γενητῶν καὶ γνώτωσαν, ὅτι τῆς διακουίας καὶ τῆς γενομένης οἰκονομίας σημαντικόν ἐστι τὸ 'γενόμενος. Πως δε γέγονε κρείττων εν τη διακονία, κρείττων ων τη φύσει παρά τὰ γενητὰ, δείκνυσι τὰ προειρημένα, καὶ ἡγοῦμαι μεν καν ούτως αὐτοὺς αἰσχύνεσθαι. *Αν δ' ἄρα φιλονεικώσιν, ακόλουθον αν είη προς την αλόγιστον αυτών τόλμαν δμόσε χωρήσαι τούτοις, και τὰ ὅμοια ἡητὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς είρημένα αντιθείναι τούτοις, ίνα ἡ δυσωπηθέντες παύσωσιν Ps. xxxiii. ξαυτών την γλώτταν ἀπὸ κακών, ἡ γνώσιν εἰς ὅσον βάθος εἰσὶν ανοίας. Γέγραπται τοίνυν ' Γενού μοι είς Θεον ύπερασπιστην, Ps. xxx. καὶ εἰς οἶκον καταφυγής, τοῦ σῶσαί με·' καὶ πάλιν· ' Εγένετο Ib. ix. 19. Κύριος καταφυγή τῷ πένητι. καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐν ταῖς θείαις γραφαίς εύρίσκεται. Εί μεν οὖν είς τὸν Υίὸν εἰρῆσθαι ταῦτα λέγουσιν, δ καὶ τάχα καὶ μᾶλλον ἀληθές ἐστιν ἐπιγνώτωσαν, ότι μη όντα γενητον αὐτον άξιοῦσι γενέσθαι βοηθον ξαυτοῖς καὶ οἶκου καταφυγής οἱ ἄγιοι καὶ λοιπὸυ τὸ 'γευόμευος,' καὶ τὸ 'ἐποίησε,' καὶ τὸ 'ἔκτισεν,' εἰς τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν λαμβανέτωσαν. Τότε γὰρ 'γέγονε' βοηθὸς καὶ οἶκος καταφυγής, ότε 'τῷ σώματι ξαυτοῦ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνήνεγκεν ἐπὶ τὸ r Pet, ii, 24. ξύλον, καὶ ἔλεγε· ' Δεῦτε πρὸς μὲ, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ Matt. xi. 28.

63. 'Αν δὲ εἰς τὸν Πατέρα λέγωσιν εἰρῆσθαι τὰ ἡητὰ, α̈ρ' ἐπειδὴ καὶ ἐνταῦθα γέγραπται τὸ 'γενοῦ,' καὶ τὸ 'ἐγένετο,' τοσούτῳ ἐπιχειρήσουσιν, ὥστε εἰπεῖν γενητὸν εῖναι τὸν Θεόν; Ναὶ τολμήσουσιν, ὥσπερ καὶ περὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ τοιαῦτα

πεφορτισμένοι, κάγω άναπαύσω ύμας.

διαλογίζονται φέρει γὰρ αὐτοὺς ἡ ἀκολουθία τοιαῦτα καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς ὑπονοείν, οἶα καὶ περὶ τοῦ Λόγου αὐτοῦ φαντά-

ζουται. 'Αλλὰ μὴ γένοιτο μηδὲ εἰς νοῦν ποτέ τινος τῶν πιστῶν έλθειν τὸ τοιοῦτον. Οὕτε γὰρ ὁ Υίὸς τῶν γενητῶν ἐστιν, οὕτε τὸ γεγραμμένον καὶ τὸ λεγόμενον ώδε, 'γενοῦ,' καὶ 'ἐγένετο,' άρχὴν τοῦ είναι σημαίνει, ἀλλὰ τὴν ' γενομένην ' βοήθειαν τοῖς δεομένοις. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς ἀεὶ καὶ ὁ αὐτός ἐστιν οἱ δὲ ἄνθρωποι μετὰ ταῦτα γεγόνασι διὰ τοῦ Λόγου, ὅτε αὐτὸς ὁ Πατὴρ ηθέλησε καὶ ἔστιν ὁ Θεὸς ἀόρατος καὶ ἀπρόσιτος τοῖς γενητοῖς. καὶ μάλιστα τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις. "Όταν τοίνυν ἀσθενοῦντες οί ἄνθρωποι παρακαλώσιν, ὅταν διωκόμενοι δέωνται βοηθείας, όταν αδικούμενοι προσεύχωνται, τότε φιλάνθρωπος ών δ αόρατος έπιφαίνεται διὰ της ξαυτοῦ εὐεργεσίας, ην διὰ τοῦ ίδίου αὐτοῦ Λόγου καὶ ἐν αὐτῷ ποιείται καὶ λοιπὸν πρὸς τὴν χρείαν ἐκάστω γίνεται τὰ τῆς θεοφανείας καὶ 'γίνεται' τοῖς μὲν ἀσθενοῦσιν ίσχὺς, τοῖς δὲ διωκομένοις καταφυγή καὶ οἶκος σωτηρίας τοῖς δὲ ἀδικουμένοις λέγει 'Ετι λαλοῦντός σου ἐρῶ, 'Ιδοὺ πάρειμι.' Isa. lviii. 9. Οπερ οθυ είς αυτίληψιν εκάστω δια τοθ Υίοθ γίνεται, τοθτο τὸν Θεὸν έκαστος έαυτῷ 'γεγενησθαι' λέγει ἐπειδή καὶ βοήθεια παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Λόγου γίνεται. Τοῦτο οἶδε καὶ ἡ συνήθεια των ανθρώπων, και τοῦτο και πας όστισοῦν ομολογήσει καλώς εἰρησθαι. Πολλάκις καὶ παρὰ ἀνθρώπων γέγονεν Gen. xiv. 13- ἀνθρώποις βοήθεια καὶ ὁ μὲν ἀδικουμένω συνέκαμεν, ὡς ὁ ^{10} . $_3
m Kings(r\,K.)$ ' Aβραὰμ τ $\hat{\phi}$ Λώτ' ὁ δὲ διωκομέν ϕ τὸν οἶκον ἢνέ ϕ ξ ϵ ν, ὡς ὁ 'Αβδίας τοις υίοις των προφητών και δ μεν τον ξένον ανέ-Job xxix. 15, παυσεν, ώς δ Λωτ τους άγγέλους δ δε τοις δεομένοις κεχορήγηκεν, ως δ' Ιωβ τοις αιτούσιν αυτόν. "Ωσπερ ουν έκαστος των εὖ παθόντων εἰ λέγοι, 'Ο δεῖνά μοι γέγονε βοηθός·' καὶ

xviii. 4. Gen. xix. 3.

Cp. 1 Tim.

vi. 16.

64. Τούτου δε ούτως νοουμένου, ακόλουθον αν είη και επί

ανθρώπους παρ' αὐτοῦ γενομένην σωτηρίαν.

άλλος εί λέγοι, 'Κάμοὶ καταφυγή,' καὶ 'τούτω χορηγός.' λέγοντες δὲ ταῦτα, οὐ τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως, οὐδὲ τὴν οὐσίαν τῶν εὖ ποιησάντων σημαίνουσιν, άλλα την είς αὐτοὺς γινομένην παρ' έκείνων εθεργεσίαν ούτως όταν λέγωσι περί του Θεού οί άγιοι τὸ ' ἐγένετο,' καὶ τὸ 'γενοῦ,' οὐκ ἀρχήν τινα γενέσεως σημαίνουσιν' (ἄναρχος γὰρ καὶ οὐ γενητὸς ὁ Θεός') ἀλλὰ τὴν εἰς τοῦ Υίοῦ, ὅσα δ' αν καὶ ὁσάκις αν λέγηται, 'ἐγένετο,' καὶ γενοῦ, τὴν αὐτὴν διάνοιαν σώζειν ωστε καὶ τὸ λεγόμενον, γενόμενος κρείττων των άγγελων, και 'εγένετο,' ακούοντας, μη ἀρχήν τινα τοῦ γίνεσθαι ἐπινοεῖν τοῦ Λόγου, μηδὲ ὅλως ἐκ τούτων γενητὸν αὐτὸν φαντάζεσθαι άλλ' ἐπὶ τῆς διακονίας καὶ οἰκονομίας, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, νοεῖν τὸ λεγόμενον παρὰ τοῦ Παύλου. Οτε γαρ ό δ Λόγος σαρξ εγένετο, και εσκήνωσεν εν John i. 14. ήμιν, ήλθέ τε ' ίνα διακονήση' καὶ πᾶσι σωτηρίαν χαρίσηται, Matt. xx. 28. τότε ἡμιν ' ἐγένετο' σωτηρία, καὶ ἐγένετο ζωὴ, καὶ ἐγένετο ἱλασμός. τότε ή ύπερ ήμων αὐτοῦ οἰκονομία κρείττων γέγονε των ἀγγέλων, και εγένετο δδός, και εγένετο ανάστασις. Και ώσπερ τὸ · γενού μοι είς Θεον ύπερασπιστην' ούκ ούσίας γένεσιν σημαίνει αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν φιλανθρωπίαν, ὥσπερ εἴρηται, ούτως καὶ νῦν τὸ ' γενόμενος κρείττων τῶν ἀγγέλων,' καὶ ' έγένετο,' καὶ ' τοσούτω κρείττων γέγονεν έγγυος δ 'Ιησοῦς,' οὐ την οὐσίαν τοῦ Λόγου γενητην σημαίνει, μη γένοιτο άλλα την γενομένην έκ της ένανθρωπήσεως αύτοῦ είς ήμας εὐεργεσίαν καν αχάριστοι τυγχάνωσιν οί αίρετικοί, και φιλόνεικοι προς ἀσέβειαν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

1. ΈΓΩ μεν φμην τους της Αρείου μανίας υποκριτάς έπι τοις προειρημένοις πρό τούτου κατ' αὐτῶν ἐλέγχοις, καὶ ταις πεοί της άληθείας άποδείξεσιν άρκεισθαι, και πανομένους λοιπόν, μεταγινώσκειν έφ' οις έφρόνησάν τε και έλάλησαν κακώς περί τοῦ Σωτήρος αὐτοὶ δὲ, οὐκ οἶδ' ὅπως, οὐδὲ οὕτως καταδύονται. 2 Pet. ii. 22. ἀλλ' ὡς χοῖροι καὶ κύνες περὶ 'τὰ ἴδια ἐξεράματα' καὶ τὸν ἑαυτῶν ' βόρβορον κυλιόμενοι,' 'μαλλον έφευρίσκουσιν έαυτοις έπινοίας είς ἀσέβειαν. Μὴ νοοθντες γοθν μήτε τὸ ἐν ταις Παροιμίαις Prov. viii. 22. γεγραμμένου, 'Κύριος έκτισέ με άρχην όδων αὐτοῦ είς έργα αὐτοῦ, μήτε τὸ παρὰ τοῦ ἀποστόλου εἰρημένου, 'πιστὸν ὄντα Heb. iii, 2. τω ποιήσαντι αὐτὸν, φιλονεικοῦσιν άπλως, λέγοντες 'ποίημα καὶ κτίσμα' είναι τὸν τοῦ Θεοῦ Υίόν. Καὶ ἤρκει μὲν ἀπὸ τῶν προειρημένων αὐτοὺς συνιδείν, εἰ μὴ τέλεον καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀπώλεσαν, ώς της άληθείας μαρτυρησάσης, μη είναι εξ οὐκ όντων μηδε όλως των γενητών τον Υίον Θεός γαρ ων, οὐδ' αν είη ποίημα, οὐδὲ θέμις λέγειν αὐτὸν κτίσμα. Κτισμάτων γὰρ καὶ ποιημάτων ἴδιον τὸ λέγεσθαι ' έξ οὐκ ὄντων,' καὶ ' οὐκ ἦν πρίν γεννηθη ' άλλ' έπειδη, ώσπερ δεδιότες αποστήναι της ίδίας μυθοπλαστίας, προφασίζονται συνήθως τὰ προειρημένα ρητά τῶν θείων γραφῶν, τὰ καλῶς μὲν γεγραμμένα, ράδιουργηθέντα δὲ παρ' αὐτῶν φέρε, πάλιν ἐπαναλαβόντες τὸν νοῦν τῶν προειρημένων, τους μεν πιστους υπομυήσωμεν, τούτους δε δείξωμεν καὶ έξ ξκάστου τούτων, μηδ' όλως είδέναι τὸν Χριστιανισμόν. Rom. xi. 32. γαρ εγίνωσκον, οὐκ αν ξαυτούς 'συνέκλειον' εἰς τὴν τῶν νῦν

'Ιουδαίων ἀπιστίαν, ἀλλ' ἐρωτῶντες ἐμάνθανον, ὅτι ' ἐν ἀρχῆ ην δ Λόγος, καὶ δ Λόγος ην πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ην δ John i. r. Λόγος ' ότε δε εὐδοκήσαντος τοῦ Πατρός ὁ Λόγος αὐτὸς γέγονεν άνθρωπος, τότε εἰκότως εἴρηται περὶ αὐτοῦ παρὰ μὲν τοῦ Ἰωάννου τὸ 'δ Λόγος σὰρξ ἐγένετο' παρὰ δὲ τοῦ Πέτρου, 'Κύριον Ιδ. 14. καὶ Χριστὸν αὐτὸν ἐποίησε· καὶ διὰ μὲν Σολομώνος, ὡς παρ Αcts ii. 36. αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, 'Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα Prov. viii. 22. αὐτοῦ· παρὰ δὲ τοῦ Παύλου, 'τοσούτω κρείττων γενόμενος Heb. i. 4. των αγγέλων' καὶ πάλιν, 'ξαυτον ξκένωσε, μορφην δούλου Phil. ii. 7. λαβών ' καὶ αὖθις, 'Θθεν, ἀδελφοὶ ἄγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου Heb. iii. 1, 2. μέτοχοι, κατανοήσατε τον απόστολον και αρχιερέα της δμολογίας ήμων Ίησοῦν πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν ' τὰ τοιαῦτα γὰρ πάντα ρητά την αὐτην έχει δύναμιν καὶ διάνοιαν βλέπουσαν είς εὐσέβειαν, καὶ δεικνύουσαν τὴν θεότητα τοῦ Λόγου, καὶ τὰ ανθρωπίνως λεγόμενα περί αὐτοῦ, διὰ τὸ γεγενησθαι αὐτὸν καὶ υίον ανθρώπου. Καὶ εἰ καὶ αὐτάρκη ταῦτα πρὸς ἀπόδειξιν κατ' αὐτῶν, ὅμως ἐπειδὴ μὴ νοοῦντες τὸ παρὰ τοῦ ἀποστόλου λεγό- (4.) μενον, (ζινα τούτου πρώτον μνησθώ,) νομίζουσιν εν τών ποιημάτων είναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, διὰ τὸ γεγράφθαι, 'πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, ἀναγκαῖον ἡγησάμην τοῦτο πάλιν λέγοντας αὐτοὺς ἐντρέπειν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἐλέγομεν, λαμβάνοντες παρ' αὐτῶν τὸ λῆμμα.

2. Εὶ μὲν οὖν οὐκ ἔστιν Υιὸς, λεγέσθω καὶ ποίημα πάντα τε τὰ ἐπὶ τῶν ποιημάτων κατηγορείσθω καὶ ἐπ' αὐτοῦ· καὶ μόνος μὴ λεγέσθω Υιὸς, μὴ Λόγος, μὴ Σοφία· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς μὴ λεγέσθω Πατὴρ, ἀλλὰ μόνον δημιουργὸς καὶ κτίστης τῶν γινομένων ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ ἔστω ἡ μὲν κτίσις εἰκὼν καὶ χαρακτὴρ τῆς δημιουργικῆς βουλήσεως αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ κατ' ἐκείνους μὴ ἔστω γεννητικῆς φύσεως· ὥστε τῆς ἰδίας οὐσίας αὐτοῦ μὴ εἶναι Λόγον, μὴ Σοφίαν, μηδ' ὅλως εἰκόνα. Εἰ γὰρ μή ἐστιν Υιὸς, οὐδὲ εἰκών. Μὴ ὄντος δὲ Υιοῦ, πῶς ἄρα τὸν Θεὸν κτίστην εἶναι λέγετε, εἴ γε 'διὰ Λόγου' καὶ 'ἐν σοφία' πάντα τὰ γινόμενα γίνεται, χωρίς τε τούτου οὐκ ἄν τι γένοιτο, οὐκ ἔχει δὲ καθ' ὑμᾶς ἐν ῷ καὶ δι' οῦ τὰ πάντα ποιεῖ; εὶ δὲ μὴ καρπογόνος ἐστὶν αὐτὴ ἡ θεία οὐσία, ἀλλ' ἔρημος, κατ' αὐτοὺς, ὡς φῶς μὴ φωτίζον, καὶ πηγὴ ἔηρὰ, πῶς δημιουργικὴν ἐνέργειαν ἔχειν αὐτὸν i. 14.

λέγοντες οὐκ αἰσχύνονται; καὶ ἀναιροῦντες δὲ τὸ κατὰ φύσιν, πως τὸ κατὰ βούλησιν προηγείσθαι θέλοντες οὐκ ἐρυθριωσιν; Εί δὲ τὰ ἐκτὸς καὶ οὐκ ὄντα πρότερον, βουλόμενος δὲ αὐτὰ είναι, δημιουργεί, καὶ γίνεται τούτων ποιητής, πολλώ πρότερον είη αν πατήρ γεννήματος έκ της ίδίας οὐσίας. Εί γάρ τὸ βούλεσθαι π ερὶ τῶν μὴ ὄντων διδόασι τῷ Θεῷ, διὰ τί μὴ τὸ ὑ π ερκείμενον της βουλήσεως οὐκ ἐπιγινώσκουσι τοῦ Θεοῦ; ὑπεραναβέβηκε δὲ τῆς βουλήσεως τὸ πεφυκέναι καὶ είναι αὐτὸν Πατέρα τοῦ ίδίου Λόγου. Εὶ τοίνυν τὸ πρότερον, ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν, οὐχ ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐκείνων ἄνοιαν, πῶς τὸ δεύτερον, ὅπερ έστὶ κατὰ βούλησιν, γένοιτ' ἄν ; πρότερον δέ ἐστιν ὁ Λόγος, καὶ δεύτερον ή κτίσις. 'Αλλ' έστιν ὁ Λόγος, καν πλείονα τολμῶσιν οἱ ἀσεβεῖς 'δι' αὐτοῦ γὰρ γέγονεν' ἡ κτίσις καὶ δῆλον αν είη ότι, ποιητής ων, ό Θεος έχει και τον δημιουργικον Λόγον οὖκ ἔξωθεν, ἀλλ' ἴδιον ἐαυτοῦ· πάλιν γὰρ τὸ αὐτὸ ῥητέον. τὸ βούλεσθαι ἔχει, καὶ τὸ βούλημα αὐτοῦ ποιητικόν ἐστι, καὶ άρκει τὸ βούλημα αὐτοῦ πρὸς σύστασιν τῶν γινομένων ὁ δὲ Λόγος ἐστὶν αὐτοῦ ποιητικὸς, καὶ δημιουργός οὐκ ἀμφίβολον ότι αὐτός ἐστιν ή τοῦ Πατρὸς ζώσα βουλή, καὶ ἐνούσιος ἐνέργεια, καὶ Λόγος άληθινὸς, ἐν ῷ καὶ συνέστηκε καὶ διοικεῖται τὰ πάντα καλώς. Οὐδεὶς δε οὐδε διστάξειεν ώς δ άρμόζων τῆς άρμονίας καὶ τῶν άρμοζομένων πρόεστι. Καὶ δεύτερόν ἐστι, καθά προείπου, τὸ δημιουργείν τοῦ γεννᾶν τὸν Θεόν. Τὸ μὲν γὰρ 'Υίὸς' ἴδιον καὶ ἀληθῶς ἐκ τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀεὶ ούσης ούσίας έστί τὰ δὲ ἐκ βουλήσεως αὐτῆς ἔξωθεν συνιστάμενα γίνεται, καὶ δημιουργείται διὰ τοῦ ίδίου καὶ ἐξ αὐτῆς

Cp. i. 14.

νεννήματος.

Cp. iv. 1.

iii. 62.

John i. 3.

3. Οὐκοῦν τοῦ λόγου δεικνύντος πολλὴν ἀτοπίαν κατὰ τῶν λεγόντων μὴ εἶναι Υίὸν Θεοῦ, ἀλλὰ ποίημα ἀνάγκη λοιπὸν ἡμᾶς συνομολογεῖν Υίὸν εἶναι τὸν Κύριον. Εἰ δὲ Υίός ἐστιν, ὅσπερ οὖν καὶ ἔστιν, ὡμολόγηται δὲ ὁ υίὸς οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ γεννῶντος εἶναι, μὴ διαφερέσθωσαν ταῖς λέξεσι, καθὰ προεῖπον, ἐὰν καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ Λόγου ἀντὶ τοῦ 'τῷ γεννήσαντι,' 'τῷ ποιήσαντι' ὀνομάζουσιν οἱ ἄγιοι, ὡς ἀδιαφόρου τοῦ ῥήματος ὅντος ἐπὶ τῶν τοιούτων, ἔως τὸ κατὰ φύσιν ὁμολογεῖται. Οὐ γὰρ αἱ λέξεις τὴν φύσιν παραιροῦνται ἀλλὰ μᾶλλον ἡ φύσις

τὰς λέξεις εἰς ἐαυτὴν ἔλκουσα μεταβάλλει. Καὶ γὰρ οὐ πρότεραι των οὐσιων αἱ λέξεις, ἀλλ' αἱ οὐσίαι πρώται, καὶ δεύτεραι τούτων αὶ λέξεις. Διὸ καὶ ὅταν ἡ οὐσία ποίημα ἡ κτίσμα ἦ, τότε τὸ 'ἐποίησε,' καὶ τὸ 'ἐγένετο,' καὶ τὸ 'ἔκτισε,' κυρίως ἐπ' αὐτῶν λέγεταί τε καὶ σημαίνει τὸ ποίημα. "Όταν δὲ ἡ οὐσία γέννημα ή καὶ υίὸς, τότε τὸ 'ἐποίησε,' καὶ τὸ 'ἐγένετο,' καὶ τὸ 'ἔκτισεν,' οὐκ ἔτι κυρίως ἐπ' αὐτοῦ κεῖται, οὐδὲ ποίημα σημαίνει άλλ' άντὶ τοῦ ' εγέννησε,' τῷ ' ἐποίησεν,' άδιαφόρως τις κέχρηται ρήματι. Πολλάκις γουν πατέρες τους έξ αὐτῶν φύντας υίους 'δούλους' ξαυτών δνομάζουσι, και ουκ άρνουνται τὸ γυήσιον της φύσεως καὶ πολλάκις τους ίδίους δούλους φιλο-Φρονούμενοι 'τέκνα' καλοθσι, καὶ οὐ κρύπτουσι τὴν ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν κτῆσιν τὸ μὲν γὰρ ἐπ' ἐξουσίας, ὡς πατέρες, λέγουσι τὸ δὲ φιλανθρώπως ὀνομάζουσι. Σάρρα γοῦν "τὸν ᾿Αβραὰμ 1 Pet. iii. 6 κύριον εκάλει, καίτοι μη δούλη, άλλα σύζυγος οδσα και δ μεν ἀπόστολος Φιλήμονι τῷ κτησαμένω συνηπτεν ώς "ἀδελφον' Philem. το. 'Ωνήσιμον τὸν δοῦλον' ἡ δὲ Βηρσαβεὲ, καίτοι μήτηρ οὖσα, τον νίον εκάλει 'δούλον,' λέγουσα τῷ πατρὶ, 'τον δούλον σου 3 Kings (1 K. Σολομῶνα' εἶτα καὶ Νάθαν ὁ προφήτης, εἰσελθὼν, τὰ αὐτὰ ἐκείνη ἔλεγε τῷ Δαβὶδ, ὅτι ὁ Σολομῶνα τὸν δοῦλόν σου ΄ καὶ Ib. 26. οὐκ ἔμελεν αὐτοῖς τὸν υίὸν εἰπεῖν 'δοῦλον,' ἀκούων γὰρ κἀκεῖνος ἐπεγίνωσκε τὴν φύσιν, καὶ οὖτοι δὲ λέγοντες οὕτως οὐκ ηγνόουν το γνήσιον. Κληρονόμον γουν ηξίουν αὐτον του πατρος γενέσθαι, δυ ώς δοῦλον ἐκάλουν ἡν γὰρ υίδς τῆ φύσει τοῦ Δαβίδ.

4. "Ωσπερ τοίνυν ἀναγινώσκοντες ταθτα διανοούμεθα καλώς, καὶ ἀκούοντες 'δοῦλον' τὸν Σολομώνα, οὐ νομίζομεν αὐτὸν εἶναι δούλον, άλλὰ φύσει καὶ γνήσιον υίὸν, οὕτως ἐὰν καὶ περὶ τοῦ Σωτήρος τοῦ ἀληθῶς ὁμολογουμένου Υίοῦ, καὶ φύσει Λόγου όντος, λέγωσιν οἱ ἄγιοι, 'πιστὸν όντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν' ἢ Heb. iii. 2. αὐτὸς περὶ ἐαυτοῦ ἐὰν λέγη, 'Κύριος ἔκτισέ μέ' καὶ 'ἐγὼ Ps. cxv. δοῦλος σὸς, καὶ υίὸς τῆς παιδίσκης σου' καὶ ὅσα τοιαῦτα μὴ διὰ τοῦτο ἀρνείσθωσάν τινες τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἰδιότητα άλλ', ώς έπὶ Σολομώνος καὶ τοῦ Δαβίδ, διανοείσθωσαν ὀρθώς περί του Πατρός και του Υίου. Έπει, ει ακούοντες Σολομώνα όδοῦλον, όμολογοῦσιν υίὸν, πῶς οὐ πολλάκις ἀπολωλέναι δίκαιοί

Cp. Isa. xxxvi. 6.

19.

Gen. iv. 1.

Job i. 2.

είσιν, ὅτι τὴν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ Κυρίου διάνοιαν οὐ σώζουσιν, άλλ' όταν μεν ἀκούωσι ' γέννημα, καὶ Λόγον, καὶ Σοφίαν,' βιάζονται παρερμηνεύειν, καὶ ἀρνείσθαι τὴν φύσει καὶ γνησίαν γέννησιν την έκ του Πατρός του Υίου· ἀκούοντες δὲ 'ποιήματος' φωνάς και λέξεις, εύθυς είς το νομίζειν φύσει ποίημα τον Υίον καταφέρονται, καὶ ἀρνοῦνται τὸν Λόγον καίτοι δυνάμενοι, διὰ τὸ γεγενησθαι αὐτὸν ἄνθρωπον, πάσας τὰς τοιαύτας λέξεις έπιδρίπτειν έπι το ανθρώπινον αὐτοῦ; Πῶς οὖν καὶ οὖτοι οὐ Prov. xx. 23. 'βδελυκτοί' παρὰ τῶ Κυρίφ δείκυυνται, 'δισσὰ στάθμια' παρ' έαυτοις έχουτες, και τῷ μὲν ἐκείνα λογιζόμενοι, τῷ δὲ τὸν Κύριον βλασφημούντες; 'Αλλ' ίσως τὸ μὲν 'δούλος' ώς κατὰ διάθεσιν λεγόμενον συντίθενται, τὸ δὲ 'τῷ ποιήσαντι' κατέχουσιν, ώς μέγα τι βοήθημα της αιρέσεως αὐτῶν. "Εστι δὲ αὐτοῖς καὶ τοῦτο κάλαμος τεθλασμένος τὸ ἔρεισμα καταγνώσονται γὰρ εὐθὺς ξαυτών, εὶ μάθοιεν τὸ τῆς γραφῆς ὶδίωμα. Καὶ γὰρ ωσπερ 'δούλος' λέγεται δ Σολομών, καίπερ ών υίδς, ούτως, ίνα τὰ ἐν τοῖς προτέροις εἰρημένα πάλιν εἴπωμεν, εἰ καὶ ' ποιουμένους καὶ κτιζομένους καὶ γινομένους' τοὺς ἐξ ἐαυτῶν φυομένους υίοὺς λέγοιεν οί γονείς, οὐδεν ήττον οὐκ ἀρνοῦνται τὴν φύσιν. Ο γοῦν Ἐζεχίας, ὡς ἐν τῷ Ἡσατα γέγραπται, εὐχόμενος ἔλεγεν Isa. xxxviii. ''Απὸ γὰρ τῆς σήμερον παιδία ποιήσω, à ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην σου, Κύριε της σωτηρίας μου. Καὶ αὐτὸς μεν έλεγε, 'ποιήσω' ὁ δὲ προφήτης έν τε αὐτῷ τῷ βιβλίω, καὶ τῆ Ib. xxxix. 7; 4 Kings (2 K.) xx. 18. τετάρτη των Βασιλειών ούτω φησί καὶ οἱ νίοί σον, οἱ ἐξελεύσονται έκ σου. 'Αντί του 'γεννάν' άρα το 'ποιήσω' εξρηκε καὶ τοὺς έξ αὐτοῦ φυομένους, ὡς 'ποιουμένους' φησί. Καὶ οὐ διαφέρεταί τις, ώς περί τοῦ φύσει γεννήματός έστιν ή λέξις. Καὶ Εὔα δὲ τεκοῦσα τὸν Κάϊν, εἶπεν, ''Εκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ.' 'Αντὶ τοῦ ' τεκεῖν,' ἄρα καὶ αὐτὴ τὸ ' ἐκτησάμην' είρηκε. Καὶ γὰρ πρότερον ἰδοῦσα τὸν τόκον, ὕστερον είπε το 'έκτησάμην.' Καὶ οὐ διὰ το 'έκτησάμην,' νομίσειεν ἄν τις ἔξωθεν ἢγοράσθαι τὸν Κάϊν, καὶ μὴ ἐξ αὐτῆς τετέχθαι. Ib. xlviii. 5. Καὶ ὁ πατριάρχης δὲ Ἰακωβ ἔλεγε τῷ Ἰωσὴφ, ' Νῦν οῦν οἱ δύο υίοί σου, οί γενόμενοί σοι έν Αλγύπτω, πρό τοῦ με έλθεῖν πρόs σε είς Αίγυπτου, εμοί είσιυ, Έφραϊμ καὶ Μανασσής. Καὶ ή Υραφή δὲ περὶ τοῦ Ἰώβ φησιν, 'ἐγένοντο αὐτῷ υίοὶ ἐπτὰ, καὶ θυγατέρες τρείς. ὅσπερ καὶ Μωϋσης εἴρηκεν ἐν τῷ νόμῳ· ' Ἐὰν Cp. i. 56. δὲ γένωνταί τινι υἱοί· ' καὶ, ' ἐὰν ποιήση υἱον.'

- 5. 'Ιδού πάλιν τούς γεννηθέντας, ως 'γενομένους' καὶ ποιηθέντας ' εἰρήκασιν, εἰδότες ὅτι ἕως ὁμολογοῦνται ' νίοὶ,' κἂν λέγη τις, ' έγενουτο,' η ' έκτησάμην,' η ' έποίησα,' οὐδεν διαφέρει. Η γαρ φύσις καὶ ἡ ἀλήθεια έλκει τὴν διάνοιαν εἰς ἐαυτήν. Διὸ καὶ πρὸς τοὺς ζητοῦντας, εὶ κτίσμα καὶ ποίημά ἐστιν ὁ Κύριος, χρη πρότερον ζητείν εί Υίός έστι, και Λόγος, και Σοφία. Τούτων γὰρ ἀποδεικνυμένων, ἐκβάλλεται εὐθὺς καὶ παύεται ἡ περὶ τοῦ ποιήματος καὶ κτίσματος ὑπόνοια· οὖτε γὰρ τὸ ποίημα Υίὸς καὶ Λόγος αν είη, οὖτε ὁ Υίὸς ποίημα αν είη. Τούτων δὲ πάλιν ούτως όντων, φανερά πασιν απόδειξις, ως ή λέξις ή λέγουσα, τώ ποιήσαντι αὐτὸν, οὐκ είς ὄνησίν έστι τῆ αἰρέσει αὐτών, άλλα μαλλον είς κατάγνωσιν. Δέδεικται γαρ ότι ή τοῦ, ' ἐποίησε, λέξις, και έπι των γυησίων και φύσει τέκνων έν τῆ θεία κείται Γραφή· ὅθεν τοῦ Κυρίου ἀποδεικνυμένου φύσει καὶ γνησίου Υίοῦ, Λόγου, καὶ Σοφίας τοῦ Πατρὸς, κᾶν λέγηται ἐπ' αὐτοῦ τὸ ' ἐποίησεν,' ἢ τὸ ' ἐγένετο,' οὐχ ὡς ποιήματος ὄντος αὐτοῦ λέγεται, άλλ' άδιαφόρως τῆ λέξει χρώνται οἱ ἄγιοι, ὡς ἐπὶ τοῦ Σολομώνος, καὶ των Ἐζεχίου τέκνων. Καὶ γὰρ καὶ αὐτων γενυησάντων έξ ξαυτών, γέγραπται ' έποίησα,' καὶ ' έκτησάμην,' καὶ, ' ἐγένετο.' Οὐκοῦν τὰ τοιαῦτα λεξείδια πολλάκις προφασισάμενοι οἱ θεομάχοι, ὀφείλουσι κἂν ὀψέ ποτε ἐκ τῶν εἰρημένων αποθέσθαι την ασεβή φρόνησιν, και φρονήσαι περί τοῦ Κύριου ὅτι Υίός ἐστιν ἀληθινὸς, Λόγος καὶ Σοφία τοῦ Πατρὸς, οὐ ποίημα, οὐ κτίσμα. Εὶ γὰρ ποίημά ἐστιν ὁ Υίὸς, ἐν ποίφ άρα λόγφ καὶ ἐν ποία σοφία γέγονεν αὐτός; Πάντα γὰρ τὰ ποιήματα διὰ τοῦ Λόγου καὶ τῆς Σοφίας, γέγονε, καθώς γέγραπται· ' Πάντα ἐν σοφία ἐποίησας·' καὶ, ' πάντα δι' αὐτοῦ ἐγέ- Ps. ciii. (civ.) νετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν.' Εἰ δὲ αὐτός ἐστιν ὁ John i. 3. Λόγος καὶ ἡ Σοφία, ἐν ἢ πάντα γίνεται, οὐκ ἄρα τῶν ποιουμένων έστιν, οὐδε όλως των γενητων, άλλα τοῦ Πατρός γέννημα.
- 6. Σκοπείτε γὰρ ὁπόσον ἔχει πτῶμα τὸ λέγειν ποίημα τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον. Λέγει που Σολομὼν ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῆ, ὅτι 'σύμ- Eccl. xii. 14. παν τὸ ποίημα ἄξει ὁ Θεὸς εἰς κρίσιν, ἐν παντὶ παρεωρωμένῳ,

έὰν ἀγαθὸν, καὶ ἐὰν πονηρόν.' Οὐκοῦν εὶ ποίημά ἐστιν ὁ Λόγος, ἀχθήσεται καθ' ύμας και αυτός είς κρίσιν; Καί που λοιπου ή κρίσις, κρινομένου του κριτου; τίς δε τοις μεν δικαίοις τας ευλογίας δώσει, τοις δε αναξίοις τα επιτιμίας, εστηκότος τοῦ Κυρίου καθ' ύμας μετα πάντων ἐν κρίσει; ποίφ δὲ καὶ νόμφ κριθήσεται αὐτὸς ὁ νομοθέτης; Ταῦτα τῶν ποιημάτων ἴδιά ἐστι, τὸ κρίνεσθαι, τὸ παρὰ τοῦ Υίοῦ εὐλογεῖσθαι καὶ ἐπιτιμᾶσθαι. Φοβήθητε λοιπου του κριτηυ, και πείσθητε τῷ Σολομῶνι λέγουτι. Εί γὰρ σύμπαν τὸ ποίημα ἄξει ὁ Θεὸς είς κρίσιν, ὁ δὲ Υίὸς οὐκ έστι των κρινομένων, άλλα και μαλλον συμπάντων των ποιημάτων αὐτός ἐστιν ὁ κριτής πῶς οὐ λαμπρότερον ἡλίου δείκνυται μη ποίημα ων ό Υίὸς, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς Λόγος, ἐν ὧ τὰ ποιήματα γίνεται τε καὶ κρίνεται; εὶ δ', ὅτι γέγραπται, ΄ πιστὸν όντα, πάλιν ταράττει αὐτοὺς νομίζοντας ὡς ἐπὶ πάντων λέγεσθαι καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὸ 'πιστὸν,' ὅτι πιστεύων ἐκδέχεται τῆς πίστεως τὸν μισθόν ἄρα καὶ διὰ τοῦτο πάλιν αὐτοὺς ἐγκαλεῖν Deut. xxxii. Μωσεί μεν λέγοντι, 'δ Θεός πιστός καὶ ἀληθινός' τῷ δὲ Παύλφ γράφοντι, 'πιστὸς ὁ Θεὸς, δς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθηναι ύπερ δ δύνασθε. ' 'Αλλά ταῦτα λέγοντες οἱ ἄγιοι, οὐκ άνθρώπινα περί τοῦ Θεοῦ διενοοῦντο άλλ εγίνωσκον διπλοῦν είναι τὸν νοῦν ἐν τῆ γραφῆ περὶ 'τοῦ πιστοῦ' τὸ μὲν ὡς πιστεύου, τὸ δὲ, ὡς ἀξιόπιστου καὶ τὸ μὲν ἐπ' ἀνθρώπων, τὸ δὲ ἐπὶ Θεοῦ ἄρμόζειν. Πιστὸς γοῦν ὁ ᾿Αβραὰμ, ὅτι τῷ λαλοθυτι πεπίστευκε Θεώ· πιστὸς δὲ ὁ Θεὸς, ὅτι, καθώς ψάλλει Δαβίδ, ' πιστός έστιν έν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ ὁ Κύριος,' καὶ άξιόπιστός έστι, καὶ ' άδύνατόν έστιν αὐτὸν ψεύσασθαι.' Καὶ, ' εἴ τίς ἐστι πιστὴ χήρας ἔχουσα,' διὰ τὸ καλῶς πιστεύειν, πιστή καλείται. 'Πιστός δε δ λόγος,' ὅτι δ εἴρηκεν, ὀφείλει πιστεύεσθαι άληθες γάρ έστι, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως. Καὶ τὸ γεγράφθαι τοίνυν, 'πιστον όντα τῷ ποιήσαντι αὐτον,' οὐ προς άλλους έχει την δμοιότητα, οὐδ' ὅτι πιστεύων, εὐάρεστος γέγονεν, άλλ' ὅτι Υίὸς ὢν τοῦ άληθινοῦ Θεοῦ, πιστός ἐστι καὶ αὐτὸς όφείλων πιστεύεσθαι, έν οις αν λέγη και ποιή, αὐτὸς ἄτρεπτος μένων, καὶ μὴ ἀλλοιούμενος ἐν τῆ ἀνθρωπίνη οἰκονομία καὶ τῆ ένσάρκω παρουσία.

7. Ο ΰτως μεν οθν ἄν τις, πρὸς τὴν ἀναίδειαν αὐτῶν χωρῶν,

Heb. iii. 2.

1 Cor. x. 13.

Ps. cxliv. (cxlv.) 13. Heb. vi. 18. I Tim. v. 16.

Ib. iii. 1.

δύναται καὶ ἐκ μόνης τῆς, 'ἐποίησε,' λέξεως, διελέγχειν αὐτοὺς πλανωμένους, καὶ νομίζοντας είναι ποίημα τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον. Έπειδη δε καὶ ή διάνοια των γεγραμμένων εστίν όρθη, δεικνύουσα την ' εποίησε' λέξιν, πότε και προς τί λεγομένη σημαίνεται, αναγκαίον καὶ ἐξ αὐτῆς δείξαι τῶν αίρετικῶν τὴν ἀλογίαν, έὰν μάλιστα, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, καὶ τούτου τὸν καιρον και την χρείαν λάβοιμεν. Οὐ τοίνυν τὰ προ της κτίσεως διηγούμενος δ ἀπόστολος ταῦτα εἴρηκεν, ἀλλ' ὅτε 'δ Λόγος σὰρξ ἐγένετο·' οὖτω γὰρ γέγραπται· 'Θθεν, ἀδελφοὶ ἄγιοι, κλή- Heb. iii. 1, 2. σεως επουρανίου μετοχοι, κατανοήσατε τον απόστολον και αρχιερέα της δμολογίας ήμων Ίησοθν, πιστον όντα τώ ποιήσαντι αὐτόν. Πότε οὖν ἀπεστάλη, ἢ ὁπηνίκα τὴν ἡμετέραν ἐνεδύσατο σάρκα, πότε δε ' άρχιερεὺς της δμολογίας ημῶν' γέγονεν, ἡ ὅτε, προσενέγκας ξαυτον ύπερ ήμων, ήγειρεν ξκ νεκρών το σώμα, καὶ νθν αθτός τους προσερχομένους αθτοθ τη πίστει προσάγει καὶ προσφέρει τῷ Πατρὶ, λυτρούμενος πάντας, καὶ ὑπὲρ πάντων ίλασκόμενος τὰ πρὸς τὸν Θεόν; Οὐ τὴν οὐσίαν ἄρα τοῦ Λόγου, οὐδὲ τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς φυσικὴν γέννησιν σημαναι θέλων δ απόστολος είρηκε, 'πιστον όντα τώ ποιήσαντι αὐτόν' (μή γένοιτο ποιῶν γάρ ἐστιν ὁ Λόγος, οὐ ποιούμενος αὐτός) ἀλλὰ την είς ανθρώπους αυτοῦ κάθοδον καὶ αρχιερωσύνην γενομένην, ην καλως ἄν τις ἴδοι ἐκ της κατὰ τὸν νόμον καὶ τὸν ᾿Ααρων ίστορίας. Οὕτως 'Ααρων οὐ γεγέννηται ἀρχιερεύς, ἀλλὰ ἄνθρωπος, καὶ μετὰ χρόνου, ὅτε ὁ Θεὸς ἠθέλησε, γέγονευ ἀρχιερεύς και γέγουευ ούχ άπλως, ούδε εκ των συνήθων ιματίων γυωριζόμενος, ἀλλ' ἐπενδιδυσκόμενος τὴν ἐπωμίδα, τὸ λογείον, Exod. xxviii. τὸν ποδήρη, α αι γυναικες μεν ειργάσαντο προστάξει του Θεού, έν τούτοις δε είσερχόμενος είς τὰ άγια, τὴν ὑπερ τοῦ λαοῦ θυσίαν προσέφερε καὶ έν τούτοις ώσπερ έμεσίτευε τῆ οπτασία τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῖς τῶν ἀνθρώπων θυσίαις. Οὕτω τοίνυν καὶ δ Κύριος ' εν άρχη μεν ην δ Λόγος, καὶ δ Λόγος ην προς τον Θεον, John i. r. καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. ὅτε δὲ ἠθέλησεν ὁ Πατὴρ ὑπὲρ πάντων λύτρα δοθήναι, καὶ πᾶσι χαρίσασθαι, τότε δὴ ὁ Λόγος, ὡς 'Ααρών τὸν ποδήρη, ούτως αὐτὸς ἔλαβε τὴν ἀπὸ γῆς σάρκα, Μαρίαν αντί της ανεργάστου γης έσχηκως μητέρα τοῦ σώματος, ίνα έχων το προσφερόμενον αυτός, ως αρχιερεύς έαυτον προσ-

ενέγκη τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἰδίφ αίματι πάντας ἡμᾶς ἀπὸ τῶν

άμαρτιων καθαρίση, καὶ ἀπὸ των νεκρων ἀναστήση.

8. Τούτου γάρ ην τὰ παλαιὰ σκιά καὶ ὅπερ πεποίηκεν ἐλθων δ Σωτηρ, τοῦτο κατὰ τὸν νόμον ἐσκιογράφει δ ᾿Ααρών. ὅΩσπερ οῦν ὁ ᾿Ααρὼν, ὁ αὐτὸς ὢν, οὐκ ἠλλάσσετο περιτιθέμενος τὴν άρχιερατικήν έσθήτα, άλλα μένων δ αὐτὸς, έκαλύπτετο μόνον καὶ εὶ ἔλεγέ τις έωρακως αὐτὸν προσφέροντα, ' Ίδοὺ γέγονε σήμερον δ' Ααρών ἀρχιερεύς, 'οὐκ ἐσήμαινεν αὐτὸν ἄνθρωπον τότε γεγενησθαι ην γάρ, και πρό τοῦ αὐτὸν ἀρχιερέα γενέσθαι, [Qu. λειτουρ- ἄνθρωπος ἀλλ' ὅτι τῆ λειτουργεία πεποίηται ἀρχιερεὺς, περιθέμενος τὰ πεποιημένα καὶ κατασκευασθέντα ἱμάτια τῆ ἀρχιερατεία του αὐτου τρόπου καὶ ἐπὶ τοῦ Κυρίου δυνατόν ἐστι καλῶς νοείν, ως οὐκ ἄλλος γέγονε τὴν σάρκα λαβων, ἀλλ' ὁ αὐτὸς ων, έκαλύπτετο ταύτη καὶ τὸ 'γέγονε,' καὶ τὸ ' πεποίηται,' οὐχ ὅτι δ Λόγος, ή Λόγος ἐστὶ, πεποίηται νοεῖν θέμις, ἀλλ' ὅτι Λόγος, ὢν δημιουργός, ὕστερον πεποίηται ἀρχιερεὺς, ἐνδυσάμενος σῶμα τὸ γενητον και ποιητον, όπερ και προσενεγκείν ύπερ ήμων δύναται. διό καὶ λέγεται πεποιήσθαι. Εί μεν οθν οθ γέγονεν άνθρωπος δ Κύριος, μαχέσθωσαν οι 'Αρειανοί' εί δὲ ' ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,' τί έδει περί γεγουότος ανθρώπου λέγειν η, 'πιστον όντα τώ ποιήσαντι αὐτόν; ' 'Ως γὰρ ἴδιον περὶ τοῦ Λόγου εἰπεῖν, ''Εν άρχη ην δ Λόγος, ούτως ανθρώπων ίδιον έστι το γίνεσθαι καὶ ποιείσθαι. Τίς γουν Ιδών τον Κύριον, ώς ἄνθρωπον περιπατοῦντα, καὶ Θεὸν ἐκ τῶν ἔργων δεικνύμενον, οὐκ ἂν ἠρώτησε, 'Τίς τοῦτον ἐποίησεν ἄνθρωπον ;' τίς δὲ πάλιν οὕτως ἐρωτηθεὶς οὐκ αν ἀπεκρίνετο, ὅτι΄ ὁ Πατὴρ τοῦτον ἐποίησεν ἄνθρωπον, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν ἡμῖν ἀρχιερέα; τὴν δὲ τοιαύτην διάνοιαν καὶ τὸν καιρὸν, καὶ τὸ πρόσωπου, αὐτὸς ὁ ἀπόστολος ὁ καὶ γράψας, 'πιστὸν ὅντα τω ποιήσαντι αὐτὸν, δηλώσαι μάλλον ίκανός έστιν, έὰν τὰ έμπροσθεν λάβωμεν μία γὰρ ἀκολουθία ἐστὶ, καὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ τὸ ἀνάγνωσμα τυγχάνει. Γράφει τοίνυν ἐν τῆ ἐπιστολῆ τῆ πρός Έβραίους ταθτα "Επεί οθυ τὰ παιδία κεκοινώνηκεν αίματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, Ίνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήση τὸν τὸ κρατὸς ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξη τούτους ὅσοι φόβω θανάτου διαπαντός τοῦ ζην ἔνοχοι ήσαν δουλείας. Οὐ γὰρ

Cp. iii. 41.

John i. r.

Heb. ii. 14-18; iii. δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος ᾿Αβραὰμ ἐπιλαμβάνεται. Θθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεὸν, εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ ἐν ῷ γὰρ πέπουθεν αὐτὸς πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι. Θθεν, ἀδελφοὶ ἄγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν.'

9. Τίς την περικοπην ταύτην όλην αναγινώσκων, οὐ τῶν μὲν Αρειανών καταγινώσκει, τὸν δὲ μακάριον ἀπόστολον θανμάζει, καλως είρηκότα; Πότε γαρ 'πεποίηται,' και πότε 'απόστολος' γέγονεν, εί μὴ ὅτε 'παραπλησίως ἡμιν μετέσχε καὶ αὐτὸς αζματος καὶ σαρκός ;' Καὶ πότε γέγονεν 'ἐλεήμων καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς,' η ότε 'κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ώμοιώθη ;' ώμοιώθη δὲ τότε, ὅτε γέγουεν ἄνθρωπος, ενδυσάμενος την ημετέραν σάρκα. Οὐκοῦν περὶ τῆς κατὰ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομίας τοῦ Λόγου γράφων δ Παῦλος έλεγε, ' πιστὸν ὅντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν,' καὶ οὐ περὶ της οὐσίας τοῦ Λόγου. Μηκέτι τοίνυν μαίνεσθε λέγοντες ποίημα είναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον. Εστι γὰρ αὐτὸς Υίὸς φύσει μονογενής. Τότε δε έσχεν άδελφους, ότε την δμοίαν ημίν ενεδύσατο σάρκα, ην καὶ προσφέρων αὐτὸς δι' αὐτοῦ, ἀρχιερεὺς ἀνομάσθη, καὶ γέγονεν ελεήμων καὶ πιστός ελεήμων μεν, ὅτι ὑπερ ἡμῶν προσενέγκας ξαυτον ήλέησεν ήμας πιστος δε, ου πίστεως μετέχων, οὐδὲ είς τινα πιστεύων ὥσπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ πιστεύεσθαι όφείλων περί ων έὰν λέγη καὶ ποιῆ, καὶ ὅτι πιστὴν θυσίαν προσφέρει την μένουσαν και μη διαπίπτουσαν. Αι μεν γάρ κατά νόμον προσφερόμεναι οὐκ εἶχον τὸ πιστὸν, καθ' ἡμέραν παρερχόμεναι, καὶ δεόμεναι πάλιν καθαρσίου ή δὲ τοῦ Σωτῆρος θυσία ἄπαξ γενομένη ' τετελείωκε ' τὸ πᾶν, καὶ πιστὴ γέγονε μένουσα Heb. x. 14. διὰ παντός. Καὶ 'Ααρων μεν έσχε τους διαδεχομένους, καὶ ὅλως ή κατὰ νόμον ίερατεία χρόνω καὶ θανάτω παρήμειβε τοὺς προτέρους· ὁ δὲ Κύριος ' ἀπαράβατον ' καὶ ' ἀδιάδεκτον ἔχων τὴν ἀρ- Ib. vii. 24. χιερωσύνην' πιστὸς γέγονεν ἀρχιερεὺς, παραμένων ἀεὶ, καὶ τῆ έπαγγελία πιστός γενόμενος, είς τὸ ἐπακούειν καὶ μὴ πλαναν τοὺς προσερχομένους. Τοῦτο δὲ πάλιν καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Πέτρου μαθείν έξεστι, λέγουτος ''Ωστε καὶ οί 1 Pet. iv. 19. πάσχοντες κατά τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πιστῷ κτίστῃ παρατιθέσθωσαν τὰς ξαυτών ψυχάς πιστὸς γάρ ἐστιν, οὐκ ἀλλασσόμενος, άλλ' άεὶ διαμένων, καὶ ἀποδιδούς ὰ ἐπηγγείλατο.

10. Έλλήνων μεν οθν οί λεγόμενοι παρ' αὐτοῖς ψευδώνυμοι θεοὶ οὖτε τῷ εἶναι, οὖτε τῷ ἐπαγγέλλεσθαί εἰσι πιστοί οὖτε γὰρ οἱ αὐτοί εἰσι πανταχοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ τόπους, τῷ χρόνφ διαφθείρουται, καὶ περὶ έαυτοὺς καταρρέουσι διὸ καὶ κατ' αὐτων Cf. Jer. ix. 3, δ λόγος βοᾶ, ὅτι 'πίστις οὐκ ἴσχυσεν' ἐν αὐτοῖς, καὶ 'ὕδωρ ψευδές είσι, καὶ 'οὐκ ἔστι πίστις ἐν αὐτοῖς.' 'Ο δὲ τῶν ὅλων καὶ μόνος

τῷ ὄντι ὄντως καὶ ἀληθινὸς ὧν Θεὸς πιστός ἐστιν, ὁ αὐτὸς ὧν, καὶ λέγων ' Ίδετέ με, ἴδετε, ὅτι ἐγώ εἰμι,' καὶ, ' οὐκ ἠλλοίωμαι' διὸ καὶ ὁ τούτου Υἱὸς πιστός ἐστιν, ἀεὶ ὢν, καὶ οὐκ ἀλλοιούμενος, οὐδε διαψευδόμενος οὖτε εν τῷ εἶναι, οὖτε εν τῷ επαγγέλλεσθαι, καθάπερ πάλιν δ ἀπόστολος γράφων Θεσσαλονι-

Ib. 39. Mal. ii. 6.

1 Thess. v. 24. κεθσι μέν φησι 'Πιστός ὁ καλῶν ὑμᾶς, ος καὶ ποιήσει' ἐν γὰρ τῷ ποιείν α ἐπαγγέλλεται, πιστός ἐστι λαλῶν 'Εβραίοις δὲ περί τοῦ σημαίνειν την λέξιν ταύτην καὶ τὸ ἀναλλοίωτον οὕτως

2 Tim. ii. 13. γράφει 'Εὶ ἀπιστήσομεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει' ἀρνήσασθαι ξαυτον οὐ δύναται. Οὐκοῦν εἰκότως ὁ ἀπόστολος τὴν σωματικήν τοῦ Λόγου παρουσίαν διηγούμενός φησιν, ''Απόστολον καὶ πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, δεικνὺς, ὅτι καὶ ἄνθρωπος

Heb. xiii. 8. γενόμενος 'Ίησοῦς Χριστός, χθές καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς, καὶ εἰς τους αιωνας ' αναλλοίωτός έστι. Και ωσπερ της ένανθρωπήσεως αὐτοῦ διὰ τῆς ἀρχιερωσύνης μνημονεύει γράφων ὁ ἀπόστολος, ούτω καὶ πάλιν οὐκ ἐσιώπησε μακράν, ἀλλ' εὐθὺς περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ μυημονεύει, πανταχοῦ τῆς ἀσφαλείας γινόμενος, ένθα μάλιστα τὸ ταπεινὸν ὀνομάζει, ζν' εὐθὺς αὐτοῦ τὴν ὑψηλότητα καὶ τὴν πατρικὴν μεγαλειότητα γινώσκωμεν. Φησὶ γοῦν, · O μεν Μωσής θεράπων, ὁ δε Χριστός Υίὸς, κάκείνος μεν

Ib. iii. 5, 6.

πιστὸς εἰς τὸν οἶκον, οὖτος δὲ ἐπὶ τὸν οἶκον, ὡς αὐτὸς αὐτὸν κατασκευάσας, καὶ Κύριος αὐτοῦ καὶ δημιουργός τυγχάνων, καὶ ώς Θεὸς άγιάζων αὐτόν. ΄Ο μεν γὰρ Μωσῆς, ἄνθρωπος φύσει ων, πιστός έγένετο, πιστεύων τῷ διὰ τοῦ Λόγου λαλοῦντι αὐτῷ Θ ε $\hat{\omega}$ · δ δè Λόγος οὐχ ώσπερ τις τ $\hat{\omega}$ ν γενητ $\hat{\omega}$ ν ην έν σ $\hat{\omega}$ ματι, οὐδὲ ώς κτίσμα ἐν κτίσμασιν, ἀλλὰ Θεὸς ἐν σαρκὶ καὶ δημιουργός, καὶ κατασκευαστής εν τῷ κατασκευασθέντι ὑπ' αὐτοῦ. II. 11.]

Καὶ οἱ μὲν ἄνθρωποι ἔνεκα τοῦ εἶναι καὶ ὑφεστάναι σάρκα περιβέβληνται ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἔνεκα τοῦ ἀγιάζειν τὴν σάρκα γέγονεν ἄνθρωπος καὶ Κύριος ὢν, ἐν τῷ μορφῷ τοῦ δούλου ἢν δούλη γὰρ τοῦ Λόγου ἡ πᾶσα κτίσις, ἡ παρ' αὐτοῦ γενομένη καὶ ποιηθεῖσα. Ἐκ δὲ τούτου συνέστηκεν, ὅτι καὶ τὸ λεγόμενον παρὰ τῷ ἀποστόλῳ, 'ἐποίησεν,' οὐ ποιούμενον δείκνυσι τὸν Λόγον, ἀλλ' ὅπερ ἔλαβεν ὅμοιον ἡμῦν σῶμα διὸ καὶ ἀδελφὸς ἡμῶν ἐχρημάτισε, γενόμενος ἄνθρωπος.

ΙΙ. Εἰ δὲ δέδεικται, ὅτι, κἂν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Λόγου τις λέγη τὸ ' ἐποίησεν,' ἀντὶ τοῦ ' ἐγέννησε' λέγει ποίαν ἄρα παρεξευρείν επίνοιαν έτι μαλλον κακονοίας είς τοῦτο δυνήσονται, ὅπου γε παυταχόθεν ὁ λόγος τὸ ρητὸν διακαθάρας, ἔδειξε μὴ είναι ποίημα τον Υίον, αλλα τη μεν οὐσία γέννημα τοῦ Πατρός τη δε οἰκονομία κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς, ἐποιήθη δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος καὶ συνίσταται; καὶ διὰ τοῦτο ἄρα λέγεται παρὰ μὲν τῷ ἀποστόλφ, 'πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν,' ἐν δὲ ταῖς Παροιμίαις καὶ τὸ 'κτίζεσθαι.' Έως γὰρ ὁμολογείται 'γενόμενος ἄνθρωπος, οὐδὲν διαφέρει λέγειν, καθάπερ προείρηται, εἴτε 'ἐγένετο,' c. 3. εἴτε 'πεποίηται,' εἴτε ' ἔκτισται,' εἴτε ' πέπλασται,' εἴτε ' δοῦλος,' εἴτε ' νίὸς παιδίσκης,' εἴτε ' νίὸς ἀνθρώπου,' εἴτε ' κατεστάθη,' εἴτε ' ἀπεδήμησεν,' είτε 'νυμφίος,' είτε ' ἀδελφιδοῦς,' είτε ' ἀδελφός.' Πάντα γὰρ ταῦτα τὰ λεξείδια τῆς ἀνθρώπων συστάσεως ἴδια τυγχάνει όντα καὶ τὰ τοιαῦτα οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Λόγου, ἀλλὰ τὸ ἄνθρωπον αὐτὸν γεγενησθαι σημαίνει. Τοιαύτην έχει διάνοιαν καὶ τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι παρ' αὐτῶν πάλιν προφερόμενον (5.) ρητὸν τοῦ Πέτρου λέγοντος, 'ὅτι Κύριον καὶ Χριστὸν ἐποίησε Acts ii. 36. τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, δν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ένταῦθα γέγραπται, ' ἐποίησεν ἐαυτῷ Υίὸν,' ἢ, ' ἐποίησεν ἑαυτῷ θοντο ὅτι περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ λαλοῦσιν, ἐρευνάτωσαν εἴ που γέγραπται, ' έποίησεν έαυτῷ Υίὸν ὁ Θεὸς,' ἢ ' ἔκτισεν έαυτῷ Λόγου" ἢ πάλιν, εἴ που γέγραπται φανερῶς, 'ποίημά ἐστιν ἢ κτίσμα ὁ Λόγος καὶ τότε προφασιζέσθωσαν, Ίνα καὶ οὕτως έλεγχθῶσιν οἱ ἀνόητοι. Εἰ δὲ μηδέν τι τοιοῦτον εύρίσκουσι, μόνου δὲ εἴ που γέγραπται, 'ἐποίησε,' καὶ 'πεποίηται,' θηρεύουσι φοβοῦμαι μὴ κατ' ολίγον ἀκούοντες, 'Έν ἀρχῆ ἐποίησεν Gen. i. 7, 16. δ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ 'ἐποίησε τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην,' καὶ, 'ἐποίησε τὴν θάλασσαν,' εἴπωσιν αὐτὸν εῗναι τὸν οὐρανὸν, καὶ αὐτὸν εἶναι τὸ τῷ πρώτῃ ἡμέρᾳ γενόμενον φῶς, καὶ αὐτὸν εἶναι τὴν γῆν, καὶ ἔκαστον τῶν ποιηθέντων, ἵνα λοιπὸν ὁμοιωθῶσι καὶ τοῖς λεγομένοις Στωϊκοῖς. 'Οτι ἐκεῖνοι μὲν αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐξαπλοῦσιν εἰς τὰ πάντα· οὖτοι δὲ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον εἰς ἔκαστον τῶν ποιημάτων συντάττουσιν, εἰ καὶ φθάσαντες εἰρήκασι τὰ ὅμοια, λέγοντες ἔνα τῶν ποιημάτων αὐτὸν εἶναι.

12. 'Αλλὰ πάλιν ἀκουέτωσαν τὰ αὐτὰ, καὶ μανθανέτωσαν πρώτον, ὅτι Υἱός ἐστιν, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, καὶ

Acts ii. 36.

Cp. iv. 13.

οὐ ποίημα ὁ Λόγος, καὶ οὐ δεῖ τὰς τοιαύτας λέξεις εἰς τὴν θεότητα αὐτοῦ λαμβάνειν, ἀλλ' ἐρευνậν διὰ τί καὶ πῶς ταῦτα γέγραπται καὶ πάντως ἀπαντήσει τοῖς ζητοῦσιν ἡ ἀνθρωπίνη οικονομία, ην δι' ήμας ανεδέξατο. Και γαρ και ό Πέτρος είρηκως, 'Κύριον καὶ Χριστον αὐτον ἐποίησεν,' εὐθὺς ἐπήγαγε ' τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, δν ύμεις ἐσταυρώσατε.' καὶ πᾶσι γέγονε φανερου, (γένοιτο δ' αν και τούτοις, έαν την ακολουθίαν τηρήσωσιν,) ότι οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Λόγου, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀνθρώπινου αὐτὸν πεποιῆσθαι ἔλεγε. Τί γάρ ἐστι τὸ σταυρούμενον ἢ τὸ σωμα; τὸ δὲ σωματικὸν τοῦ Λόγου πως εἶχε σημάναι ἡ διὰ τοῦ εἰπεῖν, 'ἐποίησεν ;' ἄλλως τε καὶ τὸ λεγόμενον ἐνταῦθα, ' ἐποίησεν,' ὀρθὴν ἔχει τὴν διάνοιαν. Οὐ γὰρ εἴρηκε, καθὰ προείπου, ' εποίησευ αὐτὸυ Λόγου,' άλλα, 'Κύριου αὐτόυ' καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' 'εἰς ὑμᾶς,' καὶ, 'ἐν μέσω ὑμῶν ἐποίησεν,' ἴσον τῷ εἰπεῖν, 'ἀπέδειξε.' Καὶ τοῦτο αὐτὸ ὁ Πέτρος, ἀρχόμενος της τοιαύτης ἀρχιδιδασκαλίας, μετά παρατηρήσεως ἐσήμανεν, ήνίκα πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν ' Ανδρες Ίσραηλιται, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους 'Ιησοῦν τὸν Ναζωραῖον ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδεδειγμένον είς ύμας δυνάμεσι, και τέρασι, και σημείοις, οις έποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσφ ὑμῶν, καθὼς αὐτοὶ οἴδατε. Τὸ ἄρα πρὸς τῷ τέλει λεγόμενον, 'ἐποίησε,' τοῦτο ἐν τῆ ἀρχῆ εζρηκεν, ' ἀπέδειξεν' ἀπό γαρ των σημείων καὶ ων ἐποίει θαυμασίων ὁ Κύριος, ἀπεδείχθη οὐχ ἁπλῶς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεὸς ὢν έν σώματι, καὶ Κύριος αὐτὸς ὢν ὁ Χριστός. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις λεγόμενον παρὰ τοῦ Ἰωάννου ' Διὰ

John v. 16,

Ib. 22.

τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰονδαῖοι, ὅτι οὐ μόνον ἔλνε τὸ σάββατον, ἀλλὰ καὶ Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεὸν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ.' Οὐ γὰρ ἔπλαττεν ἑαυτὸν ὁ Κύριος τότε Θεόν οὐδὲ γὰρ ὅλως ἔνι ποιούμενος Θεός ἀλλὰ ἀπεδείκννε διὰ τῶν ἔργων, λέγων ' κὰν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις John x. 38. μου πιστεύετε, ἵνα γνῶτε, ὅτι ἐγὰ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί.' Οὕτως τοίννν Κύριον καὶ βασιλέα αὐτὸν πεποίηκεν ὁ Πατὴρ ἐν μέσῷ ἡμῶν, καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς πρότερον ἀπειθοῦντας. Καὶ δῆλόν ἐστιν, ὡς ὁ νῦν Κύριος καὶ βασιλεὺς ἀναδεικνύμενος, οὐκ ἀρχὴν ἔχει τοῦ γενέσθαι τότε βασιλεὺς καὶ Κύριος, ἀλλ' ἀρχὴν ἔχει τοῦ τὴν κυριότητα ἑαυτοῦ δεικνύειν, καὶ ἐκτείνειν καὶ πρὸς τοὺς ἀπειθήσαντας.

13. Εί μεν οθν νομίζουσιν ότι, καὶ πρὶν γένηται ἄνθρωπος καὶ σταυρον ύπομείνη, οὐκ ἦν Κύριος καὶ Βασιλεύς ὁ Σωτὴρ, άλλα τότε άρχην έσχε τοῦ είναι Κύριος γνώτωσαν, ὅτι τὰ τοῦ Σαμοσατέως εκ φανεροῦ πάλιν φθέγγονται ρήματα εἰ δε, ωσπερ ανέγνωμεν καὶ προείπομεν εν τοῖς προτέροις, Κύριος καὶ Βασιλεύς έστιν αίδιος, τοῦ μεν 'Αβραάμ Κύριον αὐτὸν προσκυνουντος, του δε Μωσέως λέγοντος, 'Καὶ Κύριος έβρεξεν επί Gen. xix. 24. Σόδομα καὶ Γόμορρα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ τοῦ Δαβὶδ ψάλλοντος, 'Εἶπεν ὁ Κύριος τῶ Κυρίω μου, Κάθου Ps.cix.(cx.)1. έκ δεξιών μου' καὶ, ''Ο θρόνος σου δ Θεός, εἰς τὸν αἰώνα τοῦ Ib. xliv. (xlv.) αίωνος ράβδος εὐθύτητος ή ράβδος της βασιλείας σου' καὶ, 'ή βασιλεία σου βασιλεία πάντων των αιώνων' δηλόν έστιν Ib. exliv. ώς, και πρό τοῦ γενέσθαι ἄνθρωπος, βασιλεύς και Κύριος ἦν ἀίδιος, εἰκων καὶ Λόγος τοῦ Πατρος ὑπάρχων. 'Αϊδίου δὲ ὄντος τοῦ Λόγου Κυρίου καὶ βασιλέως, πρόδηλου πάλιν, ὅτι οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Υίοῦ πεποιῆσθαι ἔλεγεν ὁ Πέτρος, ἀλλὰ τὴν εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ κυριότητα γενομένην, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ τῷ σταυρώ πάντας λυτρωσάμενος, πάντων γέγονε Κύριος καὶ βασιλεύς. 'Εὰν δὲ διὰ τὸ γεγράφθαι, 'ἐποίησε,' φιλονεικῶσι, μὴ θέλοντες ίσον ειρήσθαι τὸ ' ἐποίησε,' τῷ ' ἀπέδειξεν,' ἢ μὴ νοοθντες, ή δια την Χριστομάχον αθτών προαίρεσιν άκουέτωσαν, ότι καὶ ούτως ὀρθὴν ἔχει διάνοιαν τὰ τοῦ Πέτρου ρήματα. 'Ο γαρ γινόμενός τινων κύριος τους ήδη όντας κτάται υφ' έαυτόν εί δε δ Κύριος δημιουργός εστι πάντων και βασιλεύς αίδιος, ότε

δε γέγουεν ἄνθρωπος, τότε καὶ ἡμᾶς ἐκτήσατο δηλον αν είη καὶ κατὰ τοῦτο, ώς τὸ παρὰ τοῦ Πέτρου λεγόμενον οὐδ' οὕτω ποίημα σημαίνει την οὐσίαν τοῦ Λόγου, ἀλλὰ την μετὰ ταῦτα τῶν πάντων ύποταγην, και την εις πάντας γενομένην τοῦ Σωτήρος κυριότητα καὶ έστιν ὅμοιον τοῦτο τοῖς ἔμπροσθεν. ὅΩσπερ γὰρ ἐκεῖ παρετιθέμεθα τὰ ρητὰ τὸ ' γενοῦ μοι είς Θεὸν ὑπερασπιστὴν,' καὶ τὸ 'ἐγένετο Κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι' καὶ ἐδείκνυεν ό λόγος, ὅτι μὴ ταῦτα γενητὸν δείκνυσι τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὴν εἰς ξκαστον γινομένην εὐεργεσίαν παρ' αὐτοῦ οὕτω καὶ τὸ τοῦ Πέτρου ρητον την αυτην έχει διάνοιαν.

 Λόγος μὲν γὰρ ὢν αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Υίὸς, Κύριός ἐστι τοῦ παντός ήμεις δὲ τὸ πριν ήμεν ὑπεύθυνοι ἐξ ἀρχής μὲν 'τή δουλεία της φθορας' και 'τη κατάρα του νόμου,' έπειτα δε και κατ' ολίγον ξαυτοις αναπλάσαντες τα μη όντα, ' εδουλεύομεν,' ως είπεν

Ps. xxx. (xxxi.) 2. Ib. ix. 9.

Rom. i. 25.

ό μακάριος ἀπόστολος, 'τοις φύσει μὴ οὖσι θεοις.' καὶ τὸν μὲν άληθινου Θεου ήγυοουμευ, τὰ δὲ μὴ όντα προετιμῶμεν τῆς άληθείας. 'Αλλ' ὕστερον ὥσπερ ὁ πάλαι λαὸς ἐν Αἰγύπτω βαρούμενος ' εστέναξεν,' οῦτω καὶ ἡμῶν εχόντων τὸν ἔμφυτον νόμον καὶ Cp. Exod. ii. 23. Rom, viii. 26. κατὰ τοὺς 'ἀλαλήτους στεναγμοὺς τοῦ Πνεύματος' ἐντυγχανόντων Isa. xxvi. 13. καὶ λεγόντων 'Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, κτῆσαι ἡμᾶς' γέγονεν ώσπερ είς οἶκον καταφυγής καὶ είς Θεὸν ὑπερασπιστὴν, οὕτω καὶ Κύριος ήμων γέγονε. Καὶ οὐκ ἀρχὴν τοῦ είναι αὐτὸς ἔσχε τότε άλλ' ήμεις άρχην έσχομεν τοῦ είναι αὐτὸν Κύριον ήμων. Λοιπον γαρ αγαθός ων δ Θεός, και Πατήρ ων του Κυρίου, έλεήσας καὶ θέλων πασι γνωσθηναι, ποιεί τὸν ξαυτοῦ Υίὸν ἐνδύσασθαι σώμα ἀνθρώπινον, καὶ γενέσθαι ἄνθρωπον, κληθηναί τε αὐτὸν Ἰησοῦν, ἵν', ἐν τούτω ξαυτὸν προσενέγκας ὑπερ πάντων, C. 7. τοὺς πάντας ἐλευθερώση ἀπὸ τῆς θεοπλανησίας καὶ τῆς φθορᾶς, καὶ πάντων γένηται Κύριος καὶ βασιλεύς αὐτός. Τὸ δὴ οὖν γενέσθαι αὐτὸν οὕτω Κύριον καὶ βασιλέα, τοῦτ' ἔστιν δ ἔλεγεν δ Πέτρος, ' εποίησεν αὐτὸν Κύριον, καὶ Χριστὸν ἀπέστειλεν'

Acts ii. 36. ἴσον τῷ εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν ποίησας ὁ Πατήρ· ἴδιον γὰρ ἀνθρώπων τὸ ποιείσθαι. Οὐχ ἁπλῶς δὲ ἐποίησεν ἄνθρωπου, άλλ' είς τὸ κυριεῦσαι πάντων αὐτὸν, καὶ ἁγιάζειν πάντας διὰ τοῦ χρίσματος πεποίηκεν. Εἰ γὰρ καὶ ὁδούλου μορφὴν

Phil. ii. 6, 7. ἔλαβεν ὁ ἐν μορφη Θεοῦ ὑπάρχων' Λόγος, ἀλλ' ἡ πρόσληψις

της σαρκός οὐκ ἐδούλου τὸν Λόγον φύσει Κύριον ὅντα ἀλλὰ μαλλον έλευθέρωσις μεν ην η γινομένη παρά τοῦ Λόγου πάσης της ανθρωπότητος αυτός δε δ φύσει Κύριος Λόγος, και ανθρωπος ποιηθείς, διὰ τῆς τοῦ δούλου μορφῆς Κύριος πάντων καὶ Χριστός, τουτέστιν, είς τὸ ἁγιάζειν τῶ Πνεύματι πάντας, πεποίηται. Καὶ ωσπερ δ Θεδς γινόμενος είς Θεδν υπερασπιστήν, καὶ λέγων, 'ἔσομαι αὐτοῖς Θεός' οὐ μᾶλλον τότε γίνεται 2 Cor. vi. 16. Θεός, οὐδὲ τότε ἀρχὴν ἔχει τοῦ γίνεσθαι Θεός ἀλλ' ὅπερ ἐστὶν άεὶ, τοῦτο καὶ τοῖς δεομένοις γίνεται, ὅταν αὐτῷ, δοκῆ οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς φύσει Κύριος καὶ βασιλεὺς ἀίδιος ὢν, οὐχ ὅτε ἀποστέλλεται, μάλλον γίνεται Κύριος, οὐδὲ τότε ἀρχὴν λαμβάνει τοῦ είναι Κύριος καὶ βασιλεύς άλλ' ὅπερ ἐστὶν ἀεὶ, τοῦτο καὶ τότε κατὰ σάρκα πεποίηται, καὶ λυτρωσάμενος πάντας γίνεται καὶ οὕτω ζώντων καὶ νεκρῶν Κύριος αὐτῷ γὰρ λοιπὸν τὰ πάντα δουλεύει καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ ψάλλει καὶ ὁ Δαβίδ · Είπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίφ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἔως αν Ps.cix.(cx.)1. θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Οὐ γὰρ έπρεπε δι' έτέρου την λύτρωσιν γενέσθαι, άλλα δια του φύσει Κυρίου, ΐνα μὴ διὰ Υίοῦ μὲν κτιζώμεθα, ἄλλον δὲ Κύριον ὀνομάζωμεν, και πέσωμεν είς την 'Αρειανήν και την 'Ελληνικήν Cp. iii. 16. άφροσύνην, κτίσει δουλεύοντες παρά τὸν κτίσαντα τὰ πάντα Θεόν.

15. Αύτη του βητου κατά γε την εμην ουθένειαν ή διάνοια. Καὶ γὰρ ἀληθῆ καὶ χρηστὴν ἔχει τὴν αἰτίαν τὰ πρὸς τοὺς 'Ιονδαίους τοιαθτα ρήματα τοθ Πέτρου. 'Ιουδαίοι γάρ πλανηθέντες ἀπὸ τῆς ἀληθείας, προσδοκῶσι μὲν ἐρχόμενον τὸν Χριστόν οὐχ ήγοῦνται δὲ αὐτὸν καὶ πάθος ἀναδέχεσθαι, λέγοντες ὅπερ οὐ νοοῦσιν ' Ήμεις οἴδαμεν ὅτι, ὅταν ἔλθη ὁ Χριστὸς, μένει είς John xii. 34. τον αίωνα καὶ πως σὸ λέγεις, ὅτι δεῖ αὐτον ὑψωθῆναι; ΄ ἔπειτα οὐ Λόγον γινόμενον ἐν σαρκὶ, ἀλλὰ ψιλὸν αὐτὸν ἄνθρωπον γίνεσθαι, ώς πάντες γεγόνασιν οί βασιλείς ύπολαμβάνουσιν. Ο μεν οθν Κύριος, τοὺς περί Κλεόπαν εντρέπων, εδίδασκεν, ὅτι τὸν Χριστὸν δεί πρώτον παθείν καὶ τους ἄλλους δε 'Ιουδαίους, Lukexxiv.26. ότι Θεον επιδημήσαι, λέγων 'Εὶ εκείνους εἶπε θεούς, προς John x. 35, 36. οθς ὁ Λόγος τοθ Θεοθ έγενετο, καὶ οὐ δύναται λυθηναι ή γραφή. δυ δ Πατηρ ηγίασε, καὶ ἀπέστειλευ είς του κόσμου, ύμεις λέγετε ότι " βλασφημείς." ότι είπον, Υίὸς τοῦ Θεοῦ είμι;

16. 'Ο τοίνυν Πέτρος, μαθών ταθτα παρά τοθ Σωτήρος, κατ' άμφότερα διορθούμενος τοὺς Ἰουδαίους φησίν - Ω Ἰουδαίοι, τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσιν ἔρχεσθαι αἱ θεῖαι γραφαὶ, καὶ ὑμεῖς μεν ψιλον ἄνθρωπον αὐτον, ως ένα των εκ τοῦ Δαβίδ, νομίζετε. τὰ δὲ γεγραμμένα περὶ αὐτοῦ οὐ τοιοῦτον αὐτὸν, οἶον ὑμεῖς λέγετε, σημαίνουσιν άλλὰ μᾶλλον Κύριον καὶ Θεὸν, καὶ ἀθάνατον, καὶ χορηγον ζωής καταγγέλλουσιν. Ο μεν γαρ Μωσής είρηκεν, ''Όψεσθε την ζωην ύμων κρεμαμένην απέναντι των όφθαλμων xxvIII. 00. Ps.cix.(cx.)1. ὑμῶν·' ὁ δὲ Δαβὶδ ἐν μὲν τῷ ἐκατοστῷ ἐννάτῷ ψαλμῷ· 'Εἶπεν δ Κύριος τῷ Κυρίφ μου Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἔως αν θῶ τοὺς έχθρούς σου ύποπόδιου των ποδών σου ' έν δὲ τῷ πεντεκαιδε-Ib. xv. (xvi.) κάτω· ' Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ἄδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.' "Ότι μὲν οὖν οὐκ εἰς τὸν Δαβίδ φθάνει τὰ τοιαῦτα ἡητὰ, αὐτὸς μεν μαρτυρεῖ, 'Κύριον ξαυτοῦ' φάσκων είναι τὸν ἐρχόμενον' συνορᾶτε δὲ καὶ ὑμείς, ὅτι ἀπέθανε, καὶ τὰ λείψανα αὐτοῦ παρ' ὑμῖν ἐστιν. "Οτι δὲ τὸν Χριστον τοιούτον είναι δεί, οίον αὐτον λέγουσιν είναι αί γραφαί, πάντως καὶ ὑμεῖς συνομολογήσετε παρὰ Θεοῦ γὰρ εἴρηνται οί λόγοι, καὶ οὐ δύναται ψεῦδος ἐν αὐτοῖς εἶναι. Εἰ μὲν οὖν δύνασθε είπειν, ως ελθόντος πρότερον τοιούτου, και δύνασθε δείξαι Θεὸν αὐτὸν είναι, ἀφ' ὧν ἐποίησε σημείων καὶ τεράτων, εἰκότως ἡμιν διαμάχεσθε εἰ δὲ δειξαι μεν οὐ δύνασθε ώς ἐλθόντα, προσδοκατε δε άκμην τοιούτου, επίγνωτε τον καιρον άπο Cp. Dan. ix. τοῦ Δανιήλ· εἰς τὸν παρόντα γὰρ χρόνον τὰ λεχθέντα παρ'

24-27.

Cp. Deut.

αὐτοῦ φθάνει. Εὶ δὲ ὁ παρων καιρὸς οὖτός ἐστιν ἐκεῖνος ὁ πάλαι προκαταγγελλόμενος, καὶ τὰ γενόμενα δὲ νῦν ἐφ' ἡμιν έωράκατε, γνωτε ὅτι οὖτος ὁ Ἰησοῦς, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, οὖτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ προσδοκώμενος ὁ μὲν γὰρ Δαβὶδ καὶ πάντες οἱ προφηται ἀπέθανον, καὶ τὰ μνήματα πάντων παρ' ὁμιν έστιν ή δε γενομένη νθν ανάστασις έδειξεν είς τοθτον φθάνειν Deut. xxviii. τὰ γεγραμμένα. Τὸ μὲν γὰρ σταυρωθῆναι, δείκνυσι τὸ ' ὅψεσθε

την ζωην ύμων κρεμαμένην ' και το τη λόγχη δε τρωθήναι την πλευράν, πληροί τὸ ''Ως πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη·' τὸ δὲ Isa, liii. 7. μη μόνον έξαναστήναι, άλλα και παλαιούς νεκρούς έκ των μνημείων έγειραι (τούτους γαρ έωράκασιν ύμων οι πλείστοι), τουτέστι τὸ 'Οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ἄδην' καὶ τὸ ' Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας' καὶ πάλιν, ''Αφεῖλεν ὁ Θεός.' Isa. xxv. 8. Τὸ δὲ καὶ τοιαῦτα σημεῖα ποιῆσαι αὐτὸν, οἶα γέγονε, δείκνυσι Θεον είναι τον εν σώματι, και αθτον είναι την ζωήν και Κύριον τοῦ θανάτου. "Επρεπε γὰρ τὸν Χριστὸν, τὸν ἄλλοις ζωὴν διδόντα, αὐτὸν μὴ κρατεῖσθαι ὑπὸ τοῦ θανάτου τοῦτο δὲ οὐκ ἂν έγεγόνει εί, ως ύμεις νομίζετε, ψιλος ἄνθρωπος ήν δ Χριστός. Αλλὰ μὴν αὐτός ἐστιν ὁ Υίὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι γὰρ πάντες ύπεύθυνοι θανάτου είσί. Μηκέτι τοιγαρούν αμφιβαλλέτω τις, άλλ' ἀσφαλώς γινωσκέτω πας οίκος Ίσραηλ, ὅτι ούτος ὁ Ἰησούς, δυ έθεωρήσατε σχήματι ἄυθρωπου, τοιοῦντα σημεῖα καὶ τοιαῦτα έργα, à μηδείς πώποτε πεποίηκεν, αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς καὶ Κύριος πάντων. Καὶ γὰρ καὶ ἄνθρωπος γενόμενος, καὶ κληθεὶς Ίησοῦς, ὥσπερ ἐν τοῖς προτέροις εἴπομεν, οὐκ ἠλαττώθη τῷ ἀνθρωπίνω πάθει, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐν τῷ ποιηθῆναι ἄνθρωπος, ζώντων καὶ νεκρων ἀποδείκνυται Κύριος. ''Επειδή γάρ,' ώς ι Cor. i. 21. είπεν δ ἀπόστολος, ' εν τη σοφία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω δ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεὸν, ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σώσαι τοὺς πιστεύοντας 'οὕτω καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ οὐκ ἠθελήσαμεν διὰ τοῦ Λόγου αὐτοῦ ἐπιγνῶναι τὸν Θεόν, καὶ δουλεῦσαι τῷ φύσει δεσπότη ἡμῶν τῷ Λόγφ τοῦ Θεοῦ, ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς ἐν ἀνθρώπω δεῖξαι τὴν ἑαυτοῦ κυριότητα, καὶ πάντας έλκῦσαι πρὸς έαυτόν. Δι' ἀνθρώπου δὲ ψιλοῦ τούτο ποιήσαι ἀπρεπες ήν, ίνα μη, ἄνθρωπον Κύριον έχοντες, ανθρωπολάτραι γενώμεθα δια τοῦτο αὐτὸς ὁ Λόγος σαρξ έγένετο, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, καὶ οὕτως ἐποίησεν αὐτὸν Κύριον καὶ Χριστὸν ὁ Πατήρ, ἴσον τῷ εἰπεῖν, 'εἰς τὸ κυριεύειν αὐτὸν καὶ βασιλεύειν ἐποίησεν 'ίν' ἐν τῷ ὀνόματι 'Ιησοῦ, δυ ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὥσπερ πᾶυ γόνυ κάμπτει, οὕτω καὶ Κύριον καὶ βασιλέα αὐτόν τε τὸν Υίὸν ἐπιγινώσκωμεν, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν Πατέρα.'

17. 'Ιουδαίων μεν οὖν οἱ πλείστοι, ταῦτα ἀκούοντες, ἐνετράπησαν, καὶ λοιπὸν ἐπέγνωσαν τὸν Χριστὸν, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι Acts ii. 37.
γέγραπται· ἐπειδὴ δὲ οἱ 'Αρειομανῖται αἰροῦνται ἀπομένειν
'Ιουδαῖοι καὶ μάχεσθαι τῷ Πέτρῳ, φέρε, τὰς ὁμοίας λέξεις αὐτοῖς
παραθώμεθα· ἴσως κὰν οὕτως ἐντραπῶσι, μαθόντες τὴν συνήθειαν τῆς θείας γραφῆς. "Οτι μὲν οὖν ἀΐδιος Κύριός ἐστι καὶ

βασιλεύς ὁ Χριστὸς, δήλου γέγουεν ἐκ τῶν προειρημένων, καὶ οὐδείς ἐστιν, δε ἀμφιβάλλει περὶ τούτου. Υίὸς γὰρ ὢν τοῦ Θεοῦ, ὅμοιος αὐτοῦ αν είη ὅμοιος δὲ ων, πάντως ἐστὶ καὶ Κύριος καὶ βασιλεύς αὐτὸς γάρ φησιν, 'Ο ἐμὲ ἐωρακώς ἑώρακε John xiv. 9. τὸν Πατέρα.' 'Ότι δὲ καὶ αὐτὸ μόνον τὸ λεγόμενον παρὰ τοῦ Πέτρου, 'Κύριον αὐτὸν ἐποίησε καὶ Χριστὸν,' οὐ ποίημα είναι Acts ii. 36. τὸν Υίὸν σημαίνει, έξεστιν ίδειν ἀπὸ τῆς εὐλογίας τοῦ Ἰσαάκ. καν αμυδρά πως ή είκων αύτη πρός το προκείμενον ή. Εφη Gen.xxvii.29. τοίνυν τῷ μὲν Ἰακὼβ, 'γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σοῦ' τῷ δὲ 'Ησαῦ, ''Ιδοὺ κύριον αὐτὸν ἐποίησά σου.' Εἰ μὲν οὖν τὸ Ib. 37. ' ἐποίησε' τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως τοῦ Ἰακώβ έσήμαινεν, οὐδ' οὕτω μεν έχρην αὐτοὺς τοιαῦτα περί τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ κὰν ἐνθυμεῖσθαι οὐ γάρ ἐστιν ὁ Υίὸς τοῦ Θεοῦ ποίημα, ως δ' Ιακώβ' πλην εδύναντό πως πυθόμενοι, μηκέτι παραφρονείν εί δε ταθτα οὐκ ἐπὶ τῆς οὐσίας, οὐδε ἐπὶ τῆς ἀρχῆς της γενέσεως λαμβάνουσι, καίτοι κατά φύσιν όντος τοῦ Ἰακώβ κτίσματος και ποιήματος, πως οὐ πλέον τοῦ διαβόλου μαίνονται, εί ἄρα α μηδε τοις φύσει γεννητοις τολμωσιν εκ των δμοίων λέξεων συνάπτειν, ταθτα τῷ Υἱῷ τοθ Θεοθ προσπλέκουσι, λένουτες αὐτὸν ποίημα είναι; "Ελεγε γὰρ ὁ Ἰσαὰκ, 'γίνου,' καὶ, ' ἐποίησα,' οὔτε τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως τοῦ Ἰακώβ, οὔτε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ σημαίνων μετὰ γὰρ τριάκοντα καὶ πλεῖον ἔτη τῆς γενέσεως αὐτοῦ ταῦτα ἔλεγεν άλλὰ τὴν εἰς τὸν ἀδελφὸν ἐξουσίαν αὐτοῦ, τὴν μετὰ ταῦτα γενομένην.

18. Οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον ὁ Πέτρος οὐ ποίημα τὴν οὐσίαν τοῦ Λόγου σημαίνων ταῦτ' ἔλεγεν ἤδει γὰρ αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Ματι. xvi. 16. Θεοῦ, ὁμολογήσας, ' Σὰ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ζῶντος' ἀλλὰ τὴν κατὰ χάριν ποιηθεῖσαν καὶ γενομένην καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ βασιλείαν καὶ κυριότητα. Καὶ γὰρ ταῦτα λέγων, οὐκ ἐσιώπησε περὶ τῆς ἀϊδίου καὶ πατρικῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Αcts ii. 16. Θεοῦ ἀλλὰ καὶ προειρηκὼς ἦν ὅτι καὶ τὸ Πνεῦμα ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς. Τὸ δὲ μετ' ἐξουσίας διδόναι τὸ Πνεῦμα οὐ κτίσματος οὐδὲ ποιήματός ἐστιν, ἀλλὰ Θεοῦ δῶρον. Τὰ μὲν γὰρ κτίσματα άγιάζεται παρὰ τοῦ άγιου Πνεύματος ὁ δὲ Υἰὸς οὐχ ἁγιαζόμενος παρὰ τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς διδοὺς αὐτὸ i. 48. τοῦς πᾶσι, δείκνυται μὴ κτίσμα, ἀλλὰ Υἱὸς ἀληθινὸς τοῦ Πατρὸς

ών. Πλην ὅτι ὁ διδοὺς τὸ Πνεῦμα, ὁ αὐτὸς λέγεται καὶ πεποιησθαι πεποιήσθαι μεν εν ήμιν Κύριος διά το ανθρώπινον, διδούς δὲ, ὅτι τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐστίν. Ἦν γὰρ ἀεὶ καὶ ἔστιν, ὥσπερ Υίὸς, οὖτω καὶ Κύριος καὶ παμβασιλεὺς τῶν πάντων, ὅμοιος ὧν i. 40. κατὰ πάντα τοῦ Πατρὸς, καὶ πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ἔχων, ὡς εἴρηκεν αὐτός. Φέρε λοιπὸν καὶ αὐτὸ τὸ ἐν ταις Παροιμίαις λεγόμε- John xvi. 15. νον 'Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν δδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ, θεωρή- Prov. viii. 22. σωμεν' εί καὶ μάλιστα, δειχθέντος τοῦ Λόγου, ὅτι μὴ ποίημά ἐστι, δέδεικται ὅτι μηδὲ κτίσμα ἐστί. Ταὐτὸν γάρ ἐστιν εἰπεῖν ποίημα καὶ κτίσμα " ἄστε καὶ τὴν ἀπόδειξιν τὴν περὶ τοῦ μὴ εἶναι ποίημα την αυτην είναι και περί του μη είναι κτίσμα. Διο και θανμάσειεν ἄν τις αὐτοὺς ἐπινοοῦντας ἑαυτοῖς προφάσεις εἰς ἀσέβειαν, καὶ μὴ αἰσχυνομένους ἐπὶ τοῖς γενομένοις καθ' ἔκαστον ἐλέγχοις. Πρότερου μεν γαρ επενόουν απατάν πυνθανόμενοι των ακεραίων i. 22. ' Ο ὢν τὸν μὴ ὄντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐποίησεν, ἢ τὸν ὄντα; καὶ, 'Εὶ είχες υίὸν, πρὶν γεννήσης;' ὡς δὲ δέδεικται τοῦτο σαθρου, εφεύρου λέγειν ' Εν το άγενητου, η δύο ;' είτ' εν τούτω διελεγχθέντες συνήψαν εὐθύς 'Αὐτεξούσιός έστι, καὶ τρεπτής έστι φύσεως; ' 'Αλλὰ ἐκβληθέντος καὶ τούτου, πάλιν ἐφεῦρον λέγειν 'Τοσούτφ κρείττων γενόμενος των αγγέλων.' 'Ως δὲ Heb. i. 4. καὶ τοῦτο ἡ ἀλήθεια διήλεγξε, νῦν λοιπὸν ἐκεῖνα πάντα συνάγοντες, διὰ τοῦ 'ποιήματος' καὶ 'κτίσματος,' τὴν αίρεσιν αὐτῶν συνιστάν νομίζουσι. Πάλιν γάρ ἐκείνα σημαίνουσι, καὶ οὐκ άφίστανται των ίδίων κακονοιών, τὰ αὐτὰ ποικίλως ἀντιμεταβάλλουτες καὶ μεταστρέφοντες, ὅπως ἴσως τῆ ποικιλία τινὰς άπατήσαι δυνηθώσιν. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα τοίνυν καὶ τὰ προειοημένα δείκυυσιν αὐτῶν καὶ ταύτην τὴν ἐπίνοιαν ματαίαν ὅμως, επειδή τῷ ἐκ τῶν Παροιμιῶν ῥητῷ τεθρυλλήκασι τὰ πανταχοῦ, Cp. Theod. καὶ παρὰ πολλοίς τοίς ἀγνοοῦσι τὴν Χριστιανῶν πίστιν δοκοῦσί τι λέγειν, ἀναγκαῖον καὶ αὐτὸ τὸ ῥητὸν, ὥσπερ τὸ ' πιστὸν ὄντα Heb. iii. 2. τῶ ποιήσαντι αὐτὸν, οὕτω καὶ τὸ 'ἔκτισε,' καθ' ἑαυτὸ ἐξετάσαι τν', ως εν πασι, και εν τούτω δειχθωσι μηδεν πλέον έχοντες ή φαντασίαν.

19. Καὶ πρωτά γε ἴδωμεν ἄπερ ἐπιδεδώκασι κατὰ τὴν ἀρχὴν, ἡνίκα ἡ αἴρεσις ἐπλάττετο παρ' αὐτῶν, τῷ μακαρίτη ᾿Αλεξάνδρῳ. De Syn. 16. Έγραψαν τοίνυν λέγοντες 'Κτίσμα έστιν, άλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν

Cp. Jerome κτισμάτων ποίημά ἐστιν, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν ποιημάτων·

γέννημά ἐστιν, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν γεννημάτων. Θεασάσθω δη ξκαστος τὸ πανούργον καὶ δόλιον της αιρέσεως ταύτης. είδυῖα γὰρ τὸ πικρὸν τῆς ίδίας κακοφροσύνης, καλλωπίζειν ξαντην βιάζεται πιθανότητι δημάτων καὶ λέγει μέν, ὅπερ φρονεί, ότι 'κτίσμα' έστὶ, νομίζει δὲ δύνασθαι κρύπτειν έαυτην έν τῷ λέγειν, ' ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν των κτισμάτων.' Μᾶλλον δὲ οὕτω γράψαντες, διὰ τούτων πλέον ἤλεγξαν ξαυτῶν τὴν ἀσέβειαν. Εί γὰρ ὅλως καθ' ὑμᾶς κτίσμα ἐστὶ, πῶς ὑποκρίνεσθε λέγοντες, ' ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων ;' καὶ εἰ ὅλως ποίημά ἐστι, πῶς ' οὐχ ὡς ἐν τῶν ποιημάτων ;' ἐν οἶς καὶ τὸν ἰὸν τῆς αἰρέσεως θεωρείν έξεστι. Λέγοντες γὰρ 'γέννημα, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν γεννημάτων, πολλούς υίους συντάττουσι, και τούτων ένα είναι τον Κύριον δογματίζουσιν ώς μηκέτι κατ' αὐτοὺς μονογενή είναι, άλλ' έκ πολλών άδελφων ένα καὶ αὐτὸν γέννημα καὶ Υίὸν χρηματίζειν. Τίς οθν χρεία της υποκρίσεως, ώστε λέγειν μεν αυτον κτίσμα, λέγειν δε αὐτὸν μὴ κτίσμα; καὶ γὰρ καὶ ἐὰν λέγητε, ούχ ως εν των κτισμάτων, ανόητον ύμων το τοιούτον σόφισμα δειχθήσεται εν γάρ πάλιν των κτισμάτων αὐτὸν είναι λέγετε καὶ οία ἄν τις εἴποι καὶ περὶ τῶν ἄλλων κτισμάτων, τοιαῦτα καὶ περί τοῦ Υίοῦ φρονεῖτε, ώς ἀληθώς 'μωροί καὶ τυφλοί.' Ποῖον γάρ καὶ έτερου τῶυ κτισμάτων τοιοῦτόν ἐστιν, οἶου γέγονε καὶ τὸ έτερον, Ίνα τοῦτο περί Υίοῦ ώς εξαίρετόν τι λέγητε: Καί πασα ή φαινομένη κτίσις έν εξ ήμέραις γέγονε και τη μεν πρώτη τὸ φῶς, ὅπερ ἐκάλεσεν ἡμέραν τῆ δὲ δευτέρα τὸ στερέωμα καὶ τῆ τρίτη, συναγαγών τὰ ὕδατα, ἔδειξε τὴν ξηρὰν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῆ ποικίλους προήγαγε καρπούς καὶ τῆ μὲν τετάρτη πεποίηκε του ήλιου και την σελήνην, και πάντα του των ἀστέρων χορόν τῆ δὲ πέμπτη των ἐν τῆ θαλάσση ζώων, καὶ των εν τῷ ἀέρι πετεινων τὴν γένεσιν ἔκτισε τῆ δὲ ἔκτη τὰ τετράποδα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς πεποίηκε, καὶ λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον. 'Τά τε αόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα, καθοράται' καὶ οὖτε τὸ φῶς ὡς ἡ νὺξ, οὖτε ὁ ἥλιος ὡς ἡ σελήνη, οὔτε τὰ ἄλογα ὡς ὁ λογικὸς ἄνθρωπός ἐστιν οὖτε οἱ ἄγγελοι ως οἱ θρόνοι, οὖτε οἱ θρόνοι ως αἱ ἐξουσίαι ἀλλὰ πάντα μέν έστι κτίσματα, έκαστον δὲ τῶν γενομένων 'κατὰ γένος' τῆ ίδία οὐσία, ως γέγονεν, ἐστί τε καὶ μένει.

Matt. xxiii.

Rom. i. 20.

Gen. i. 11.

20. *Η τοίνυν ὁ Λόγος ἐξαιρείσθω τῶν ποιημάτων, καὶ ὡς κτίστης ἀποδιδόσθω τῷ Πατρὶ, καὶ δμολογείσθω φύσει Υίός ή εί όλως κτίσμα έστὶ, τὴν αὐτὴν ὁμολογείσθω τάξιν έχειν, οίαν έχει καὶ τὰ έτερα πρὸς ἄλληλα λεγέσθω δὲ κἀκείνων ἕκαστον κτίσμα, άλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων, γέννημα ἢ ποίημα, οὐδ' ώς εν των ποιημάτων ή γεννημάτων. Ταύτον γάρ εἰρήκατε τὸ γέννημα καὶ τὸ ποίημα, γράψαντες, 'γεννηθέντα ἢ ποιηθέντα' καν γαρ ύπερέχη των άλλων τη συγκρίσει ο Υίος, άλλ' οὐδεν ήττον έστι κτίσμα, ωσπερ κάκεινα και γαρ και έν αὐτοις τοις φύσει κτίσμασιν εύρειν έστιν έτερα έτέρων ύπερέχοντα. ' 'Αστήρ ι Cor. xv. 41. γοῦν ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξη ' τά τε ἄλλα ἕκαστα πρὸς ἄλληλα κατὰ σύγκρισιν ἔχει τὴν διαφοράν καὶ οὐ διὰ τοῦτο τὰ μὲν κύρια, τὰ δὲ τοῖς βελτίοσι δουλεύει οὐδὲ τὰ μὲν ποιητικὰ αἴτιά έστι, τὰ δὲ παρ' αὐτῶν γίνεται ἀλλὰ πάντα τοῦ γίνεσθαι καὶ κτίζεσθαι την φύσιν έχει, δμολογούντα δι' ξαυτών τον δημιουργον ξαυτών, ως ψάλλει Δαβίδ, 'Οι οὐρανοι διηγοῦνται δόξαν Ps. xviii. Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.' καθά- $^{(xix.)}$ 1. περ καὶ Ζοροβάβελ ὁ σοφὸς λέγει, 'Πᾶσα ἡ γῆ τὴν ἀλήθειαν 3 Esd. iv. 36. καλεί, καὶ ὁ οὐρανὸς αὐτὴν εὐλογεί, καὶ πάντα τὰ ἔργα σείεται καὶ τρέμει.' Εἰ δὲ πᾶσα ἡ γῆ τὸν δημιουργὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν ύμνει, και εύλογει, και τρέμει δημιουργός δε ταύτης ο Λόγος έστι, καὶ αὐτὸς λέγει, ' Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια' οὐκ ἄρα κτίσμα ἐστὶν ὁ John xiv. 6. Λόγος, ἀλλὰ μόνος ἴδιος τοῦ Πατρὸς, ἐν ῷ τὰ πάντα ἥρμοσται, καὶ αὐτὸς ὑμνεῖται παρὰ πάντων, ὡς δημιουργός "Ημην γὰρ, Prov. viii. 30. ώς αὐτός φησι, 'παρ' αὐτῷ ἀρμόζουσα' καὶ, 'Ο Πατήρ μου έως John v. 17. άρτι ἐργάζεται, κάγὼ ἐργάζομαι.' Τὸ δὲ 'ἔως ἄρτι' δείκνυσι τὸ ἀϊδίως, ώς Λόγον, ὑπάρχειν αὐτὸν ἐν τῷ Πατρί. Λόγου γὰρ ἴδιον έργάζεσθαι τὰ τοῦ Πατρὸς ἔργα, καὶ μὴ εἶναι ἐκτὸς αὐτοῦ.

21. Εἰ δὲ ἃ ὁ Πατὴρ ἐργάζεται, ταῦτα καὶ ὁ Υἰὸς ἐργάζεται καὶ ἃ κτίζει ὁ Υἰὸς, ταῦτα τοῦ Πατρός ἐστι κτίσματα ἔργον δὲ καὶ κτίσμα ἐστὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἰός ἢ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐργάσεται, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἔσται κτίζων (ἐπειδὴ ἃ ἐργάζεται ὁ Πατὴρ, ταῦτα καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐστιν ἔργα) ὅπερ ἄτοπον ἂν εἴη καὶ ἀδύνατον ἢ τὰ τοῦ Πατρὸς κτίζων καὶ ἐργαζόμενος, αὐτὸς οὐκ ἄν εἴη ἔργον οὐδὲ κτίσμα, ἵνα μὴ, ὁ αὐτὸς ποιητικὸν αἴτιον ὢν, ἐν τοῖς ποιουμένοις εὐρίσκηται ποιῶν, ὅπερ γέγονεν αὐτός.

μαλλον δε μηδε ποιείν δυνάμενος. Πως γαρ, εί καθ' ύμας ' ξ οὐκ

όντων γέγονεν,' οδός τέ έστι τὰ οὐκ όντα εἰς τὸ εἶναι δημιουργείν; Εί δὲ, κτίσμα ὢν, δημιουργεί καὶ αὐτὸς κτίσμα, ἔσται καὶ ἐφ΄ έκάστου κτίσματος τὸ αὐτὸ νοούμενον, ώστε δύνασθαι καὶ αὐτὰ δημιουργείν. Καὶ εἰ τοῦτο οὕτω βούλεσθε, τίς ἡ χρεία τοῦ Λόγου, δυναμένων των ύποβεβηκότων παρά των ύπερεχόντων γίνεσθαι; ή όλως δυναμένου καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν εκάστου των γενομένων ἀκοῦσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ, 'Γενοῦ,' καὶ, 'Ποιήθητι' καὶ ούτως αν έκαστον έδημιουργείτο. 'Αλλ' οὐδὲ γέγραπται τοῦτο, οὖτε δυνατὸν ἦν. Τῶν γὰρ γινομένων οὐδέν ἐστι ποιητικὸν Cp. John i. 3. αἴτιον ' πάντα γὰρ διὰ τοῦ Λόγου γέγονεν.' οὐκ ἂν ἐργασαμένου καὶ αὐτοῦ τὰ πάντα, εἰ καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος τῶν κτισμάτων ἦν οὐδε γὰρ οὐδε ἄγγελοι δημιουργείν δυνήσονται, κτίσματα ὄντες καὶ αὐτοὶ, (κὰν Οὐαλεντίνος καὶ Μαρκίων καὶ Βασιλείδης τοιαῦτα φρονῶσι, καὶ ὑμεῖς ἐκείνων ζηλωταὶ τυγχάνητε) οὐδὲ ὁ ήλιος, κτίσμα ων, ποιήσει ποτε το μη ον είς το είναι οὐδε ανθρωπος άνθρωπον πλάσει, οὐδὲ λίθος λίθον ἐπινοήσει, οὐδὲ ξύλον ξύλον αὐξήσει ἀλλ' ὁ Θεὸς μέν ἐστιν ὁ 'πλάσσων ἐν κοιλία' ἄνθρωπον. καὶ ὄρη τιθεὶς, καὶ ξύλου μηκύνων ὁ δὲ ἄνθρωπος, ἐπιστήμης ὧν δεκτικός, ταύτην την ύλην συντίθησι καὶ μεταβρυθμίζει, καὶ τὰ

Cp. i. 23.

αίτεῖν.

Jer. i. 5.

22. Εί μεν ουν και δ Θεός εξ ύλης εστιν εργαζόμενος και συντιθείς, Έλληνικον μέν το φρόνημα, και τεχνίτης, ού ποιητής ầν κληθείη ὁ Θεός. Ἐργαζέσθω δὲ ὅμως οὕτω τὴν ὕλην ὁ Λόγος προσταττόμενος καὶ ὑπουργῶν τῷ Θεῷ. Εἰ δὲ τὰ οὐκ ὅντα καλεί διὰ τοῦ ἰδίου Λόγου εἰς τὸ εἶναι, οὐκ ἔστι τῶν μὴ ὅντων καὶ καλουμένων ὁ Λόγος, ΐνα μὴ καὶ ἔτερον Λόγον ζητώμεν, δι' οὖ καὶ οὖτος ἐκλήθη. Λόγω γὰρ τὰ οὐκ ὄντα γέγονε. Καὶ εἰ δι' αὐτοῦ κτίζει καὶ ποιεῖ, οὐκ ἔστι τῶν κτιζομένων καὶ ποιουμένων αὐτός ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ κτίζοντος Θεοῦ Λόγος ἐστὶν, ὅστις καὶ έκ των έργων του Πατρός, ων αὐτὸς ὁ Λόγος ἐργάζεται, γινώσκεται ὅτι αὐτὸς ἐν τῷ Πατρί ἐστι, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ John xiv. 10, ξωρακώς αὐτὸν ξώρακε τὸν Πατέρα, διὰ τὸ ἴδιον τῆς οὐσίας καὶ την κατά πάντα δμοιότητα του Υίου προς τον Πατέρα. Πως

όντα εργάζεται, ως έμαθε καὶ αγαπα, ότι μόνον γέγονε τήν τε φύσιν έπιγινώσκων την έαυτοῦ, ἐάν τινος δέηται, τὸν Θεὸν οἶδεν

οὖν δι' αὐτοῦ κτίζει, εὶ μὴ ὁ Λόγος ἐστὶν αὐτοῦ καὶ ἡ Σοφία; πῶς δε Λόγος αν είη και Σοφία, ει μη ίδιου γευνημα της ουσίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων καὶ αὐτὸς ἐγένετο; πῶς δὲ πάντων ἐξ οὐκ ὄντων καὶ κτισμάτων ὄντων, καὶ τοῦ Υίοῦ κατ' ἐκείνους ἐνὸς όντος των κτισμάτων, καὶ των οὐκ όντων ποτè, μόνος οὖτος αποκαλύπτει τὸν Πατέρα, καὶ οὐδεὶς ἄλλος εἰ μὴ μόνος αὐτὸς γινώσκει τὸν Πατέρα; Εἰ γὰρ δυνατὸν, ποίημα ὄντα, τοῦτον γινώσκειν τὸν Πατέρα, γινωσκέσθω καὶ παρὰ πάντων κατ' ἀναλογίαν τῶν ἐκάστου μέτρων ποιήματα γὰρ πάντα, ὥσπερ καὶ αὐτός. Εί δὲ οὐ δυνατὸν τοῖς γενητοῖς οὕτε βλέπειν οὕτε γινώσκειν, αλλ' ύπερβαίνει πάντας ή τε όψις καὶ ή περὶ τούτου γνωσις και γαρ και αὐτὸς μεν ὁ Θεὸς εἶπεν 'Οὐδεὶς ὄψεται Exod. xxxiii. τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται' ὁ δὲ Υίὸς εἴρηκεν' 'Οὐδεὶς Matt. xi. 27. γινώσκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υίός ' ἄλλος ἂν εἴη τῶν γεννητῶν δ Λόγος, μόνος γινώσκων καὶ μόνος βλέπων τὸν Πατέρα, ὡς είπεν, 'Ούχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ξώρακεν εί μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ John vi. 46. Πατρός καὶ, ' Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἰός καν Matt. xi. 27. 'Αρείφ μη δοκή. Πως οθν έγνω μόνος, εί μη μόνος ην ίδιος αὐτοῦ; πῶς δ' αν ἢν ἴδιος, εἰ κτίσμα ἢν, καὶ μὴ Υίὸς ἢν ἀληθινὸς έξ αὐτοῦ; (Τὰ αὐτὰ γὰρ λέγειν καὶ πολλάκις περὶ εὐσεβείας i. 31. οὐκ ὀκυητέου.) 'Ασεβες ἄρα τὸ φρουεῖυ ἔνα τῶν πάντων εῖναι τὸν Υίόν βλάσφημον δὲ καὶ ἀνόητον τὸ λέγειν ' κτίσμα, ἀλλ' οὐχ ώς εν τῶν κτισμάτων καὶ ποίημα, ἀλλ' οὐχ ώς εν τῶν ποιημάτων γέννημα, αλλ' ούχ ώς εν των γεννημάτων. Πως γὰρ οὐχ ὡς ἐν τούτων, εἴ γε κατ' αὐτοὺς 'οὐκ ἢν πρὶν γεννηθῆ ;' i. 22. *Ιδιον γὰρ τῶν κτισμάτων καὶ ποιημάτων τὸ μὴ εἶναι πρὶν γενέσθαι, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων ὑφίστασθαι, καν τῆ δόξη των ἄλλων ύπερέχη τοῦτο γὰρ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις κτίσμασι πρὸς [Qu. κτίσμαυπερεχη 10010 γαρ και το ξαυτὰ διαφέροντα εὐρεθήσεται, ὥσπερ καὶ βλεπόμενα δεί- ώσπερ καὶ τὰ βλεπ. πρὸς ἐ. διαφ. δείκν.]

23. 'Αλλ' εἴπερ κατὰ τοὺς αἰρετικοὺς 'κτίσμα μὲν ἢ ποίημα ἢν, οὐχ ὡς εν δε τῶν κτισμάτων,' διὰ τὸ ἐν δόξῃ διαφέρειν αὐτῶν, ἔδει πρὸς τὰ ἄλλα ποιήματα τῆ κατὰ τὸ βέλτιον συγκρίσει σημαίνεσθαί τε παρὰ τῆς γραφῆς καὶ δείκνυσθαι αὐτὸν, οἶον ἔδει λέγεσθαι αὐτὸν μείζονα ἀρχαγγέλων' ἔδει ἐντιμότερον τῶν θρόνων, καὶ λαμπρότερον μὲν ἡλίον καὶ σελήνης, μείζονα

Ps. ii. 7. Matt. iii. 17. Ib. iv. 11.

Acts x. 26.

δὲ τῶν οὐρανῶν. Νῦν δὲ οὕτω μὲν αὐτὸς οὐ σημαίνεται Υξόν δὲ αὐτὸν ἴδιον καὶ μόνον δείκνυσιν ἐαυτοῦ ὁ Πατὴρ, λέγων ' Υίός μου εῖ σύ' καὶ ' Οὖτός ἐστιν ὁ Υίός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ῷ ηὐδόκησα' διὸ καὶ 'διηκόνουν αὐτῷ οἱ ἄγγελοι,' ὡς ἄλλῳ παρ' αὐτοὺς ὄντι καὶ προσκυνείται παρ' αὐτῶν, οὐχ ὡς τῆ δόξη μείζων, άλλ' ώς άλλος παρά πάντα τὰ κτίσματα καὶ παρ' ἐκείνους ων, μόνος δε τοῦ Πατρὸς ἴδιος ων κατ' οὐσίαν Υίός. Εἰ γὰρ ὡς ὑπερέχων τῆ δόξη προσεκυνεῖτο, ἔδει καὶ ἔκαστον τῶν ύποβεβηκότων τὸν ὑπερέχοντα προσκυνεῖν. 'Αλλ' οὐκ ἔστιν ούτω κτίσμα γάρ κτίσματι οὐ προσκυνεῖ, άλλὰ δούλος δεσπότην, καὶ κτίσμα Θεόν. Πέτρος μεν οὖν ὁ ἀπόστολος προσκυνήσαι θέλοντα τὸν Κορνήλιον κωλύει, λέγων ὅτι 'κάγω άνθρωπός είμι' άγγελος δε θέλοντα προσκυνήσαι τον Ίωάννην Rev. xxii. 9. ἐν τῆ ᾿Αποκαλύψει κωλύει, λέγων, 'Θρα μή· σύνδουλός σου είμὶ, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν, καὶ τῶν τηρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου τῷ Θεῷ προσκύνησον.' Οὐκοῦν Θεοῦ ἐστι μόνου τὸ προσκυνεῖσθαι καὶ τοῦτο ἴσαι καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι, ὅτι κὰν ἄλλων ταῖς δόξαις ὑπερέχωσιν, ἀλλὰ κτίσματα πάντες είσὶ, καὶ οὐκ είσὶ τῶν προσκυνουμένων, ἀλλὰ τῶν προσκυνούντων τὸν Δεσπότην. Τὸν γοῦν πατέρα τοῦ Σαμψων τὸν Μανωὲ, θέλοντα θυσίαν προσενεγκεῖν τῷ ἀγγέλφ, ἐκώλυσεν ὁ ἄγγελος λέγων ὅτι ' μὴ ἐμοὶ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ προσένεγκε.' 'Ο δὲ Κύριος καὶ παρ' ἀγγέλων προσκυνείται γέγραπται

γάρ, 'καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ' καὶ

παρά πάντων δὲ τῶν ἐθνῶν, ὡς ὁ Ἡσαίας φησὶν, ' Ἐκοπίασεν

έπὶ σὲ διαβήσονται, καί σοι ἔσονται δοῦλοι' εἶτα ἐξῆς 'Καὶ προσκυνήσουσί σοι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται· ὅτι ἐν σοὶ ὁ Θεός έστι, καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλην σοῦ. ' τούς τε μαθητὰς προσκυνούντας δέχεται, καὶ πληροφορεί τούτους, ὅστις ἐστὶ λέγων'

Cp. Judges

Ps. xcvi, (xcvii.) 7; Heb. i. 6.

Isa. xlv. 14. Αίγυπτος καὶ ἐμπορία Αἰθιόπων, καὶ οἱ Σαβαεὶμ ἄνδρες ὑψηλοὶ

John xiii. 13. ' Οὐχ ὑμεῖς λέγετέ με, ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος; καὶ καλῶς λέγετε εἰμὶ γάρ. Καὶ τὸν Θωμᾶν δὲ λέγοντα αὐτῷ, ''Ο Ib. xx. 28. Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου, συγχωρεῖ λέγειν, καὶ μάλλον ἀποδέχεται, μη κωλύων αὐτόν. "Εστι γὰρ αὐτὸς, ώς οί τε ἄλλοι προφήται λέγουσι, καὶ Δαβὶδ ψάλλει, ' Κύριος τῶν δυνάμεων, Κύριος Σαβαωθ, δ έρμηνεύεται, Κύριος των στρατιών, καὶ

Ps. xxiii. (xxiv.) 10.

Θεὸς ἀληθινὸς καὶ παντοκράτωρ, κᾶν οἱ ᾿Αρειανοὶ ἐν τούτῳ διαβρηγυύωσιν ξαυτούς.

24. Οὐκ αν δὲ οὐδὲ αὐτὸς προσεκυνήθη, οὐδὲ ταῦτ' ἐλέγετο περί αὐτοῦ, εἰ ὅλως τῶν κτισμάτων ἦν. Νῦν δὲ ἐπειδὴ οὐκ ἔστι κτίσμα, άλλ ίδιον της οὐσίας τοῦ προσκυνουμένου Θεοῦ γέννημα, καὶ φύσει Υίός έστι, διὰ τοῦτο προσκυνεῖται, καὶ Θεὸς πιστεύεται, καὶ Κύριος στρατιῶν καὶ εξουσιαστής καὶ παντοκράτωρ έστιν, ώς δ Πατήρ· αὐτὸς γὰρ εἴρηκε· 'Πάντα ὅσα ἔχει John xvi. 15. ό Πατήρ ἐμά ἐστιν' Υίοῦ γὰρ ἴδιον τὰ τοῦ Πατρὸς ἔχειν, καὶ τοιοθτον αθτόν είναι, ώς έν αθτώ θεωρείσθαι τον Πατέρα καί δι' αὐτοῦ τὰ πάντα πεποιῆσθαι, καὶ ἐν αὐτῷ τὴν σωτηρίαν τῶν πάντων γίνεσθαί τε καὶ συνίστασθαι ἐπεὶ καλὸν αὐτοὺς ἔρεσθαι καὶ τοῦτο, τ'ν' ἔτι μᾶλλον ὁ ἔλεγχος τῆς αιρέσεως αὐτῶν φαίνηται διὰ τί, πάντων ὄντων κτισμάτων, καὶ πάντων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος έχόντων την σύστασιν, τοῦ τε Υίοῦ καὶ αὐτοῦ ὅντος καθ' ὑμᾶς κτίσματος καὶ ποιήματος, καὶ ένὸς τῶν οὐκ ὄντων ποτὲ, δι' αὐτοῦ μόνου τὰ πάντα πεποίηκε, καὶ 'χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ Ib. i. 3. έν; ' ή διὰ τί, ὅταν μὲν ' τὰ πάντα' λέγηται, οὐ τὸν Υίόν τις ἐν τοις πασι σημαίνεσθαι νοεί, αλλα τα γενητά; ὅταν δὲ περὶ τοῦ Λόγου λέγωσιν αι γραφαί, οὐκ ἐκ τῶν πάντων πάλιν αὐτὸν όντα νοοθσιν, άλλα τῷ Πατρὶ συντάττουσιν αὐτὸν, ἐν ῷ τὴν πάντων πρόνοιαν καὶ σωτηρίαν ἐργάζεται καὶ ποιεῖ ὁ Πατηρ, καὶ μάλιστα δυναμένων τῶν πάντων τῷ αὐτῷ προστάγματι, ῷ κάκείνος παρά μόνου τοῦ Θεοῦ γέγονε, γενέσθαι; Οὐ γάρ κάμνει δ Θεδς προστάττων, οὐδε ἀσθενεῖ πρὸς τὴν τῶν πάντων έργασίαν, Ίνα τὸν μὲν Υίὸν μόνος μόνον κτίση, εἰς δὲ τὴν τῶν άλλων δημιουργίαν ύπουργοῦ καὶ βοηθοῦ χρείαν έχη τοῦ Υίοῦ. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ὑπέρθεσιν ἔχει, ὅπερ ἃν ἐθελήση γενέσθαι ἀλλὰ μόνον ήθέληκε, καὶ ὑπέστη τὰ πάντα, καὶ 'τῷ βουλήματι αὐτοῦ Rom. ix. 11. οὐδεὶς ἀνθέστηκε. Τίνος οθν Ενεκα οὐ γέγονε τὰ πάντα παρὰ μόνου τοῦ Θεοῦ τῷ προστάγματι, ῷ γέγουε καὶ ὁ Υίὸς, ἢ διὰ τί διὰ τούτου πάντα γέγονε, καίτοι καὶ αὐτοῦ γενητοῦ τυγχάνοντος, λεγέτωσαν. 'Αλογία μεν οθν πάσα παρ' αθτοίς φασί δε σμως περί τούτου, ως άρα 'θέλων ο Θεός την γενητην κτίσαι φύσιν, ἐπειδὴ ἐώρα μὴ δυναμένην αὐτὴν μετασχεῖν τῆς τοῦ Πατρὸς άκράτου χειρός, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δημιουργίας, ποιεῖ καὶ κτίζει

Cp. iv. 11. De Decr. Nic. 8.

Isa, xl. 28,

πρώτως μόνος μόνον ένα, καὶ καλεῖ τοῦτον Υίὸν καὶ Λόγον, Ίνα, τούτου μέσου γενομένου, οῦτω λοιπὸν καὶ τὰ πάντα δι' αύτοῦ γενέσθαι δυνηθη̂.' Ταῦτα οὐ μόνον εἰρήκασιν, ἀλλὰ καὶ γράψαι τετολμήκασιν Εὐσέβιός τε καὶ *Αρειος, καὶ ὁ θύσας 'Αστέριος.

25. Πως οθν ουκ άν τις αυτών έκ τούτων τέλεον καταγνοίη της ἀσεβείας, ην, μετὰ πολλης της ἀφροσύνης έαυτοις κεράσαντες, οὐκ ἐρυθριῶσιν οὕτω καταμεθύοντες τῆς ἀληθείας. Εἰ μεν γάρ, διὰ τὸ κάμνειν τὸν Θεὸν πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἐργασίαν, φήσουσι μόνου αὐτὸυ πεποιηκέναι τὸυ Υίὸυ, καταβοήσει μὲυ τούτων πάσα ή κτίσις, οὐκ ἄξια φθεγγομένων περὶ τοῦ Θεοῦ٠ έγγράφως δὲ ὁ Ἡσαΐας λέγων, ΄ Θεὸς αἰώνιος, ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς, οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοπιάσει, οὐδέ ἐστιν ἐξεύρεσις της φρονήσεως αὐτοῦ.' Εἰ δὲ, ὡς ἀπαξιῶν ὁ Θεὸς τὰ ἄλλα έργάσασθαι, τὸν μὲν Υίὸν μόνον εἰργάσατο, τὰ δὲ ἄλλα τῷ Υίῷ ένεχείρισεν ως βοηθώ, και τοῦτο μεν ἀνάξιον Θεοῦ, οὐκ ἔστι γὰρ ἐν Θεῷ τῦφος ἐντρέψει δὲ αὐτοὺς ὅμως ὁ Κύριος λέγων, ' Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ Matt. x. 20. πεσείται έπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν, τοῦ ἐν τοῖς οὐρα-Ib. vi. 25-30. νοις;' καὶ πάλιν, ' Μὴ μεριμνᾶτε τῆ ψυχῆ ὑμῶν, τί φάγητε, μηδε τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε. Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι της τροφης, και το σώμα του ενδύματος; 'Εμβλέψατε είς τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν είς τὰς ἀποθήκας καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. Οὐχ ύμεις μαλλον διαφέρετε αὐτῶν; Τίς δὲ ἐξ ύμων, μεριμνών, δύναται προσθείναι έπλ την ήλικίαν αὐτοῦ

πῆχυν ένα; Καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνουσιν οὐ κοπιῶσιν, οὐδὲ νήθουσι. Λέγω δε ύμιν, ότι οὐδε Σολομών εν πάση τη δόξη αὐτοῦ περιεβάλετο, ως εν τούτων. Εί δε τον χόρτον τοῦ άγροῦ σήμερον όντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ Θεὸς οὕτως αμφιέννυσιν οὐ πολλώ μαλλον ύμας, ολιγόπιστοι; Εί γαρ οὐκ ἀνάξιον Θεοῦ προνοεῖσθαι καὶ μέχρι τῶν οὕτω μικρῶν, τριχὸς κεφαλής, καὶ στρουθίου, καὶ τοῦ χόρτου τοῦ ἀγροῦ, οὐκ ἀνάξιον ἢν αὐτοῦ καὶ ταῦτα ἐργάσασθαι. εΩν γὰρ τὴν πρόνοιαν ποιείται, τούτων καὶ ποιητής έστι διὰ τοῦ ἰδίου Λόγου. "Αλλως τε καὶ μείζον ἄτοποι τοῖς τοῦτο λέγουσιν ἀπαντᾳ' διαιροῦσι γὰρ τὰ κτίσματα καὶ τὴν δημιουργίαν' καὶ τὸ μὲν τοῦ Πατρὸς ἔργον, τὰ δὲ τοῦ Υἱοῦ διδόασιν ἔργα' δέον ἢ καὶ τὰ πάντα μετὰ τοῦ Υἱοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς γίνεσθαι, ἢ εἰ διὰ τοῦ Υἱοῦ πάντα τὰ γενητὰ γίνεται, μὴ λέγειν αὐτὸν ἔνα τῶν γενητῶν εἶναι.

26. Έπειτα δε κάκείνως ελέγεειεν αν τις αὐτων την ανοιαν. Εί και δ Λόγος της γενητης φύσεως έστι, πως, ταύτης άδυνάτου τυγχανούσης χωρείν την του Θεου αυτουργίαν, μόνος αυτός έκ πάντων ήδυνήθη παρα της αγενήτου και ακραιφνεστάτης οὐσίας τοῦ Θεοῦ γενέσθαι, ώς ύμεῖς λέγετε; 'Ανάγκη γὰρ ἢ, τούτου δυναμένου, και πάσαν δύνασθαι ή, πάσης άδυνάτου τυγχανούσης, μη δύνασθαι μηδε τον Λόγον, είς γάρ έστι των γενητών καὶ οὖτος καθ' ὑμᾶς. Πάλιν δὲ, εἰ, διὰ τὸ ἀδύνατον εἶναι τὴν γενητην φύσιν μετασχείν της του Θεου αὐτουργίας, μεσίτου χρεία γέγονεν, ανάγκη πασα, γενητοῦ καὶ κτίσματος όντος τοῦ Λόγου, μέσου χρείαν είναι καὶ ἐπὶ τῆς τούτου δημιουργίας, διὰ τὸ είναι ένα καὶ αὐτὸν τῆς γενητῆς φύσεως, τῆς μὴ δυναμένης μετασχείν της παρά του Θεου έργασίας, άλλα μέσου δεομένης. καν εκείνου δε τις εύρεθη μέσος, πάλιν ετέρου χρεία μεσίτου δι' έκείνου, καὶ ούτω τις ἐπαναβαίνων καὶ διερευνών τῷ λογισμῷ, εύρήσει πολύν ὄχλον ἐπιρρεόντων μεσιτών, καὶ οὕτως ἀδύνατον ύποστηναι την κτίσιν άει τοῦ μεσίτου δεομένην, και τοῦ μέσου μη δυναμένου γενέσθαι χωρίς έτέρου μεσίτου, διά το πάντας είναι της γενητης φύσεως, της μη δυναμένης μετασχείν της παρὰ μόνου τοῦ Θεοῦ ἐργασίας, ὡς ὑμεῖς λέγετε. Πόσης τοίυυν άφροσύνης είσι πλήρεις, δι' ην και τὰ ήδη γενόμενα νομίζουσιν αδύνατον είναι γενέσθαι; "Η τάχα οὐδε γεγενήσθαι αὐτα φαντάζουται, ζητοθντες έτι τὸν μεσίτην. Κατά γὰρ τὴν οθτως ἀσεβή καὶ μωρὰν διάνοιαν αὐτῶν, οὐδ' ἄν ὑπέστη τὰ ὄντα, μὴ εύρισκομένου τοῦ μέσου.

27. 'Αλλ' ἐκεῖνο φάσκουσιν' 'Ίδοὺ δὴ καὶ διὰ Μωσέως ἐξή- Arian obj.
γαγε τὸν λαὸν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν νόμον δέδωκε,
καίτοι καὶ αὐτοῦ τυγχάνοντος ἀνθρώπου' ὥστε δυνατὸν διὰ
τοῦ ὁμοίου τὰ ὅμοια γίνεσθαι.' Τοῦτο δὲ λέγειν αὐτοὺς ἐγκαλυπτομένους ἔπρεπεν, ἵνα μὴ πολλὴν αἰσχύνην ἀπενέγκωνται.

John i. 3.

Col. i. 16.

Μωσης γαρ οὐ δημιουργείν ἐπέμπετο, οὐδὲ τὰ μη ὅντα εἰς τὸ είναι καλέσαι, και πλάσαι τους όμοιους ανθρώπους, άλλα διακονήσαι μόνου δήματα πρὸς τὸυ λαὸυ καὶ πρὸς τὸυ βασιλέα Φαράω. Έχει δὲ τοῦτο πολλὴν τὴν διαφεράν, ὅτι τὸ μὲν διακονείν τῶν γενητών ως δούλων έστί το δημιουργείν δε και κτίζειν μόνου τοῦ Θεοῦ ἐστι, καὶ τοῦ Ιδίου α΄ τοῦ Λόγου καὶ τῆς σοφίας. Διὰ τοῦτο γοῦν ἐπὶ μὲν τοῦ δημιουργείν οὐκ ἄν τις ἄλλον εὔροι, ή Ps. ciii. (civ.) μόνον τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον· πάντα γὰρ ' ἐν σοφία' γέγονε, καὶ 'χωρὶς τοῦ Λόγου ἐγένετο οὐδὲ ἕν.' Πρὸς δὲ τὰς διακονίας οὐχ είς, άλλ' ἐκ πάντων πολλοί είσιν, οθς ἐὰν θέλη πέμπειν δ Κύριος. Πολλοί μεν γαρ άρχάγγελοι, πολλοί δε θρόνοι καὶ Dan. vii. 10. εξουσίαι, καὶ κυριότητες, χίλιαί τε χιλιάδες, καὶ μύριαι μυριάδες' παρεστήκασι λειτουργούντων καὶ ετοίμων είς τὸ ἀποστέλλεσθαι. Καὶ προφήται μὲν πολλοί, καὶ ἀπόστολοι δὲ δέκα καὶ δύο, καὶ δ Παῦλος καὶ Μωσης δε αὐτὸς οὐ μόνος, άλλὰ καὶ 'Ααρών σὺν Num. xi. 25. αὐτῷ, καὶ μετὰ ταῦτα ἄλλοι ἐβδομήκοντα Πνεύματος ἐπληρώθησαν άγίου καὶ Μωσῆν διεδέξατο Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, κἀκεῖνον οἱ κριταὶ, κἀκείνους οὐχ εἶς, ἀλλὰ πλεῖστοι βασιλεῖς. Είπερ οθυ καὶ κτίσμα ην καὶ των γενητων ὁ Υίὸς, ἔδει καὶ πολλούς είναι τοιούτους υίους, ίνα και πολλούς τοιούτους διακόνους έχη ὁ Θεὸς, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πληθός ἐστιν. Εί δὲ τοῦτο οὐκ ἔστιν ίδεῖν, ἀλλὰ τὰ μὲν κτίσματα πολλὰ, ὁ δὲ Λόγος είς έστι τίς οὐ συνορά καὶ ἐκ τούτων, ὅτι ὁ Υίὸς διέστηκε των πάντων, και οὐ πρὸς τὰ κτίσματα τὴν ἐξίσωσιν ἔχει, άλλὰ πρὸς τὸν Πατέρα τὴν ἰδιότητα; "Οθεν οὐδὲ πολλοὶ Λόγοι, άλλα μόνος είς του ένος Πατρός Λόγος, και μία του ένος Θεου ελκών έστιν. ''Αλλ' ίδοὺ,' φασὶ, 'καὶ ἥλιος μόνος είς καὶ ἡ γῆ μία.' "Αφρονες εἰπάτωσαν ὅτι καὶ ὕδωρ ἐν, καὶ πῦρ ἐν, ἵνα ακούσωσιν, ὅτι τῶν γενομένων ἔκαστον ἐν μὲν ἔστι κατὰ τὴν ίδίαν οὐσίαν, πρὸς δὲ τὴν ἐγχειριζομένην διακονίαν καὶ λειτουργίαν οὐκ ἔστιν ἕκαστον ἱκανὸν καὶ μόνον αὔταρκες. Εἶπε γὰρ δ Θ εός ' Γ ενηθήτωσαν φωστήρες έν τ $\hat{\omega}$ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ είς φαθσιν της γης, και διαχωρίζειν ανα μέσον της ημέρας, και ανα μέσον της νυκτός και έστωσαν είς σημεία και είς καιρούς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς. Εἶτά φησι 'Καὶ ἐποίησεν

ό Θεὸς τοὺς δύο φωστήρας, τοὺς μεγάλους, τὸν φωστήρα τὸν

Gen. i. 14.

1b. 16, 17.

μέγαν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωστῆρα τὸν ἐλάσσω εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς, καὶ τοὺς ἀστέρας καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.'

28. Ἰδοὺ πολλοὶ φωστήρες, καὶ οὐ μόνος ὁ ήλιος, οὐδὲ σελήνη μόνη, άλλ' έκαστον μεν έν έστι κατ' οὐσίαν, μία δε καὶ κοινή πάντων έστιν ή λειτουργία και το εκάστου λείπον παρά τοῦ έτέρου πληροῦται καὶ τοῦ φωτίζειν ή χρεία παρά πάντων γίνεται. "Ηλιος γοῦν τοῦ μεθ' ἡμέραν μόνου διαστήματος φαίνειν έχει την έξουσίαν, και ή σελήνη την νύκτα οί δε αστέρες μετά τούτων τους καιρούς και ένιαντούς έκτελουσι, και έκαστος είς σημεία γίνεται πρός την απαιτούσαν χρείαν. Ούτω καὶ ή γη οὐκ εἰς πάντα, ἀλλ' εἰς μόνους τοὺς καρποὺς, καὶ βάσιν είναι των εν αυτή ζώων τό τε 'στερέωμα διαχωρίζειν ανα μέσον Gen. i. 1. ύδατος καὶ ὕδατος, καὶ ἡ θέσις τῶν φωστήρων ἐν αὐτῷ ἐστιν ούτω καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ, μετὰ τῶν ἄλλων πάντων γέγονε. είς την των σωμάτων σύστασιν καὶ όλως οὐδὲ ἐν μόνον, ἀλλ' ξκαστον τῶν γενομένων, ὅσπερ 'ἀλλήλων ὄντα μέλη, ἐν καθάπερ Cp. Rom. xii. σωμα, τον κόσμον αποτελούσιν. Εί τοίνυν ούτω και τον Υίον 5. ύπολαμβάνουσιν είναι, βαλλέσθωσαν παρα πάντων, μέρος νομίζουτες είναι των πάντων τον Λόγον, και μέρος ούχ ίκανον ἄνεν των άλλων πρὸς την έγχειρισθείσαν αὐτῷ λειτουργίαν. Εἰ δὲ τοῦτο ἐκ φανεροῦ δυσσεβές ἐστιν, ἐπιγνώτωσαν ὅτι μὴ τῶν γενητών έστιν δ Λόγος, άλλα του μεν Πατρος μόνος ίδιος Λόγος, τῶν δὲ γενητῶν δημιουργός. 'Αλλ' εἰρήκασι' 'Κτίσμα Arian obj. μεν έστι, καὶ τῶν γενητῶν ὡς δὲ παρὰ διδασκάλου καὶ τεχνίτου μεμάθηκε τὸ δημιουργείν, καὶ οὅτως ὑπηρέτησε τῷ διδάξαντι Θεώ. Ταῦτα γὰρ καὶ 'Αστέριος ὁ σοφιστης, ώς μαθών Cp. i. 30. άρνεισθαι τὸν Κύριον, γράψαι τετόλμηκεν, οὐ συνορῶν τὴν ἐκ τούτων άλογίαν. Εί γαρ διδακτόν έστι τὸ δημιουργείν, σκοπείτωσαν μη και αὐτὸν τὸν Θεὸν είπωσι μη φύσει, άλλ' ἐπιστήμη δημιουργού είναι, ώστε καὶ δυνατού μεταπίπτειν ἀπ' αὐτοῦ. *Επειτα εὶ ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ ἐκ διδασκαλίας ἐκτήσατο τὸ δημιουργείν, πως έτι σοφία εστί, δεομένη μαθημάτων; τί δε ην καὶ πρὸ τοῦ μαθείν; σοφία γὰρ οὐκ ην, λειπομένη διδασκαλίας. Κενον ἄρα τι πράγμα ην, και οὐκ ἔστιν οὐσιώδης Cp. iv. 1.

î. 43.

σοφία άλλ' ἐκ προκοπῆς ἔσχε τὸ ὅνομα τῆς σοφίας, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἔσται σοφία, ἔως ἃν ὁ μεμάθηκε φυλάττη. Ο γὰρ μὴ φύσει τινὶ, ἀλλ' ἐκ μαθήσεως προσγέγονε, δυνατόν ἐστι καὶ ἀπομαθεῖν ποτε. Τοιαῦτα δὲ λέγειν περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, οὐ Χριστιανῶν, ἀλλὰ Ἑλλήνων ἐστί.

29. Καὶ γὰρ εἰ ἐκ διδασκαλίας τὸ δημιουργεῖν τινι προσγίνεται, φθόνον καὶ ἀσθένειαν περὶ τὸν Θεὸν εἰσάγουσιν οί άφρονες φθόνον μεν, ότι μη πολλούς δημιουργείν εδίδαξεν, ίν ώσπερ πολλοί ἀρχάγγελοι καὶ ἄγγελοι, οὕτω καὶ πολλοί δημιουργοί περί αὐτὸν ὧσιν ἀσθένειαν δὲ, ὅτι μὴ μόνος ἠδυνήθη ποιήσαι, συνεργού δε ή ύπουργού χρείαν έσχε καίτοι δειχθείσης και της γενητης φύσεως δυνατης ούσης γίνεσθαι παρά μόνου τοῦ Θεοῦ, εἴ γε κατ' αὐτοὺς ὁ Υίὸς γενητὸς ὢν ἦδυνήθη παρὰ μόνου τοῦ Θεοῦ γενέσθαι. 'Αλλ' οὐδενός έστιν ἐνδεὴς ὁ Θεός. μὴ γένοιτο αὐτὸς γὰρ εἶπε, 'Πλήρης εἰμί' οὐδὲ ἐκ διδασκαλίας γέγονε δημιουργός ὁ Λόγος άλλ' εἰκων καὶ σοφία ων τοῦ Πατρὸς, τὰ τοῦ Πατρὸς ἐργάζεται. Οὐδὲ τῆς τῶν γενητῶν ένεκεν έργασίας του Υίου πεποίηκεν ίδου γάρ και του Υίου όντος, φαίνεται πάλιν εργαζόμενος ὁ Πατήρ, ως αὐτὸς ὁ Κύριός φησιν ' Ο Πατήρ μου έως άρτι έργάζεται, κάγω έργάζομαι.' Εὶ δὲ καθ' ὑμᾶς διὰ τοῦτο γέγονεν ὁ Υίὸς, ἵνα τὰ μετ' αὐτὸν έργάσηται, φαίνεται δε δ Πατήρ καὶ μετά του Υίου εργαζόμενος, περιττή καθ' ύμας και κατά τοῦτο ή τοῦ τοιούτου Υίοῦ ποίησις. "Αλλως τε διὰ τί ὅλως, θέλων ἡμᾶς κτίσαι, ζητεῖ τὸν μεσίτην, ως οὐκ ἀρκουμένου τοῦ βουλήματος αὐτοῦ συστήσαι περί ων αν αντώ δοκή; Και μην αι γραφαί λέγουσι 'πάντα όσα ήθέλησεν ἐποίησε· καὶ, 'τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς ανθέστηκεν; ' Εί δὲ καὶ τὸ βούλημα μόνον ίκανόν ἐστιν αὐτοῦ πρὸς τὴυ τῶυ πάυτωυ δημιουργίαυ, περιττὴ πάλιυ καθ' ὑμᾶς ἡ τοῦ μεσίτου χρεία. Καὶ γὰρ καὶ τὸ παράδειγμα τὸ περὶ τοῦ Μωσέως και τοῦ ἡλίου και σελήνης ὑμῶν δέδεικται σαθρόν. Κάκείνο δὲ πάλιν ύμᾶς ἐντρέψει. Εἰ θέλων ὁ Θεὸς τὴν γενητην κτίσαι φύσιν, περί δε ταύτης βουλευσάμενος, επινοεί καὶ

30. Πρώτον μεν, ὅτι φαίνεται μαλλον αὐτὸς ὁ Υίὸς δι' ἡμᾶς

κτίζει τὸν Υίὸν καθ' ὑμᾶς, ἵνα δι' αὐτοῦ ἡμᾶς δημιουργήση,

σκοπείτε πόσην ἀσέβειαν φθέγγεσθαι τετολμήκατε.

Isa. i. 11.

John v. 17.

Ps. cxiii β. (cxv.) 3. Rom. ix. 19

γεγουώς, καὶ οὐχ ἡμεῖς δι' αὐτόν οὐ γὰρ δι' αὐτὸν ἐκτίσθημεν, άλλ' αὐτὸς δι' ήμᾶς πεποίηται ωστε χάριν αὐτὸν ήμιν μᾶλλον έχειν, καὶ μὴ ἡμᾶς αὐτῷ, καθάπερ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί. 'Οὐ γὰρ ἐκτίσθη, φησὶν ἡ γραφὴ, 'ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ ι Cor. xi. 9. γυνη διὰ τὸν ἄνδρα.' Αρ' οὖν ὥσπερ ' ὁ μεν ἀνηρ εἰκών καὶ 16. 7. δόξα Θεοῦ ὑπάρχει, ἡ δὲ γυνὴ δόξα ἀνδρός ἐστιν,' οὕτως ἡμεῖς μέν τοῦ Θεοῦ εἰκών, καὶ εἰς δόξαν αὐτοῦ γεγόναμεν, ὁ δὲ Υίὸς ήμων έστιν είκων και είς ήμων δόξαν υπέστη. Και ήμεις μεν είς τὸ είναι γεγόναμεν· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος καθ' ὑμᾶς, οὐκ είς τὸ είναι, ἀλλ' εἰς τὴν ἡμῶν χρείαν, ὡς ὄργανον πεποίηται τώστε Cp. i. 26. μη ήμας έξ αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸν ἐκ τῆς ἡμων χρείας συνίστασθαι. Καὶ πῶς οὐ πᾶσαν ἄνοιαν ὑπερβάλλουσιν οἱ ταῦτα καὶ μόνον ἐνθυμούμενοι ; καὶ γὰρ εἰ δι' ἡμᾶς γέγονεν ὁ Λόγος, οὐκ ἔστιν οὐδὲ πρῶτος ἡμῶν παρὰ τῷ Θεῷ. Οὐδὲ γὰρ ἐκείνον ἔχων ἐν ξαυτῷ περὶ ἡμῶν βουλεύεται ἀλλ' ἡμᾶς ἔχων ἐν ξαυτῷ, βουλεύεται, ως εκείνοί φασι, περί τοῦ έαυτοῦ Λόγου. Εἰ δε τοῦτό έστι, τάχα οὐδὲ ὅλως ἤθελε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ οὐ γὰρ θέλων αὐτὸν ἔκτισεν ἀλλ' ἡμᾶς θέλων, δι' ἡμᾶς αὐτὸν ἐδημιούργησε μεθ' ήμας γαρ αὐτὸν ἐπενόησεν ωστε κατά τους ἀσεβοῦντας περιττου είναι λοιπου του Υίου του γευόμευου, ως όργαυου, γενομένων ων ένεκα καὶ ἐκτίσθη. Εὶ δὲ ως δυνατὸς ὁ Υίὸς μόνος παρὰ μόνου τοῦ Θεοῦ γέγονεν, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδύνατοι παρὰ τοῦ Λόγου γεγόναμεν, διὰ τί μὴ καὶ πρῶτον, ώς δυνατοῦ ὄντος αὐτοῦ, περὶ αὐτοῦ βουλεύεται, ἀλλὰ περὶ ἡμῶν; ἡ διὰ τί τὸν δυνατον ού προκρίνει των ασθενών; ή δια τί πρώτον αὐτον ποιών, οὐχὶ καὶ περὶ τοῦ πρώτου αὐτοῦ βουλεύεται; ἡ διὰ τί περὶ ἡμῶν πρῶτον βουλευόμενος, οὐ πρώτους ἡμᾶς ἐργάζεται, ίκανοῦ ὄντος τοῦ βουλήματος αὐτοῦ πρὸς τὴν τῶν πάντων σύστασιν; 'Αλλ' ἐκείνον μὲν πρῶτον κτίζει, περὶ δὲ ἡμῶν πρώτον βουλεύεται, καὶ πρώτους ἡμᾶς θέλει τοῦ μεσίτου καὶ ήμας μεν θέλων κτίσαι, καὶ περὶ ἡμων βουλευόμενος, κτίσματα καλεί ἐκείνον δὲ, δν δι' ἡμᾶς δημιουργεί, υίὸν καλεί καὶ ἴδιον κληρονόμον. *Εδει δε ήμας, ων ένεκα καὶ τοῦτον ποιεί, νίοὺς μάλλον καλείσθαι ή δηλονότι τοῦτον Υίον όντα, τοῦτον καὶ προενθυμείσθαι καὶ θέλειν, δι' δυ καὶ πάυτας ἡμᾶς ποιεί. Ταῦτα μεν οθν των αίρετικων έμετοι και ναυτίαι.

31. Οὐ μὲν τό γε τῆς ἀληθείας φρόνημα δεῖ σιωπᾶν, ἀλλὰ μάλιστα τοῦτο καὶ μεγαληγορείν πρέπει. Ο τοῦ Θεοῦ γὰρ Λόγος οὐ δι' ἡμᾶς γέγονεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἡμεῖς δι' αὐτὸν γεγόναμεν, καὶ 'ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα' οὐδὲ διὰ τὴν ἡμῶν ἀσθέ-Col. i. 16. νειαν οὖτος, ὢν δυνατὸς, ὑπὸ μόνου τοῦ Πατρὸς γέγονεν, "ν' ήμας δι' αὐτοῦ ώς δι' ὀργάνου δημιουργήση μη γένοιτο οὐκ έστιν οΰτως. Καὶ γὰρ καὶ εἰ δόξαν ἦν τῷ Θεῷ μὴ ποιῆσαι τὰ γενητα, αλλ' ήν οὐδεν ήττον ο Λόγος 'προς τον Θεον,' καὶ εν αὐτῷ ἢν ὁ Πατήρ. Τὰ μέντοι γενητὰ ἀδύνατον ἢν χωρὶς τοῦ Λόγου γενέσθαι ούτω γὰρ καὶ γέγονε δι' αὐτοῦ, καὶ εἰκότως. Έπειδὴ γὰρ Λόγος ἐστὶν ἴδιος φύσει τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ δ Υίὸς, εξ αὐτοῦ τέ ἐστι, καὶ 'ἐν αὐτῷ' ἐστιν, ὡς εἶπεν αὐτός· οὐκ Ib. x. 38. ήδύνατο μὴ δι' αὐτοῦ γενέσθαι τὰ δημιουργήματα. Καθάπερ γὰρ τὸ φῶς τῷ ἀπαυγάσματι τὰ πάντα φωτίζει, καὶ ἄνευ τοῦ άπαυγάσματος οὐκ ἄν τι φωτισθείη, οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ, ὡς διὰ χειρὸς, ἐν τῷ Λόγω εἰργάσατο τὰ πάντα, καὶ χωρὶς αὐτοῦ οὐδὲν Cp. ii. 71. ποιεί. Είπε γουν ὁ Θεὸς, ώς καὶ Μωσης εμνημόνευσε, ' Γενη-Gen. i. 3, 9, 11, 26. θήτω φως, καὶ, 'συναχθήτω τὸ ὕδωρ,' καὶ, 'ἐξαγαγέτω ἡ γῆ,' καὶ, 'ποιήσωμεν ἄνθρωπον' ὡς καὶ ὁ ἄγιος ψάλλει Δανὶδ, ' Αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν' αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. Ps. xxxii. (xxxiii.) 9. Είπε δε ούχ ζυα ώς επί των αυθρώπων ύπουργός τις ακούση, καὶ μαθών τὸ βούλημα τοῦ λέγοντος ἀπελθών ἐργάσηται. Τοῦτο γὰρ τῶν μὲν κτισμάτων ἴδιον, ἐπὶ δὲ τοῦ Λόγου τοῦτο νοείν ἢ λέγειν ἀπρεπές. "Εστι γὰρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δημιουργός, καὶ ποιητικός, καὶ αὐτός ἐστιν ἡ τοῦ Πατρὸς βουλή. Διὰ τοῦτο Isa. ix. 6. γοῦν οὐκ εἶπεν ἡ θεία γραφὴ, ὅτι ἤκουσε καὶ ἀπεκρίνατο ὁ ακούων, πως η ποία βούλεται το γινόμενα γενέσθαι άλλα Gen.i. 3, 7, 9, μόνον είπεν ὁ Θεὸς, ' Γενηθήτω' καὶ ἐπήγαγε, 'καὶ ἐγένετο οῦτω.' Τὸ γὰρ δόξαν καὶ βουληθεν εὐθὺς ἐγίνετο τῷ Λόγω καὶ ἀπηρτίζετο. "Όταν μεν γὰρ ὁ Θεὸς ἄλλοις ἡ ἀγγέλοις έντέλληται, η τῷ Μωσεῖ ὁμιλῆ, η τῷ ᾿Αβραὰμ ἐπαγγέλληται・ τότε δ ἀκούων ἀποκρίνεται καὶ δ μεν λέγει, κατὰ τί γνώ-Ib. xv. 8. Exod. iv. 13. σομαι; ' ὁ δὲ, 'προχείρισαι ἄλλου' καὶ πάλιν, 'ἐὰν ἐρωτήσωσί με, Τί ὄνομα αὐτῷ; τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; ' Καὶ ὁ ἄγγελος Ib. iii. 13 τῷ μὲν Ζαχαρία ἔλεγε, 'Τάδε λέγει Κύριος' τὸν δὲ Κύριον Zech. i. 17. ηρώτα, 'Κύριε παυτόκρατορ, έως τίνος οὐ μὴ ἐλεήσης τὴν Ib. 12.

'Ιερουσαλήμ;' καὶ ἐκδέχεται ἀκοῦσαι λόγους 'καλοὺς καὶ παρακλητικούς.' *Εχει γὰρ τούτων έκαστος τὸν μεσίτην Λόγον, καὶ την Σοφίαν τοῦ Θεοῦ την γνωρίζουσαν τὸ βούλημα τοῦ Πατρός. "Όταν δε εργάζηται αὐτὸς, καὶ κτίζη ὁ Λόγος, οὐκ ἔστιν ἐκεῖ έρώτησις καὶ ἀπόκρισις έν αὐτῷ γάρ ἐστιν ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Λόγος ἐν τῷ Πατρί ἀλλ ἀρκεῖ τὸ βούλεσθαι, καὶ τὸ ἔργον γίνεται του μεν βουλήματος ή γνώρισμα δι' ήμας τὸ ' εἶπε,' τὸ δὲ 'καὶ ἐγένετο οὕτω,' τό τε ἔργον σημαίνηται τὸ διὰ τοῦ Λόγου καὶ τῆς Σοφίας, ἐν ή καὶ ἡ βούλησίς ἐστι τοῦ Πατρός. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ 'εἶπεν ὁ Θεὸς,' ἐν τῷ Λόγω γνωρίζεται 'πάντα γὰρ,' φησίν, 'ἐν σοφία ἐποίησας' καὶ, 'Τῷ Ps. ciii. (civ.)

Λόγφ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν,' καὶ, 'εἶς Κύριος 'Ιησοῦς ΙΕ, ΧΧΧΙΙΙ. Χριστός, δι' οὖ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.

32. 'Απὸ δὴ τούτων έστι συνοραν, ώς οὐ πρὸς ἡμας έχουσιν

I Cor. viii. 6.

την μάγην οι 'Αρειανοί περί της αίρέσεως, άλλα σχηματίζονται μέν πρὸς ἡμᾶς, πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν θεότητα μάχονται. Εἰ μὲν γὰρ ἡμῶν ἢν ἡ φωνὴ ἡ λέγουσα, 'Οὖτός ἐστιν ὁ Υίός μου,' Matt. xvii. s. μικρά ην αὐτοῖς ή παρ' ήμων μέμψις εί δὲ τοῦ Πατρός ἐστιν ή φωνή, καὶ οἱ μὲν μαθηταὶ ἤκουσαν, αὐτὸς δὲ ὁ Υἱὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει, 'Πρὸ δὲ πάντων βουνων γεννά με' πως οὐ κατά τοὺς Prov. viii. 25. μυθευομένους γίγαντας καὶ αὐτοὶ νῦν θεομαχοῦσι, 'τὴν γλῶτταν' ένοντες, ως εἶπεν ὁ ψάλλων, 'μάχαιραν ὀξεῖαν' εἰς ἀσέβειαν; Ps. Ivi. (Ivii.) Οὔτε γὰρ τὴν φωνὴν τοῦ Πατρὸς ἐφοβήθησαν, οὖτε τοῦ Σωτῆρος 4. ηδέσθησαν τὰ ρήματα ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἁγίοις ἐπείσθησαν, τοῦ μεν γράφοντος, 'δς ων απαύγασμα της δόξης και χαρακτήρ Ηεδ. і. 3. της ύποστάσεως αὐτοῦ· καὶ, 'Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ τ Cor. i. 24. σοφία· ' τοῦ δὲ ψάλλοντος, 'ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, ἐν τῷ ^{Ps. xxxv.} (xxxvi.)9. φωτί σου ὀψόμεθα φῶς,' καὶ, ' πάντα ἐν σοφία ἐποίησας' καὶ Ib. ciii. (civ.) τῶν μὲν προφητῶν λεγόντων, 'καὶ ἐγένετο Λόγος Κυρίου πρὸς Jer. ii. 1. μέ·' τοῦ δὲ Ἰωάννου, 'ἐν ἀρχῆ ἢν ὁ Λόγος' καὶ τοῦ Λουκα, John i. r. ' καθώς παρέδωκαν ήμιν οι ἀπ' ἀρχής αὐτόπται καὶ ὑπηρέται Luke i. 2. γενόμενοι τοῦ Λόγου' ' ὡς καὶ πάλιν Δαυτό λέγει, 'ἀπέστειλε Ps. cvi. τὸν Λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτούς.' Ταῦτα γὰρ πάντα τὴν (cvii.) 20. μεν 'Αρειανήν αίρεσιν στηλιτεύει πανταχού, την δε του Λόγου αιδιότητα σημαίνει, και ότι ου ξένος, αλλ' ίδιος της του Πατρός

οὐσίας ἐστί. Πότε γὰρ εἶδέ τις φῶς χωρὶς τοῦ ἀπαυγάσματος;

*Η τίς τολμα λέγειν αλλότριον είναι τὸν χαρακτήρα της ὑποστάσεως; η πως οὐ μαίνεται πλέου ὁ καν ἐνθυμούμενος ἄλογον καὶ ἄσοφόν ποτε τὸν Θεόν; Τοιαῦτα γὰρ τὰ παραδείγματα καὶ τοιαύτας τὰς εἰκόνας ἔθηκεν ἡ γραφὴ, ζν' ἐπειδὴ ἀδύνατός ἐστιν

ή ἀνθρωπίνη φύσις περί Θεού καταλαβείν, καν έκ τούτων όλιγοστως πως καὶ ἀμυδρως, ως ἐφικτόν ἐστι, διανοείσθαι δυνηθῶμεν. Καὶ ὥσπερ περὶ τοῦ εἶναι Θεὸν καὶ πρόνοιαν αὐτάρκης Wisdom xiii. ή κτίσις πρὸς τὴν γνῶσιν ' Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων αναλόγως δ γενεσιουργός αὐτῶν θεωρείται' καὶ οὐ φωνάς ἀπαιτοῦντες παρ' αὐτῶν μανθάνομεν, ἀλλ' ἀκούοντες μὲν τῶν γραφῶν πιστεύομεν, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν τάξιν τῶν πάντων θεωρούντες και την άρμονίαν, επιγινώσκομεν τούτον είναι πάν-

των ποιητήν καὶ Δεσπότην καὶ Θεὸν, τούτου τε τὴν εἰς πάντα πρόνοιάν τε θαυμαστήν και ήγεμονίαν καταλαμβάνομεν τον αὐτὸν τρόπον περὶ τῆς τοῦ Υίοῦ θεότητος ίκανῶν ὅντων τῶν προειρημένων ρητών, περιττόν, μάλλον δε και μανίας πλέον έστὶν ἀμφιβάλλειν, καὶ αἱρετικῶς πυνθάνεσθαι, 'Πῶς οὖν δύναται

ἀϊδίως είναι ὁ Υίός; ἢ πῶς δύναται ἐκ τῆς οὐσίας είναι τοῦ Πατρός, καὶ μὴ μέρος είναι; τὸ γὰρ ἔκ τινος είναι λεγόμενον μέρος έστιν αὐτοῦ τὸ δὲ μεριζόμενον οὐκ ἔστιν δλόκληρον.

Arian obj.

33. Ταῦτα γὰρ τῶν ἐτεροδόξων ἐστὶ τὰ σοφὰ κακουργήματα. Καὶ εἰ καὶ φθάσαντες εν τοῖς ἔμπροσθεν διηλέγξαμεν τὴν έν τούτοις αὐτῶν κενολογίαν, ὅμως καὶ τούτων τῶν ἡητῶν ἡ ἀκρίβεια, καὶ τῶν παραδειγμάτων ἡ διάνοια διελέγχει τὴν σκιαγραφίαν τοῦ μιαροῦ δόγματος αὐτῶν. 'Ορῶμεν γὰρ τὸν λόγον ἀεὶ όντα, καὶ ἐξ αὐτοῦ όντα, καὶ τῆς οὐσίας ἴδιον, οῦ καὶ ἔστιν δ λόγος, καὶ μὴ ἔχουτα τὸ πρότερου καὶ τὸ ὕστερου. 'Ορῶμευ καὶ τὸ ἀπαύγασμα ἐκ τοῦ ἡλίου ἴδιόν τε αὐτοῦ ὂν, καὶ μὴ διαιρουμένην μηδε μειουμένην την οὐσίαν τοῦ ἡλίου άλλ' αὐτήν τε όλόκληρον οθσαν, καὶ τὸ ἀπαύγασμα τέλειον καὶ ὁλόκληρον, καὶ μη μειούν την οὐσίαν τού φωτὸς, άλλ' ώς γέννημα άληθινον έξ αὐτοῦ. Συνορωμεν καὶ τὸν Υίὸν οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' 'ἐκ τοῦ Πατρὸς' γευνώμενου, καὶ δλόκληρου μένοντα τὸν Πατέρα, τὸν δὲ χαρακτήρα της ύποστάσεως αξί όντα, εμφέρειαν τε καὶ εἰκόνα απαράλλακτου σώζουτα πρὸς τὸυ Πατέρα ως τὸυ ἰδόυτα τοῦτου, όραν έν αὐτώ και την ὑπόστασιν, ης και χαρακτήρ ἐστιν. "Εκ

Nic. Cr.

Heb. i. 3. Cp. i. 26.

τε της ενεργείας του χαρακτήρος διανοούμεθα την της ύποστάσεως άληθως θεότητα τοῦτο γάρ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ διδάσκων έλεγεν, 'δ μένων εν εμοί, αὐτὸς ποιεί τὰ έργα, ἃ εγὼ ποιω·' John xiv. 10. καὶ, ' Έγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν' καὶ, 'ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ Ιδ. χ. 30. καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. Οὐκοῦν ἡ Χριστομάχος αίρεσις πειρασάτω πρώτου τὰ ἐν τοῖς γενητοῖς παραδείγματα διελεῖν καὶ εἰπεῖν, 'ἢν ποτε ὁ ἥλιος χωρὶς τοῦ ἀπαυγάσματος' ἢ, ὅτι 'τοῦτο οὐκ ἔστι τῆς τοῦ φωτὸς οὐσίας ἴδιον ' ἢ, ' ἴδιον μὲν ἔστι, κατὰ διαίρεσιν δε μέρος έστι τοῦτο τοῦ φωτός. 'και πάλιν διελέτω τὸν λόγον, καὶ εἰπάτω τοῦτον ἀλλότριον εἶναι τοῦ νοῦ ἡ ὅτι ' ποτὲ οὐκ ἢν, ἢ 'οὐκ ἔστιν ἴδιος τῆς οὐσίας αὐτοῦ·' ἢ 'ὅτι μέρος κατὰ διαίρεσίν έστιν οὖτος ἐκείνου. Περὶ δὲ τοῦ χαρακτήρος καὶ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς δυνάμεως, οὕτω διελέτω ὡς ἐπὶ τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἀπαυγάσματος καὶ τότε περὶ ων ἐὰν θελήση φανταζέσθω. Εί δὲ ἀδύνατος αὐτοῖς ἐκείνοις ἡ τόλμα, πῶς οὐ μαίνονται μεγάλως, είς τὰ ὑπερέκεινα τῶν γενητῶν καὶ τῆς ἐαυτῶν φύσεως μάτην ἐπεκτείνοντες έαυτούς, καὶ ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦντες;

34. Εί γὰρ καὶ ἐπὶ τούτων τῶν γενητῶν καὶ σωματικῶν εύρίσκεται τὰ γεννήματα μὴ ' μέρη όντα τῶν οὐσιῶν ἐξ ὧν εἰσι,' μηδε 'παθητικως' ύφιστάμενα, μηδε 'μειοθντα τας οὐσίας των γονέων, πως πάλιν ου μαίνονται, έπι του ασωμάτου και αληθινοῦ Θεοῦ ζητοῦντες καὶ ὑπονοοῦντες μέρη καὶ πάθη, διαιρέ- Cp.i. 28. σεις δὲ προσάπτοντες τῷ ἀπαθεῖ καὶ ἀναλλοιώτῳ Θεῷ, ἴνα τὰς ακοάς έν τούτοις ταράσσωσι των ακεραιοτέρων, καὶ διαστρέψωσιν ἀπὸ τῆς ἀληθείας; Τίς γὰρ ἀκούων 'υίὸν,' οὐκ ἐνθυμεῖται τὸ ίδιον της τοῦ πατρὸς οὐσίας; τίς δὲ, ἀκούσας, ὅτε κατηχεῖτο Cp. i. 8. κατὰ τὴν ἀρχὴν, ὅτι ΄ ὁ Θεὸς Υίὸν ἔχει, καὶ τῷ ἰδίφ Λόγφ τὰ πάντα πεποίηκεν, οὐχ οὕτως ἐδέξατο κατὰ τὴν διάνοιαν ὡς νῦν ήμεις φρονουμεν; τίς, ὅτε γέγονεν ἡ μιαρὰ τῶν ᾿Αρειανῶν αΐρεσις, οὐκ εἰθὺς, ἀκούσας ἃ λέγουσιν, ἐξενίσθη, ὡς ἀλλότρια λεγόντων αὐτῶν, καὶ παρὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς σπαρέντα λόγον ἐπισπειρόντων; Τὸ μὲν γὰρ σπειρόμενόν ἐστιν ἐξ ἀρχῆς ἑκάστη ψυχη, ότι δ Θεός Υίον τον Λόγον, την Σοφίαν, την δύναμιν έχει, καὶ ταθτά ἐστιν αὐτοθ εἰκων καὶ ἀπαύγασμα φύεται δὲ εὐθθς έκ των δηθέντων τὸ 'ἀεὶ,' τὸ 'ἐκ τοῦ Πατρὸς,' τὸ 'ὅμοιον,' τὸ ' ἀτδιον τοῦ γεννήματος της οὐσίας' καὶ οὐδεμία περὶ 'κτίσματος'

η 'ποιήματος' έν τούτοις έννοια. "Ότε δε 'έχθρος ἄνθρωπος' κοι-Matt. xiii.25, μωμένων των ανθρώπων ἐπέσπειρε τὸ 'κτίσμα,' καὶ τὸ 'ἢν ποτε Ср. і. т. ότε οὐκ ἢν, καὶ τὸ 'πῶς οὖν δύναται;' τότε λοιπὸν ὡς ζιζάνιον

γέγονεν ή κακουργος αίρεσις των Χριστομάχων και εὐθυς, ώς έρημωθέντες πάσης δρθής Φρονήσεως, δίκην ληστών περιεργάζονται καὶ λέγειν τολμῶσι, 'Πῶς οὖν δύναται ὁ Υίὸς ἀιδίως συνυπάρχειν τῷ Πατρί; καὶ γὰρ οἱ ἄνθρωποι μετὰ χρόνον ἐξ ανθρώπων υίοὶ γίνονται καὶ ὁ μὲν πατηρ τριάκοντα ἐτῶν ἐστιν,

ό δε νίδς άρχην έχει τότε γεννηθείς και όλως πας νίδς ανθρώπου οὐκ ην, πρὶν γεννηθη. Πάλιν τε ψιθυρίζουσι, 'Πῶς δύναται δ Υίδς Λόγος είναι, ή δ Λόγος είκων του Θεού; Ο γάρ

ανθρώπων λόγος έκ συλλαβών συγκείμενος, μόνον έσήμανε τὸ βούλημα τοῦ λαλήσαντος, καὶ εὐθὺς πέπαυται καὶ ἡφάνισται.

35. Ἐκείνοι μεν οθν, ώσπερ ἐπιλαθόμενοι τῶν προλεχθέντων κατ' αὐτῶν ἐλέγχων, τοιούτοις πάλιν 'ἐαυτοὺς' δεσμοῖς ἀσεβείας 1 Tim. vi. 10. 'περιπείρουτες' διαλογίζουται τοιαθτα' δ δὲ τῆς ἀληθείας λόγος έλέγχει τούτους ούτως. Εί μεν περί ανθρώπου τινός διαλογίζονται, ανθρωπίνως και περί τοῦ λόγου αὐτοῦ και τοῦ υίοῦ αὐτοῦ λογιζέσθωσαν εί δε περί τοῦ Θεοῦ τοῦ κτίσαντος τοὺς ἀνθρώ-

πους, μηκέτι ανθρωπίνως, αλλα άλλως ύπερ την των ανθρώπων φύσιν διανοείσθωσαν. 'Οποίος γάρ αν ή δ γεννων, τοιούτον ανάγκη καὶ τὸ γέννημα είναι· καὶ ὁποίος αν η ὁ τοῦ Λόγου

Πατηρ, τοιούτος αν είη και ο Λόγος αυτού. Ο μεν οθν ανθρωπος έν χρόνω γεννώμενος, έν χρόνω καὶ αὐτὸς γεννά τὸ τέκνον καὶ ἐπειδη ἐκ τοῦ μη ὄντος γέγονε, διὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ

Judith viii.16. παύεται, καὶ οὐ μένει 'ὁ δὲ Θεὸς οὐχ ὡς ἄνθρωπός ἐστι' τοῦτο Exod. iii. 14. γὰρ εἶπεν ἡ γραφή ἀλλ' 'ὤν ἐστι' καὶ ἀεί ἐστι διὰ τοῦτο καὶ ὁ

> Λόγος αὐτοῦ ὤν ἐστι, καὶ ἀϊδίως ἐστὶ μετὰ τοῦ Πατρὸς, ὡς ἀπαύγασμα φωτός. Καὶ ὁ μὲν τῶν ἀνθρώπων λόγος ἐκ συλ-

> λαβων έστι συγκείμενος, καὶ οὖτε (ή, οὖτε τι ἐνεργεῖ, ἀλλὰ μόνον έστὶ σημαντικός της τοῦ λαλοῦντος διανοίας, καὶ μόνον έξηλθε, καὶ παρήλθε μηκέτι φαινόμενος, ἐπειδη οὐδὲ ην όλως,

> π ρὶν λαληθη διὸ οὖτε $(\hat{\eta})$, οὖτε τι ἐνεργεῖ, οὖτε ὅλως ἄνθρωπός έστιν ὁ τῶν ἀνθρώπων λόγος πάσχει δὲ τοῦτο, καθὰ προείπου,

> έπεὶ καὶ ὁ τοῦτον γεννῶν ἄνθρωπος ἐκ τοῦ μὴ ὅντος ἤχει τὴν φύσιν' ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος οὐχ, ὡς ἄν τις εἴποι, 'προφορικός'

Arian obj.

Cp. iv. 1; de Syn. 26, s. 5; Cyril. Hier. Cat. iv. 8. Clem. Alex. Strom. vii. s. 53.

έστιν, οὐδὲ ψόφος δημάτων, οὐδὲ τὸ προστάξαι Θεὸν, τοῦτό iv. 1. έστιν 'δ Υίός' άλλ' ώς φωτός απαύγασμα, ούτως έστι γέννημα τέλειου εκ τελείου. Διὸ καὶ Θεός εστιν είκων τοῦ Θεοῦ καὶ i. 20. 'Θεὸς' γὰρ 'ἦν,' φησὶν, 'ὁ Λόγος.' Καὶ οἱ μὲν λόγοι τῶν John i. r. ανθρώπων οὐδέν είσιν είς ενέργειαν διὸ οὐδε διὰ λόγων, αλλά διὰ χειρων ἄνθρωπος ἐργάζεται, ὅτι αὖται μὲν ὑπάρχουσιν, ὁ δὲ λόγος αὐτῶν οὐχ ὑφίσταται. ΄Ο δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὡς εἶπεν δ ἀπόστολος, 'ζων ἐστιν δ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργης, καὶ Heb.iv.12,13. τομώτερος ύπερ πασαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διικνούμενος ἄχρι μερισμού ψυχής καὶ πυεύματος, άρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικός ενθυμήσεων και εννοιών καρδίας και ουκ έστι κτίσις άφανης ενώπιον αὐτοῦ πάντα δε γυμνά καὶ τετραχηλισμένα τοις όφθαλμοις αὐτοῦ, πρὸς δυ ἡμιν ὁ λόγος. Δημιουργὸς οὖν έστι, καὶ 'χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ εν,' οὐδὲ δυνατόν τι γίνεσθαι χωρίς αὐτοῦ.

36. Οὐ δεῖ δὲ ζητεῖν, 'διὰ τί μὴ τοιοῦτος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος οίος καὶ ὁ ἡμέτερος ' ἐπεὶ 'μὴ τοιοῦτος ὁ Θεὸς οίοι καὶ ἡμεῖς,' ὡς προείρηται άλλ' οὐδὲ πρέπει ζητείν ' πώς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν ὁ i. 15. Λόγος, ή πως ἀπαύγασμά ἐστι τοῦ Θεοῦ, ἡ πως γεννῷ ὁ Θεὸς, καὶ τίς ὁ τρόπος της τοῦ Θεοῦ γεννήσεως. ' μαίνοιτο γὰρ ἄν τις τοιαῦτα τολμῶν, ὅτι πρᾶγμα ἄρρητον καὶ φύσεως ἴδιον Θεοῦ, Cp. Ep. ad Monachos, z; μόν ω τε αὐτ $\widetilde{\omega}$ καὶ τ $\widetilde{\omega}$ Υἱ $\widetilde{\omega}$ γινωσκόμενον, ἀξιοῖ λόγοις αὐτ $\widetilde{\omega}$ de Decr. Nic. 22. έρμηνευθήναι τσον γάρ έστι τους τοιούτους ζητείν, ' που δ Θεός, καὶ πῶς ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ ποταπός ἐστιν ὁ Πατήρ.' 'Αλλ' ωσπερ τὸ τοιοῦτο ἐρωτᾶν ἀσεβές ἐστι, καὶ ἀγνοούντων τὸν Θεον, ούτω καὶ οὐ θέμις οὐδὲ περὶ τῆς τοῦ Υίοῦ τοῦ Θεοῦ γεννήσεως τοιαθτα τολμάν, οὐδὲ τῆ ξαυτών φύσει καὶ ἀσθενεία συμμετρείν του Θεον και την τούτου Σοφίαν άλλ' οὐδε διά τοῦτο καὶ παρὰ τὴν ἀλήθειαν νοεῖν προσήκει οὐδὲ εἰ ἀπορεῖ τις (ητών περί τούτων, ὀφείλει καὶ ἀπιστεῖν τοῖς γεγραμμένοις. Βέλτιον γαρ απορούντας σιωπάν και πιστεύειν, ή απιστείν διά τὸ ἀπορείν διότι ὁ μὲν ἀπορών δύναταί πως καὶ συγγνώμην έχειν, ὅτι ὅλως κἂν ζητήσας ἠρέμησεν ὁ δὲ διὰ τὸ ἀπορεῖν ἐπινοῶν ἐαυτῷ τὰ μὴ δέοντα, καὶ τὰ μὴ ἄξια περὶ Θεοῦ φθεγγόμενος, ασύγγνωστον έχει της τόλμης την δίκην. Δύναται γαρ καὶ τῶν τοιούτων ἀποριῶν ἔχειν τινὰ παραμυθίαν ἐκ τῶν θείων

Cp. Ep. ad Ep. Æg. 16.

γραφων, ωστε λαμβάνειν μεν καλως τὰ γεγραμμένα, νοείν δε ώς εν παραδείγματι τον ημέτερον λόγον. ὅτι ώσπερ οῦτος ἴδιος έξ ήμων έστι, καὶ οὐκ έξωθεν ἡμων ἔργον, οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ίδιός έστιν έξ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔστι ποίημα, οὐδὲ ὡς ὁ τῶν ανθρώπων λόγος· επεί και τον Θεον ανάγκη νοείν ανθρωπον. 'Ιδού γὰρ πάλιν τῶν μὲν ἀνθρώπων πολλοί και διάφοροι λόγοι καθ' ἡμέραν παρέρχονται, διὰ τὸ τοὺς πρώτους μὴ μένειν, ἀλλ' άφανίζεσθαι. Γίνεται δὲ πάλιν τοῦτο, ἐπεὶ καὶ οἱ τούτων πατέρες, ἄνθρωποι ὄντες, παρερχομένας μεν έχουσι τας ήλικίας, τὰ δὲ νοήματα ἐπερχόμενα καὶ πρὸς ἃ λογίζονται καὶ ἐπιλογίζουται, τοιαῦτα καὶ φθέγγονται ωστε καὶ πολλούς λόγους έχειν, καὶ μετὰ τοὺς πολλοὺς μηδένα τούτων ὅλως πέπαυται γὰρ ὁ λαλων, καὶ ὁ λόγος εἰθὺς ἀνήλωται. Ο δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος είς έστι καὶ ὁ αὐτὸς, καὶ, ὡς γέγραπται, 'ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ είς τὸν αίωνα διαμένει, μη ἀλλοιούμενος, μηδὲ πρώτος ἡ δεύτερος έτέρου, άλλ' δ αὐτὸς ὑπάρχων ἀεί. Επρεπε γὰρ, ἐνὸς ὅντος τοῦ Θεοῦ, μίαν είναι καὶ τὴν εἰκόνα, καὶ ένα τὸν τούτου Λόγον, καὶ

Ps. cxviii. (cxix.) 89.

μίαν την τούτου Σοφίαν.

Cp. i. 9.

Cp. i. 5, 11. Asterius quoted. Cp. de Syn. 18.

1 Cor. i. 24.

37. Διὸ καὶ θαυμάζω, πῶς, ἐνὸς ὄντος τοῦ Θεοῦ, οὖτοι κατὰ τὰς ίδίας ἐπινοίας πολλὰς εἰκόνας καὶ σοφίας καὶ λόγους εἰσάγουσι, καὶ ἄλλον μὲν είναι τὸν ἴδιον καὶ φύσει Λόγον τοῦ Πατρός λέγουσιν, εν φ και τον Υίον πεποίηκε, τον δε άληθως Υίου κατ' επίνοιαν μόνον λέγεσθαι ' Λόγον,' ως ' άμπελου,' καὶ 'δδον,' καὶ 'θύραν,' καὶ 'ξύλον ζωῆς.' 'Σοφίαν' τε ονόματι λέγεσθαι αὐτόν φασιν, ἄλλην μέντοι είναι τὴν ἰδίαν καὶ ἀληθινὴν Σοφίαν τοῦ Πατρός, τὴν ἀγεννήτως συνυπάρχουσαν αὐτῷ, ἐν ἡ καὶ τὸν Υίον ποιήσας, ωνόμασε κατά μετουσίαν εκείνης ' σοφίαν' αὐτόν. Ταῦτα δὲ οὐχ ἔως λόγων μόνον αὐτοῖς ἔφθασεν, ἀλλ' Αρειος μεν εν τη ξαυτού ' Θαλεία' συνέθηκεν, δ δε σοφιστής 'Αστέριος έγραψεν, ἄπερ καὶ εν τοις προτέροις εἴπομεν, οὕτως ' Οὐκ εἶπεν δ μακάριος Παθλος Χριστον κηρύσσειν την τοθ Θεοθ δύναμιν ή τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, ἀλλὰ δίχα τῆς τοῦ ἄρθρου προσθήκης, δύναμιν Θεοῦ καὶ Θεοῦ σοφίαν ἄλλην μεν είναι την ίδίαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δύναμιν την έμφυτον αὐτῷ καὶ συνυπάρχουσαν αὐτῷ ἀγεννήτως κηρύσσων, γεννητικὴν μεν οὖσαν δηλονότι τοῦ Χριστού, δημιουργικήν δε του παντός κόσμου, περί ής έν τή

πρὸς 'Ρωμαίους ἐπιστολῆ διδάσκων λέγει, 'Τὰ γὰρ ἀόρατα Rom. i. 20. αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοράται, ή τε αίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης.' "Ωσπερ γαρ τὴν είρημένην ένταθθα θειότητα οὐκ ἄν τις φαίη Χριστὸν είναι, ἀλλ' αὐτὸν ύπάρχειν τὸν Πατέρα οὕτως οἷμαι καὶ ἡ ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, οὐχ ὁ μουογευης Υίὸς, ἀλλ' ὁ γεννήσας ὑπάρχει Πατήρ. *Αλλην δὲ δύναμιν καὶ σοφίαν διδάσκει Θεοῦ εἶναι διὰ Χριστοῦ δεικυυμένην.' Καὶ μετ' όλίγα ὁ αὐτὸς 'Αστέριός φησι 'Καίτοι γε ή μεν αίδιος αύτοῦ δύναμις καὶ σοφία, ην άναρχόν τε καὶ ἀγέννητον οἱ τῆς ἀληθείας ἀποφαίνονται λονισμοί, μία αν είη δήπουθεν και ή αὐτή πολλαί δε αι καθ' έκαστον ύπ' αὐτοῦ κτισθείσαι, ὧν πρωτότοκος καὶ μονογενης δ Χριστός· πασαί γε μην δμοίως είς τον κεκτημένον ανήρτηνται και πασαι δυνάμεις αὐτοῦ τοῦ κτίσαντος καὶ χρωμένου καλοῦνται δικαίως. οἷον ὁ μὲν προφήτης τὴν ἀκρίδα, δίκην τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτη- Joel ii. 25. Cp. ad Ep. μάτων θεήλατον γινομένην, οὐ "δύναμιν" μόνον, ἀλλὰ καὶ " με- $\stackrel{\rm Cp.\ ad\ Ep.\ }{
m Eg.\ l.c.}$ γάλην " φησίν ύπ' αὐτοῦ προσαγορεύεσθαι τοῦ Θεοῦ ὁ δέ γε μακάριος Δαυτό ἐν πλείοσι τῶν ψαλμῶν οὐκ ἀγγέλοις μόνον, Ps. cii. (ciii.) άλλά καὶ δυνάμεσιν αίνειν παρακελεύεται τον Θεόν.

38. Τοῦτο δὲ καὶ μόνον φθεγξάμενοι, πῶς οὐκ ἄξιοι παντὸς μίσους είσίν; εί γὰρ, ὡς αὐτοὶ νομίζουσιν, οὐ διὰ τὴν ἐκ Πατρός γέννησιν καὶ τὸ ἴδιον τῆς οὐσίας Υίός ἐστιν, ἀλλὰ διὰ τὰ λογικὰ λόγος, καὶ διὰ τὰ σοφιζόμενα σοφία, καὶ διὰ τὰ δυναμούμενα δύναμις λέγεται πάντως που καὶ διὰ τοὺς υἱοποιουμένους υίδς ἐκλήθη· καὶ τάχα διὰ τὰ ὄντα ἔχει καὶ τὸ εἶναι κατ' έπίνοιαν. Τί οθν άρα λοιπόν έστιν αθτός; οθδεν γαρ αν είη τούτων αὐτὸς, εἰ ὀνόματα μόνον ἐστὶν αὐτοῦ ταῦτα, καὶ μόνην τοῦ είναι φαντασίαν ἔχει, δι' ἡμᾶς καὶ τοῖς ὀνόμασι τούτοις καλλωπιζόμενος. 'Αλλά καὶ τοῦτο διαβολική μᾶλλόν ἐστιν απόνοια, τάχα δὲ καὶ πλεῖον, ὅτι ἑαυτοὺς μὲν ἀληθῶς ὑφεστάναι θέλουσι, τὸν δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγον ὀνόματι μόνον εἶναι νομίζουσιν. Πως δε οὐ τερατολογία αὐτων καὶ ταῦτα, λέγειν μεν Σοφίαν συνυπάρχουσαν τῷ Πατρὶ, μὴ λέγειν δὲ ταύτην εἶναι τὸν Χριστον, άλλα πολλας κτιστας δυνάμεις και σοφίας είναι, τούτων δὲ μίαν είναι τὸν Κύριον, τὸν καὶ τῆ κάμπη καὶ τῆ ἀκρίδι παραβαλλόμενον παρ' αὐτῶν,; πῶς δὲ καὶ οὐ πανοῦργοι, ὅτι, παρ'

ήμων μεν ακούουτες συνυπάρχειν τον Λόγον τῷ Πατρὶ, γογγύζουσιν εὐθὺς φάσκοντες 'Οὐκοῦν δύο ἀγένητα λέγετε;' αὐτοὶ δὲ λέγοντες τὸ 'ἡ ἀγένητος αὐτοῦ σοφία,' οὐχ ὁρῶσι κατ' αὐτῶν φθάνουσαν, ην αλτιώνται, ματαίαν μέμψιν; Καλ γαρ κάκείνη πάλιν αὐτῶν ἡ διάνοια πῶς οὐ πάνυ μωρὰ, λέγειν τὴν ἀγένητον συνυπάρχουσαν τῷ Θεῷ Σοφίαν αὐτὸν εἶναι τὸν Θεόν ; Τὸ γὰρ συνυπάρχου οὐχ ξαυτώ, τινὶ δὲ συνυπάρχει, ώς περὶ τοῦ Κυρίου λέγουσιν οἱ εὐαγγελισταὶ, ὅτι συνῆν τοῖς μαθηταῖς οὐ γὰρ ξαυτῷ, άλλα τοις μαθηταις συνήν εί μη άρα σύνθετον είποιεν τον Θεον, έχοντα συμπεπλεγμένην ή συμπληρωτικήν της οὐσίας ξαυτοῦ σοφίαν, αγένητον οθσαν και αθτήν, ήντινα και δημιουργόν αθτοί αντεισάγουσι τοῦ κόσμου, Ίνα καὶ τοῦ δημιουργεῖν τὸν Υίὸν άφέλωνται. Πάντα γὰρ βιάζονται λέγειν, ΐνα μὴ περὶ τοῦ Κυρίου φρονήσωσιν έν αληθεία.

39. Ποῦ γὰρ ὅλως εὖρον παρὰ τῆ θεία γραφῆ λεγόμενον, ἡ

Prov. i. 23.

Ps. cxviii. (cxix.) 101.

John vi. 63.

Ib. i. 14. Ib. 3.

παρὰ τίνος ἤκουσαν, ὡς ὄντος ἄλλου Λόγου καὶ ἄλλης Σοφίας παρὰ τοῦτον τὸν Υίὸν, ἵνα καὶ τοιαῦτα ξαυτοῖς ἀναπλάσσωνται; Jer. xxiii. 29. Γέγραπται μεν γάρ, 'Ούχ οἱ λόγοι μου ὥσπερ πῦρ, ἢ πέλυξ κόπτων πέτραν; ' καὶ ἐν ταις Παροιμίαις, 'διδάξω δὲ ὑμᾶς έμους λόγους.' 'Αλλά ταῦτα ἐντολαὶ καὶ προστάγματά εἰσιν, ἃ διὰ τοῦ Ιδίου καὶ μόνου ἀληθινοῦ Λόγου τοῖς ἁγίοις λελάληκεν ὁ Θεός, περί ων έλεγεν ό ψάλλων 'Εκ πάσης όδοῦ πονηρας ἐκώλυσα τοὺς πόδας μου, ὅπως αν φυλάξω τοὺς λόγους σου. Τὰ γοῦν τοιαῦτα σημαίνων ἄλλα παρ' ξαυτὸν είναι ὁ Σωτὴρ καὶ δι' έαυτοῦ εἴρηκε, ' τὰ ρήματα, ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν.' Οὐ γὰρ δη οί τοιοῦτοι λόγοι γεννήματα η νίοί είσιν, οὐδε τοσοῦτοι δημιουργοί λόγοι, οὐδὲ τοσαθται εἰκόνες τοθ ένὸς Θεοθ, οὐδὲ τοσοῦτοί είσιν οἱ γενόμενοι ἄνθρωποι ὑπὲρ ἡμῶν, οὐδὲ ώς ἐκ πολλών τοιούτων είς έστιν δ γενόμενος κατά τον Ίωάννην σάρξ άλλ' ώς μόνος ών τοῦ Θεοῦ Λόγος, εὐηγγελίσθη παρὰ τοῦ 'Ιωάννου 'ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,' καὶ 'πάντα δι' αὐτοῦ έγένετο. Διὸ καὶ περὶ αὐτοῦ μόνου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ περὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ἐνότητος αὐτοῦ γέγραπται καὶ δείκυυται τὰ μαρτύρια, τοῦ μὲν Πατρὸς σημαίνουτος ένα είναι τὸν Υίὸν, τῶν δὲ ἁγίων μαθόντων τοῦτο, καὶ λεγόντων ἕνα τὸν Λόγον εἶναι, καὶ τοῦτον εἶναι μονογενη τά τε ἔργα τὰ δι' αὐτοῦ δείκυνται 'πάντα γὰρ' τά τε όρατὰ καὶ τὰ 'ἀόρατα δι' αὐτοῦ γέγονε, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἔν.' Περὶ δὲ ἐτέρου ἢ ἄλλου τινὸς οὐ φαντάζονται, καὶ ἀναπλάσσονται ἐαυτοῖς λόγους ἢ σοφίας, ὧν οὕτε ὄνομα, οὕτε ἔργον σημαίνεται ἀπὸ τῆς γραφῆς, ἢ παρὰ μόνων τούτων ὀυρμάζεται. Τούτων γάρ ἐστιν ἐξεύρεμα καὶ Χριστομάχος ὑπόνοια, καὶ τῷ μὲν ὀνόματι τοῦ Λόγου καὶ τῆς Σοφίας καταχρῶνται, ἔτερα δὲ ἑαυτοῖς ἀναπλάττοντες, ἀρνοῦνται τὸν ἀληθινὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ τὴν ὄντως καὶ μόνην Σοφίαν τοῦ Πατρὸς, καὶ Μανιχαίους λοιπὸν ζηλοῦσιν οἱ ἄθλιοι. Κἀκεῖνοι γὰρ, τὰ μὲν ἔργα τοῦ Θεοῦ Cp. Εp. ad βλέποντες, ἀρνοῦνται αὐτὸν τὸν μόνον ὅντα καὶ ἀληθινὸν Θεὸν, S. Aug. c. ετερον δὲ ἑαυτοῖς ἀναπλάσσονσιν, οῦ μήτε ἔργον, μήτε τινὰ μαρτυρίαν ἀπὸ τῶν θείων λογίων δεικνύειν δύνανται.

40. Οὐκοῦν εἰ μήτε ἐν τοῖς θείοις λογίοις εὑρίσκεται ἄλλη σοφία παρὰ τοῦτον τὸν Υἰὸν, μήτε παρὰ τῶν πατέρων ήκού- Cp. i. 8. σαμέν τι τοιοῦτον, ωμολόγηται δὲ καὶ γέγραπται παρὰ τούτων ἀγενήτως ή σοφία συνυπάρχουσα τῷ Πατρὶ, ιδία αὐτοῦ οὖσα, Cp. i. 27καὶ κόσμου δημιουργός αὐτὸς αν είη ὁ Υίὸς, ὁ καὶ κατ' αὐτοὺς αιδίως συνυπάρχων τώ Πατρί. Αὐτὸς γάρ ἐστι καὶ δημιουργὸς, ώς γέγραπται, 'πάντα έν σοφία εποίησας.' Καὶ γὰρ καὶ Ps. ciii. αὐτὸς ᾿Αστέριος, ὥσπερ ἐπιλαθόμενος ὧν πρότερον ἔγραψεν, (civ.) ύστερον κατὰ τὸν Καϊάφαν ἄκων καὶ αὐτὸς πρὸς Ελληνας Cp. iii. 60. ενιστάμενος, οὐκέτι μεν πολλας σοφίας, οὐδε την κάμπην ονομάζει, μίαν δὲ λοιπὸν ὁμολογεῖ, γράφων οὕτως 'Είς μὲν ὁ Asterius Θεὸς Λόγος, πολλὰ δὲ τὰ λογικά καὶ μία μὲν τῆς Σοφίας οὐσία Ερ. с. 37. τε καὶ φύσις, πολλὰ δὲ τὰ σοφὰ καὶ καλά.' Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν λέγει 'Τίνες αν είεν οθς παίδας Θεού προσαγορεύειν άξιοῦσιν; οὐ γὰρ δὴ λόγους τε καὶ τούτους ὑπάρχειν φήσουσιν, οὐδὲ σοφίας εἶναι πλείονας ἐροῦσιν. Οὐ γὰρ δυνατὸν, ένὸς όντος τοῦ Λόγου, καὶ μιᾶς ἀποδειχθείσης τῆς Σοφίας, τῶ πλήθει τῶν παίδων τοῦ Λόγου τὴν οὐσίαν ἐπινέμειν, καὶ τῆς Σοφίας χαρίζεσθαι την έπωνυμίαν. Θαυμαστον τοίνυν οὐδεν, εί προς τὴν ἀλήθειαν οἱ ᾿Αρειανοὶ μάχονται, ὅπου γε καὶ τοῖς ἐαυτῶν προσκόπτοντες άλλήλοις συμπίπτουσι, ποτε μεν λέγοντες πολλας είναι σοφίας, ποτε δε μίαν αποφαινόμενοι καί ποτε μεν τη κάμπη συνάπτουσι την Σοφίαν, ποτε δε συνυπάρχειν τῷ Πατρί

καὶ ιδίαν αὐτοῦ λέγουσι καὶ ἄλλοτε μὲν ἀγένητον μόνον τὸν Πατέρα, ἄλλοτε δὲ καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν ἀγέυητον. Καὶ μάχουται μὲν ἡμῖυ λέγουσιν 'ἀεὶ είναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, αὐτοὶ δὲ λέγοντες 'ἀγενήτως συνυπάρχειν τῷ Θεῷ τὴν σοφίαν,' ἐπιλανθάνονται τῶν ἰδίων. Οὕτω πρὸς πάντα σκοτοδινιωσι, την μεν άληθινην Σοφίαν άρνούμενοι, και την μη ουσαν έξευρίσκουτες, ώς οι Μανιχαίοι πλάττουτες έαυτοίς έτερου, καὶ

τον όντα Θεον αρνούμενοι. 41. 'Αλλ' ἀκουέτωσαν μεν αι άλλαι αιρέσεις και Μανιχαίοι

ότι είς έστιν ό τοῦ μεν Χριστοῦ Πατήρ, της δε κτίσεως δεσπότης καὶ ποιητής διὰ τοῦ ίδίου Λόγου ἀκουέτωσαν δὲ ίδία καὶ 'Αρειομανίται ότι είς έστιν ό τοῦ Θεοῦ Λόγος, ό μόνος ίδιος καὶ γυήσιος ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ὢν Υίὸς, καὶ ἀχώριστον ἔχων πρὸς τὸν Πατέρα ξαυτοῦ τὴν ξυότητα τῆς θεότητος, ώς πολλάκις είπομεν, μαθόντες παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτήρος. 'Επεὶ εἰ μὴ ούτως έχει, διὰ τί 'δι' αὐτοῦ κτίζει' ὁ Πατὴρ, καὶ ἐν αὐτῶ 'ἀποκα-Matt. xi. 27. λύπτεται' οις έὰν θέλη, καὶ φωτίζει τούτους; ἢ διὰ τί καὶ ἐν τη τελειώσει του βαπτίσματος συγκατονομάζεται τῷ Πατρὶ δ Υίός; εὶ μὲν γὰρ αὐτάρκης οὐκ ἔστιν ὁ Πατὴρ, ἀσεβὴς ἡ φωνή· εί δὲ αὐτάρκης (τοῦτο γὰρ θέμις είπεῖν), τίς ἡ χρεία τοῦ Υίοῦ ἡ είς την δημιουργίαν η είς το άγιον λουτρόν; ποία γάρ κοινωνία τῷ κτίσματι πρὸς τὸν κτίστην; ἢ διὰ τί τὸ πεποιημένον συναριθμείται τῷ ποιήσαντι είς τὴν τῶν πάντων τελείωσιν; ἢ διὰ τί καθ' ύμας ή πίστις είς ένα κτίστην και είς εν κτίσμα παραδίδοται ; Εὶ μὲν γὰρ ἵνα συναφθῶμεν τῆ θεότητι, τίς χρεία τοῦ κτίσματος; εί δε ίνα ενωθωμεν τώ Υίώ κτίσματι όντι, περιττή καθ' ύμᾶς ἡ ἐν τῷ βαπτίσματι τοῦ Υίοῦ ὀνομασία ὁ γὰρ αὐτὸν υίοποιήσας Θεὸς ίκανός ἐστι καὶ ἡμᾶς υίοποιήσαι.

"Αλλως τε εί κτίσμα έστιν ὁ Υίὸς, μιᾶς οὖσης τῆς φύσεως των λογικών κτισμάτων, οὐδεμία παρὰ κτίσματος κτίσμασι βοήθεια γενήσεται, διὰ τὸ πάντας δεῖσθαι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ

χάριτος. 'Ολίγα μεν οὖν προλαβόντες εἴπομεν ως ἀκολούθως 'δι' αὐτοῦ γέγονε τὰ πάντα' ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ή ἀκολουθία πεποίηκεν ήμας μνημονεύσαι, ἀναγκαίον, ως γε νοω και πεπίστευκα, λέγειν, ούχ ως μη αυτάρκους όντος τοῦ Πατρός, συνονομάζεται καὶ ὁ Υίὸς, οὐδὲ άπλως καὶ ὡς

Cp. i. 34.

Col. i. 17.

C. 41.

έτυχεν ἀλλ' ἐπειδὴ Λόγος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἰδία Σοφία, ἀπαύγασμά τε ὢν αὐτοῦ, ἀεί ἐστι μετὰ τοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦτο αδύνατον, παρέχοντος τοῦ Πατρός, μὴ ἐν τῷ Υἱῷ δίδοσθαι τὴν χάριν έν τῷ Πατρὶ γάρ ἐστιν ὁ Υίὸς, ὡς τὸ ἀπαύγασμα ἐν τῷ iii. 3. φωτί. Οὐ γὰρ ὡς ἐνδεὴς ὁ Θεὸς, ἀλλ' ὡς Πατὴρ, 'τῆ ἐαυτοῦ Prov. iii. 19. Σοφία τεθεμελίωκε την γην, καὶ τῷ ἐξ αὐτοῦ ' Λόγῳ τὰ πάντα Wisd. ix. τ. πεποίηκε,' τό τε άγιον λουτρον εν τῷ Υἱῷ βεβαιοί. "Ενθα γὰρ ό Πατηρ, εκεί καὶ ό Υίός εστιν ώς ένθα το φως, εκεί καὶ το ἀπαύγασμα. Καὶ ὥσπερ ἃ ὁ Πατὴρ ἐργάζεται, διὰ τοῦ Υίοῦ ἐργάζεται, καὶ λέγει αὐτὸς ὁ Κύριος, 'ὰ βλέπω τὸν Πατέρα John v. 19. ποιούντα, ταύτα κάγω ποιώ. ' ούτω καί τού βαπτίσματος διδομένου, δυ βαπτίζει ὁ Πατήρ, τοῦτου ὁ Υίὸς βαπτίζει καὶ δυ ὁ Υίὸς βαπτίζει, οὖτος ἐν Πνεύματι ἁγίφ τελειοῦται. Πάλιν τε άσπερ τοῦ ἡλίου φαίνοντος, λέγοι ἄν τις καὶ τὸ ἀπαύγασμα φωτίζειν εν γάρ έστι τὸ φως, καὶ οὐκ έστι διελείν, οὐδε ἀποσχίσαι ούτως ένθα πάλιν δ Πατήρ έστιν η δνομάζεται, έκεῖ πάντως καὶ ὁ Υίὸς ὑπάρχει ονομάζεται δὲ ἐν τῷ βαπτίσματι ὁ Πατήρ ἀνάγκη καὶ τὸν Υίὸν συγκατονομάζεσθαι.

42. Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς άγίοις ἐπαγγελλόμενος, οὕτως ἔλεγενο ' ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ μουὴν παρ' αὐτῷ ποιή- Ib. xiv. 23. σομεν' καὶ πάλιν, 'ίν' ώς έγω καὶ σὰ έν έσμεν, κάκείνοι εν Ib. xvii. 21. ῶσιν ἐν ἡμῖν. Καὶ ἡ διδομένη δὲ χάρις μία ἐστὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐν Υίῷ διδομένη, ὡς ὁ Παῦλος διὰ πάσης ἐπιστολῆς γράφει 'Χάρις ύμιν και ειρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν και Rom. i. 7; Κυρίου Ίησοῦ Χριστοῦ. Δεῖ γὰρ τὸ φῶς εἶναι μετὰ τῆς αὐγῆς, Ερλ. i. 2. καὶ τὸ ἀπαύγασμα συνορᾶσθαι μετὰ τοῦ ἰδίου φωτός. Θθεν Cp. i. 14. 'Ιουδαίοι μετὰ τούτων ' ἀρνούμενοι τὸν Υίὸν, οὐκ ἔχουσιν οὐδὲ 1 John ii. 23. τὸν Πατέρα. ' καταλείψαντες γὰρ τὴν πηγὴν τῆς σοφίας,' ὡς ονειδίζων αὐτοὺς εἶπεν ὁ Βαροὺχ, ἀπέβαλον ἀφ' ξαυτών καὶ τὴν Bar. iii. 12. έκ ταύτης Σοφίαν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν 'Χριστὸς γὰρ, φησὶν ὁ ἀπόστολος, Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ Σοφία ' τ Cor. i. 24. λέγοντες· 'Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εί μη Καίσαρα.' 'Ιουδαΐοι John xix. 16. μεν οὖν ἔχουσι τῆς ἀρνήσεως τὰ ἐπίχειρα τῆς ἐπιτιμίας ἀπώλεσαν γάρ σὺν τῆ πόλει καὶ τὸν λογισμόν. Οὖτοι δὲ κινδυνεύουσι λοιπὸν καὶ περὶ αὐτὸ τὸ πλήρωμα τοῦ μυστηρίου φημὶ δὴ τὸ βάπτισμα. Εἰ γὰρ εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υίοῦ δίδοται ἡ

τελείωσις, οὐ λέγουσι δὲ Πατέρα ἀληθινὸν, διὰ τὸ ἀρνεῖσθαι τὸ i. 20, 21, 26; έξ αὐτοῦ καὶ ὅμοιον τῆς οὐσίας, ἀρνοῦνται δὲ καὶ τὸν ἀληθινὸν Υίον, και άλλον ξαυτοίς έξ οὐκ όντων κτιστον ἀναπλάττοντες ουομάζουσι, πως οὐ παντελως κενον καὶ ἀλυσιτελες το παρ' αὐτῶν διδόμενόν ἐστι, προσποίησιν μὲν ἔχον, τῆ δὲ ἀληθεία μηδεν έχου προς εὐσέβειαν βοήθημα; Οὐ γὰρ 'εἰς Πατέρα καὶ Υίὸν' διδόασιν οἱ 'Αρειανοὶ, ἀλλ' εἰς κτίστην καὶ κτίσμα, καὶ εἰς ποιητήν καὶ ποίημα. ΘΩσπερ δὲ ἄλλο ἐστὶ κτίσμα παρὰ τὸν Υίον, ούτως άλλο αν είη της αληθείας το παρ' αὐτῶν νομιζόμενον δίδοσθαι, καν τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υίοῦ, διὰ τὸ γεγραμμένον, δνομάζειν προσποιώνται. Οὐ γὰρ ὁ λέγων ἁπλώς, · Κύριε,' οὖτος καὶ δίδωσιν, ἀλλ' ὁ μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τὴν πίστιν έχων ὀρθήν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Σωτὴρ οὐχ ἁπλώς

Cp. Matt. vii. 21.

Ib. xxviii. 19. ἐνετείλατο βαπτίζειν, ἀλλὰ πρῶτόν φησι, 'μαθητεύσατε' εἶθ' οὔτως ' βαπτίζετε εἰς ὄνομα Πατρὸς, καὶ Υίοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος ' ζυ' έκ της μαθήσεως ή πίστις όρθη γένηται, και μετά

πίστεως ή του βαπτίσματος τελείωσις προστεθή.

43. Πολλαί γοῦν καὶ ἄλλαι αἰρέσεις, λέγουσαι τὰ ὀνόματα μόνον, μη φρονούσαι δε δρθώς, ώς είρηται, μηδε την πίστιν ύγιαίνουσαν έχουσαι, αλυσιτελες έχουσι και το παρ' αὐτῶν διδόμενον ύδωρ, λειπόμενον εὐσεβεία ωστε καὶ τὸν ραντιζόμενον παρ' αὐτῶν ρυπαίνεσθαι μᾶλλον εν ἀσεβεία η λυτροῦσθαι. Ούτω καὶ Έλληνες, καίτοι Θεὸν διὰ χειλέων λέγοντες, ἀθεότητος έχουσιν έγκλημα, ὅτι τὸν ὅντως ὅντα καὶ ἀληθινὸν Θεὸν οὐ γινώσκουσι, τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ούτω Μανιχαίοι καὶ Φρύγες, καὶ οἱ τοῦ Σαμοσατέως μαθηταὶ, τὰ ὀνόματα λέγοντες, οὐδὲν ἦττόν είσιν αιρετικοί ούτω καθεξῆς λοιπον καὶ οἱ τὰ ᾿Αρείου φρονοῦντες, κὰν ἀναγινώσκωσι τὰ γεγραμμένα, καὶ λέγωσι τὰ ὀυόματα, καὶ αὐτοὶ παίζουσι τοὺς λαμβάνοντας παρ' αὐτῶν, πλέον τῶν ἄλλων αἰρέσεων ἀσεβέστεροι τυγχάνοντες, καὶ κατ' ολίγον ὑπερκείμενοι ταύτας, καὶ δικαιούντες αὐτὰς ἐκ τῆς ἐαυτῶν ἀθυρογλωττίας. Ἐκείναι μὲν γὰρ πλέον τι τῆς ἀληθείας καταψεύδονται, καὶ ἢ περὶ τὸ σῶμα σφάλμα έχουσι, λέγουτες μη έκ Μαρίας έσχηκέναι σάρκα του Κύριον, ἢ ὅτι ὅλως οὐ γέγονε θάνατος, οὐδὲ ὅλως ἄνθρωπος γέγονεν, αλλα μόνον εφάνη, και οὐκ ἢν αληθως, και εδόκει

Cp. Ep. ad Ep. Æg. 3.

Cp. iii. 33; Ep. ad Epict. 7.

σωμα έχειν, μη έχων, καὶ ἐδόκει ἄνθρωπος φαίνεσθαι ώς ἐν ουείρω φαντασίας ούτοι δε είς αύτον του Πατέρα φανερώς ἀσεβοῦσι. Τὴν γὰρ θεότητα αὐτοῦ εἰς τὸν Υίὸν ὡς ἐν εἰκόνι μαρτυρουμένην ἀκούοντες ἀπὸ τῶν γραφῶν, βλασφημοῦσι, λέγοντες αὐτὴν είναι κτίσμα, καὶ πανταχοῦ περὶ αὐτῆς τὸ 'οὐκ ἦν,' Cp.i. 11. ώς έν πήρα βόρβορον, τὸ λεξείδιον τοῦτο περιφέρουσι, καὶ ώς όφις του ίου, τουτο προβάλλουται. Είτα, ἐπειδὴ ναυσηρου παρὰ πᾶσι τὸ παρ' αὐτοῖς ἐστι δόγμα, εὐθὺς ὥσπερ ἔρεισμα τῷ πτώματι της αιρέσεως, την ανθρωπίνην προστασίαν ύποτιθέασι, Cp. i. 10. ໃνα ταύτην βλέπων ὁ ἀπλούστερος, ἢ καὶ δεδιώς, μὴ κατανοῆ τὸ βλαβερον της κακοφροσύνης αυτών. Πώς οθν ουκ άξιον οίκτείρειν τους παρ' αὐτῶν ἀπατωμένους; ἢ πῶς οὐκ ἐπὶ τούτοις δακρυσαι καλον, ότι τη παραυτίκα διὰ τὰς ήδονὰς φαντασία προδιδόασι τὸ ξαυτοῖς συμφέρου, καὶ ἐκπίπτουσι τῆς μελλούσης έλπίδος; Είς γὰρ τὸν οὐκ ὄντα δοκοῦντες λαμβάνειν, οὐδὲν είληφότες έσονται κτίσματί τε συντασσόμενοι, οὐδεμίαν παρά της κτίσεως έξουσι βοήθειαν. Καὶ εἰς ἀνόμοιον δὲ καὶ ἀλλότριον Cp. i. 6, 17. κατ' οὐσίαν τοῦ Πατρὸς πιστεύοντες, οὐ συναφθήσονται τῷ Πατρί, μη έχοντες τον ίδιον και έξ αὐτοῦ φύσει Υίον, τον ' όντα Cp. iii. 3. έν τῷ Πατρὶ, ἐν ῷ καὶ ὁ Πατήρ ἐστιν,' ὡς αὐτὸς εἴρηκενο ἀλλὰ John xiv. το. πλανηθέντες παρά τούτων, έρημοι καὶ γυμνοὶ λοιπον ἀπομένουσι της θεότητος οι άθλιοι. Οὐδὲ γὰρ ἀκολουθήσει τούτοις ἀποθνήσκουσιν ή των έπὶ γῆς φαντασία οὐδ' ὅταν ἴδωσιν, δν ήρνήσαντο, Κύριον καθήμενον έπλ τον θρόνον τοῦ Πατρος αὐτοῦ, καλ κρίνοντα ζώντας καὶ νεκρούς, δυνήσεταί τις είς βοήθειαν έπικαλέσασθαί τινα τῶν νῦν ἀπατησάντων κρινομένους γὰρ καὶ αὐτοὺς ὄψονται καὶ μεταμελομένους ἐφ' οίς ἡδίκησαν καὶ ησέβησαν.

44. Ταῦτα πρὸ τοῦ ἡητοῦ τῶν Παροιμιῶν τέως διελάβομεν, (6.) ἐνιστάμενοι πρὸς τὰς ἀλόγους ἐκ καρδίας αὐτῶν μυθοπλαστίας τνα γνόντες ὡς οὐχ ἁρμόζει λέγειν 'κτίσμα' τὸν Υίὸν τοῦ Θεοῦ, i. 9. μάθωσι καλῶς ἀναγινώσκειν καὶ αὐτοὶ τὸ ἐν ταῖς Παροιμίαις ἡητὸν, ὀρθὴν ἔχον καὶ αὐτὸ τὴν διάνοιαν. Γέγραπται μὲν γάρ 'Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν δδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ' ἀλλ' Prov. viii. 22. ἐπειδὴ παροιμίαι εἰσὶ, καὶ παροιμιωδῶς ἐλέχθη, οὐ δεῖ τὴν πρό-χειρον λέξιν ἄπλῶς οὕτως ἐκλαμβάνειν, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον

ζητείν, καὶ οὔτω μετ' εὐσεβείας τὸν νοῦν ἐφαρμόζειν αὐτῷ. Τὰ γὰρ ἐν παροιμίαις λεγόμενα, οὐκ ἐκ φανεροῦ λέγεται, ἀλλὰ κεκρυμμένως ἀπαγγέλλεται, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος ἐδίδαξεν ἐν τῷ John xvi. 25. κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίω, λέγων, 'Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ύμιν, ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ύμιν, άλλὰ παβρησία. Οὐκοῦν ἀποκαλύπτειν χρὴ τὸν νοῦν τοῦ ρητοῦ, ώς κεκρυμμένον τε τοῦτον ζητείν, καὶ μὴ ώς ἐν παρρησία εἰρημένον ἀπλῶς ἐκλαμβάνειν, Ίνα μὴ παρεξηγούμενοι πλανηθωμεν ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Εὶ μὲν οὖν περὶ ἀγγέλου ἡ ἐτέρου τινὸς τῶν γενητῶν ἐστι τὸ γεγραμμένον, ὡς περὶ ἐνὸς ἡμῶν τῶν ποιημάτων, έστω λεγόμενον τὸ 'έκτισέ με' εἰ δὲ ἡ Σοφία τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ἐν ἢ πάντα τὰ γενητὰ δεδημιούργηται, ἡ περὶ ἑαυτῆς λέγουσα τί δει νοειν ή ότι τὸ 'ἔκτισε' φάσκουσα, οὐκ ἐναντίον τῷ ' ἐγέννησε' λέγει; οὐδὲ ὡς ἐπιλαθομένη ὅτι κτίζουσά ἐστι καὶ δημιουργός, η άγνοοῦσα την διαφοράν τοῦ κτίζοντος καὶ των κτισμάτων, έν τοις κτίσμασιν έαυτην συναριθμεί άλλά τινα νοῦν, ώς ἐν παροιμίαις, οὐ παρρησία, κεκρυμμένον δὲ σημαίνει ου τοις μεν άγιοις ενέπνες προφητεύειν, αὐτη δε μετ' όλίγα εκ παραλλήλου τὸ 'ἔκτισεν' ἐν ἐτέραις λέξεσι σημαίνουσά φησιν ' Η Σοφία ῷκοδόμησεν ἐαυτῆ οἶκον.' Δῆλου δέ ἐστιν οἶκον είναι της Σοφίας τὸ ημέτερον σώμα, ὅπερ ἀναλαβων γέγονεν ἄνθρωπος· καὶ εἰκότως παρὰ μεν Ἰωάννου λέγεται, ' ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο ' διὰ δὲ Σολομῶνος περὶ ἑαυτής ή Σοφία μετὰ παρατηρήσεώς φησιν, οὐχ ὅτι 'κτίσμα εἰμὶ,' άλλὰ μόνον ὅτι ' Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ,' ἀλλ' οὐκ ' είς τὸ είναι με έκτισεν,' οὐδὲ 'ὅτι κτίσματος ἀρχὴν καὶ γένεσιν έχω.

Prov. ix. 1.

John i. 14.

45. Καὶ ἐνταῦθα γὰρ οὐ τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος αὐτοῦ, Cp. i. 14, 25. οὐδὲ τὴν ἐκ Πατρὸς ἀίδιον ἐαυτοῦ καὶ γνησίαν γέννησιν ὁ Λόγος σημαίνων, διά Σολομώνος εξρηκεν, άλλα πάλιν το άνθρώπινον καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς οἰκονομίαν αὐτοῦ. Διὸ καὶ, καθώς προείπον, οὐκ εἶπε, 'κτίσμα εἰμὶ,' ἡ, 'κτίσμα ἐγενόμην,' άλλὰ μόνον, ' ἔκτισε.' Τὰ μὲν γὰρ 'κτίσματα,' κτιστὴν ἔχοντα τὴν οὐσίαν, των γενητων έστι, και λέγεται κτίζεσθαι, και πάντως το κτίσμα κτίζεται ή δε του 'έκτισε' μόνη λέξις λεγομένη οὐ πάντως την οὐσίαν ἡ τὴν γέννησιν σημαίνει, ἀλλά τι ἔτερον δηλοῖ γίνεσθαι

περί έκείνου περί οδ λέγει και οδ πάντως το λεγόμενον κτίζεσθαι ήδη καὶ τῆ φύσει καὶ τῆ οὐσία κτίσμα ἐστί. Καὶ ταύτην τὴν διαφοραν οίδεν ή θεία γραφή, περί μεν των κτισμάτων λέγουσα, ' ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου' καὶ, 'αὐτὴ ἡ κτίσις συστε- Ps. ciii. (civ.) νάζει καὶ συνωδίνει' ἐν δὲ τῆ ᾿Αποκαλύψει φησὶ, ' καὶ ἀπέθανε Rom. viii. 22. τὸ τρίτου μέρος τῶυ κτισμάτων τῶυ ἐν τῆ θαλάσση, τὰ ἔχοντα Rev. viii. 9. ψυχάς ' καθώς καὶ ὁ Παῦλος λέγει, ' πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν, τ Tim. iv. 4. καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον' ἐν δὲ τῆ Σοφία γέγραπται· 'Καὶ τῆ Σοφία σου κατεσκεύασας τὸυ ἄνθρω- Wisdom ix.2. που, ΐνα δεσπόζη των ύπο σου γενομένων κτισμάτων. Και ότι ταῦτα, κτίσματα ὄντα, λέγει κτίζεσθαι, οὕτω πάλιν ἔστιν ἀκοῦσαι τοῦ μὲν Κυρίου λέγοντος, 'ἀπ' ἀρχῆς δὲ ὁ κτίσας, ἄρσεν καὶ Mark x. 6. θηλυ ἐποίησεν αὐτούς. Μωσέως δὲ ἐν τῆ ώδη γράφοντος, ' Επερωτήσατε ήμέρας τὰς γενομένας προτέρας σου ἀπὸ τῆς Deut. iv. 32. ήμέρας, ής έκτισεν δ Θεός άνθρωπον έπὶ της γης, καὶ έπὶ τὸ ἄκρον τοῦ οὐρανοῦ. ὁ δὲ Παῦλος ἐν τῆ πρὸς Κολασσαεῖς φησιν, ' ős ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης Col. i. 15, 16. κτίσεως στι εν αὐτῷ εκτίσθη τὰ πάντα τὰ εν τοίς οὐρανοίς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ δρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, είτε άρχαι, είτε έξουσίαι τὰ πάντα δι' αὐτοῦ και είς αὐτὸν ἔκτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων.

46. "Οτι μὲν οὖν τὰ φύσει τὴν οὐσίαν ἔχοντα κτιστὴν κτίσματα λέγεται καὶ κτίζεται, ἀρκεῖ ταῦτα πρὸς ὑπόμνησιν εἰρῆσθαι, πλήρους οὕσης τῆς γραφῆς ὅτι δὲ ἡ τοῦ 'ἔκτισε' μόνη λέξις λεγομένη οὐ πάντως τὴν οὐσίαν καὶ τὴν γένεσιν σημαίνει, ὁ μὲν Δανὰδ ψάλλει, 'Γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἔτέραν, καὶ Ps. ci.(cii.)18. λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον' καὶ πάλιν, 'Καρδίαν Ιδ. 1. (li.) 10. καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ Θεός' ὁ δὲ Παῦλος ἐν τῆ πρὸς 'Εφεσίους φησὶ, 'τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταρ-Ερλ. ii. 15. γήσας, Ίνα τοὺς δύο κτίση ἐν ἑαντῷ εἰς ἔνα καινὸν ἄνθρωπον' καὶ πάλιν' 'ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν Ιδ. iv. 24. κτισθέντα ἐν δικαιοσύνη καὶ δσιότητι τῆς ἀληθείας.' Οὖτε γὰρ ὁ Δανὰδ λαόν τινα κατ' οὐσίαν κτιζόμενον ἔλεγεν, οὔτε καρδίαν ἔτέραν ηὕχετο λαβεῖν, παρ' ἡν εῖχεν' ἀλλὰ τὴν κατὰ Θεὸν ἀνανέωσιν καὶ ἀνακαίνισιν ἐσήμαινεν. Οὕτε δὲ ὁ Παῦλος κατ' οὐσίαν κτιζομένους ἐν τῷ Κυρίφ δύο τινὰς ἐδήλου, ἀλλ' οὐδὲ

άλλου τινὰ ἐνδύσασθαι ἡμᾶς ἄνθρωπου συνεβούλευεν άλλὰ τὸν μεν κατά Θεον ἄνθρωπου, τον κατ' άρετην βίου έλεγε, τους δε κτιζομένους έν Χριστῷ τοὺς ἀνακαινιζομένους έν αὐτῷ δύο λαοὺς εσήμαινε. Τοιοῦτόν εστι καὶ τὸ λεγόμενου παρὰ τῷ Ἱερεμία, Jer. xxxi. 22. "Εκτισε Κύριος σωτηρίαν καινην είς καταφύτευσιν, εν ή σωτη-

Cp. Ath. Exp. Fid. 3.

ρία περιελεύσουται ἄνθρωποι' τοῦτο δὲ λέγων οὐκ οὐσίαν τινὰ κτίσματος σημαίνει, άλλα την εν ανθρώποις ανακαινιζομένην σωτηρίαν προφητεύει, την γενομένην εν Χριστώ προς ήμας. Τοιαύτης δη ούσης και της διαφοράς, περί τε των κτισμάτων και τοῦ λεγομένου μόνον ' ἔκτισεν,' εί μεν εξρητέ που τον Κύριον λεγόμενον εν τη θεία γραφή 'κτίσμα,' δείξατε καὶ μάχεσθε' εί δὲ μὴ γέγραπταί που κτίσμα είναι αὐτὸν, λέγει δὲ αὐτὸς περί έαυτοῦ ἐν Παροιμίαις, 'Κύριος ἔκτισέ με,' ἐντράπητε ὑπὸ τῆς προειρημένης διαφοράς, καὶ τῶν παροιμιωδῶς εἰρημένων καὶ Ad. Ep. Æg. λοιπὸν τὸ 'ἔκτισε' μὴ κτίσμα ἀκούετε, ἀλλὰ τὸ περὶ αὐτὸν

γενόμενον ανθρώπινον τούτου γαρ ίδιόν έστι και τὸ κτίζεσθαι. Έπεὶ πῶς οὐκ ἀδικεῖτε, ὅτι παρὰ μὲν τοῦ Δανίδ καὶ τοῦ Παύλου ακούουτες τὸ 'ἔκτισεν' οὐ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν γένεσιν νοείτε, άλλὰ τὴν ἀνανέωσιν παρὰ δὲ τοῦ Κυρίου ἀκούοντες τὸ 'ἔκτισε.' την οὐσίαν αὐτοῦ τοῖς κτίσμασι συναριθμεῖτε; πάλιν τε ἀκούουτες, ' Η Σοφία ψκοδόμησεν έαυτη οίκον, και υπήρεισε στύλους Prov. ix. 1.

έπτὰ, τὸν μὲν 'οἶκον' ἀλληγορείτε, τὸ δὲ 'ἔκτισεν' οὕτω λαμβάνοντες μεταποιείτε αὐτὸ εἰς κτίσμα καὶ οὔτε τὸ εἶναι αὐτὸν δημιουργου έδυσώπησευ ύμας, ούτε το είναι αυτου μόνου ίδιου γέννημα τοῦ Πατρὸς ἐφοβήθητε ἀλλὰ ἁπλως, ὡς πρὸς αὐτὸν ἀπογραψάμενοι, μάχεσθε, ἐλάττονά τε περὶ αὐτοῦ μᾶλλον ἢ περὶ

ανθρώπων νοείτε.

47. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ ρητὸν δείκυυσιν ύμῶν μόνον εὔρημα είναι τὸ λέγειν κτίσμα τὸν Κύριου. Τὴν γὰρ οὐσίαν ξαυτοῦ γινώσκων ὁ Κύριος μονογενή Σοφίαν καὶ γέννημα τοῦ Πατρὸς, καὶ ἄλλην οὖσαν παρὰ τὰ γενητὰ καὶ τὰ φύσει κτίσματα, φιλανθρώπως νθν λέγει, 'Κύριος έκτισέ με άρχὴν όδῶν αὐτοθ.' ἴσον Cp. Ps. xxxix. τῷ εἰπεῖν, ' Ὁ Πατὴρ σῶμά μοι κατηρτίσατο. καὶ εἰs ἀνθρώπους (κλ.) 6. με έκτισεν, ύπερ της των ανθρώπων σωτηρίας. Καὶ γαρ ώσπερ Cp. ad Epict. Ἰωάννου ἀκούοντες, 'ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,' οὐκ αὐτὸν ὅλον σάρκα νοοῦμεν τὸν Λόγον, ἀλλὰ σάρκα ἐνδυσάμενον, καὶ γενόμενον ἄνθρωπον ἀκούοντές τε, 'Χριστὸς γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα,' καὶ, Gal. v. 18. 'τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν,' οὐκ αὐτὸ ^{2 Cor. v. 21}. τοῦτο ὅλον κατάραν καὶ ἁμαρτίαν αὐτὸν νοοῦμεν γεγενῆσθαι, ἀλλ' ότι την μεν καθ' ήμων κατάραν ανεδέξατο, ως είπεν δ απόστολος, ' ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας' 'τὰς δὲ ἁμαρτίας ἡμῶν,' Gal. iii. 13. ώς μεν ό Ἡσαίας εἶπεν, 'ἐβάστασεν,' ως δε ὁ Πέτρος ἔγραψεν, Isa, liii. 4. άνηνεγκεν αὐτὰς τῷ σώματι ἐπὶ τὸ ξύλον. Οὕτως ἐὰν ἀκούωμεν εν ταις Παροιμίαις τὸ 'ἔκτισεν,' οὐ δει κτίσμα τῆ φύσει όλου νοείν τὸν Λόγον, ἀλλ' ὅτι τὸ κτιστὸν ἐνδύσατο σῶμα, καὶ ύπερ ήμων εκτισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς, εἰς ἡμῶς τὸ κτιστὸν αὐτώ 'καταρτίσας,' ως γέγραπται, 'σώμα,' ζυ' έν αὐτώ ἀνακαινισθηναι καὶ θεοποιηθήναι δυνηθώμεν. Τί τοίνυν ύμας ήπάτησεν, & ἀνό- Cp. iii. 33. ητοι, είπειν τὸν κτίστην 'κτίσμα;' ἡ πόθεν ἡγοράσατε ξαυτοίς τὸ καινὸν φρόνημα τοῦτο, καὶ ἐν αὐτῷ πομπεύετε; Αἱ γὰρ Παροιμίαι λέγουσι τὸ 'ἔκτισεν' ἀλλ' οὐ λέγουσι 'κτίσμα' τὸν Υίὸν, άλλα γέννημα, και κατα την προειρημένην δε εκ των Γραφων διαστολήν, λέγω τοῦ 'ἔκτισε' καὶ τοῦ 'κτίσματος,' τὸ μὲν ἴδιον φύσει τοῦ Υίοῦ μονογενή Σοφίαν αὐτὸν καὶ δημιουργὸν τῶν κτισμάτων γινώσκουσι τὸ δὲ ἐκτισε λέγουσαι, οὐκ ἐπὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ λέγουσιν, ἀλλὰ πολλῶν 'δδῶν ἀρχὴν' αὐτὸν γίνεσθαι σημαίνουσιν, ώς είναι έναντίον το μεν 'έκτισε' τώ γεννήματι, τὸ λεγόμενον 'ἀρχὴν όδῶν' τῷ εἶναι αὐτὸν μονογενῆ Λόγον.

48. Εί γὰρ γέννημά ἐστι, πῶς κτίσμα λέγετε αὐτόν; Οὐδεὶς Cp. ad Ep. γάρ, ἄπερ κτίζει, λέγει γεννάν, οὐδὲ τὰ ἴδια γεννήματα καλεί κτίσματα. Πάλιν τε εί μονογενής έστι, πως ' άρχη των όδων' αὐτὸς γίνεται; 'Ανάγκη γὰρ, αὐτὸν ἀρχὴν τῶν πάντων κτισθέντα, μηκέτι μόνον είναι, έχοντα τούς μετ' αὐτὸν γενομένους. Καὶ γὰρ καὶ 'Ρουβημ, 'ἀρχη τῶν τέκνων' γενόμενος, οὐκ ην μονο- Gen. xlix. 3. γενής, άλλα τῷ μὲν χρόνφ πρώτος, τῆ δὲ φύσει καὶ τῆ συγγενεία είς ὢν τῶν μετ' αὐτὸν ἐτύγχανεν. Οὐκοῦν εἰ καὶ ὁ Λόγος ' ἀρχὴ τῶν ὁδῶν' ἐστι, καὶ αὐτὸς ἃν εἴη οἶαι καὶ αἱ ὁδοὶ, αἴ τε δδοί τοιαθται αν είεν οίός έστι και δ Λόγος, καν πρώτος αθτων τῷ χρόνῳ κτίζηται. Καὶ γὰρ καὶ πόλεως ἡ ἀρχὴ τοιαύτη ἐστὶν, οΐα καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς πόλεως ἐστι, αὐτά τε τὰ μέρη, συναπτόμενα τη άρχη, δλόκληρον καὶ μίαν την πόλιν αποτελεί, ώς ένδς σώματος πολλά μέλη καὶ οὐ τὸ μὲν αὐτῆς τῶν ποιούντων

έστὶ, τὸ δὲ τῶν γινομένων, καὶ ὑπόκειται τῷ ἐτέρῳ μέρει, ἀλλὰ πάσα παρά τοῦ πεποιηκότος ἐπίσης ἔχει τὴν ἐπιμέλειαν καὶ συνέστηκεν. Εὶ τοίνυν καὶ ὁ Κύριος οὕτως ἀρχὴ τῶν πάντων κτίζεται, ανάγκη μετα πάντων αὐτον μίαν την κτίσιν αποτελείν, καὶ μήτε διαφέρειν τῶν ἄλλων, κἂν ἀρχὴ τῶν πάντων γένηται, μήτε Κύριον είναι των άλλων μερών της κτίσεως, καν τώ χρόνω πρεσβύτερος ὢν τυγχάνη• μετὰ πάντων γὰρ καὶ αὐτὸς ἕνα τὸν της δημιουργίας έχει λόγον καὶ δεσπότην. Πως δε όλως, εί κτίσμα καθ' ύμᾶς ἐστι, δύναται μόνος καὶ πρῶτος κτίζεσθαι, ώστε καὶ ἀρχὴν είναι πάντων, δήλου όντος ἐκ τῶν προειρημένων, ότι έν τοῖς κτίσμασιν οὐδέν έστιν ἔμμονον καθ' ἑαυτὸ καὶ πρώτου γενόμενου, άλλα μετά πάντων αμα την γένεσιν έχει,

ι Cor. xv. 4ι. καν 'τη δόξη διαφέρη' των άλλων; Οὐ γαρ έκαστος των ἀστέρων, οὐδὲ τῶν μεγάλων φωστήρων ὁ μὲν πρῶτος, ὁ δὲ δεύτερος έφάνη, άλλὰ μιᾶ ἡμέρα καὶ τῷ αὐτῷ προστάγματι οἱ πάντες έκλήθησαν είς τὸ είναι. Οὕτω καὶ τῶν τετραπόδων καὶ πετεινῶν, καὶ νηκτῶν, καὶ κτηνῶν, καὶ τῶν φυτῶν ἡ γένεσις ἐπλάσθη. ούτω καὶ τὸ κατ' εἰκόνα γένος γέγονε τῶν ἀνθρώπων' εἰ γὰρ καὶ ὁ ᾿Αδὰμ ἐκ γῆς μόνος ἐπλάσθη, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἦσαν οἱ λόγοι της διαδοχης παντός του γένους.

Rom. i. 20.

Col. i. 16.

49. 'Απὸ δὲ τῆς φαινομένης κτίσεως τοῦ κόσμου ' τὰ ἀόρατα αὐτοῦ τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορώμεν, ὅτι κἀκεῖ οὐ καθ' ἔνα ξκαστον δρώμεν οὐδὲ τὸ μὲν πρώτον, τὸ δὲ δεύτερον, ἀλλὰ όμοῦ πάντα κατά γένος συνέστη. Οὐ γὰρ ἔκαστον ἢρίθμησεν δ ἀπόστολος, ώστε είπεῖν, 'εἴτε ἄγγελος, εἴτε θρόνος, εἴτε κυριότης, καὶ έξουσία ' ἀλλ' δμοῦ πάντα κατὰ τὴν τάξιν λέγει, ' εἴτε ἄγγελοι, εἴτε ἀρχάγγελοι, εἴτε ἀρχαί' τῶν γὰρ κτισμάτων τοιαύτη ή γένεσις. Είπερ οθν, καθά προείπον, κτίσμα ήν δ Λόγος, έδει μὴ πρῶτον, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων ἄμα γίνεσθαι, καν τη δόξη πλέον των άλλων ύπερέχη ούτω γάρ καὶ έπὶ τῶν ἄλλων εύρεῖν ἔστιν, ὅτι ἄμα μὲν γεγόνασι, καὶ οὐκ ἔστι πρώτος ή δεύτερος, διαφέρουσι δε αλλήλων εν δόξη, και οι μεν έκ δεξιών, οἱ δὲ κύκλφ, καὶ ἄλλοι ἐξ ἀριστερών, καὶ πάντες ύμνοθσιν άμα, καὶ παρεστήκασι λειτουργοθντες τῷ Κυρίφ. Οὐκοῦν εἰ κτίσμα ἐστὶν ὁ Λόγος, οὐ πρώτος αν εἴη, οὐδὲ ἀρχη των άλλων εί δε 'πρό πάντων' έστιν, ώσπερ οθν και έστι, και

i. 61.

Col. i. 17.

μόνος αὐτὸς πρώτος καὶ Υίός ἐστιν, οὐκ ἄρα οὐδὲ 'ἀρχὴ τών πάντων' τῆ οὐσία ἐστίν ἐν γὰρ τοῖς πᾶσι καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν πάντων συναριθμείται. Εί δε μη άρχη έστιν, οὐδε κτίσμα έστίν άλλ' εὖδηλον αν εἴη ώς τῆ οὐσία και τῆ φύσει τῶν μὲν κτισμάτων διέστηκε, καὶ ἄλλος ἐστὶν αὐτῶν τοῦ δὲ μόνου καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ δμοίωσις καὶ εἰκών ἐστι, μόνος καὶ αὐτὸς ὑπάρχων. Διὰ τοῦτο γοῦν οὐδὲ τοῖς κτίσμασιν αὐτὸν συντάττουσιν αἱ γραφαί. άλλ' δ μεν Δαυίδ επιπλήττει τοις τοιούτον αὐτὸν καν ενθυμεῖσθαι τολμῶσι, λέγων, 'Τίς ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε;' καὶ, Ps. lxxxv. (lxxxvi.) ε. 'τίς δμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ ἐν νίοῖς Θεοῦ;' 'Ο δὲ Βαροὺχ, Ιδ. Ιχχνιϊί. 'Οὖτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν.' 'Ο $_{\rm Bar.\,iii.\,36.}$ μεν γαρ κτίζει, τα δε κτίζεται και δ μεν της του Πατρός ουσίας ίδιός έστι Λόγος καὶ Σοφία τὰ δὲ γενόμενα, οὐκ ὄντα πρότερον, δι' αὐτοῦ τοῦ Λόγου πεποίηται.

50. Τὸ ἄρα πολυθρύλλητον παρ' ὑμῶν εἰρημένον, ' Κτίσμα i. s. έστὶν ὁ Υίὸς,' οὐκ ἔστιν ἀληθες, ἀλλ' ὑμῶν φαντασία μόνη· καὶ κατηγορείσθε παρά τοῦ Σολομώνος, ὅτι πολλάκις αὐτοῦ κατεψεύσασθε. Οὐ γὰρ εἴρηκεν αὐτὸν κτίσμα, ἀλλὰ γέννημα καὶ Σοφίαν Θεοῦ, λέγων, ' Ὁ Θεὸς τῆ σοφία ἐθεμελίωσε τὴν γῆν ' καὶ, Prov. iii. 19. ' Η σοφία ῷκοδόμησεν ξαυτή οἶκον.' Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἡητὸν Ib. ix. 1. εξεταζόμενον ελέγχει την δυσσέβειαν ύμων γέγραπται γάρ, 'Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν όδων αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ.' Οὐκοῦν εὶ πρὸ πάντων ἐστὶν αὐτὸς, λέγει δὲ, 'ἔκτισέ με,' οὐχ 'ἵνα ποιήσω τὰ ἔργα, ἀλλ' 'εἰς τὰ ἔργα,' ἢ δεύτερόν ἐστιν αὐτοῦ τὸ ' ἔκτισεν,' ἢ φανήσεται δεύτερος αὐτὸς τῶν ἔργων, εύρίσκων αὐτὰ κτιζόμενος ήδη πρὸ αὐτοῦ ὑφεστῶτα, ἐφ' ἃ καὶ γίνεται. Εί δὲ τοῦτο, πῶς ἔτι 'πρὸ πάντων' ἐστὶν αὐτός; Πῶς δὲ καὶ ' πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο,' καὶ 'ἐν αὐτῷ συνέστηκεν;' 'Ιδοὺ John i. 3. γὰρ καθ' ὑμᾶς καὶ πρὸ αὐτοῦ συνειστήκει τὰ ἔργα, εἰς ἃ κτίζεται Col. i. 17. καὶ ἀποστέλλεται. 'Αλλ' οὐκ ἔστιν οὕτω' μὴ γένοιτο' ψευδής έστι των αίρετικων ή διάνοια. Οὐ γὰρ κτίσμα ἐστὶν, ἀλλὰ κτίστης μέν έστιν δ τοῦ Θεοῦ Λόγος τότε δὲ λέγει παροιμιωδως, έκτισε με, ὅτε την κτιστην ἐνεδύσατο σάρκα. Καὶ τοῦτο πάλιν δυνατόν ἐστι καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ῥητοῦ διανοείσθαι. Υίὸς γὰρ ὢν καὶ Πατέρα τὸν Θεὸν ἔχων, (αὐτοῦ γὰρ ἴδιόν ἐστι γέννημα,) δμως 'Κύριον' νθν δνομάζει τον Πατέρα οθχ ότι

Phil. ii. 7. δοῦλος ἢν, ἀλλ' ὅτι 'τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ἀνέλαβεν.' Έπρεπε γὰρ αὐτὸν, ὥσπερ ὄντα Λόγον ἐκ τοῦ Πατρὸς, 'Πατέρα' τὸν Θεὸν καλεῖν τοῦτο γὰρ ἴδιον υίοῦ πρὸς πατέρα.

John iv. 34. οὖτως ἐλθόντα 'τελειῶσαι τὸ ἔργον,' καὶ δούλου λαβόντα μορφὴν, 'Κύριον' ὀνομάζειν τὸν Πατέρα. Καὶ ταύτην τὴν διαφορὰν αὐτὸς ἐδίδαξε μετὰ καλῆς τῆς διαστολῆς, λέγων ἐν

Matt. xi. 25. τοῦς εὐαγγελίοις, ''Εξομολογοῦμαί σοι, Πάτερ'' εἶτα, 'Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.' 'Εαυτοῦ μὲν γὰρ εἶναι Πατέρα τὸν Θεὸν λέγει, τῶν δὲ κτισμάτων αὐτὸν 'Κύριον' ὀνομάζει' ὡς ἐκ τούτου δείκνυσθαι λευκῶς, ὅτι, ἡνίκα τὸ κτιστὸν ἐνεδύσατο, τότε τὸν Πατέρα καλεῖ 'Κύριον.' Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῆ προσευχῆ τοῦ Δαυὰδ τὴν αὐτὴν διαφορὰν σημαίνει τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, διὰ Ps. Ιχχχν.
 (ΙΧΧΧΧΥΙ.) 16.

Ps. Ixxxv. τῶν Ψαλμῶν λέγον, 'δὸς τὸ κράτος σου τῷ παιδί σου, καὶ σῶσον τὸν υἱὸν τῆς παιδίσκης σου.' Αλλος γάρ ἐστιν ὁ φύσει καὶ ἀληθινὸς παῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλα τὰ τῆς παιδίσκης τέκνα, ἥτις ἐστὶ τῶν γενητῶν ἡ φύσις. Διὸ καὶ ὁ μὲν, ὡς Υἱὸς, ἔχει τὸ πατρικὸν κράτος, τὰ δὲ σωτηρίας ἐστὶ δεόμενα.

51. Εἰ δ' ὅτι ' παῖς ' ἐκλήθη φλυαροῦσι, γινωσκέτωσαν ὅτι Cp. Gen. xxi. καὶ Ἰσαὰκ παῖς ἀνομάσθη τοῦ 'Αβραὰμ, καὶ ὁ υἱὸς τῆς Σουμανί- κλήθη. Εἰκότως ἄρα, δούλων ἡμῶν ὅντων, iv. 18. ὅτε γέγονεν ὡς ἡμεῖς, 'Κύριον' τὸν Πατέρα καλεῖ καὶ αὐτὸς, ὡς ἡμεῖς· καὶ τοῦτο δὲ φιλανθρωπευόμενος οὕτω πεποίηκεν, ἵνα καὶ

Gal. iv. 6. ἡμεις, δοῦλοι κατὰ φύσιν ὅντες, καὶ δεξάμενοι 'τὸ Πνεῦμα τοῦ Υίοῦ,' θαβρήσωμεν τὸν φύσει Κύριον ἐαυτῶν, τοῦτον τῆ χάριτι

Cp. c. 59. 'Πατέρα' καλείν. 'Αλλ' ὥσπερ ἡμεῖς τὸν Κύριον 'Πατέρα' καλοῦντες, οὐκ ἀρνούμεθα τὴν κατὰ φύσιν δουλείαν (αὐτοῦ γάρ

Ps. xcix. (c.) ἐσμεν ἔργα, καὶ ' αὐτὸς ἐποίησεν ἡμᾶς καὶ οὐχ ἡμεῖς'') οὕτως
^{3.}
ὅταν ὁ Υἱὸς τὴν τοῦ δούλου μορφὴν λαμβάνων λέγῃ, ' Κύριος

Cp. i. 11. ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ,' μὴ ἀρνείσθωσαν τὴν ἀϊδιότητα τῆς τούτου θεότητος, καὶ ὅτι 'ἐν ἀρχῆ μὲν ἦν ὁ Λόγος,' καὶ 'πάντα δι' αὐτοῦ γέγονε,' καὶ 'ἐν αὐτῷ τὰ πάντα ἐκτίσθη.' Τὸ δὲ ἐν ταῖς Παροιμίαις ῥητὸν, καθὰ προεῖπον, οὐ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Λόγου σημαίνει' εἰ γὰρ 'εἰς ἔργα' φησὶν ἐκτίσθαι, φαίνεται μὴ τὴν οὐσίαν ἑαυτοῦ σημᾶναι

Cp. c. 6. θέλων, αλλά τὴν εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ οἰκονομίαν γενομένην, ὅπερ δεύτερόν ἐστι τοῦ εἶναι. Τὰ γὰρ γινόμενα καὶ κτιζόμενα

προηγουμένως ένεκα τοῦ είναι καὶ τοῦ ὑπάρχειν πεποίηται, καὶ δεύτερον έχουσι τὸ ποιείν, περὶ ὧν ἃν αὐτοῖς ὁ Λόγος προστάττη, ως επί πάντων έστιν ίδειν το τοιούτον. 'Αδάμ γαρ έκτίσθη, οὐχ ἴνα ἐργάζηται, ἀλλ' ἴνα πρῶτον ὑπάρχη ἄνθρωπος μετὰ ταῦτα γὰρ ἔλαβε τὴν ἐντολὴν τοῦ ἐργάζεσθαι. Νῶε δὲ ἐκτίσθη οὐ διὰ τὴν κιβωτὸν, ἀλλ' ΐνα πρῶτον ὑπάρχη καὶ ἄνθρωπος γένηται μετὰ ταῦτα γὰρ ἔλαβεν ἐντολὴν κατασκευάσαι την κιβωτόν και έφ' έκάστου δε ζητών ταῦτα εξροι τις. Καὶ γὰρ καὶ Μωσῆς ὁ μέγας πρῶτον ἄνθρωπος γέγονε, καὶ δεύτερον τὴν ἡγεμονίαν τοῦ λαοῦ πεπίστευται. Οὐκοῦν καὶ ένταῦθα τοῦτο νοεῖν ἔξεστιν δρậς γὰρ, ὅτι οὐκ εἰς τὸ εἶναι κτίζεται, άλλ' ' εν άρχη μεν ήν ο Λόγος,' μετά ταθτα δε είς τά έργα πέμπεται, καὶ τὴν τούτων οἰκονομίαν καὶ γὰρ πρὶν γενέσθαι τὰ ἔργα, ἢν μὲν ἀεὶ ὁ Υίὸς, οὖπω δὲ χρεία ἢν αὐτὸν καὶ κτισθηναι. "Ότε δὲ ἐκτίσθη τὰ ἔργα, καὶ χρεία μετὰ ταῦτα γέγονε της είς διόρθωσιν αὐτῶν οἰκονομίας, τότε δη καὶ ὁ Λόγος δέδωκεν έαυτον είς το συγκαταβήναι και όμοιωθήναι τοις έργοις. ὅπερ διὰ μὲν τῆς 'ἔκτισε' λέξεως ἡμῖν δεδήλωκε, διὰ δὲ τοῦ προφήτου 'Ησαΐου τὸ ὅμοιου σημᾶναι θέλωυ, πάλιν λέγει, ' Καὶ Isa. xiix. 5. νῦν οὕτω λέγει Κύριος, ὁ πλάσας με ἐκ κοιλίας δοῦλον ἑαυτῷ, τοῦ συναγαγεῖν τὸν Ἰακὼβ πρὸς αὐτὸν, καὶ Ἰσραήλ συναχθή-

σομαι καὶ δοξασθήσομαι ἐναντίον Κυρίου.'

52. Ίδοὺ καὶ ἐνταῦθα οὐκ εἰς τὸ εἶναι πλάττεται, ἀλλ' ἔνεκα τοῦ 'συναγαγεῖν' τὰς φυλὰς, τὰς καὶ πρὸ τοῦ πλασθῆναι τοῦτον ύπαρχούσας. Ο Ωσπερ γαρ έκει τὸ έκτισεν, ούτως ώδε τὸ ' ἔπλασε' καὶ ὡς ἐκεῖ, 'εἰς τὰ ἔργα,' οὕτως ὧδε, 'εἰς τὸ συναγαγείν' ωστε παυταχόθευ φαίνεσθαι τοῦ είναι τὸν Λόγου δεύτερον λέγεσθαι τὸ 'ἔκτισε,' καὶ τὸ 'ἔπλασε.' Καὶ γὰρ ὥσπερ πρὸ τῆς πλάσεως ὑπῆρχον αἱ φυλαὶ δι' ας καὶ ἐπλάσθη οῦτως ύπάρχειν καὶ τὰ ἔργα φαίνεται, εἰς ἃ καὶ ἐκτίσθη. Καὶ ὅτε μεν ' εν αρχή ήν ο Λόγος,' οὖπω ήν τὰ έργα, καθὰ προείπον ὅτε δὲ τὰ ἔργα γέγουε, καὶ ἡ χρεία ἀπήτησε, τότε τὸ 'ἔκτισευ' εἴρηται. Καὶ ὥσπερ αν εί τις νίος, παραπολομένων κτημάτων καὶ παρά πολεμίοις ὄντων, έξ άμελείας αὐτῶν, χρείας τε καταλαβούσης, εὶ πέμποιτο παρὰ τοῦ πατρὸς συλλαβέσθαι καὶ συναγαγείν αυτά, και ουτος απερχόμενος, επευδιδύσκοιτο την δμοίαν

έκείνων έσθητα, και σχηματίζοι ξαυτον ώς έκεινοι, ίνα μη ώς δεσπότην αὐτὸν ἐπιγνόντες οἱ κατέχοντες φύγωσι, καὶ κωλυθῆ κατελθείν και προς τους ύπο γην κρυπτομένους παρ' έκείνων είτα εί τις πυνθάνοιτο τούτου, διὰ τί οὕτως; ὁ τοιοῦτος εἶπεν αν, 'Ο πατήρ ούτω με έπλασε και κατήρτισεν είς τὰ έργα αὐτοῦ' λέγων τε οὕτως, οὕτε δοῦλον ξαυτὸν οὕτε ξνα τῶν ξργων είναι σημαίνει ούτε δε την άρχην της γενέσεως αὐτοῦ λέγει, άλλα την υστερον αυτώ δοθείσαν είς τα έργα φροντίδα τον αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Κύριος, ἐπενδυσάμενος τὴν ἡμετέραν σάρκα, καὶ 'σχήματι εύρεθεὶς ώς ἄνθρωπος,' εὶ ἐρωτηθείη παρὰ τῶν ούτως αὐτὸν δρώντων καὶ θαυμαζόντων, είποι αν, 'Κύριος έκτισέ με άρχην όδων αὐτοῦ εἰς έργα αὐτοῦ, καὶ, ' ἔπλασέ με τοῦ συναγαγείν τὸν Ἰσραήλ. Τοῦτο δὲ πάλιν καὶ τὸ Πνεῦμα

προσημαίνου εν ψαλμοίς έλεγε, κατέστησας αὐτὸν επί τὰ Ps. viii. 6. έργα των χειρών σου ' ὅπερ καὶ περὶ ἐαυτοῦ σημαίνων αὐτὸς ὁ

Κύριός φησιν, 'Έγω δε κατεστάθην βασιλεύς ύπ' αὐτοῦ ἐπὶ Ib. ii. 6. Σιων όρος τὸ άγιον αὐτοῦ.' ' Ωσπερ δὲ, ὅτε ἐπέλαμψε σωματικῶς τη Σιων, οὐκ ἀρχην είχεν είναι οὐδε τοῦ βασιλεύειν άλλὰ ων Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἀίδιος βασιλεὺς, κατηξίωσεν ἀνθρωπίνως έπιλάμψαι την βασιλείαν ξαυτού και έν τη Σιων, ίνα ἀπὸ της

' βασιλευούσης εν αὐτοῖς άμαρτίας' λυτρωσάμενος αὐτούς τε καὶ Rom. v. 21. ήμας, ποιήση ύπὸ την πατρικήν βασιλείαν έαυτοῦ· οὕτω καθιστάμενος 'είς τὰ ἔργα,' οὐκ είς τὰ μηδέπω ὅντα, ἀλλ' είς τὰ ἤδη

όντα καὶ δεόμενα διορθώσεως καθίσταται.

53. Τὸ ἄρα 'ἔκτισε' καὶ τὸ 'ἔπλασε' καὶ τὸ 'κατέστησε,' την αὐτην ἔχοντα διάνοιαν, οὐ την ἀρχην τοῦ είναι αὐτὸν, οὐδὲ την οὐσίαν αὐτοῦ κτιστην δείκνυσιν, άλλὰ την εἰς ημᾶς αὐτοῦ κατ' εθεργεσίαν γενομένην άνανέωσιν. Ταθτα γοθν λέγων, έδίδασκευ όμως καὶ πρὸ τούτων ὑπάρχειν ξαυτὸν, ὅτε ἔλεγε, John viii. 58. 'πρὶν 'Αβραὰμ γενέσθαι, ἐγώ εἰμι' καὶ, 'ἡνίκα τὸν οὐρανὸν Prov. viii. 27, ἡτοίμαζε, συμπαρήμην αὐτῷ' καὶ, 'ἤμην παρ' αὐτῷ ἀρμόζουσα.' "Ωσπερ δὲ ἡν αὐτὸς 'πρὶν 'Αβραὰμ γενέσθαι,' ὁ δὲ Ίσραὴλ μετὰ τὸν ᾿Αβραὰμ γέγονε, καὶ δῆλόν ἐστιν ὅτι προϋπάρχων ύστερον 'πλάττεται,' καὶ ἡ πλάσις οὐ τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι,

> άλλα την ένανθρώπησιν σημαίνει, έν ή και έπισυνάγει τας φυλας τοῦ Ἰσραήλ οὕτως ἄρα ἀεὶ συνών τῷ Πατρὶ, αὐτὸς τῆς

Phil. ii. 8.

κτίσεως δημιουργός έστι, καὶ δηλόν έστιν ὅτι δεύτερά ἐστιν αὐτοῦ τὰ ἔργα, καὶ τὸ 'ἔκτισεν' οὐκ ἀρχὴν τοῦ εἶναι αὐτὸν, άλλὰ τὴν είς τὰ ἔργα γενομένην οἰκονομίαν, ἢν ἐν τῆ σαρκὶ πεποίηκε, γυωρίζει. Επρεπε γάρ, άλλου αὐτὸυ ὅυτα τῶυ ἔργωυ, καὶ μάλλου δημιουργου αὐτῶυ ὄυτα αὐτου, καὶ τὴυ τούτων ἀνανέωσιν είς έαυτον αναδέξασθαι, Ίνα, αὐτοῦ κτιζομένου είς ἡμᾶς, τὰ πάντα εἰς ξαυτὸν ἀνακτίσηται. Καὶ γὰρ λέγων 'ἔκτισεν,' εὐθὺς καὶ τὴν αἰτίαν ἐπήγαγε, λέγων, 'τὰ ἔργα,' Ίνα τὸ 'εἰς τὰ έργα κτίζεσθαι' τὸ γίνεσθαι ἄνθρωπον δηλώση εἰς τὴν τούτων ανανέωσιν. Καὶ τοῦτο έθος έστὶ τῆ θεία γραφή· ὅταν μεν γάρ σημαίνη τὴν κατὰ σάρκα γένεσιν τοῦ Λόγου, τίθησι καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἡν γέγονεν ἄνθρωπος ὅταν δὲ περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ αὐτός τε λέγη, καὶ οἱ τούτου θεράποντες ἐπαγγέλλωσι, πάντα άπλη τη λέξει, ἀπολελυμένη τε τη διανοία, και οὐδεν μετά συμπεπλεγμένης αιτίας λέγεται. Τοῦ γὰρ Πατρός ἐστιν ἀπαύγασμα ωσπερ δε δ Πατηρ οὐ διά τινα αλτίαν εστίν, οὕτως οὐδὲ τοῦ ἀπαυγάσματος τούτου χρη ζητεῖν την αἰτίαν. 'Εν άρχη οὖν ην ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ην πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ην δ Λόγος, γέγραπται καὶ οὐκ ἔχει τὸ διὰ τί ὅτε δὲ 'δ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, τότε καὶ τὴν αἰτίαν τίθησι, δι' ἡν γέγονε, λέγων 'καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.' Πάλιν τε ὁ ἀπόστολος Phil. ii. 6, λέγων, 'δs εν μορφή Θεοῦ ὑπάρχων,' οὐκ ἔθηκε τὴν αἰτίαν εἰ μη ότε 'την μορφην έλαβε του δούλου' τότε γαρ επιφέρει λέγων, ' έταπείνωσεν ξαυτὸν μέχρι θανάτου, θανάτου δε σταυροῦν διὰ ταῦτα γὰρ καὶ σὰρξ γέγονε καὶ μορφὴν έλαβε δούλου.

54. Αὐτός τε ὁ Κύριος πολλὰ μὲν ἐν παροιμίαις λελάληκε περὶ δὲ αὐτοῦ σημαίνων, ἀπολελυμένως εἴρηκεν, ' ἐγὼ ἐν τῷ John xiv. 10. Πατρί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοίς καὶ, ' ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν' 16. χ. 30. καὶ, 'δ έωρακως έμὲ, εώρακε τὸν Πατέρα' καὶ, 'εγώ εἰμι τὸ Ib. xiv. 9. φῶς τοῦ κόσμου' καὶ, 'Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια' οὐ τιθεὶς ἐφ' $^{\rm Ib.\, viii.\, 12.}$ $^{\rm Ib.\, xiv.\, 6.}$ έκάστου την αιτίαν, οὐδὲ τὸ διὰ τί, ἵνα μη δεύτερος ἐκείνων είναι φαίνηται, δυ χάριν και γέγονεν. 'Ανάγκη γαρ προηγείσθαι την αλτίαν τούτου, ής άνευ οὐκ αν οὐδ' αὐτὸς ἐγεγόνει. Παῦλος γοῦν ' ἀφωρισμένος ἀπόστολος είς εὐαγγέλιον, δ προεπηγγεί- Rom. i. r. λατο ὁ Κύριος διὰ τῶν προφητῶν, εἶχε πρὸ ξαυτοῦ τὸ εὐαγγέλιον, οὖ καὶ γέγονε 'διάκονος' καὶ δ' Ιωάννης μὲν, προχειρισθεὶς Ερh. iii. 7.

Cp. i. 49.

i. 44.

Heb. ii. 14,

είς τὸ προοδεῦσαι τοῦ Κυρίου, πρὸ ἐαυτοῦ εἶχε τὸν Κύριον ὁ δὲ Κύριος οὐκ ἔχων πρὸ ἐαυτοῦ αἰτίαν τοῦ εἶναι Λόγος, ἢ μόνον ὅτι τοῦ Πατρός ἐστι γέννημα καὶ Σοφία μονογενης, ὅταν ἄνθρωπος γίνεται, τότε καὶ τὴν αἰτίαν τίθησι, δι' ἢν μέλλει σάρκα φορεῖν προηγείται γαρ τοῦ γενέσθαι αὐτον ἄνθρωπον ἡ τῶν ἀνθρώπων χρεία, ης άνευ οὐκ αν ενεδύσατο σάρκα. Τίς δε ή χρεία, δι' ην γέγουευ ἄυθρωπος, αὐτὸς μεν ὁ Κύριος σημαίνων ταύτην έλεγε, 'καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τὸ John vi. 38έμον, αλλά τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ

θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ΐνα παν, δ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω έξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῆ ἐσχάτη ἡμέρα τοῦτο γάρ έστι τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου, Ίνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν Υίὸν καὶ πιστεύων είς αὐτὸν έχη ζωὴν αἰώνιον, καὶ έγω ἀναστήσω αὐτὸν έν τῆ ἐσχάτη ἡμέρα.' Καὶ πάλιν, 'Έγὸ φῶς εἰς τὸν κόσμον Ib. xii. 46. ελήλυθα, ΐνα πας δ πιστεύων είς εμε εν τη σκοτία μη μείνη.

1b. xviii. 37. Καὶ πάλιν φησίν, ' Έγω είς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ είς τοῦτο έλήλυθα εls τον κόσμον, ໃνα μαρτυρήσω τη άληθεία. 'Ο δè 1 John iii. 8. Ἰωάννης ἔγραψεν, 'εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ Υίὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα

λύση τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου.

55. Διὰ τὸ μαρτυρησαι ἄρα, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδέξασθαι θάνατον, καὶ διὰ τὸ ἀναστήσαι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ 'λῦσαι τὰ έργα τοῦ διαβόλου' ἐλήλυθεν ὁ Σωτὴρ, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία της ενσάρκου παρουσίας αὐτοῦ. Αλλως γὰρ ἀνάστασις οὐκ αν έγένετο, εί μη θάνατος έγεγόνει θάνατος δὲ πῶς αν έγεγόνει, εὶ μὴ τὸ ἀποθυῆσκου ἐσχήκει σῶμα; Τοῦτο παρ' αὐτοῦ μαθὼν καὶ ὁ ἀπόστολος ἔλεγεν ' Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκεν αίματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ίνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήση τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξη τούτους, ὅσοι φόβφ θανάτου 1 Cor. xv. 21. διὰ παυτὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας καὶ, ''Επειδὴ γὰρ δι'

ανθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ανθρώπου ανάστασις νεκρῶν' καὶ Rom.viii.3, 4. πάλιν, 'Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ις ἡσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ό Θεὸς τὸν ξαυτοῦ Υίὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς άμαρτίας, καὶ περὶ άμαρτίας κατέκρινε τὴν άμαρτίαν ἐν τἢ σαρκί ΐνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῆ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπα-

τοῦσιν, άλλὰ κατὰ πνεῦμα. Καὶ ὁ δὲ Ἰωάννης φησὶν, 'Οὐ γὰρ John iii. 17.

απέστειλεν δ Θεός του Υίου αυτου είς του κόσμου, "να κρίνη τον κόσμον, αλλ' ίνα σωθή δ κόσμος δι' αὐτοῦ. Πάλιν δὲ καὶ δ Σωτηρ δι' ξαυτοῦ ξλεγεν, 'Εἰς κρίμα ἐγὼ ἐλήλυθα εἰς τὸν John ix. 39. κόσμου τοῦτου, ζυα οἱ μὴ βλέπουτες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέπουτες τυφλοί γένωνται.' Οὐ δι' ξαυτόν ἄρα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ διὰ τὸ καταργηθηναι τὸν θάνατον, καὶ διὰ τὸ κατακριθήναι την άμαρτίαν, καὶ διὰ τὸ ἀναβλέψαι τυφλούς, καὶ διὰ τὸ ἀναστήναι πάντας ἐκ νεκρῶν ἐλήλυθεν. Εἰ δὲ μὴ δι' ξαυτον ελήλυθεν, αλλα δι' ήμας, ου δι' ξαυτον άρα, αλλα δι' ήμας 'κτίζεται.' Εί δε οὐ δι' εαυτον κτίζεται, άλλα δι' ήμας, οὐκ έστιν άρα αὐτὸς κτίσμα, ἀλλὰ τὴν ἡμῶν ἐνδυσάμενος σάρκα, ταῦτα λέγει. Καὶ ὅτι ταύτην τὴν διάνοιαν ἔχουσιν αὶ γραφαὶ, εξον παρά τοῦ ἀποστόλου μαθείν φησὶ γὰρ εν τῆ προς Έφεσίους, τὸ μεσότοιχου τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῆ Eph. ii. 14, σαρκί αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, 15. ίνα τούς δύο κτίση έν ξαυτώ είς ένα καινόν άνθρωπον, ποιών εἰρήνην. Εἰ δὲ ἐν αὐτῷ κτίζονται οἱ δύο, καὶ οὖτοί εἰσιν ἐν τῷ Cp. i. 45. σώματι αὐτοῦ, εἰκότως άρα, φορῶν τοὺς δύο ἐν αὐτῷ, ὡς αὐτός έστι κτισθείς τους γαρ κτισθέντας έν ξαυτώ ήνωσε, και ήν αὐτὸς ἐν αὐτοῖς, ὡς ἐκεῖνοι, Οὕτω δὲ τῶν δύο κτισθέντων ἐν αὐτῷ, ἄρμοζόντως ἃν λέγοι, 'Κύριος ἔκτισέ με.' 'Ωσπερ γὰρ Prov. viii. 22. τας ήμων ασθενείας δεχόμενος, λέγεται αυτός ασθενείν, καίτοι Cp. iii. 31. μὴ ἀσθενῶν αὐτὸς, (δύναμις γάρ ἐστι τοῦ Θεοῦ,) ' ἁμαρτία τε 1 Cor. i. 24. ὑπὲρ ἡμῶν γέγονε καὶ κατάρα, καίτοι μὴ ἁμαρτήσας αὐτὸς, ἀλλ' ² Cor. v. 21. _{Gal. iii. 13}. ότι τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ τὴν κατάραν ἐβάστασεν αὐτὸς, οὕτως ήμας εν αυτώ κτίζων, λεγέτω ὅτι καὶ 'ἔκτισέ με εἰς ἔργα,' καίτοι κτίσμα μη ων αὐτός.

56. Ἐπεὶ εἰ κατ' ἐκείνους, ὡς κτιστης οὖσης της οὖσίας τοῦ Λόγου, λέγει, 'Κύριος ἔκτισέ με,' κτίσμα ὡν, οὐ δι' ἡμᾶς ἐκτίσθη. Δι' ἡμᾶς δὲ μὴ κτισθέντος αὐτοῦ, οὐκ ἐκτίσθημεν ' ἐν αὐτῷ' μὴ κτισθέντες δὲ ἐν αὐτῷ, οὐκ εἴχομεν αὐτὸν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἔξωθεν εἴχομεν, εἰ ἄρα παρ' αὐτοῦ τὴν μάθησιν ὡς παρὰ διδασκάλου ἐδεξάμεθα. Οὕτω δὲ ἡμῶν ὄντων, οὐδὲν ἦττον πάλιν ἡ ἁμαρτία τῆς σαρκὸς 'ἐβασίλευσεν' ἐμμένουσα, καὶ μὴ Rom. vi. 12. ἐκβληθεῖσα ἐξ αὐτῆς. 'Αλλὰ ὁ ἀπόστολος ἐναντιοῦται τού- Cp. c. 68. τοις πρὸ ὀλίγων τούτων φάσκων' 'Αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα, Eph. ii. 10.

κτισθέντες εν Χριστῷ Ἰησοῦ. Εἰ δὲ εν Χριστῷ ἡμεῖς εκτίσθημεν, οὐκ ἔστιν ἄρα αὐτὸς ὁ κτιζόμενος, ἀλλ' ἡμεῖς ἐσμεν ἐν αὐτῷ κτιζόμενοι καὶ δι' ήμας έστιν ή τοῦ 'ἔκτισε' φωνή. Διὰ γὰρ την ημών χρείαν, καίτοι κτίστης ων δ Λόγος, υπέμεινε και την των κτιζομένων φωνήν καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ, ἢ Λόγος ἐστὶν, Cp. c. 8. ίδια ή φωνή, άλλ' ήμων των έν αὐτῷ κτιζομένων έστι τὸ ' ἔκτισε.' Καὶ ὥσπερ Πατρὸς ὄντος ἀεὶ, ἀεί ἐστι καὶ ὁ τούτου Ср. і. 18. Prov. viii. 30. Λόγος, καὶ ὢν ἀεὶ, λέγει, 'ἐγὼ ἤμην, ἢ προσέχαιρε' καθ ἡμέραν John xiv. 10. δε ευφραινόμην εν προσώπω αυτοῦ, καὶ, εγω εν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. οὕτως ὅτε διὰ τὴν ἡμῶν χρείαν γέγονεν ἄνθρωπος, ἀκολούθως τὰ ἡμῶν, ὡς ἡμεῖς, αὐτὸς λέγει, 'Κύριος έκτισέ με ' Ίνα, αὐτοῦ ἐνοικήσαντος ἐν τῆ σαρκὶ, τελείως ἡ άμαρτία εξωσθη της σαρκός, και ημείς ελεύθερον έχωμεν τὸ Ср. с. 68. φρόνημα. Τί δὲ ἔδει γενόμενον αὐτὸν ἄνθρωπον εἰπεῖν; ' Έν άρχη ήμην ἄνθρωπος ;' ἀλλ' οὖτε γε ήρμοζεν αὐτῷ τοῦτο, οὖτε άληθες ήν ωσπερ δε τοῦτο οὐκ ἔπρεπεν εἰπεῖν, οὕτως οἰκεῖον καὶ ἴδιου ἐπ' ἀυθρώπου ἐστὶ λέγειν τὸ 'ἔκτισε,' καὶ, 'ἐποίησεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἡ αἰτία τοῦ 'ἔκτισε' πρόσκειται, ήτις έστὶ τῶν ἔργων ἡ χρεία. "Ενθα δὲ ἡ αἰτία πρόσκειται, αὐτὴ ἡ αἰτία πάντως διαλύει τὸ ἀνάγνωσμα καλῶς. Καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἐν μὲν τῷ 'ἔκτισε,' τὴν αὶτίαν τίθησι 'τὰ ἔργα' τὴν δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννησιν ἀπολελυμένως σημαίνων, εὐθὺς Prov. viii. 25. ἐπήγαγε· 'πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννῷ με·' οὐ διὰ τί, ὧσπερ έπὶ τοῦ 'ἔκτισέ με,' προσέθηκε λέγων, 'εἰς ἔργα,' ἀλλὰ ἀπολελυμένως, 'γεννά με,' ωσπερ τὸ 'ἐν ἀρχη ἡν ὁ Λόγος.' Καὶ γὰρ καὶ εὶ μὴ τὰ ἔργα ἔκτιστο, ἀλλ' ἦν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, 'καὶ Θεὸς ην ὁ Λόγος. Τὸ δὲ γενέσθαι αὐτὸν ἄνθρωπον οὐκ αν ἐγένετο, εἰ μη των ανθρώπων η χρεία γέγονεν αίτία. Οὐκ ἔστιν ἄρα κτίσμα ό Υίός εί γὰρ κτίσμα ην, οὐκ αν είπε, 'γεννα με' ὅτι τὰ μεν κτίσματα έξωθέν έστιν έργα τοῦ ποιοῦντος, τὸ δὲ γέννημα οὐκ Cp. i. 26. έξωθεν, ώς έργον, αλλ' έκ τοῦ Πατρός έστιν ίδιον της οὐσίας. Διόπερ τὰ μὲν, κτίσματα ὁ δὲ, Λόγος τοῦ Θεοῦ Υίὸς μονογενής. 57. 'Αμέλει έπὶ μεν της κτίσεως οὐκ εἴρηκε Μωσης. ' Έν $d\rho\chi\hat{\eta}$ έγέννησεν, οὐδὲ, ' $E\nu$ $d\rho\chi\hat{\eta}$ $\hat{\eta}\nu$ ' $d\lambda\lambda$ ' ' $E\nu$ $d\rho\chi\hat{\eta}$ έποίη-Gen. i. 1. σεν δ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν' οὐδὲ ὁ Δαβὶδ ἔψα-Ps. xcviii. (xcix.) 73. λευ ' Αὶ χειρές σου' εγέννησάν με, άλλ' ' εποίησάν με καὶ

έπλασάν με, πανταχοῦ τὸ 'ἐποίησεν,' ἐπὶ τῶν κτισμάτων λέγων· ἐπὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ τὸ ἔμπαλιν· οὐ γὰρ εἴρηκεν 'ἐποί- Ps. ii. 7; cix. ησα,' ἀλλ', 'ἐγέννησα,' καὶ, 'γεννậ με,' καὶ, 'ἐξηρεύξατο ἡ $_{
m Ib.\,xliv.\,(xlv.)}^{
m (cx.)\,3.}$ καρδία μου Λόγον ἀγαθόν' καὶ ἐπὶ μὲν τῆς κτίσεως, 'ἐν ^{1.} _{Gen.i.1.} ἀρχη ἐποίησεν, ἐπὶ δὲ τοῦ Υίοῦ, 'ἐν ἀρχη ην ὁ Λόγος.' John i. z. Διαφέρει δε τοῦτο, ὅτι τὰ μεν κτίσματα ὑπὸ τὴν ἀρχὴν πεποίηται, καὶ διαστηματικὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι ἔχει διόπερ καὶ τὸ λεγόμενον έπ' αὐτῶν, ' ἐν ἀρχῆ ἐποίησεν,' ἴσον ἐστὶ τῷ εἰπεῖν πάλιν ἐπ' αὐτῶν τὸ 'ἀπ' ἀρχῆς ἐποίησεν,' ἄσπερ ὁ Κύριος, είδως ὅπερ ἐποίησεν, ἐδίδαξεν, ὅτε τοὺς Φαρισαίους ἐνέτρεπε λέγων, ' ἀπ' ἀρχῆς δὲ ὁ κτίσας αὐτοὺς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποί- Matt. xix. 4. ησεν αὐτούς. 'Απὸ γὰρ ἀρχῆς τινος τοῦ μὴ εἶναί ποτε γέγονε καὶ ἐκτίσθη τὰ γενητά. Τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐσήμαινεν έν ψαλμοῖς, λέγον, 'Καὶ σὰ κατ' ἀρχὰς, Κύριε, τὴν γῆν Ps. ci. (cii.) έθεμελίωσας" καὶ πάλιν, 'Μνήσθητι τῆς συναγωγῆς σου, ἦς Ps. lxxiii. ἐκτήσω ἀπ' ἀρχῆς.' Δῆλου δέ ἐστιν ὅτι τὸ 'κατ' ἀρχὰς' γινό- (lxxiv.) 2. μενου άρχην έχει τοῦ κτίζεσθαι, καὶ ὅτι την συναγωγην ἀπό τινος ἀρχής ἐκτήσατο ὁ Θεός. "Οτι δὲ τὸ ἐν ἀρχῆ ἐποίησεν," έκ τοῦ λέγειν ' ἐποίησεν' τὸ 'ἤρξατο ποιεῖν' ἐστιν, αὐτὸς Μωσῆς τοῦτο δηλοί μετὰ τὴν τῶν πάντων τελεσιουργίαν λέγων ' Καί Gen. ii. 3. εὐλόγησεν ὁ Θεὸς την ημέραν την έβδόμην, καὶ ηγίασεν αὐτην. ότι εν αυτή κατέπαυσεν άπο πάντων των έργων αυτού, ων ήρξατο δ Θεὸς ποιήσαι. Οὐκοῦν τὰ μεν κτίσματα ήρξατο γίνεσθαι ό δε τοῦ Θεοῦ Λόγος, οὐκ έχων ἀρχὴν τοῦ είναι, ελκότως οὐκ ἤρξατο τοῦ είναι, οὐδὲ ἤρξατο γίνεσθαι, ἀλλ' ἦν ἀεί. Καὶ τὰ μὲν ἔργα ἀρχὴν ἐν τῷ ποιεῖσθαι ἔχει, καὶ προάγει τῶν γινομένων ή ἀρχή· ὁ δὲ Λόγος, οὐκ ὢν τῶν γινομένων, μᾶλλον των άρχην έχόντων αύτος δημιουργός γίνεται. Καὶ των μέν γενητών τὸ είναι εν τῷ γίνεσθαι μετρείται, καὶ ἀπό τινος ἀρχῆς άρχεται ταθτα διὰ τοθ Λόγου ποιείν δ Θεός, Ίνα καὶ τὸ μὴ είναι, πρίν γενέσθαι, ταῦτα γινώσκηται ὁ δὲ Λόγος τὸ είναι οὐκ ἐν άλλη ἀρχη ἔχει, ἀλλ' ἐν τῷ Πατρὶ, τῷ καὶ κατ' ἐκείνους ανάρχω, ενα και αὐτὸς ἀνάρχως ὑπάρχη ἐν τῷ Πατρὶ, γέννημα καὶ οὐ κτίσμα τυγχάνων αὐτοῦ.

58. Οὕτως ἄρα ἡ θεία γραφὴ τὴν διαφορὰν τοῦ γεννήματος οἶδε καὶ τῶν ποιημάτων, καὶ τὸ μὲν γέννημα 'Υίὸν,' οὐκ ἀπό

τίνος ἀρχης ἀρξάμενον, ἀλλ' ἀτδιον δείκνυσι τὸ δὲ ποίημα, ώς έξωθεν έργον τοῦ πεποιηκότος τυγχάνον, ἀρξάμενον τοῦ γίνεσθαι σημαίνει. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἰωάννης, περὶ τοῦ Υἱοῦ θεολογῶν, καὶ γινώσκων την των λέξεων διαφοράν, οὐκ εἶπεν ' 'Εν ἀρχῆ γέγονεν, η πεποίηται, ' άλλ', ' Έν ἀρχη ην ὁ Λόγος' ' Ίνα το γέννημα τῷ ' ຖືν' συνεξακούηται, καὶ μὴ ἐν διαστάσει τις λογίσηται, ἀλλ' ἀεὶ καὶ ἀϊδίως ὑπάρχοντα τὸν Υίὸν πιστεύη. Τούτων δὲ οὔτω δεικνυμένων, πως, ω 'Αρειανοί, μη νοήσαντες τὰ ἐν τῷ Δευτερονομίω ρητα, και έν τούτω πάλιν ασεβείν είς τον Κύριον ετολμήσατε λέγουτες, 'ποίημα,' η 'κτίσμα,' ήτοι 'γέννημα' είναι αὐτόν; Ταὐτὸν γὰρ τὸ γέννημα καὶ τὸ ποίημα σημαίνειν φάσκετε καὶ έντεῦθεν γὰρ οὐδὲν ήττον ἀπαίδευτοι καὶ ἀσεβεῖς γνωσθήσεσθε. Deut.xxxii.6. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἡητόν ἐστι τοῦτο 'Οὐκ αὐτὸς οὖτός σου Πατηρ εκτήσατό σε, και εποίησε σε, και έκτισε σε;' και μετ' ολίγα εν τῆ αὐτῆ ώδῆ φησι, 'Θεον τον γεννήσαντά σε εγκατέλιπες, καὶ ἐπελάθου Θεοῦ τοῦ τρέφουτός σε.' 'Η δὲ διάνοια πάνυ θαυμαστή τυγχάνει οὖσα. Οὐ γὰρ εἴρηκε πρῶτον τὸ ' εγέννησεν,' ΐνα μη αδιάφορος η λέξις η προς το ' εποίησε,' καὶ πρόφασιν ευρωσιν ουτοι λέγειν, ' Μωσης έξ άρχης μεν είπεν εἰρηκέναι τὸν Θεὸν, "Ποιήσωμεν ἄνθρωπον," αὐτὸς δὲ μετὰ ταῦτα ἔφησε, "Θεὸν τὸν γεννήσαντά σε ἐγκατέλιπες." ὡς ἀδια-Deut. xxxii. φόρων τῶν λέξεων οὐσῶν ταὐτὸν γὰρ τὸ γέννημα καὶ ποίημά έστιν. ' Αλλά μετά τὸ ' ἐκτήσατο, ' καὶ ' ἐποίησε,' λοιπὸν ὕστερου τὸ ' ἐγένυησευ' ἐπήγαγε, ἵυα καὶ ἑρμηυείαυ ὁ λόγος ἔχων φανή. Έν μεν γαρ τω 'εποίησεν,' άληθως σημαίνει των ανθρώπων τὸ κατὰ φύσιν, ὅτι ἔργα τέ ἐστι καὶ ποιήματα ἐν δὲ τῷ 'ἐγέννησε,' δηλοί τὴν τοῦ Θεοῦ γενομένην εἰς ἀνθρώπους μετά τὸ κτίσαι αὐτοὺς φιλανθρωπίαν καὶ ἐπειδὴ ἀχάριστοι γεγόνασιν έπὶ ταύτη, λοιπὸν Μωσῆς ἀνειδίζων αὐτοὺς πρῶτον μέν φησι, 'Ταθτα Κυρίω άνταποδίδοτε;' εἶτα ἐπάγει, 'Οὐκ αὐτὸς οὖτός σου Πατὴρ ἐκτήσατό σε, καὶ ἐποίησέ σε, καὶ ἔκτισέ

Ib. 6.

(7.)

Ib. 18.

Gen. i. 26.

σε ;' Καὶ δεύτερον πάλιν λέγει, "Εθυσαν δαιμονίοις καὶ οὐ Ib. 17, 18. Θεώ, θεοίς οίς οὐκ ἤδεισαν καινοί πρόσφατοι ἥκασιν, οὖς οὐκ ἤδεισαν οἱ πατέρες αὐτῶν. Θεὸν τὸν γεννήσαντά σε ἐγκατέλιπες.

59. Ο μεν γαρ Θεός οὐ μόνον ἀνθρώπους αὐτοὺς ἔκτισεν,

άλλὰ καὶ 'νιοὺς' ἐκάλεσεν, ὡς γεννήσας αὐτούς. Τοῦ γὰρ 'νίὸς' καὶ ὧδε σημαντικόν ἐστι τὸ 'ἐγέννησεν' ὡς καὶ διὰ τοῦ προφήτου φησίν, 'Υίους εγέννησα καὶ ύψωσα' καὶ όλως ότε ή Isa: i. 2. γραφη υίον σημαναι βούλεται, οὐ διὰ τῆς ' ἔκτισα,' ἀλλὰ πάντως διὰ της ' έγέννησα,' λέξεως σημαίνει. Καὶ τοῦτο πάλιν 'Ιωάννης φαίνεται λέγων, ' έδωκεν αὐτοῖς εξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι John i. 12, 13. τοις πιστεύουσιν είς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οι οὐκ ἐξ αίμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν πάνυ καλῶς ἐχούσης καὶ ἐνταῦθα τῆς παρατηρήσεως. Τὸ μὲν γὰρ 'γενέσθαι,' διὰ τὸ μὴ φύσει, ἀλλὰ θέσει Cp. de Syn. αὐτοὺς λέγεσθαι υίούς φησι τὸ δὲ ' ἐγεννήθησαν,' διὰ τὸ ὅλως 54. ονομα υίοῦ καὶ αὐτοὺς εἰληφέναι, εἴρηκεν. 'Αλλ' ὁ λαὸς, ὡς ὁ προφήτης φησίν, ' ήθέτησαν' τὸν εὐεργέτην. Αὅτη δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία έστιν, ὅτι ὧν έστι ποιητής, τούτων και πατήρ κατά χάριν ύστερον γίνεται γίνεται δε, όταν οι κτισθέντες άνθρωποι, ώς εἶπεν ὁ ἀπόστολος, λάβωσιν 'εἰς τὰς καρδίας ξαυτῶν τὸ Gal. iv. 6. Πνεθμα τοθ Υίοθ αὐτοθ, κράζον, 'Αββά, ὁ Πατήρ.' Οθτοι δέ с. 51. είσιν ὅσοι, δεξάμενοι τὸν Λόγον, ἔλαβον ἐξουσίαν παρ' αὐτοῦ iii. 9; iv. 22. τέκνα Θεοῦ γενέσθαι ἄλλως γὰρ οὐκ αν γένοιντο υίοὶ, ὄντες φύσει κτίσματα, εὶ μὴ τοῦ ὄντος φύσει καὶ ἀληθινοῦ Υίοῦ τὸ Πνεθμα ὑποδέξονται. Διὸ, ΐνα τοῦτο γένηται, 'δ Λόγος σὰρξ John i. 14. ἐγένετο, Ίνα τὸν ἄνθρωπου δεκτικὸν θεότητος ποιήση. Ταύτην την διάνοιαν καὶ παρὰ Μαλαχίου τοῦ προφήτου μαθείν έξεστι λέγοντος· ' Οὐχὶ Θεὸς είς ἔκτισεν ὑμᾶς ; οὐχὶ πάντων ὑμῶν είς Mal. ii. 10. πατήρ; Καὶ ἐνταῦθα γὰρ πάλιν πρώτον τὸ 'ἔκτισε,' καὶ δεύτερον τὸ ' πατὴρ ' ἔθηκεν, Ίνα δείξη καὶ αὐτὸς, ὅτι ἐξ ἀρχῆς μὲν κατὰ φύσιν ἐσμὲν κτίσματα, καὶ κτίστης ἡμῶν ἐστιν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Λόγου, ὕστερου δὲ υἱοποιούμεθα, καὶ λοιπὸυ ὁ κτίστης Θεὸς Cp. iii. 9. γίνεται καὶ πατὴρ ἡμῶν. Οὐκοῦν τὸ 'Πατὴρ' τοῦ Υἱοῦ ἐστιν ίδιου, καὶ οὐ τὸ κτίσμα ἀλλὰ τὸ 'Υίὸς' τοῦ Πατρός ἐστιν ίδιου. «Ωστε καὶ ἐκ τούτου δείκνυσθαι μὴ εἶναι ἡμᾶς φύσει νίοὺς, ἀλλὰ τον έν ήμιν Υίον και μη είναι πάλιν ήμων φύσει πατέρα τον Θεον, άλλὰ τοῦ ἐν ἡμῖν Λόγου, ἐν ῷ καὶ δι' δν κράζομεν, '' Αββα, δ Πατήρ.' "Ωσπερ δε τούτο, ούτως δ Πατηρ εν ols έὰν βλέπη τὸν ξαυτοῦ Υίὸν, τούτους καὶ αὐτὸς 'νίοὺς' καλεί, καὶ λέγει, 'έγέννησα' έπειδήπερ το μεν 'γενναν,' σημαντικόν

έστιν υίοῦ, τὸ δὲ 'ποιεῖν' δηλωτικόν ἐστι τῶν ἔργων. Διὰ τοῦτο γοῦν ἡμεῖς οὐ πρῶτον γεννώμεθα, ἀλλὰ ποιούμεθα γέγραπται γάρ, 'Ποιήσωμεν ἄνθρωπον' ὕστερον δὲ, δεξάμενοι Gen. i. 26. τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν, λεγόμεθα τό τε λοιπὸν καὶ γεννᾶσθαι. 'Αμέλει καὶ ἐν τῆ બ̞δῆ Μωσῆς ὁ μέγας μετὰ διανοίας καλῆς πρώτου τὸ 'ἐκτήσατο,' καὶ ὕστερου τὸ 'ἐγέννησεν' εἴρηκεν, ύπὲρ τοῦ μὴ, ἀκούσαντας τὸ 'ἐγέννησεν,' ἐπιλαθέσθαι αὐτοὺς της εξ αρχης έαυτων φύσεως, αλλ' ζνα γινώσκωσιν, ὅτι εξ αρχης μέν είσι κτίσματα, όταν δε κατά χάριν λέγωνται ' γεννασθαι,' ώς υίολ, άλλ' οὐδὲν ἦττόν είσι πάλιν οἱ ἄνθρωποι ποιήματα κατὰ φύσιν.

60. "Οτι δε οὐ ταὐτόν εστι κτίσμα καὶ γέννημα, ἀλλὰ διεστήκασιν αλλήλων τη τε φύσει και τη έκ των λέξεων σημασία, αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν αὐταῖς ταῖς Παροιμίαις δείκνυσιν. Εἰρηκώς Prov. viii. 22, γὰρ τὸ 'Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ,' ἐπήγαγε, 'πρὸ δε πάντων βουνών γεννά με. Εί μεν οθν ήν φύσει και τή οὐσία κτίσμα ὁ Λόγος, καὶ μὴ διαφορά ἦν τοῦ γεννήματος πρὸς τὸ κτίσμα, οὐκ ἂν ἐπήγαγε τὸ 'γεννᾳ με,' ἀλλ' ἠρκεῖτο τῷ ' έκτισεν,' ως της λέξεως ταύτης σημαινούσης τὸ ' έγεννησε. νῦν δὲ εἰρηκὼς, 'ἔκτισέ με ἀρχὴν όδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ,' ἐπήγαγεν οὐχ ἁπλῶς τὸ 'γεννᾳ με,' ἀλλὰ μετὰ συμπλοκῆς τοῦ · δε' συνδέσμου, ως ασφαλιζόμενος εν τούτω την τοῦ ' έκτισε' λέξιν, λέγων 'πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννῷ με.' Τὸ γὰρ ' γενν με,' τῷ ' ἔκτισε' συμπεπλεγμένως ἐπιφερόμενον, μίαν ποιεί την διάνοιαν, καὶ δείκνυσιν ὅτι τὸ μὲν 'ἔκτισε' διά τι εἴρηται τὸ δὲ 'γεννὰ με' πρὸ τοῦ 'ἔκτισεν,' ἐστίν. ΘΩσπερ γὰρ εἰ ἔμπαλιν εἰρήκει, 'Κύριος γεννᾶ με,' καὶ ἐπέφερε, 'πρὸ δὲ πάντων βουνῶν ἔκτισέ με, πάντως προηγείτο τοῦ ' ἐγέννησε' τὸ ' ἔκτισεν' οὕτως εἰρηκως πρωτον, ' ἔκτισεν,' εἶτα ἐπαγαγων, ΄ πρὸ δὲ πάντων γεννᾶ με,' ἐξ ἀνάγκης δείκνυσι προηγεῖσθαι τὸ ' ἐγέννησε' τοῦ 'ἔκτισε.' Καὶ γὰρ καὶ λέγων, 'πρὸ πάντων γενυ με, άλλου έαυτου είναι των πάντων σημαίνει, δειξάσης έν τοις πρό τούτων της άληθείας, ότι περί των κτισμάτων οὐδεν Cp. c. 43. έτερον τοῦ έτέρου προγέγονεν, ἀλλ' ἀθρόως ἄμα πάντα τὰ γενητὰ

ένὶ καὶ τῷ αὐτῷ προστάγματι ὑπέστη. Διὰ τοῦτο γοῦν οὐδὲ τὰ έπὶ τοῦ 'ἔκτισε,' ταῦτα καὶ ἐπὶ τοῦ ' γεννᾶ με ' κεῖται ἀλλ' ἐπὶ

μεν τοῦ 'ἔκτισε,' κεῖται 'ἀρχὴν όδων' ἐπὶ δὲ τοῦ 'γεννῷ με' οὐκ εἶπεν, ' ἀρχὴν γεννῷ με,' ἀλλὰ, ' πρὸ πάντων γεννῷ με.' 'Ο δὲ πρὸ πάντων ὢυ οὖκ ἔστιν ἀρχὴ τῶν πάντων, ἀλλ' ἄλλος ἐστὶ τῶν πάντων. Εἰ δὲ ἄλλος ἐστὶ τῶν πάντων, ἐν οῖς καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν πάντων σημαίνεται, δηλον ὅτι ἄλλος ἐστὶ τῶν κτισμάτων καὶ συνίσταται φανερώς, ὅτι ἄλλος ὢν ὁ Λόγος τῶν πάντων καὶ προ πάντων ων, υστερον κτίζεται ' άρχη των όδων είς έργα' δια τὴν ἐνανθρώπησιν, ἴνα, ὡς εἶπεν ὁ ἀπόστολος, 'ος ἐστιν ἀρχὴ, Col. i. 18. πρωτότοκος έκ τῶν νεκρῶν, Ίνα γένηται ἐν πάσιν αὐτὸς πρω-

τεύων.

61. Τοιαύτης τοίνυν ούσης της διαφοράς του 'ξκτισε,' καὶ τοῦ 'γεννα με,' καὶ, 'της ἀρχης όδων,' καὶ τοῦ 'πρὸ πάντων' των μεν ανθρώπων κτίστης ων δ Θεός, ούτως, ωσπερ είρηται, γίνεται καὶ ὅστερον πατὴρ, διὰ τὸν ἐν αὐτοῖς οἰκοῦντα Λόγον αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ τοῦ Λόγου τὸ ἔμπαλιν Πατὴρ γὰρ ὧν αὐτοῦ φύσει ὁ Θεὸς, γίνεται μετὰ ταῦτα καὶ κτίστης αὐτοῦ καὶ ποιητής, όταν την κτισθείσαν καὶ ποιηθείσαν ενδύσηται σάρκα δ Λόγος, καὶ γένηται ἄνθρωπος. "Ωσπερ γὰρ οἱ ἄνθρωποι, λαμβάνοντες 'τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ,' γίνονται τέκνα δι' αὐτοῦ· οὕτως ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅτε καὶ αὐτὸς ἐνεδύσατο τῶν ἀνθρώπων τὴν σάρκα, τότε λέγεται καὶ κτίζεσθαι καὶ πεποιήσθαι. Εὶ μὲν οὖν ἡμεῖς κατὰ φύσιν υίοὶ, δηλον ὅτι κἀκείνος κατὰ φύσιν κτίσμα καὶ ποίημα. εὶ δὲ ἡμεῖς θέσει καὶ κατὰ χάριν γινόμεθα νίοὶ, δῆλον ὅτι καὶ 🕯 Λόγος διὰ τὴν εἰς ἡμᾶς χάριν γενόμενος ἄνθρωπος εἴρηκε, · Κύριος έκτισε με.' Είτα ἐπειδὴ τὸ κτιστὸν ἐνδυσάμενος, γέγουεν ήμιν όμοιος κατά τὸ σώμα, διὰ τοῦτο εἰκότως καὶ ' ἀδελφὸς' ἡμῶν καὶ 'πρωτότοκος' ἐκλήθη. Εἰ γὰρ καὶ μεθ' Rom. vii. 29. Heb. ii. 11. ήμας δι' ήμας γέγονεν ἄνθρωπος, και ἀδελφὸς ήμων δια την τοῦ σώματος δμοίωσιν, άλλὰ καὶ ἐν τούτῳ 'πρωτότοκος' λέγεται καὶ έστιν ήμῶν, ἐπειδὴ, πάντων τῶν ἀνθρώπων ἀπολλυμένων κατὰ i. 51. τὴν παράβασιν τοῦ ᾿Αδὰμ, πρώτη τῶν ἄλλων ἐσώθη καὶ ἠλευθερώθη ή ἐκείνου σὰρξ, ώς αὐτοῦ τοῦ Λόγου σῶμα γενομένη καὶ iii. 31. λοιπὸν ἡμεῖς, ὡς 'σύσσωμοι' τυγχάνοντες, κατ' ἐκεῖνο σωζόμεθα. Eph. iii. 6. Έν ἐκείνω γὰρ ἡμῶν καὶ όδηγὸς ὁ Κύριος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ πρὸς τὸν ξαυτοῦ Πατέρα γίνεται, λέγων, ' Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς ' καὶ 'ἡ θύρα, καὶ δι' ἐμοῦ δεῖ πάντας εἰσελθεῖν.' John xiv. 6;

"Οθεν καὶ 'πρωτότοκος' λέγεται πάλιν 'ἐκ τῶν νεκρῶν,' οὐχ ότι πρώτος ήμων ἀπέθανε (προετεθνήκειμεν γὰρ ἡμεῖς) ἀλλ' ότι τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδεξάμενος θάνατον, καὶ τοῦτον 'καταρ-2 Tim. i. 10. γήσας, ἀνέστη πρώτος, ως ἄνθρωπος, ὑπὲρ ἡμῶν ἀναστήσας τὸ έαυτοῦ σῶμα. Λοιπὸν γὰρ ἀναστάντος ἐκείνου, καθεξῆς καὶ ἡμεῖς ἀπ' ἐκείνου καὶ δι' ἐκεῖνου ἐκ τῶν νεκρῶν ἐγειρόμεθα.

Col. i. 15. (8.)

John i. 14.

62. Εί δὲ καὶ 'πρωτότοκος τῆς κτίσεως' λέγεται, ἀλλ' οὐχ ώς εξισούμενος τοις κτίσμασι, και πρώτος αὐτών κατά χρόνον, πρωτότοκος λέγεται (πως γάρ, ὅπου γε 'μουογευής' ἐστιν αὐτός ;) ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὰ κτίσματα συγκατάβασιν τοῦ Λόγου, καθ' ην καὶ 'πολλων' γέγονεν 'ἀδελφός.' 'Ο γάρ τοι μουογενής, οὐκ ὄντων ἄλλων ἀδελφῶν, μονογενής ἐστιν ὁ δὲ πρωτότοκος διὰ τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς πρωτότοκος λέγεται. Διὰ τοῦτο γοῦν οὐδαμοῦ τῶν γραφῶν εἴρηται, 'πρωτότοκος τοῦ Θεοῦ, 'οὐδὲ, 'κτίσμα τοῦ Θεοῦ' ἀλλὰ τὸ 'μονογενης,' καὶ τὸ 'Υίὸς,' καὶ 'ὁ Λόγος,' καὶ 'ἡ Σοφία,' εἰς τὸν Πατέρα τὴν ἀναφοραν έχει και την ιδιότητα ' έθεασάμεθα γαρ την δόξαν αὐτοῦ, 1 John iv. 9. δόξαν ώς μονογενοῦς παρὰ Πατρός καὶ 'ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς

τὸν Υίὸν αὐτοῦ τὸν μονογενη καὶ, 'εἰς τὸν αἰῶνα, Κύριε, δ Ps. cxviii. Λόγος σου διαμένει" καὶ "Εν ἀρχῆ ἢν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος (cxix.) 89. John i. r. ην πρός τον Θεόν' και 'Χριστός Θεοῦ δύναμις και Θεοῦ I Cor. i. 24. Matt. iii. 17; σοφία' καὶ 'Οὖτός ἐστιν ὁ Υίός μου ὁ ἀγαπητός' καὶ 'Σὰ εἶ δ Χριστός, δ Υίδς τοῦ Θεοῦ ζώντος.' Τὸ δὲ 'πρωτότοκος' εἰς xvii. 5. Ib. xvi. 16.

την κτίσιν έχει την συγκατάβασιν αὐτης γαρ καὶ 'πρωτότοκος' Prov. viii. 22. ἐλέχθη. Καὶ τὸ ' ἔκτισε' δὲ εἰς τὰ ἔργα τὴν χάριν ἔχει' εἰς αὐτὰ γὰρ καὶ κτίζεται. Εἰ μὲν οὖν μονογενής ἐστιν, ἄσπερ οὖν καὶ ἔστιν, ἐρμηνευέσθω τὸ 'πρωτότοκος' εί δὲ πρωτότοκός ἐστι, μὴ ἔστω μονογενής. Οὐ δύναται γὰρ ὁ αὐτὸς μονογενής τε καὶ πρωτότοκος είναι, εί μη άρα πρὸς άλλο καὶ άλλο τνα μονογενης μεν διά την εκ Πατρός γεννησιν, ωσπερ είρηται, πρωτότοκος δε διὰ τὴν εἰς τὴν κτίσιν συγκατάβασιν, καὶ τὴν τῶν πολλῶν αδελφοποίησιν. 'Αμέλει, των δύο τούτων δητων αντικειμένων άλλήλοις, κρατείν αν τις είποι δικαίως έπὶ τοῦ Λόγου τὸ τοῦ μουογενούς μάλλον ιδίωμα, διά τὸ μὴ είναι έτερον Λόγον, ἡ άλλην Σοφίαν, άλλα τοῦτον μόνον άληθινον Υίον είναι τοῦ II. 63.]

Πατρός. Καὶ γὰρ, ὅσπερ ἔμπροσθεν εἴρηται, οὐ μετά τινος συμπεπλεγμένης αἰτίας, ἀλλὰ ἀπολελυμένως μὲν εἴρηται ἐπ' John i. 18. αὐτοῦ τὸ 'ὁ μονογενὴς Υἰὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρός' τὸ δὲ 'πρωτότοκος' συμπεπλεγμένην ἔχει πάλιν τὴν τῆς κτίσεως αἰτίαν, ἢν ἐπήγαγεν ὁ Παῦλος λέγων, 'ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη Col. i. 16. πὰ πάντα.' Εἰ δὲ πάντα τὰ κτίσματα ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη, ἄλλος ἐστὶ τῶν κτισμάτων, καὶ κτίσμα μὲν οὐκ ἔστι, κτίστης δὲ τῶν κτισμάτων.

63. Οὐ διὰ τὸ ἐκ Πατρὸς ἄρα ' πρωτότοκος ' ἐκλήθη, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν αὐτῷ γεγενῆσθαι τὴν κτίσιν. Καὶ ἄσπερ πρὸ τῆς κτίσεως ην αὐτὸς ὁ Υίὸς, δι' οῦ γέγονεν ή κτίσις, οὕτω καὶ πρὸ τοῦ κληθηναι 'πρωτότοκος πάσης της κτίσεως,' ην οὐδὲν ήττον αὐτὸς John i. 1. ό Λόγος πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἢν ὁ Λόγος.' 'Αλλά καὶ τοῦτο μη νοήσαντες οἱ δυσσεβεῖς, περιέρχονται λέγοντες· 'Εἰ Arian obj. πρωτότοκός έστι πάσης κτίσεως, δήλου ὅτι καὶ αὐτὸς εἶς ἐστι της κτίσεως. 'Αφρονες' εί όλως πάσης της κτίσεως πρωτότοκός έστιν, ἄρα πάσης της κτίσεως ἄλλος έστίν. Οὐ γὰρ εἴρηκε, 'πρωτότοκός ἐστι τῶν ἄλλων κτισμάτων,' ἴνα μὴ ὡς είς των κτισμάτων είναι νομισθη · άλλὰ 'πάσης της κτίσεως' γέγραπται, ΐνα ἄλλος τῆς κτίσεως εἶναι δειχθῆ. Ὁ γοῦν 'Ρουβὴν οὐκ εἴρηται 'πρωτότοκος' πάντων τῶν τέκνων τοῦ Gen. xxxv.23. 'Ιακωβ, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ 'Ιακωβ καὶ τῶν ἀδελφῶν, ἵνα μὴ ἄλλος παρὰ τὰ τέκνα τοῦ Ἰακωβ είναι νομισθῆ. ᾿Αλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ὁ ἀπόστολος οὐκ εἴρηκεν, 'Ίνα γένηται πρωτότοκος πάντων,' Ίνα μὴ ἄλλο παρὰ τὸ ἡμῶν σῶμα φορεῖν νομισθῆ, ἀλλ' έν πολλοίς άδελφοίς δια την δμοιότητα της σαρκός. Εί Rom. viii. 29. τοίνυν καὶ ὁ Λόγος εἶς ἦν τῶν κτισμάτων, εἶπεν αν ἡ γραφὴ καὶ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ΄ πρωτότοκος τῶν ἄλλων κτισμάτων ἐστί· νῦν δε, λεγόντων των άγίων ὅτι ΄ πρωτότοκός ἐστι πάσης τῆς κτίσεως, ἄντικρυς δείκνυται ἄλλος ων πάσης της κτίσεως, καὶ μη κτίσμα, ὁ τοῦ Θεοῦ Υίός. Εὶ γὰρ κτίσμα ἐστὶν, ἔσται καὶ αὐτὸς ξαυτοῦ πρωτότοκος. Πῶς οὖν δύναται, ὧ 'Αρειανοὶ, καὶ πρῶτος έαυτοῦ καὶ δεύτερος είναι; *Επειτα εἰ κτίσμα ἐστὶ, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις 'δι' αὐτοῦ γέγονε, καὶ ἐν αὐτῷ συνέστηκε,' πῶς δύναται καὶ κτί (ειν την κτίσιν, καὶ είς είναι των εν αὐτώ συνεστηκότων; Ατόπου δὲ τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἐπινοίας φαινομένης, ἐλέγχονται

παρὰ τῆς ἀληθείας, ὅτι "πρωτότοκος μὲν ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς' ἐκλήθη, διὰ τὴν τῆς σαρκὸς συγγένειαν' 'πρωτότοκος δὲ ἐκ τῶν νεκρῶν,' διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν εἶναι τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν' 'πρωτότοκος δὲ πάσης κτίσεως' διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Πατρὸς, δι' ἡν ἐν τῷ Λόγῳ αὐτοῦ οὐ μόνον τὰ πάντα συνέστηκεν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις, περὶ ἡς εἶπεν ὁ ἀπόστολος, Rom. viii 19, 'ἀπεκδεχομένη τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υίῶν τοῦ Θεοῦ, ἐλευθερωθήσεται ποτε ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.' Οὕτω δὲ αὐτῆς ἐλευθερωθείσης, ἔσται καὶ αὐτῆς μετὰ καὶ πάντων τῶν τεκνοποιηθέντων πρωτότοκος ὁ Κύριος, ἵν', ἐν τῷ λέγεσθαι 'πρῶτον' αὐτὸν, τὰ μετ' αὐτὸν διαμείνη, ὥσπερ ἔκ τινος ἀρχῆς τοῦ Λόγου συνημμένα.

64. Ἡγοῦμαι δὲ καὶ τοὺς ἀσεβεῖς αὐτοὺς ἐντραπήσεσθαι ἐκ της τοιαύτης διανοίας· εί γαρ μη ούτως έχοι, ωσπερ είπομεν, άλλ' ώς τη οὐσία κτίσμα ἐν κτίσμασι 'πρωτότοκον αὐτὸν θελήσουσιν είναι πάσης της κτίσεως, σκοπείτωσαν, ὅτι καὶ τῶν ἀλόγων καὶ τῶν ἀψύχων αὐτὸν ἀδελφὸν καὶ ὅμοιον ὑπονοήσουσιν είναι. Πάσης γὰρ τῆς κτίσεως καὶ ταῦτα μέρη τυγχάνει ὄντα ανάγκη δε του πρωτότοκου μόνω μεν τώ χρόνω πρώτου είναι, τώ δε γένει και τη δμοιότητι του αὐτου είναι προς πάντας. οὖν, καὶ τοῦτο λέγοντες, οὐ πᾶσαν ἀσέβειαν ὑπερβάλλουσιν; ἢ τίς ανέξεται τούτων ταθτα λεγόντων; ή πως και μόνον αὐτοὺς ενθυμουμένους τοιαθτα οὐ μισήσειεν ἄν τις; πασι γάρ εστι δήλου ὅτι οὖτε δι' ἐαυτὸυ, ώς κτίσμα ὢυ, οὖτε διὰ τὸ συγγένειάν τινα κατ' οὐσίαν πρὸς πᾶσαν τὴν κτίσιν ἔχειν, 'πρωτότοκος' αὐτῆς ἐκλήθη ἀλλ' ὅτι καὶ κατ' ἀρχὴν μὲν δημιουργῶν ὁ Λόγος τὰ κτίσματα, συγκαταβέβηκε τοῖς γενητοῖς, ζνα γενέσθαι ταῦτα δυνηθή. Οὐκ αν γαρ ήνεγκεν αὐτοῦ τὴν φύσιν ἄκρατον καὶ πατρικήν οὖσαν λαμπρότητα, εἰ μὴ φιλανθρωπία πατρική συγκαταβάς άντελάβετο, καὶ κρατήσας αὐτὰ εἰς οὐσίαν ἤνεγκε. Καὶ δεύτερον δὲ πάλιν, ὅτι καὶ συγκαταβάντος τοῦ Λόγου, υἱοποιεῖται καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις δι' αὐτοῦ. [να καὶ αὐτῆς, καθάπερ ε[ρηται, ' πρωτότοκος' κατὰ πάντα γένηται, έν τε τῷ κτίζειν, καὶ ἐν τῷ ελσάγεσθαι ύπερ πάντων είς αὐτὴν τὴν ολκουμένην. Οὕτω γὰρ γέγραπται ' όταν δε είσαγάγη του πρωτότοκου είς την οίκουμένην, λέγει Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι

Heb. i. 6.

Θεοῦ.' 'Ακουέτωσαν οι Χριστομάχοι, καὶ σπαραττέτωσαν ἐαυτοὺς, ὅτι τὸ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκουμένην ἐποίησε καὶ 'πρωτότοκον' πάντων κληθῆναι' ὤστε τοῦ μὲν Πατρὸς εἶναι μονογενῆ τὸν Υιὸν, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ μόνον αὐτὸν εἶναι, τῆς δὲ κτίσεως 'πρωτότοκον' διὰ τὴν τῶν πάντων υἱοποίησιν. 'Ως δὲ ἐν ἀδελφοῖς πρωτότοκος, καὶ ἐκ νεκρῶν 'ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμη- ι Cor. xv. 20. μένων' ἀνέστη οὕτως, ἐπειδήπερ ἔπρεπεν 'ἐν πᾶσιν αὐτὸν πρω- Col. i. 18. τεύειν,' διὰ τοῦτο καὶ 'ἀρχὴ ὁδῶν κτίζεται' ἵνα, ταύτης ἐπιβάντες καὶ εἰσελθόντες δι' αὐτοῦ λέγοντος, 'Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα,' John xiv. 6; μεταλαβόντες τε τῆς περὶ τοῦ Πατρὸς γνώσεως, ἀκούσωμεν καὶ 'πμεῖς' 'Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ,' καὶ, 'Μακάριοι οἱ καθαροὶ Ρς. cxviii. (cx:x,) 1. Ματί. v. 8.

65. Της άληθείας τοίνυν δειξάσης μη είναι κατά φύσιν κτίσμα τὸν Λόγον, ἀκόλουθον λοιπὸν εἰπεῖν, πῶς καὶ 'ἀρχὴ τῶν ὁδῶν' είρηται. Ἐπειδη γὰρ ή πρώτη ή διὰ τοῦ ᾿Αδὰμ όδὸς ἀπώλετο, καὶ ἀντὶ τοῦ παραδείσου ἐξεκλίναμεν εἰς τὸν θάνατον, ἡκούσαμέν τε, 'γη εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση,' διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος τοῦ Gen. iii. 19. Θεοῦ Λόγος βουλήσει τοῦ Πατρὸς ἐνδιδύσκεται τὴν κτισθείσαν σάρκα, ζυα ην ενέκρωσεν δ πρώτος ἄνθρωπος διὰ της παραβάσεως, ταύτην αὐτὸς ἐν τῷ αἵματι τοῦ ίδίου σώματος ζωο- iii. 31. ποιήση, καὶ ἐγκαινίση 'ἡμιν δδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν,' ώς Heb. x. 20. είρηκεν ὁ ἀπόστολος, ' διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ,' "Όπερ καὶ ἐν έτέρφ σημαίνων, φησὶν, 'ωστε 2 Cor. v. 17. εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά.' Εὶ δὲ καινὴ κτίσις γέγονεν, ἔδει ταύτης τῆς κτίσεως πρωτόν τινα είναι άνθρωπος μεν οθν ψιλός και μόνον 'χοϊκὸς,' οΐοι γεγόναμεν ήμεις έκ της παραβάσεως, οὐκ ἠδύνατο τ Cor. xv. 47. είναι. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῆ πρώτη κτίσει ἄπιστοι γεγόνασιν οί ἄνθρωποι, καὶ δι' αὐτῶν ἀπώλετο ἡ πρώτη· χρεία δὲ ἦν ἄλλου Cp. Ath. in illud 'Omτοῦ ἀνανεοῦντος καὶ τὴν πρώτην, καὶ τὴν καινὴν γενομένην δια- nia, 2. τηρούντος. Οὐκοῦν φιλανθρώπως οὐχ ἔτερός τις, ἀλλ' ὁ Κύριος, άρχη της καινης κτίσεως κτίζεται δδός, και εικότως λέγει · Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν δδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ,' ἵνα μηκέτι Prov. viii. 22. κατὰ τὴν πρώτην ἐκείνην ὁ ἄνθρωπος πολιτεύηται, ἀλλ' ὡς ἀρχῆς ούσης καινής κτίσεως, και τὸν Χριστὸν έχοντες ταύτης 'ἀρχὴν δδων. τούτω λοιπον ακολουθωμεν λέγοντι 'Έγω είμι ή δδός.' John xiv. 6.

66. Εί γαρ, καθάπερ είρηται, δια την έκ νεκρών ανάστασιν

Τοῦτο γὰρ διδάσκων καὶ δ μακάριος ἀπόστολος ἐν τῆ πρὸς Κολοσσαείς, έλεγεν, ' αὐτός έστιν ἡ κεφαλή τοῦ σώματος, τῆς Col. i. 18. έκκλησίας, δε έστιν άρχη, πρωτότοκος έκ των νεκρών, ίνα γένηται έν πασιν αὐτὸς πρωτεύων.

> λέγεται καὶ διὰ ταύτην αὐτὸς ' ἀρχὴ,' τότε δὲ γέγονεν ἀνάστασις, ότε την ημετέραν σάρκα φέρων δέδωκεν ξαυτόν ύπερ ημών τώ θανάτω φανερον αν είη, ὅτι καὶ τὸ λεγόμενον ὑπ' αὐτοῦ, ' ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν,' οὐ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ τῆς ἐνσωμάτου παρουσίας αὐτοῦ σημαντικόν ἐστι. Τοῦ γὰρ σώματος ἴδιον ἢν ὁ θάνατος· καὶ ὥσπερ τοῦ σώματος ἴδιός ἐστιν ὁ θάνατος, ούτω της σωματικής παρουσίας ίδιον αν είη το λεγόμενον, · Κύριος έκτισέ με ἀρχην δδων αὐτοῦ. Τοῦ γὰρ Σωτήρος οὕτω κατά σάρκα κτισθέντος, καὶ άρχης γενομένου τῶν ἀνακτιζομένων, καὶ έχουτος ήμων την απαρχην, ην προσέλαβεν ανθρωπίνην σάρκα, ἀκολούθως μετ' αὐτὸν καὶ ὁ μέλλων λαὸς κτίζεται, λέγοντος τοῦ Δαβίδ, 'Γραφήτω αὕτη είς γενεὰν ετέραν, καὶ

λαδς δ κτιζόμενος αλνέσει τον Κύριον' καλ πάλιν έν τῷ ελκοστῷ Ib. xxi. (xxii.) πρώτω ψαλμώ, ' ἀναγγελήσεται τώ Κυρίω γενεά ή έρχομένη,

καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχθησομένω. δυ ἐποίησευ ὁ Κύριος. Οὐκέτι γὰρ ἀκουσόμεθα, 'ἢ δ' αν Gen. ii. 17. ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτω ἀποθανεῖσθε' ἀλλὰ, 'ὅπου John xiv. 3.

είμι έγω, και ύμεις έσεσθε" ωστε λέγειν ήμας, 'αὐτοῦ γάρ έσμεν ποίημα, κτισθέντες έπ' έργοις άγαθοις. Πάλιν τε, έπειδη τὸ 'ἔργον' τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ὁ ἄνθρωπος, τέλειος κτισθεὶς. έλλιπης γέγονε δια της παραβάσεως, και γέγονε τη άμαρτία νεκρός, απρεπές δε ήν μένειν το έργον του Θεου ατελές διδ

καὶ ἐδέοντο πάντες οἱ ἄγιοι περὶ τούτου λέγοντες ἐν τῷ ἐκατοστῷ τριακοστώ καὶ εβδόμω ψαλμώ, ' Κύριε, ἀνταποδώσεις ὑπερ ἐμοῦ٠

Κύριε, τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου μὴ παρίδης 'διὰ τοῦτο ὁ τέλειος τοῦ Θεοῦ Λόγος τὸ ἀτελὲς περιτίθεται σῶμα, καὶ λέγεται ' εἰς τὰ έργα κτίζεσθαι, τοα, άνθ' ήμων την όφειλην άποδιδούς, τὰ λείπουτα τῷ ἀνθρώπῳ δι' ἐαυτοῦ τελειώση. Ελειπε δὲ αὐτῷ ἡ άθανασία, καὶ ἡ εἰς τὸν παράδεισον δδός. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ

λεγόμενον παρά τοῦ Σωτήρος, ' Έγω σε εδόξασα επί της γης. John xvii. 4. τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὁ δέδωκάς μοι, ΐνα ποιήσω' καὶ πάλιν, 'τὰ Ib. v. 36.

iv. 33.

C. 35.

Ps. ci. (cii.)

Eph. ii. 10.

Cp. Ath. de Incarn, 6.

Ps. cxxxvii. (cxxxviii.) 8.

Cp. de Incarn. 20.

ἔργα, ὰ δέδωκέ μοι ὁ Πατηρ, ΐνα τελειώσω αὐτὰ, αὐτὰ τὰ ἔργα, ὰ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.' 'Α δὲ λέγει ἐνταῦθα ἔργα δεδωκέναι αὐτῷ τὸν Πατέρα εἰς τελείωσιν, ταῦτά ἐστι εἰς ὰ κτίζεται, λέγων ἐν ταῖς Παροιμίαις 'Κύριος ἔκτισέ με ἀρχην ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ' ἴσον γάρ ἐστι τὸ εἰπεῖν, 'ἔδωκέ μοι ὁ Πατηρ

τὰ ἔργα,' καὶ, 'ἔκτισέ με Κύριος εἰς ἔργα.'

67. Πότε οὖν ἔλαβε τὰ ἔργα εἰς τὸ τελειῶσαι, ὧ θεομάχοι; έκ γὰρ τούτου καὶ τὸ 'ἔκτισε' γυωσθήσεται. 'Κατὰ μὲυ οὖυ τὴν ἀρχὴν, ὅτε ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι αὐτὰ ἐποίει,' ἐὰν εἴπητε, ψεῦδός ἐστιν' οὔπω γὰρ ἦν γενόμενα φαίνεται δὲ λέγων, ως τὰ ἤδη ὄντα λαμβάνων. 'Αλλ' οὐδὲ τὸν πρὸ τοῦ γένηται ο Λόγος σαρξ χρόνον είπειν εύαγες, ίνα μη περιττή λοιπον αὐτοῦ ἡ ἐπιδημία φανῆ τούτων γὰρ χάριν καὶ ἡ ἐπιδημία έγένετο. Οὐκοῦν λείπει λοιπὸν εἰπεῖν ὅτι, ὅτε γέγονεν ανθρωπος, τότε έλαβε τὰ έργα τότε γὰρ αὐτὰ καὶ ἐτελείωσεν, ἰασάμενος τὰ τραύματα ἡμῶν, καὶ χαρισάμενος ἡμῖν τὴν ἐκ νεκρων ἀνάστασιν. Εὶ δὲ ὅτε γέγονεν ὁ Λόγος σὰρξ, τότε έδόθη αὐτῷ τὰ ἔργα, δῆλου ὅτι, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, τότε καὶ εἰς τὰ ἔργα κτίζεται. Οὐκ ἄρα τῆς οὐσίας αὐτοῦ σημαντικόν ἐστι τὸ 'ἔκτισεν,' ὥσπερ πολλάκις εἴρηται, ἀλλὰ τῆς c. 45, etc. σωματικής αὐτοῦ γενέσεως. Τότε γὰρ διὰ τὸ γεγενήσθαι ἀπὸ της παραβάσεως ἀτελη και χωλα τὰ έργα, λέγεται σωματικώς ότι 'κτίζεται,' Ίνα, τελειώσας αὐτὰ καὶ δλόκληρα ποιήσας, παραστήση τῷ Πατρὶ τὴν ἐκκλησίαν, ώς εἶπεν ὁ ἀπόστολος, ' μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ζνα ἢ Ερh. v. 27. άγία καὶ ἄμωμος.' Τετελείωται οὖν ἐν αὐτῷ καὶ ἀποκατεστάθη, ώσπερ ην καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν γεγονὸς, τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ μείζουι μαλλον 'χάριτι' ἀναστάντες γὰρ ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι Rom. v. 15. φοβούμεθα θάνατον, άλλ' εν Χριστώ βασιλεύσομεν άεὶ εν τοῖς οὐρανοίς. Τοῦτο δὲ γέγονεν, ἐπειδή αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ίδιος καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡν ἐνεδύσατο τὴν σάρκα, καὶ γέγονεν Cp. i. 39. ἄνθρωπος. Εἰ γὰρ, κτίσμα ὢν, ἐγεγόνει ἄνθρωπος, ἔμενεν οὐδὲν άντον ὁ ἄνθρωπος, ὥσπ ϵ ρ καὶ ἦν, οὐ συναφθ ϵ ὶς τ $\hat{\varphi}$ Θ $\epsilon\hat{\varphi}$. Π $\hat{\omega}$ ς c. 41; iii. 33; de Incarn. 13. γὰρ ἂν, ποίημα ὢν, διὰ ποιήματος συνήπτετο τῷ κτίστη; ἡ ποία βοήθεια παρά των δμοίων τοις δμοίοις γένοιτ' αν, δεομένων καλ αὐτῶν τῆς αὐτῆς βοηθείας; πῶς δὲ, εἴπερ κτίσμα ἦν ὁ Λόγος,

την ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ λῦσαι δυνατὸς ην, καὶ ἀφείναι την ἀμαρτίαν, γεγραμμένου παρὰ τοῖς προφήταις, ὅτι τοῦτο Θεοῦ

Micah vii. 18. ἐστι; 'Τίς γὰρ Θεὸς ὥσπερ σὺ, ἐξαίρων ἁμαρτίας, καὶ ὑπερ-Gen. iii. 19. βαίνων ἀνομίας;' 'Ο μὲν γὰρ Θεὸς εἶπε, ' γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση' οἱ δὲ ἄνθρωποι γεγόνασι θνητοί. Πῶς τοίνυν οἶόν τε ἦν παρὰ τῶν γενητῶν λυθῆναι τὴν ἁμαρτίαν; ἀλλ' ἔλυσέ γε

John viii. 36. αὐτὸς ὁ Κύριος, ὡς εἶπεν αὐτὸς, 'ἐὰν μὴ ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώση,' καὶ ἔδειξεν ἀληθῶς ὁ Υἱὸς ὁ ἐλευθερώσας, ὡς οὐκ ἔστι κτίσμα, οὐδὲ τῶν γενητῶν, ἀλλὰ ἴδιος Λόγος, καὶ εἰκὼν τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας, τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἀποφηναμένου, καὶ 'ἀφιέντος μόνου τὰς ἁμαρτίας.' Ἐπειδὴ γὰρ εἴρηται ἐν τῷ ^{11.7}

λόγφ, 'γη εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση,' ἀκολούθως δι' αὐτοῦ τοῦ Λόγου καὶ ἐν αὐτῷ ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ λύσις τῆς κατακρίσεως

γεγένηται.

Cp.de Incarn. μηδ' ὅλως ἐπιδημήσαντος αὐτοῦ, μόνον εἰπεῖν ὁ Θεὸς, καὶ λῦσαι

τὴν κατάραν. 'Αλλὰ σκοπεῖν δεῖ τὸ τοῖς ἀνθρώποις λυσιτελοῦν, καὶ μὴ ἐν πᾶσι τὸ δυνατὸν τοῦ Θεοῦ λογίζεσθαι ἐπεὶ
ἢδύνατο καὶ πρὸ τῆς Νῶε κιβωτοῦ τοὺς τότε παραβάντας ἀνθρώπους ἀπολέσαι ἀλλὰ μετὰ τὴν κιβωτὸν πεποίηκεν. 'Ηδύνατο
καὶ χωρὶς Μωσέως καὶ μόνον εἰπεῖν, καὶ ἐξαγαγεῖν τὸν λαὸν ἐξ
Αἰγύπτον ἀλλὰ συνέφερε διὰ Μωσέως. 'Ηδύνατο καὶ χωρὶς
τῶν κριτῶν σώζειν τὸν λαὸν ὁ Θεός ἀλλὰ συνέφερε τοῖς λαοῖς
κατὰ καιρὸν ἐγείρεσθαι κριτὴν αὐτοῖς. 'Ηδύνατο καὶ ἐξ ἀρχῆς ὁ
Σωτὴρ ἐπιδημῆσαι, ἡ ἐλθὼν μὴ παραδοθῆναι Πιλάτφ ἀλλὰ καὶ
Heb. ix. 26. 'ἐπὶ συντελεία τῶν αἰώνων' ἦλθε, καὶ ζητούμενος εἶπεν, ' Ἐγώ

Heb. ix. 26. 'ἐπὶ συντελεία τῶν αἰώνων' ἦλθε, καὶ ζητούμενος εἶπεν, ' Εγώ John xviii. 5. εἰμι.' 'Ο γὰρ ποιεί, τοῦτο καὶ συμφέρει τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἄλλως οὐκ ἔπρεπε γενέσθαι' καὶ ὅπερ δὲ συμφέρει καὶ πρέπει,

Matt. xx. 28. τούτου καὶ πρόνοιαν ποιείται. Ἡλθε γοῦν, 'οὐχ ἵνα διακονηθῆ, ἀλλ' ἵνα διακονήση,' καὶ τὴν ἡμῶν ἐργάσηται σωτηρίαν. 'Αμέλει δυνάμενος ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ λαλῆσαι τὸν νόμον, εἶδεν ὅτι
λυσιτελεῖ τοῖς ἀνθρώποις ἀπὸ τοῦ Σινᾶ λαλῆσαι καὶ τοῦτο
πεποίηκεν, ἵνα καὶ Μωσῆς ἀναβῆναι δυνηθῆ, κἀκεῖνοι τὸν λόγον
ἐγγύθεν ἀκούοντες μᾶλλον πιστεῦσαι δυνηθῶσι. Πλὴν καὶ τὸ

εύλογον του γενομένου θεωρείν έξεστιν εντεύθεν εί δια τὸ δυνατὸν εἰρήκει, καὶ ἐλέλυτο ἡ κατάρα, τοῦ μὲν κελεύσαντος ἡ δύναμις ἐπεδείκνυτο, ὁ μέντοι ἄνθρωπος τοιοῦτος ἐγίνετο, οίος ἡν καὶ ὁ ᾿Αδὰμ πρὸ τῆς παραβάσεως, ἔξωθεν λαβων τὴν χάριν, καὶ μη συνηρμοσμένην έχων αὐτην τῷ σώματι τοιοῦτος γὰρ ὢν καὶ τότε τέθειτο εν τῷ παραδείσῳ τάχα δε καὶ χείρων εγίνετο, ὅτι καὶ παραβαίνειν μεμάθηκεν. *Ων τοίνυν τοιοῦτος, εἰ καὶ παρα- iii. 33. πέπειστο ύπο του όφεως, εγίνετο πάλιν χρεία 'προστάξαι τον Θεον και λύσαι την κατάραν' και ούτως είς ἄπειρον εγίνετο ή χρεία, καὶ οὐδὲν ήττον οἱ ἄνθρωποι ἔμενον ὑπεύθυνοι, δουλεύουτες τη άμαρτία ἀεὶ δὲ άμαρτάνοντες, ἀεὶ ἐδέοντο τοῦ συγχωρούντος, καὶ οὐδέποτε ήλευθερούντο, σάρκες ὄντες καθ' ξαντούς, καὶ ἀεὶ ἡττώμενοι τῷ νόμω διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός.

69. Πάλιν τε εί κτίσμα ήν ὁ Υίὸς, ἔμενεν ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν ηττου θυητός, μη συναπτόμενος τώ Θεώ οὐ γὰρ κτίσμα συνηπτε τὰ κτίσματα τῷ Θεῷ, ζητοῦν καὶ αὐτὸ τὸν συνάπτοντα. οὐδὲ τὸ μέρος τῆς κτίσεως σωτηρία τῆς κτίσεως αν εἴη, δεόμενον καὶ αὐτὸ σωτηρίας. "Ινα οὖν μηδὲ τοῦτο γένηται, πέμπει τον ξαυτού Υίον, και γίνεται υίος ανθρώπου, την κτιστην σάρκα λαβών τν', επειδή πάντες είσιν ύπεύθυνοι τῷ θανάτω, ἄλλος ὢν τῶν πάντων, αὐτὸς ὑπὲρ πάντων τὸ ἴδιον σῶμα τῷ θανάτῳ Cp. i. 41. προσενέγκη, καὶ λοιπὸν, ως πάντων δι' αὐτοῦ ἀποθανόντων, δ μεν λόγος της αποφάσεως πληρωθή (πάντες γαρ απέθανον εν 2 Cor. v. 15. Χριστώ') πάντες δε δι' αὐτοῦ γένωνται λοιπον ελεύθεροι μεν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς δι' αὐτὴν κατάρας, ἀληθῶς δὲ διαμείνωσιν είσαει αναστάντες έκ νεκρών, και αθανασίαν και αφθαρσίαν ενδυσάμενοι. Τοῦ γὰρ Λόγου ενδυσαμένου τὴν σάρκα, καθώς πολλάκις δέδεικται, πᾶν μεν δῆγμα τοῦ ὄφεως δι' ὅλου κατεσβέννυτο ἀπ' αὐτῆς εί τι ἐκ τῶν σαρκικῶν κινημάτων άνεφύετο κακόν, έξεκόπτετο, καὶ συνανηρείτο τούτοις δ τῆς άμαρτίας ἀκόλουθος θάνατος, ώς αὐτὸς ὁ Κύριός φησιν, 'ἔρχε- John xiv. 30. ται δ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ οὐδὲν εῦρίσκει ἐν ἐμοί. καὶ, 'εἰς τοῦτο γὰρ ἐφανερώθη,' ὡς ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης, 'ἴνα 1 John iii. 8. λύση τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. Τούτων δὲ λυθέντων ἀπὸ τῆς

σαρκός, πάντες οΰτω κατά την συγγένειαν της σαρκός ήλευθερώθημευ, καὶ λοιπου συνήφθημευ καὶ ἡμεῖς τῷ Λόγφ. Συναφθέντες

δὲ τῷ Θεῷ, οὐκέτι μὲν ἐπὶ γῆς ἀπομένομεν, ἀλλ' ὡς αὐτὸς John xiv. 3. εἶπεν, 'ὅπου αὐτὸς, καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα' καὶ λοιπὸν οὖτε τὸν όφιν έτι φοβηθησόμεθα κατηργήθη γάρ, έν τῆ σαρκὶ δι-

Matt. iv. 10. ωχθεὶς παρὰ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἀκούσας, 'Τπαγε ὀπίσω μου, Σατανα καὶ ούτως έξω τοῦ παραδείσου τυγχάνει βαλλόμενος εὶς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον οὕτε δὲ γυναίκα παραπείθουσαν φυλαξό-

μεθα ' έν γὰρ τῆ ἀναστάσει οὖτε γαμοῦσιν, οὖτε γαμίζονται, Ib. xxii. 30. άλλ' είσὶν ως ἄγγελοι' καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ 'καινὴ κτίσις' Gal. vi. 15. έσται, καὶ 'οὖτε ἄρσεν, οὖτε θῆλυ,' ἀλλὰ 'πάντα καὶ ἐν πᾶσιν' Ib. iii. 28. Col. iii. 11.

έσται δ Χριστός. Ένθα δε δ Χριστός, ποίος φόβος ή ποίος

γὰρ κτίσμα, κτίσμα ὢν καὶ ὁ διάβολος, εἶχεν ἀεὶ τὴν μάχην· καὶ μέσος ὢν ὁ ἄνθρωπος, ὕποπτος ἦν ἀεὶ τῷ θανάτῳ, μὴ ἔχων

κίνδυνος έτι γενήσεται; 70. Τοῦτο δὲ οὐκ αν ἐγεγόνει, εἰ κτίσμα ἦν ὁ Λόγος. Πρὸς

έν ῷ καὶ δι' οὖ συναφθεὶς τῷ Θεῷ ἐλεύθερος παντὸς φόβου γένηται. "Οθεν ή αλήθεια δείκνυσι μη είναι των γενητων τον Λόγον, άλλα μαλλον τούτων αὐτὸν δημιουργόν ούτω γαρ καὶ προσελάβετο τὸ γενητὸν καὶ ἀνθρώπινον σῶμα, ΐνα τοῦτο ὡς δημιουργός ανακαινίσας, εν εαυτώ θεοποιήση, και ούτως είς Cp. i. 42. βασιλείαν οὐρανῶν εἰσαγάγη πάντας ἡμᾶς καθ' ὁμοιότητα ἐκείνου. Οὐκ αν δε πάλιν εθεοποιήθη κτίσματι συναφθείς δ ανθρωπος, εὶ μὴ Θεὸς ἦν ἀληθινὸς ὁ Υίός καὶ οὐκ αν παρέστη τῷ Πατρί δ ἄνθρωπος, εἰ μὴ φύσει καὶ ἀληθινὸς ἦν αὐτοῦ Λόγος δ ένδυσάμενος τὸ σῶμα. Καὶ ὥσπερ οὐκ αν ήλευθερώθημεν ἀπὸ Cited in Theod. Dial. της άμαρτίας και της κατάρας, εί μη φύσει σαρξ ην ανθρωπίνη, ην ένεδύσατο ὁ Λόγος (οὐδὲν γὰρ κοινὸν ην ημίν πρὸς τὸ ἀλλό-

Cp. iii. 43.

Cp. Ep. ad Epict. 2.

φύσιν της θεότητος συνάψη τον φύσει ἄνθρωπον, καὶ βεβαία γένηται ή σωτηρία και ή θεοποίησις αὐτοῦ. Οὐκοῦν οἱ ἀρνούμενοι έκ τοῦ Πατρός είναι φύσει καὶ ίδιον αὐτοῦ τῆς οὐσίας τὸν

Υίου αρυείσθωσαν και άληθινην σάρκα ανθρωπίνην αὐτον είληφέναι εκ Μαρίας της αειπαρθένου. Οὐδεν γαρ πλέον ήμιν κέρδος τοις ανθρώποις ην, εί μήτε αληθινός και φύσει ην Υίος τοῦ Θεοῦ ὁ Λόγος, μήτε ἀληθινή σὰρξ ήν, ην προσελάβετο.

τριον') οὔτως οὖκ αν ἐθεοποιήθη ὁ ἄνθρωπος, εἰ μὴ φύσει ἐκ τοῦ Πατρός καὶ ἀληθινός καὶ ἴδιος αὐτοῦ ἢν ὁ Λόγος, ὁ γενόμενος σάρξ. Διὰ τοῦτο γὰρ τοιαύτη γέγονεν ἡ συναφὴ, ἴνα τῷ κατὰ 'Αλλ' ἔλαβέ γε ἀληθινὴν σάρκα, κἂν μαίνηται Οὐαλεντῖνος' ἢν Cp. Ath. ad γὰρ καὶ φύσει καὶ ἀληθινὸς Θεὸς ὁ Λόγος, κἂν μαίνωνται οἱ 'Αρειομανῖται' καὶ ἐν ἐκείνῃ γέγονεν ἡμῶν ἡ ἀρχὴ τῆς καινῆς κτίσεως, κτισθεὶς ἄνθρωπος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τὴν ὁδὸν ἡμῖν ἐκείνην ἐγκαινίσας, ὧσπερ εἴρηται.

71. Οὔτε οὖν κτίσμα ἐστὶν ὁ Λόγος, οὖτε ἔργον ταὐτὸν γάρ έστι κτίσμα καὶ ποίημα, καὶ έργου καὶ εἴπερ κτίσμα καὶ ποίημα ην, ην αν και έργον. Δια τουτο γουν ουδε είρηκεν, εκτισέ με έργου, ούδε, 'σύν τοις έργοις εποίησεν,' Ίνα μη τη φύσει καὶ τῆ οὐσία κτίσμα είναι δόξη οὕτε ὅτι, 'διὰ τὸ ποιῆσαί με έργα, έκτισεν, Ίνα μη πάλιν κατά την κακόνοιαν των ασεβών ώς όργανον δι' ήμας γενόμενος νομισθή· ἀλλ' οὐδ' ὅτι ΄ πρὸ τῶν Cp. i. 26. έργων έκτισε με' ανήγγειλεν, ίνα μη, ωσπερ εστί γεννημα ων πρὸ πάντων, οὕτω καὶ κτιζόμενος πρὸ τῶν ἔργων, ταὐτὸν ποιήση νομίζεσθαι τὸ 'γέννημα' καὶ τὸ 'ἔκτισεν' ἀλλὰ μετὰ παρατηρήσεως ἀκριβοῦς, 'είς ἔργα' εἴρηκεν' ἴσον τῷ εἰπεῖν, 'εἰς σάρκα με πεποίηκεν ὁ Πατὴρ γενέσθαι ἄνθρωπον." ὥστε καὶ ἐκ τούτου πάλιν δείκυυσθαι μη είναι έργον αὐτὸν, ἀλλὰ γέννημα. 'Ως γὰρ ὁ εἰσερχόμενος εἰς οἰκίαν οὐκ ἔστι μέρος τῆς οἰκίας, άλλὰ ἄλλος ἐστὶ παρὰ τὴν οἰκίαν οὕτως ὁ εἰς τὰ ἔργα κτιζόμενος άλλος αν είη την φύσιν παρα τα έργα· έπει ει καθ' ύμας δ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἔργον ἐστὶν, ὧ 'Αρειανοί, ἐν ποία ἄρα χειρί καὶ σοφία γέγονε καὶ αὐτός; πάντα γὰρ τὰ γενόμενα ἐν τῆ χειρὶ καὶ ἐν σοφία τοῦ Θεοῦ γέγονε, λέγοντος μὲν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ' ή χείρ μου ἐποίησε ταῦτα πάντα·' τοῦ δὲ Δαβὶδ ψάλλοντος, Isa. lxvi. 2. ' Καὶ σὺ κατ' ἀρχὰς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ τὰ ἔργα Ps. ci. (cii.) τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί καὶ πάλιν ἐν τῷ ἑκατοστῷ ^{25} . τεσσαρακοστώ δευτέρω ψαλμώ, ' Εμνήσθην ήμερων άρχαίων, Ib. exlii. καὶ ἐμελέτησα ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου, ἐν ποιήμασι τῶν χειρῶν σου έμελέτων.' Οὐκοῦν εὶ ἐν χειρὶ τοῦ Θεοῦ τὰ ποιήματα εἰργάσθη, γέγραπται δὲ, ὅτι ὁ πάντα διὰ τοῦ Λόγου ἐγένετο, καὶ John i. 3. χωρίς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἔν' καὶ πάλιν, 'εἶς Κύριος 'Ιησοῦς, 1 Cor. viii. 6. δι' οὖ τὰ πάντα,' καὶ ὅτι 'ἐν αὐτῷ τὰ πάντα συνέστηκεν' Col.i. 17. τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σοφία. Τοῦτο γινώσκοντες καὶ οἱ ἐν Βαβυλῶνι νενόμενοι μάρτυρες, 'Ανανίας, 'Αζαρίας, Μισαήλ, έλέγχουσι τήν

Children 54.

Song of Three 'Αρειανην ἀσέβειαν. Εἰπόντες γὰρ, 'Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου του Κύριου ' τὰ μὲυ ἐυ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ πᾶσαν την κτίσιν, ως έργα κατέλεξαν του δε Υίον ουκ ωνόμασαν ου γὰρ εἰρήκασιν, Εὐλόγει, Λόγε, καὶ ὅμνει, Σοφία' ἔνα δείξωσιν ότι τὰ μὲν ἄλλα πάντα ύμνοῦντά ἐστι, καὶ ἔργα ἐστί ὁ δὲ Λόγος οὐκ ἔστιν ἔργον οὐδὲ τῶν ὑμνούντων, ἀλλὰ σὺν τῷ Πατρὶ ύμνούμενος, καὶ προσκυνούμενός έστι καὶ θεολογούμενος, Λόγος μεν αὐτοῦ καὶ Σοφία ὢν, των δε έργων δημιουργός. Τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν Ψαλμοῖς μετὰ καλλίστης διαστολής εἴρηκεν, ὅτι · εὐθὺς ὁ Λόγος τοῦ Κυρίου, καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει·

> έγεγόνει, καὶ οὖτ' αν διέστελλεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἔργων ἡ γραφὴ, οὖτε τὰ μὲν 'ἔργα' ἀνόμαζε, τὸν δὲ 'Λόγον καὶ σοφίαν ἰδίαν τοῦ

Ps. xxxii. (XXXIII.) 4. Ib. ciii. (civ.) καθάπερ καὶ ἐν ἐτέρφ φησὶν, ' ʿΩς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου,

Κύριε πάντα εν σοφία εποίησας. 72. Εί δὲ ἔργον ἦν ὁ Λόγος, πάντως αν καὶ αὐτὸς 'ἐν σοφία

Θεοῦ' εὐηγγελίζετο. Νῦν δὲ, διαστέλλουσα τῶν ἔργων αὐτὸν, ἡ γραφή δείκυυσιν ὅτι τῶν ἔργων δημιουργός ἐστιν ἡ Σοφία, καὶ οὐκ ἔργον. Ταύτη τῆ διαστολή καὶ ὁ Παῦλος κέχρηται γράφων Heb.iv,12,13. Έβραίοις 'ζων γαρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργης, καὶ τομώτερος ύπερ πασαν μάχαιραν δίστομον, και διικνούμενος άχρι μερισμοῦ ψυχής καὶ πυεύματος, άρμῶυ τε καὶ μυελῶυ, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανής ένώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοις αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμιν ὁ λόγος. 'Ιδοὺ γὰρ τὰ μὲν γενητά ' κτίσιν' ωνόμασε τον δε Υίον 'Λόγον' οίδεν όντα του Θεου, ώς άλλου όντος αὐτοῦ παρὰ τὰ κτίσματα. Πάλιν δὲ λέγων, ' πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς δυ ἡμιν ὁ λόγος, ἄλλου αὐτὸν είναι σημαίνει των πάντων. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ μὲν κρίνει, τῶν δὲ γενητῶν πάντων ἕκαστος Rom. viii 2x ὑπεύθυνός ἐστιν αὐτῷ διδόναι λόγον. Οὕτως ἄρα καὶ 'τῆς κτίσεως πάσης συστεναζούσης ήμεν είς τὸ ελευθερωθηναι ἀπὸ

της δουλείας της φθορας, άλλος των κτισμάτων δείκνυται είναι ό Υίός. Εί γὰρ ἢν κτίσμα, είς ἢν καὶ αὐτὸς τῶν στεναζόντων, καὶ δεόμενος τοῦ υίοποιοῦντος καὶ ἐλευθεροῦντος καὶ αὐτὸν μετὰ πάντων. Εί δὲ πᾶσα μὲν ἡ κτίσις συστενάζει ἐλευθερίας χάριν της ἀπὸ της φθορας της δουλείας, ὁ δὲ Υίὸς οὐκ ἔστι τῶν στενα-

ζόντων, οὐδὲ τῶν δεομένων ἐλευθερίας, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὁ i. 39. νἱοποιῶν καὶ ἐλευθερῶν τὰ πάντα, λέγων τοῖς τότε Ἰουδαίοις, 'ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῆ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα' ὁ δὲ νἱὸς John viii. 35. μένει εἰς τὸν αἰῶνα' ἐὰν οὖν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε' λευκότερον φωτὸς ἀποδείκνυται καὶ ἐκ τούτων, ὅτι οὐκ ἔστι κτίσμα ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλ' Υἱὸς ἀληθινὸς καὶ φύσει γνήσιος τοῦ Πατρός. Περὶ μὲν οὖν τοῦ 'Κύριος Cp. c. 45. ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν,' εἰ καὶ δι' ὀλίγων, ἀλλ' ἱκανά ἐστιν, ὥς γε νομίζω, πρόφασιν παρασχεῖν ταῦτα τοῖς λογιωτέροις πλείονα κατασκευάζειν εἰς ἀναίρεσιν τῆς 'Αρειανῆς αἰρέσεως' ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν ἑξῆς στίχον ἀναγινώσκοντες οἱ αἰρετικοὶ, κακῶς καὶ περὶ (9.) τούτον ἐνθυμούμενοι, νομίζουσιν, ἐπειδὴ γέγραπται, 'πρὸ τοῦ Prov. viii. 23. αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με,' εἰς τὴν θεότητα τοῦ Λόγον καὶ μὴ εἰς τὴν ἔνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν εἰρῆσθαι καὶ ταῦτα, ἀναγκαῖον, καὶ τοῦτον τὸν στίχον διαλύοντας, δείξαι τὴν πλάνην ἐκείνων.

73. Γέγραπται, 'δ Θεός τη Σοφία έθεμελίωσε την γην' εί Ιδ. iii, 19. τοίνυν τη Σοφία ή γη τεθεμελίωται, πως δ θεμελιών θεμελιούται; άλλὰ παροιμιωδώς έστιν είρημένον καὶ τούτο καὶ δεί καὶ τούτου τὸν νοῦν ζητεῖν, ἵνα γινώσκωμεν, ὅτι τῆ μὲν Σοφία ό Πατήρ δημιουργεί, καὶ θεμελιοί τὴν γῆν εἰς τὸ είναι έδραίαν καλ διαμένειν αὐτήν αὐτή δὲ ή Σοφία ἐθεμελιοῦτο εἰς ἡμᾶς, ἵνα άρχη και θεμέλιος της καινης ήμων κτίσεως και ανακαινίσεως γένηται. Οὐκ εἴρηκε γοῦν οὐδὲ ἐν τούτοις, 'πρὸ τοῦ αἰώνος Λόγον η Υίον με πεποίηκεν, Ίνα μη ως αρχην έχη του ποιείσθαι: τοῦτο γὰρ πρὸ πάντων δεῖ ζητεῖν, εἰ Υίός ἐστι, καὶ περὶ τούτου Cp. c. s. τας γραφας προηγουμένως έρευναν. Τοῦτο γαρ και των αποστόλων ερωτηθέντων δ Πέτρος απεκρίνατο, λέγων, 'Σὰ εῖ δ Matt. xvi, 16. Χριστὸς, ὁ Υίὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ' τοῦτο γὰρ καὶ ὁ πατὴρ της 'Αρειανης αιρέσεως εν πρώτοις ηρώτησεν, ' εί Υίὸς εί τοῦ ΙΔ. iv. 6. Θεοῦ ' ἤδει γὰρ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἡ ἀλήθεια, καὶ τὸ κύριον τῆς πίστεως ήμων και ότι, εαν μεν αυτός ή ο Υίος, τέλος έξει ή διαβολική τυραννίς έαν δε κτίσμα ή, είς έστι και αὐτὸς τῶν ἐκ τοῦ 'Αδὰμ τοῦ ἀπατηθέντος παρ' αὐτοῦ, καὶ οὐδεμία φροντὶς ἦν αὐτώ. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ τότε Ἰουδαίοι ἢγανάκτουν, ὅτι ὁ Κύριος Υίον Θεοῦ ξαυτον, καὶ 'Πατέρα ἴδιον ἔλεγεν ξαυτοῦ' είναι τον John v. 18. Θεόν. Εί γὰρ ἢυ ξαυτὸν ξυα τῶν κτισμάτων εἰρηκως, ἢ ὅτι

' ποίημά εἰμι,' οὐκ ἐξενίζοντο ἀκούοντες, οὐδὲ βλασφημίαν ἐνόμιζου τὰ τοιαῦτα ρήματα, εἰδότες καὶ ἀγγέλων ἐπιδημίαν γενομένην πρός τους πατέρας άλλ' ἐπειδή Υίον ἑαυτον ἔλεγεν, έθεώρουν μη κτίσματος είναι τὸ τοιοῦτον γνώρισμα, ἀλλὰ θεό-

τητος καὶ φύσεως πατρικής.

74. Έδει τοίνυν τοὺς 'Αρειανοὺς, κᾶν τὸν πατέρα ξαυτών τὸν διάβολον μιμουμένους, περιεργάζεσθαι καὶ εἰ μὲν εἴρηκε, ' Λόγον ή Υίόν με έθεμελίωσε,' φρονείν ώς φρονουσιν' εί δε μή ούτως είρηκε, μη έπινοείν έαυτοίς τὰ μη όντα. Οὐ γὰρ είρηκε, ' πρὸ τοῦ αἰῶνος Λόγον ἡ Υἰόν με ἐθεμελίωσεν,' ἀλλ' ἁπλῶς, ' έθεμελίωσε με,' Ίνα δείξη πάλιν, καθάπερ εΐπον, ὅτι οὐ δί' ξαυτόν, διὰ δὲ τοὺς ἐποικοδομουμένους ἐπ' αὐτόν παροιμιωδώς καὶ τοῦτο λέγει. Τοῦτο γὰρ είδως καὶ ὁ ἀπόστολος γράφει, 1 Cor. iii. 11, ' Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ος έστιν Ίησους Χριστός. Εκαστος δε βλεπέτω, πως έποικοδομεί.' 'Ανάγκη δε του θεμέλιου τοιούτου είναι, οία και τά έποικοδομούμενά έστιν, Ίνα καὶ συναρμολογεῖσθαι δυνηθή. Λόγος μεν οῦν ὢν, ἡ Λόγος ἐστὶν, οὐκ ἔχει τοιούτους, οἶός ἐστι καὶ αὐτὸς, τοὺς συναρμολογουμένους αὐτῷ μονογενης γάρ ἐστιν άνθρωπος δε γενόμενος, έχει τοὺς όμοίους, ών καὶ τὴν όμοίαν ένεδύσατο σάρκα. Οὐκοῦν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον 'θεμελιοῦται,' ίνα καὶ ἡμεῖς ἐπ' αὐτὸν ὡς 'λίθοι τίμιοι' ἐποικοδομεῖσθαι δυνηθωμεν, καὶ γενώμεθα 'ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν οἰκοῦντος άγίου Πνεύματος.' "Ωσπερ δε θεμέλιος αὐτὸς, ἡμεῖς δε λίθοι ἐποικοδομούμενοι έπ' αὐτὸν, οὕτως αὐτὸς πάλιν 'ἄμπελός' ἐστιν, ἡμεῖς δὲ ώς 'κλήματα' συνημμένα, οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος (ἀδύνατον γὰρ τοῦτό γε), ἀλλὰ πάλιν κατὰ τὸ ἀνθρώπινου δμοια γὰρ είναι δεί τὰ κλήματα τῆ ἀμπέλω· ἐπεὶ καὶ ἡμειs ομοιοι κατά την σάρκα τυγχάνομεν όντες αὐτοῦ. *Αλλως τε ανθρώπινα φρονούντας τους αίρετικούς, ανθρωπίνοις παραδείγμασι διελέγχειν προσήκει διὰ τῶν αὐτῶν λόγων. Οὐκ εἴρηκε γοῦν ὅτι ΄ θεμέλιόν με πεποίηκεν, Ἰνα μὴ, ὡς ποιήματος καὶ άρχην έχουτος αὐτοῦ τοῦ γίνεσθαι, κἂν ἐν τούτφ πρόφασιν ευρωσιν αναίσχυντον προς ασέβειαν αλλ' ότι έθεμελίωσέ

με. Τὸ δὲ θεμελιούμενον θεμελιοῦται μὲν διὰ τοὺς ἐπιβαλλομένους έπ' αὐτὸ λίθους γίνεται δὲ οὐχ ἄπλῶς, ἀλλ' ὅταν ἐξ

Cp. c. 8; iii. 41, 45, 52.

ı Cor. iii. 12, 16

John xv. z.

όρους μετενεχθη λίθος, καὶ εἰς τὸ βάθος της γης κατατεθη.
Καὶ ἔως μὲν ἐν τῷ ὅρει λίθος ἐστὶν, οὖπω τεθεμελίωται ἐπειδὰν δὲ ἡ χρεία ἀπαιτη, καὶ μετενεχθη, καὶ περιβάληται τὸ βάθος της γης, τότε λοιπὸν, εἰ λάβοι φωνὴν ὁ λίθος, εἴποι ἄν,
'νῦν ἐθεμελίωσέ με, ὁ ἐξ ὅρους ὧδε μεταθείς.' Οὐκοῦν οὐχ ὁ Κύριος καὶ ὅτε τεθεμελίωται, ἀρχὴν ἔχει τοῦ εἶναι (ην γὰρ καὶ πρὸ τούτου Λόγος) ἀλλ' ὅτε τὸ ἡμέτερον ἐνεδύσατο σῶμα, ὅπερ ἐκ Μαρίας τμηθὲν ἔλαβε, τότε φησὶν, ' ἐθεμελίωσέ με' ἴσον τῷ εἰπεῖν, ' Λόγον ὅντα με περιέβαλε γηἱνφ σώματι.' Οὕτω γὰρ δι' ἡμᾶς θεμελιοῦται, τὰ ἡμῶν ἀναδεχόμενος, ἵνα ἡμεῖς, ὡς σύσσωμοι συναρμολογούμενοι καὶ συνδεθέντες ἐν αὐτῷ διὰ τῆς ὁμοιώσεως τῆς σαρκὸς, ' εἰς ἄνδρα τέλειον' καταντήσαντες, Ερh. iv. 13. ἀθάνατοι καὶ ἄφθαρτοι διαμείνωμεν.

75. Τὸ δὲ, 'πρὸ τοῦ αἰωνος,' καὶ, 'πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, καὶ, 'πρὸ τοῦ ὄρη έδρασθηναι,' μηδένα ταραττέτω πάνυ Prov. viii. 23γαρ καὶ τοῦτο καλῶς συνηψε τῷ " ἐθεμελίωσε,' καὶ τῷ ' ἔκτισε',' 25. τοῦτο γὰρ πάλιν τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας ἄπτεται. Ἡ γὰρ Cp. c. 51. παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἰς ἡμᾶς γενομένη 'χάρις' ἄρτι μὲν 'ἐπεφάνη,' Τit. ii. 11. ώς είπεν ὁ ἀπόστολος, καὶ γέγονεν ἐπιδημήσαντος αὐτοῦ· προητοίμαστο δε αύτη και πριν γενέσθαι ήμας, μαλλον δε και πρό της καταβολης του κόσμου και ή αιτία χρηστή και θαυμαστή πως έστιν. Οὐκ ἔπρεπε τὸν Θεὸν ὕστερον περὶ ἡμῶν βουλεύεσθαι, Ίνα μὴ ώς ἀγνοῶν τὰ καθ' ἡμᾶς φαίνηται. Κτίζων τοίνυν ήμας δια του ίδίου Λόγου ό των όλων Θεός, και είδως τα ήμων ύπερ ήμας, προγινώσκων τε ὅτι, 'καλοὶ' γενόμενοι, ὕστερον Gen. i. 31. παραβάται της έντολης έσόμεθα, και έκ τοῦ παραδείσου έκβληθησόμεθα διὰ τὴν παρακοὴν, φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς ὧν, προετοιμάζει εν τῷ ἰδίφ Λόγφ, δι' οὖ καὶ ἔκτισεν ἡμᾶς, τὴν περὶ τῆς Cp. c. 54. σωτηρίας ήμων οἰκονομίαν, Ίνα, καν ἀπατηθέντες παρά τοῦ όφεως ἐκπέσωμεν, μὴ τέλεον ἀπομείνωμεν νεκροὶ, ἀλλ' ἔχοντες Cp. i. 43. έν τῷ Λόγφ τὴν προητοιμασμένην ἡμῖν λύτρωσίν τε καὶ σωτηρίαν, πάλιν ἀναστάντες, ἀθάνατοι διαμείνωμεν, ὅταν αὐτὸς ὑπὲρ ήμων 'ἀρχὴ των δδων κτισθή,' καὶ δ 'πρωτότοκος τής κτίσεως' γένηται 'πρωτότοκος άδελφων,' καὶ αὐτὸς 'ἀπαρχὴ των νεκρων' αναστή. Τοῦτο Παῦλος ὁ μακάριος απόστολος γράφων διδάσκει τὸ γὰρ ἐν ταις Παροιμίαις, 'πρὸ τοῦ αἰωνος,' καὶ 'πρὸ

τοῦ τὴν γῆν γενέσθαι,' διερμηνεύων, οὕτω φησὶ πρὸς μεν Τιμό-2 Tim. i. 8-10. θεον ' Συγκακοπάθησον τῷ εὐαγγελίφ κατὰ δύναμιν Θεοῦ, τοῦ σώσαντος ήμας καὶ καλέσαντος κλήσει άγία, οὐ κατὰ τὰ έργα ήμων, άλλα κατα την ιδίαν πρόθεσιν και χάριν, την δοθείσαν ήμεν εν Χριστώ 'Ιησού πρό χρόνων αλωνίων, φανερωθείσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καταργήσαυτος μεν του θάνατον, φωτίσαντος δε την ζωήν: Πρός δὲ τοὺς Ἐφεσίους 'Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Eph. i. 3-5.

Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάση εὐλογία πνευματική έν τοις έπουρανίοις έν Χριστώ Ίησου καθώς έξελέξατο ήμας εν αὐτῷ πρὸ καταβολής κόσμου είναι ήμας άγίους καὶ ἀμώμους κατ' ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπη, προορίσας ἡμᾶς els υίοθεσίαν δια Ἰησοῦ Χριστοῦ els αὐτόν.

76. Πως οθυ έξελέξατο πριν γενέσθαι ήμας, εί μη, ως αθτός εἴρηκεν, 'ἐν αὐτῷ' ἦμεν προτετυπωμένοι; πῶς δὲ ὅλως, πρὶν ανθρώπους κτισθήναι, 'ήμας προώρισεν είς υίοθεσίαν,' εί μή αὐτὸς ὁ Υίὸς πρὸ τοῦ αἰωνος τεθεμελίωτο, ἀναδεξάμενος τὴν ύπερ ήμων οικονομίαν; η πως, ως επιφέρει λέγων ο απόστολος, ' εκληρώθημεν προορισθέντες,' εί μὴ αὐτὸς ὁ Κύριος πρὸ τοῦ αίωνος ην θεμελιωθείς, ώστε αὐτὸν πρόθεσιν έχειν ὑπερ

Cp. c. 66, 69. ήμων πάντα τὸν καθ' ήμων κλήρον τοῦ κρίματος ἀναδέξασθαι διὰ τῆς σαρκὸς, καὶ λοιπὸν ἡμᾶς ἐν αὐτῷ υἱοποιηθῆναι; πῶς δὲ καὶ 'πρὸ χρόνων αἰωνίων' ἐλαμβάνομεν, μήπω γεγονότες, ἀλλ' εν χρόνφ γεγουότες, εl μη εν τῷ Χριστῷ ην ἀποκειμένη ή εls

Matt. xvi. 27; ήμας φθάνουσα χάρις; διὸ καὶ ἐν τῆ κρίσει, ὅταν ἔκαστος ΄ κατὰ την πράξιν' ἀπολαμβάνη, φησί, 'Δεθτε, οι εθλογημένοι τοθ xxv. 34. Πατρός μου, κληρουομήσατε την ήτοιμασμένην ύμιν βασιλείαν ἀπὸ καταβολης κόσμου.' Πως οὖν, η ἐν τίνι, πρὶν γενέσθαι ήμας, ήτοιμάσθη, εί μη έν τῷ Κυρίφ τῷ πρὸ αἰωνος είς τοῦτο θεμελιωθέντι, ζυ' ήμεις, ως έπ' αὐτὸν ἐποικοδομούμενοι, μεταλάβωμεν, ως λίθοι εὐάρμοστοι, τῆς παρ' αὐτοῦ ζωῆς τε καὶ χάριτος; Τοῦτο δὲ γέγουεν, ως γε μετρίως ἐπέρχεταί τινι νοείν εὐσεβως, ΐνα, καθὰ προείπον, ἀναστάντες ἀπὸ τοῦ πρὸς ὀλίγον θανάτου, αλωνίως ζήσαι δυνηθώμεν, ούκ αν δυνηθέντες, άνθρωποι τυγχάνοντες ἀπὸ γῆς, εὶ μὴ πρὸ τοῦ αἰῶνος ἡν προετοιμασθεῖσα ἡμῖν έν Χριστῷ ἡ τῆς ζωῆς καὶ σωτηρίας ἐλπίς. Οὐκοῦν εἰκότως

Ib. 11.

ἐπιβαίνων ὁ Λόγος εἰς τὴν ἡμετέραν σάρκα, καὶ ἐν αὐτῆ 'κτι- Prov. viii. 23ζόμενος ἀρχὴ όδῶν εἰς ἔργα αὐτοῦ, θεμελιοῦται οὕτως, ὥσπερ 25 ην εν αὐτῷ τὸ βούλημα τοῦ Πατρὸς, καθάπερ εἴρηται, 'πρὸ τοῦ αίωνος, και πρό του την γην γενέσθαι, και πρό του όρη έδρασθηναι, καὶ πρὸ τοῦ τὰς πηγὰς προελθεῖν' Ίνα κὰν 'ἡ γῆ,' καὶ τὰ Matt. xxiv. ὄρη, καὶ τὰ σχήματα τῶν φαινομένων 'παρέλθη' ἐν τῆ συντελεία ^{35} ; Heb. i. τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος, μὴ κατ' αὐτὰ 'παλαιωθῶμεν' καὶ ἡμεῖς, άλλα δυνηθωμεν και μετά ταθτα ζην, έχοντες την πρό τούτων έτοιμασθείσαν ήμιν εν αὐτῷ τῷ Λόγῳ, κατ' ἐκλογὴν, ζωήν τε καὶ εὐλογίαν πνευματικήν. Οΰτω γάρ δυνησόμεθα μη πρόσκαιρον έχειν ζωήν, αλλά μετά ταθτα διαμείναι ζωντες έν Χριστώ· ἐπειδή καὶ πρὸ τούτων, ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐτεθεμελίωτο καὶ ήτοίμαστο ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

77. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἐν ἄλλω θεμελιωθήναι τὴν ζωὴν ἡμῶν ἔπρεπεν ἢ ἐν τῷ Κυρίφ τῷ πρὸ αἰώνων ὄντι, 'δι' οὖ ' καὶ οἱ αἰῶνες Heb. i. 2. γεγόνασιν, ζιν ως εν αὐτῷ αὐτῆς οὔσης, δυνηθωμεν καὶ ἡμεῖς αλώνιον κληρονομήσαι ζωήν. 'Αγαθός γάρ δ Θεός' άγαθός δὲ ων αεί, τοῦτο βεβούληται, γινώσκων την ημετέραν ασθενή φύσιν χρήζουσαν της παρ' αὐτοῦ βοηθείας τε καὶ σωτηρίας. Καὶ ώσπερ αν εί τις αρχιτέκτων σοφος, προθέμενος ολκίαν ολκοδομείν, βουλεύεται αμα ίνα, έάν ποτε καὶ φθαρή μετά τὸ γενέσθαι ταύτην, πάλιν ἀνανεώσηται, τοῦτο δὲ βουλευόμενος προετοιμά(ει, καὶ δίδωσι τῷ ἐργασαμένω τὴν εἰς ἀνανέωσιν παρασκευήν, και γίνεται πρό της οικίας ή της ανανεώσεως προπαρασκευή του αὐτου τρόπου προ ήμωυ ή της ήμετέρας σωτηρίας ανανέωσις θεμελιούται εν τώ Χριστώ, ζυ' εν αὐτώ καὶ ανακτισθήναι δυνηθώμεν. Καὶ ἡ μεν βουλή καὶ ἡ πρόθεσις πρό τοῦ αίωνος ήτοιμάσθη τὸ δὲ ἔργον γέγονεν ὅτε ἡ χρεία ἀπήτησε. καὶ ἐπεδήμησεν ὁ Σωτήρ αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος ἀντὶ πάντων ἡμίν έν τοις ούρανοις γενήσεται, προσλαμβάνων ήμας είς την αιώνιον ζωήν. ΤΗρκει μεν οθν ταθτα πρός απόδειξιν τοθ μη είναι κτίσμα τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἀλλὰ καὶ ὀρθὴν εἶναι τὴν τοῦ ρητοῦ διάνοιαν. Ἐπειδή δὲ διερευνώμενον τὸ ρητὸν ὀρθὸν ἔχει πανταχόθεν τὸν νοῦν, ἀκόλουθον καὶ τοῦτον τὸν νοῦν εἰπεῖν° (6. again.) ίσως έκ πολλων έντραπωσιν οἱ ἀνόητοι. Χρεία δὲ πάλιν των προειρημένων περί γαρ της αυτής παροιμίας και της αυτής

σοφίας έστὶ τὸ προκείμενον. Οὐκ εἴρηκεν ξαυτὸν εἶναι τῆ φύσει Prov. viii. 22. κτίσμα ὁ Λόγος, ἀλλ' ἐν παροιμίαις εἴρηκε τὸ 'Κύριος ἔκτισέ με' καὶ δηλόν ἐστιν ὅτι νοῦν τινα οὐ παρρησία, ἀλλά τοῦτον

2 Cor. iii. 16. κεκρυμμένον σημαίνει, δυτινα καὶ ἡμᾶς δυνατὸν εὐρεῖν, εἰ ' περιέλοιμεν τὸ κάλυμμα' τῆς παροιμίας. Τίς γὰρ ἀκούων τῆς δημιουργοῦ Σοφίας, 'Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴυ ὁδῶν αὐτοῦ,' φασκούσης, οὐκ εὐθὺς ζητεί τὴν διάνοιαν, λογιζόμενος πῶς δύναται ἡ κτίζουσα κτίζεσθαι; τίς, ακούσας τοῦ μονογενοῦς Υίοῦ τοῦ Θεοῦ λέγουτος ' ἀρχὴν ὁδῶν ἐαυτὸν κτίζεσθαι,' οὐκ ἐρευνᾶ τὸν νοῦν, θαυμάζων πῶς δύναται ὁ μονογενης Υίὸς ἄλλων πολλών

Prov. i. 5, 6. ἀρχὴ γίνεσθαι; αἴνιγμα μεν ἔστιν ό δε νοήμων, φησί, ' νοήσει παραβολην καὶ σκοτεινὸν λόγον, δήσεις τε σοφών καὶ

αινίγματα.

78. Ἡ μεν οθν μονογενης καὶ αὐτοσοφία τοθ Θεοθ κτίζουσα Ps. ciii.(civ.) καὶ δημιουργός ἐστι τῶν πάντων 'Πάντα' γὰρ, φησὶν, 'ἐν σοφία ἐποίησας, καὶ 'ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου.' "Ινα δὲ μὴ μόνον ὑπάρχη τὰ γενόμενα, ἀλλὰ καὶ καλῶς ὑπάρχη, ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς συγκαταβηναι την ξαυτοῦ Σοφίαν τοῖς κτίσμασιν' ώστε τύπον τινά καὶ φαντασίαν εἰκόνος αὐτης ἐν πᾶσί τε κοινή καὶ έκάστω ἐνθείναι, ἵνα καὶ σοφὰ τὰ γενόμενα, καὶ άξια τοῦ Θεοῦ ἔργα δείκυυται. 'Ως γὰρ Λόγου ὄντος τοῦ Υίοῦ τοῦ Θεοῦ εἰκών ἐστιν ὁ ἡμέτερος λόγος, οὕτως ὄντος αὐτοῦ Σοφίας είκων πάλιν έστιν ή έν ήμιν γενομένη σοφία έν ή τὸ είδέναι καὶ τὸ φρονείν έχοντες, δεκτικοί γινόμεθα τῆς δημιουργοῦ Σοφίας, καὶ δι' αὐτῆς γινώσκειν δυνάμεθα τὸν αὐτῆς Πατέρα. ' Το γὰρ ἔχων,' φησὶ, ' τὸν Υίὸν, ἔχει καὶ τὸν Πατέρα' καὶ, Cp. 1 John ii. 23. ό δ δεχόμενός με, δέχεται τον αποστείλαντά με. Τοιούτου τοίνυν τύπου της Σοφίας κτισθέντος έν ημίν τε καὶ έν πασι τοις έργοις όντος, εἰκότως ή ἀληθινή καὶ δημιουργός Σοφία, τὰ τοῦ τύπου ξαυτής είς ξαυτήν αναλαμβάνουσα, φησί τὸ 'Κύριος ἔκτισέ με εἰς ἔργα αὐτοῦ. Α γὰρ ἡ ἐν ἡμῖν σοφία εἶπε, ταῦτα αὐτὸς ὁ Κύριος ὡς ἴδια λέγει καὶ οὐκ ἔστι μὲν αὐτὸς κτιζόμενος κτίστης ων, δια δε την εν τοις έργοις ελκόνα κτισθείσαν

αὐτοῦ, ταῦτα αὐτὸς ὡς περὶ ἐαυτοῦ λέγει. Καὶ ὥσπερ αὐτὸς ὁ Κύριος εἴρηκεν, 'Ο δεχόμενος ύμας έμε δέχεται,' δια τὸ τὸν

τύπου αὐτοῦ ἐν ἡμῖν είναι οὕτως, καίτοι μὴ ὢν τῶν κτιζομένων,

Matt. x. 40.

Ibid.

όμως διὰ τὸ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ καὶ τύπον ἐν τοῖς ἔργοις κτίζεσθαι, ώς αὐτὸς ὢν, λέγει ' Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν δδῶν αὐτοῦ εἰς έργα αὐτοῦ. Οὕτω δὲ γέγονεν ὁ ἐν τοῖς ἔργοις τῆς Σοφίας τύπος, ζυα, καθά προείπου, δ κόσμος έν αὐτῆ γινώσκη τὸν ξαυτοῦ δημιουργου Λόγου, καὶ δι' αὐτοῦ τὸυ Πατέρα. Καὶ Cp. i. 12. τοῦτό ἐστιν ὁ ἔλεγεν ὁ Παῦλος, 'διότι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ Rom.i. 19, 20. φανερόν έστιν έν αὐτοῖς ὁ γὰρ Θεὸς αὐτοῖς έφανέρωσε τὰ γαρ αδρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοράται. ' ' Ωστε οὐκ έστι κτίσμα τῆ οὐσία ὁ Λόγος, ἀλλὰ περί της εν ημίν ούσης και λεγομένης σοφίας, εστί το εν ταίς Παροιμίαις ρητόν.

79. Εί δὲ καὶ τούτοις ἀπιστοῦσι, λεγέτωσαν ἡμῖν αὐτοὶ, εἰ έστι τις σοφία έν τοις κτίσμασι, ή ούκ έστιν; Εὶ μὲν οῦν οὐκ έστι, πως δ ἀπόστολος αιτιαται, λέγων, ' Επειδή γαρ έν τη ι Cor. i. 21. σοφία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν; ή πῶς, εἰ μή ἐστι σοφία, 'πληθος σοφῶν' ἐν τῆ γραφῆ εὐρί- Wisd. vi. 24. σκεται; καὶ, 'σοφὸς γὰρ φοβηθεὶς εξέκλινεν ἀπὸ κακοῦ'' καὶ, Prov. xiv. 16. ' Μετὰ σοφίας οἰκοδομεῖται οἶκος.' 'Ο δὲ Ἐκκλησιαστὴς λέγει, Ib. xxiv. 3. · Σοφία ἀνθρώπου φωτιεῖ πρόσωπον αὐτοῦ· ' καὶ μέμφεται τοῖς Eccles. viii. 1. προπετευομένοις, λέγων, ' Μη είπης, Τί εγένετο, ὅτι αὶ ἡμέραι Ib. vii. 11. αί πρότερου ήσαν άγαθαι ύπερ ταύτας; ότι οὐκ ἐν σοφία ήρώτησας περὶ τούτου. Εἰ δέ ἐστιν, ἄσπερ οὖν καὶ ὁ τοῦ Σιράχ φησιν· ' έξέχεεν αὐτὴν ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ μετὰ πάσης Sirac, i. 10. σαρκός κατά την δόσιν αὐτοῦ, καὶ ἐχορήγησεν αὐτην τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν' ή δὲ τοιαύτη ἔκχυσις οὐ τῆς οὐσίας τῆς αὐτοσοφίας καὶ μονογενοῦς έστι γνώρισμα, ἀλλὰ τῆς έν τῷ κόσμῳ έξεικονισθείσης· τί ἄπιστον εί αὐτὴ ἡ δημιουργός καὶ ἀληθινὴ Σοφία, ής τύπος έστιν ή εν κόσμω εκχυθείσα σοφία και επιστήμη, ώς περί ξαυτής ζστι, καθά προείπου, λέγουσα, 'Κύριος έκτισέ με είς έργα αὐτοῦ; οὐ γὰρ ἡ ἐν κόσμφ σοφία κτίζουσά έστιν, ἀλλ' ἡ ἐγκτιζομένη τοις ἔργοις, καθ' ἡν 'οί μὲν οὐρανοί Ps. xviii. διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ (xix.) τ. στερέωμα. Οι δε ἄνθρωποι, ει ταύτην εν ξαυτοις φέροιεν, έπιγνώσονται την άληθινην τοῦ Θεοῦ Σοφίαν καὶ γνωσθήσονται, ὅτι ὄντως κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγόνασι. Καὶ ὥσπερ ἂν εί τις βασιλέως νίὸς, θέλοντος πατρός οἰκοδομήσαι πόλιν, καὶ

ποιῶν ἐν ἑκάστῳ τῶν γινομένων ἔργων ἐγγραφηναι τὸ ἑαυτοῦ ὅνομα, ἀσφαλείας τε χάριν τοῦ διαμένειν τὰ ἔργα διὰ τὴν ἐν ἑκάστῳ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ φαντασίαν, καὶ ἵν' ἐκ τοῦ ὀνόματος ἀναμιμνήσκεσθαι αὐτοῦ τε καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ δύνωνται, τελειώσας δὲ εἰ ἐρωτηθείη περὶ τῆς πόλεως, πῶς γέγονεν, εἴποι ἄν' ''Ασφαλῶς γέγονε' κατὰ γὰρ τὸ βούλημα τοῦ πατρὸς, ἐν ἐκάστῳ ἔργῳ ἐξεικονίσθην' τὸ γὰρ ἐμὸν ὅνομα ἐν τοῖς ἔργοις ἐνεκτίσθη' τοῦτο δὲ λέγων, οὐ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν κτισθεῖσαν σημαίνει, ἀλλὰ τὸν ἑαυτοῦ τύπον διὰ τοῦ ὀνόματος' τὸν αὐτὸν τρόπον κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ παραδείγματος τοῖς θαυμάζουσι τὴν ἐν τοῖς κτίσμασι σοφίαν ἀποκρίνεται ἡ ἀληθινὴ Σοφία, 'Κύριος ἔκτισέ με εἰς ἔργα' ἐμοῦ γὰρ τύπος ἐστὶν ὁ ἐν αὐτοῖς.

ώς περί ξαυτοῦ έστι λέγων ὁ Υίὸς, ὅπου γε (τὸ αὐτὸ γὰρ λέγειν

κάγω ούτω συγκατέβην τη δημιουργία. 80. Οὐ δεῖ δὲ πάλιν ξενίζεσθαι, εἰ τὸν ἐν ἡμῖν τύπον ὄντα

Acts ix. 4.

Cp. iii. 31.

Isa. i. 22. Cp. iii. 35. οὐκ ὀκυητέου) καὶ Σαύλου τότε διώκουτος τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ή τύπος ην αὐτοῦ καὶ εἰκων, ως αὐτὸς διωκόμενος ἔλεγε. 'Σαῦλε, τί με διώκεις; Οὐκοῦν, ὥσπερ εἴρηται, εὶ ἔλεγεν αὐτὸς ὁ τύπος της Σοφίας ὁ ὢν ἐν τοῖς ἔργοις τὸ 'Κύριος ἔκτισέ με εἰς ἔργα,' οὐκ ἄν τις ἐξενίσθη* οὕτως ἐὰν καὶ αὐτὴ ἡ ἀληθινὴ καὶ δημιουργὸς Σοφία, ὁ μονογενης τοῦ Θεοῦ Λόγος, λέγη τὰ της εἰκόνος έαυτοῦ ώς περί έαυτοῦ, τὸ 'Κύριος ἔκτισέ με εἰς ἔργα,' μηδείς, άφεις την έν κόσμω και τοις έργοις έγκτισθείσαν, νομιζέτω περί της οὐσίας της αὐτοσοφίας εἰρησθαι τὸ 'ἔκτισεν' ἵνα μη, 'τὸν οίνον ὕδατι μίσγων, κλέπτειν δοκή την αλήθειαν. Αθτη με γαρ κτίζουσα καὶ δημιουργός ἐστιν' ὁ δὲ ταύτης τύπος ἐγκτίζεται τοῖς έργοις, ὥσπερ καὶ τῆς εἰκόνος τὸ κατ' εἰκόνα. ''Αρχὴν δὲ ὁδῶν' λέγει, ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη σοφία ἀρχή τις καὶ ὥσπερ στοιχείωσις της έπι Θεον γυώσεως γίνεται ταύτη γάρ πρώτη ώσπερ έπιβάς τις τη όδφ, και ταύτην φυλάττων τφ φόβφ του Θεου (ώς είπεν δ Σολομών, ' ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου') είτα ἐπαναβαίνων τῆ διανοία, καὶ νοήσας την έν τη κτίσει δημιουργόν Σοφίαν, νοήσει

Prov. i. 7.

John xiv. 9. ἐν αὐτῆ καὶ τὸν αὐτῆς Πατέρα, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος εἴρηκεν, 'Ὁ ἐμὲ
1 John ii. 23. ἐωρακὼς, ἐωρακε τὸν Πατέρα' καὶ ὡς ὁ Ἰωάννης γράφει, 'ὁ ὁμοProv. viii. 22. λογῶν τὸν Υἱὸν, καὶ τὸν Πατέρα ἔχει.' 'Πρὸ τοῦ αἰῶνος δὲ,'

φησὶν, 'ἐθεμελίωσε με,' ἐπειδὴ ἐν τῷ αὐτῆς τύπῳ ἑδραῖα καὶ ἀεὶ

μένει τὰ ἔργα. Εἶτα ἵνα μή τις, ἀκούων περὶ τῆς οὕτως ἐν τοῖς έργοις κτισθείσης σοφίας, νομίση την άληθινην Σοφίαν τον του Θεοῦ Υὶὸν εἶναι τῆ φύσει κτίσμα, ἀναγκαίως ἐπήγαγε, 'πρὸ τοῦ Prov. viii. 25, ὄρη,' καὶ, 'πρὸ τοῦ τὴν γῆν,' καὶ, 'πρὸ τῶν ὑδάτων,' καὶ, 'πρὸ 26. πάντων βουνῶν γεννῷ με ' Ίνα ἐν μὲν τῷ λέγειν ' πρὸ πάσης κτίσεως' (την γαρ πασαν κτίσιν έν τούτοις έδήλωσε) δείξη ὅτι μη κατ' οὐσίαν συνεκτίσθη τοῖς ἔργοις. Εἰ γὰρ ' εἰς τὰ ἔργα' έκτίσθη, πρό δὲ τῶν ἔργων ἐστὶ, δῆλον ὅτι καὶ πρὸ τοῦ ἐκτίσθαι έστίν. Οὐκ ἄρα τῆ φύσει καὶ οὐσία κτίσμα ἐστὶν, ἀλλ', ὡς αὐτὸς ἐπήγαγε, γέννημά ἐστι. Τί δὲ διαφέρει ἡ πῶς διέστηκε την φύσιν κτίσμα γεννήματος, δέδεικται έν τοις έμπροσθεν.

81. Ἐπειδὴ δὲ ἐπάγει λέγουσα, 'ἡνίκα ἡτοίμαζε τὸν οὐρανὸν, Prov. viii. 27. συμπαρήμην αὐτῷ,' εἰδέναι χρὴ ὅτι οὐχ ὡς μὴ δι' αὐτῆς ἐτοιμάζοντος τὸν οὐρανὸν τοῦ Πατρὸς, ἢ τὰ ἄνω νέφη, ταῦτά φησιν' (οὐ γὰρ ἀμφίβολου ὅτι πάντα ἐν Σοφία ἐκτίσθη, καὶ 'χωρὶς John i. 3. αὐτης ἐγένετο οὐδὲ ἔν' ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν ὁ λέγει') ' Πάντα μὲν έν έμοι και δι' έμου γέγονε χρείας δε ούσης έγκτίζεσθαι σοφίαν τοις έργοις, την μεν ούσιαν ήμην σύν τῷ Πατρί, τῆ δὲ πρὸς τὰ γενητὰ συγκαταβάσει ήμην ὰρμόζουσα τὸν παρ' ἐμοὶ τύπον τοῖς έργοις, ώστε καὶ ώς ένὶ σώματι πάντα τὸν κόσμον μὴ στασιά-(ειν, άλλ' δμονοείν προς ξαυτόν.' Όσοι μεν ουν όρθη τη διανοία κατά την ξαυτοίς δοθείσαν σοφίαν θεωροί των κτισμάτων χίνονται, δύνανται λέγειν καὶ αὐτοὶ, 'τῆ διατάξει σου διαμένει τὰ Ps. exviii. ται, ουνανται λεγείν και αυτοί, τη σιαταξεί σου συσμετεί (exix.) 91. πάντα' οἱ δὲ τούτου κατολιγωρήσαντες ἀκούσονται, ' φάσκοντες _{Rom. i. 22}, είναι σοφοί, εμωράνθησαν το γαρ γνωστον τοῦ Θεοῦ φανερόν 19, 20, 21, 25. έστιν έν αὐτοῖς. ὁ Θεὸς γὰρ αὐτοῖς ἐφανέρωσε. τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ή τε άτδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους, διότι, γυόντες του Θεου, ουχ ως Θεου εδοξασαν, άλλ' έλάτρευσαν τῆ κτίσει παρά τὸν κτίσαντα τὰ πάντα, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰωνας, ἀμήν.' Καὶ ἐντραπήσονταί γε ἀκούοντες, 'Ἐπειδὴ γάρ ἐν τῆ σοφία τοῦ Θεοῦ,' κατὰ τὸν ι Cor. i. 21. προειρημένον τρόπον, 'οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεὸν, ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας.' Οὐκέτι γὰρ, ὡς ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις, δι' είκόνος και σκιάς της Σοφίας, της έν τοις κτίσμασιν ούσης,

ηθέλησε γινώσκεσθαι δ Θεός άλλ' αὐτὴν τὴν άληθινὴν Σοφίαν **ἐ**ποίησε σάρκα λαβεῖν, καὶ γενέσθαι ἄνθρωπον, θάνατόν τε ύπομείναι σταυρού, ίνα διὰ τῆς ἐν τούτω πίστεως πάντες λοιπὸν οί πιστεύοντες σώζεσθαι δύνωνται. Ἡ αὐτὴ μέντοι Σοφία τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ήτις πρότερον μὲν διὰ τῆς ἐν τοῖς κτίσμασιν εἰκόνος έαυτης, δι' ην καὶ λέγεται ' κτίζεσθαι,' έφανέρου ξαυτην, καὶ δι' έαυτης του έαυτης Πατέρα υστερου δε αυτη, ουσα Λόγος, ' γέγονε σὰρξ,' ώς εἶπεν δ Ἰωάννης, καὶ μετὰ τὸ 'καταργῆσαι τὸν θάνατον' καὶ σῶσαι τὸ γένος ἡμῶν, ἔτι καὶ πλέον ἀπεκάλυψεν έαυτόν τε καὶ δι' έαυτοῦ τὸν έαυτοῦ Πατέρα, λέγων ' Δὸς αὐτοῖς, ίνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας 'Ιησοῦν Χριστόν.'

82. Ἐπληρώθη γοῦν πᾶσα ἡ γῆ τῆς γνώσεως αὐτοῦ μία γὰρ

έχαιρεν, ἀεὶ ἢν ἐν ῷ ἔχαιρεν. Ἐν τίνι δὲ ὁ Πατὴρ χαίρει, ἢ

John i. 14. 2 Tim. i. 10.

Cp. John xvii. 3.

γνῶσις Πατρὸς δι' Υίοῦ ἐστι, καὶ Υίοῦ παρὰ Πατρὸς, καὶ χαίρει τούτω ὁ Πατήρ καὶ τῆ χαρᾶ ταύτη εὐφραίνεται ἐν τῷ Πατρὶ ὁ Prov. viii, 30. Υίδς, λέγων, έγω ήμην, ή προσέχαιρε καθ ήμέραν δε ηυφραινόμην εν προσώπω αὐτοῦ. Ταῦτα δε δείκνυσι πάλιν μη είναι τὸν Υίὸν ἀλλότριον, ἀλλ' ἴδιον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας. 'Ιδού γαρ οὐ δι' ἡμας, ώς οἱ ἀσεβεῖς λέγουσι, γέγονεν, οὐδὲ ὅλως ' ἐξ οὐκ ὄντων ' ἐστὶν (οὐδὲ γὰρ ἔξωθεν ξαυτῷ ὁ Θεὸς περιεποιήσατο

Cp. i. 5. χαρᾶς ποιητικὸν), ἀλλ' ιδίου και όμοίου γυώρισμά ἐστι τὸ λεγόμενον. Πότε οθν ήν ότε οθκ έχαιρεν δ Πατήρ; εί δε αεί

βλέπων ξαυτον εν τη ιδία εικόνι, ήτις εστίν ο Λόγος αὐτοῦ; εί Prov. viii. 31. δε καὶ ' εν υίοις ανθρώπων ηθφραίνετο' την οικουμένην συντελέσας, ως εν αὐταῖς ταῖς Παροιμίαις γέγραπται, ἀλλὰ καὶ τοῦτο την αὐτην έχει διάνοιαν. Ηὐφραίνετο γὰρ καὶ οὕτως, οὐκ ἐπιγενομένης αὐτῷ χαρᾶς, ἀλλὰ πάλιν βλέπων κατὰ τὴν ξαυτοῦ ελκόνα γενόμενα τὰ έργα ωστε καὶ τὸ οῦτω χαίρειν τὸν Θεὸν της είκόνος αὐτοῦ την πρόφασιν είναι. Πως δε καὶ ὁ Υίὸς εὐφραίνεται, ἢ βλέπων ξαυτὸν ἐν τῷ Πατρί; ἴσον γάρ ἐστι καὶ John xiv. 9. τοῦτο τῷ λέγειν, 'δ ἐμὲ ἐωρακως, ἐώρακε τὸν Πατέρα,' καὶ,

Ib. 10.

' ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί.' Κενὸν ὑμῶν ἄρα τὸ καύχημα πανταχόθεν δέδεικται, & Χριστομάχοι, καὶ μάτην ένε-Prov. viii. 22. πομπεύσατε καὶ τεθρυλήκατε πανταχοῦ τὸ 'Κύριος ἔκτισέ με άρχὴν όδων αὐτοῦ, παρεξηγούμενοι τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, καὶ Ср. с. 18.

μάλλον την έαυτων έπίνοιαν η τον νοῦν τοῦ Σολομωνος ἀπαγγέλλοντες. 'Ιδοὺ γὰρ τὸ μὲν ὑμων φρόνημα δέδεικται μόνον φαντασία· τὸ δὲ ἐν ταῖς Παροιμίαις ρητὸν καὶ πάντα τὰ προειρημένα δείκνυσι μη εἶναι τῃ φύσει καὶ τῃ οὐσία κτίσμα τὸν Υίὸν, ἀλλ' ἴδιον γέννημα τοῦ Πατρὸς, Σοφίαν καὶ Λόγον ἀληθινόν, 'δι' οῦ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν.' John i. 3.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

1. ΟΙ 'Αρειομανίται, ως έοικε, κρίναντες απαξ αποστάται γενέσθαι καὶ παραβάται τῆς ἀληθείας, φιλονεικοῦσιν εἰς έαυτοὺς Prov. xviii. 3. ελκῦσαι τὸ γεγραμμένου, ' ὅταν ἔλθη ἀσεβὴς εἰς βάθος κακῶν, καταφρουεί. ούτε γαρ ελεγχόμενοι παύονται, ούτε απορούντες ευτρέπουται· αλλ' ως 'πόρυης όψις, απηναισχύνθησαν προς Ter. iii. 3. πάντας' εν ταις ασεβείαις. Και γαρ ων προεφασίζοντο ρητών, Prov. viii. 22. τοῦ ' Κύριος ἔκτισέ με,' καὶ τοῦ ' κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέ-Χριστον εὐσέβειαν, οὐκ οἶδ' ὅπως πάλιν αὐτοὶ ὡς περιχυθέντες Heb. iii. 2. του του όφεως ιου, και μη βλέπουτες α δεί βλέπειν, μηδε νοοθυτες à αναγινώσκουσιν, ωσπερ έκ βάθους της ασεβοθς αὐτῶν καρδίας ἐρευγόμενοι, ἤρξατο λοιπὸν καὶ διασύρειν τὸ ὑπὸ (10.)John xiv. 10. τοῦ Κυρίου λεγόμενου, 'έγω ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν έμοι' λέγοντες, 'Πως δύναται ούτος εν εκείνω, κακείνος εν τούτφ χωρείν; η πως όλως δύναται ο Πατηρ, μείζων ων, έν τῷ Υἰῷ ἐλάττονι ὄντι χωρείν; ἡ τί θαυμαστὸν, εἰ ὁ Υίὸς ἐν τῷ Acts xvii. 28. Πατρὶ, ὅπουγε καὶ περὶ ἡμῶν γέγραπται· " Εν αὐτῷ γὰρ ζωμεν, καὶ κινούμεθα, καί ἐσμεν;" Πάσχουσι δὲ τοῦτο ἀκολούθως De Decr. 20. τῆ κακονοία ξαυτών, σώμα νομίζοντες είναι τὸν Θεὸν, καὶ μὴ νοοῦντες μήτε τί ἐστιν ' ἀληθινὸς Πατηρ,' καὶ ' ἀληθινὸς Υἱὸς,' μήτε τί έστι ' φως αόρατου,' καὶ ' ἀίδιου,' καὶ ' ἀπαύγασμα αὐτοῦ αόρατου, μήτε τί έστιν αόρατος ' ὑπόστασις,' καὶ 'χαρακτὴρ' ασώματος, καὶ 'εἰκὼν' ασώματος. 'Εὶ γὰρ ἐγίνωσκον, οὐκ αν Heb. i. 3. τὸν Κύριον τῆς δόξης ' μετὰ γέλωτος ἐδυσφήμουν, οὖτε τὰ ἀσώ-1 Cor. ii, 8. ματα σωματικώς έκλαμβάνουτες, τὰ καλώς λεγόμενα παρεξη-Cp. i. 21.

γοῦντο. ΤΑρκει μεν οὖν καὶ μόνον ἀκούοντας ταῦτα, λέγοντος τοῦ Κυρίου, πιστεύειν, ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς ἀπλότητος πίστις βελτίων έστὶ τής έκ περιεργίας πιθανολογίας έπειδή δὲ καὶ τοῦτο βεβηλοθν έπεχείρησαν πρός την ίδιαν αίρεσιν, αναγκαίον την μέν ἐκείνων κακόνοιαν διελέγξαι, τὴν δὲ τῆς ἀληθείας διάνοιαν δεῖξαι, ένεκά γε της των πιστων ασφαλείας. Οὐ γαρ, ως εκείνοι νομίζουσιν, αντεμβιβαζόμενοι είς αλλήλους είσιν, έν τῷ λέγεσθαι, ' έγω έν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατηρ έν ἐμοί,' ώσπερ ἐν άγγείοις κενοίς έξ άλλήλων πληρούμενοι ωστε του μεν Υίον πληρούν τὸ κενὸν τοῦ Πατρὸς, τὸν δὲ Πατέρα πληρούν τὸ κενον του Υίου, και έκάτερον αὐτων μη είναι πλήρη και τέλειον (σωμάτων μεν ίδιον τοῦτό γε διὸ καὶ τὸ μόνον εἰπεῖν τοῦτο πλέου ἐστὶυ ἀσεβείας·) πλήρης γὰρ καὶ τέλειός ἐστιυ ὁ Πατὴρ, c. 52. καὶ ' πλήρωμα θεότητός' ἐστιν ὁ Υίός. Οὐδ' αὖ πάλιν, ὥσπερ ἐν Col. ii. 9. τοις άγίοις γινόμενος ὁ Θεὸς ἐνδυναμοι αὐτοὺς, οὕτως ἐστὶ καὶ έν τῷ Υἱῷ· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ τοῦ Πατρὸς δύναμις καὶ Σοφία· καὶ τὰ μὲν γενητὰ μετοχή τούτου ἐν Πνεύματι ἁγιά(εται, αὐτὸς Cp. i. 9, 16. δε δ Υίδς οὐ μετουσία υίδς έστιν, άλλα γέννημα τοῦ Πατρός ίδιον έστιν. Οὐκ ἔστι δὲ πάλιν οὕτως ὁ Υίὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ὡς τὸ 'ἐν αὐτῷ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καί ἐσμεν' αὐτὸς γὰρ ὡς έκ πηγής τοῦ Πατρός ἐστιν ἡ ζωὴ, ἐν ἡ τὰ πάντα ζωογονεῖταί τε καὶ συνέστηκεν οὐ γὰρ ἡ ζωὴ ἐν ζωῆ ζῆ ἐπεὶ οὐκ αν εἴη ζωή. άλλ' αὐτὸς μᾶλλον ζωογονεῖ τὰ πάντα.

2. *Ιδωμεν δὲ καὶ τὰ τοῦ συνηγόρου τῆς αἰρέσεως 'Αστερίου τοῦ σοφιστοῦ γέγραφε γὰρ καὶ αὐτὸς, εἰς τοῦτο ζηλώσας τοὺς 'Ιουδαίους, ταῦτα' 'Εὔδηλου γὰρ, ὅτι διὰ τοῦτο εἴρηκεν ἑαυτὸν Asterius μὲν ἐν τῷ Πατρὶ, ἐν ἑαντῷ δὲ πάλιν τὸν Πατέρα, ἐπεὶ μήτε τὸν Cp. i. 30; ii. λόγον, ὁν διεξήρχετο, ἑαυτοῦ φησιν εἶναι, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς, ³πνμήτε οἰκεῖα τὰ ἔργα, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς δεδωκότος τὴν δύναμιν.' Τοῦτο δὲ εἰ καὶ παιδάριον ἢν ἀπλῶς εἰρηκὸς, συγγνώμην εἶχεν ἐκ τῆς ἡλικίας ἐπειδὴ δὲ ὁ καλούμενος 'σοφιστὴς,' καὶ πάντα γινώσκειν ἐπαγγελλόμενος, ἔστιν ὁ γράψας, πόσης ἄξιος καταγνώσεως ὁ τοιοῦτος; πῶς δὲ καὶ οὐκ ἀλλότριον ἑαυτὸν τοῦ ἀποστόλον δείκνυσιν, ἐπαιρόμενος ἐν 'πειθοῖς σοφίας λόγοις,' ι Cor. ii. 4. καὶ νομίζων ἐν τούτοις ἐξαπατῷν δύνασθαι, 'μὴ νοῶν αὐτὸς ἃ ι Tim. i. 7. λέγει, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦται;' 'Α γὰρ ὁ Υιὸς ἴδια καὶ

άρμόζοντα μόνφ Υὶῷ, Λόγφ καὶ Σοφία ὄντι, καὶ εἰκόνι τῆς τοῦ

Πατρὸς οὐσίας εἴρηκε, ταῦτα οὖτος εἰς πάντα τὰ κτίσματα καταφέρει, καὶ κοινὰ τῷ τε Υἱῷ καὶ τούτοις ταῦτα ποιεί* τὴν δὲ δύναμιν τοῦ Πατρὸς λέγει λαμβάνειν δύναμιν ὁ παράνομος, Ίνα ἀκολουθήση τῆ δυσσεβεία αὐτοῦ εἰπεῖν ὅτι καὶ ὁ Υίὸς ἐν Υίῷ υἱοποιήθη, καὶ ὁ Λόγος έλαβε Λόγου εξουσίαν και οὐκ έτι μεν αὐτον, ώς Υίον, θέλει ειρηκέναι ταῦτα, ὡς δὲ μαθόντα καὶ αὐτὸν ὁμοίως συντάσσει πᾶσι τοις ποιήμασιν. Εἰ γὰρ διὰ τὸ μὴ είναι τὰ ῥήματα τοῦ Υίοῦ, ὰ διεξήρχετο, ἀλλ' ὅτι τοῦ Πατρὸς ἦν, καὶ τὰ ἔργα, έλεγεν, ' έγω έν τω Πατρί, και δ Πατήρ έν έμοί' και δ μέν Δαβίδ λέγει, ''Ακούσομαι τί λαλήσει έν έμοὶ Κύριος ὁ Θεός.' ὁ (IXXXV.) 8. Prov. xxxi. 1 δε Σολομών, 'Οἱ ἐμοὶ λόγοι εἴρηνται ὑπὸ Θεοῦ'' καὶ ὁ μεν Μωσης τους παρά του Θεου διηκόνει λόγους, έκαστος δε των προφητών οὐ τὰ ἴδια, ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔλεγε, 'Τάδε λέγει Κύριος 'καὶ τὰ ἔργα ἃ ἐποίουν οἱ ἄγιοι, οὐκ ἴδια, ἀλλὰ τοῦ δεδωκότος τὴν δύναμιν Θεοῦ ἔλεγον είναι 'ώς ὁ μὲν 'Ηλίας καὶ Ἐλισσαίος ἐπικαλούμενοι τὸν Θεὸν, ζνα τοὺς νεκροὺς αὐτὸς έγείρη· ὅτε καὶ τῷ Ναιεμαν λέγει ὁ Ἐλισσαῖος, καθαρίσας αὐτὸν ἀπὸ τῆς λέπρας, 'ἵνα γνώς, ὅτι ἐστὶ Θεὸς ἐν Ἰσραήλ.' ὁ δὲ Σαμουήλ καὶ αὐτὸς ἐν ἡμέραις θερισμοῦ ηὕχετο τὸν Θεὸν 'δοῦναι τ Kings (τ Σαμουηλ και αυτος εν ημερωίος τος δία δυνάμει ' ποιείν τὰ Sam.) xii. 17. ὑετόν' οι τε ἀπόστολοι ἔλεγον, οὐκ ' Ιδία δυνάμει ' ποιείν τὰ

Cf. 4 Kings (2 K.) v. 8, 15.

Ps. lxxxiv.

(Lxx).

3. 'Αλλ' είπερ ην ούτως ὁ Κύριος είρηκως, έδει μη είπειν αὐτὸν, ' ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί' ἀλλὰ μᾶλλον, 'κάγω εν τω Πατρί, και ὁ Πατηρ δε και εν εμοί εστιν,' Ίνα μηδε ίδιου και εξαίρετου έχη πρός του Πατέρα ώς Υίος, κοιυην δὲ μετὰ πάντων ἔχη τὴν αὐτὴν χάριν. 'Αλλ' οὐκ ἔστιν, ώς νομίζουσιν έκεινοι μη φρονούντες γάρ Υίον είναι γνήσιον έκ

σημεία, άλλα τη του Κυρίου χάριτι δηλον ότι κατ' αὐτον κοινη αν είη πάντων καὶ η τοιαύτη φωνή, ώστε καὶ έκαστον λέγειν δύνασθαι, ' έγω έν τω Πατρί, και δ Πατήρ έν έμοί.' και λοιπόν μηκέτι ένα είναι τοῦτον Υίὸν Θεοῦ καὶ Λόγον καὶ Σοφίαν, ἀλλ'

έκ πολλων ένα καὶ τοῦτον τυγχάνειν.

Πατρός, καταψεύδονται του γνησίου, ῷ μόνφ ἀρμόζει λέγειν, ' έγω έν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ έν έμοί.' "Εστι γάρ ὁ Υίὸς ΄ ἐν τῷ Πατρὶ,' ώς γε νοεῖν ἔξεστιν, ἐπειδὴ σύμπαν τὸ εἶναι τοῦ Υίου, τουτο της του Πατρός ουσίας ίδιον έστιν, ώς έκ φωτός

Cp. ii. 45.

ἀπαύγασμα, καὶ ἐκ πηγῆς ποταμὸς, ὥστε τὸν ὁρῶντα τὸν Υἱὸν ὁρῷν τὸ τοῦ Πατρὸς ἴδιον, καὶ νοεῖν ὅτι τοῦ Υἱοῦ τὸ εἶναι, ἐκ τοῦ Πατρὸς δυ, οὕτως ἐν τῷ Πατρὶ ἐστιν. Ἦστι δὲ καὶ ὁ Cp. ii. 43, 70. Πατὴρ ' ἐν τῷ Υἱῷ,' ἐπειδὴ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἴδιον, τοῦτο ὁ Υἱὸς τυγχάνει ὢν, ὡς ἐν τῷ ἀπαυγάσματι ὁ ἥλιος, καὶ ἐν τῷ λόγῳ ὁ νοῦς, καὶ ἐν τῷ ποταμῷ ἡ πηγή· οὕτω γὰρ ὁ θεωρῶν τὸν Υἱὸν Cp. i. 14. θεωρεῖ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας τὸ ἴδιον, καὶ νοεῖ ὅτι ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ ἐστι. Τοῦ γὰρ εἴδους καὶ τῆς θεότητος τοῦ Πατρὸς οὖσης τὸ εἶναι τοῦ Υἱοῦ, ἀκολούθως ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρί ἐστι, Cp. i. 61. καὶ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ εἰκότως εἰρηκὼς πρότερον, ' ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν,' ἐπήγαγε τὸ ' ἐγὼ ἐν John x. 30. τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί' ἵνα τὴν μὲν ταὐτότητα τῆς 1b. xiv. 10. θεότητος, τὴν δὲ ἑνότητα τῆς οὐσίας δείξη.

4. ' Εν' γάρ είσιν, ούχ ως ένδς πάλιν είς δύο μέρη διαιρεθέντος, καὶ μηδὲν ὄντων πλην ένός οὐδὲ ώς τοῦ ένος δὶς ὀνομαζομένου, ώστε τὸν αὐτὸν ἄλλοτε μὲν Πατέρα, ἄλλοτε δὲ Υίὸν έαυτοῦ γίνεσθαι τοῦτο γὰρ Σαβέλλιος φρονήσας, αίρετικὸς Cp. iv. 2, 9, ἐκρίθη. ᾿Αλλὰ δύο μέν εἰσιν, ὅτι ὁ Πατὴρ Πατήρ ἐστι, καὶ c, 36, ούχ ὁ αὐτὸς Υίός ἐστι· καὶ ὁ Υίὸς Υίός ἐστι, καὶ ούχ ὁ αὐτὸς Πατήρ έστι. Μία δὲ ἡ φύσις (οὐ γὰρ ἀνόμοιον τὸ γέννημα τοῦ γεννήσαντος εἰκων γάρ ἐστιν αὐτοῦ,) καὶ πάντα τὰ Πατρός του Υίου έστι. Διὸ οὐδὲ ἄλλος Θεὸς ὁ Υίός οὐ γὰρ ἔξωθεν ἐπενοήθη ἐπεὶ πάντως καὶ πολλοὶ, ξένης παρὰ τὴν τοῦ Πατρός επινοουμένης θεότητος εί γαρ και έτερον εστιν ως γέννημα δ Υίδς, άλλὰ ταὐτόν ἐστιν ὡς Θεός καὶ 'ξν' εἰσιν αὐτδς καὶ δ Πατήρ τη ιδιότητι καὶ οἰκειότητι της φύσεως, καὶ τη ταὐτότητι της μιᾶς θεότητος, ὥσπερ εἴρηται. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀπαύγασμα φῶς ἐστιν, οὐ δεύτερον τοῦ ἡλίου, οὐδὲ ἔτερον φῶς, οὐδὲ κατὰ μετουσίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅλον ἴδιον αὐτοῦ γέννημα. Τὸ δε τοιούτου γέννημα εξ ανάγκης εν εστι φως και ούκ αν τις είποι δύο φωτα είναι ταθτα, άλλα δύο μεν ήλιον και απαύγασμα, εν δε τὸ εξ ηλίου φως εν τω απαυγάσματι φωτίζον τὰ πανταχοῦ. Ούτω καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ θεότης τοῦ Πατρός ἐστιν' ὅθεν καὶ ἀδιαί- c. 20. ρετός έστι καὶ ούτως 'είς Θεὸς, καὶ οὐκ έστιν ἄλλος πλην Mark xii. 32. αὐτοῦ.' Οὕτω γοῦν ἐν αὐτῶν ὄντων, καὶ μιᾶς αὐτῆς οὖσης τῆς θεότητος, τὰ αὐτὰ λέγεται περί τοῦ Υίοῦ, ὅσα λέγεται καὶ περί

John i. 1. τοῦ Πατρὸς, χωρὶς τοῦ λέγεσθαι 'Πατήρ' οἶον τὸ 'Θεὸς,' 'καὶ Rev. i. 8. Θεὸς ἦν ὁ Λόγος' τὸ 'Παντοκράτωρ,' 'Τάδε λέγει ὁ ἦν, καὶ ὁ 1 Cor. viii. 6. ὢν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ Παντοκράτωρ' τὸ 'Κύριος,' 'εἶς Κύριος John viii. 12. 'Ιησοῦς Χριστός' τὸ εἶναι 'φῶς,' 'Έγω εἰμι τὸ φῶς' τὸ Luke v. 24. ἐξαλείφειν ἁμαρτίας, 'Ίνα δὲ,' φησὶν, 'εἰδῆτε, ὅτι ἔχει ἐξουσίαν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας' καὶ ὅσα John xvi. 15. ἄλλα ἂν εὕροις. 'Πάντα' γὰρ, φησὶν αὐτὸς ὁ Υἱὸς, 'ὅσα ἔχει

Ib. xvii. 10. ὁ Πατήρ, ἐμά ἐστι' καὶ πάλιν, 'τὰ ἐμὰ σά ἐστιν.'

5. 'Ο δε ακούων τα τοῦ Πατρός λεγόμενα εφ' Υίοῦ όψεται καὶ οῦτω τὸν Πατέρα ' ἐν τῷ Υἱῷ' θεωρήσει δὲ καὶ τὸν Υἱὸν ' ἐν τῷ Πατρὶ, ὅταν τὰ λεγόμενα ἐφ' Υίοῦ ταῦτα λέγηται καὶ ἐπὶ Πατρός. Διὰ τί δὲ τὰ τοῦ Πατρὸς ἐφ' Υίοῦ λέγεται, ἢ' ὅτι έξ αὐτοῦ γέννημά ἐστιν ὁ Υίός; διὰ τί δὲ καὶ τὰ τοῦ Υίοῦ ἴδιά έστι τοῦ Πατρός, ή ὅτι πάλιν τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἴδιόν ἐστι γέννημα δ Υίός; της δε οὐσίας τοῦ Πατρός ίδιον ων γέννημα ό Υίὸς, εἰκότως καὶ τὰ τοῦ Πατρὸς λέγει ξαυτοῦ είναι δθεν πρεπόντως καὶ ἀκολούθως τῷ μὲν λέγειν, 'ἐγὼ καὶ δ Πατηρ έν ἐσμεν,' ἐπήγαγεν, 'Ίνα γνωτε, ὅτι ἐγω ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. τούτω δὲ πάλιν προσείρηκεν. 'δ έωρακως έμε εωρακε του Πατέρα" και έστιν είς και ὁ αὐτὸς νοῦς έν τοις τρισί τούτοις ρητοίς. Ο γάρ ούτως έγνωκως ότι έν είσιν ό Υίὸς καὶ ὁ Πατήρ, οίδεν ὅτι αὐτὸς ἐν τῷ Πατρί ἐστι, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ· ἡ γὰρ τοῦ Υἱοῦ θεότης τοῦ Πατρός έστι, καὶ αὐτὴ ἐν τῷ Υἱῷ ἐστι καὶ ὁ τοῦτο δὲ καταλαβών πέπεισται ότι δ έωρακως του Υίου έωρακε του Πατέρα έν γάρ τῷ Υἱῷ ἡ τοῦ Πατρὸς θεότης θεωρεῖται. Τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παραδείγματος της εικόνος του βασιλέως προσεχέστερον τις κατανοείν δυνήσεται. Έν γαρ τη είκονι το είδος και ή μορφή τοῦ βασιλέως έστι, και έν τῷ βασιλεί δὲ τὸ ἐν τῆ εἰκόνι είδός έστιν. 'Απαράλλακτος γάρ έστιν ή έν τη είκόνι τοῦ βασιλέως όμοιότης ωστε του ενορώντα τη είκονι δράν εν αυτή τον βασιλέα, καὶ τὸν πάλιν δρώντα τὸν βασιλέα ἐπιγινώσκειν ὅτι οὖτός έστιν δ έν τῆ εἰκόνι. Ἐκ δὲ τοῦ μὴ διαλλάττειν τὴν δμοιότητα, τῷ θέλοντι μετὰ τὴν εἰκόνα θεωρῆσαι τὸν βασιλέα εἴποι αν ἡ είκων 'Έγω και δ βασιλεύς έν έσμεν' έγω γάρ έν έκείνω είμι, κάκείνος εν εμοί και δ δράς εν εμοί, τουτο εν εκείνω

Ib. x. 30.
Ib. 38.
Ib. xiv. 9.

Ср. і. 26.

βλέπεις καὶ δ εώρακας εν εκείνω, τοῦτο βλέπεις εν εμοί.' 'Ο γούν προσκυνών την είκόνα, έν αὐτή προσκυνεί και την βασιλέα ή γαρ έκείνου μορφή και το είδος έστιν ή είκων. Έπει τοίνυν καὶ ὁ Υἱὸς εἰκών ἐστι τοῦ Πατρὸς, ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ νοεῖν, ὅτι ἡ θεότης καὶ ἡ ιδιότης τοῦ Πατρὸς τὸ είναι τοῦ Υίοῦ ἐστι. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ' δs ἐν μορφη Θεοῦ ὑπάρχων,' καὶ, ' δ Πατηρ ἐν Phil. ii. 6. €uoí.

John xiv. 10.

6. Οὐκ ἐκ μέρους δὲ ἡ τῆς θεότητος μορφὴ, ἀλλὰ τὸ πλήρωμα της τοῦ Πατρὸς θεότητός ἐστι τὸ είναι τοῦ Υίοῦ, καὶ ὅλος Θεός ἐστιν ὁ Υἰός. Δ ιὰ τοῦτο καὶ ἴσα Θ ε $\hat{\omega}$ ὢν, 'οὐχ ἁρπαγμὸν Phil. ii. 6. ήγήσατο τὸ είναι ἴσα Θεώ. καὶ πάλιν ἐπειδὴ τοῦ Υίοῦ ἡ θεότης καὶ τὸ είδος οὐδενὸς ἄλλου, ἡ τοῦ Πατρός ἐστι, τοῦτό ἐστιν ὅπερ εἶπε, τὸ 'ἐγὰ ἐν τῷ Πατρί.' Οὕτω 'Θεὸς ἢν ἐν Χριστῷ John xiv. 10. κόσμον ξαυτώ καταλλάσσων' τὸ γὰρ ἴδιον τῆς τοῦ Πατρὸς ^{2 Cor. v. 19.} οὐσίας ἐστὶν ὁ Υίὸς, ἐν ὧ ἡ κτίσις πρὸς τὸν Θεὸν κατηλλάσσετο Ούτως α είργάζετο ο Υίος, του Πατρός έστιν έργα το γαρ είδος της τοῦ Πατρός θεότητός έστιν δ Υίδς, ήτις εἰργάζετο τὰ ἔργα ούτω δε δ βλέπων τον Υίον δρά τον Πατέρα εν γάρ τη πατρώα θεότητί έστι καὶ θεωρείται ὁ Υίός καὶ τὸ ἐν αὐτῷ πατρικὸν είδος δείκυυσιν εν αὐτῷ τὸν Πατέρα καὶ οὕτως εστίν ὁ Πατήρ ' έν τῷ Υἱῷ.' Καὶ ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς δὲ ἐν Υἱῷ ἰδιότης καὶ θεότης δείκυυσι τὸν Υίὸν ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ τὸ ἀεὶ ἀδιαίρετον αὐτοῦ iv. 9. καὶ ὁ ἀκούων δὲ καὶ βλέπων τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Πατρὸς, ταῦτα λεγόμενα περί τοῦ Υίοῦ, οὐ κατὰ χάριν ἡ μετοχὴν ἐπιγενόμενα τη οὐσία αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι αὐτὸ τὸ εἶναι τοῦ Υίοῦ ίδιον της πατρικής οὐσίας έστὶ γέννημα, νοήσει καλώς τὸ είρημένον, καθά προείπον, 'έγω έν τώ Πατρί, και δ Πατήρ έν John xiv. 10. έμοι' καὶ, 'έγὼ καὶ ὁ Πατηρ ἕν ἐσμεν.' "Εστι γὰρ ὁ Υίὸς, Ib. x. 30. οίος ὁ Πατὴρ, τῷ πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ἔχειν' διὸ καὶ μετὰ τοῦ Cp. i. 19. Πατρός σημαίνεται. 'Πατέρα' γὰρ οὐκ ἄν τις εἴποι, μὴ ὑπάρχουτος υίοῦ. Ο μέντοι 'ποιητην' λέγων τον Θεον, οὐ πάντως καὶ τὰ γενόμενα δηλοί έστι γὰρ καὶ πρὸ τῶν ποιημάτων ποιητής ό δε 'Πατέρα' λέγων, εὐθὺς μετά τοῦ Πατρὸς σημαίνει καὶ την του Υίου υπαρξίν. Δια τουτο και ο πιστεύων είς τον Υίον είς τὸν Πατέρα πιστεύει είς γὰρ τὸ ἴδιον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας πιστεύει καὶ οὕτω μία ἐστὶν ἡ πίστις εἰς ἔνα Θεόν καὶ

Cp. i. 18.

Isa. xliv. 6.

(11.)

ό προσκυνών δε καὶ τιμών τὸν Υίὸν εν Υίῷ προσκυνεί καὶ τιμᾶ τὸν Πατέρα. Μία γάρ ἐστιν ἡ θεότης καὶ διὰ τοῦτο μία τιμὴ καὶ μία ἐστὶ προσκύνησις ἡ ἐν Υἱῷ καὶ δι' αὐτοῦ γινομένη τῷ Mark xii. 32. Πατρί· καὶ ὁ οὕτω προσκυνῶν ἔνα Θεὸν προσκυνεῖ· 'εἶs γὰρ John xvii. 3. Θεός έστι, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλην αὐτοῦ.' Οτε γοῦν 'μόνος' Exod. iii. 14. λέγεται ὁ Πατὴρ 'Θεὸς,' καὶ ὅτι εἶς Θεός ἐστι, καὶ τὸ ' Ἐγώ εἰμι, καὶ, πλην ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεὸς, καὶ τὸ 'Ἐγὼ πρῶτος, Deut. xxxii. καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα,' καλῶς λέγεται εἶς γὰρ Θεὸς καὶ μόνος καὶ πρωτός έστιν. Οὐκ εἰς ἀναίρεσιν δὲ τοῦ Υίοῦ λέγεται μὴ γένοιτο έστι γὰρ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ἐνὶ, καὶ πρώτῳ, καὶ μόνφ, ώς τοῦ ένὸς καὶ μόνου καὶ πρώτου καὶ μόνος Λόγος, καὶ Σοφία, καὶ ἀπαύγασμα ὤυ. Έστι δὲ καὶ πρῶτος καὶ αὐτὸς, πλήρωμα της τοῦ πρώτου καὶ μόνου θεότητος, όλος καὶ πλήρης ων Θεός. Οὐκοῦν οὐ δι' αὐτὸν εἴρηται, ἀλλ' εἰς ἀναίρεσιν τοῦ μὴ εἶναι έτερου οδός έστιν ο Πατήρ, και ο τούτου Λόγος και έστι μέν

αὐτὸς ὁ νοῦς τοῦ προφήτου φανερὸς καὶ πᾶσι πρόδηλος.

Arian obj.

Cp. Deut. Ib. vi. 4.

7. Ἐπειδη δε οί ἀσεβείς καὶ ταῦτα φέροντες δυσφημοῦσι μεν τον Κύριον, ὀνειδίζουσι δε ἡμιν λέγοντες, 'Ίδοὺ "είς," καὶ "μόνος," καὶ "πρώτος" λέγεται ὁ Θεός πως ύμεις λέγετε τὸν Υίὸν είναι Θεόν; εὶ γὰρ ἢν Θεὸς, οὐκ ἂν ἔλεγεν, "Έγὼ μόνος," οὐδὲ ὅτι "εἶς ἐστιν ὁ Θεὸς·" ἀναγκαίον τὸν νοῦν καὶ τούτων τῶν ἡητῶν, ώς δυνατόν έστιν, είπειν, ίνα πάντες γνώσι και έκ τούτων ότι οντως είσιν οι 'Αρειανοί θεομάχοι. Εί μεν οὖν ἄμιλλα τῷ Υίῷ έστι πρὸς τὸν Πατέρα, τοιαύτας ἀκουέτω φωνάς καὶ εἰ ὥσπερ Δαβὶδ ήκουσε περὶ τοῦ 'Αδωνίου καὶ τοῦ 'Αβεσσαλώμ, οὕτω καὶ ό Πατήρ βλέπει του Υίου, προς έαυτου λεγέτω και προφερέτω τοιαθτα δήματα, μήποτε ὁ Υίὸς, λέγων ξαυτόν Θεόν, ἀποστήση τινας από του Πατρός εί δε ό γινώσκων τον Υίον γινώσκει μαλλον τὸν Πατέρα, ἀποκαλύπτοντος τοῦτον αὐτῶ τοῦ Υίοῦ, καὶ έν τῷ Λόγφ ὄψεται μᾶλλον τὸν Πατέρα, καθάπερ εἴρηται ελθων δε ό Υίδς, ούχ ξαυτόν, άλλα τον Πατέρα εδόξασε, λέγων Luke xviii.19. μεν τῷ προσερχομένω, 'Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς,

εί μὴ είς ὁ Θεός ' ἀποκρινόμενος δὲ τῷ ἐρωτῶντι, ποία ἐντολὴ Mark xii. 29, ἐν τῷ νόμω μείζων, ὅτι, ' Ακουε Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεός σου John vi. 38. Κύριος είς έστι' και τοις μεν όχλοις λέγων, 'έγω έκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα οὐχ ζινα ποιήσω τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ

τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός. τοὺς δὲ μαθητὰς διδάσκων, ὅτι 'ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστι' καὶ, 'ὁ ἐμὲ τιμῶν John xiv. 28. τιμα τον πέμψαντά με.' καὶ εὶ τοιοῦτός ἐστιν ὁ Υίὸς πρὸς τὸν Cp. ib. v. 23. ξαυτοῦ Πατέρα, ποία εναντιότης, Ίνα καὶ τοιαύτην τις ὑπόνοιαν λάβη περὶ τῶν τοιούτων ἡητῶν; ἄλλως τε εἰ Λόγος ἐστὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Υίὸς, τίς οῦτως ἐστὶν ἄφρων, πλην τῶν Χριστομάχων, ώς νομίζειν ότι τὸν ξαυτοῦ Λόγον διαβάλλων καὶ ἀναιρῶν τὰ τοιαθτα λελάληκεν ὁ Θεός; Οὐκ ἔστιν οθτος ὁ νοθς Χριστιανών μη γένοιτο οὐ γὰρ διὰ τὸν Υίὸν ταῦτα γέγραπται, άλλ' είς ἀναίρεσιν τῶν πλασθέντων παρὰ τῶν ἀνθρώπων ψευδωνύμων θεων καὶ ἡ διάνοια των τοιούτων ρητων έχει τὴν αἰτίαν εύλογον.

8. Έπειδη γάρ οἱ προσκείμενοι τοῖς ψευδωνύμοις θεοῖς ἀφίστανται τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἀγαθὸς ὢν καὶ κηδόμενος τῶν ἀνθρώπων ὁ Θεὸς, ἀνακαλούμενος τοὺς πλανηθέντας, φησίν ''Εγὰ Θεὸς μόνος,' καὶ ''Εγώ εἰμι,' καὶ 'πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι Deut. xxxii. Θεὸς,' καὶ ὅσα τοιαῦτά ἐστι ῥητά. Ἱνα τὰ μὲν μὴ ὄντα διαβάλη, Εxod. iii. 15. ἐπιστρέψη δὲ πάντας εἰς ἐαντόν. Καὶ ὥσπερ αν εἴ τις, ἡμέρας ούσης καὶ ηλίου φαίνοντος, ζωγραφοίη ξύλον άπλως, οὐδὲ καν φαντασίαν έχου φωτός, και λέγοι την εικόνα ταύτην αιτίαν είναι τοῦ φωτός ὁ δὲ ήλιος τοῦτο βλέπων εἰ λέγοι, ' Έγω μόνος εἰμὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλο φῶς τῆς ἡμέρας πλην έμου ου προς το ξαυτού απαύγασμα βλέπων ταύτα λέγει, ἀλλὰ πρὸς τὴν πλάνην διὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ξύλου καὶ ανομοιότητα της ματαίας φαντασίας· ούτως έστὶ καὶ τὰ ' Εγώ είμι, καὶ 'Ἐγὰ μόνος Θεὸς, καὶ 'οὐκ ἔστιν ἄλλος πλην έμοῦ·' Ίνα τῶν ψευδωνύμων ἀποστήση τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάθωσιν αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἀληθινὸν Θεόν. 'Αμέλει ταῦτα λέγων ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Λόγου ξαυτοῦ ἔλεγεν' εἰ μὴ ἄρα καὶ τοῦτο προσθώσιν οἱ νῦν Ἰονδαῖοι, ὅτι μὴ διὰ τοῦ Λόγον ταῦτα Cp. c. 52; λελάληκεν άλλ' ούτως είρηται, καν μαίνωνται οι διαβολικοί. · Έγένετο γὰρ λόγος Κυρίου' πρὸς τὸν προφήτην, καὶ ταῦτα ηκούετο. Εὶ δὲ αὐτοῦ ην δ Λόγος, καὶ δι' αὐτοῦ ταῦτ' ἐλέγετο, καὶ οὐκ ἔστι τι ὁ λέγει καὶ ποιεί ὁ Θεὸς, ὁ μὴ ἐν τῷ Λόγφ λέγει καὶ ποιεῖ, οὐκ ἄρα δι' αὐτὸν εἴρηται, ὧ θεομάχοι, ἀλλὰ διὰ τὰ ἀλλότρια καὶ μὴ ὄντα παρ' αὐτοῦ. Καὶ γὰρ καὶ κατὰ

την είρημένην είκόνα, καὶ ὁ ῆλιος εἰ τὰς φωνὰς ἔλεγεν ἐκείνας, οὐκ ἐκτὸς ἔχων τὸ ἑαυτοῦ ἀπαύγασμα, ἀλλ' ἐν τῷ ἀπαυγάσματι δεικνὺς ἑαυτοῦ τὸ φῶς ῆλεγχε τὴν πλάνην, καὶ εἶπεν ἃν τοιαῦτα. Οὐκοῦν οὐκ εἰς ἀναίρεσιν τοῦ Υἰοῦ, οὐδὲ δι' αὐτόν ἐστι τὰ τοιαῦτα ἡητὰ, ἀλλ' εἰς ἀθέτησιν τοῦ Ψεύδους. Ἐξ ἀρχῆς γοῦν ὁ Θεὸς οὐκ εἶπε τῷ ᾿Αδὰμ τὰς τοιαύτας φωνὰς, καίτοι ὄντος τοῦ Λόγου σὺν αὐτῷ, 'δι' οὖ τὰ πάντα ἐγένετο' οὐ γὰρ ἦν χρεία, μήπω γενομένων εἰδώλων. Ότε δὲ ἀντῆραν ἄνθρωποι κατὰ τῆς ἀληθείας, καὶ ἀνόμασαν ἑαυτοῖς οὖς ἤθελον 'θεοὺς,' τότε δὴ καὶ τοιούτων χρεία γέγονε ἡημάτων εἰς ἀναίρεσιν τῶν μὴ ὄντων θεῶν. Ἐγὰ δ' ὰν εἴποιμι προσθεὶς, ὅτι καὶ πρὸς τὴν τῶν Χριστομάχων ἀφροσύνην προείρηται τὰ τοιαῦτα ῥητὰ, ἵνα γνῶσιν ὅτι δν ὰν ἔξωθεν τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἐπινοήσωσι 'θεὸν', οῦτος οὐκ ἔστιν ἀληθινὸς, οὐδὲ τοῦ μόνου καὶ πρώτου εἰκὼν καὶ υίός.

Ср. с. 16.

9. Έαν τοίνυν καὶ 'μόνος άληθινὸς Θεὸς' ὁ Πατὴρ λέγηται, John xvii. 3; xiv. 6. οὐκ εἰς ἀθέτησιν τοῦ λέγοντος, ' Έγω εἰμι ἡ ἀλήθεια,' εἴρηται, άλλ' είς ἀναίρεσιν πάλιν των μη πεφυκότων είναι άληθινων, οδός έστιν ὁ Πατήρ καὶ ὁ τούτου Λόγος. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς δ Κύριος εὐθὺς συνηψε, 'καὶ δυ ἀπέστειλας 'Ιησοῦν Χριστόν.' Εί δὲ κτίσμα ἦν, οὐκ ἃν συνῆψε, καὶ συνηρίθμησεν ξαυτὸν τῷ κτίσαντι αὐτόν ποία γὰρ κοινωνία τῷ ἀληθινῷ καὶ τῷ μὴ άληθινώ; νῦν δὲ, συνάψας ξαυτόν τώ Πατρὶ, ἔδειξεν ὅτι τῆς Cp. c. 12, 25. φύσεως τοῦ Πατρός ἐστι, καὶ ἔδωκεν ἡμῖν γινώσκειν ὅτι τοῦ άληθινοῦ Πατρὸς άληθινόν ἐστι γέννημα. Τοῦτο καὶ Ἰωάννης 1 John v. 20. μαθών ἐδίδαξε, γράφων ἐν τῆ ἐπιστολῆ, 'καί ἐσμεν ἐν τῷ άληθινφ, έν τφ Υίφ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστφ' οὕτός έστιν δ άληθινδς Θεός, καὶ ζωὴ αἰώνιος. Καὶ τοῦ μὲν προφήτου περὶ της κτίσεως λέγοντος, ' δ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος ' τοῦ δὲ Job ix. 8. Θεοῦ, ' Έγω μόνος τὸν οὐρανὸν ἐξέτεινα' παντὶ δῆλον γέγονεν Isa. xliv. 24. ότι ἐν τῷ 'μόνω' καὶ ὁ τοῦ μόνου σημαίνεται Λόγος, ἐν ὧ 'τὰ John i. 3. πάντα εγένετο, και χωρις αὐτοῦ εγένετο οὐδε εν. Οὐκοῦν εί διὰ τοῦ Λόγου γέγονε, φησὶ δὲ, ' Ἐγὰ μόνος,' νοεῖται δὲ σὺν τῷ μόνῳ καὶ ὁ Υίὸς, δι' οῦ γέγονεν ὁ οὐρανός οὕτως ἄρα καὶ έὰν λέγηται, 'Είς Θεὸς,' καὶ, ''Εγὼ μόνος,' καὶ, ''Εγὼ πρῶτος,' έν τῷ ένὶ καὶ μόνω καὶ πρώτω συνών νοεῖται ὁ Λόγος, ώσπερ Cp. i. 27.

έν τῷ φωτὶ τὸ ἀπαύγασμα. Τοῦτο δὲ οὐκ ἂν ἐπὶ ἄλλου νοηθείη, εί μὴ ἐπὶ μόνου τοῦ Λόγου. Τὰ μὲυ γὰρ ἄλλα πάντα ἐκ τοῦ μὴ ούτος υπέστη δια του Υίου, και πολλην έχει τη φύσει την διάστασιν αὐτὸς δὲ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρός ἐστι φύσει καὶ ἀληθινου γέννημα διο και ο προφέρειν έδοξαν οι ανόητοι ρητον, το 'Έγω πρώτος,' εἰς ἀπολογίαν τῆς αἰρέσεως αὐτών, τοῦτο μάλλον Isa. xliv. 6. έλέγχει αὐτῶν τὴν κακόνοιαν. Φησὶν ὁ Θεὸς, 'Ἐγὼ πρῶτος, καὶ έγω μετὰ ταῦτα. Εἰ μεν οὖν ως συναριθμούμενος τοῦς μετ' αὐτὸν λέγεται τούτων ' πρῶτος, ' ίνα κἀκείνα δεύτερα τούτον η, έσται καθ' ύμας των ποιημάτων και αὐτὸς μόνφ τῷ χρόνφ προάγων άλλὰ τοῦτο μόνον πᾶσαν ἀσέβειαν ὑπερβάλλει. Εἰ δὲ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ μὴ εἶναι αὐτὸν ἔκ τινος, μηδὲ πρὸ αὐτοῦ τινα, αλλ' αὐτὸν είναι τῶν πάντων ἀρχὴν καὶ αἴτιον, καὶ εἰς ἀναίρεσιν τῶν παρ' Ελλησι μύθων εἴρηκεν, ''Εγὰ πρῶτος·' δηλου ότι καὶ τὸ λέγεσθαι τὸυ Υίὸυ 'πρωτότοκου,' οὐ διὰ τὸ συναριθμείσθαι αὐτὸν τῆ κτίσει λέγεται πρωτότοκος, ἀλλ' εἰς Cp. ii, 62. ἀπόδειξιν της των πάντων διὰ τοῦ Υίοῦ δημιουργίας καὶ υίοποιήσεως. Καὶ γὰρ ὤσπερ ὁ Πατὴρ 'πρῶτός' ἐστιν, οὕτω καὶ αὐτὸς πρώτος μέν έστιν, ως είκων του πρώτου, και έν αυτώ όντος του πρώτου, γέννημα δὲ ἐκ τοῦ Πατρός καὶ ἐν αὐτῷ πᾶσα ἡ κτίσις κτίζεται καὶ υίοποιείται.

Cp. ii. 59.

10. 'Αλλά καὶ πρὸς ταῦτα πάλιν ἐπιχειροῦσι φιλονεικεῖν ταῖς ίδίαις μυθοπλαστίαις, λέγοντες μή ούτως είναι τὸν Υίὸν καὶ τὸν Πατέρα 'ξν,' μηδὲ 'ὅμοιον,' ὡς ἡ ἐκκλησία κηρύσσει, ἀλλ' ὡς αὐτοὶ θέλουσι. Φασὶ γάρ· ''Επεὶ ἃ θέλει ὁ Πατὴρ, ταῦτα Arian obj. θέλει καὶ ὁ Υίὸς, καὶ οὖτε τοῖς νοήμασιν οὖτε τοῖς κρίμασιν Cp. de Syn. αντίκειται, αλλ' έν πασίν έστι σύμφωνος αυτώ, την ταυτότητα Soc. ii. 40. των δογμάτων καὶ τὸν ἀκόλουθον καὶ συνηρτημένον τῆ τοῦ Πατρὸς διδασκαλία ἀποδιδοὺς λόγου, διὰ τοῦτο αὐτὸς καὶ ὁ Πατηρ έν είσι.' Ταῦτα γὰρ οὐ μόνον εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ γράψαι τινες εξ αὐτων τετολμήκασι. Τούτου δε τί ἄν τις ἀτοπώτερον с. 2. η ἀλογώτερον είποι; εί γὰρ διὰ ταῦτα έν είσιν ὁ Υίὸς καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ εἰ οὕτως ὅμοιός ἐστιν ὁ Λόγος τῷ Πατρὶ, ὥρα καὶ τοὺς ἀγγέλους, καὶ τὰ ἄλλα ἡμῶν τὰ ὑπερκείμενα, ἀρχάς τε καὶ έξουσίας, καὶ θρόνους καὶ κυριότητας, καὶ τὰ φαινόμενα, ήλιόν τε καὶ σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας είναι καὶ αὐτοὺς, ὡς τὸν Υίὸν,

C. 57-

xiv. 10.

Gen. i. 27.

υίους, λέγεσθαι δε και περί τούτων ὅτι αὐτοι και ὁ Πατηρ 'εν' είσι, καὶ ἔκαστος εἰκὼν καὶ Λόγος ἐστι τοῦ Θεοῦ. Α γὰρ θέλει δ Θεὸς, ταῦτα θέλουσι καὶ αὐτοί καὶ οὖτε τοῖς κρίμασιν οὖτε τοις δόγμασι διαφωνούσιν, αλλ' έν πασίν είσιν ύπήκοοι τώ πεποιηκότι. Οὐκ ἃν γὰρ ἔμειναν ἐν τῆ ἰδία δόξη, εἰ μὴ ἄπερ ήθελεν δ Πατήρ, ταθτα καὶ αὐτοὶ ήβούλουτο. Ο γοθυ μή Isa. xiv. 12. μείνας, ἀλλὰ παραφρονήσας, ἤκουσε· 'Πως ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἐωσφόρος, ὁ πρωὶ ἀνατέλλων; πῶς οὖν, τούτων ούτως όντων, μόνος ούτος Υίὸς μονογενής και Λόγος και Σοφία έστίν; η πως, τοσούτων όντων όμοίων τω Πατρί, μόνος ούτος είκων έστι; και γάρ και έν ανθρώποις εύρεθήσονται πολλοί όμοιοι τῷ Πατρὶ, πλείστοι μὲν μάρτυρες γενόμενοι, καὶ πρὸ αὐτῶν οἱ ἀπόστολοι καὶ προφηται, καὶ πάλιν πρὸ τούτων οἱ πατριάρχαι· πολλοί τε καὶ νῦν ἐφύλαξαν τὴν τοῦ Σωτῆρος ευτολην, γενόμενοι 'οἰκτίρμονες, ώς δ Πατηρ δ εν τοις οὐρανοις,' Eph. v. 1, 2. καὶ τηρήσαντες τὸ 'Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα αγαπητά· καὶ περιπατείτε ἐν αγάπη, καθώς καὶ ὁ Χριστὸς ηγάπησεν ήμας. ' Μιμηται δε γεγόνασι' και τοῦ Παύλου πολλοι, I Cor. xi. I. ώς κακείνος 'τοῦ Χριστοῦ' καὶ ὅμως οὐδεὶς τούτων οὖτε 'Λόγος,' ούτε 'Σοφία,' ούτε 'μουογευής Υίὸς,' ούτε 'εἰκών' ἐστιν, ούτε τις τούτων ἀπετόλμησεν εἰπείν ' Έγω και ὁ Πατήρ έν ἐσμεν,' John x. 30; η, 'έγω ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατηρ ἐν ἐμοί.' 'Αλλὰ περὶ μὲν Exod. xv. 11. πάντων εἴρηται, 'Τίς ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε;' καὶ, 'Τίς Ps. lxxxviii. όμοιωθήσεται τῷ Κυρίφ ἐν υίοις Θεοῦ;' περὶ δὲ αὐτοῦ, ὅτι (lxxxix.) 6. μόνος είκων άληθινή καὶ φύσει τοῦ Πατρός έστιν. Εί γάρ καὶ 'κατ' εἰκόνα' γεγόναμεν, καὶ 'εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ' ἐχρηματί-1 Cor. xi. 7. σαμεν, αλλ' οὐ δι' έαυτοὺς πάλιν, αλλα δια την ενοικήσασαν εν ήμιν εικόνα και άληθη δόξαν του Θεού, ήτις έστιν ο Λόγος

αὐτοῦ, ὁ δι' ἡμᾶς ὕστερον γενόμενος σὰρξ, ταύτην τῆς κλήσεως έχομεν την χάριν. 11. Απρεπους δη ουν και αλόγου και της τοιαύτης φρονήσεως έκείνων φαινομένης, ανάγκη την δμοίωσιν και την ένότητα έπ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Υίοῦ φέρειν εἰ γὰρ μὴ οὕτω τις λάβοι,

ούτε πλέον τι των γενητων έχων φανήσεται, ωσπερ είρηται, οὖτε τοῦ Πατρὸς ὅμοιος ἔσται, ἀλλὰ τῶν τοῦ Πατρὸς ὅμοιος έσται δογμάτων καὶ τοῦ Πατρὸς διαφέρει ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ

Πατήρ έστι, τὰ δὲ δόγματα καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Πατρός έστιν. Εί τοίνυν κατά τὰ δόγματα καὶ τὴν διδασκαλίαν ὅμοιός ἐστιν ὁ Υίὸς τῷ Πατρὶ, ὁ μὲν Πατὴρ κατ' αὐτοὺς ὀνόματι μόνον Πατὴρ ἔσται· ὁ δὲ Υίὸς οὐκ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, μᾶλλον οὐδὲ ὅλως c. 5. ιδιότητα ἢ δμοίωσίν τινα τοῦ Πατρὸς ἔχων φανήσεται. Ποία γὰρ δμοίωσις καὶ ἰδιότης τῷ παρεξηλλαγμένω παρὰ τὸν Πατέρα; καὶ γὰρ καὶ ὁ Παῦλος, ὅμοια τῷ Σωτῆρι διδάσκων, οὐκ ἦν κατ' οὐσίαν ὅμοιος αὐτῷ. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, τοιαῦτα φρονοῦντες, Cp. i. 21. ψεύδουται· ὁ δέ γε Υίὸς καὶ ὁ Πατηρ οὕτως εἰσὶν ἐν, καθάπερ εἴρηται· καὶ οὕτως ἐστὶν ὁ Υίὸς ὅμοιος καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, ώς έστιν ίδειν και νοείν υίον προς πατέρα, και ώς έστιν ίδειν το ἀπαύγασμα πρὸς τὸν ἥλιον. Διὰ γὰρ τὸ οὕτως εἶναι τὸν Υίὸν, έργαζομένου τοῦ Υίοῦ, ὁ Πατήρ ἐστιν ὁ ἐργαζόμενος, καὶ ἐρχομένου τοῦ Υίοῦ πρὸς τοὺς ἀγίους, ὁ Πατήρ ἐστιν ὁ ἐρχόμενος ἐν τῷ Υἱῷ, ὡς αὐτὸς ἐπηγγείλατο λέγων, ' ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ John xiv. 23. Πατήρ, καὶ μουὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.' Έν γὰρ τῆ εἰκόνι θεωρείται ὁ Πατὴρ, καὶ ἐν τῷ ἀπαυγάσματί ἐστι τὸ φῶς. Διὰ τοῦτο, καθάπερ μικρώ πρόσθεν εἴπομεν, καὶ διδόντος τοῦ Πατρὸς χάριν καὶ εἰρήνην, αὐτὴν καὶ ὁ Υίὸς δίδωσιν, ὡς ὁ Παῦλος ἐπισημαίνεται διὰ πάσης ἐπιστολῆς γράφων. 'Χάρις ὑμῖν καὶ Rom. i. 7; είρηνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. ¹ Cor. i. 3; εtc. Μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ χάρις ἐστὶ παρὰ Πατρὸς ἐν Υίω, ὡς ἔστιν εν τὸ φως τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ἀπαυγάσματος, καὶ τὸ φωτίζειν τοῦ ἡλίου διὰ τοῦ ἀπαυγάσματος γίνεται. Οὕτω γοῦν πάλιν ἐπευχόμενος Θεσσαλονικεῦσι, καὶ λέγων, 'Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς ι Thess.iii.11. καὶ Πατὴρ ἡμῶν, καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς κατευθύναι τὴν όδον ήμων προς ύμας, την ενότητα του Πατρος και του Υίου έφύλαξεν οὐ γὰρ εἶπε, 'κατευθύνοιεν,' ώς παρὰ δύο διδομένης, παρὰ τούτου καὶ τούτου, διπλης χάριτος, ἀλλὰ 'κατευθύναι,' ἵνα δείξη ότι ὁ Πατὴρ δι' Υἱοῦ δίδωσι ταύτην Εξ ων καν Ερυθριαν οί ἀσεβείς δυνάμενοι, οὐ βούλονται.

12. Εἰ γὰρ μὴ ἦν ἐνότης, καὶ ἴδιον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας γέννημα ὁ Λόγος, ὡς τὸ ἀπαύγασμα τοῦ φωτὸς, ἀλλὰ διειστήκει τῆ φύσει ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ἤρκει τὸν Πατέρα δοῦναι μόνον, c. 9, 16. οὐδενὸς τῶν γενητῶν ἐπικοινωνοῦντος πρὸς τὸν πεποιηκότα ἐν τοῦς διδομένοις τῦν δὲ ἡ τοιαύτη δόσις δείκνυσι τὴν ἑνότητα

τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υίοῦ. Οὐκ αν γοῦν εὔξαιτό τις λαβεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἡ παρά τινος τῶν ἄλλων κτισμάτων, οὐδ' αν εἴποι τις, 'Δώη σοι ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄγγελος,' άλλα παρά Πατρός και του Υίου δια την ένότητα και την ένοειδη δόσιν. Διὰ γὰρ τοῦ Υίοῦ δίδοται τὰ διδόμενα οὐδὲν δέ ἐστιν, ο μη δι Υίου ενεργεί ο Πατήρ ουτω γαρ και ο λαβων ασφαλή την χάριν έχει. Εί δὲ ὁ πατριάρχης Ἰακωβ, εὐλογων τοὺς έγγόνους 'Εφραίμ και Μανασσή, έλεγεν, 'Ο Θεος ό τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἔως τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με έκ πάντων των κακών, εὐλογήσαι τὰ παιδία ταῦτα, οὐ τῶν κτισθέντων καὶ τὴν φύσιν ἀγγέλων ὅντων ἔνα συνῆπτε τῷ κτίσαντι αὐτοὺς Θεῷ· οὐδὲ ἀφείς τὸν τρέφοντα αὐτὸν Θεὸν, παρ' ἀγγέλου την εὐλογίαν ήτει τοῖς ἐγγόνοις ἀλλ' εἰρηκώς, ό δυόμενός με έκ πάντων των κακών, έδειξε μη των κτισθέντων τινὰ ἀγγέλων, ἀλλὰ τὸν Λόγον είναι τοῦ Θεοῦ, δυ τώ Πατρί συνάπτων ηὔχετο δι' οὖ καὶ οὖς ἐὰν θέλη, ρύεται ὁ Θεός. Τοῦτον γὰρ καὶ 'μεγάλης βουλης ἄγγελον' τοῦ Πατρὸς εἰδώς καλούμενου, οὐκ ἄλλου ἢ αὐτὸυ εἶναι τὸυ εὐλογοῦντα, καὶ ρυόμενου έκ των κακων έλεγεν. Οὐ γὰρ αὐτὸς μὲν παρὰ Θεοῦ ηξίου εὐλογεῖσθαι, τοὺς δὲ ἐκγόνους ήθελε παρ' ἀγγέλου ἀλλ' δυ αὐτὸς παρεκάλει λέγων, 'Οὐ μή σε ἀποστείλω, ἐὰν μή με εὐλογήσης, (Θεὸς δὲ ἦν οὖτος, ὡς αὐτός φησιν 'Εἶδον Θεὸν πρόσωπου προς πρόσωπου'), τοῦτου εὐλογησαι καὶ τοὺς υίοὺς τοῦ Ἰωσὴφ ηὔχετο. ᾿Αγγέλου μὲν οὖν ἴδιον τὸ διακονεῖν τῆ τοῦ Θεοῦ προστάξει πολλάκις δὲ καὶ 'προπορεύεται' ἐκβάλλειν τὸν ᾿Αμοδραῖον, καὶ πέμπεται φυλάξαι τὸν λαὸν ἐν τῆ ὁδῷ٠ άλλὰ καὶ ταῦτα οὐκ ἔστιν αὐτοῦ, τοῦ δὲ προστάξαντος καὶ ἀποστείλαντος αὐτὸν Θεοῦ, οὖ καὶ τὸ ῥύεσθαι ἔστιν, οὖς ἂν αὐτὸς θ ελήση ρύεσ θ αι· διὰ τοῦτο οὐκ ἄλλος $\mathring{\eta}$ αὐτὸς Κύριος ὁ Θ εὸς ὁ δφθείς εἶπεν αὐτῷ· 'Καὶ ίδοὺ ἐγὼ μετὰ σοῦ, διαφυλάσσων σε έν τη όδω πάση, οῦ αν πορευθης. και οὐκ ἄλλος, ἀλλα πάλιν δ Θεὸς ὁ ὀφθεὶς ἐπέσχε τοῦ Λάβαν την ἐπιβουλην, κελεύσας αὐτῶ Ib. xxxi. 24. 'μη λαλησαι πουηρά τω Ἰακώβ.' καὶ αὐτὸς δὲ οὐκ ἄλλου ἡ τὸυ Ib. xxxii. 11. Θεον παρεκάλει λέγων. ' Έξελοῦ με έκ χειρος τοῦ ἀδελφοῦ μου

έλεγεν, ὅτι ΄ οὐκ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τῷ Λάβαν κακοποιῆσαί με.

Gen. xlviii. 15, 16.

Isa. ix. 6. Cp. c. 63.

Gen. xxxii. 26, 30.

Exod. xxiii. 23; xxxii. 34.

Gen. xxviii. 15.

'Ησαῦ, ὅτι φοβοῦμαι αὐτόν' καὶ γὰρ καὶ ταῖς γυναιξὶν ὁμιλῶν

13. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ οὐκ ἄλλον ἡ αὐτὸν τὸν Θεὸν παρεκάλει περί τοῦ ρυσθήναι, 'Πρός σε, Κύριε, ἐν τῷ θλίβεσθαί Ps. exix. με, ἐκέκραξα, καὶ ἐπήκουσάς μου Κύριε, δῦσαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων, καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας· τούτω καὶ τὴν χάριν ἀνατιθεὶς, ' ἐλάλησε καὶ τοὺς λόγους τῆς ώδῆς ' ἐν τῷ ἐπτα- Ib. xvii. καιδεκάτφ ψαλμφ, ' εν ή ήμερα ερρύσατο αὐτὸν ὁ Κύριος εκ (xviii.) 1, 2, 3. χειρός πάντων των έχθρων αὐτοῦ, καὶ ἐκ χειρός Σαοὺλ, καὶ εἶπεν, 'Αγαπήσω σε, Κύριε, ἡ ἐσχύς μου, Κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου, καὶ δύστης μου. Ο δὲ Παῦλος, πολλούς διωγμούς ύπομείνας, οὐκ ἄλλφ ἢ τῷ Θεῷ ηὐχαρίστει λέγων, ' έκ πάντων με ερρύσατο δ Κύριος, καὶ ρύσεται, είς ον 2 Tim. iii. 11; ηλπίκαμεν' καὶ οὐκ ἄλλος δὲ η ὁ Θεὸς ηὐλόγησε τὸν 'Αβραὰμ΄ καὶ τὸν Ἰσαάκ καὶ ὁ Ἰσαὰκ δὲ, ἐπευχόμενος τῷ Ἰακὼβ, ἔλεγεν, 'Ο Θεός μου εὐλογήσαι σε, καὶ αὐξήσαι σε, καὶ πληθυνεί σε, Gen. xxviii. καὶ ἔση εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν καὶ δώη σοι τὴν εὐλογίαν 3, 4. 'Αβραὰμ τοῦ πατρός μου.' Εὶ δὲ οὐκ ἄλλου τινός ἐστι τὸ εὐλογείν και τὸ ὁύεσθαι ἢ τοῦ Θεοῦ, και οὐκ ἄλλος τις ἦν ὁ ρυόμενος τὸν Ἰακωβ ἡ αὐτὸς ὁ Κύριος, τὸν δὲ ρυόμενον αὐτὸν ὁ πατριάρχης ἐπεκαλείτο ἐπὶ τοὺς ἐκγόνους δῆλόν ἐστιν ὡς οὐκ άλλον έν τη εὐχη συνηπτε τῷ Θεῷ ἡ τὸν τούτου Λόγον, δν διὰ τοῦτο καὶ 'ἄγγελου' ἐκάλεσευ, ὅτι μόνος οῦτός ἐστιν ὁ ἀποκαλύπτων τὸν Πατέρα. "Οπερ καὶ ὁ ἀπόστολος ἐποίει λέγων, γάρις ύμιν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου 'Ιησοῦ Χριστοῦ' οὕτω γὰρ καὶ ἀσφαλὴς ἦν ἡ εὐλογία διὰ τὸ άδιαίρετον τοῦ Υίοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι μία καὶ ἡ αὐτή c. 6, τ6. έστιν ή διδομένη χάρις. Καν γαρ δ Πατηρ δώη, δια του Υίου έστι τὸ διδόμενου καν ὁ Υίὸς λέγηται χαρίζεσθαι, ὁ Πατήρ έστιν ὁ διὰ τοῦ Υίοῦ καὶ ἐν τῷ Υίῷ παρέχων 'εὐχαριστῶ' ι Cor. i. 4. γαρ, φησίν δ απόστολος γράφων Κορινθίοις, τώ Θεώ μου πάντοτε περί ύμων έπὶ τῆ χάριτι τοῦ Θεοῦ τῆ δοθείση ύμιν έν Χριστῷ Ἰησοῦ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ φωτὸς καὶ ἀπαυγάσματος ἄν τις ίδοι και γαρ όπερ φωτίζει το φως, τουτο το απαύγασμα καταυγάζει ὅπερ δὲ καταυγάζει τὸ ἀπαύγασμα, ἐκ τοῦ φωτός έστιν ὁ φωτισμός. Οὕτω καὶ βλεπομένου τοῦ Υίοῦ, βλέπεται δ Πατήρ' τοῦ γὰρ Πατρός ἐστι τὸ ἀπαύγασμα' καὶ οὕτως ὁ Πατηρ καὶ ὁ Υίὸς ' ἔν είσι.'

14. Τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν γενητῶν καὶ κτισμάτων οὐκ ἄν τις είποι. Οὔτε γὰρ, ἐργαζομένου τοῦ Πατρὸς, ἐργάζεταί τις αὐτὰ των άγγέλων, η άλλος τις των κτισμάτων οὐδεν γαρ τούτων ποιητικου αιτιόν έστιν, άλλα των γινομένων είσιν άλλως τε Cp. ii, 20. καὶ κεχωρισμένοι, καὶ διεστηκότες τοῦ μόνου, καὶ ἄλλο τὴν φύσιν ὄντες, καὶ ἔργα τυγχάνοντες, οὖτε ἄπερ ἐργάζεται δ Θεὸς δύνανται ἐργάζεσθαι, οὖτε, καθὰ προεῖπον, χαριζομένου τοῦ Θεοῦ συγχαρίζεσθαι οὖπε βλεπομένου ἀγγέλου, εἴποι ἄν τις έωρακέναι τὸν Πατέρα. "Αγγελοι μεν γάρ, ώς γέγραπται, 'λειτουργικά πνεύματά είσιν είς διακονίαν αποστελλόμενοι,' καὶ Heb. i. 14. [ΑΙ. ἀποστελ- τὰς παρ' αὐτοῦ διὰ τοῦ Λόγου δωρεὰς διδομένας ἀπαγγέλλοντές

λόμενα.]

Lukei.19, 30. όμολογεί ἀπεστάλθαι παρὰ τοῦ Δεσπότου, ώς ἐπὶ Ζαχαρίου ὁ Cp. c. 29. 33. Γαβριήλ, καὶ ἐπὶ τῆς Θεοτόκου Μαρίας ὁ αὐτὸς ὡμολόγησε. Καὶ ὁ βλέπων δὲ 'ἀγγέλων ὀπτασίαν' οιδεν, ὅτι τὸν ἄγγελον Luke xxiv. 23. Isa. vi. 1. είδε, καὶ οὐ τὸν Θεόν. Είδε γὰρ Ζαχαρίας ἄγγελον 'είδε καὶ 'Ησαίας τὸν Κύριον.' Είδε Μανωε ὁ πατὴρ τοῦ Σαμψωμ ἄγγελου εθεώρησε δε και Μωσής του Θεόν. Είδε Γεδεών άγγελου,

είσι τοις λαμβάνουσι. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἄγγελος, ὁρώμενος,

Gen. xviii. 1. ' ἄφθη δὲ καὶ τῷ 'Αβραὰμ ὁ Θεός.' Καὶ οὔτε ὁ τὸν Θεὸν ὁρῶν, άγγελου έβλεπεν, ούτε ὁ τὸν άγγελον δρών ἐνόμιζε τὸν Θεὸν δράν πολύ γάρ, μάλλον δὲ τὸ ὅλον διέστηκε τῆ φύσει τὰ γενητά πρός τὸν κτίσαντα Θεόν. Εὶ δὲ καί ποτε ὀφθέντος άγγέλου, ὁ ὁρῶν φωνης ήκους Θεοῦ, ὡς ἐπὶ της βάτου γέγονεν

Exod. iii. 2, 6. ' ἄφθη' γὰρ ' ἄγγελος Κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς ἐκ τῆς βάτου' καὶ ἐκάλεσε Κύριος Μωσην ἐκ τῆς βάτου λέγων, Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός τοῦ πατρός σου, ὁ Θεός 'Αβραὰμ, καὶ ὁ Θεός 'Ισαὰκ, καὶ ό Θεὸς Ἰακώβ. ἀλλ' οὐκ ην ὁ ἄγγελος ὁ Θεὸς ᾿Αβραὰμ, ἐν δε άγγελω λαλων ήν δ Θεός. Και δ μεν φαινόμενος ήν άγγελος ὁ δὲ Θεὸς ἐν αὐτῷ ἐλάλει. 'Ως γὰρ ἐν στύλφ νεφέλης έλάλει τω Μωση έν τη σκηνή, ούτω καὶ έν αγγέλοις φαί-

νεται λαλών ὁ Θεός ούτω καὶ τῷ τοῦ Ναυῆ δι' ἀγγέλου ἐλάλει. Jos. i. 1. Α δε λαλεί ὁ Θεὸς, πρόδηλον ὅτι διὰ τοῦ Λόγου λαλεί, καὶ οὐ δι' ἄλλου. 'Ο δὲ Λόγος οὐ κεχωρισμένος τοῦ Πατρός, οὐδὲ

ανόμοιος καὶ ξένος της οὐσίας τοῦ Πατρὸς τυγχάνων, ὰ ἐργά-Cp. ii. 43. ζεται, ταθτα τοθ Πατρός έστιν έργα, καὶ μίαν ποιεί την δημιουργίαν καὶ ὰ δίδωσιν ὁ Υίὸς, ταῦτα τοῦ Πατρός ἐστιν ἡ δόσις.

Καὶ ὁ έωρακως τὸν Υίὸν οἶδεν ὅτι, τοῦτον έωρακως, οὐκ ἄγγελον, οὐδὲ μείζονά τινα των ἀγγέλων, οὐδὲ ὅλως τινὰ των κτισμάτων, ἀλλ' αὐτὸν έωρακε τὸν Πατέρα καὶ ὁ τοῦ Λόγον ἀκούων, οἶδεν ὅτι τοῦ Πατρὸς ἀκούει ὅσπερ καὶ ὁ τῷ ἀπανγάσματι καταυγαζόμενος οἶδεν ὅτι καὶ ὑπὸ ἡλίον φωτίζεται.

 Οὕτω γὰρ ἡμᾶς βουλομένη νοεῖν ἡ θεία γραφὴ, τοιαῦτα τὰ παραδείγματα δέδωκεν, ώς καὶ ἐν τοῖς προτέροις εἰρήκαμεν, έξ ων καὶ τοὺς προδότας Ἰουδαίους δυσωπεῖν δυνάμεθα, καὶ τὴν Ελλήνων διαλύειν κατηγορίαν, φασκόντων καὶ νομιζόντων διὰ τὴν Τριάδα λέγειν καὶ ἡμᾶς πολλοὺς θεούς. Οὐδὲ γὰρ, ὤσπερ καὶ τὸ παράδειγμα δείκυυσι, τρεῖς ἀρχὰς ἢ τρεῖς πατέρας εἰσά- Cp. iv. 1, 10. γομεν, ώς οἱ περὶ Μαρκίωνα καὶ Μανιχαῖον ἐπεὶ μηδὲ πριῶν ήλίων ὑπεθέμεθα τὴν εἰκόνα, ἀλλὰ ἥλιον καὶ ἀπαύγασμα, καὶ ἐν τὸ ἐξ ἡλίου ἐν τῷ ἀπαυγάσματι φῶς οὕτω μίαν ἀρχὴν οἴδαμεν• τόν τε δημιουργόν Λόγον φάσκομεν οὐχ ετερόν τινα τρόπον ii. 78. έχειν θεότητος ή την τοῦ μόνου Θεοῦ, διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ πεφυκέναι. Μάλλον μεν οθν οι 'Αρειομανίται δικαίως αν σχοίεν τὸ έγκλημα της πολυθεότητος η και άθεότητος, ὅτι ἔξωθεν τὸν Cp. c. 64. Υίον κτίσμα, καὶ πάλιν το Πνεθμα ἐκ τοθ μὴ ὄντος βαττολο- Cp. ad Serap. γοῦσιν. *Η γὰρ οὐκ είναι Θεὸν τὸν Λόγον φήσουσιν ή λέγουτες 'Θεου' μεν δια το γεγραμμένου, μη ίδιου δε της οὐσίας τοῦ Πατρὸς, πολλοὺς αν εἰσάγοιεν διὰ τὸ έτεροειδες αὐτῶν εὶ μὴ ἄρα κατὰ μετοχὴν, ὥσπερ καὶ τὰ πάντα, 'Θεὸν' λέγεσθαι καὶ αὐτὸν λέγειν τολμήσουσιν. 'Αλλά καὶ τοῦτο νομίζοντες δμοίως ἀσεβοῦσιν, ένα των πάντων λέγοντες είναι ii. 24. τον Λόγον. 'Ημών δε τουτο μηδε είς του νουν ποτε είσελθοι' εν γὰρ είδος θεότητος, ὅπερ ἐστὶ καὶ ἐν τῷ Λόγφ· καὶ είς c. 6. Θεός δ Πατήρ, έφ' ξαυτώ ων κατά το έπι πάντων είναι, και έν τῷ Υἱῷ δὲ φαινόμενος κατὰ τὸ διὰ πάντων διήκειν, καὶ έν τῶ Πνεύματι δὲ κατὰ τὸ ἐν ἄπασι διὰ τοῦ Λόγον ἐν αὐτῶ ενεργείν. Οὕτω γὰρ καὶ ενα διὰ της Τριάδος δμολογοῦμεν i. 18; ad είναι τὸν Θεὸν, καὶ πολύ μᾶλλον εὐσεβέστερον λέγομεν τῆς πολυειδούς καὶ πολυμερούς τῶν αἰρετικῶν θεότητος, ὅτι τὴν μίαν έν Τριάδι θεότητα φρονοῦμεν.

16. Εὶ γὰρ μὴ οὕτως ἔχει, ἀλλ' 'ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶ κτίσμα i. 5. καὶ ποίημα ὁ Λόγος,' ἡ οὐκ ἔστι Θεὸς ἀληθινὸς, διὰ τὸ εῖναι

αὐτὸν ἔνα τῶν κτισμάτων ἡ εἰ 'Θεὸν' αὐτὸν ὀνομάζουσιν ἐντρε-

λογιζόμενοι και νοοθυτες, οὐ συναριθμοθσιν έαυτοὺς μετά των Έλλήνων; καὶ γὰρ κἀκεῖνοι, ὥσπερ καὶ οὖτοι, 'τῆ κτίσει λατρεύ-

ουσι παρὰ τὸν κτίσαντα τὰ πάντα Θεόν.' 'Αλλὰ τὸ μὲν ὅνομα

τὸ Ἑλληνικὸν φεύγουσι διὰ τὴν τῶν ἀνοήτων ἀπάτην, τὴν δὲ όμοίαν εκείνοις διάνοιαν ύποκρίνουται. Καὶ γάρ καὶ τὸ σοφὸν αὐτῶν, ἄσπερ εἰώθασι λέγειν, 'Οὐ λέγομεν δύο ἀγένητα,' φαί-

νονται πρὸς ἀπάτην τῶν ἀκεραίων λέγοντες φάσκοντες γάρ,

Cp. i. 8.

πόμενοι παρὰ τῶν γραφῶν, ἀνάγκη λέγειν αὐτοὺς δύο θεοὺς, ἕνα μεν κτίστην, τὸν δε ετερον κτιστόν καὶ δύο κυρίοις λατρεύειν, ένὶ μὲν ἀγενήτω, τῷ δὲ έτέρω γενητῷ καὶ κτίσματι δύο τε Cp. ad Afros, πίστεις έχειν, μίαν μεν είς του άληθινου Θεου, ετέραν δε είς του ποιηθέντα καὶ πλασθέντα παρ' αὐτῶν καὶ λεχθέντα Θεόν. 'Ανάγκη δε αὐτοὺς, οὕτω τυφλωθέντας, ὅτε μεν προσκυνοῦσι τῷ ἀγενήτῳ, κατανωτίζεσθαι τὸν γενητὸν, ὅτε δὲ προσέρχονται τῷ κτίσματι, ἀποστρέφεσθαι τὸν κτίστην. Οὐ γὰρ ἔστιν ίδεῖν τοῦτον ἐν ἐκείνω, διὰ τὸ ξένας καὶ διαφόρους αὐτῶν είναι τάς τε φύσεις καὶ τὰς ἐνεργείας. Οὕτω δὲ φρονοῦντες, πάντως καὶ πλείονας συνάψουσι θεούς τοῦτο γὰρ τῶν ἐκπεσόντων ἀπὸ τοῦ ένδς Θεοῦ τὸ ἐπιχείρημα. Διὰ τί οὖν οἱ ᾿Αρειανοὶ, τοιαῦτα

Rom. i. 15. Cp. ad Ep. Æg. 13.

C. 12.

Cp. i. 30.

Cp. ii. 22,

John i. I. Cp. c. 6. John v. 37, ' Οὐ λέγομεν δύο ἀγένητα,' λέγουσι δύο θεοὺς, καὶ τούτους διαφόρους έχουτας τας φύσεις, του μεν γενητήν, του δε αγένητον. Εί δε οί μεν Ελληνες ενί άγενήτω και πολλοίς γενητοίς λατρεύουσιν, οῦτοι δὲ ἐνὶ ἀγενήτω καὶ ἐνὶ γενητώ, οὐδ' οὕτω διαφέρουσιν Έλλήνων. Ο τε γάρ παρ' αὐτῶν λεγόμενος 'γενητὸς' είς έκ πολλών έστι και οί πολλοι δε πάλιν των Ελλήνων την αὐτὴν τῷ ένὶ τούτφ φύσιν ἔχουσι, καὶ οὖτος γὰρ κἀκείνοι κτίσματά εἰσιν. "Αθλιοι, καὶ πλεῖον ὅσον ἐβλάβησαν κατὰ Χριστοῦ φρονήσαντες εξέπεσαν γάρ της άληθείας, καὶ την μέν Ἰουδαίων προδοσίαν ύπερέβησαν αρνούμενοι τον Χριστον, τοις δε Ελλησι συγκυλίονται, κτίσματι και διαφόροις θεοις λατρεύοντες οἱ θεοστυγείς. Είς γὰρ Θεός ἐστι, καὶ οὐ πολλοὶ, καὶ είς δ τούτου Λόγος, καὶ οὐ πολλοί Θεὸς γάρ ἐστιν δ Λόγος,' καὶ μόνος αὐτὸς ἔχει τὸ πατρικὸν είδος ὅσπερ ὢν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐδυσώπει τοὺς Ἰουδαίους λέγων, 'ὁ πέμψας

με Πατήρ, ἐκείνος μεμαρτύρηκε περί ἐμοῦ οὕτε φωνὴν αὐτοῦ

πώποτε ἀκηκόατε, οὖτε είδος αὐτοῦ ἐωράκατε καὶ τὸν Λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ὑμῖν μένοντα, ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτω ύμεις οὐ πιστεύετε.' Τὸν δὲ Λόγον συνηψε τῷ εἴδει καλως, ΐνα δείξη ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, αὐτὸς καὶ εἰκων καὶ χαρακτήρ καὶ είδός έστι τοῦ Πατρὸς έαυτοῦ καὶ ὅτι οἱ τὸν λαλοῦντα μὴ δεξάμενοι Ἰουδαῖοι οὐκ ἐδέξαντο τὸν Λόγον, ὅσπερ έστὶ 'τὸ είδος τοῦ Θεοῦ.' Τοῦτο καὶ ὁ πατριάρχης Ἰακὼβ έωρακως ηὐλογήθη, καὶ ἀντὶ Ἰακωβ 'Ίσραὴλ' ἐκλήθη παρ' αὐτοῦ, ώς ή θεία γραφή μαρτυρεί λέγουσα ''Ανέτειλε δὲ ὁ ήλιος Gen. xxxii. αὐτῷ, ἡνίκα παρῆλθε τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ.' Τοῦτο δὲ ἦν ὁ 31. λέγων, ' Ο έμε εωρακώς εώρακε τον Πατέρα' καὶ, ' εγω εν John xiv. 9, τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι κάγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν έσμεν' ούτω γάρ είς έστιν ό Θεός, καὶ μία ή είς τὸν Πατέρα Cp. iv. 1. καὶ Υίὸν πίστις. Καὶ γὰρ τοῦ Λόγον ὄντος Θεοῦ, πάλιν 'Κύριος Deut. vi. 4. ό Θεὸς ἡμῶν Κύριος εἶς ἐστι. Τοῦ γὰρ ἐνὸς ἴδιος καὶ ἀδιαίρετός c. 6, 13. έστιν ο Υίδς κατά την ιδιότητα και οικειότητα της ουσίας.

17. 'Αλλ' οὐδ' οὕτως ἐντραπέντες, οἱ 'Αρειανοί φασιν' 'Οὐχ Arian obj. ώς ύμεις λέγετε, άλλ' ώς ήμεις θέλομεν ανατρεπόντων γαρ ύμων τὰς προτέρας ἡμων ἐπινοίας, ἐφεύρομεν καινοτέραν, καὶ λέγομεν Ούτως έστιν ο Υίος και ο Πατήρ εν, και ούτως έστιν ό Πατηρ έν τῷ Υίῷ, καὶ ὁ Υίὸς έν τῷ Πατρὶ, ὡς ἂν καὶ ἡμεῖς έν αὐτῷ γενοίμεθα τοῦτο γὰρ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίφ (12.) γέγραπται, ὅπερ περὶ ἡμῶν ὁ Χριστὸς ήξίου λέγων 'Πάτερ John xvii.ri. άγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, ῷ δέδωκάς μοι, ἵνα ῶσιν ἐν, καθὼς καὶ ἡμεῖς. καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα. Οὐ περὶ Ib. 20-23. τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ· ἵνα πάντες ἐν ὧσι, καθὼς σὺ, Πάτερ, ἐν έμοὶ, κάγω έν σοὶ, ἵνα καὶ αὐτοὶ έν ἡμῖν εν ὧσιν· ἵνα ὁ κόσμος πιστεύση, ὅτι σύ με ἀπέστειλας κάγω την δόξαν, ην δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὧσιν εν, καθώς καὶ ἡμεῖς ἔν ἐσμεν, ἐγώ ίνα γινώσκη δ κόσμος, δτι σύ με απέστειλας.' Είτα ώσπερ εύρόντες πρόφασιν, επιλέγουσιν οί δόλιοι ταθτα' Εί ωσπερ ήμεις εν τῷ Πατρι γινόμεθα εν, οὕτω και αὐτὸς και ὁ Πατηρ εν έστι, καὶ ούτως ἐν τῷ Πατρί ἐστι καὶ αὐτός πῶς ὑμεῖς ἐκ τοῦ λέγειν αὐτὸν, "Έγω καὶ ὁ Πατὴρ ἔν ἐσμεν," καὶ, "ἐγω ἐν τῷ 16. χ. 30.

Πατρί, και δ Πατηρ εν εμοί," ίδιον και δμοιον της του Πατρός οὐσίας αὐτὸν φάσκετε; ἀνάγκη γὰρ ἡ καὶ ἡμᾶς ἰδίους εἶναι τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ἡ κἀκεῖνον ἀλλότριον εἶναι, ὥσπερ καὶ ήμεις έσμεν άλλότριοι. Ταῦτα μεν εκείνοι ληροῦντες φλυαροῦσιν ενώ δε οὐδεν έτερον εν τη τοιαύτη αὐτών κακονοία βλέπω η αλόγιστον τόλμαν καὶ διαβολικην απόνοιαν, λεγόντων καὶ αὐτῶν κατ' ἐκείνον, 'εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβησόμεθα, ἐσόμεθα ομοιοι τῷ ὑψίστῳ.' τὰ γὰρ κατὰ χάριν διδόμενα τοῖς ἀνθρώποις, ταῦτα θέλουσιν ἴσα τῆς τοῦ διδόντος εἶναι θεότητος.

Cp. ii. 59; de 'Ακούοντες γοῦν 'νίοὺς' χρηματίζοντας τοὺς ἀνθρώπους, ἐνό-Decr. Nic. 31. μισαν καὶ έαυτους ἴσους εἶναι τοῦ ἀληθινοῦ καὶ φύσει Υίοῦ καὶ νῦν πάλιν ἀκούοντες τοῦ Σωτήρος, 'Ίνα ὧσιν έν, καθώς καὶ ήμεις, πλανώσιν έαυτούς, και θρασυνόμενοι νομίζουσιν οθτως έσεσθαι έαυτούς, ως έστιν δ Υίδς έν τῷ Πατρί, καὶ δ Πατήρ έν τῷ Υἱῷ· οὐχ ὁρῶντες τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης οἰήσεως γενόμενον τοῦ πατρός αὐτῶν τοῦ διαβόλου πτῶμα.

Cp. ii. 2.

18. Εὶ μὲν οὖν, ὡς πολλάκις εἴπομεν, ὁ αὐτός ἐστιν ἡμιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ οὐδὲν ἡμῶν διαφέρει ἢ χρόνφ, ἔστω ἡμῖν όμοιος, καὶ τὴν αὐτὴν ἐχέτω χώραν παρὰ τῷ Πατρὶ, ἡν καὶ ήμεις έχομεν και μήτε μουογενής, μήτε μόνος Λόγος, ή Σοφία τοῦ Πατρὸς λεγέσθω ἀλλὰ κοινὸν ἔστω κατὰ πάντων ἡμῶν τῶν δμοίων τὸ αὐτὸ ὄνομα. Δίκαιον γὰρ, ὧν ἐστι φύσις μία, τούτων είναι και το όνομα κοινον, καν τοις χρόνοις αλλήλων διαφέρωσιν. "Ανθρωπος γαρ δ 'Αδαμ, ανθρωπος δε και δ Παῦλος, ανθρωπος δε και δ νθν γενόμενος και οθχ δ χρόνος άλλοιοί την φύσιν τοῦ γένους. Εὶ τοίνυν καὶ ὁ Λόγος χρόνω μόνον ἡμῶν διαφέρει, έδει και ήμας ως έκεινον είναι. 'Αλλ' ούτε ήμεις Λόγος η Σοφία, οὔτε ἐκεῖνος κτίσμα η ποίημα τυγχάνει ὤν ἐπεὶ διὰ τί οι πάντες έκ τοῦ ένὸς γεγόναμεν, καὶ μόνος έστιν αὐτὸς Λόγος; 'Αλλὰ γὰρ, εἰ καὶ ἐκείνους λέγειν τοιαῦτα πρέπει, ἀλλ' ήμιν απρεπες ενθυμεισθαι τας εκείνων βλασφημίας και εί και οὐδὲ περιεργάζεσθαί τι τῶν ἡητῶν ἐχρῆν πρὸς τὴν οὕτω φανερὰν καὶ εὐσεβη διάνοιαν, καὶ την ἐν ἡμῖν ὀρθην πίστιν ὅμως ἵνα καὶ ἐντεῦθεν δειχθῶσιν ἀσεβεῖς, φέρε συντόμως, ὡς παρὰ τῶν πατέρων μεμαθήκαμεν, έκ τοῦ ρητοῦ τὴν ἐτεροδοξίαν ἐκείνων ελέγξωμεν. *Εθος τη θεία γραφή τὰ κατὰ φύσιν όντα πράγIII. 19.]

ματα, ταθτα τοις ἀνθρώποις είς είκόνας και παραδείγματα λαμβάνειν τοῦτο δὲ ποιεί, ζυ ἐκ των κατὰ φύσιν ἐκείνων τὰ ἐκ προαιρέσεως φαίνηται των ανθρώπων κινήματα καὶ οῦτως η φαῦλος η δίκαιος δ τούτων δείκνυται τρόπος. Ἐπὶ μεν οῦν τῶν φαύλων, ὡς ἐὰν παραγγέλλη, 'Μὴ γίνεσθε ὡς ἵππος καὶ Ps. xxxi. ήμίονος, οίς οὐκ ἔστι σύνεσις.' ἡ καὶ ὅταν, μεμφόμενος τοὺς (xxxii.) 9. ούτω γενομένους, λέγη, "Ανθρωπος έν τιμή ων οὐ συνηκε Ιb. xlviii. παρασυνεβλήθη τοις κτήνεσι τοις ανοήτοις, και ωμοιώθη αὐτοις. (xlix.) 13. καὶ πάλιν 'ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν.' Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ, Jer. v. 8. τὸν μὲν Ἡρώδην δεικνὺς ὁποῖός ἐστιν, ἔλεγεν, εἴπατε τῆ Luke xiii. 32. ἀλώπεκι ταύτη" τοις δε μαθηταις παρήγγελλεν, ''Ιδοὺ ἀπο- Matt. x. τό. στέλλω ύμας ως πρόβατα εν μέσφ λύκων γίνεσθε οθν φρόνιμοι ώς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ώς αἱ περιστεραί.' Έλεγε δὲ τοῦτο, οὺχ ἵνα τῆ φύσει γενώμεθα κτήνη, ἡ γενώμεθα ὄφεις καὶ περιστεραί οὐ γὰρ οὕτως ἡμᾶς αὐτὸς πεποίηκε διὸ οὐδὲ τοῦτο οἶδεν ή φύσις άλλ' εν' ήμεις των μεν τας αλόγους δρμας φεύγωμεν, τοῦ δὲ τὸ φρόνιμον ໃνα γινώσκοντες, μὴ ἀπατώμεθα παρ' αὐτοῦ, καὶ της περιστεράς τὸ πράου ἀναλάβωμεν.

19. Έπὶ δὲ τῶν θείων πάλιν εἰκόνας τοῖς ἀνθρώποις λαμβάνων, φησίν δ Σωτήρ· 'Γίνεσθε οἰκτίρμονες, ώς δ Πατηρ Luke vi. 36. ύμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς οἰκτίρμων ἐστὶ, καὶ, ε * Ε σ ε σ θε ὑμεῖς $_{
m Matt.\ v.\ 48.}$ τέλειοι, ώς δ Πατηρ ύμων δ οδράνιος τέλειος έστιν.' Έλεγε δὲ καὶ τοῦτο, οὐχ ἵνα γινώμεθα πάλιν ώς ὁ Πατήρ γενέσθαι γὰρ ήμας ως ο Πατηρ αδύνατον, κτίσμα όντας, και έκ του μη όντος είς τὸ εΐναι γενομένους άλλ' ὥσπερ οὐχ ἵνα μὴ γενώμεθα κτήνη παρήγγειλε, ' Μὴ γίνεσθε ώς ἵππος,' ἵνα δὲ μὴ τὸ ἄλογον έκείνων μιμησώμεθα, ούτως οὐχ ἵνα γενώμεθα ὡς ὁ Θεὸς, ἔλεγε, Cp. ad Afros, · Γίνεσθε οἰκτίρμονες ὡς ὁ Πατὴρ, ἀλλ' ίνα πρὸς τὰς εὐεργεσίας ' ἐκείνου βλέπουτες, α ποιούμεν καλά, μη δι' ἀνθρώπους, άλλα δι' αὐτὸν ποιῶμεν, ὥστε παρ' αὐτοῦ, καὶ μὴ παρ' ἀνθρώπων τὸν μισθον έχειν. 'Ως γὰρ ένος όντος Υίου φύσει, καὶ ἀληθινου, καὶ μονογενοῦς, γινόμεθα καὶ ἡμεῖς 'νίοὶ,' οὐχ ὡς ἐκεῖνος φύσει καὶ ἀληθεία, ἀλλὰ κατὰ χάριν τοῦ καλέσαντος καὶ ἄνθρωποι ii. 59. τυγχάνοντες ἀπὸ γῆς, 'θεοὶ' χρηματίζομεν, οὐχ ώς ὁ ἀληθινὸς John x. 35. Θεός, η ό τούτου Λόγος, αλλ' ως ηθέλησεν ό τοῦτο χαρισάμενος Θεός ούτω και ώς δ Θεός οἰκτίρμονες γινόμεθα, οὐκ εξισούμενοι

Cp. Rom.

τῷ Θεῷ, οὐδὲ φύσει καὶ ἀληθινοὶ εὐεργέται γινόμενοι (οὐ γὰρ ήμων εξρεμα τὸ εὐεργετείν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ) ζυα δὲ τὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν εἰς ἡμᾶς γενόμενα, ταῦτα καὶ ἡμεῖς μεταδιδώμεν είς έτέρους, μη διακρινόμενοι, άπλως δε είς πάντας έκτείνοντες την εύποιίαν κατά τοῦτο γάρ μόνον δυνάμεθά πως αὐτοῦ μιμηταὶ γενέσθαι, καὶ οὐκ ἄλλως, ὅτι τὰ παρ' αὐτοῦ διακονούμεν άλλήλοις. "Ωσπερ δε ταύτα καλώς και όρθώς διανοούμεθα, οΰτω καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην ἀνάγνωσμα τὴν αὐτὴν ἔχει διάνοιαν. Οὐ γὰρ ὡς ἔστιν ὁ Υίὸς ἐν τῷ Πατρὶ, οὕτως ἴκα καὶ ήμεις γενώμεθά φησι πόθεν, όπου γε ό μεν Λόγος και Σοφία τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ἡμεῖς δὲ ἐκ γῆς ἐπλάσθημεν' καὶ ὁ μὲν φύσει καὶ τῆ οὐσία Λόγος καὶ Θεὸς ἀληθινός ἐστιν, (οὕτω γὰρ καὶ ὁ 1 John v. 20. Ἰωάννης φησίν· 'οἴδαμεν ὅτι ὁ Υίὸς τοῦ Θεοῦ ῆκει, καὶ ἔδωκεν ήμιν διάνοιαν, ίνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινὸν Θεόν καί ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Χριστῷ οὖτός ἐστιν δ άληθινδς Θεδς, καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος·') ἡμεῖς δὲ θέσει καὶ χάριτι νίοποιούμεθα δι' αὐτοῦ, μετέχοντες τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ; ' ὅσοι' γὰρ, φησὶν, 'ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεού γενέσθαι, τοις πιστεύουσιν είς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Διὸ καὶ αὐτὸς μὲν ἔστιν ἡ ἀλήθεια, λέγων, ' Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλή-

θεια' ότε καὶ τῷ Πατρὶ αὐτοῦ προσομιλών ἔλεγεν, ' Αγίασον

αὐτοὺς ἐν τῆ ἀληθεία σου ὁ Λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστιν' ἡμεῖς

20. Οὐκοῦν οὐχ ἵνα ὡς αὐτὸς γινώμεθα, ἔλεγεν, 'ἵνα ὧσιν

John i. 12.

ii. 50.

Ib. xiv. 6. Ib. xvii. 17.

Ib. v, 18.

εν, καθως καὶ ἡμεῖς,' ἀλλ' ζυα ώσπερ ἐκεῖνος, Λόγος ων, ἔστιν ἐν τῷ 'ἰδίφ Πατρὶ,' οὕτως ἵνα καὶ ἡμεῖς, τύπον τινὰ λαβόντες, καὶ είς ἐκείνου βλέπουτες, 'γενώμεθα εν' προς αλλήλους τη δμοψυχία καὶ τῆ τοῦ πυεύματος ενότητι, μὴ διαφωνώμεν τε, ώς οί 1 Cor. i. 11. Acts iv. 4, 32. Κορίνθιοι, τὸ αὐτὸ δὲ φρονώμεν, ώς οἱ ἐν ταῖς Πράξεσι πεντα-

δὲ κατὰ μίμησιν γινόμεθα ἐνάρετοι καὶ υἱοί.

κισχίλιοι, οίτινες ώς είς ετύγχανον όντες. 'Ως γὰρ 'νίοὶ,' οὐχ $\mathring{\omega}_S$ ὁ Υίός καὶ $\theta \epsilon$ οὶ, οὐχ $\mathring{\omega}_S$ αὐτός καὶ 'οἰκτίρμον ϵ_S $\mathring{\omega}_S$ ό Πατηρ,' οὐχ ' ώς δ Πατήρ.' 'Αλλ' ώσπερ εἴρηται, οὕτω γινόμενοι έν, καθώς δ Πατήρ καὶ δ Υίδς, οὐχ οὕτως ἐσόμεθα ὡς ἔστι φύσει ὁ Πατηρ ἐν τῷ Υἱῷ, καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ἀλλ' ὡς έχομεν φύσεως, καὶ δυνατὸν ἡμῖν ἐστιν ἐκεῖθεν τυπωθήναι, καὶ μαθείν πως οφείλομεν εν γενέσθαι, ώσπερ καὶ τὸ οἰκτείρειν ἐμάIII. 21.

θομεν. Τὰ γὰρ ὅμοια πρὸς τὰ ὅμοια πέφυκε τὴν ἔνωσιν ἔχειν. έπειδή καὶ πάσα σὰρξ κατὰ γένος συνάγεται. 'Ημῶν μὲν οὖν ἀνόμοιός ἐστιν ὁ Λόγος, τοῦ δὲ Πατρὸς ὅμοιος: διὰ τοῦτο ἐκείνος μεν έστι φύσει καὶ ἀληθεία εν μετὰ τοῦ εαυτοῦ Πατρός ήμεις δε άλλήλων όντες όμογενείς (εκ γάρ ενός οι πάντες γεγόναμεν, καὶ μία πάντων ἀνθρώπων ἡ φύσις), ἐν πρὸς ἀλλήλους τῆ διαθέσει γινόμεθα, έχουτες ύπογραμμον την του Υίου προς τον Πατέρα φυσικήν ένότητα καθάπερ γὰρ τὴν πραότητα εξ ξαυτοῦ έδίδασκε, λέγων, ' μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς Matt. xi. 29. τῆ καρδία.' οὐχ ἵνα ἐξισωθῶμεν αὐτῷ· (ἀδύνατον γάρ·) ἀλλ' ἵνα βλέποντες είς εκείνον διαμείνωμεν πράοι διά παντός ούτω καὶ ένταῦθα, θέλων ἡμᾶς άληθῆ καὶ βεβαίαν καὶ ἀδιάλυτον τὴν διάθεσιν έχειν πρὸς ἀλλήλους, ἐξ ἐαυτοῦ λαμβάνει τὸ παράδειγμα, καί φησιν. ' ΐνα ὧσιν εν, καθώς καὶ ἡμεῖς' ἀδιαίρετος δέ ἐστιν ή ἐν ἡμῖν ἐνότης οὕτως ἵνα καὶ αὐτοὶ μαθόντες ἐξ ἡμῶν τὴν άδιαίρετον φύσιν, ούτω καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους συμφωνίαν διαφυλάττωσιν.' 'Ασφαλεστέρα δὲ ἡ μίμησις ἐκ τῶν κατὰ φύσιν λαμβάνεται τοις ανθρώποις, ώσπερ είρηται επειδή γαρ ταθτα μεν μένει, καὶ οὖποτε μεταβάλλεται, δ δε τῶν ἀνθρώπων τρόπος εὐμετάβλητος τυγχάνει δύναται, πρὸς τὸ ἀμετάβλητον τῆ φύσει βλέπων, τὰ μὲν φαῦλα φεύγειν, ἐν δὲ τοῖς βελτίστοις ἐαυτὸν ἀνατυποῦν. Καὶ γὰρ οὕτω καὶ τὸ λεγόμενον, 'Ίνα καὶ αὐτοὶ έν ήμιν εν ωσιν, δρθην πάλιν έχει την διάνοιαν.

21. Εὶ γοῦν δυνατὸν ἦν γενέσθαι ἡμᾶς ὡς ὁ Υίὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ἔδει λέγειν, 'Ίνα καὶ αὐτοὶ ἐν σοὶ ἐν ὧσιν,' ὥσπερ έστὶν ὁ Υίὸς ἐν τῷ Πατρί νῦν δὲ τοῦτο μὲν οὐκ εἴρηκε λέγων δὲ τὸ 'ἐν ἡμῖν,' ἔδειξε τὴν διάστασιν καὶ τὴν διαφοράν ὅτι αὐτὸς μὲν μόνος ἐν μόνω τῷ Πατρί ἐστιν, ὡς μόνος Λόγος καὶ Σοφία, ήμεις δε εν Υιώ, και δι' αὐτοῦ τῷ Πατρί. Τοῦτο δε λέγων, οὐδεν ετερον εσήμανεν η ότι τη ημών ενότητι γενοιντο καὶ αὐτοὶ ἐν πρὸς ἀλλήλους οὕτως, ὡς ἡμεῖς ἔν ἐσμεν φύσει καὶ άληθεία άλλως δε οὐκ αν γένοιντο εν, εί μη εν ήμιν μάθωσι την ένότητα.' Καὶ ὅτι τὸ 'ἐν ἡμῖν' ταύτην ἔχει τὴν σημασίαν, ἀκοῦσαι Παύλου λέγοντος ἔστι· 'Ταῦτα δὲ μετεσχημάτισα εἰς 1 Cor. iv. 6. έμαυτου καὶ ᾿Απολλω, ζυα ἐυ ἡμῖυ μάθητε το μὴ ὑπὲρ ἃ γέγραπται φυσιοῦσθαι.' Τὸ ἄρα ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν ' ἐν τῷ Πατρὶ, ὡς

έστιν ὁ Υίὸς ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ παράδειγμα καὶ εἰκὼν, ἀντὶ τοῦ εὶπεῖν 'ἐξ ἡμῶν μαθέτωσαν.' 'Ως γὰρ ὁ Παῦλος τοῖς Κορινθίοις, ούτως ή του Υίου και του Πατρός ένότης τοις πασιν ύπογραμμός και μάθησίς έστι, καθ' ην δύνανται μανθάνειν, βλέπουτες εls την κατά φύσιν ενότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υίου, πως και αυτοι όφειλουσιν 'ξυ' προς άλλήλους γίνεσθαι τώ φρονήματι. Εὶ δὲ δεῖ καὶ έτέρως ἀπολογήσασθαι περὶ τοῦ ρητοῦ, δύναται πάλιν τὸ 'ἐν ἡμῖν' ἴσον εἶναι τῷ λέγειν, 'τῆ δυνάμει του Πατρός καὶ του Υίου, τνα εν γένωνται, τὸ αὐτὸ λέγοντες. ἄνευ γὰρ Θεοῦ τοῦτο γενέσθαι ἀδύνατον καὶ τοῦτο πάλιν έστιν εύρειν εν τοις θείοις λόγοις, ως τὸ ' εν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν, καὶ, ' ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν.' Οὐκοῦν δήλον ὅτι ἐν ὀνόματι Πατρὸς καὶ Υίοῦ δυνάμεθα, τὸ ἐν γενόμενοι, βέβαιον ἔχειν τῆς ἀγάπης 'τὸν σύνδεσμον.' Πάλιν γαρ, την αὐτην διάνοιαν ἐπεκτείνων, φησὶν ὁ Κύριος· ' Κάγω την δόξαν, ην δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, Ίνα ωσιν εν, καθως ήμεις έν. Καλως και ένταθθα οὐκ είπεν, 'Ίνα ωσιν έν σοὶ, ὡς κὰγώ εἰμι' ἀλλὰ, 'καθὼς ἡμεῖς,' εἶπεν' ὁ δὲ λέγων 'καθως' οὐ ταυτότητα δείκυυσιν, ἀλλ' εἰκόνα καὶ παράδειγμα τοῦ λεγομένου.

c. 9, 12.

1 Cor. i. 10.

Ps. lix. (ix.)

Ib. xliii.

Eph. iv. 3.

John xvii.

22. Ο μεν οθν Λόγος την όντως και άληθως ταυτότητα της φύσεως τῷ Πατρὶ ἔχει ἡμῖν δὲ ἄρα τὸ μιμεῖσθαι πρόσεστιν, John xvii. 23. ὤσπερ εἴρηται καὶ γὰρ εὐθὺς ἐπήγαγε, λέγων, 'ἐγω ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοὶ, ἵνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς ἕν. 'Ενταῦθα λοιπὸν μεῖζόν τι καὶ τελειότερον περὶ ἡμῶν ὁ Κύριος αἰτεῖ· δηλου γὰρ ώς ἐν ἡμῖν γέγονεν ὁ Λόγος· τὸ γὰρ ἡμέτερου ἐνεδύσατο σῶμα. 'Καὶ σὰ δὲ ἐν ἐμοὶ, Πάτερ' σοῦ γάρ είμι Λόγος, καὶ ἐπειδὴ σὰ μὲν ἐν ἐμοὶ, ὅτι σοῦ Λόγος εἰμὶ, έγω δε εν αὐτοῖς διὰ τὸ σωμα, καὶ διὰ σε τετελείωται εν εμοί τῶν ἀνθρώπων ἡ σωτηρία, ἐρωτῶ ἵνα καὶ αὐτοὶ γένωνται ἐν, αὐτοὶ γένωνται τέλειοι, ἔχοντες πρὸς τοῦτο τὴν ἐνότητα, καὶ εἰς αὐτὸ ἐν γενόμενοι τνα, ώς αν πάντες φορεσθέντες παρ' ἐμοῦ, Ερλ. iv. 4, 13. πάντες ὧσιν " εν σωμα καὶ εν πνεθμα," καὶ " εἰς ἄνδρα τέλειον

καταντήσωσιν." Οι γαρ πάντες, έκ τοῦ αὐτοῦ μεταλαμβάι Cor. x. 17. νοντες, 'εν' γινόμεθα 'σωμα,' τον ένα Κύριον έχοντες εν εαυτοίς. Ταύτην έχουτος τοῦ ρητοῦ τὴν διάνοιαν, μᾶλλον ἐλέγχεται ἡ άλλοδοξία των Χριστομάχων πάλιν γὰρ ἐπαναλαμβάνων φημί. Εὶ μὲν ἀπλῶς καὶ ἀπολελυμένως εἴρηκεν, ' ἵνα ὧσιν ἐν σοὶ ἐν,' η, ' ໃνα αὐτοὶ κάγω ἐν σοὶ ἐν ωμεν,' εῖχον καν ἀναίσχυντον πρόφασιν οἱ θεομάχοι νῦν δὲ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, ἀλλὰ, καθὼς σὺ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ, κὰγὼ ἐν σοὶ, ἵνα πάντες ἐν ὧσι.' Λέγων δὲ πάλιν 'καθως,' πόρρωθεν δείκνυσι τους γινομένους, ως αυτός έστιν εν τῷ Πατρὶ, 'πόρρωθεν' δέ ἐστιν, οὐ τόπῳ, ἀλλὰ τῆ φύσει οὐδεν γὰρ τόπω μακράν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μόνη τη φύσει πάντα μακράν έστιν αὐτοῦ· καὶ, καθὰ προεῖπον, οὐ ταυτότητα, οὐδὲ ἰσότητα δείκυυσιν δ λέγων τὸ 'καθως' ἐπίρρημα, ἀλλὰ παράδειγμα τοῦ λεγομένου κατά τι θεωρούμενου.

23. Καὶ τοῦτο πάλιν παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρός ἐστι μαθείν λέγοντος 'Καθως γαρ ήν Ίωνας έν τη κοιλία του κήτους τρεις ήμέ- Matt. xii. 40. ρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υίὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῆ καρδία της γης. Ούτε δε Ίωνας ην ώσπερ δ Σωτηρ, ούτε Ίωνας εἰς τὸν ἄδην κατῆλθεν οὖτε τὸ κῆτος ἦν ὁ ἄδης ἀλλ' οὐδὲ καταποθεὶς ὁ Ἰωνᾶς, ἀνήγαγε τοὺς προκαταποθέντας ὑπὸ τοῦ κήτους, Cp. c. 56. άλλα μόνος προσταχθέντος τοῦ κήτους εξηλθεν. Οὐκοῦν οὐδεμία ταυτότης οὐδε ἰσότης εν τη 'καθως' λέξει σημαίνεται, άλλα άλλο μεν καὶ άλλο όμοιότητα δέ πως δείκνυσι τοῦ Ἰωνα διὰ τὸ τριήμερον. Οὕτως ἄρα καὶ ἡμεῖς, λέγοντος τοῦ Κυρίου, καθως, ούτε ως δ Υίδς γινόμεθα έν τῷ Πατρί, ούτε ως δ Πατήρ ἐστιν ἐν τῷ Υἱῷ, οὕτω γινόμεθα. Ἡμεῖς μὲν γὰρ, καθως δ Πατήρ καὶ δ Υίος, οὕτω γινόμεθα 'ξν' τῷ φρονήματι καὶ τή τοῦ πνεύματος συμφωνία ὁ δὲ Σωτήρ, καθώς Ἰωνας, ἔσται έν τη γη· ώσπερ δε οὐκ έστιν 'Ιωνας δ Σωτηρ, οὐδε ως εκείνος κατεπόθη, ούτω καὶ ὁ Κύριος κατηλθεν εἰς τὸν ἄδην ἀλλὰ ἄλλο καὶ ἄλλο ἐστίν. Οὕτως ἐὰν καὶ ἡμεῖς γενώμεθα ἐν, καθὼς ὁ Υίὸς ἐν τῷ Πατρὶ, οὐκ ἐσόμεθα ὥσπερ ὁ Υίὸς, οὐδὲ ἴσοι αὐτῷ. άλλο γὰρ καὶ ἄλλο ἐσμέν διὰ τοῦτο γὰρ ἐφ' ἡμῶν τὸ 'καθως' πρόκειται, έπεὶ τὰ μὴ κατὰ φύσιν ὄντα πρὸς ἄλλο τι βλέποντα γίνεται ωσπερ εκείνα. "Οθεν αὐτὸς μεν ὁ Υίὸς, ἁπλως καὶ χωρίς συμπλοκής τινός έστιν έν τῷ Πατρί φύσει γὰρ ὑπάρχει τοῦτ' αὐτῷ· ἡμεῖς δὲ, οὐκ ἔχοντες τὸ κατὰ φύσιν, δεόμεθα εἰκόνος καὶ παραδείγματος, ΐνα περὶ ἡμῶν εἴπη 'καθως σὸ ἐν ἐμοὶ, John xvii. 21.

κάγω εν σοί. "Όταν δέ," φησιν, "οὖτοι τελειωθώσιν οὕτως, τότε γινώσκει ὁ κόσμος, ὅτι σύ με ἀπέστειλας εἰ γὰρ μὴ ἤμην ἐλθὼν καὶ φορέσας τὸ τούτων σῶμα, οὐδεὶς αν αὐτῶν ἐτελειώθη, ἀλλ' έμενον οι πάντες φθαρτοί. Ἐνέργησον τοίνυν εν αὐτοις, Πάτερ· καὶ ὤσπερ δέδωκάς μοι τοῦτο φορέσαι, δὸς αὐτοῖς τὸ Πνεῦμά σου, ໃνα καὶ οὖτοι ἐν τούτῳ ἐν γένωνται, καὶ τελειωθῶσιν ἐν έμοι. Ἡ γὰρ τούτων τελείωσις δείκνυσιν ἐπιδημίαν γεγενήσθαι τοῦ σοῦ Λόγου καὶ ὁ κόσμος δὲ, βλέπων τούτους τελείους καὶ θεοφορουμένους, πιστεύσει πάντως, ὅτι σύ με ἀπέστειλας, καὶ έπεδήμησα. Πόθεν γαρ τούτοις ή τελείωσις, εί μη έγω ό σός Λόγος, τὸ σῶμα τούτων λαβὼν, ἐγενόμην ἄνθρωπος, καὶ ἐτελείωσα τὸ ἔργον ὁ δέδωκάς μοι, Πάτερ; τετελείωται δὲ τὸ έργον, ότι, λυτρωθέντες από της αμαρτίας οι ανθρωποι, οὐκέτι μένουσι νεκροί άλλα και θεοποιηθέντες έχουσιν, εν ημίν βλέ-

ην άπλούστερον θεωρήσαι, ταθτα διὰ πολλών εἰρήκαμεν ὁ δὲ μακάριος Ἰωάννης έκ της έπιστολης έν ολίγοις καὶ τελειώτερον

ποντες, εν άλλήλοις τον σύνδεσμον της άγάπης. 24. Ἡμεῖς μὲν οὖν, ὅσον αὐτὰς τὰς λέξεις τοῦ ἡητοῦ δυνατὸν

μαλλου ήμων δείξει των γεγραμμένων του νουν, και διελέγξει μεν την των ασεβων διανοιαν, διδάξει δε πως τε ήμεις έν τώ Θεώ γινόμεθα, καὶ ὁ Θεὸς ἐν ημιν καὶ πῶς πάλιν ἡμεῖς μὲν ἐν αὐτῷ γινόμεθα εν, πόσον δε διέστηκε την φύσιν δ Υίὸς ἀφ' ήμων καὶ παύσει λοιπὸν τους 'Αρειανους μηκέτι νομίζειν έαν-Ezek. xxviii. τους έσεσθαι ώς του Υίου, ίνα μη και αυτοί ακούσωσι, 'συ δέ 2. Prov. xxiii. 4. εἶ ἄνθρωπος καὶ οὖ Θεός·' καὶ, 'Μὴ συμπαρεκτείνου πένης ὧν 1 John iv. 13. πλουσίω. Γράφει τοίνυν δ Ἰωάννης οὕτω λέγων ' ἐν τούτφ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ Πυεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖυ.' Οὐκοῦν διὰ τὴν δεδομένην ἡμῖν τοῦ Πνεύματος χάριν ἡμεῖς τε ἐν αὐτῷ γινόμεθα, καὶ αὐτὸς ἐν ήμιν και επειδή το Πνεθμα του Θεου εστι, δια τούτου γινομένου έν ἡμιν εικότως και ἡμεις, έχοντες τὸ Πνεθμα, νομιζόμεθα έν τῷ Θεώ γενέσθαι καὶ ούτως έστιν ὁ Θεὸς ἐν ἡμίν. Οὐκ ἄρα ὡς ἔστιν ό Υίὸς ἐν τῷ Πατρὶ, οὕτω καὶ ἡμεῖς γινόμεθα ἐν τῷ Πατρί οὐ γὰρ καὶ ὁ Υἱὸς μετέχων ἐστὶ τοῦ Πνεύματος, Ίνα διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ Πατρί γένηται οὐδε λαμβάνων έστι το Πνεθμα, άλλα μαλλον αὐτὸς τοῖς πᾶσι τοῦτο χορηγεῖ καὶ οὐ τὸ Πνεῦμα τὸν Λόγον

ii. 70.

i. 43.

i. 48, 50.

συνάπτει τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ Πνεθμα παρὰ τοῦ Λόγου с. 44. λαμβάνει. Καὶ ὁ μὲν Υίὸς ἐν τῷ Πατρί ἐστιν, ὡς Λόγος ἴδιος καὶ ἀπαύγασμα αὐτοῦ· ἡμεῖς δὲ χωρὶς μὲν τοῦ Πνεύματος ξένοι καὶ μακράν ἐσμεν τοῦ Θεοῦ, τῆ δὲ τοῦ Π νεύματος μετοχ $\hat{\eta}$ Ath ad συναπτόμεθα τη θεότητι ώστε τὸ είναι ήμας έν τῷ Πατρὶ μὴ ἡμέτερου είναι, άλλὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἐν ἡμῖν ὅντος καὶ ἐν ήμιν μένοντος, έως αὐτὸ τῆ ὁμολογία φυλάττομεν ἐν ἡμιν, λέγουτος πάλιν τοῦ Ἰωάννου ' δς αν δμολογήση ὅτι Ἰησοῦς 1 John iv. 13. έστιν ὁ Υίὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν τῶ Θεφ. Ποία τοίνυν όμοιότης καὶ ποία ἐσότης ἡμῶν πρὸς τὸν Υίου; η πως ουκ ελέγχουται πανταχόθεν οι 'Αρειανοί, καὶ μάλιστα παρα τοῦ Ἰωάννου, ὅτι ἄλλως μὲν ὁ Υἰός ἐστιν ἐν τῶ Πατρί, ἄλλως δὲ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ γινόμεθα καὶ οὔτε ἡμεῖς ὡς εκείνος εσόμεθά ποτε, οὔτε ὁ Λόγος ως ἡμεῖς τυγχάνει ων, εἰ μὴ άρα τολμήσουσιν, ως έν πασι, και νῦν εἰπεῖν, ὅτι και ὁ Υίὸς μετοχῆ τοῦ Πνεύματος καὶ βελτιώσει πράξεως γέγονε καὶ αὐτὸς i. 37. έν τῷ Πατρί. 'Αλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν ὑπερλίαν ἐστὶν ἀσεβès κὰν ὅλως εἰς ἐνθύμησιν λαβεῖν. Αὐτὸς γὰρ, ὥσπερ εἴρηται, τώ Πνεύματι δίδωσι καὶ ὅσα ἔχει τὸ Πνεῦμα, παρὰ τοῦ Λόγου ἔχει. 2.5. Οὐκοῦν ὁ Σωτὴρ λέγων περὶ ἡμῶν τὸ 'καθὼς σὺ, John xvii. 21.

Πάτερ, εν εμοί, κάγω εν σοί, ίνα και αὐτοί εν ήμιν εν ωσιν, οὐ τὴν ταυτότητα ἡμᾶς αὐτῷ μέλλοντας ἔχειν σημαίνει ἐδείχθη γὰρ ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Ἰωνᾶν παραδείγματος καὶ τοῦτο ἀλλὰ άξίωσις έστι πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς ὁ Ἰωάννης ἔγραψεν, ἵνα τὸ Πνεῦμα χαρίσηται δι' αὐτοῦ τοῖς πιστεύουσι, δι' οῦ καὶ δοκοθμεν εν τῷ Θεῷ γίνεσθαι, καὶ κατὰ τοθτο συνάπτεσθαι εν αὐτῷ. Ἐπειδή γὰρ ὁ Λόγος ἐστὶν ἐν τῷ Πατρὶ, τὸ δὲ Πνεῦμα έκ τοῦ Λόγου δίδοται, θέλει λαβεῖν ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα, ἴνα, ὅταν Ad Serap. i. ἐκεῖνο λάβωμεν, τότε ἔχοντες τὸ Πνεῦμα τοῦ Λόγου τοῦ ὄντος 20; iv. 4. έν τῷ Πατρὶ, δόξωμεν καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ Πνεῦμα εν γίνεσθαι έν τῷ Λόγφ, καὶ δι' αὐτοῦ τῷ Πατρί. Τὸ δὲ ' ώς ἡμεῖς' ἐὰν λέγη, οὐδεν ετερον πάλιν εστίν, η ενα ή γινομένη τοιαύτη τοῦ Πνεύματος χάρις είς τους μαθητας άδιάπτωτος και άμεταμέλητος γένηται. Τὸ γὰρ κατὰ φύσιν, ὡς προεῖπον, ὑπάρχον τῷ Λόγφ έν τῷ Πατρὶ, τοῦτο ἡμιν ἀμεταμελήτως διὰ τοῦ Πνεύματος δοθηναι βούλεται όπερ ὁ ἀπόστολος γινώσκων, έλεγε, 'Τίς Rom. viii. 35.

ήμας χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; ' ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ χάρις τῆς κλήσεως.' Τὸ ἄρα Πνεθμά έστι τὸ ἐν τῷ Θεῷ τυγχάνον, καὶ οὐχ ἡμεῖς καθ' ἑαντούς καὶ ὤσπερ υίοὶ καὶ θεοὶ διὰ τὸν ἐν ἡμῖν Λόγον, οὕτως i. 39; ii. 59. έν τῷ Υἱῷ καὶ ἐν τῷ Πατρὶ ἐσόμεθα, καὶ νομισθησόμεθα ἐν Υίφ καὶ ἐν Πατρὶ ἐν γεγενήσθαι διὰ τὸ ἐν ἡμίν είναι Πνεῦμα, όπερ εστίν εν τῷ Λόγῳ τῷ ὅντι εν τῷ Πατρί. "Ότε γοῦν εκπίπτει τις ἀπὸ τοῦ Πνεύματος διά τινα κακίαν, ἡ μεν χάρις άμεταμέλητος διαμένει τοις βουλομένοις, κάν τις έκπεσων μετανοή οὐκέτι δὲ ἐν τῷ Θεῷ ἐστιν ἐκείνος ὁ πεσὼν, διὰ τὸ ἀποστῆναι ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἐν τῷ Θεῷ ἄγιον καὶ παράκλητον Πνεθμα, άλλ' εν εκείνω έσται ω εαυτον υπέταξεν ο άμαρτάνων, ώς έπὶ τοῦ Σαοὺλ γέγονεν 'ἀπέστη γὰρ ἀπ' αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα' I Kings (I Sam.) xvi. 14. τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔθλιβεν ' αὐτὸν πνεῦμα πονηρόν.' Ταῦτα ἀκούουτας τοὺς θεομάχους έδει λοιπου εντρέπεσθαι, καὶ μηκέτι έαυ-Prov. xxix.7. τοὺς ἀναπλάπτειν ἴσα Θεώ. Οὔτε δὲ νοοῦσιν· ' ὁ γὰρ ἀσεβής,' φησιν, 'οὐ νοεί γνωσιν' οὕτε λόγων εὐσεβων ἀνέχονται βαρείς γαρ αὐτοῖς είσι καὶ λεγόμενοι. 26. 'Ιδού γαρ, ώσπερ οὐκ ἀποκάμνοντες ἐν ταις δυσσεβείαις: άλλα κατά του Φαραω σκληρυνόμενοι, τα ανθρώπινα πάλιν τοῦ Σωτήρος ἀκούουτες καὶ βλέπουτες ἐυ τοῖς εὐαγγελίοις, ἐπελάc. 51; i. 38. θουτο τέλεου, κατά τὸυ Σαμοσατέα, τῆς πατρικῆς θεότητος τοῦ

c. 51; i. 38. θουτο τέλεου, κατὰ τὸυ Σαμοσατέα, τῆς πατρικῆς θεότητος τοῦ Arian obj. Υἰοῦ, καὶ τολμηρᾳ τῆ γλώσση θρασυνόμενοι, λέγουσι 'Πῶς δύναται ὁ Υἰὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι φύσει καὶ ὅμοιος αὐτῷ κατ Ματι. xxviii. οὐσίαν, ὁ λέγων, "Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία" καὶ, "ὁ Πατὴρ 18. John v. 22. Το διδένα κρίνει, ἀλλὰ τὴυ κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἰῷ'' καὶ, Τὸ iii. 35. "ὁ Πατὴρ ἀγαπᾳ τὸν Υἱὸν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῆ χειρὶ αὐτοῦ ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον" καὶ

Matt. xi. 27. πάλιν "Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρός μου καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υίὸς, καὶ ῷ ἐὰν θέλῃ ὁ Υίὸς

John vi. 37. ἀποκαλύψαι." καὶ πάλιν. "Πᾶν ὁ δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἥξει;" Εἶτα ἐπιλέγουσιν. Εἶ ἦν, ὡς λέγετε, Υἱὸς κατὰ φύσιν, οὐ χρείαν εῗχε λαβεῖν, ἀλλ' εἶχε κατὰ φύσιν ὡς νἱός. *Η πῶς δύναται δύναμις εἶναι φύσει καὶ ἀληθινὴ τοῦ Πατρὸς, ὁ

Ib. xii. 27, 28. παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους λέγων, "Νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται καὶ τί εἴπω; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης. άλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ώραν ταύτην. Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα. Ἡλθεν οὖν φωνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω." Πάλιν τε τὸ ὅμοιον ἔλεγε· "Πάτερ, εἰ Matt. xxvi. δυνατον, παρελθέτω το ποτήριον τοῦτο "καὶ, "Ταῦτα εἰπων ὁ John xiii. 21. 'Ιησοῦς ἐταράχθη τῷ πυεύματι, καὶ ἐμαρτύρησε, καὶ εἶπευ· 'Αμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἶς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με." Καὶ ἐπὶ τούτοις δέ φασιν οί κακόφρονες 'Εὶ δύναμις ήν, οὐκ αν έδειλίασεν, άλλα μαλλον και έτέροις το δύνασθαι παρείχεν.' Εἶτά φασιν' 'Εὶ σοφία ἦν φύσει ἡ ἀληθινη καὶ ἰδία τοῦ Πατρὸς, πῶς γέγραπται· "Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφία, καὶ ἡλικία, καὶ Luke ii. 52. χάριτι παρα Θεφ και ανθρώποις." και " έλθων είς μεν τα μέρη Καισαρείας της Φιλίππου, ἐπυνθάνετο τῶν μαθητῶν, τίνα λέγου- Matt. xvi. 13. σιν οἱ ἄνθρωποι αὐτὸν εἶναι." εἰς δὲ τὴν Βηθανίαν παραγενόμενος ἢρώτα ποῦ Λάζαρος κείται· ἔλεγε δὲ μετὰ ταῦτα τοῖς μαθηταῖς· John xi. 33. " Πόσους ἄρτους ἔχετε ;" Πως οῦν, φασίν, οῦτος Σοφία, ὁ ἐν Mark vi. 38. σοφία προκόπτων, καὶ ἀγνοῶν ἃ παρ' ἐτέρων μανθάνειν ἡξίου; Έστι δὲ καὶ τοῦτο παρ' αὐτῶν λεγόμενον ' Πῶς δύναται ὁ Λόγος ἴδιος εἶναι τοῦ Πατρὸς, οὖ ἄνευ οὐκ ἦν ὁ Πατήρ ποτε, δι' οὖ τὰ πάντα ποιεί, ως ύμεις φρονείτε, ο έπι μεν τοῦ σταυροῦ λέγων "Θεέ μου, Θεέ μου, ໃνα τί με ἐγκατέλιπες;" πρὸ δὲ τούτων Matt. xxvii. εὐχόμενος, "δόξασόν σου τὸ ὄνομα" καὶ, "δόξασόν με σὺ, John xii. 28. Πάτερ, τῆ δόξη, ἡ εἶχου πρὸ τοῦ τὸν κόσμου εἶναι παρὰ σοί." Ιδ. xvii. 5. Ηὔχετο δὲ ἐν ταις ἐρήμοις, και παρήγγελλε τοις μαθηταις προσεύχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν καὶ, "τὸ πνεῦμα πρό- Matt. xxvi. θυμον " έλεγεν, " ή δὲ σὰρξ ἀσθενής." καὶ, "Περὶ τῆς ἡμέρας Mark xiii. 32. η της ώρας εκείνης οὐδεὶς οἶδεν, οὐδε οἱ ἄγγελοι, οὐδε ὁ Υίός." Είτα πάλιν φασίν έπι τούτοις οι δείλαιοι 'Εί ην κατά την ύμετέραν διάνοιαν ἀϊδίως ὑπάρχων ὁ Υίὸς πρὸς τὸν Θεὸν, οὖτ' ἂν ηγυόησε περὶ τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἐγίνωσκεν ὡς Λόγος· οὖτ' αν εγκατελείπετο δ συνυπάρχων ούτε δόξαν ήτει λαβείν, έχων αὐτην ἐν τῷ Πατρὶ, οὕτε ὅλως ηὕχετο οὐδενὸς γὰρ, Λόγος ὢν, εδέετο αλλ' επειδή κτίσμα εστί και είς των γενητών, δια τουτο τοιαῦτα ἔλεγε, καὶ ἐδέετο ὧν οὐκ εἶχε κτισμάτων γὰρ ἴδιον τὸ χρήζειν καὶ δέεσθαι ων οὐκ έχουσι.

27. Τοιαθτα μεν οθν οἱ ἀσεβεῖς ἐξάγονται λαλοθντες ἔδει δὲ ταθτα διαλογιζομένους εἰπεῖν καὶ τολμηρότερον ' Διὰ τί ὅλως ὁ

John x. 33.

Λόγος σὰρξ ἐγένετο; καὶ πάλιν ἐπειπεῖν, 'Πῶς γὰρ ἢδύνατο, Θεός ὢν, γενέσθαι ἄνθρωπος; ἢ πως ἢδύνατο ὁ ἀσώματος σωμα φορέσαι; ή καὶ Ἰουδαϊκώτερον κατὰ τὸν Καϊάφαν εἰπεῖν. ' Διὰ τί όλως, ἄνθρωπος ὢν ὁ Χριστὸς, Θεὸν ξαυτὸν ἐποίει; ' ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια τότε μὲν Ἰουδαῖοι βλέποντες ἐγόγγυζον, νῦν δὲ ἀναγινώσκοντες οἱ ᾿Αρειομανῖται ἀπιστοῦσι, καὶ είς βλασφημίας εκπεπτώκασιν. Εί τις οθν εκ παραλλήλου τὰ τούτων κακείνων εξετάζοι ρήματα, εύρήσει πάντως είς την αὐτην αὐτοὺς συναντώντας ἀπιστίαν, καὶ ἴσην αὐτών τὴν τῆς ἀσεβείας τόλμαν, καὶ κοινην αὐτων οὖσαν την πρὸς ήμας μάχην. Ἰουδαίοι μεν γαρ έλεγον, 'Πως, ἄνθρωπος ων, δύναται Θεός είναι;' 'Αρειανοί δὲ, 'Εἰ Θεὸς ἡν ἀληθινὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ, πῶς ἠδύνατο ἄνθρωπος γενέσθαι; Καὶ Ἰουδαίοι μεν ἐσκανδαλίζοντο, καὶ έχλεύαζον λέγοντες, 'Οὐκ αν οῦτος, εἰ ην Υίὸς τοῦ Θεοῦ, ὑπέμεινε σταυρόν' 'Αρειανοί δε είς το κατ' αντικρύ στήκοντες αὐτῶν, φάσκουσιν ἡμῖν, 'Πῶς τολμᾶτε λέγειν Λόγον ἴδιον είναι της του Πατρός οὐσίας τὸν ἔχοντα σώμα, ώστε τουτο ύπομείναι; Είτα των Ἰουδαίων ζητούντων ἀποκτείναι τὸν Κύριον, ότι 'Πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν Θεὸν, καὶ ἴσον ξαυτὸν ἐποίει,' ξοναζόμενος à ξργάζεται ὁ Πατήρ, ξμαθον οί Αρειανοί λέγειν καὶ αὐτοὶ, ὅτι οὕτε ἴσος τῷ Θεῷ ἐστιν, οὕτε Πατὴρ ἴδιός ἐστι καὶ φύσει τοῦ Λόγου ὁ Θεός ἀλλὰ καὶ τοὺς ταῦτα φρονοῦντας ζητοῦσιν ἀποκτείναι. Πάλιν τε των Ἰονδαίων λεγόντων 'Οὐχ οῦτός ἐστιν ὁ νίὸς τοῦ Ἰωσηφ, οῦ ἡμεῖς οἴδαμεν τὸν πατέρα καὶ την μητέρα; πως οὖν λέγει, "πρὶν 'Αβραὰμ γενέσθαι, ἐγώ εἰμι, καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;" οἱ ᾿Αρειανοὶ καὶ αὐτοὶ ἐπακούουσιν έξ ίσου λέγοντες 'Πως δύναται Λόγος είναι ή Θεός ό κοιμώμενος ώς ἄνθρωπος, καὶ κλαίων, καὶ πυνθανόμενος; 'Αμφότεροι γὰρ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων, ὧν ὑπέμεινεν ὁ Σωτὴρ δι' ην είχε σάρκα, αρνούνται την αϊδιότητα καὶ θεότητα τοῦ Λόγου.

Apol. de Fuga, 8. John vi. 42; viii. 58.

Ib. v. 18.

Cp. c. 55; i 39; Hist. Ari. 19. 28. Ἰουδαϊκής τοίνυν οὔσης, καὶ Ἰουδαϊκής τής ἐκ τοῦ προδότου Ἰούδα τής τοιαύτης παρανοίας, ἢ ἐκ φανεροῦ πάλιν ὁμολογείτωσαν ἑαυτοὺς τοῦ Καϊάφα καὶ Ἡρώδου μαθητὰς εἶναι, μὴ σκέπουτες τὸν Ἰουδαϊσμὸν τῷ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὀνόματι, καὶ ἀρνείσθωσαν τέλεον, καθὰ καὶ ἐν τοῦς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, τὴν τοῦ Σωτήρος ἔνσαρκον παρουσίαν τοῦτο γὰρ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν ολκείον τὸ φρόνημα ἡ εἰ δεδοίκασιν Ἰουδαίζειν ἐκ φανεροῦ, καὶ περιτέμνεσθαι, διὰ τὴν πρὸς Κωνστάντιον ἀρέσκειαν καὶ τοὺς Cp. i. 38, 10. ἀπατηθέντας παρ' αὐτῶν, μηδὲ λεγέτωσαν τὰ τῶν Ἰουδαίων δίκαιον γὰρ ὧν τὰ ὀνόματα παραιτοῦνται, τούτων ἀποστρέφεσθαι καὶ τὸ φρόνημα. Χριστιανοὶ γάρ ἐσμεν, ὧ 'Αρειανοὶ, Χριστιανοί έσμεν ήμεις ήμων τε ίδιον καλώς τὰ εὐαγγέλια νοείν περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ μήτε μετὰ Ἰουδαίων λιθάζειν αὐτὸν, ἐὰν περὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀιδιότητος ἀκούωμεν αὐτοῦ, μήτε μεθ' ύμων σκανδαλίζεσθαι, έφ' οις αν, ως ανθρωπος, ύπερ ήμων ταπεινοίς φθέγγοιτο δήμασιν. Εὶ θέλετε γοῦν καὶ ὑμεῖς γενέσθαι Χριστιανοί, ἀπόθεσθε τὴν ᾿Αρείου μανίαν, τήν τε ἀκοὴν υμων την ρυπωθείσαν ἀπὸ των βλασφήμων ρημάτων ἀπονίψασθε τοις της εὐσεβείας λόγοις, γινώσκοντες ώς παυόμενοι τοῦ είναι 'Αρειανοί, παύσεσθε καὶ τῆς τῶν νῦν 'Ιουδαίων κακοφροσύνης, εὐθύς τε ὡς ἀπὸ σκότους ἡ ἀλήθεια ὑμῖν λάμψει καὶ οὐκέτι μὲν ἡμιιν ὀνειδίσετε, ὡς 'δύο ἀίδια' λέγουσιν, ἐπιγνώσεσθε δὲ καὶ ὑμεῖς, ὅτι τε ἀληθινὸς καὶ φύσει Υίός ἐστι τοῦ Θεοῦ ὁ Κύριος, καὶ οὐχ ἁπλῶς ἀίδιος, ἀλλὰ τῆ τοῦ Πατρὸς ἀϊδιότητι συνων γινώσκεται. "Εστι γαρ λεγόμενα ' άίδια,' ων αὐτος δημιουργός έστιν έν γὰρ τῷ εἰκοστῷ τρίτῷ ψαλμῷ γέγραπται ' Αρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι.' Ps. xxiii. Δήλου δέ έστιν ὅτι δι' αὐτοῦ καὶ ταῦτα γέγονεν εἰ δὲ καὶ τῶν αλωνίων αὐτός ἐστι δημιουργός, τίς ἡμῶν ἔτι λοιπὸν ἀμφιβάλλειν δυνήσεται, ὅτι καὶ τούτων τῶν ἀϊδίων ἀνώτερός ἐστι, καὶ οὐ τοσοῦτον ἐκ τοῦ ἀϊδίου γνωρίζεται Κύριος, ὅσον ὅτι Υίός ἐστι τοῦ Θεοῦ; Υίὸς γὰρ ὢν, ἀχώριστός ἐστι τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐκ ' ην ότε οὐκ ην,' ἀλλ' ἀεὶ ην' καὶ εἰκὼν καὶ ἀπαύγασμα ὧν τοῦ ὶ. 11. Πατρός, έχει καὶ τὴν ἀιδιότητα τοῦ Πατρός. "Όπως μὲν οὖν ηλέγχθησαν κακώς νοοῦντες à προεφασίζοντο ρητά, δυνατόν πως ἐκ τῶν ἔμπροσθεν δι' ὀλίγων εἰρημένων καταμαθεῖν. ὅτι δὲ καὶ έν οις πάλιν προφασίζουται νῦν ἐκ τῶν εὐαγγελίων, γνωρίζουται σαθραν έχουτες την διάνοιαν, ράδιόν έστι συνιδείν, έαν μάλιστα καὶ νῦν τὸν σκοπὸν τῆς καθ' ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς с. 58. πίστεως λάβωμεν, καὶ τούτφ ὥσπερ κανόνι χρησάμενοι, 'προσ έχωμεν, ως εἶπεν ὁ ἀπόστολος, τη ἀναγνώσει της θ εο- ½ Tim. ii. 16. πνεύστου γραφης. Οι γαρ Χριστομάχοι, τοῦτον ἀγνοήσαντες,

' ἐπλανήθησαν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας,' καὶ 'προσέκοψαν τῷ Wisd, v. 6. Rom. ix. 32; λίθω τοῦ προσκόμματος, φρονοῦντες 'παρ' ὁ δεῖ φρονεῖν. хіі. з.

29. Σκοπὸς τοίνυν οὖτος καὶ χαρακτὴρ τῆς ἁγίας γραφῆς, ὡς πολλάκις είπομεν, διπλην είναι την περί του Σωτήρος έπαγγε-Cp. i. 39. λίαν εν αὐτῆ· ὅτι τε ἀεὶ Θεὸς ἦν καὶ Υίος ἐστι, Λόγος ὢν καὶ Cited in Cyril. Alex. Ep. ad Mon. ἀπαύγασμα καὶ σοφία τοῦ Πατρός καὶ ὅτι ὕστερον, δι' ἡμᾶς σάρκα λαβων έκ παρθένου της Θεοτόκου Μαρίας, ανθρωπος c. 14, 33. γέγονε. Καὶ έστι μεν τοῦτον εύρειν διὰ πάσης της θεοπνεύστου

γραφής σημαινόμενον, ώς αὐτὸς ὁ Κύριος εἴρηκεν, ' Ἐρευνατε John v. 39. μή, πάντα τὰ ρητὰ συνάγων, πολὺς ἐν τῷ γράφειν γένωμαι, άρκεσθώμεν ώς πάντων μνημονεύσαι, τού μεν Ίωάννου λέγοντος,

"Εν άρχη ην δ Λόγος, καὶ δ Λόγος ην προς τον Θεον, καὶ Θεος Ib. i. 1-3. ην δ Λόγος ουτος ην έν άρχη προς του Θεόν πάντα δι αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἔν' εἶτα, 'Καὶ δ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα την δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ώς μονογενοῦς παρὰ Πατρός τοῦ δὲ

Phil. ii. 6-8. Παύλου γράφοντος, 'δς, έν μορφη Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμον ήγήσατο το είναι ζσα Θεώ αλλ' έαυτον εκένωσε, μορφήν δούλου λαβών, έν δμοιώματι ανθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εύρεθεις ως ἄνθρωπος εταπείνωσεν ξαυτόν, γενόμενος ύπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.' 'Απὸ τούτων γὰρ, τη αὐτη διανοία διερχόμενός τις πάσαν την γραφην, όψεται πως

έν ἀρχη μεν είπε τούτω ὁ Πατήρ' 'Γενηθήτω φως,' καὶ, 'Γενηθήτω στερέωμα, καὶ, 'Ποιήσωμεν ἄνθρωπον' ἐπὶ δὲ συντελεία των αλώνων απέστειλεν αὐτὸν είς τὸν κόσμον, 'οὐχ ἵνα κρίνη τὸν κόσμον, ἀλλ' [να σωθη ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ· καὶ γέγραπται,

'' Ιδού ή παρθένος εν γαστρί έξει, καὶ τέξεται υίόν καὶ καλέ-Matt. i. 23. σουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός.

> 30. Ο τοίνυν εντυγχάνων τη θεία γραφή, από μεν των παλαιών τὰ ἡητὰ καταμανθανέτω, ἀπὸ δὲ τῶν εὐαγγελίων θεωρείτω τὸν Κύριον γενόμενον ἄνθρωπον 'ὁ Λόγος' γὰρ, φησί, ' σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.' Ανθρωπος δὲ γέγονε, καὶ οὐκ εἰς ἄνθρωπον ἦλθε καὶ τοῦτο γὰρ ἀναγκαῖον εἰδέναι, μήποτε καὶ, εἰς τοῦτο πεσόντες οἱ ἀσεβεῖς, ἀπατήσωσί τινας,

Ib. 14.

John i. 14.

κάκεινοι νομίσωσιν ότι, ώσπερ έν τοις έμπροσθεν χρόνοις είς iv. 30. καστου τῶυ ἀγίωυ 'ἐγίνετο,' οὕτω καὶ νῦν εἰς ἄνθρωπου ἐπεδή- Cp. Ath. μησευ ὁ Λόγος, ἁγιάζων καὶ τοῦτου, καὶ φανερούμενος ὥσπερ καὶ Antioch. 7. ad Epict. 11; ἐν τοῖς ἄλλοις. Εἰ γὰρ οὕτως ἦν, καὶ μόνου ἐν ἀνθρώπῳ φανεὶς ad Max. 2. ην, οὐδεν ην παράδοξον, οὖτε οἱ ὁρῶντες εξενίζοντο λέγοντες, · Ποταπὸς ἄρα ἐστὶν οὖτος; ' καὶ, 'διὰ τί σὺ, ἄνθρωπος ὧν, Mark iv. 4τ. ποιείς σεαυτὸν Θεόν; ' είχον γὰρ την συνήθειαν ἀκούοντες, John x. 33. ' Καὶ ἐγένετο Λόγος Κυρίου πρὸς' ἔκαστου τῶν προφητῶν. Νῦν δὲ, ἐπειδὴ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, δι' οῦ γέγονε τὰ πάντα, ὑπέμεινε καὶ Υίὸν ἀνθρώπου γενέσθαι, καὶ ' ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, λαβὼν δούλου μορφήυ.' διὰ τοῦτο ''Ιουδαίοις μὲν σκάνδαλόν' ἐστιν ὁ τ Cor. i. 23, τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς, 'ἡμιν δὲ Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ ^{24.} σοφία ' ' δ Λόγος' γαρ, ως εἶπεν δ Ἰωάννης, ' σαρξ ἐγένετο' τῆς γραφῆς ἔθος ἐχούσης λέγειν 'σάρκα' τὸν ἄνθρωπον, ὡς διὰ 'Ιωὴλ τοῦ προφήτου φησίν, 'ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου Joel ii. 28. ἐπὶ πᾶσαν σάρκα' καὶ ὡς Δανιὴλ εἴρηκε τῷ ᾿Αστυάγη, 'Οὐ Beland Dr.5. σέβομαι εἴδωλα χειροποίητα, ἀλλὰ τὸν ζῶντα Θεὸν, τὸν κτίσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ ἔχοντα πάσης σαρκὸς κυρείαν' ' σάρκα' γὰρ καὶ οὖτος καὶ Ἰωὴλ τὸ τῶν ἀνθρώπων Cp. Ep. ad Epict. 8. γένος λέγουσι.

31. Πάλαι μεν οθν προς έκαστον των άγίων εγίνετο, καὶ ηγίαζε μεν τους γνησίως δεχομένους αυτόν ούτε δε, γεννωμένων ἐκείνων, εἴρηται ὅτι ' αὐτὸς γεγένηται ἄνθρωπος,' οὕτε, πασχόντων ἐκείνων, εἴρηται, 'πέπονθεν αὐτός.' Ότε δὲ ἐκ Maplas ἐπεδήμησεν 'ἄπαξ ἐπὶ συντελεία τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας,' Heb. ix. 26. (ούτω γὰρ εὐδοκήσας ὁ Πατὴρ εξπεμψε τὸν ξαυτοῦ Υίὸν γενό- Gal. iv. 4. μενον εκ γυναικός, γενόμενον ύπο νόμου'), τότε είρηται ότι σάρκα προσλαβων γεγένηται ἄνθρωπος, καὶ ἐν ταύτη πέπονθεν ύπερ ήμων, ως εἶπεν ὁ Πέτρος, 'Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπερ 1 Pet. iv. 1. ήμων σαρκί. ' Ίνα δειχθη, και πάντες πιστεύσωμεν, ότι, άει ων Θεὸς, καὶ ἁγιάζων πρὸς οθς ἐγένετο, διακοσμῶν τε κατὰ τὸ βούλημα τοῦ Πατρὸς τὰ πάντα, ὕστερον καὶ δι' ἡμᾶς γέγονεν ii. 79. ἄνθρωπος, καὶ 'σωματικῶς,' ὧς φησιν ὁ ἀπόστολος, 'κατώ- Col. ii. 9. κησεν ή θεότης' εν τῆ σαρκί τσον τῷ φάναι, 'Θεὸς ὢν, ἴδιον έσχε σώμα, καὶ τούτφ χρώμενος δργάνφ, γέγονεν ἄνθρωπος δι' c. 35, 53. ήμας. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἴδια ταύτης 'αὐτοῦ' λέγεται, ἐπειδὴ

έν αὐτη ην, οξά έστι τὸ πεινην, τὸ διψην, τὸ πάσχειν, τὸ κοπιαν, Cp. Cyril ad Nest. Ep. 2; καὶ τὰ ὅμοια, ὧν ἐστιν ἡ σὰρξ δεκτική• τὰ δὲ αὐτοῦ τοῦ Λόγου Anath. 11. ίδια έργα, οιά έστι, τὸ έγείρειν νεκρούς, και τυφλούς ποιείν άναi. 45; ii. 61. βλέπειν, καὶ τὴν αἱμοβροοῦσαν ἰᾶσθαι αὐτὸν, διὰ τοῦ ἰδίου 65; ad Epict. 6; ad Adelph. σώματος αὐτὸς ἐποίει καὶ ὁ μὲν Λόγος τὰς τῆς σαρκὸς ἐβάσταζεν ἀσθενείας, ώς ίδίας· αὐτοῦ γὰρ ἦν ἡ σάρξ· καὶ ἡ σὰρξ δὲ ύπούργει τοις της θεότητος έργοις, ὅτι ἐν αὐτη ἐγένετο Θεοῦ γὰρ ἦν σῶμα. Εὖ δὲ ὁ προφήτης εἴρηκεν, 'ἐβάσταξε,' καὶ οὐκ Matt. viii. 17. εξρηκε, 'τὰς ἀσθενείας ἡμῶν αὐτὸς ἐθεράπευσεν,' ζνα μὴ, ὡς έκτὸς ὢν τοῦ σώματος, καὶ μόνον αὐτὸ ἰασάμενος, ὡς ἀεὶ πεποίηκεν, ύπευθύνους πάλιν τοῦ θανάτου τοὺς ἀνθρώπους καταλείψη. Τὰς δὲ ἀσθενείας ἡμῶν βαστάζει, καὶ 'τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς Isa. liii. 4. φέρει, Ίνα δειχθη ὅτι τε ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς γέγονε, καὶ σῶμα τὸ Cp. ii. 55. έν αὐτῷ φέρον αὐτὰς αὐτοῦ ἴδιόν ἐστι καὶ αὐτὸς μὲν οὐδὲν έβλάπτετο, ' ἀναφέρων τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῷ

> μεν των ιδίων παθων ελυτρούμεθα, της δε του Λόγου δικαιοσύνης ἐπληρούμεθα.

32. "Οθεν της σαρκός πασχούσης, οὐκ ην ἐκτὸς ταύτης ὁ Λόγος διὰ τοῦτο γὰρ 'αὐτοῦ' λέγεται καὶ τὸ πάθος καὶ θεϊκῶς δὲ ποιοῦντος αὐτοῦ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἢν ἔξωθεν αὐτοῦ ἡ σάρξο άλλ' εν αὐτῷ τῷ σώματι ταῦτα πάλιν ὁ Κύριος εποίει. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἄνθρωπος γενόμενος ἔλεγεν, 'Εἰ οὐ ποιῶ τὰ έργα τοῦ Πατρός μου, μὴ πιστεύετέ μοι εί δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μη πιστεύητε, τοις έργοις πιστεύετε, ίνα γινώσκητε ότι έν έμοι ό Πατηρ, κάγω εν αὐτω.' 'Αμέλει ὅτε χρεία γέγονε την πεν-Matt. viii. 14. θεράν τοῦ Πέτρου πυρέσσουσαν έγειραι, ανθρωπίνως μεν εξέτεινε την χείρα, θεϊκώς δε ήν παύων την νόσον. Καὶ επί μεν τοῦ 'εκ

σώματι αὐτοῦ,' ὡς εἶπεν ὁ Πέτρος ἡμεῖς δὲ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ

John ix. 6.

John x. 37, 38.

т Pet. ii. 24.

Ib. xi. 43. Cp. ad Max. 3; Tom. ad Ant. 7. Cited in Cyril. adv. Orient. 11, 12.

γενετής τυφλου ανθρώπινον από τής σαρκός ήφίει το πτύσμα, θεϊκώς δε τους όφθαλμους ήνοιγε δια του πηλου έπι δε του Λαζάρου φωνην μεν, ως ἄνθρωπος, ἀνθρωπίνην ήφίει θεϊκως δε, ώς Θεός, τὸν Λάζαρον ήγειρεν ἐκ νεκρῶν. Ταῦτα δὲ οὕτως ἐγίνετο, καὶ ἐδείκυυτο, ὅτι μὴ φαντασία ἀλλὰ ἀληθῶς ἦν ἔχων σωμα έπρεπε δε τον Κύριον, ενδιδυσκόμενον ανθρωπίνην σάρκα,

ταύτην μετὰ τῶν ἰδίων παθῶν αὐτῆς ὅλην ἐνδύσασθαι, ἵνα, ωσπερ ίδιον 'αὐτοῦ' λέγομεν είναι τὸ σῶμα, οὕτω καὶ τὰ τοῦ σώματος πάθη ίδια μόνον αὐτοῦ λέγηται, εἰ καὶ μὴ ήπτετο κατὰ την θεότητα αὐτοῦ. Εἰ μὲν οῦν έτέρου ην τὸ σῶμα, ἐκείνου αν λέγοιτο καὶ τὰ πάθη· εἰ δὲ τοῦ Λόγου ἡ σὰρξ (' ὁ γὰρ Λόγος· σὰρξ ἐγένετο,') ἀνάγκη καὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη λέγεσθαι αὐτοῦ, οὖ καὶ ἡ σάρξ ἐστιν. Οὖ δὲ λέγεται τὰ πάθη, οἶά ἐστι μάλιστα τὸ κατακριθήναι, τὸ μαστιγωθήναι, τὸ διψᾶν, καὶ ὁ σταυρὸς, καὶ δ θάνατος, καὶ αἱ ἄλλαι τοῦ σώματος ἀσθένειαι, τούτου καὶ τὸ κατόρθωμα καὶ ἡ χάρις ἐστί. Διὰ τοῦτο τοίνυν ἀκολούθως καὶ πρεπόντως οὐκ ἄλλου, ἀλλὰ τοῦ Κυρίου λέγεται τὰ τοιαῦτα πάθη τνα καὶ ἡ χάρις παρ' αὐτοῦ ἡ, καὶ μὴ ἄλλου λάτραι γινώμεθα, άλλα άληθως θεοσεβείς, ὅτι μηδένα των γενητών, μηδὲ κοινόν τινα ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ φύσει καὶ ἀληθινὸν Υίου, τοθτου καὶ γενόμενου ἄνθρωπου, οὐδεν ἦττου Κύριου αὐτον καὶ Θεὸν καὶ Σωτῆρα ἐπικαλούμεθα. 33. Τοῦτο δὲ τίς οὐκ αν θαυμάσειεν; ἡ τίς οὐκ αν σύνθοιτο

θείον ἀληθως είναι τὸ πράγμα; εὶ γὰρ τὰ τῆς θεότητος τοῦ Λόγου έργα μὴ διὰ τοῦ σώματος ἐγίνετο, οὐκ ἃν ἐθεοποιήθη Cp. ii. 70. ἄνθρωπος· καὶ πάλιν, εἰ τὰ ἴδια τῆς σαρκὸς οὐκ ἐλέγετο τοῦ Λόγου, οὐκ αν ήλευθερώθη παντελως ἀπὸ τούτων ὁ ἄνθρωπος. αλλ' εί ἄρα πρὸς όλίγου μεν ανεπαύετο, ως προείπου, πάλιν δε Cp. ii. 68. ἔμενεν ἡ ἁμαρτία ἐν αὐτῷ καὶ ἡ φθορὰ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν ανθοώπων γέγονε, καὶ τοῦτο δείκνυται. Πολλοί γοῦν άγιοι Read at γεγόνασι καὶ καθαροὶ πάσης ἁμαρτίας Ἱερεμίας δὲ καὶ ἐκ κοι- Ephesus, act λίας ἡγιάσθη· καὶ Ἰωάννης ἔτι κυοφορούμενος 'ἐσκίρτησεν ἐν Luke i. 44. ἀγαλλιάσει' ἐπὶ τῆ φωνῆ τῆς Θεοτόκου Μαρίας· καὶ ὅμως ' ἐβα- c. 14, 29. σίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ ᾿Αδὰμ μέχρι Μωσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ Rom. v. 44. άμαρτήσαντας, επὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως 'Αδάμ.' καὶ ούτως έμενον οὐδεν ήττον οἱ ἄνθρωποι θνητοὶ καὶ φθαρτοὶ, δεκτικοί των ίδίων της φύσεως παθών. Νθν δε του Λόγου γενομένου ανθρώπου, καὶ ιδιοποιουμένου τὰ τῆς σαρκὸς, οὐκέτι c. 38; de ταῦτα τοῦ σώματος ἄπτεται διὰ τὸν ἐν αὐτῷ γενόμενον Λόγον Ερια. 6.

κατὰ τὰ ἴδια πάθη μένουσιν άμαρτωλοί καὶ νεκροί, άλλὰ κατὰ

άλλ' ύπ' αὐτοῦ μεν ἀνήλωται, λοιπον δε οι ἄνθρωποι οὐκέτι

την τοῦ Λόγου δύναμιν αναστάντες, αθάνατοι καὶ ἄφθαρτοι αεὶ διαμένουσιν. "Οθεν καὶ γεννωμένης τῆς σαρκὸς ἐκ τῆς Θεο- Cited in Cyril, adv τόκου Μαρίας, αὐτὸς λέγεται γεγεννῆσθαι, ὁ τοῖς ἄλλοις γένεσιν Orient. 1.

είς τὸ είναι παρέχων ίνα την ήμων είς έαυτον μεταθή γένεσιν, καὶ μηκέτι ώς γη μόνη όντες είς γην απέλθωμεν, άλλ' ώς τῷ ἐξ οὐρανοῦ Λόγω συναφθέντες, είς οὐρανοὺς ἀναχθῶμεν παρ' αὐτοῦ. Cp. ii. 69. Οὐκοῦν οῦτω καὶ τὰ ἄλλα πάθη τοῦ σώματος οὐκ ἀπεικότως εἰς έαυτον μετέθηκεν, Ίνα μηκέτι ως ἄνθρωποι, άλλ' ως ίδιοι τοῦ Λόγου, της αλωνίου ζωης μετάσχωμεν. Οὐκέτι γάρ, κατά την

1 Cor. xv. 22. προτέραν γένεσιν, ' έν τῷ 'Αδὰμ' ἀποθνήσκομεν' ἀλλὰ λοιπὸν τῆς γενέσεως ήμων και πάσης της σαρκικής ασθενείας μετατεθέντων είς τὸν Λόγον, ἐγειρόμεθα ἀπὸ γῆς, λυθείσης τῆς δι' ἁμαρτίαν

κατάρας διὰ τὸν ἐν ἡμῖν 'ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενον κατάραν' καὶ εἰκότως γε. "Ωσπερ γὰρ, ἐκ γῆς ὄντες πάντες, ἐν τῷ ᾿Αδὰμ John iii 3, 5; ἀποθνήσκομεν, οῦτως 'ἄνωθεν ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγενr Cor. xv. 22. νηθέντες, εν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιούμεθα,' οὐκέτι ὧς γηΐνης, άλλα λοιπον λογωθείσης της σαρκός δια τον του Θεου Λόγον, ος

δι' ήμας ' έγένετο σάρξ.'

34. Ίνα δὲ καὶ τὸ ἀπαθὲς τῆς τοῦ Λόγου φύσεως, καὶ τὰς Cp. c. 9. διὰ τὴν σάρκα λεγομένας ἀσθενείας 'αὐτοῦ' γινώσκειν τις ἀκριβέστερον έχη, καλον ακούσαι τοῦ μακαρίου Πέτρου αξιόπιστος γαρ ούτος γένοιτ' αν μάρτυς περί του Σωτήρος γράφει τοίνυν έν τη ἐπιστολή λέγων, 'Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν r Pet. iv. 1. σαρκί.' Οὐκοῦν καὶ ὅταν λέγηται πεινᾶν, καὶ διψᾶν, καὶ κάμi. 60; ad Epict. 6. Cp. c. Apoll. ii. νειν, καὶ μὴ εἰδέναι, καὶ καθεύδειν, καὶ κλαίειν, καὶ αἰτεῖν, καὶ φεύγειν, καὶ γεννάσθαι, καὶ παραιτείσθαι τὸ ποτήριον, καὶ άπλως πάντα τὰ τῆς σαρκὸς, λεχθείη ἃν ἀκολούθως ἐφ' ἐκάστου, ' Χριστοῦ οὖν πεινώντος καὶ διψώντος ὑπερ ἡμῶν σαρκί' καὶ μὴ είδέναι λέγοντος, καὶ ραπιζομένου, καὶ κάμνοντος ' ὑπὲρ ἡμῶν

σαρκί καὶ ύψουμένου πάλιν, καὶ γεννωμένου, καὶ αὐξάνοντος 'σαρκί·' καὶ φοβουμένου, καὶ κρυπτομένου 'σαρκί·' καὶ λέγουτος, ε εί δυνατον, παρελθέτω ἀπ' εμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ τυπτο-Matt. xxvi. μένου, καὶ λαμβάνοντος 'ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί' καὶ ὅλως πάντα τὰ

> τοιαθτα ' ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί.' Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος διὰ τοῦτ' εἴρηκε, 'Χριστοῦ οὖν παθόντος 'οὐ θεότητι, ἀλλ' ' ὑπὲρ ήμων σαρκὶ, Ίνα μὴ αὐτοῦ τοῦ Λόγου ἴδια κατὰ φύσιν, ἀλλ' αὐτῆς τῆς σαρκὸς ἴδια φύσει τὰ πάθη ἐπιγνωσθῆ. Μὴ τοίνυν

> έκ των ανθρωπίνων τις σκανδαλιζέσθω, αλλά μαλλον γινωσκέτω, ως την φύσιν αυτός δ Λόγος απαθής έστι, και όμως

Cp. c. 43.

δι' ην ενεδύσατο σάρκα, λέγεται περί αὐτοῦ ταῦτα, ἐπειδη τῆς μέν σαρκὸς ἴδια ταῦτα, τοῦ δὲ Σωτῆρος ἴδιον αὐτὸ τὸ σῶμα. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπαθής τὴν φύσιν, ὡς ἔστι, διαμένει, μὴ βλαπτόμενος άπὸ τούτων, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξαφανίζων καὶ ἀπολλύων αὐτά· οί δὲ ἄνθρωποι, ὡς εἰς τὸν ἀπαθῆ μεταβάντων αὐτῶν τῶν παθῶν καὶ ἀπηλειμμένων, ἀπαθεῖς καὶ ἐλεύθεροι τούτων λοιπὸν καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς αἰῶνας γίγνονται, καθὼς ἐδίδαξεν ὁ Ἰωάννης λέγων, 'καὶ οἴδατε ὅτι ἐκείνος ἐφανερώθη ἵνα τὰς ἁμαρτίας 1 John iii. 5. ήμων ἄρη καὶ άμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι. Τούτου δὲ οὕτως οντος, οὐκ ἐγκαλέσει τις αίρετικὸς, 'Διὰ τί ἀνίσταται ἡ σὰρξ φύσει θυητή τυγχάνουσα; εί δὲ καὶ ἀνίσταται, διὰ τί μὴ πάλιν πεινά και διψά, και πάσχει, και μένει θυητή; έκ γαρ της γης γέγονε, καὶ τὸ κατὰ φύσιν πῶς αν ἀπ' αὐτῆς παύσοιτο;' δυναμένης τότε της σαρκός ἀποκρίνεσθαι πρός τὸν οὕτω φιλόνεικον αίρετικόν 'Είμὶ μεν εκ γης κατά φύσιν θνητη, άλλ' ύστερον i. 44. τοῦ Λόγου γέγονα σὰρξ, καὶ αὐτὸς ἐβάσταξέ μου τὰ πάθη, καίτοι ἀπαθής ὤν έγω δε γέγονα τούτων ελευθέρα, οὐκ ἀφιεμένη δουλεύειν έτι τούτοις δια ελευθερώσαντά με Κύριον από τούτων. Εὶ γὰρ ἐγκαλεῖς, ὅτι τῆς κατὰ φύσιν ἀπηλλάγην φθορᾶς, ὅρα μὴ ἐγκαλέσης, ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος τὴν ἐμὴν τῆς δουλείας έλαβε μορφήν. 'Ως γαρ ὁ Κύριος, ἐνδυσάμενος τὸ σώμα, γέγουεν ἄνθρωπος, ούτως ήμεις οι ἄνθρωποι παρὰ τοῦ Λόγου τε θεοποιούμεθα προσληφθέντες διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ λοιπὸν ζωην αιώνιον κληρονομούμεν.

35. Ταῦτα ἀναγκαίως προεξητάσαμεν, ἴνα, ἐὰν ἴδωμεν αὐτὸν Cited in Cyril adv. δι' ὀργάνου τοῦ ἰδίου σώματος θεϊκῶς πράττοντά τι ἢ λέγοντα, Orient. 11. γινώσκωμεν ὅτι Θεὸς ὢν, ταῦτα ἐργάζεται· καὶ πάλιν, ἐὰν ἷ. 12. ἴδωμεν αὐτὸν ἀνθρωπίνως λαλοῦντα ἢ πάσχοντα, μὴ ἀγνοῶμεν ὅτι σάρκα φορῶν γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ οὕτω ταῦτα ποιεῖ καὶ λαλεῖ. 'Εκάστου γὰρ τὸ ἴδιον γινώσκοντες, καὶ ἀμφότερα ἐξ ἐνὸς πραττόμενα βλέποντες καὶ νοοῦντες, ὀρθῶς πιστεύομεν, καὶ Cp. c. 55. οὐκ ἄν ποτε πλανηθησόμεθα. 'Εὰν δέ τις, θεϊκῶς τὰ παρὰ τοῦ [Al. οῦποτε]. Λόγου γινόμενα βλέπων, ἀρνήσηται τὸ σῶμα, ἢ καὶ τὰ τοῦ σώματος ἴδια βλέπων, ἀρνήσηται τὸ σῶμα, ἢ καὶ τὰ τοῦ σώματος ἴδια βλέπων, ἀρνήσηται τὸ περὶ τοῦ Λόγου ἐνσαρκον παρουσίαν, ἢ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ταπεινὰ περὶ τοῦ Λόγου φρονήση, ὁ τοιοῦτος, ὡς μὲν Ἰονδαϊκὸς κάπηλος μίσγων τὸν οἶνον ϊ. 80.

1 Cor. i. 23.

ύδατι, 'σκάνδαλον' νομίσει τὸν σταυρὸν, ώς δὲ Ελλην, 'μωρίαν' ήγήσεται τὸ κήρυγμα, οία δὴ καὶ οί θεομάχοι 'Αρειανοί πεπόνθασι. Τὰ γὰρ ἀνθρώπινα βλέποντες τοῦ Σωτῆρος, ἐνόμισαν αὐτὸν είναι κτίσμα. Οὐκοῦν ἔδει καὶ τὰ θεϊκὰ βλέποντας αὐτοὺς έργα τοῦ Λόγου, ἀρυήσασθαι τοῦ σώματος αὐτοῦ τὴυ γένεσιν, καὶ λοιπὸν καὶ Μανιχαίοις ξαυτούς συγκαταριθμεῖν. 'Αλλ' έκεινοι μεν καν όψε ποτε μανθανέτωσαν, ότι ο Λόγος σαρξ έγένετο, ήμεις δε, του σκοπου της πίστεως έχουτες, επιγινώσκωμεν α διανοούνται ούτοι κακως, όρθην έχοντα την διάνοιαν. Τὸ γὰρ ό Πατὴρ ἀγαπᾶ τὸν Υίὸν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῆ χειρὶ αὐτοῦ ' καὶ τὸ ' πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρός μου '

(13.)John iii. 35. Matt. xi. 27. John v. 30.

καὶ τὸ 'Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιείν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν ἀλλὰ καθώς ἀκούω, κρίνω' καὶ ὅσα τοιαῦτά ἐστι ῥητὰ, οὐ τὸ μὴ ἐσχηκέναι ποτε τον Υίον ταθτα δείκνυσι (πως γάρ α έχει ο Πατήρ, οὐκ είχεν ἀϊδίως ὁ μόνος κατ' οὐσίαν τοῦ Πατρὸς Λόγος καὶ Σοφία, ό καὶ λέγων 'πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμά ἐστι' καὶ 'τὰ Ib. xvi. 15. έμὰ τοῦ Πατρός ἐστιν; εί γὰρ τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υίοῦ ἐστιν, Ib. xvii. 10.

τοῦ Πατρός, ἀεί ἐστιν ἐν αὐτῷ·) οὐ διὰ τὸ μὴ ἐσχήκεναι οὖν ποτε ταθτα έλεγεν άλλ' ότι έχων άϊδίως δ Υίδς α έχει, παρά

ἀεὶ δὲ ταῦτα ἔχει ὁ Πατὴρ, δήλον ὅτι α ἔχει ὁ Υίὸς, ταῦτα ὅντα

τοῦ Πατρὸς ἔχει.

Cp. iv. 2. 18. John x. 18.

36. Ίνα γὰρ μή τις, βλέπων τὸν Υίὸν ἔχοντα πάντα ὅσα έχει ὁ Πατηρ, ἐκ τῆς ἀπαραλλάκτου ὁμοιότητος καὶ ταυτότητος ων έχει, πλανηθείς κατά Σαβέλλιον ασεβήση, νομίσας αὐτὸν Matt. xxviii. είναι τὸν Πατέρα διὰ τοῦτο τὸ ' ἐδόθη μοι,' καὶ τὸ ' ἔλαβον,' καὶ τὸ 'παρεδόθη μοι,' εἴρηκεν, ὑπὲρ τοῦ μόνον δείξαι ὅτι οὐκ Matt. xi. 27. έστιν αὐτὸς ὁ Πατὴρ, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Λόγος, καὶ ὁ ἀίδιος Υίός ἐστιν, ὁ διὰ μὲν τὴν ὁμοιότητα τοῦ Πατρὸς ἔχων ἀϊδίως άπερ έχει παρ' αὐτοῦ, διὰ δὲ τὸ εἶναι αὐτὸν Υίὸν, ἐκ τοῦ Πατρὸς έχει άπερ ἀιδίως έχει. "Οτι γὰρ τὸ ' ἐδόθη, ' καὶ τὸ ' παρεδόθη, ' καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, οὐκ ἐλαττοῖ τὴν θεότητα τοῦ Υίοῦ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δείκυυσιν αὐτὸν άληθῶς Υίὸν, ἔξεστι καὶ ἀπ' αὐτῶν των ρητων καταμαθείν. Ει γαρ 'πάντα' αὐτῷ παρεδόθη, πρώτον μεν άλλος έστι των πάντων, ων παρέλαβεν έπειτα, 'πάντων ων κληρονόμος, μόνος ὁ Υίός ἐστι καὶ ἴδιος κατ' οὐσίαν τοῦ Πατρός.

Heb. i. 2.

Εὶ γὰρ εῖς ἦν τῶν πάντων, οὐ πάντων ἦν αὐτὸς κληρονόμος:

άλλὰ καὶ ἔκαστος ἐλάμβανεν, ὡς ἤθελε καὶ ἐδίδου ὁ Πατήρ. Νῦν δὲ, πάντα λαμβάνων αὐτὸς, ἄλλος ἐστὶ τῶν πάντων καὶ μόνος ἴδιος τοῦ Πατρός. "Ότι δὲ πάλιν τὸ 'ἐδόθη,' καὶ ' παρεδόθη,' οὐ τό ποτε μὴ ἔχειν αὐτὸν δείκνυσι, δυνατὸν ἐκ τοῦ όμοίου ρητοῦ καὶ περὶ πάντων συνιδεῖν τὸ τοιοῦτον. Φησὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Σωτήρ: ' ὥσπερ ὁ Πατηρ ζωην έχει ἐν ἑαυτῷ, οὕτως John v. 26. καὶ τῷ Υἰῷ δέδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ.' Ἐκ μὲν γὰρ τοῦ λέγειν, 'δέδωκε,' σημαίνει έαυτον μη είναι τον Πατέρα εν δε τῷ λέγειν, 'οὕτως,' δείκνυσι τὴν πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Υίοῦ φυσικήν δμοιότητα και ιδιότητα. Εί μεν οθν ήν ποτε ότε οὐκ εῖχεν ὁ Πατὴρ, δηλον ὅτι καὶ ὁ Υίὸς ἢν ὅτε οὐκ εῖχεν ώς γὰρ ὁ Πατὴρ, οὕτως καὶ ὁ Υίὸς ἔχει. Εἰ δὲ ἀσεβὲς μὲν τοῦτο λέγειν, εὐσεβὲς δὲ μᾶλλόν ἐστιν εἰπεῖν ὅτι ἀεὶ ἔχει ὁ Πατήρ, πως οὐκ ἄτοπον, τοῦ Υίοῦ λέγοντος ὅτι ὡς ὁ Πατήρ έχει, ούτως καὶ ὁ Υἱὸς έχει, τούτους λέγειν μὴ ούτως έχειν, ἀλλ' άλλως έχειν; Μάλλον οὖν ὁ Λόγος πιστός ἐστι, καὶ πάντα, ἃ λέγει είληφέναι, ἀεὶ ἔχων, αὐτὰ ἔχει παρὰ τοῦ Πατρός· καὶ δ μεν Πατηρ οὐ παρά τινος, ὁ δε Υίὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς ἔχει. · Ως γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπαυγάσματος, εἰ αὐτὸ τὸ ἀπαύγασμα λέγοι, 'Πάντα τόπον δέδωκέ μοι το φως φωτίζειν' και οὐκ ἀπ' εμαυτοῦ φωτίζω, ἀλλ' ὡς τὸ φῶς βούλεται' τοῦτο δὲ λέγον, οὐ τό ποτε μὴ ἔχειν έαυτὸ δείκνυσιν, ἀλλ' ὅτι 'τοῦ φωτὸς ἴδιόν εἰμι, καὶ τὰ έκείνου πάντα έμά έστιν.' Οὕτως καὶ πλέον ἐπὶ τοῦ Υίοῦ νοεῖν έξεστι. Καὶ γὰρ πάντα δεδωκὼς ὁ Πατὴρ τῷ Υἰῷ, πάντα πάλιν δ Πατηρ εν τῷ Υἱῷ ἔχει καὶ τοῦ Υἱοῦ δὲ ἔχουτος, πάλιν δ Πατηρ αὐτὰ ἔχει. Ἡ γὰρ τοῦ Υίοῦ θεότης τοῦ Πατρὸς θεότης Cp. c. 3. έστί· καὶ οὕτως ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἰῷ τῶν πάντων τὴν πρόνοιαν ποιείται.

37. Τῶν μὲν οὖν τοιούτων ῥητῶν τοιοῦτος ὁ νοῦς περὶ δὲ τῶν ἀνθρωπίνως λεγομένων περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ταῦτα πάλιν εὐσεβῆ τὴν διάνοιαν ἔχει. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προεξητάσαμεν (14.) τὰ τοιαῦτα, ἴνα, ἐὰν ἀκούσωμεν ἐπερωτῶντος αὐτοῦ, ποῦ Λάζαρος John xi. 34. κεῖται, καὶ ὅταν εἰς τὰ μέρη Καισαρείας ἐλθὼν πυνθάνεται, Μαιτ. xvi. 13. 'Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;' καὶ, 'Πόσους ἔχετε Μακ vi. 38. ἄρτους;' καὶ, 'Τί θέλετε ἵνα ποιήσω ὑμῖν;' γινώσκωμεν ἐκ τῶν Μαιτ. xx. 32. προειρημένων τὴν ὀρθὴν τῶν ῥητῶν διάνοιαν, καὶ μὴ σκανδαλιζώ-

John vi. 6.

Οὐ γὰρ ὁ ἐπερωτῶν πάντως καὶ ἀγνοῶν ἐπερωτᾶ· ἀλλ' ἔξεστι τὸν εἰδότα καὶ ἐρωτᾶν περὶ ὧν ἐπίσταται. ᾿Αμέλει καὶ ὁ Ίωάννης ἐπερωτώντα τὸν Χριστὸν, 'Πόσους ἄρτους ἔχετε;' οἶδε μη άγνοοῦντα, άλλὰ γινώσκοντα φησί γὰρ, 'Τοῦτο δὲ ἔλεγε πειράζων τὸν Φίλιππον αὐτὸς γὰρ ἤδει τί ἔμελλε ποιείν.' Εἰ δὲ ἤδει ὅπερ ἐποίει, οὐκ ἄρα ἀγνοῶν, ἀλλὰ γινώσκων ἐπερωτᾶ. 'Απὸ δὲ τούτου καὶ τὰ ὅμοια νοεῖν ἔξεστιν, ὅτι ὅταν ἐρωτῷ ὁ Κύριος, οὐκ ἀγνοῶν ποῦ Λάζαρος κεῖται, οὐδὲ τίνα λέγουσιν αὐτὸν είναι οἱ ἄνθρωποι, ἐπερωτᾶ, ἀλλὰ γινώσκων ὅπερ ἡρώτα αὐτὸς, εἰδώς τί μέλλει ποιείν καὶ ταχέως μεν αὐτῶν οὕτω τὸ σοφον εκβάλλεται. *Αν δε φιλονεικώσιν έτι διὰ τὸ ἐπερωταν, ακουέτωσαν ότι εν μεν τη θεότητι ουκ έστιν άγνοια, της δε σαρκὸς ἴδιόν ἐστι τὸ ἀγνοεῖν, καθάπερ εἴρηται. Καὶ ὅτι τοῦτο άληθές ἐστιν, ὅρα πῶς ὁ Κύριος, ὁ πυνθανόμενος ποῦ Λάζαρος κείται, αὐτὸς εἶπε μὴ παρών, ἀλλὰ καὶ μακρὰν ὢν, 'Λάζαρος

μεθα κατά τοὺς Χριστομάχους 'Αρειανούς. Πρώτον μεν οὖν τοις ασεβούσι τούτο ρητέον, πόθεν νομίζουσιν αγνοείν αὐτόν;

Ib. xi. 14.

Ib. ii. 25.

Ib. xiv. 10.

Cp. i. 39.

ἀπέθανε, καὶ ποῦ ἀπέθανεν. Ο δὲ κατ' αὐτοὺς νομιζόμενος άγνοείν, αὐτός ἐστιν ὁ τοὺς διαλογισμοὺς τῶν μαθητῶν προγινώσκων, καὶ είδως τὰ έν τῆ έκάστου καρδία, καὶ 'τί έστιν έν τῷ ἀνθρώπω. καὶ τό γε μείζου, αὐτὸς μόνος γινώσκει τὸν Πατέρα, καὶ λέγει, 'έγω ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί.'

Cp. ii. 8, 74. τὸ ἀγνοεῖν, αὐτὸς δὲ ὁ Λόγος, ἢ Λόγος ἐστὶ, τὰ πάντα καὶ πρὶν γενέσεως γινώσκει. Οὐδε γαρ, ἐπειδη γέγονεν ἄνθρωπος, πέπαυται τοῦ είναι Θεός οὐδε, ἐπειδη Θεός ἐστι, φεύγει τὸ

38. Οὐκοῦν παντί τοῦτο δηλόν ἐστιν, ὅτι της μὲν σαρκός ἐστι

ανθρώπινον μη γένοιτο άλλα μαλλον Θεός ων, προσελάμβανε την σάρκα, καὶ ἐν σαρκὶ ὢν ἐθεοποίει την σάρκα. Καὶ γὰρ ώσπερ εν αὐτη επυνθάνετο, οὕτω καὶ εν αὐτη τὸν νεκρὸν ήγειρε· καὶ πᾶσιν ἔδειξεν ὅτι ὁ νεκροὺς ζωοποιῶν καὶ τὴν ψυχὴν ἀνακαλούμενος πολλφ μᾶλλον τὰ κρυπτὰ πάντων ἐπιγινώσκει, καὶ εγίνωσκε ποῦ κείται Λάζαρος· ἀλλ' ἐπυνθάνετο· ἐποίει γὰρ καὶ τοῦτο ὁ πανάγιος τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ πάντα δι' ἡμᾶς ὑπομείνας, ΐνα καὶ οὕτω τὴν ἄγνοιαν ἡμῶν βαστάξας, χαρίσηται γινώσκειν τὸν μόνον ξαυτοῦ άληθινὸν Πατέρα, καὶ ξαυτὸν τὸν δι ήμας έπι σωτηρία πάντων αποσταλέντα, ής μείζων οὐκ αν γένοιτο χάρις. "Όταν τοίνυν καὶ περὶ ὧν προφασίζονται ἡητῶν Matt. xxviii. λέγη δ Σωτηρ, ' εδόθη μοι εξουσία,' καὶ, 'δόξασόν σου τὸν John xvii. 1. Υίὸν, λέγη τε ὁ Πέτρος, 'ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία,' τῆ αὐτῆ Cf τ Pet. i. διανοία ταῦτα πάντα γινώσκομεν, ὅτι ἀνθρωπίνως διὰ τὸ σῶμα ταῦτα πάντα λέγει. Οὐ γὰρ χρείαν ἔχων, ὅμως αὐτὸς ὡς είληφως λέγεται άπερ ελάμβανεν ανθρωπίνως τνα πάλιν, ως τοῦ Κυρίου λαβόντος, καὶ ώς εἰς αὐτὸν ἀναπαυομένης τῆς δόσεως, βεβαία ή χάρις διαμείνη. "Ανθρωπος μεν γάρ μόνος λαμβάνων Cp. i. 45, 50. δυνατον έχει και το άφαιρεθήναι και τούτο έπι του 'Αδάμ έδείχθη λαβών γὰρ ἀπώλεσεν. Ίνα δὲ ἀναφαίρετος ἡ χάρις γένηται, καὶ βεβαία φυλαχθή τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τοῦτο αὐτὸς ίδιοποιείται τὴν δόσιν, καὶ λέγει ἐξουσίαν εἰληφέναι, ὡς ἄνθρω- Cp. c. 33. πος, ην ἀεὶ ἔχει ώς Θεός καὶ λέγει, 'δόξασόν με,' ὁ ἄλλους δοξάζων, Ίνα δείξη ὅτι σάρκα χρήζουσαν ἔχει τούτων. Διὸ κἀκείνης λαβούσης, ἐπειδὴ ἡ λαβοῦσα ἐν αὐτῷ ἐστι, καὶ προσλαβών Cp. c. 31. αὐτὴν ἄνθρωπος γέγονεν, ὡς αὐτὸς εἰληφως λέγεται.

39. Εί μεν οὖν, ως πολλάκις εἴρηται, οὐ γέγονεν ἄνθρωπος δ Λόγος, έστω τοῦ Λόγου καθ' ὑμᾶς τὸ λαβεῖν, καὶ τὸ χρήζειν δόξης, καὶ τὸ ἀγνοείν εἰ δὲ γέγονεν ἄνθρωπος (γέγονε γὰρ) ανθρώπου δέ έστι το λαβείν, καὶ το χρήζειν, καὶ το άγνοείν, διὰ τί τὸν διδόντα ὡς λαμβάνοντα νομίζομεν, καὶ τὸν ἄλλοις χορηγοῦντα χρείαν έχειν ύπονοοῦμεν, καὶ τὸν μὲν Λόγον διαιροῦμεν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ὡς ἀτελῆ καὶ χρείαν ἔχοντα, τὴν δὲ ἀνθρωπότητα της χάριτος έρημοῦμεν; εί γὰρ αὐτὸς ὁ Λόγος, ή Λόγος Cp. c. 41; έστὶ, δι' ξαυτόν ἐστι λαβων καὶ δοξασθείς, καὶ εἰ ἐκεῖνος κατὰ τὴν θεότητά ἐστιν ὁ ἁγιασθεὶς καὶ ἀναστὰς, ποία τοῖς ἀνθρώποις Cp. ii. 41, 67. έστὶν ἐλπίς; μένουσι γὰρ, ὥσπερ ἦσαν, γυμνοὶ, καὶ δείλαιοι, καὶ νεκροὶ, οὐδὲν κοινὸν ἔχοντες πρὸς τὰ δοθέντα τῷ Υἱῷ. Τί δὲ καὶ ἐπεδήμει, καὶ ἐγίνετο σὰρξ ὁ Λόγος; εἰ μὲν ἵνα λάβη ταῦτα, ἄπερ λέγει είληφέναι, κενὸς ἢν τούτων πρὸ τούτου, ἐξ ανάγκης δὲ καὶ χάριν δμολογήσει μαλλον αὐτὸς τῷ σώματι, ὅτι, ότε γέγονεν είς αὐτὸ, τότε λαμβάνει ταῦτα παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὰ μὴ εἶχε πρὸ τῆς εἰς τὴν σάρκα καθόδου. Καὶ γὰρ ἐκ τούτου βελτιωθείς φαίνεται μάλλον αὐτὸς διὰ τὸ σῶμα, ἢ τὸ σῶμα βελτιωθέν δι' αὐτόν. 'Αλλά τοῦτο 'Ιουδαϊκόν ἐστι τὸ φρόνημα. Εὶ δ' ΐνα λυτρώσηται τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἐπεδήμησεν ὁ

Λόγος, καὶ ΐνα αὐτοὺς άγιάση καὶ θεοποιήση, γέγονεν ὁ Λόγος σαρξ (τούτου γαρ χάριν και γέγονε) τίνι λοιπον οὐκ ἔστι φανερον ὅτι ταῦθ' ἄπερ εἰληφέναι λέγει, ὅτε γέγονε σὰρξ, οὐ δί' έαυτὸν, ἀλλὰ διὰ τὴν σάρκα λέγει; ἐν ἡ γὰρ ἦν λέγων, ταύτης ην καὶ τὰ διδόμενα χαρίσματα δι' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Πατρός. Τίνα δὲ ἦν ἃ ἢτεῖτο, ἴδωμεν, καὶ τίνα ἦν ὅλως ἃ ἔλεγεν εἰληφέναι, ίνα καν ούτως αλσθέσθαι δυνηθώσιν έκεινοι. Δόξαν τοίνυν ήτειτο, και έλεγε, 'Πάντα μοι παρεδόθη'' και μετά την ανάστασιν 'έξουσίαν πασάν' φησιν είληφέναι. 'Αλλά και πρίν Matt. xxviii. εἴπη, 'πάντα μοι παρεδόθη,' πάντων ἢν Κύριος· 'πάντα γὰρ δι' τ Cor. viii. 6. αὐτοῦ ἐγένετο' καὶ 'εἶς Κύριος ἢν, δι' οὖ τὰ πάντα.' καὶ δόξαν μεν αίτων, 'Κύριος της δόξης' ην καὶ έστιν, ώς Παθλός φησιν, ' εὶ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν.' Είχε γὰρ ἡν ήτειτο λέγων, 'τη δόξη ή είχον πρὸ τοῦ τὸν John xvii. 5. κόσμον είναι παρά σοί. 40. Καὶ τὴν ἐξουσίαν δὲ ἡν ἔλεγε μετά τὴν ἀνάστασιν είληφέναι, ταύτην είχε καὶ πρὸ τοῦ λαβείν, καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐπετίμα δι' ἐαυτοῦ τῷ Σατανῷ λέγων, "Υπαγε Matt. iv. 10. όπίσω μου, Σατανα ' τοις δε μαθηταις 'εδίδου' κατ' αὐτοῦ 'τὴν Luke x. 18, εξουσίαν, ὅτε καὶ, ὑποστρεψάντων αὐτῶν, ἔλεγεν, ' Ἐθεώρουν τὸν Σαταναν ώς ἀστραπην, πεσόντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. ᾿Αλλὰ καὶ πάλιν, ὅπερ ἔλεγεν εἰληφέναι, τοῦτο καὶ πρὸ τοῦ λαβείν έχων δείκυυται τούς τε γαρ δαίμονας ἀπήλαυνε καὶ ἄπερ ' ἔδησεν ὁ Σατανᾶς,' ἔλυεν αὐτὸς, ὡς ἐπὶ τῆς ''Αβραμιαίας Ib. xiii. 16. θυγατρός' ἐποίησε' καὶ ἁμαρτίας ἠφίει, λέγων τῷ παραλυτικῷ, καὶ τη τοὺς πόδας ἀλειψάση γυναικί ' Αφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι. Καὶ νεκρούς μεν ήγειρε, τοῦ δε τυφλοῦ τὴν γένεσιν ἀπο-

Matt. ix. 5; Luke vii. 48. John ix. 1 sq.

Luke x. 22.

John i. 3.

1 Cor. ii. 8.

19.

καθίστα, χαριζόμενος αὐτῷ τὸ βλέπειν. Καὶ ταῦτα ἐποίει, οὐ μέλλων έως λάβη, άλλ' ' έξουσιαστής' ών. 'Ως έκ τούτων δήλον Isa. ix. 6 είναι ὅτι ὰ είχε Λόγος ὢν, ταῦτα καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ Alex. μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀνθρωπίνως εἰληφέναι λέγει, ἵνα δι' αὐτὸν

οί ἄνθρωποι ἐπὶ μὲν τῆς γῆς, ὡς 'κοινωνοὶ γενόμενοι θείας 2 Pet. i. 4. φύσεως, λοιπον εξουσίαν έχωσι κατά δαιμόνων, εν δε τοις

Rom. viii. 21. οὐρανοῖς, ὡς ' ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς φθορᾶς,' αἰωνίως βασιλεύσωσι. Καθόλου γὰρ τοῦτο χρὴ γινώσκειν, ὅτι οὐδὲν ὧν λέγει είληφέναι, ως μη έχων έλαβεν είχε γαρ αὐτα ἀεὶ Θεὸς ὢν ὁ Λόγος. Λέγεται δὲ νῦν ἀνθρωπίνως ὅτι ἔλαβεν, ἵνα, τῆς σαρκὸς ἐν αὐτῷ λαμβανούσης, λοιπὸν ἐξ ἐκείνης καὶ εἰς ἡμᾶς διαμείνη βεβαίως. Καὶ γὰρ καὶ τὸ παρὰ τοῦ Πέτρου λεγόμενον, ὅτι 'λαβὼν παρὰ Θεοῦ τιμὴν καὶ δόξαν, ὑποταγέντων αὐτῷ $^2_1$ Pet. iii. $^2_2$ ἀγγέλων,' τοιοῦτον ἔχει τὸν νοῦν. 'Ως ἐπυνθάνετο ἀνθρωπίνως, ἤγειρε δὲ θεϊκῶς τὸν Λάζαρον' οὕτω τὸ μὲν ' ἔλαβεν' ἀνθρω- Cp. c. $^3_2$ πίνως εἴρηται' ἡ δὲ τῶν ἀγγέλων ὑποταγὴ τὴν θεότητα τοῦ Λόγου δείκνυσι.

41. Παύσασθε τοιγαροῦν, ὧ θεοστυγεῖς, καὶ μὴ ταπεινοῦτε τὸν Λόγον μηδὲ παραιρείσθε τὴν θεότητα αὐτοῦ, ήτις ἐστι τοῦ c. 4-Πατρός, ως δεομένου, ή άγνοοθυτος ίνα μή τὰ έαυτων έπιρρίπτητε τῷ Χριστῷ, ὡς οἱ τότε λιθάζοντες αὐτὸν ἐποίουν Ἰουδαίοι. Οὐ γὰρ τοῦ Λόγου, ἦ Λόγος ἐστὶ, ταῦτα τυγχάνει ὄντα, Cp. c. 56. άλλα των ανθρώπων έστιν ίδια ταθτα. Και ώσπερ πτύσαντος αὐτοῦ, καὶ ἐκτείναντος τὴν χεῖρα, καὶ φωνήσαντος Λάζαρον, οὐκ ἐλέγομεν ἀνθρώπινα είναι τὰ κατορθώματα, εί καὶ διὰ τοῦ σώματος εγίνετο, αλλα Θεού ούτως εαν τα ανθρώπινα λέγηται περί τοῦ Σωτήρος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, πάλιν εἰς τὴν φύσιν τῶν λεγομένων ενορώντες, καὶ ώς αλλότρια ταῦτα Θεοῦ τυγχάνει όντα, μὴ τῆ θεότητι τοῦ Λόγου ταῦτα λογιζώμεθα, ἀλλὰ τῆ ἀνθρωπότητι αὐτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ 'ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,' ἀλλὰ της σαρκὸς ἴδια τὰ πάθη καὶ εἰ ἡ σὰρξ θεοφορεῖται ἐν τῷ Λόγῳ, άλλ' ή χάρις καὶ ή δύναμίς ἐστι τοῦ Λόγου. Τὰ γοῦν ἔργα τοῦ Πατρὸς διὰ τῆς σαρκὸς ἐποίει καὶ οὐδὲν ῆττον πάλιν τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ἐδείκνυτο ἐν αὐτῷ· οἶον ἐπυνθάνετο καὶ ἤγειρε Cp. c. 46. Λάζαρου ἐπέπληττε τῆ μητρὶ, λέγων, 'οὔπω ἥκει ἡ ώρα μου,' John ii. 4. καὶ εὐθὺς τὸ ὕδωρ οἶνον ἐποίει. ᾿Αληθινὸς γὰρ Θεὸς ἦν ἐν τῆ Cp. c. 53; σαρκὶ, καὶ ἀληθὴς σὰρξ ἦν ἐν τῷ Λόγφ. Διὰ τοῦτο ἐκ μὲν ^{1.44} των έργων εγνώριζεν εαυτον Υίον τε τοῦ Θεοῦ, καὶ τον εαυτοῦ Πατέρα εκ δε των της σαρκός παθων εδείκυυεν ὅτι ἀληθες έφόρει σώμα, καὶ ἴδιον ἢν αὐτοῦ τοῦτο.

42. Τούτων οὕτως ὅντων, φέρε καὶ τὸ, 'Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας Mark xiii. 32 καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οῗδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, οὐδὲ ὁ Υἱὸς,' διερευ- (15.) νήσωμεν. Τοῦτο μὲν γὰρ μεγάλως μάλιστα ἀγνοήσαντες, καὶ ἐν τούτῳ σκοτοδινιῶντες, μεγάλην νομίζουσιν ἔχειν ἐν τούτῳ πρόφασιν τῆς αἰρέσεως αὐτῶν. Ἐγὰ δὲ καὶ τοῦτο προφασιζομένους

Cp. ii. 32.

αὐτοὺς, καὶ ἐν τούτφ παρασκευαζομένους τοὺς αἰρετικοὺς, ώς τοὺς γίγαντας, πάλιν θεομαχοῦντας αὐτοὺς ὁρῶ. Ὁ γὰρ οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος, δι' οὖ τὰ πάντα γέγονε, κρίνεται παρ' αὐτοῖς περὶ ἡμέρας καὶ ώρας· καὶ ὁ τὰ πάντα γινώσκων Λόγος κατηγορείται παρ' αὐτῶν, ὡς ἀγνοῶν περὶ ἡμέρας καὶ ὁ γινώσκων Υίδος του Πατέρα λέγεται άγυοείν ήμέρας ώραν ων τί αν τίς αφρονέστερον είποι, η ποίαν τίς τούτοις εξισώσοι μανίαν; Διὰ τοῦ Λόγου γέγουε τὰ πάντα, καὶ χρόνοι, καὶ καιροὶ, καὶ νὺξ, καὶ ἡμέρα, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις καὶ ἀγνοεῖν ὁ δημιουργὸς τὸ

Cp. ii. 78.

δείκυυσιν είδέναι τὸν Υίὸν τοῦ Θεοῦ τὴν ἄραν, καὶ τὴν ἡμέραν, καν οι 'Αρειανοί τη άγνοία καταπίπτωσιν. Είρηκως γάρ, 'οὐδέ ό Υίὸς, διηγείται τοις μαθηταίς τὰ πρὸ τῆς ἡμέρας, λέγων 'Τάδε ἔσται καὶ τάδε, εἶτα τὸ τέλος.' 'Ο δὲ τὰ πρὸ τῆς ἡμέρας Mark xiii. 7 λέγων οίδε πάντως καὶ την ημέραν, ήτις μετὰ τὰ προειρημένα

φανήσεται. Εἰ δὲ μὴ ἤδει τὴν ὥραν, οὐκ αν τὰ πρὸ αὐτῆς έσήμανεν, οὐκ είδως πότε έσται ἡ ώρα. Καὶ ώσπερ ἄν τις ολκίαν η πόλιν τοις άγνοουσι σημάναι θέλων, τὰ μὲν πρό της οικίας ή της πόλεως διεξίοι επειδάν δε πάντα σημάνας λέγοι, ' Εἶτ' εὐθὺς ἡ πόλις ἢ ἡ οἰκία' οῗδε πάντως ὁ σημαίνων, ποῦ τε ή οἰκία ἢ ἡ πόλις ἐστίν (οὐκ ἂν γὰρ εὶ μὴ ἐγίνωσκεν, ἐσήμανε τὰ πρὸ ἐκείνων, μή ποτε δι' ἄγνοιαν ἡ μακρὰν ἀποστήση τοὺς ακούουτας, η αὐτὸς λέγων, λάθη καὶ ὑπερβη τὸ σημαινόμενου·) ούτω λέγων ὁ Κύριος τὰ πρὸ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας, οἶδεν ἀκριβῶς, καὶ οὐκ ἀγνοεῖ, πότε ἡ ὥρα καὶ ἡ ἡμέρα ἐνίσταται. 43. Τίνος οθν ένεκεν, γινώσκων, οθκ είπε φανερώς τότε τοίς

ποίημα λέγεται; καὶ αὐτὸς μεν οὖν ὁ είρμὸς τοῦ ἀναγνώσματος

μαθηταίς, οὐδενός ἐστι περιεργάσασθαι, α σεσιώπηκεν αὐτός. Rom. xi. 34. 'Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; Τίνος δε χάριν γινώσκων έλεγεν, ὅτι ' οὐδε ὁ Υίὸς οἶδεν,' οὐδένα των πιστων άγνοείν οίμαι, ότι και τούτο οὐδεν ήττον δια την σάρκα ως ἄνθρωπος ἔλεγεν. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἐλάττωμα τοῦ Λόγου ἐστὶυ, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ης ἐστιν ίδιον καὶ τὸ ἀγνοείν. Καὶ τοῦτο πάλιν ἄν τις ἴδοι καλῶς, ἐὰν καὶ τὸν καιρου εξετάζη μετα συνειδήσεως αγαθής, πότε και τίσιν έλεγε

c. 53, 58; iv. 36.

ταῦτα ὁ Σωτήρ. Οὐ τοίνυν ὅτε ὁ οὐρανὸς δι' αὐτοῦ ἐγένετο, Prov. viii. 29. οὐδ' ὅτε ἢν παρ' αὐτῷ τῷ Πατρὶ ὁ Λόγος ' ἑρμόζων' τὰ πάντα, οὐδὲ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἄνθρωπος ἔλεγε ταῦτα ἀλλ' ὅτε 'ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.' Διὰ τοῦτο καὶ πάντα, ὅσα μετὰ τὸ γενέσθαι άνθρωπος, ανθρωπίνως λέγει, ταθτα τη ανθρωπότητι δίκαιον ἀνατιθέναι. Τοῦ μὲν γὰρ Λόγου ἴδιόν ἐστιν εἰδέναι τὰ πεποιημένα, καὶ τούτων την άρχην καὶ τὸ τέλος μη άγνοεῖν αὐτοῦ γάρ έστιν έργα καὶ οίδεν όπόσα, καὶ έως τίνος τὴν σύστασιν αὐτῶν εἰργάσατο. Εἰδὼς δὲ τὴν ἀρχὴν ἐκάστου καὶ τὸ τέλος, οίδε πάντως και τὸ καθόλου και κοινου πάντων τέλος. 'Αμέλει λέγων εν τῷ εὐαγγελίφ περί τοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ, 'Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ἄρα, δόξασόν σου τὸν Υίὸν,' δῆλός ἐστιν John xvii. 1. ότι καὶ τὴν περὶ τοῦ πάντων τέλους ώραν, ὡς μὲν Λόγος, γινώσκει, ώς δὲ ἄνθρωπος, ἀγνοεί ἀνθρώπου γὰρ ἴδιον τὸ ἀγνοείν, καὶ μάλιστα ταῦτα. ᾿Αλλὰ καὶ τοῦτο τῆς φιλανθρωπίας ἴδιον τοῦ Σωτήρος. Ἐπειδή γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος, οὐκ ἐπαισχύνεται δια την σάρκα την άγνοοῦσαν εἰπεῖν, 'οὐκ οἶδα,' ΐνα δείξη ὅτι, είδως ως Θεός, άγνοει σαρκικώς. Οὐκ είρηκε γοῦν, 'οὐδε ό Υίὸς τοῦ Θεοῦ οίδεν, Ίνα μὴ ἡ θεότης ἀγνοοῦσα φαίνηται ἀλλ' άπλως, 'οὐδὲ ὁ Υίὸς,' ΐνα τοῦ ἐξ ἀνθρώπων γενομένου Υίοῦ ἡ ἄγνοια ή.

44. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ ἀγγέλων λέγων, οὐκ εἴρηκεν ἐπαναβαίνων, ὅτι 'οὐδὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον' ἀλλ' ἐσιώπησε, δεικνὺς κατὰ δύο ταῦτα, ὅτι εἰ τὸ Πνεῦμα οῗδεν, πολλῷ μᾶλλον ὁ Λόγος, ή Λόγος ἐστὶν, οἶδε, παρ' οὖ καὶ τὸ Πνεῦμα λαμβάνει c. 24. καὶ ὅτι, περὶ τοῦ Πνεύματος σιωπήσας, φανερον πεποίηκεν ὅτι περὶ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ λειτουργίας ἔλεγεν, 'οὐδὲ ὁ Υίός.' Καὶ τούτου τεκμήριον, ὅτι, ἀνθρωπίνως εἰρηκως, 'οὐδὲ ὁ Υίὸς οἷδε, δείκυυσιν ὅμως θεϊκώς ἐαυτὸν τὰ πάντα εἰδότα. Ον γὰρ λέγει Υίὸν τὴν ἡμέραν μὴ εἰδέναι, τοῦτον εἰδέναι λέγει τὸν Πατέρα 'οὐδεὶς' γὰρ, φησὶ, 'γινώσκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Matt. xi. 27. Υίος. Πας δε πλην των 'Αρειανων συνομολογήσειεν ως δ τον Πατέρα γινώσκων πολλφ μαλλον οίδε της κτίσεως το όλον έν δὲ τῷ ὅλφ καὶ τὸ τέλος ἐστὶ ταύτης. Καὶ εἰ ἤδη δὲ ὥρισται ἡ ήμέρα και ή ὥρα παρὰ τοῦ Πατρὸς, δῆλόν ἐστιν ὅτι διὰ τοῦ Υίοῦ ωρισται, καὶ οἶδεν αὐτὸς τὸ δι' αὐτοῦ ὁρισθέν. Οὐδὲν γάρ έστιν δ μη δια Υίου γέγονέ τε και ωρισται οὐκοῦν αὐτὸς, δημιουργός ὢυ τοῦ παυτός, οἶδευ ὁποίου καὶ ὁπόσου, καὶ ἔως τίνος

αὐτὸ γενέσθαι βεβούληται ὁ Πατήρ ἐν δὲ τῷ πόσῳ καὶ μέχρι τίνος ἐστὶν ἡ τούτων ἀλλαγή. Πάλιν τε εί ' πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς John xvi. 15. τοῦ Υίοῦ ἐστιν, (τοῦτο γὰρ αὐτὸς εἴρηκε·) τοῦ δὲ Πατρός ἐστι τὸ είδεναι την ημέραν, δηλον ότι καὶ ὁ Υίὸς οίδεν, ίδιον έχων καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ Πατρός. Καὶ πάλιν, εἰ ὁ Υίὸς 'ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ δ Πατηρ εν τῷ Υἱῷ, οἶδε δε δ Πατηρ την ημέραν καὶ την ώραν, φανερον ότι και ό Υίος, έν τῷ Πατρι ὢν και είδως τὰ έν τῷ Πατρί, οίδε και αὐτὸς τὴν ἡμέραν και τὴν ώραν. Εί δὲ καὶ εἰκών ἐστιν ἀληθινὴ τοῦ Πατρὸς ὁ Υίὸς, οἶδε δὲ ὁ Πατὴρ τὴν ημέραν καὶ τὴν ἄραν, δήλον ὅτι καὶ τοῦ εἰδέναι ταῦτα τὴν ὁμοιότητα τοῦ Πατρὸς ὁ Υίὸς ἔχει. Καὶ οὐ θαυμαστὸν, εἰ δι' οῦ 'τὰ Ib. i. 3. πάντα γέγονε,' καὶ ἐν ῷ 'συνέστηκε' τὰ ὅλα, οἶδεν αὐτὸς τὰ γενό-Col. i. 17. μενα, καὶ πότε τούτων έκάστου καὶ κοινῆ τὸ τέλος ἀλλ' ὅτι καὶ αύτη ή προπέτεια, πρέπουσα τη μανία των 'Αρειομανιτών οὖσα, είς τοσαύτην ήμας ἀπολογίαν ηνάγκασεν έλθειν. Συναριθμοῦντες γάρ τοις γενητοις του Υίον του Θεού του αίδιον Λόγον, κατ' ολίγου καὶ αὐτὸυ τὸυ Πατέρα ἐλάττουα τῆς κτίσεως μελετῶσι

Matt. xxiv.

γνώσεως.

45. 'Αλλ' ἐκείνοι μὲν, οὕτως εἰς τὸ Πνεῦμα βλασφημοῦντες, προσδοκάτωσαν μη λαμβάνειν ποτε της ασεβείας ταύτης Mark iii. 29. 'ἄφεσιν,' ώς ὁ Κύριος εἴρηκεν' οἱ δὲ φιλόχριστοι καὶ Χριστοφόροι γινώσκομεν ώς οὐκ ἀγνοῶν ὁ Λόγος, ἡ Λόγος ἐστὶν, έλεγεν, 'οὐκ οἶδα·' οἶδε γάρ· ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον δεικνὺς, ὅτι των ανθρώπων ίδιόν έστι τὸ αγνοείν, καὶ ὅτι σάρκα αγνοοῦσαν ένεδύσατο, έν ή ὢν, σαρκικώς έλεγεν, 'οὐκ οίδα.' Τότε γοῦν είρηκως ότι 'οὐδε ὁ Υίὸς οἶδε,' καὶ των κατὰ Νωε ἀνθρώπων την ἄγνοιαν παραθείς, εὐθὺς ἐπήγαγε, ' Γρηγορείτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε οὐδὲ ὑμεῖς ποία ὥρα ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται,' καὶ πάλιν, ' ή οὐ δοκεῖτε ώρα, ὁ Υίὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται' δι' ὑμᾶς γὰρ καγώ γενόμενος ώς ύμεις, είπον, οὐδε δ Υιός. "Εδει δε, είπερ ην άγνοων θεϊκώς, είπειν, 'Γρηγορείτε οθν, ότι οθκ οίδα.' καὶ, ' ή οὐ δοκῶ ὤρα' νῦν δὲ, τοῦτο μὲν οὐκ εἶπεν' εἰρηκως δὲ,

λέγειν. Εί γὰρ ὁ τὸν Πατέρα γινώσκων οὐκ οἶδε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, φοβοῦμαι μὴ μείζων ἔσται, ὡς αν ἐκεῖνοι μανέντες είποιεν, ή περὶ τῆς κτίσεως, μαλλον δὲ ή περὶ τοῦ έλάττονος μέρους της κτίσεως γνώσις της περί του Πατρός δτι 'οὐκ οἴδατε ὑμεῖς,' καὶ, 'ἢ οὐ δοκεῖτε,' ἔδειξεν ὅτι τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ τὸ ἀγνοεῖν' δι' οὖς καὶ αὐτὸς, τὴν ὁμοίαν αὐτῶν ἔχων σάρκα, καὶ ἄνθρωπος γενόμενος, ἔλεγεν, 'οὐδὲ ὁ Υἰὸς οἶδεν' 'οὐκ οῗδε' γὰρ σαρκὶ, καίπερ ὡς Λόγος γινώσκων. Καὶ τὸ κατὰ Νῶε δὲ παράδειγμα πάλιν ἐλέγχει τὴν ἀναίδειαν τῶν Χριστομάχων' καὶ γὰρ κἀκεῖ οὐκ εἶπεν, 'οὐκ ἔγνων,' ἀλλ', Ματι. κκίν. 'οὐκ ἔγνωσαν, ἔως ἢλθεν ὁ κατακλυσμός.' Οἱ μὲν γὰρ ἄνθρωποι οὐκ ἐγίνωσκον' ὁ δὲ τὸν κατακλυσμὸν ἐπαγαγῶν (αὐτὸς δὲ ἢν ὁ Σωτὴρ) ἐγίνωσκε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, ἐν ἢ 'τοὺς Gen. vii. II, I. καταβράκτας τοῦ οὐρανοῦ ' ἤνοιγε, καὶ τὰς ' ἀβύσσους ' ἐβρήγνυε, καὶ τῷ Νῶε εἴρηκεν' ' Εἴσελθε σὺ καὶ οἱ ιοί σου εἰς τὴν κιβωτόν.' Εἰ δὲ ἢν ἀγνοῶν, οὐκ ἂν προέλεγε τῷ Νῶε, ' Ετι γὰρ Ιδ. 4. ἡμερῶν ἐπτὰ, ἐγὼ ἐπάγω τὸν κατακλυσμὸν ἐπὶ τὴν γῆν.' Εἰ δὲ ἐκ τῆς εἰκόνος τῆς κατὰ τὸν Νῶε σημαίνει τὴν ἡμέραν, ἔγνω δὲ τὴν ἡμέραν τοῦ κατακλυσμοῦ, οἶδεν ἄρα καὶ τὴν ἡμέραν τῆς

ξαυτοῦ παρουσίας.

46. Καὶ τὴν κατὰ τὰς παρθένους δὲ δμοίωσιν εἰρηκώς, φανερώτερου πάλιν έδειξε, τίνες είσιν οι άγνοοθντες την ημέραν καί την ώραν, λέγων, ' Γρηγορείτε οθν, ότι οθκ οίδατε την ημέραν η Matt. xxv. την ώραν, ὁ πρὸ ὀλίγου λέγων, 'οὐδεὶς οἶδεν, οὐδε ὁ Υίὸς,' νῦν Mark xiii. 32. οὐκ εἶπεν, ὅτι 'ἐγὼ οὐκ οἶδα,' ἀλλ' ὅτι 'ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.' Οὕτως ἄρα πυνθανομένων τῶν μαθητῶν περί τοῦ τέλους, καλῶς εἷπε τότε καὶ τὸ 'οὐδὲ ὁ Υἱὸς,' σαρκικῶς διὰ τὸ σῶμα, ἴνα δείξη ότι, ως ἄνθρωπος, οὐκ οἶδεν ἀνθρώπων γὰρ ἴδιον τὸ ἀγνοείν. Εἰ μέντοι Λόγος έστὶ, καὶ αὐτός ἐστιν ' ὁ ἐρχόμενος,' καὶ αὐτὸς κριτὴς, Matt. xi. 3. καὶ αὐτὸς ὁ νυμφίος, οἶδε πότε καὶ ποία ὥρα ἔρχεται, καὶ πότε μέλλει λέγειν, 'Έγειραι, ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, Eph. v. 14. καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός. ' Ώσπερ γὰρ, ἄνθρωπος γενόμενος, μετὰ ἀνθρώπων πεινᾶ καὶ διψᾶ καὶ πάσχει, οὕτω μετὰ μεν τῶν ανθρώπων, ως ανθρωπος, οὐκ οἶδε θεϊκῶς δὲ, ἐν τῷ Πατρὶ ὧν Λόγος καὶ Σοφία, οἶδε, καὶ οὐδέν ἐστιν ὁ ἀγνοεῖ. Οὔτως καὶ с. 37. περὶ Λαζάρου πάλιν ἀνθρωπίνως πυνθάνεται, ὁ ἀπελθὼν ἐγεῖραι John xi. 34. αὐτὸν, καὶ εἰδὼς πόθεν ἀνακαλέσηται τὴν Λαζάρου ψυχήν· μείζου δε το είδεναι που ην ή ψυχη, του είδεναι που έκειτο το σωμα· ἀλλὰ ἀνθρωπίνως ἐπηρώτα, ἵνα θεϊκῶς ἀνεγείρη. Οὕτω καὶ τῶν μαθητῶν πυνθάνεται ἐλθὼν εἰς τὰ μέρη Καισαρείας, Matt. xvi. 13.

καίπερ είδως και πριν αποκρίνασθαι τον Πέτρον. Εί γαρ δ Πατηρ ἀπεκάλυψε τῷ Πέτρω περί ὧν ὁ Κύριος ἐπυνθάνετο, Matt. xi. 27. δήλου έστιν στι διά του Υίου γέγονεν ή αποκάλυψις 'οὐδείς' γαρ 'οίδε τον Υίον,' φησίν, 'εί μη ὁ Πατηρ, και τον Πατέρα, εί μη ὁ Υίὸς, καὶ ῷ ἐὰν θέλη ὁ Υίὸς ἀποκαλύψαι. Εὶ δὲ δι' Υίοῦ ή τε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υίοῦ γνῶσις ἀποκαλύπτεται, οὐκ ἀμφίβολον ώς αὐτὸς ὁ πυνθανόμενος Κύριος, πρότερον ἀποκαλύψας τῷ Πέτρω παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὕστερον ἀνθρωπίνως ἐπυνθάνετο, ίνα καὶ τοῦτο δείξη, ὅτι σαρκικῶς πυνθανόμενος, ἤδει θεϊκῶς α ἔμελλε λέγειν ὁ Πέτρος· οίδεν ἄρα ὁ Υίὸς, γινώσκων τὰ πάντα, καὶ γινώσκων τὸν ἐαυτοῦ Πατέρα, ἢς γνώσεως οὖτε μεῖζον οὖτε τελειότερον ἄν τι γένοιτο.

47. Ίκανὰ μὲν οὖν ταῦτα πρὸς ἔλεγχον αὐτῶν ἐβουλόμην δὲ ἐρωτῆσαι, ΐνα καὶ οὕτως ἐχθροὶ μᾶλλον τῆς ἀληθείας δεικνύωνται καὶ Χριστομάχοι. Ο ἀπόστολος ἐν τῆ δευτέρα πρὸς 2 Cor. xii. 2. Κορινθίους επιστολή γράφων φησίν, 'Οίδα ἄνθρωπον εν Χριστώ πρὸ ἐτών δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα, εἴτε εκτός του σώματος, ουκ οίδα· ὁ Θεὸς οίδε. Τί τοίνυν φατέ; οίδεν δ ἀπόστολος δ πέπουθεν εν τη όπτασία, καν λέγη, 'οὐκ οίδα, η ούκ οίδεν; εί μεν ούν ούκ οίδε, σκοπείτε, μη, μαθόντες πίπτειν, πέσητε καὶ εἰς τὴν τῶν Φρυγῶν παρανομίαν τῶν λεγόντων μη είδεναι τους προφήτας, μηδε τους άλλους τους διακονήσαντας τὸν Λόγον, μήτε α ποιοῦσι, μήτε περὶ τίνων ἀπαγγέλλουσιν' εί δὲ οίδε λέγων, 'οὐκ οίδα' (είχε γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστον ἀποκαλύπτοντα αὐτῷ τὰ πάντα) πῶς οὐκ ἀληθῶς εξεστραμμένη των θεομάχων καὶ αὐτοκατάκριτός εστιν αὐτων ή καρδία; τὸν μὲν ἀπόστολον λέγοντα, 'οὐκ οἶδα,' λέγουσιν είδέναι, τὸν δὲ Κύριον λέγοντα, 'οὐκ οίδα,' λέγουσι μη είδέναι; Εί γαρ ἐπειδή Χριστὸς ἦν ἐν αὐτῷ, οἶδεν ὁ Παῦλος ἄπερ λέγει, 'οὐκ οἶδα' πῶς οὐχὶ μᾶλλον αὐτὸς ὁ Χριστὸς οἶδε, κἂν λέγη, 'οὐκ οἶδα ;' 'Ο μὲν οὖν ἀπόστολος ἀποκαλύπτοντος αὐτῷ τοῦ Κυρίου οίδεν δ πέπουθε διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φησὶν, 'οίδα ἄνθρωπου ἐν Χριστῷ΄ είδὼς δὲ τὸν ἄνθρωπου, οἶδε καὶ πῶς ὁ ἄνθρωπος ήρπάγη. 'Ο γοῦν 'Ελισσαῖος, βλέπων τὸν 'Ηλίαν, οἶδε καὶ $4 \text{Kings}(2 \text{K.}) \pi \hat{\omega} s \ \dot{a} \nu \epsilon \lambda \dot{\eta} \phi \theta \eta^* \ \dot{a} \lambda \lambda \dot{a} \ \kappa \alpha (\pi \epsilon \rho \ \gamma ι \nu \dot{\omega} \sigma \kappa \omega \nu, \ \"{o} \mu \omega s \ \tau \hat{\omega} \nu \ \upsilon i \hat{\omega} \nu \ \tau \hat{\omega} \nu$ προφητών νομιζόντων τὸν Ἡλίαν 'εἰς ἐν τῶν ὀρέων ὑπὸ τοῦ

Cp. ii. 43.

Πνεύματος έρδίφθαι,' αὐτὸς τὴν μεν ἀρχὴν γινώσκων δ εώρακεν, έπειθε τοὺς ἄνδρας βιαζομένων δὲ ἐκείνων, σεσιώπηκε, καὶ συνεχώρησεν ἀπελθείν. Αρ' οὖν, ἐπειδὴ σεσιώπηκεν, οὐκ ἐγίνωσκεν; εγίνωσκε μεν οθν άλλ ώς οθκ είδως συνεχώρησεν, ζυ' ἐκείνοι, πεισθέντες, μηκέτι διστάζωσι περί της ἀναλήψεως 'Ηλίου. Οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον ὁ Παῦλος, αὐτὸς ὢν ὁ ἄρπαγείς, οίδε και πως ήρπάγη. Και γαρ 'Ηλίας εγίνωσκε' και εί έπυνθάνετό τις, είπεν αν πως ανελήφθη. Λέγει δε όμως δ Παῦλος, 'οὐκ οἶδα,' δύο τούτων χάριν, ώς γε νομίζω ένδς μέν, ώς αὐτὸς εἶπεν, ἵνα μὴ 'διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἀποκαλύψεων' 2 Cor. xii. 7,6. έτερόν τις αὐτὸν ' λογίσηται, ὑπὲρ ὁ βλέπει" ἐτέρου δὲ, ὅτι, τοῦ Σωτήρος εἰπόντος, 'οὐκ οἶδα,' ἔπρεπε καὶ αὐτὸν εἰπεῖν, 'οὐκ οίδα, ίνα μη φαίνηται 'δούλος ων ύπερ τον Κύριον αὐτού, καὶ Matt. x. 24. μαθητής ύπερ του διδάσκαλου.

48. Οὐκοῦν ὁ τῷ Παύλφ δεδωκώς εἰδέναι πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς οἶδε. Καὶ γὰρ καὶ λέγων τὰ πρὸ τῆς ἡμέρας, οἶδε, καθὰ προείπου, καὶ πότε ἡ ἡμέρα καὶ πότε ἡ ὥρα καὶ ὅμως εἰδως, λέγει, 'οὐδε ὁ Υίὸς οΐδε.' Τίνος μεν οὖν χάριν τότε εἶπεν, 'οὐκ οίδα, α αὐτὸς, ως Δεσπότης, οίδεν; ως διερευνωντα στοχάζεσθαι χρή, τής ήμων ένεκα λυσιτελείας, ως γε νομίζω, τοῦτο πεποίηκε (παράσχοι δε αὐτὸς τῆ προθέσει τὸν νοῦν τῆς ἀληθείας.) Έν αμφοτέροις ήμιν το χρήσιμον εφύλαξεν ο Σωτήρ. εὶ γὰρ τὰ μὲν πρὸ τοῦ τέλους ἀπαντῶντα δεδήλωκεν, ἴνα μὴ, ὡς εἶπεν αὐτὸς, ξενισθῶμεν, μηδὲ 'θροηθῶμεν,' γινομένων αὐτῶν, Matt. xxiv. 6. άλλα καὶ ἐκ τούτων τὸ μετὰ ταῦτα τέλος προσδοκωμεν περὶ δὲ της ημέρας και της ώρας ουκ ηθέλησε θεϊκώς είπειν ότι 'οιδα' άλλὰ σαρκικώς διὰ τὴν σάρκα τὴν ἀγνοοῦσαν, καθὰ προεῖπον, εἶπεν ὅτι 'οὐκ οἶδα' ἵνα μηκέτι ἐπερωτήσωσιν αὐτὸν, καὶ λοιπὸν ἢ μὴ εἰρηκως λυπήση τότε τοὺς μαθητὰς, ἢ εἰρηκως, παρὰ τὸ συμφέρου αὐτοῖς καὶ πᾶσιν ἡμῖν ποιήση. Ο γὰρ αν ποιῆ, τοῦτο πάντως ὑπὲρ ἡμῶν ἐστιν, ἐπειδὴ καὶ δι' ἡμᾶς 'ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.' Δι' ἡμᾶς τοίνυν εἶπε καὶ τὸ "οὐδὲ ὁ Υίὸς οἶδε." καὶ οὖτε ἐψεύσατο τοῦτο εἰρηκώς (ἀνθρωπίνως γὰρ εἶπεν, ὡς ἄνθρωπος, 'οὐκ οῗδα'), οὖτε ἀφῆκε τοὺς μαθητὰς αὐτὸν βιάσασθαι είπειν είρηκως γάρ, 'οὐκ οίδα,' ἔστησε κάκείνων τὴν ἐρώτησιν. Έν γοῦν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἐστὶ γεγραμμένον, ἡνίκα

Ps. xvii. (xviii.) 10. ' ἐπέβη' τοῖς ἀγγέλοις, ἀναβαίνων ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἀναφέρων εἰς τὸν οὐρανὸν ἣν ἐφόρει σάρκα' ὅτε καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦτο Αcts i. 7. βλέποντες, πάλιν ἠρώτων, 'Πότε τὸ τέλος ἔσται, καὶ πότε σὺ

Αcts i. 7. βλέποντες, πάλιν ήρωτων, 'Πότε το τέλος εσται, και πότε συ [ΑΙ.καὶεἰπεν]. παραγίνη; 'εἶπεν αὐτοῖς φανερώτερον, 'Οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οῢς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῃ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ.' Καὶ οὐκ εἶπε τότε, 'οὐδὲ ὁ Υἱὸς,' ὥσπερ εἶπεν πρὸ τούτου ἀνθρωπίνως, ἀλλ', 'ὑμῶν οὐκ ἔστι γνῶναι.' Λοιπὸν γὰρ ἢν ἡ σὰρξ ἀνα-

Cp. c. 38; στᾶσα, καὶ ἀποθεμένη τὴν νέκρωσιν, καὶ θεοποιηθεῖσα καὶ οὐκέτι έπρεπε σαρκικῶς αὐτὸν ἀποκρίνασθαι ἀνερχόμενον εἰς τοὺς οὐρα-

Acts i. 7, 8. νοὺς, ἀλλὰ λοιπὸν θεϊκῶς διδάξαι, ὅτι ' οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρόνους ἣ καιροὺς, οὺς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῆ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ· ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν.' Τίς δὲ ἡ δύναμις τοῦ Πατρὸς ἣ ὁ Υἰός;

τ Cor. i. 24. ' Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ Σοφία.'
49. Οῗδεν ἄρα ὁ Υἱὸς, Λόγος ὤν' τοῦτο γὰρ λέγων ἐσήμαινεν,

ότι ' έγω οίδα, άλλ' οὐκ ἔστιν ύμιν γνωναι ' δι' ύμας γαρ καὶ έν τω όρει καθήμενος σαρκικώς είπον, "οὐδε ὁ Υίὸς οίδε," διὰ τὸ ύμων καὶ πάντων συμφέρου· συμφέρει γὰρ ὑμῖν καὶ περὶ <mark>των</mark> αγγέλων και περί του Υίου ούτως ακούσαι, δια τους εσομένους ■ Cor. xi. τ4. μετὰ ταῦτα πλάνους, ἵνα, κὰν " ὡς ἄγγελοι μετασχηματίσωνται" δαίμονες, καὶ περὶ τῆς συντελείας ἐπιχειρήσωσι λέγειν, μὴ πιστεύσητε, ως άγνοούντων αὐτων. *Αν δε καὶ δ 'Αντίχριστος μεταποιήσας έαυτου λέγη, " Έγω είμι δ Χριστος," και πειράση καὶ αὐτὸς περὶ τῆς ἡμέρας καὶ συντελείας λέγειν, πρὸς τὸ πλανησαι τοὺς ἀκούοντας ἔχοντες ὑμεῖς παρ' ἐμοῦ τὴν φωνὴν, ὅτι " οὐδὲ ὁ Υίὸς," μηδὲ ἐκείνω πιστεύσητε.' Αλλως τε οὐδὲ εἰδέναι πάλιν πότε τὸ τέλος, ἢ πότε τοῦ τέλους ἡ ἡμέρα, συμφέρει τοῖς ανθρώποις, ίνα μη, γνόντες, καταφρονηταί τοῦ μεταξύ χρόνου γένωνται, περιμένοντες τὰς έγγὺς τοῦ τέλους ἡμέρας τότε γὰρ μόνον ξαυτών ξπιμελείσθαι προφασίσονται. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ έκάστου τέλος τοῦ θανάτου σεσιώπηκεν, Ίνα μὴ, προφάσει τῆς γνώσεως φυσιωθέντες, οἱ ἄνθρωποι ἀμελεῖν ξαυτῶν τὸ πλεῖστον ἄρξωνται τοῦ χρόνου. 'Αμφότερα δη οὖν, καὶ τὸ καθόλου τέλος, καὶ τὸ ἐκάστου πέρας ἔκρυψευ ἀφ' ἡμῶν ὁ Λόγος (καὶ γὰρ καὶ

> έν τῷ καθόλου τὸ ἐκάστου τέλος ἐστὶ, καὶ ἐν τῷ ἐκάστου τέλει τὸ καθόλου συνάγεται), ἵνα, ἀδήλου αὐτοῦ ὄντος καὶ ἀεὶ προσδοκωμένου, καθ' ἡμέραν ὡς καλούμενοι προκόπτωμεν, 'τοῖς ἔμπρο

σθεν ἐπεκτεινόμενοι, τῶν δὲ ὅπισθεν ἐπιλανθανόμενοι.' Τίς γὰρ, Phil. iii. 13. γινώσκων μὲν τὴν ἡμέραν τοῦ τέλους, οὐχ ὑπερτίθεται τὸν μεταξὺ χρόνον' ἀγνοῶν δὲ, οὐ καθ' ἡμέραν ἔτοιμος γίνεται; Διὰ τοῦτο γὰρ ἐπὶ τούτοις ἐπέφερεν ὁ Σωτὴρ, λέγων' 'Γρηγο- Cp. Matt. ρεῖτε οῦν, ὅτι οὐκ οἴδατε οὐδὲ ὑμεῖς, ποία ὥρα ὁ Κύριος ὑμῶν χχίν. 42, 44· ἔρχεται' καὶ, 'ἢ οὐ δοκεῖτε ὥρα, ὁ Υίὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται' διὰ τὸ συμφέρον ἄρα τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας τοῦτο εἴρηκε. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο λέγων, βούλεται διὰ παντὸς ἡμᾶς ἑτοίμους γενέσθαι' 'Ύμεῖς γὰρ,' φησὶν, 'οὐκ οἴδατε' ἐγὰ δὲ ὁ Κύριος οῗδα πότε ἔρχομαι, κὰν οἱ 'Αρειανοί με μὴ προσδοκῶσι Λόγον

όντα τοῦ Πατρός.'

50. 'Ο μεν οὖν Κύριος, τὸ ἡμῶν συμφέρον ὑπερ ἡμᾶς γινώσκων, ούτως ήσφαλίσατο τοὺς μαθητάς καὶ αὐτοὶ ταῦτα μαθόντες, διωρθώσαντο μέλλοντας έν τούτφ πλανᾶσθαι τοὺς ἀπὸ 2 Thess. ii. 2. Θεσσαλονίκης. Έπειδη δε οι Χριστομάχοι οὐδ' οὕτω καταδύονται, βούλομαι, καίπερ είδως σκληροτέραν έχοντας αὐτοὺς τοῦ Φαραὼ τὴν καρδίαν, ἐρωτῆσαι πάλιν καὶ περὶ τούτου. Ἐν τῷ παραδείσῳ πυνθάνεται ὁ Θεὸς λέγων, ''Αδὰμ, ποῦ εἶ;' Gen. iii. 9. εξετάζει δε και του Κάϊν· 'Ποῦ Αβελ ὁ ἀδελφός σου;' Τί Ib. iv. 9. τοίνυν καὶ περὶ τούτου φατέ; εἰ γὰρ ἀγνοεῖν αὐτὸν νομίζετε, καὶ διὰ τοῦτο πυνθάνεσθαι, Μανιχαίοις μεν ήδη προσετέθητε Cp. S. Aug. αὐτῶν γὰρ τὸ τοιοῦτον τόλμημα' εἰ δὲ, φοβούμενοι φανερῶς xxii. 4. ονομασθήναι Μανιχαΐοι, βιάζεσθε έαυτοὺς εἰπεῖν, ὅτι γινώσκων πυνθάνεται, τί ἄτοπον ἢ τί ξένον δρωντες, οὕτω πεπτώκατε, εἰ δ Υίὸς, ἐν ῷ τότε ἐπυνθάνετο ὁ Θεὸς, ὁ αὐτὸς Υίὸς καὶ νῦν σάρκα περιβεβλημένος πυνθάνεται τῶν μαθητῶν ὡς ἄνθρωπος; εἰ μὴ άρα Μανιχαίοι γενόμενοι μέμφεσθαι θελήσητε καὶ τὴν τότε γενομένην πρὸς τὸν 'Αδὰμ ἐρώτησιν, ΐνα μόνον καὶ ὑμεῖς νεα- 1b. iii. 9. νιεύησθε εν ταις κακονοίαις. Και γαρ εν πασιν ελεγχόμενοι, τονθορύζετε πάλιν διὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Λουκᾶ, δ καλῶς (16.) μεν είρηται, κακώς δε ύμεις διανοείσθε. Τί δε τοῦτό έστιν, αναγκαίου παραθέσθαι, ໃνα καὶ ούτως αὐτῶν ἡ διεφθαρμένη διάνοια δειχθη.

51. Φησὶ τοίνυν ὁ Λουκᾶς 'Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφία Luke ii. 52. καὶ ἡλικία, καὶ χάριτι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις.' Τὸ μὲν οὖν ἐητόν ἐστι τοῦτο ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τούτῳ προσκόπτουσιν,

άναγκαῖον πάλιν αὐτοὺς ώς τοὺς Φαρισαίους καὶ τοὺς Σαδδου-Cp. Matt. καίους έρωτησαι, περί οῦ φησιν ὁ Λουκας. "Εστι δὲ οὕτως" Ίησοῦς Χριστὸς ἄνθρωπός ἐστιν, ὡς οἱ ἄλλοι πάντες ἄνθρωποι, ἡ Θεός έστι σάρκα φορών; Εἰ μὲν οὖν κοινὸς ἄνθρωπος κατὰ τοὺς C. 32. άλλους ανθρώπους και αὐτός έστιν, έστω πάλιν ως ἄνθρωπος 'προκόπτων.' Τοῦτο μέντοι τοῦ Σαμοσατέως ἐστὶ τὸ φρόνημα, c. 26; i. 38. δ τη μεν δυνάμει και ύμεις φρονείτε, τφ δε δνόματι μόνον άρνεῖσθε διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Εἰ δὲ Θεός ἐστι σάρκα φορών, έπειδη και τοῦτό ἐστιν ἀληθῶς, και ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ $\Theta \epsilon \delta s$ $\delta v \epsilon \pi i \gamma \eta s \kappa \alpha \tau \eta \lambda \theta \epsilon$, $\pi o (\alpha v \epsilon i \chi \epsilon \pi \rho o \kappa o \tau \eta v \delta ' i \sigma \alpha \Theta \epsilon \hat{\varphi}'$ Phil. ii. 6. ύπάρχων; ἡ ποῦ εἶχεν αὐξάνειν ὁ Υίὸς, ἀεὶ ὧν ἐν τῷ Πατρί; Cp. i. 43. Εί γὰρ ὁ ἀεὶ ὢν ἐν τῷ Πατρὶ προκόπτει, τί ἄρα ἐστὶν ἐπέκεινα τοῦ Πατρὸς, ζυ' ἀπὸ τούτου καὶ προκόψη; ἔπειτα ὡς ἐπὶ τοῦ λαβείν καὶ δοξασθήναι τὰ αὐτὰ καλὸν εἰπείν' εἰ ἄνθρωπος γενόμενος προέκοπτε, δηλόν έστιν ώς, προ τοῦ γενέσθαι ἄνθρωc. 39. πος, ἀτελης ην και μαλλον ή σαρξ αιτία της τελειώσεως αὐτοῦ γέγουευ, η αὐτὸς της σαρκός. Πάλιν τε εί Λόγος ων προκόπτει, τί μειζον έχει γενέσθαι Λόγου και Σοφίας, και Υιού, και Θεού δυνάμεως; ταῦτα γάρ ἐστιν ὁ Λόγος, ὧν εἴ τις ὡς ἀκτῖνα μετασχείν πως δύναιτο, δ τοιούτος παντέλειος έν ανθρώποις, καὶ ίσος άγγελοις γίνεται. Καὶ γὰρ καὶ ἄγγελοι, καὶ ἀρχάγγελοι, ii. 27. καὶ κυριότητες, καὶ πάσαι αἱ δυνάμεις, καὶ θρόνοι, τοῦ Λόγου μετέχουτες, ' βλέπουσι διαπαντός τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς Matt. xviii. αὐτοῦ.' Πῶς οὖν ὁ ἄλλοις τὴν τελειότητα παρασχών αὐτὸς Luke ii.9-13. μετ' ἐκείνους προκόπτει; ἄγγελοι γὰρ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ γένεσιν διηκόνησαν καὶ τὸ λεγόμενον παρὰ τοῦ Λουκᾶ μετά την διακονίαν των άγγέλων εζρηται. Πως οθν όλως καν είς ενθύμησιν ελθείν ανθρώπου δύναται; ή πως ή Σοφία εν

² Thess. iii. 18, etc.

γινώσκων, φησίν, 'Η χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν'), αὐτὸς ἐν χάριτι προέκοπτεν; ἢ γὰρ ψεύδεσθαι τὸν ἀπόστολον λεγέτωσαν, ἢ μηδὲ Σοφίαν εἶναι τὸν Υίὸν λέγειν τολμάτωσαν. Ἡ εἰ Σοφία ἐστὶν, ὡς εἶπεν ὁ Σολομὼν,

σοφία προέκοπτεν; η πως δ άλλοις χάριν διδούς (καθώς δ Παῦλος, διὰ πάσης ἐπιστολης δι' αὐτοῦ δίδοσθαι την χάριν

· Cor. i. 24. καὶ ὁ Παῦλος ἔγραψε, 'Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία,' ποίαν ἡ Σοφία προκοπὴν ἐπεδέχετο;

52. "Ανθρωποι μεν γαρ, κτίσματα τυγχάνοντες, επεκτείνεσθαί πως καὶ προκόπτειν ἐν ἀρετῆ δύνανται. Ἐνὼχ γοῦν οὕτω 'μετε- Heb. xi. 5. τέθη,' καὶ Μωσῆς αὐξάνων ἐτελειοῦτο, Ἰσαὰκ δὲ προκόπτων Gen. xxvi. 13. ' ἐγίνετο μέγας,' καὶ ὁ ἀπόστολος ' ἐπεκτείνεσθαι' καθ' ἡμέραν Phil. iii. 13. τοις έμπροσθεν έλεγεν είχε γαρ έκαστος που προκόψει, βλέπων είς τὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ βαθμόν ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Υίὸς, ὁ μόνος ων, που είχεν επεκτείνεσθαι; πάντα γαρ είς αὐτὸν βλέποντα προκόπτει αὐτοὺς δὲ, μόνος ὡν, ἐν τῷ μόνφ Πατρί ἐστιν, ἀφ' οὖ c. 6. οὐδὲ ἐπεκτείνεται, ἀλλ' ἐν αὐτῷ μένων ἐστὶν ἀεί. 'Ανθρώπων μεν οθν έστι τὸ προκόπτειν ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Υίὸς, ἐπεὶ προκόπτειν οὐκ εἶχε, τέλειος ὢν ἐν τῷ Πατρὶ, 'ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν' Phil. ii. 8. ύπερ ήμων, ίνα εν τω εκείνου ταπεινώ μαλλον ήμεις αὐξήσαι δυνηθωμεν. Ἡ δὲ αὔξησις ἡμων οὐκ ἄλλη τίς ἐστιν ἢ τὸ ἀφίστασθαι μέν των αἰσθητων, εἰς αὐτὸν δὲ τὸν Λόγον γενέσθαι έπεὶ καὶ τὸ ἐκείνου ταπεινὸν οὐδὲν ἔτερόν ἐστιν ἢ τὸ λαβείν τὴν i. 41. ήμετέραν σάρκα. Οὐκ ἄρα ὁ Λόγος ἦν, ἦ Λόγος ἐστὶν, ὁ προκόπτων, δ τέλειος εκ τελείου ων τοῦ Πατρὸς, ὁ μηδενὸς δεόμενος, Cp. ii. 35. άλλα και τους άλλους είς προκοπην ανάγων. 'Αλλα ανθρωπίνως εἴρηται καὶ ἐνταῦθα τὸ προκόπτειν ἐπεὶ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ πάλιν ή προκοπή. Καὶ γὰρ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς οὕτω μετὰ ἀκριβους της παρατηρήσεως λέγων τη 'προκοπη' συνηψε την 'ήλικίαν. Λόγος δε και Θεός ήλικία οὐ μετρείται, άλλα των σωμάτων είσιν αι ήλικίαι. Τοῦ σώματος ἄρα ἐστίν ή προκοπή. αὐτοῦ γὰρ προκόπτοντος, προέκοπτεν ἐν αὐτῷ καὶ ἡ φανέρωσις της θεότητος τοις δρώσιν όσω δε ή θεότης απεκαλύπτετο, τοσούτφ πλείον ή χάρις ηὔξανεν ως ἀνθρώπου παρὰ πᾶσιν ανθρώποις. Παιδίον μεν γαρ εβαστάζετο παις δε γενόμενος, ἀπέμενεν εν τῷ ἱερῷ, καὶ τοὺς ἱερέας ἀνέκρινε περὶ τοῦ νόμου Luke ii. 46. κατ' όλίγου δε τοῦ σώματος αὐξάνουτος, καὶ τοῦ Λόγου φανεροῦντος ξαυτὸν ἐν αὐτῷ, ὁμολογεῖται λοιπὸν παρὰ μὲν Πέτρου πρώτον, εἶτα καὶ παρὰ πάντων, ὅτι ' ἀληθῶς Υίὸς Θεοῦ ἐστιν Matt.xvi.16; οὖτος' εἰ καὶ Ἰουδαῖοι, οἴ τε παλαιοὶ καὶ οἱ νέοι οὖτοι, θέλοντες 'καμμύουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, Ίνα μὴ βλέπωσιν,' ὅτι τὸ 'ἐν σοφία Ib. xiii. 15. προκόπτειν' οὐκ ἔστι τὴν Σοφίαν αὐτὴν προκόπτειν, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινου μᾶλλου ἐυ αὐτῆ προκόπτειν. 'Καὶ Ἰησοῦς γὰρ Luke ii. 52. προέκοπτε σοφία και χάριτι' εί χρη δε και πιθανώς μετα τοῦ

Prov. ix. 1. ἀληθοῦς εἰπεῖν, αὐτὸς ἐν ξαυτῷ προέκοπτε. 'Ἡ Σοφία' γὰρ ΄ ຜູκοδόμησεν ξαυτῆ οἶκον,' καὶ ἐν ξαυτῆ τὸν οἶκον προκόπτειν ἐποίει.

53. (Τίς δέ έστιν ή λεγομένη προκοπή ή, καθά προείπον, ή παρὰ τῆς Σοφίας μεταδιδομένη τοῖς ἀνθρώποις θεοποίησις καὶ χάρις, εξαφανιζομένης εν αὐτοῖς της άμαρτίας καὶ της εν αὐτοῖς φθορας κατά την όμοιότητα καὶ συγγένειαν της σαρκός τοῦ Λόγου;) Οΰτω γὰρ αὐξάνουτος ἐν ἡλικία τοῦ σώματος, συνεπεδίδοτο εν αὐτῷ καὶ ἡ τῆς θεότητος φανέρωσις, καὶ εδείκνυτο παρὰ πᾶσιν, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστι, καὶ Θεὸς ἢν ἐν τῷ σώματι. 'Εὰν δὲ φιλονεικῶσιν, ὅτι ' Ἰησοῦς' ἐκλήθη ' ὁ Λόγος γενόμενος σὰρξ, καὶ εἰς αὐτὸν ἀναφέρουσι τὸ λεγόμενον 'προέκοπτεν,' άκουέτωσαν ὅτι οὐδὲ τοῦτο μὲν ἐλαττοῖ τὸ πατρικὸν φῶς (τοῦτο γάρ έστιν δ Υίδς,) δείκυυσι δὲ πάλιν, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος δ Λόγος, καὶ ἀληθινὴν ἐφόρεσε σάρκα. Καὶ ὥσπερ εἴπομεν, ὅτι ' σαρκὶ' πέπουθε, καὶ ' σαρκὶ' ἐπείνα, καὶ ' σαρκὶ' ἐκοπίασεν, ούτω καὶ εἰκότως αν λέγοιτο, ὅτι 'σαρκὶ' προέκοπτεν. Οὐδὲ γαρ οὐδὲ ἔξωθεν ὅντος τοῦ Λόγου ἐγίνετο ἡ προκοπὴ, οἱα ἐστὶν, ην ειρήκαμεν εν αὐτῷ γὰρ ην ή σὰρξ ή προκόπτουσα, καὶ αὐτοῦ λέγεται καὶ τοῦτο ἵνα πάλιν ἡ τῶν ἀνθρώπων προκοπὴ ἄπτωτος διὰ τὸν συνόντα Λόγον διαμείνη. Οὖτ' οὖν τοῦ Λόγου ἡ προκοπη, ούτε η σαρξ ην η Σοφία, αλλά της Σοφίας σωμα γέγονεν ή σάρξ. Διὰ τοῦτο, ώς προείπομεν, οὐχ ἡ Σοφία, ἡ Σοφία έστιν, αὐτη καθ' ξαυτην προέκοπτεν' άλλα το ανθρώπινον έν τη Σοφία προέκοπτεν, ύπεραναβαίνου κατ' όλίγου την ανθρωπίνην φύσιν, καὶ θεοποιούμενον, καὶ ὄργανον αὐτῆς πρὸς τὴν ενέργειαν της θεότητος καὶ την έκλαμψιν αὐτης γινόμενον καὶ φαινόμενον πασι. Διὸ οὐδὲ εἶπεν, 'δ Λόγος προέκοπτεν,' ἀλλ' ' ὁ Ἰησοῦς,' ὅπερ ὄνομα γενόμενος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐκλήθη• ώς είναι της ανθρωπίνης φύσεως την προκοπην ούτως ώς έν τοίς *ἔμπροσθεν εἴπομεν*.

54. Οὐκοῦν ὥσπερ, προκοπτούσης τῆς σαρκὸς, λέγεται αὐτὸς προκόπτειν διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα ἰδιότητα, οὕτω καὶ τὰ περὶ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου λεγόμενα, τὸ ταραχθῆναι, τὸ κλαῦσαι, χρὴ λαμβάνειν τῷ αὐτῷ διανοίᾳ. *Ανω γὰρ καὶ κάτω περιιόντες, καὶ ὥσπερ ἐκ τούτων τὴν αἵρεσιν πάλιν συνιστῶντες, φάσκουσιν,

Cp. i. 44.

C. 41.

c. 32.

c. 31, 35.

c. 43.

(17.)

''Ιδοὺ, ἔκλαυσε, καὶ εἶπε, "Νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται" καὶ Luke xix. 41. παρεκάλεσε "παρελθεῖν τὸ ποτήριον" πῶς οὖν, εἶ ταῦτα εἴρηκε, John xii. 27. Ματτ. xxvi. Θεός έστι και Λόγος τοῦ Πατρός; Ναι γέγραπται, ὅτι 'ἔκλαν- 39σευ, ω θεομάχοι, καὶ ὅτι εἶπευ, 'ἐταράχθηυ,' καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ εἶπεν, ''Ελωὶ, 'Ελωὶ λιμασαβαχθανὶ,' ὅ ἐστι, 'Θεέ Mark xv. 34. μου, Θεέ μου, Ένα τί με έγκατέλιπες; καὶ παρεκάλεσε δὲ τοῦ Cp. iv. 6. παρελθείν τὸ ποτήριου γέγραπται γὰρ ταῦτα. 'Αλλ' ήβουλόμην πάλιν ύμᾶς ἀποκρίνασθαι (τὸ αὐτὸ γὰρ ἐφ' ἐκάστου τῶν παρ' ii. 22, 80. <mark>ύμῶν προτεινομένων ἀντικρούειν ἀνάγκη·) εἰ μὲν ἄνθρωπος</mark> ψιλός έστιν δ λαλών, κλαιέτω καὶ φοβείσθω τὸν θάνατον, ώς Cp. ii. 15. άνθρωπος εί δε Λόγος έστιν εν σαρκί (τὰ αὐτὰ γὰρ λέγειν ἀεί οὐκ ὀκνητέον), τίνα, Θεὸς ὢν, εἶχε φοβεῖσθαι; ἢ διὰ τί τὸν θάνατον έφοβείτο, ζωή ὢν αὐτὸς, καὶ ἄλλους ἐκ τοῦ θανάτου ρυόμενος; η πως λέγων, 'Μη φοβείσθε τον αποκτείνοντα το Cp. Matt. x. σῶμα, ἀντὸς ἐφοβεῖτο; πῶς δὲ ὁ τῷ ᾿Αβραὰμ λέγων, ' Μὴ [Gen. xxvi. 24. φοβοῦ, ὅτι μετὰ σου εἰμι' καὶ τὸν Μωσῆν παραθαρσύνων κατὰ Exod. iii. 12. τοῦ Φαραω, καὶ τῷ τοῦ Ναυῆ λέγων, 'Ίσχυε καὶ ἀνδρίζου,' Jos. i. 6. αὐτὸς ἐδειλία τὸν Ἡρώδην καὶ τὸν Πιλᾶτον; εἶτα, ἄλλοις γινόμενος βοηθός είς τὸ μὴ φοβεῖσθαι ('Κύριος' γὰρ, φησίν, Ps. cxvii. ' ἐμοὶ βοηθός' οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος'), αὐτὸς (cxviii.) 6. ήγεμόνας θυητούς ανθρώπους έφοβεῖτο; αὐτὸς έλθων κατά τοῦ θανάτου, έδειλία τὸν θάνατον; πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον καὶ δυσσεβὲς, λέγειν τοῦτον δειλιᾶν τὸν θάνατον ἢ τὸν ἄδην, ὃν 'οἱ πυλωροὶ Job xxxviii. τοῦ ἄδου βλέποντες ἔπτηξαν;' εἰ δὲ καθ' ὑμᾶς ἐδειλία ὁ Λόγος, διὰ τί πρὸ πολλοῦ λέγων περὶ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν Ἰουδαίων οὐκ Matt. xvi. 21. ἔφευγεν, αλλα καὶ ζητούμενος ἔλεγεν, ' Έγω είμι; Καὶ γαρ John xviii. 5. ηδύνατο μη ἀποθανείν, ως ἔλεγεν ' εξουσίαν ἔχω θείναι την 16. χ. 18. ψυχήν μου, καὶ έξουσίαν έχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν' καὶ 'οὐδείς αἴρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ.

55. 'Αλλ' οὐκ ην ἴδια φύσει τοῦ Λόγου ταῦτα, ἢ Λόγος ην' ^{c. 41}. ἐν δὲ τῆ τοιαῦτα πασχούση σαρκὶ ην ὁ Λόγος, ὡ Χριστομάχοι καὶ ἀχάριστοι Ἰουδαῖοι. Καὶ γὰρ οὐκ εἴρηται ταῦτα πρὸ τῆς ^{c. 28}. σαρκός ἀλλ' ὅτε ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, τὸ τηνικαῦτα καὶ ἀνθρωπίνως εἰρησθαι γέγραπται ταῦτα. 'Αμέλει, περὶ οῦ γέγραπται ταῦτα, αὐτὸς ῆγειρε τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν, καὶ τὸ ὕδωρ οἶνον πεποίηκε, καὶ τῷ ἐκ γενετῆς τυφλῷ

δίκην.

έχαρίσατο τὸ βλέπειν, καὶ εἶπεν, ''Εγώ καὶ ὁ Πατὴρ εν ἐσμεν.' John x. 30. Είπερ οθυ εκ των ανθρωπίνων προφασίζονται ταπεινά νοείν περί τοῦ Υίοῦ τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ ἄνθρωπον αὐτὸν ὅλον ἐκ γῆς, καὶ οὐκ ἐξ οὐρανοῦ νομίζουσι, διὰ τί μὴ καὶ ἐκ τῶν θεϊκῶν ἔργων έπιγινώσκουσι τὸν ἐν τῷ Πατρὶ Λόγον, καὶ λοιπὸν ἀρνοῦνται την ιδίαν ἀσέβειαν; "Εξεστι γὰρ αὐτοὺς ὁρậν, πῶς ὁ τὰ ἔργα ποιών δ αὐτός ἐστιν δ καὶ τὸ σώμα παθητὸν δεικνὺς ἐν τῷ Cp. c. 35. άφιέναι κλαίειν καὶ πεινάν αὐτὸν, καὶ τὰ ἴδια τοῦ σώματος ἐν [ΑΙ. αὐτὸ]. αὐτῷ φαίνεσθαι. Ἐκ μὲν γὰρ τῶν τοιούτων ἐγνώριζεν ὅτι, Cp. i. 44. Θεός ὢν ἀπαθης, σάρκα παθητην έλαβεν έκ δὲ τῶν ἔργων έδείκνυεν ξαυτόν Λόγον όντα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὕστερον γενόμενον ἄνθρωπου, λέγωυ, "καυ έμοι μη πιστεύητε," βλέπουτες ανθρώ-Ib. 38. πινόν με περιβεβλημένον σώμα, άλλα καν "τοις έργοις πιστεύσατε, ΐνα γνώτε ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί." Πάνυ δέ μοι δοκοῦσιν ἀναισχυντίαν ἐσχηκέναι καὶ βλασφημίαν οί Χριστομάχοι. 'Ακούοντες μεν γαρ, 'Έγω και δ Πατήρ εν έσμεν, βιάζονται την διάνοιαν παρεξηγείσθαι, καὶ διαιρείν την ένότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υίοῦ ἀκούοντες δὲ ὅτι ἔκλανσεν, Cp. c. 20. Luke xxii. 44. ίδρωσε, πέπονθεν, οὐκ ἐνορῶσι τῷ σώματι, ἀλλ' ἐκ τούτων τῆ κτίσει συναριθμούσι τὸν δι' οῦ γέγονεν ἡ κτίσις. Τί οῦν ἔτι λοιπὸν καὶ οὖτοι τῶν Ἰονδαίων διαφέρουσιν; ΄ Ως γὰρ ἐκεῖνοι τὰ Ib. xi. 15. τοῦ Θεοῦ ἔργα τῷ Βεελζεβοὺλ ἐλογίζοντο βλασφημοῦντες, οὕτω καὶ οὖτοι, τὸν ταῦτα ἐργασάμενον Κύριον τοῖς κτίσμασι συναριθμοῦντες, τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ἀσύγγνωστον ὑποίσονται κατα-

56. Έδει δὲ ἀκούοντας μὲν αὐτοὺς, 'Έγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν c. 4; ii. 22. ἐσμεν,' μίαν ὁρῷν τὴν θεότητα καὶ τὸ ἴδιον τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός ἀκούοντας δὲ τὸ 'ἔκλανσε,' καὶ τὰ ὅμοια, ταῦτα τοῦ σώματος ἴδια λέγειν, μάλιστα ὅτι ἐν ἑκατέρῳ τούτων ἔχονσι τὴν ἀφορμὴν εὖλογον, ὅτι τὰ μὲν ὡς περὶ Θεοῦ γέγραπται, τὰ δὲ διὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ σώμα λέγεται. Οὐδὲ γὰρ ἐν ἀσωμάτῳ τὰ τοῦ σώματος ἃν ἐγεγόνει, εἰ μὴ σῶμα λαβὼν ἢν φθαρτὸν καὶ θνητόν θνητὴ γὰρ ἦν ἡ ἁγία Μαρία, ἐξ ἦς ἢν καὶ τὸ σῶμα. Διὸ καὶ ἀνάγκη ἐν πάσχοντι σώματι, καὶ κλαίοντι, καὶ κάμνοντι γενομένου αὐτοῦ, αὐτοῦ λέγεσθαι μετὰ τοῦ σώματος καὶ ταῦτα,

ἄπερ ἐστὶν ἴδια τῆς σαρκός. Εἴ τε τοίνυν ἔκλαυσε, καὶ ἐτα-

ράχθη, οὐκ ἢν ὁ Λόγος, ἢ Λόγος ἐστὶν, ὁ κλαίων καὶ ταρασσό- c. 45, 52. μενος, αλλά της σαρκός ίδιον ην τούτο εί δε και παρεκάλεσε παρελθείν τὸ ποτήριον, οὐκ ἢν ἡ θεότης ἡ δειλιώσα, ἀλλὰ τῆς ανθρωπότητος ην ίδιον καὶ τοῦτο τὸ πάθος καὶ τὸ λέγειν, ' Ίνα Mark xv. 34. τί με εγκατέλιπες;' ώς αὐτοῦ μέντοι πάλιν, κατὰ τὰ εν τοῖς c. 32. έμπροσθεν είρημένα, καίτοι μηδεν πάσχοντος (ἀπαθής γὰρ ἦν δ c. 34. Λόγος) εἰρήκασιν ὅμως οἱ εὐαγγελισταὶ ταῦτα· ἐπεὶ καὶ ἄνθρωπος γέγονεν δ Κύριος, καὶ ώς παρὰ ἀνθρώπου γίνεται καὶ λέγεται ταῦτα, ἵνα καὶ, ταῦτα τὰ παθήματα τῆς σαρκὸς κουφίσας αὐτὸς, έλευθέραν αὐτῶν ταύτην κατασκευάση. "Οθεν οὐδὲ ἐγκαταλείπεσθαι δύναται παρά τοῦ Πατρὸς ὁ Κύριος, ὁ ἐν αὐτῷ ὢν ἀεὶ, καὶ πρὸ τοῦ εἰπεῖν, καὶ ὅτε ταύτην ἡφίει τὴν φωνήν. 'Αλλ' οὐδὲ θέμις πάλιν εἰπεῖν δειλιᾶν τὸν Κύριον, δυ 'οἱ πυλωροὶ τοῦ Job xxxviii. άδου πτήξαντες' εξαφήκαν του άδην καὶ τὰ μεν μνήματα Matt. xxvii. ἀνέφγε, πολλὰ δὲ σώματα τῶν ἁγίων ἀνέστησαν, καὶ ἐνεφα- $^{53}_{\text{Cp. In illud}}$, νίσθησαν' τοῖς ἰδίοις. Φιμούσθω τοίνυν πᾶς αἰρετικὸς, καὶ $^{\text{Omnia, 2.}}$ φοβείσθω λέγειν δειλιᾶν τὸν Κύριον, ὃν ὁ θάνατος, ὡς δράκων, φεύγει, δυ τρέμουσι δαίμονες, καὶ φοβείται θάλασσα δι' δυ οί οὐρανοὶ σχίζονται, καὶ πᾶσαι αἱ δυνάμεις σαλεύονται ἰδοὺ γὰρ λέγουτος αὐτοῦ, 'Ίνα τί με ἐγκατέλιπες;' ἐδείκυυεν ὁ Πατὴρ ώς ἀεὶ καὶ τότε ην ἐν αὐτῷ. Ἡ γὰρ γῆ, γινώσκουσα τὸν λαλοῦντα Δεσπότην, εὐθὺς ἔτρεμε, καὶ τὸ καταπέτασμα ἐσχίζετο, δ ήλιός τε εκρύπτετο, καὶ αἱ πέτραι διεβρήγυυντο, καὶ τὰ μεν μυημεία, ως προείπου, ήνοίγετο, οί δε εν αὐτοίς νεκροί ήγείρουτο καὶ τό γε θαυμαστου, οἱ τότε παρόντες καὶ ἀρνούμενοι πρότερον αὐτὸν, ὕστερον ταῦτα βλέποντες, ὁμολογοῦσιν ' ἀληθῶς τοῦτον Ib. xxvii. 54. είναι τοῦ Θεοῦ τὸν Υίόν.

57. Περὶ δὲ τοῦ λέγειν αὐτὸν, 'εἰ δυνατὸν, παρελθέτω τὸ Ib. xxvi. 39. ποτήριον, μάθετε πῶς ταῦτα εἰρηκὼς ἐπετίμα τῷ Πέτρῳ, λέγων, 'οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.' 'Ἡθελε Ib. xvi. 23. γὰρ ὁ παρητεῖτο, καὶ διὰ τοῦτ' ἦν ἐλθών ἀλλὰ τοῦ μὲν ἦν τὸ θέλειν, (ἐπὶ τοῦτο γὰρ ἦλθε) τῆς δὲ σαρκὸς ἢν τὸ δειλιῷν διὸ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἔλεγε τὴν τοιαύτην φωνήν. Καὶ ἀμφότερα πάλιν παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἐλέγετο, ἵνα δείξῃ ὅτι Θεὸς ἦν θέλων μὲν αὐτὸς, γενόμενος δὲ ἄνθρωπος εἶχε δειλιῶσαν τὴν σάρκα, δι' ἢν Cp. c. Apoll. συνεκέρασε τὸ ἑαντοῦ θέλημα τῆ ἀνθρωπίνη ἀσθενείᾳ, ἵνα καὶ ii. 10.

Cp. c. 32.

Ib. x. 18.

i. 44.

Ps. xv. (xvi) 10.

τοῦτο πάλιν ἀφανίσας, θαβραλέου τὸυ ἄνθρωπου πάλιν πρὸς τὸν θάνατον κατασκευάση. 'Ιδού γοῦν πρᾶγμα παράδοξον άληθῶς' ον ως κατά δειλίαν λαλείν νομίζουσιν οι Χριστομάχοι, οὖτος τῆ νομιζομένη δειλία θαβραλέους καὶ ἀφόβους τοὺς ἀνθρώπους κατεσκεύαζεν. Οἱ γοῦν μακάριοι ἀπόστολοι μετ' αὐτὸν οὕτως ἐκ τῶν τοιούτων φωνῶν κατεφρόνουν τοῦ θανάτου, ὡς μηδὲ φροντί-Acts iv. 9; v. ζειν των 'ἀνακρινόντων' αὐτοὺς, ἀλλὰ λέγειν, 'Πειθαρχείν δεί Θ ε $\hat{\omega}$ μαλλον $\hat{\eta}$ ανθρώποις οί τε άλλοι άγιοι μάρτυρες ούτως εθάρρουν, ώς μαλλον νομίζειν αὐτοὺς εἰς ζωὴν μεταβαίνειν, ή De Incarn.29. θάνατον ὑπομένειν. Πῶς οὖν οὖκ ἄτοπον τῶν μὲν θεραπόντων [ΑΙ. ἐαυτούς]. τοῦ Λόγου θαυμάζειν την ἀνδρείαν, αὐτὸν δὲ τὸν Λόγον λέγειν δειλιậν, δι' δυ κάκεινοι τοῦ θανάτου κατεφρόνησαν; 'Εκ δὲ τῆς τῶν ἀγίων μαρτύρων καρτερικωτάτης προθέσεως καὶ ἀνδρείας δείκυυται, ώς οὐκ ἦν ἡ θεότης δειλιῶσα, ἀλλὰ τὴν ἡμῶν δειλίαν 2 Tim. i. 10. ην αφαιρούμενος ὁ Σωτήρ. 'Ως γαρ 'τὸν θάνατον' θανάτω 'κατήργησε, καὶ ἀνθρωπίνως πάντα τὰ ἀνθρώπινα, οὕτω τῆ νομιζομένη δειλία την ήμων δειλίαν άφηρείτο, και πεποίηκε μηκέτι φοβείσθαι τοὺς ἀνθρώπους τὸν θάνατον. "Ελεγεν οὖν ταῦτα καὶ ἄμα έποίει. 'Ανθρώπινα μεν γάρ ην το λέγειν, ' παρελθέτω το ποτήριου, καὶ, 'ενα τί με έγκατέλιπες;' θεϊκῶς δὲ ὁ αὐτὸς έποιει τὸν ἥλιον ἐκλείπειν, καὶ τοὺς νεκροὺς ἐγείρεσθαι. Πάλιν τε λέγων ἀνθρωπίνως, 'νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται,' ἔλεγε καὶ θεϊκῶς, ' εξουσίαν έχω θείναι τὴν ψυχήν μου, καὶ εξουσίαν έχω πάλιν λαβείν αὐτήν. Τὸ μὲν γὰρ ταράττεσθαι τῆς σαρκὸς ίδιον ήν, τὸ δὲ ἐξουσίαν ἔχειν θείναι καὶ λαβείν, ὅτε βούλεται, την ψυχην, οὐκέτι τοῦτο ίδιον ἀνθρώπων, ἀλλὰ της τοῦ Λόγου δυνάμεως έστιν. "Ανθρωπος γαρ οὐ κατ' ιδίαν έξουσίαν, αλλ' ανάγκη φύσεως καὶ μὴ θέλων αποθνήσκει· ὁ δὲ Κύριος, αθάνατος αὐτὸς ὢν, σάρκα δὲ θνητὴν ἔχων, ἐπ' ἐξουσίας εἶχεν, ὡς Θεὸς, ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισθηναι, καὶ τοῦτο πάλιν ἀναλαβείν, ότε βούλεται. Περί τούτου καὶ Δαβίδ ψάλλει 'οὐκ ἐγκαταλείψεις την ψυχήν μου είς ἄδην, οὐδε δώσεις τον ὅσιόν σου ίδειν διαφθοράν. Έπρεπε γάρ φθαρτήν οὖσαν τήν σάρκα μηκέτι κατά την έαυτης φύσιν μένειν θνητην, άλλα δια τον ενδυσάμενον αὐτὴν Λόγον ἄφθαρτον διαμένειν. 'Ωs γὰρ αὐτὸs, γενόμενος έν τῷ ἡμῶν σώματι, τὰ ἡμῶν ἐμιμήσατο, οὕτως ἡμεις III. 59.]

δεξάμενοι αὐτὸν, τῆς παρ' ἐκείνου μεταλαμβάνομεν ἀθανασίας.

58. Μάτην τοίνυν σκανδαλίζεσθαι προσποιούνται, καὶ μικρὰ νοοῦσιν οι 'Αρειομανίται περί τοῦ Λόγου, εἰ γέγραπται, 'έτα- i. 4. ράχθη,' καὶ ' ἔκλαυσευ.' 'Εοίκασι γὰρ μηδὲ ἀνθρωπίνην αἴσθησιν ἔχειν, ἀγνοοῦντες τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν καὶ τὰ τούτων ἴδια Cp. c. 43; δι' à μᾶλλον ἔδει θανμάζειν, ὅτι ἐν τοιαύτη πασχούση σαρκὶ ἦν ό Λόγος, καὶ οὔτε ἐκώλυε τοὺς ἐπιβουλεύουτας, οὔτε ἐξεδίκει κατὰ τῶν ἀναιρούντων, καίπερ δυνάμενος, ὁ ἄλλους κωλύσας ἀποθανείν, καὶ ἀποθανόντας ἐγείρας ἐκ τῶν νεκρῶν ἀλλ' ἡνείχετο πάσχειν τὸ ἴδιον σῶμα. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐλήλυθεν, ὡς c. 31, 34. προείπου, ίνα σαρκὶ πάθη, καὶ λοιπὸν καὶ ἀπαθής καὶ ἀθάνατος ή σὰρξ κατασκευασθή· καὶ ἴνα, καθώς πολλάκις εἴπομεν, ώς εἰς αὐτὸν τῆς ὕβρεως καὶ τῶν γινομένων φθανόντων, μηκέτι τῶν ἀνθρώπων ἄπτηται ταῦτα, ἀλλ' ἐξαφανισθῆ παντελῶς παρ' αὐτοῦ καὶ λοιπὸν δι' αἰωνος ἄφθαρτοι, ως ναὸς τοῦ Λόγου, διαμείνωσι. Ταῦτα εὶ οὕτως καὶ οἱ Χριστομάχοι διενοοῦντο, τόν τε σκοπὸν τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὡς ἄγκυραν τῆς πίστεως c. 28. ἐπεγίνωσκον, οὔτ' ἃν ' ἐναυάγησαν περὶ τὴν πίστιν,' οὔτε τοσοῦ- 1 Tim. i. 19. τον ήναισχύντουν, ως ανθίστασθαι καὶ τοῖς βουλομένοις πεπτωκότας αὐτοὺς ἐγεῖραι, καὶ μᾶλλου ἐχθροὺς ἡγεῖσθαι τοὺς νουθετοῦντας αὐτοὺς εἰς εὐσέβειαν. ᾿Αλλ᾽ ὡς ἔοικε, πονηρὸν ὁ αίρετικὸς άληθως, καὶ παυταχόθευ έστὶυ έχωυ διεφθαρμένην τὴυ καρδίαν είς ἀσέβειαν. 'Ιδού γὰρ ἐπὶ πᾶσιν ἐλεγχόμενοι, καὶ δεικυύμενοι πάσης συνέσεως έρημοι, οὐκ αἰσχύνονται άλλ' ώσπερ ή λεγομένη παρά τοις Ελλήνων μύθοις ύδρα τὸ θηρίον, ἀναιρουμένων των προτέρων ὄφεων, ὥδινεν ἐτέρους ὄφεις, φιλονεικοῦσα πρὸς τὸν ἀναιροῦντα τῆ τῶν ἐτέρων προβολῆ* τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ θεομάχοι καὶ οἱ θεοστυγεῖς, ἄσπερ ὕδραι, την ψυχην πίπτοντες έφ' οις προβάλλονται, άλλας έφευρίσκουσιν 'Ιουδαϊκάς καὶ μωράς έαυτοις έκζητήσεις καὶ ώσπερ c. 27. έχθραν την ἀλήθειαν έχοντες, ἐπινοοῦσι καινότερα, ὅπως μᾶλλον Χριστομάχους έαυτους δια πάντων έπιδείξωσι.

59. Μετὰ γὰρ τοὺς τοσούτους κατ' αὐτῶν ἐλέγχους, ἐφ' οἶς καὶ ὁ διάβολος αὐτὸς ὁ τούτων πατὴρ ἐντραπεὶς ἃν ἀπῆλθεν ὀπίσω, πάλιν ὡς ἀπὸ στρεβλῆς τῆς καρδίας αὐτῶν ἐπινοοῦντες

γογγύζουσι, καὶ τοῖς μὲν ψιθυρίζουσι, τοῖς δὲ, ὡς κώνωπες, περιβομβοῦσι λέγοντες, "Εστω, ταῦτα οὕτως έρμηνεύετε, καὶ νικάτε τοις λογισμοις και ταις αποδείξεσιν αλλά δει λέγειν Cp. c. 17. βουλήσει καὶ θελήσει γεγενησθαι τὸν Υίὸν ὑπὸ τοῦ Πατρός. Καὶ ἐν τούτω γὰρ πολλοὺς ἀπατῶσι, προβαλλόμενοι τὸ βούλημα

Cp. S. Ignat. καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ εἰ μέν τις τῶν ὀρθῶς πιστευ-ad Smym. r. όντων απλούστερου έλεγεν, οὐδεν ήν ύποπτεῦσαι περὶ τοῦ λεγομένου, νικώσης της δρθοδόξου διανοίας την απλουστέραν των ρημάτων προφοράν έπειδη δε παρ' αίρετικών έστιν ή φωνή,

Prov. xii. 5, 6. ΰποπτα δὲ τῶν αἰρετικῶν τὰ ῥήματα, καὶ, ὡς γέγραπται, ' κυβερνῶσι δὲ ἀσεβεῖς δόλους, καὶ, 'οἱ λόγοι αὐτῶν εἰσι δόλιοι, καν

Cp. de Decr. μόνον νεύσωσι, διεφθαρμένην γὰρ ἔχουσι τὴν καρδίαν, φέρε καὶ Nic. 20. τοῦτο τὸ λεγόμενον έξετάσωμεν, μήπως, ἐπὶ πᾶσιν ἐλεγχθέντες,

λοιπον, ως ύδραι, καινότερον ἐπενόησαν λεξείδιον, ΐνα διὰ τῆς τοιαύτης κομψολογίας καὶ πιθανής ύφαρπαγής την ξαυτών ασέβειαν πάλιν άλλως έπισπείρωσι. Ταὐτὸν γὰρ σημαίνει δ

Cp. i. r. Cp. i. 5.

λέγων, ' βουλήσει γέγονεν ὁ Υίὸς,' καὶ ὁ λέγων ' ἢν ποτε ὅτε οὐκ ἦυ, καὶ, 'ἐξ οὐκ ὄντων γέγονεν ὁ Υίὸς,' καὶ, 'κτίσμα έστίν. 'Αλλ' έπεὶ ταῦτα λέγοντες ήσχύνθησαν, ετέρως αὐτὰ πάλιν σημαίνειν έπεχείρησαν οἱ δόλιοι, ' βούλησιν' προβαλλόμενοι, ως τὸ μέλαν αι σηπίαι, ἵν' ἐν τούτω τοὺς μὲν ἀκεραίους σκοτίζωσιν, αὐτοὶ δὲ τῆς ιδίας αιρέσεως μὴ ἐπιλάθωνται. Πόθεν γὰρ τὸ ' βουλήσει καὶ θελήσει,' ἢ ἐκ ποίας γραφῆς τὰ τοιαῦτα πάλιν προφέρουσιν, είπάτωσαν οί τοις δήμασιν υποπτοι, και τής

ασεβείας εφευρεταί. 'Ο μεν γαρ Πατηρ αποκαλύπτων απ' οὐρανοῦ τὸν ἐαυτοῦ Λόγον, ἐδείκνυεν ὅτι 'οὖτός ἐστιν ὁ Υίός

μου δ άγαπητός ' καὶ διὰ μὲν τοῦ Δαβὶδ ἔλεγεν, ' Ἐξηρεύξατο

ή καρδία μου λόγον ἀγαθόν ' τῷ δὲ Ἰωάννη εἰπεῖν ἐνετείλατο, ' Ἐν ἀρχη ην ὁ Λόγος 'καὶ ὁ Δαβὶδ δὲ ψάλλων φησὶν, ὅτι

' παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, καὶ ἐν τῷ φωτί σον ὀψόμεθα φῶς·' ὅ τε

ἀπόστολος γράφει, 'δς ὢν ἀπαύγασμα της δόξης' καὶ πάλιν,

'δς έν μορφή Θεοῦ ὑπάρχων' καὶ 'ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ

Matt. iii. 17. Ps. xliv. (xlv.) 1.

John i. 1.

Ps. xxxv. (xxxvi.) 9. Heb. i. 3. Phil. ii. 6. Col. i. 15.

τοῦ ἀοράτου.

60. Πανταχοῦ τὸ 'εἶναι' τοῦ Λόγου πάντες, καὶ οὐδαμοῦ ἐκ ' βουλήσεως' αὐτὸν οὐδὲ ὅλως 'πεποιῆσθαι' λέγουσιν' αὐτοὶ δὲ ποῦ ἄρα ' βούλησιν ἡ θέλησιν προηγουμένην' εύρον τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ ἄρα, τὰς γραφὰς ἀφέντες, ὑποκρίνονται καὶ τὴν Οὐαλευτίνου κακόνοιαν ; Πτολεμαΐος γὰρ ὁ Οὐαλευτίνου ἔφη S. Iren, adv. δύο ζυγοὺς έχειν τὸν ἀγένητον, ἔννοιαν καὶ θέλησιν καὶ πρῶτον Ηωτ. i. 12. ένενόησεν, είτα ήθέλησε καὶ άπερ ένενόει, οὐκ ήδύνατο προβάλλειν, εί μὴ ὅτε καὶ ἡ τοῦ θελήματος δύναμις ἐπεγένετο. "Ενθεν οι 'Αρειανοί μαθόντες, θέλημα καὶ βούλησιν προηγείσθαι θέλουσι τοῦ Λόγου. Ἐκείνοι μεν οὖν τὰ Οὐαλεντίνου ζηλούτωσαν ήμεις δε, εντυχόντες τοις θείοις λόγοις, επί μεν του Υίου τὸ ' ἦν' εὕρομεν' καὶ αὐτὸν μόνον ἦκούσαμεν ὅντα ἐν τῷ Πατρὶ, John i. 1. καὶ εἰκόνα τοῦ Πατρός ἐπὶ δὲ μόνων τῶν γενητῶν, ἐπεὶ καὶ τῆ φύσει οὐκ ἢυ ποτε ταῦτα, ἀλλ' ἐπιγέγουε, 'προηγουμένηυ βούλησιν καὶ θέλησιν' ἀνέγνωμεν, τοῦ Δαβὶδ ψάλλοντος ἐν μὲν τῷ έκατοστῷ δεκάτω τρίτω ψαλμῷ οὕτως, ' Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ Ps. exiii. οὐρανῷ, καὶ ἐν τῆ γῆ πάντα, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν. ἐν δὲ τῷ (CXV.) 10. έκατοστῷ δεκάτφ, ' Μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου, ἐξεζητημένα εἰs 1b. cx. (cxi.) πάντα τὰ hetaελήματα αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἐν τῷ ἑκατοστῷ τρια- ^{2} . κοστῷ τετάρτῳ, ' Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν ἐν Ib. cxxxiv. τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῆ γῆ, καὶ ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν πάσαις (CXXXV.) 6. ταις άβύσσοις. Εἰ μὲν οὖν ἔργον και ποίημα, και είς τῶν πάν- c. 15; i. 19. των έστὶ, λεγέσθω καὶ αὐτὸς 'βουλήσει' γενόμενος οὕτω γὰρ έδειξεν ή γραφή τὰ ποιήματα γίγνεσθαι. Καὶ 'Αστέριος δὲ ὁ Asterius συνήγορος της αιρέσεως, τούτω συντιθέμενος, ούτως γράφει c.2; ii. 37, 40. • Είτε γὰρ ἀνάξιον τοῦ Δημιουργοῦ τὸ θέλοντα ποιείν, ἐπὶ πάντων δμοίως ανηρήσθω τὸ θέλειν, Ίνα ακέραιον αὐτῷ σώζηται τὸ άξίωμα είτε προσήκον τῷ Θεῷ τὸ βούλεσθαι, καὶ ἐπὶ τοῦ πρώτου γευνήματος ύπαρχέτω το κρείττον. Οὐ γὰρ δὴ δυνατον ένί τε καὶ τῷ αὐτῷ Θεῷ τὸ θέλειν ἐπὶ τῶν ποιουμένων ἁρμόττειν, καὶ τὸ μὴ βούλεσθαι προσήκειν. Πλείστην όσην ἀσέβειαν έν τοις δήμασιν έαυτου συνθεις ὁ σοφιστης, ὅτι τε τὸ γέννημα καὶ Cp. ii. 5. τὸ ποίημα ταὐτόν ἐστι, καὶ εἶς ἐκ πάντων τῶν ὄντων γεννημάτων έστιν ὁ Υίὸς, είς τοῦτο συνέκλεισεν, ὅτι τὰ ποιήματα βουλήματι καὶ θελήματι προσήκει λέγειν.

61. Οὐκοῦν εἰ ἄλλος ἐστὶ τῶν πάντων, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς Cp: ii. 21, 24. πρὸ τούτων ἐδείχθη, καὶ μᾶλλον τὰ ἔργα δι' αὐτοῦ γέγονε, μὴ λεγέσθω 'βουλήσει.' Ίνα μὴ καὶ αὐτὸς οὕτως γίνηται, ὥσπερ καὶ τὰ δι' αὐτοῦ γενόμενα συνέστη. Καὶ γὰρ ὁ μὲν Παῦλος,

οὐκ ὢν πρότερον, ὕστερον ὅμως ΄διὰ θελήματος Θεοῦ ἀπό-1 Cor. i. 1. στολος' γέγονεν ή δε κλήσις ήμων, ως ποτε καὶ αὐτὴ μὴ οὖσα, νῦν δὲ ἐπιγενομένη, προηγουμένην ἔχει τὴν βούλησιν, καὶ ὡς αὐτὸς πάλιν ὁ Παῦλός φησι, 'κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος Eph. i. 5. Gen. i. 3, 11, αὐτοῦ' γέγονε. Τό τε διὰ Μωσέως λεγόμενον, 'Γενηθήτω φως, καὶ, 'Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ, καὶ, 'Ποιήσωμεν ἄνθρωπον,' ήγουμαι, καθά καὶ ἐν τοις ἔμπροσθεν εἴρηται, της βουλήσεως Ср. іі. 31. τοῦ ποιοῦντος είναι τοῦτο σημαντικόν. Τὰ μὲν γὰρ μὴ ὅντα ποτέ, ἀλλ' ἔξωθεν ἐπιγινόμενα, ὁ Δημιουργὸς βουλεύεται ποιῆσαι του δε ίδιου Λόγου εξ αὐτοῦ φύσει γεννώμενου οὐ προβουλεύεται εν τούτω γαρ δ Πατήρ τα άλλα, όσα βουλεύεται, ποιεί, James i. 18. καὶ δημιουργεῖ ἐν τούτφο καθώς καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀπόστολος διδάσκων έλεγε, ' βουληθείς απεκύησεν ήμας Λόγω αληθείας.' Cp. 1 Pet. i. Οὐκοῦν ἡ περὶ πάντων τῶν τε ' ἀναγεννωμένων' καὶ τῶν ἄπαξ γινομένων τοῦ Θεοῦ βούλησις ἐν τῷ Λόγφ ἐστὶν, ἐν ις καὶ τὰ δόξαντα ποιεί και αναγεννά και τοῦτο γαρ πάλιν δ απόστολος 1 Thess. v. 18. σημαίνει, γράφων είς Θεσσαλονίκην, 'τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ έν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς.' Εἰ δè, ἐν ῷ ποιεῖ, ἐν αὐτῷ καὶ ἡ βούλησίς έστι, καὶ έν Χριστώ έστι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, πώς δύναται καὶ αὐτὸς ἐν βουλήσει καὶ θελήματι γίνεσθαι; εὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐν βουλήσει, καθ' ὑμᾶς, γέγονεν, ἀνάγκη καὶ τὴν περί αὐτοῦ βούλησιν ἐν ἐτέρω τινὶ Λόγω συνίστασθαι, δι' οὖ καὶ αὐτὸς γίνεται δέδεικται γὰρ ή τοῦ Θεοῦ βούλησις οὐκ ἐν τοις γινομένοις οὖσα, ἀλλ' ἐν τῷ 'δι' οὖ' καὶ 'ἐν ῷ' γίνεται τὰ John i. 3. ποιήματα πάντα. Έπειτα έπειδη ταὐτόν έστιν εἰπεῖν 'βου-Col. i. 16. λήσει' καὶ ' ην ποτε ὅτε οὐκ ην,' ἀρκείσθωσαν τῷ λέγειν ' ην ποτε ότε ουκ ην' Ίνα, αισχυνόμενοι διὰ τὸ ἐκ τούτου χρόνους σημαίνεσθαι, γνώσιν ὅτι καὶ 'βουλήσει' λέγοντες Ср. і. 11. χρόνους προ Υίου σημαίνουσι των γάρ ποτε μη όντων προηγείται τὸ βουλεύεσθαι, ως ἐπὶ πάντων των κτισμάτων. Εἰ δὲ δ Λόγος των μέν κτισμάτων έστι δημιουργός, αὐτός δὲ συνυc. 28. πάρχει τῷ Πατρὶ, πῶς δύναται τοῦ ἀϊδίως ὄντος, ὡς μὴ ὄντος, i. 27. προηγείσθαι τὸ βουλεύεσθαι; εὶ γὰρ προηγείται βουλή, πῶς 'δι' αὐτοῦ τὰ πάντα'; μᾶλλον γὰρ είς τῶν πάντων ἐστὶ βουλήσει καὶ αὐτὸς 'ἀποκυηθεὶς' Υίὸς, ώσπερ καὶ ἡμεῖς 'Λόγφ ἀληθείας'

γεγόναμεν υίοί καὶ λοιπὸν ἡμᾶς ἀνάγκη ζητείν, ὥσπερ εἴρηται,

άλλον Λόγον, δι' οὖ καὶ οὖτος γέγονε, καὶ ἀπεκυήθη μετὰ πάν- ii 37.

των, ὧν ἠθέλησεν ὁ Θεός.

62. Εὶ μὲν οὖν ἐστιν ἔτερος τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἔστω καὶ οὖτος Λόγφ γεγονώς εί δε μη έστιν άλλος (οὐκ έστι γὰρ), άλλὰ ' πάντα δι' αὐτοῦ γέγονεν,' ἄπερ ὁ Πατὴρ βεβούληται, πῶς οὐ δείκυυται τούτων πολυκέφαλος πανουργία; ότι καταισχυνθέντες ἐπὶ τῷ λέγειν 'ποίημα' καὶ 'κτίσμα,' καὶ 'οὐκ ἦν πρὶν Ср. i. 11. γεννηθη ' ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἄλλως πάλιν κτίσμα λέγουσιν αὐτὸν είναι, ' βούλησιν ' προβαλλόμενοι, καὶ λέγοντες, ' Εἰ μὴ βουλήσει γέγονεν, οὐκοῦν ἀνάγκη καὶ μὴ θέλων ἔσχεν ὁ Θεὸs Υίον. Καὶ τίς ὁ τὴν ἀνάγκην ἐπιβαλων αὐτῷ, πουηρότατοι, καὶ πάντα πρὸς τὴν αἴρεσιν ἐαυτῶν ἔλκοντες; τὸ μὲν γὰρ ἀντικείμενον τη βουλήσει έωράκασι το δε μείζον και υπερκείμενον οὐκ ἐθεώρησαν. "Ωσπερ γὰρ ἀντίκειται τῆ βουλήσει τὸ παρὰ γνώμην, οὖτως ὑπέρκειται καὶ προηγεῖται τοῦ βουλεύεσθαι τὸ Cp. ii. 2. κατὰ φύσιν. Οἰκίαν μεν οὖν τις βουλενόμενος κατασκευάζει, υίδυ δε γεννά κατά φύσιν και το μεν βουλήσει κατασκευαζόμενον ἤρξατο γίνεσθαι, καὶ ἔξωθέν ἐστι τοῦ ποιοῦντος ὁ δὲ υίδς ἴδιόν ἐστι τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς γέννημα, καὶ οὐκ ἔστιν Cp. i. 9, 16. έξωθεν αὐτοῦ διὸ οὐδὲ βουλεύεται περὶ αὐτοῦ, ໃνα μὴ καὶ περὶ έαυτοῦ δοκῆ βουλεύεσθαι. "Οσφ οὖυ τοῦ κτίσματος ὁ υίὸς ύπέρκειται, τοσούτφ καὶ τῆς βουλήσεως τὸ κατὰ φύσιν καὶ έδει αὐτοὺς, ἀκούοντας, οὐ βουλήσει λογίζεσθαι τὸ κατὰ φύσιν. Οἱ δε, επιλαθόμενοι ὅτι περὶ Υίοῦ Θεοῦ ἀκούουσι, τολμῶσιν ἀνθρωπίνας ἀντιθέσεις λέγειν ἐπὶ Θεοῦ, 'ἀνάγκην' καὶ 'παρὰ γνώμην,' ໃνα τὸ είναι Υίὸν ἀληθινὸν ἀρνήσωνται τοῦ Θεοῦ ἐπεὶ εἰπάτωσαν ήμιν αὐτοὶ, τὸ ἀγαθὸν είναι καὶ οἰκτίρμονα τὸν Θεὸν έκ βουλήσεως πρόσεστιν αὐτῷ, ἢ οὐ βουλήσει; εἰ μὲν οὖν ἐκ βουλήσεως, σκοπείν δεί ὅτι ἤρξατο μὲν εἶναι ἀγαθὸς, καὶ τὸ μὴ είναι δε αὐτὸν ἀγαθὸν ἐνδεχόμενόν ἐστι τὸ γὰρ βουλεύεσθαι καὶ προαιρεῖσθαι εἰς ἐκάτερα τὴν ροπὴν ἔχει, καὶ λογικῆς φύσεώς έστι τοῦτο πάθος. Εἰ δὲ διὰ τὸ ἐκ τούτων ἄτοπον οὐκ ἐκ βουλήσεως άγαθὸς καὶ οἰκτίρμων ἐστὶν, ἀκουσάτωσαν ἄπερ εἰρήκασιν αὐτοί· 'οὐκοῦν ἀνάγκη καὶ μὴ θέλων ἐστὶν ἀγαθός.' Καὶ τίς ὁ τὴν ἀνάγκην ἐπιβαλων αὐτῷ; Εἰ δὲ ἄτοπόν ἐστι λέγειν ἐπὶ Θεοῦ ἀνάγκην, καὶ διὰ τοῦτο φύσει ἀγαθός ἐστιν, εἴη α̈ν

πολλώ μαλλον και αληθέστερον του Υίου φύσει και οὐκ ἐκ

βουλήσεως Πατήρ.

Cp. i. 25.

63. Εἰπάτωσαν δὲ πάλιν ἡμῖν καὶ τοῦτο (πρὸς γὰρ τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῶν ἐρώτησιν αὐτοῖς ἐπαγαγεῖν ἔτι βούλομαι, τολμηροτέραν μεν, βλέπουσαν δε δμως είς ευσέβειαν ιλάσθητι, Δέσποτα) δ Πατήρ αὐτὸς, βουλευσάμενος πρότερον, εἶτα θελήσας, ούτως ὑπάρχει, ἡ καὶ πρὸ τοῦ βουλεύσασθαι; χρή γάρ καὶ περὶ τοῦ Λόγου τοιαῦτα τολμῶντας αὐτοὺς, τοιαῦτα καὶ ἀκούειν, Ίνα γνῶσιν ὅτι ἡ τοιαύτη αὐτῶν προπέτεια καὶ είς αὐτὸν τὸν Πατέρα φθάνει. 'Εὰν μὲν οὖν εἴπωσιν (ἄπαξ βουλευσάμενοι περί βουλήσεως) ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκ βουλήσεως, τί οὖν ην πρό του βουλεύσασθαι; η τί πλέον έσχεν, ως ύμεις λέγετε, μετά τὸ βουλεύσασθαι; εὶ δὲ ἄτοπος καὶ ἀσύστατός ἐστιν ἡ τοιαύτη ερώτησις, και οὐ θέμις όλως τοιαῦτα λέγειν (ἀρκεῖ γὰρ καὶ μόνον ἀκούοντας ἡμᾶς περὶ Θεοῦ εἰδέναι καὶ νοεῖν ὅτι αὐτός Exod. iii. 14. ἐστιν 'δ ὢν'), πως οὐκ ἄλογον ὰν εἴη περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ τοιαθτα ένθυμεισθαι, καὶ 'βούλησιν καὶ θέλησιν' προβάλλεσθαι: αρκεί γαρ και μόνον ακούοντας ήμας και περί του Λόγου είδέναι καὶ νοείν ὅτι ὁ μὴ ἐκ βουλήσεως ὑπάρχων Θεὸς οὐ βουλήσει. άλλὰ φύσει τὸν ἴδιον ἔχει Λόγον. Πῶς δὲ οὐχ ὑπερβάλλει πασαν μανίαν τὸ καὶ μόνον ἐνθυμεῖσθαι, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς βουλεύεται καὶ σκέπτεται, καὶ προαιρείται, καὶ θέλειν ξαυτόν προτρέπεται, ίνα μὴ ἄλογος καὶ ἄσοφος ἢ, ἀλλὰ Λόγον καὶ

Cp. i. 19; ii. 32,

Σοφίαν έχη; περὶ ξαυτοῦ γὰρ δοκεῖ σκέπτεσθαι ὁ περὶ τοῦ ίδίου της οὐσίας ξαυτοῦ βουλευόμενος. Πολλης τοίνυν δυσφημίας ούσης έν τη τοιαύτη φρονήσει, εὐσεβως αν λεχθείη, ὅτι τὰ μὲν γενητὰ εὐδοκία καὶ βουλήσει γέγονεν, ὁ δὲ Υὶὸς οὐ θελήματός έστι δημιούργημα έπιγεγουώς, καθάπερ ή κτίσις, άλλα φύσει της οὐσίας ἴδιον γέννημα. Καὶ γὰρ, ἴδιος ὢν Λόγος τοῦ Πατρός, οὐκ ἐᾶ πρὸ ἑαυτοῦ λογίσασθαί τινα ' βούλησιν,' αὐτὸς ων βουλή ζωσα του Πατρός, και δύναμις, και δημιουργός των ii. 78. δοκούντων τῷ Πατρί. Καὶ ταῦτα αὐτὸς ἐν ταῖς Παροιμίαις

Prov. viii. 14. περί ξαυτοῦ φησιν· ' εμή βουλή καὶ ἀσφάλεια, εμή φρονήσις, έμη δε Ισχύς.' 'Ως γαρ, αὐτὸς ὢν ή φρόνησις, εν ή 'τοὺς οὐρα-Ib. iii. 19. νοὺς ἡτοίμασε,' καὶ αὐτὸς ὧν Ισχὺς καὶ δύναμις ('Χριστὸς' γὰρ I Cor. i. 24. • Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία.) νῦν παρακλίνων εἶπεν, • ἐμὴ φρόνησις, καὶ ἐμὴ ἰσχύς' οὕτω λέγων, 'ἐμὴ βουλὴ, αὐτὸς ἃν εἴη τοῦ Πατρὸς ἡ ζῶσα βουλὴ, καθὼς καὶ παρὰ τοῦ προφήτου μεμαθήκαμεν, ὅτι αὐτὸς 'τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος' γίνε- Isa. ix. 6. ται, καὶ θέλημα τοῦ Πατρὸς αὐτὸς ἐκλήθη. Χρὴ γὰρ οὕτω διε-λέγχειν αὐτοὺς, ἀνθρώπινα περὶ τοῦ Θεοῦ διανοουμένους.

[P. i. 215]

64. Οὐκοῦν εὶ τὰ ποιήματα ' βουλήσει καὶ εὐδοκία' ὑπέστη, καὶ ἡ κτίσις πᾶσα θελήματι γέγονεν, ὅ τε Παῦλος ὁιὰ θελή- 1 Tim. i. 1. ματος Θεοῦ' ἀπόστολος ἐκλήθη, καὶ ἡ κλησις ἡμῶν 'εὐδοκία Eph.i. 5. καὶ θελήματι' γέγονε, 'πάντα δὲ διὰ τοῦ Λόγου γέγονεν,' ἐκτός John i. 3. έστιν οὖτος τῶν βουλήσει γεγουότων, καὶ μᾶλλον αὐτός ἐστιν ἡ ζωσα βουλή τοῦ Πατρὸς, ἐν ή ταῦτα πάντα γέγονεν ἐν ή καὶ ὁ άγιος Δαβίδ εὐχαριστῶν ἔλεγεν ἐν τῷ ἐβδομηκοστῷ δευτέρω αγιος Σαρου ευχωρου της χειρὸς της δεξιᾶς μου, καὶ ἐν τ $\hat{\eta}$ Ps. lxxii. $(lxxiii.)_{23,24}$. βουλή σου ωδήγησάς με.' Πως ουν δύναται, βουλή καὶ θέλημα τοῦ Πατρὸς ὑπάρχων, ὁ Λόγος γίνεσθαι καὶ αὐτὸς 'θελήματι καὶ βουλήσει,' ώς έκαστος, εί μη, καθά προείπου, μανέντες πάλιν είπωσιν αὐτὸν δι' έαυτοῦ γεγονέναι, η δι' έτέρου τινός; Τίς οῦν έστι, δι' οὖ γέγονε; πλασάσθωσαν ἔτερον Λόγον, καὶ τὰ Οὐαλεντίνου ζηλώσαντες, 'Χριστον' έτερον ονομασάτωσαν' ου γάρ Cp. Iren. i. γέγραπται. 'Αλλὰ κὰν πλάσωνται, πάντως κἀκείνος διά τινος 2,6. γίνεται· καὶ λοιπὸν οὕτως ἐπιλογιζομένων ἡμῶν, καὶ ἀνακρι- Cp. ii. 26. νόντων την ακολουθίαν, εύρίσκεται των αθέων ή πολυκέφαλος αίρεσις είς πολυθεότητα πίπτουσα καὶ ἄμετρον μανίαν, εν ή Cp. c. 16. 'κτίσμα' καὶ 'ἐξ οὐκ ὄντων' θέλοντες είναι τὸν Υίὸν, ἐτέρως τὰ αὐτὰ σημαίνουσι, 'βούλησιν καὶ θέλησιν' προβαλλόμενοι, ἃ μάλιστα ἐπὶ τῶν γενητῶν καὶ κτιστῶν ταῦτα εὐλόγως ἃν λέ- [Qu. om. γοιτο. Πως οθν ουκ ἀσεβες τὰ των γενητων έπὶ τὸν Δημιουργου αναφέρειν; η πως ου βλασφημου λέγειν βούλησιν προ τοῦ Λόγου είναι ἐν τῷ Πατρί; εί γὰρ προηγείται βούλησις ἐν τῷ Πατρὶ, οὐκ ἀληθεύει λέγων ὁ Υίὸς, 'ἐγὰ ἐν τῷ Πατρί·' ἡ εἰ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Πατρί ἐστιν, ἀλλὰ δεύτερος λογισθήσεται, καὶ οὐκ ἔπρεπε λέγειν αὐτὸν, 'έγὼ ἐν τῷ Πατρὶ,' οὖσης βουλήσεως John xiv. 10. πρὸ αὐτοῦ, ἐν ἡ τὰ πάντα γέγονε καὶ αὐτὸς ὑπέστη καθ' ὑμᾶς καν γαρ τη δόξη διαφέρη, αλλ' οὐδεν ήττον είς εστι των εκ βουλήσεως γινομένων. 'Ως δὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρήκαμεν, εἰ ούτως έστὶ, πῶς ὁ μὲν Κύριος, τὰ δὲ δοῦλα; πάντων δὲ Κύριος i. 55.

τυγχάνει οὖτος, ὅτι τῆ τοῦ Πατρὸς κυριότητι ἥνωται καὶ πάντως C. 4. ή κτίσις δούλη, έπεὶ έκτὸς τῆς τοῦ Πατρὸς ἐνότητός ἐστι, καὶ,

ούκ οὖσά ποτε, γέγονεν. 65. "Εδει δε αὐτοὺς, λέγοντας ' βουλήσει' τὸν Υίὸν, εἰπείν,

λησιν είναι δ γὰρ βουλεύεταί τις, τοῦτο πάντως καὶ φρονεί καὶ ὁ φρονεῖ, τοῦτο καὶ βουλεύεται. Αὐτὸς γοῦν ὁ Σωτὴρ ὡς Prov. viii. 14. ἀδελφὰ ταῦτα τῆ ἀναλογία συνῆψεν ἄμα λέγων, 'ἐμὴ βουλὴ καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ δὲ ἰσχύς. 'Ως γὰρ ἰσχὺς καὶ ασφάλεια ταὐτόν έστιν (ἡ αὐτὴ γὰρ δύναμίς έστιν), οὕτω ταὐτόν έστιν είπειν την φρόνησιν και την βουλην είναι, άπερ έστιν δ Κύριος. 'Αλλ' οἱ ἀσεβείς οὐ θέλουσι μεν Λόγον καὶ βουλην ζωσαν είναι τὸν Υίόν περί δὲ τὸν Θεὸν φρόνησιν καὶ βουλὴν

i. 36.

Cp. Iren. i.

Acts viii. 20. είη είς ἀπώλειαν' εκαστος δε Σολομῶνι μάλλον πειθέσθω λέγοντι Prov. iii. 19

Ps. xxxii. (xxxiii.) 6.

Ib. cxxxiv. (cxxxv.) 6. I Thes. v. 18.

καὶ σοφίαν ώς έξιν συμβαίνουσαν καὶ ἀποσυμβαίνουσαν ἀνθρωπίνως γίνεσθαι μυθολογοῦσι, καὶ πάντα κινοῦσι, καὶ τὴν Οὐαλεντίνου ' ἔννοιαν καὶ θέλησιν' προβάλλονται, ἵνα μόνον διαστήσωσι τὸν Υίὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ μὴ εἴπωσιν ἴδιον αὐτὸν τοῦ Πατρὸς εἶναι Λόγον, ἀλλὰ κτίσμα. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἀκουέτωσαν, ώς Σίμων δ μάγος ήκουσεν, Ἡ ἀσέβεια Οὐαλεντίνου 'σὺν ὑμῖν

αὐτὸν εἶναι σοφίαν καὶ φρόνησιν τὸν Λόγον· φησὶ γάρ· ''Ο Θεὸs

ότι καὶ 'φρονήσει' γέγονε' ταὐτὸν γὰρ ἡγοῦμαι φρόνησιν καὶ βού-

τη σοφία εθεμελίωσε την γην, ήτοιμασε δε οὐρανοὺς έν φρονήσει ώς δὲ ὧδε 'ἐν φρονήσει,' οὕτως ἐν Ψαλμοῖς, 'τῷ Λόγω Κυρίου οι οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. 'Ως δὲ τῷ Λόγφ οι οὐρανοὶ, οὕτω ' πάντα, ὅσα ἢθέλησεν, ἐποίησε' καὶ ὡς ὁ ἀπόστολος γράφει Θεσσαλονικεῦσι, 'τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐστιν' δ ἄρα τοῦ Θεοῦ Υίὸς αὐτός ἐστιν δ Λόγος καὶ ἡ Σοφία, αὐτὸς ή φρόνησις καὶ ή ζώσα βουλή καὶ ἐν αὐτῷ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός ἐστιν αὐτὸς ἀλήθεια, καὶ φῶς, καὶ δύναμις τοῦ Πατρός έστιν. Εί δὲ ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ ἡ Σοφία ἐστὶ καὶ ἡ

φρόνησις, δ δε Υίος εστιν ή Σοφία, δ άρα λέγων ' βουλήσει' του Υίου ίσου λέγει τῶ τὴυ Σοφίαν 'ἐυ Σοφία' γεγουέναι, καὶ τὸυ Υίὸν 'ἐν Υίῷ' πεποιῆσθαι, καὶ 'διὰ τοῦ Λόγου' τὸν Λόγον ἐκτίσθαι. Τοῦτο δὲ καὶ τῷ Θεῷ μάχεται, καὶ ταῖς παρ' αὐτοῦ γραφαῖς έναντιοῦται καὶ γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος οὐ βουλήσεως, ἀλλὰ

αὐτῆς τῆς πατρικῆς οὐσίας ἴδιον 'ἀπαύγασμα καὶ χαρακτῆρα'

τὸν Υἱὸν κηρύττει, λέγων, 'δς ὧν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ Heb. i. 3. χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ.' Εἰ δὲ, ὡς προειρήκαμεν, ἐκ βουλήσεως οὐκ ἔστιν ἡ πατρικὴ οὐσία καὶ ὑπόστασις, εὕδηλον Cp. ad Δίτος, 4. ὡς οὕτε τὸ ἴδιον τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως ἐκ βουλήσεως ἃν εἴη' ὁποία γὰρ ῇ καὶ ὡς ἐὰν ῇ ἡ μακαρία ἐκείνη ὑπόστασις, τοιοῦτον καὶ οὕτως εἶναι καὶ τὸ ἴδιον ἐξ αὐτῆς γέννημα δεῖ. Καὶ αὐτὸς γοῦν ὁ Πατὴρ οὐκ εἶπεν, 'Οὖτός ἐστιν ὁ βουλήσει μου γεγονὼς Υἱὸς,' οὐδὲ, 'δν κατ' εὐδοκίαν ἔσχον Υἱόν·' ἀλλ' ἁπλῶς, 'ὁ Matt. iii. 17. Υἱός μου,' καὶ μᾶλλον, 'ἐν ῷ ηὐδόκησα' δεικνὺς ἐκ τούτων ὅτι 'φύσει μὲν οὖτός ἐστιν Υἱός, ἐν αὐτῷ δὲ τῶν ἐμοὶ δοκούντων ἡ

βούλησις ἀπόκειται.

66. *Αρ' οὖν ἐπεὶ φύσει καὶ μὴ ἐκ βουλήσεώς ἐστιν ὁ Υίὸς, ἥδη καὶ ἀθέλητός ἐστι τῷ Πατρὶ, καὶ 'μὴ βουλομένου' τοῦ Πατρός έστιν ὁ Υίός; οὐμενοῦν αλλα και θελόμενός έστιν ὁ Υίὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ, ὡς αὐτός φησιν, 'ὁ Πατὴρ φιλεῖ τὸν John iii. 35. Υίὸν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ.' 'Ως γὰρ τὸ εἶναι ἀγαθὸς οὐκ έκ βουλήσεως μεν ήρξατο, οὐ μὴν ἀβουλήτως καὶ ἀθελήτως έστιν ἀγαθὸς (ὁ γάρ ἐστι, τοῦτο καὶ θελητόν ἐστιν αὐτῷ), οὕτω καὶ τὸ είναι τὸν Υίὸν, εἰ καὶ μὴ ἐκ βουλήσεως ἤρξατο, ἀλλ' οὐκ άθέλητου, οὐδὲ παρὰ γυώμην ἐστὶν αὐτῷ. "Ωσπερ γὰρ τῆς ιδίας ὑποστάσεώς ἐστι θελητης, οὕτως καὶ ὁ Υίὸς, ἴδιος ὧν ἀὐτοῦ της οὐσίας, οὐκ ἀθέλητός ἐστιν αὐτῷ. Θελέσθω καὶ φιλείσθω τοίνυν ο Υίος παρα του Πατρός και ούτω το 'θέλειν' και το 'μή άβούλητον' τοῦ Θεοῦ τις εὐσεβῶς λογιζέσθω. Καὶ γὰρ ὁ Υίὸς τῆ θελήσει ἢ θέλεται παρὰ τοῦ Πατρὸς, ταύτη καὶ αὐτὸς ἀγαπᾳ, καὶ θέλει, καὶ τιμᾶ τὸν Πατέρα καὶ ἕν ἐστι θέλημα τὸ ἐκ Πατρὸς ἐν Υίφ, ως καὶ ἐκ τούτου θεωρείσθαι τὸν Υίὸν ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ τὸν Cp. c. r. Πατέρα εν τῷ Υἰῷ. Μὴ μέντοι κατὰ Οὐαλευτίνον προηγουμένην τις ' βούλησιν' ἐπεισαγέτω, μηδὲ μέσον τις ἑαυτὸν ώθείτω τοῦ μόνου Πατρός πρός του μόνου Λόγου, προφάσει τοῦ 'βουλεύεσθαι μαίνοιτο γὰρ ἄν τις, μεταξύ τιθείς Πατρός καὶ Υίοῦ ' βούλησιν' καὶ σκέψιν. Καὶ γὰρ ἔτερόν ἐστι λέγειν, ' βουλήσει γέγουεν' έτερου δε, ὅτι ' ἴδιου ὄυτα φύσει τὸυ Υίου αὐτοῦ ἀγαπᾶ καὶ θέλει αὐτόν.' Τὸ μεν γὰρ λέγειν, ' ἐκ βουλήσεως γέγονε,' πρώτου μεν το μη είναι ποτε τούτου σημαίνει έπειτα δε, καὶ την επ' ἄμφω ροπην έχει, καθάπερ είρηται ωστε δύνασθαί τινα с. 62.

i. 14.

с. 26.

i. 22.

νοεῖν ὅτι ἢδύνατο καὶ μὴ βούλεσθαι τὸν Υἰόν. Ἐπὶ Υἰοῦ δὲ λέγειν, 'ἢδύνατο καὶ μὴ εἶναι,' δυσσεβές ἐστι καὶ φθάνον εἰς τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν τὸ τόλμημα: εἴγε τὸ ἴδιον αὐτῆς ἢδύνατο μὴ εἶναι.' ὅμοιον γὰρ ὡς εἰ ἐλέγετο, 'ἢδύνατο καὶ μὴ εἶναι ἀγαθὸς ὁ Πατήρ.' 'Αλλ' ὥσπερ ἀγαθὸς ἀεὶ καὶ τῷ φύσει, οὕτως ἀεὶ γεννητικὸς τῷ φύσει ὁ Πατήρ. τὸ δὲ λέγειν, 'ὁ Πατὴρ θέλει τὸν Υἰὸν,' καὶ, 'ὁ Λόγος θέλει τὸν Πατέρα,' οὐ 'βούλησιν προηγουμένην' δείκνυσιν, ἀλλὰ φύσεως γνησιότητα, καὶ οὐσίας ἰδιότητα καὶ ὁμοίωσιν γνωρίζει. 'Ως γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπανγάσματος ἄν τις εἴποι καὶ τοῦ φωτὸς, ὅτι τὸ ἀπαύγασμα οὐκ ἔχει μὲν 'βούλησιν προηγουμένην' ἐν τῷ φωτὶ, ἔστι δὲ φύσει αὐτοῦ γέννημα, θελόμενον παρὰ τοῦ φωτὸς τοῦ καὶ γεννήσαντος αὐτὸ, οὐκ ἐν σκέψει βουλήσεως, ἀλλὰ φύσει καὶ ἀληθεία· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἰοῦ ὀρθῶς ἄν τις εἴποι ὅτι ὁ Πατὴρ ἀγαπᾳ καὶ θέλει τὸν Υίὸν, καὶ ὁ Υἱὸς ἀγαπῷ καὶ θέλει τὸν Πατέρα.

67. Οὐκοῦν μὴ λεγέσθω θελήματος δημιούργημα δ Υίδς, (μηδε τὰ Οὐαλευτίνου ἐπεισαγέσθω τῆ ἐκκλησία,) άλλὰ βουλὴ ζωσα, καὶ ἀληθως φύσει γέννημα, ως τοῦ φωτὸς τὸ ἀπαύγασμα. Ps. xliv.(xlv.) Ούτω γάρ καὶ ὁ μὲν Πατήρ εἴρηκεν, ' Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου John xiv. 10. Λόγον ἀγαθόν' ὁ δὲ Υίὸς ἀκολούθως, 'ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί, καὶ ό Πατηρ εν εμοί. Εί δε ό Λόγος εν καρδία, που ή βούλησις; καὶ εἰ ὁ Υίὸς ἐν τῷ Πατρὶ, ποῦ ἡ θέλησις; καὶ εἰ ἡ βούλησις αὐτὸς, πῶς 'ἐν βουλήσει' ἡ βουλή; ἄτοπον γάρ τνα μὴ καὶ ἐν λόγω δ Λόγος, καὶ δ Υίὸς ἐν υίῷ, καὶ ἡ Σοφία ἐν σοφία γίνηται, καθάπερ πολλάκις είρηται. Πάντα γάρ έστιν δ Yiòs Cp. c. 6. τοῦ Πατρός καὶ οὐδὲν ἐν τῷ Πατρὶ πρὸ τοῦ Λόγου ἀλλ' ἐν τῷ Λόγφ καὶ ή βούλησις καὶ δι' αὐτοῦ τὰ τοῦ βουλήματος είς έργου τελειούται, ως έδειξαυ αί θείαι γραφαί. 'Εβουλόμηυ δέ ii. 7. τους ασεβείς ούτως είς αλογίαν πεπτωκότας, και περί ' βουλή-

σεως' σκεπτομένους, νθν έρωτησαι μηκέτι τὰς τικτούσας αὐτῶν γυναίκας, ὰς οὖτοι πρότερον ἠρώτων λέγοντες, 'Εὶ εἶχες υἱὰν, πρὶν γεννήσης;' ἀλλὰ τοὺς πατέρας, καὶ εἰπεῖν αὐτοῖς, 'Πότερον βουλευόμενοι γίνεσθε πατέρες, ἢ κατὰ φύσιν καὶ τῆς ὑμῶν βουλήσεως; ἢ τῆς φύσεως καὶ οὐσίας ὑμῶν ἐστιν ὅμοια τὰ τέκνα;'

κριθήσονται γὰρ αὐτοις, ὅτι ΄ ἃ γεννῶμεν, οὐ τοῦ θελήματος, Cp. i. 29. άλλ' ήμων έστιν όμοια οὐδὲ προβουλευσάμενοι γινόμεθα γονείς, άλλα της φύσεως ίδιον έστι το γεννάν έπει και ήμεις των τεκόντων έσμεν εἰκόνες.' *Η τοίνυν καταγινωσκέτωσαν έαυτῶν, καὶ παυέσθωσαν πυνθανόμενοι γυναικών περί τοῦ Υίοῦ τοῦ Θεοῦ, ἢ μανθανέτωσαν παρ' αὐτῶν, ὅτι οὐ 'βουλήσει' γεννᾶται δ υίδς, άλλα φύσει και άληθεία. Πρέπων δε και άρμόζων τούτοις δ έξ ανθρώπων έλεγχος, έπειδη και ανθρώπινα περί της θεότητος διαλογίζουται οί κακόφρονες. Τί τοίνυν έτι μαίνονται οί Χριστομάχοι; καὶ τοῦτο γὰρ αὐτῶν, ὥσπερ οὖν καὶ τὰ ἄλλα προβλήματα, δέδεικται καὶ ἠλέγχθη φαντασία καὶ μυθοπλαστία μόνον ὄντα· καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλουσι, κᾶν ὀψέ ποτε θεωρήσαντες Cp. c. 28. είς όσον άφροσύνης πεπτώκασι κρημνον, αναδύναι και φυγείν ἀπὸ 'τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος,' νουθετούμενοι παρ' ἡμῶν. 2 Tim. ii, 26. Φιλάνθρωπος γὰρ ἡ ἀλήθεια, κράζουσα διαπαντός 'Εἰ ἐμοὶ μὴ John x. 38. πιστεύετε' διὰ τὴν τοῦ σώματος περιβολὴν, καν 'τοῖς ἔργοις πιστεύσατε, ίνα γνώτε ότι έγω έν τώ Πατρί, και δ Πατήρ έν έμοί· καὶ, 'έγω καὶ ὁ Πατὴρ ἔν ἐσμεν' καὶ, ' ὁ ἑωρακως ἐμὲ, Ib. 30. έωρακε τὸν Πατέρα. 'Αλλ' ὁ μεν Κύριος συνήθως φιλανθρω- Ib. xiv. 9. πεύεται, καὶ θέλει πάντας 'ἀνορθοῦσθαι τοὺς κατερραγμένους,' ὡς ' ἡ αἴνεσις' λέγει τοῦ Δαβίδ' οἱ δὲ ἀσεβεῖς, οὐ θέλοντες ἀκούειν Ps. exlv. Κυριακής φωνής, οὐδε φέροντες όρᾶν τον Κύριον ύπο πάντων (exlvi.) 8. όμολογούμενον Θεόν καὶ Θεοῦ Υίὸν, περιέρχονται οἱ ἄθλιοι, ὡς οί κάνθαροι, μετὰ τοῦ πατρὸς ξαυτών τοῦ διαβόλου προφάσεις els ἀσέβειαν ζητοῦντες. Ποίας οὖν ἄρα μετὰ ταῦτα πάλιν, ἢ πόθεν εύρειν δυνήσονται, εί μη άρα παρά μεν Ίουδαίων και τοῦ Καϊάφα δανείσωνται τὰς δυσφημίας, παρ' Ελλήνων δὲ λάβωσι την ἀθεότητα; αι γαρ θείαι γραφαί τούτοις ἐκλείσθησαν, καὶ Cp. ii. 43. πανταχόθεν εξ αὐτῶν ἠλέγχθησαν ἄφρονες καὶ Χριστομάχοι.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ [ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ] ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

 ΈΚ Θεοῦ Θεός ἐστιν ὁ Λόγος, καὶ 'Θεὸς' γὰρ 'ἦν ὁ John i. r. Λόγος' καὶ πάλιν, 'ων οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ων ὁ Χριστὸς, ὁ ων Rom. ix. 5. έπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰωνας. 'Αμήν.' Καὶ Ср. і. 11. έπειδη έκ Θεού Θεός έστι, καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγος, Σοφία, Υίὸς, καὶ δύναμίς έστιν ὁ Χριστὸς, διὰ τοῦτο είς Θεὸς έν ταίς θείαις γραφαίς καταγγέλλεται. Τοῦ ένὸς γὰρ Θεοῦ Υίὸς ὢν ὁ Λόγος, είς αὐτὸν, οῦ καὶ ἔστιν, ἀναφέρεται ι ιστε δύο μεν είναι Πατέρα Cp. Euseb. de Eccl. Theol. i. 10. καὶ Υίὸν, μονάδα δὲ θεότητος ἀδιαίρετον καὶ ἄσχιστον. Λεχθείη Supr. iii. 15. δ' αν και ούτω ' μία ἀρχὴ ' θεότητος, και οὐ δύο ἀρχαί " ὅθεν κυρίως καὶ 'μοναρχία' ἐστίν. 'Εξ αὐτης δὲ της ἀρχης ἐστι φύσει Υίὸς δ Dion. Rom. in de Decr. Λόγος, οὐχ ὡς ἀρχὴ ἐτέρα καθ' ἐαυτὸν ὑφεστως, οὐδ' ἔξωθεν Nic. 26. ταύτης γεγουώς, ίνα μη τη έτερότητι δυαρχία καὶ πολυαρχία γένηται, αλλά της μιας αρχης ίδιος Υίδς, ίδια Σοφία, ίδιος Λόγος, έξ αὐτης ὑπάρχων. Κατὰ γὰρ τὸν Ἰωάννην, ἐν ταύτη τη ' ἀρχη ήν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ήν πρὸς τὸν Θεόν.' Θεὸς John i. I. γάρ ἐστιν ἡ ἀρχή καὶ ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἐστι, διὰ τοῦτο καὶ 'Θεὸς ην ὁ Λόγος. ' ' Ωσπερ δὲ μία ἀρχὴ, καὶ κατὰ τοῦτο είς Θεὸς, ούτως ή τῶ ὄντι καὶ ἀληθῶς καὶ ὄντως οὖσα οὐσία καὶ ὑπόστασις Exod. iii. 14. μία ἐστὶν ἡ λέγουσα, ''Εγώ εἰμι ὁ ὢν,' καὶ οὐ δύο, ΐνα μὴ δύο Cp. iii. 63. άρχαί ἐκ δὲ τῆς μιᾶς, φύσει καὶ ἀληθῶς Υίὸς, ὁ Λόγος, ἡ Σοφία, ή δύναμις ίδια ύπάρχουσα αὐτής, καὶ έξ αὐτής ἀχώριστος. "Ωσπερ δε οὐκ ἄλλη, Ίνα μὴ δύο ἀρχαὶ, οὕτως δ ἐκ τῆς μιᾶς Λόγος οὐ διαλελυμένος, ἡ ἀπλῶς φωνὴ σημαντικὴ, ἀλλὰ ii. 35. οὐσιώδης Λόνος καὶ οὐσιώδης σοφία, ήτις ἐστὶν ὁ Υίὸς ἀληθῶς. ii. 28.

Εὶ γὰρ δὴ μὴ οὐσιώδης εἴη, ἔσται ὁ Θεὸς 'λαλῶν εἰς ἀέρα,' καὶ ι Cor. xiv. 9. σῶμα οὐδὲν πλέον ἔχων τῶν ἀνθρώπων. 'Επειδὴ δὲ οὐκ ἔστιν Cp. Ath. c. : ἄνθρωπος, οὐκ ἂν εἴη οὐδὲ ὁ Λόγος αὐτοῦ κατὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν. °Ωσπερ γὰρ μία οὐσία ἡ ἀρχὴ, οὕτως εἶς οὐσιώδης καὶ ὑφεστὼς ὁ ταύτης Λόγος καὶ ἡ Σοφία. 'Ως γὰρ ἐκ Cp. Euseb. Θεοῦ Θεός ἐστι, καὶ ἐκ σοφοῦ Σοφία, καὶ ἐκ λογικοῦ Λόγος, καὶ $\frac{1}{4}$, 21. ἐκ Πατρὸς Υἰός' οὕτως ἐξ ὑποστάσεως ὑπόστατος, καὶ ἐξ οὐσίας οὐσιώδης καὶ ἐνούσιος, καὶ ἐξ ὅντος ὤν.

2. Ἐπεὶ εἰ μὴ οὐσιώδης Σοφία, καὶ ἐνούσιος Λόγος, καὶ ὧν Cp. de Syn. Υίὸς, ἀλλὰ ἁπλῶς σοφία, καὶ λόγος, καὶ υίὸς ἐν τῷ Πατρὶ, εἴη 41. αν αὐτὸς ὁ Πατὴρ σύνθετος ἐκ σοφίας καὶ λόγου. Εἰ δὲ τοῦτο, Cp. ii. 38; ἀκολουθήσει τὰ προειρημένα ἄτοπα' ἔσται δὲ καὶ αὐτὸς ξαυτοῦ Πατήρ, καὶ ὁ Υίὸς αὐτὸς ξαυτὸν γεννών, καὶ γεννώμενος ὑφ' ξαυτοῦ· ἢ ὄνομα μόνον ἐστὶ Λόγος, καὶ Σοφία, καὶ Υίὸς, οὐχ ύφέστηκε δὲ, καθ' οὖ λέγεται ταῦτα, μᾶλλον δὲ ὅς ἐστι ταῦτα. Εί οὖν οὖχ ὑφέστηκεν, ἀργὰ αν είη καὶ κενὰ τὰ ὀνόματα, ἐκτὸς εὶ μὴ ἄν τις εἴποι αὐτοσοφίαν εἶναι καὶ αὐτολόγον τὸν Θεόν. 'Αλλ' εἰ τοῦτο, εἴη ἃν αὐτὸς ἐαυτοῦ Πατὴρ καὶ Υἰός· Πατὴρ Euseb. de Eccl. Th. ii. μεν, ὅτε σοφὸς, Υίὸς δὲ, ὅτε Σοφία. ᾿Αλλὰ μὴ ὡς ποιότης τις 12. ταῦτα ἐν τῷ Θεῷ· ἄπαγε· ἀπρεπὲς τοῦτο· εύρεθήσεται γὰρ σύνθετος ὁ Θεὸς ἐξ οὐσίας καὶ ποιότητος πᾶσα γὰρ ποιότης Εp. ad Æg. ἐν οὐσία ἐστί. Κατὰ τοῦτο δὲ ἡ θεία μονὰς, ἀδιαίρετος οὖσα, 8. σύνθετος φανήσεται, τεμνομένη είς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός. Cp. i. 36; de Decr. Nic. Πευστέον οὖν τῶν προπετῶν 'Ο Υίὸς Σοφία καὶ Λόγος ἐκη- 22. ρύχθη τοῦ Θεοῦ πῶς τοίνυν ἐστίν; εὶ μὲν ὡς ποιότης, ἐδείχθη τὸ ἄτοπου εἰ δὲ αὐτοσοφία δ Θεὸς, καὶ τὸ ἐκ τούτου ἄτοπου είρηται παρὰ Σαβελλίω.' Οὐκοῦν ώς γέννημα κυρίως εξ αὐτοῦ Cp. iii. 4, 36. τοῦ Πατρὸς, κατὰ τὸ τοῦ φωτὸς παράδειγμα. 'Ως γὰρ ἀπὸ πυρὸς φῶς, οὖτως ἐκ Θεοῦ Λόγος, καὶ Σοφία ἐκ σοφοῦ, καὶ ἐκ Πατρὸς Υίός. Ταύτη γὰρ καὶ ἡ μουὰς ἀδιαίρετος καὶ δλόκληρος μένει, καὶ ὁ ταύτης Υὶὸς Λόγος οὐκ ἀνούσιος, οὐδὲ οὐχ ὑφεστώς, άλλ' οὐσιώδης άληθως. Έπεὶ εί μὴ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, εἴη ἃν πάντα, ἃ λέγεται, κατ' ἐπίνοιαν καὶ ἁπλῶς λεγόμενα. Εἰ i. 9; ii. 37. δὲ φευκτέου τὸ ἐκ τῆς ἐπινοίας ἄτοπου, ἄρα ἀληθὴς Λόγος οὐσιώδης ἐστίν. Ο Ωσπερ γὰρ ἀληθῶς Πατὴρ, οὕτως ἀληθῶς Σοφία. Κατὰ τοῦτο οὖν δύο μεν, ὅτι μὴ κατὰ Σαβέλλιον ὁ αὐτὸς Πατὴρ

Ath. Exp. Fid. 2. John x. 30.

i. 1Q.

καὶ Υίὸς, ἀλλὰ ὁ Πατὴρ Πατὴρ, καὶ ὁ Υίὸς Υίός ἐν δὲ, ὅτι Υίδς της οὐσίας τοῦ Πατρός ἐστι φύσει, ἴδιος ὑπάρχων Λόγος αὐτοῦ. Τοῦτο ὁ Κύριος ἔλεγεν, ' Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν.' Οὔτε γὰρ ὁ Λόγος κεχώρισται τοῦ Πατρὸς, οὔτε ὁ Πατὴρ ἄλογος πώποτε ην η έστι. Καὶ ὁ Λόγος οὖν Θεὸς, καὶ ὁ Πατηρ οὖκ John xiv. 10. ἄλογος διὰ τοῦτο, 'ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοὶ,'

3. Καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐστι. Πότερον οὖν

είρηκε.

Cp. ii. 19.

i. 26.

άφ' ξαυτοῦ ὑπέστη, καὶ ὑποστὰς προσκεκόλληται τῷ Πατρί; ἢ ό Θεός αὐτὸν πεποίηκε καὶ ώνόμασεν ξαυτοῦ 'Λόγον'; Εἰ μεν οὖν τὸ πρῶτον, λέγω δὴ τὸ 'ξαυτῷ ὑπέστη καὶ Θεός ἐστι,' δύο αν είεν αρχαί, οὐκ ἔσται δὲ εἰκότως οὐδὲ τοῦ Πατρὸς ἴδιος, δια τὸ μὴ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ξαυτοῦ είναι εί δὲ ἔξωθεν πεποίηται, είη αν κτίσμα. Λείπεται δη έξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λέγειν αὐτόν εἰ δὲ τοῦτο, ἄλλο αν εἴη τὸ ἔκ τινος, καὶ ἄλλο τὸ ἐξ οῦ έστι κατά τοῦτο ἄρα δύο. Εί δὲ μὴ δύο είη, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λέγοιτο, ἔσται τὸ αὐτὸ αἴτιον καὶ αἰτιατὸν, καὶ γεννώμενον καὶ γεννῶν, ὅπερ ἄτοπον ἐπὶ Σαβελλίου δέδεικται. Εἰ δὲ έξ αὐτοῦ μὲν ἔστιν, οὐκ ἄλλο δὲ, ἔσται καὶ γεννών, καὶ μὴ γευνών γευνών μεν, ότι εξ αύτοῦ προφέρει, μὴ γευνών δε, ότι

μη ἄλλο αὐτοῦ ἐστιν. Εἰ δὲ τοῦτο, εἴη αν κατ' ἐπίνοιαν λεγό-

Cp. Epiph. Hær. 72. 11.

μενος ὁ αὐτὸς 'Πατὴρ' καὶ 'Υίός.' Εἰ δὲ ἀπρεπὲς οὕτως, εἴη αν δύο, Πατηρ καὶ Υίός εν δε, ὅτι ὁ Υίὸς οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται. Εὶ δὲ φεύγει τις τὸ λέγειν 'γέννημα,' μόνον δὲ λέγει ὑπάρχειν τὸν Λόγον σὺν τῷ Θεῷ, φοβηθήτω ὁ τοιοῦτος μὴ, φεύγων τὸ ὑπὸ τῆς γραφῆς λεγόμενον, ἐμπέση εἰς άτοπίαν, διφυή τινα εἰσάγων τὸν Θεόν μὴ διδούς γὰρ ἐκ τῆς μονάδος είναι τὸν Λόγον, ἀλλ' ἀπλῶς κεκολλησθαι τῷ Πατρὶ

Cp. iii. 3.

Λόγον, δυάδα οὐσίας εἰσάγει, μηδετέραν τῆς ἐτέρας Πατέρα τυγχάνουσαν. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ περὶ δυνάμεως. Φανερώτερον δ' ἄν τις ἴδοι τοῦτο, εἰ ἐπὶ Πατρὸς λάβοι εἶς γὰρ Πατὴρ, καὶ

Cp. the Quicunque, 24.

οὐ δύο, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐνὸς ὁ Υίός. "Ωσπερ οὖν οὐ δύο Πατέρες, άλλ' είς, ούτως οὐ δύο άρχαὶ, άλλὰ μία, καὶ ἐκ τῆς μιᾶς οὐσιώδης ὁ Υίός. Πρὸς 'Αρειανούς δε ανάπαλιν ερωτητέον' τούς μέν γὰρ Σαβελλίζοντας ἀπὸ τῆς περί υίοῦ ἐννοίας ἐλεγκτέου, τούς δὲ 'Αρειανούς ἀπὸ τῆς περὶ πατρός.

4. Λεκτέον οὖν 'Ο Θεὸς σοφὸς καὶ οὐκ ἄλογός ἐστιν, ἢ τουναντίον ἄσοφος καὶ ἄλογος; Εἰ μὲν οῦν τὸ δεύτερον, αὐτόθεν έχει την ατοπίαν ει δε το πρώτον, ερωτητέον, πώς εστι σοφός, καὶ οὐκ ἄλογος πότερου ἔξωθευ ἐσχηκὼς τὸυ Λόγου καὶ την σοφίαν, η εξ εαυτού; Εί μεν ουν εξωθεν, έσται τις δ προδεδωκώς αὐτῷ, καὶ πρὶν λαβεῖν ἄσοφος καὶ ἄλογος εἰ δὲ ἐξ αὐτοῦ, δηλον ὅτι οὐκ ' ἐξ οὐκ ὄντων,' οὐδ' 'ἢν ποτε ὅτε οὐκ ἦν' ἀεὶ γὰρ ἦν ἐπεὶ καὶ οὖ ἐστιν εἰκών, ἀεὶ ὑπάρχει. 'Εὰν δὲ Cp. iii. 28. λέγωσιν ὅτι ΄ σοφὸς μὲν ἔστι καὶ οὐκ ἄλογος, ἰδίαν δὲ ἔχει ἐν Cp.i.5. έαυτῷ σοφίαν καὶ ἴδιον Λόγον, οὐ τὸν Χριστὸν δὲ, ἀλλ' ἐν ὧ καὶ τὸν Χριστὸν ἐποίησε' λεκτέον, ὅτι, εἰ ὁ Χριστὸς ἐν ἐκείνω τῶ Λόγφ γέγουε, δήλου ὅτι καὶ τὰ πάντα καὶ αὐτὸς αν είη περὶ οῦ λέγει Ἰωάννης, 'πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο' καὶ ὁ ψαλμφδὸς δὲ, John i. 3-'πάντα εν σοφία εποίησας.' Εύρεθήσεται δε δ Χριστός ψευδό- Ps, ciii. 24. μενος, ' έγω έν τῷ Πατρὶ,' ὄντος έτέρου έν τῷ Πατρί. Καὶ, ό Λόγος δε σαρξ εγένετο, οὐκ ἀληθες κατ' αὐτούς εἰ γαρ, ἐν ο τὰ πάντα ἐγένετο, αὐτὸς ἐγένετο σὰρξ, ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Πατρὶ Λόγος, δι' οὖ τὰ πάντα ἐγένετο, ἄρα δ Χριστός οὐ γέγονε σὰρξ, ἀλλ' ἴσως ώνομάσθη 'Λόγος' ὁ Χριστός. Καὶ εἰ τοῦτο, πρώτον μεν ἄλλος αν είη παρα το ὅνομα ἔπειτα οὐ δι' αὐτοῦ ἐγένετο τὰ πάντα, ἀλλ' ἐν ἐκείνω, ἐν ὧ καὶ ὁ Χριστός. Εί δε φήσαιεν, ως ποιότητα είναι εν τῷ Πατρὶ τὴν c. z. σοφίαν, η αὐτοσοφίαν είναι, ἀκολουθήσει τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἄτοπα εἰρημένα. Έσται γὰρ σύνθετος, καὶ αὐτὸς έαυτοῦ Υίὸς καὶ Πατηρ γινόμενος. Πλην έλεγκτέον καὶ δυσωπητέον αὐτούς, ότι ὁ ἐν τῷ Θεῷ Λόγος οὐκ ἃν εἴη κτίσμα, οὐδὲ ἐκ τοῦ μὴ όντος όντος δε άπαξ εν Θεώ Λόγου, αὐτὸς αν είη ὁ Χριστὸς ὁ λέγων, ' έγω εν τώ Πατρί, και δ Πατήρ εν εμοί,' δ δια τοῦτο καὶ μονογενης ων, ἐπειδη οὐκ ἄλλος τις ἐξ αὐτοῦ ἐγεννήθη. Είς οὖτος Υίὸς, ὄς ἐστι Λόγος, σοφία, δύναμις οὐ γὰρ σύνθετος ἐκ τούτων ὁ Θεὸς, ἀλλὰ γεννητικός. ^αΩσπερ γὰρ τὰ κτίσματα iii. 66. Λόγφ δημιουργεί, ούτω κατά φύσιν της ίδίας οὐσίας έχει γέννημα τὸν Λόγον, δι' οῦ καὶ δημιουργεῖ, καὶ κτίζει, καὶ οἰκονομεῖ τὰ πάντα. Τῷ γὰρ Λόγῳ καὶ τῆ Σοφία τὰ πάντα γέγονε, καὶ τῆ διατάξει αὐτοῦ διαμένει τὰ σύμπαντα. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ περὶ 'Υίοῦ'' εἰ ἄγονος, καὶ ἀνενέργητος ὁ Θεός' γέννημα γὰρ αὐτοῦ Ps. exviii.gr. ό Υίὸς, δι' οὖ ἐργάζεται· εἰ δὲ μὴ, αἱ αὐταὶ ἐρωτήσεις καὶ τὰ αὐτὰ ἄτοπα τοῖς ἀναισχυντοῦσιν ἀκολουθήσει.

5. Έκ τοῦ Δευτερονομίου ' Υμεις δε οι προσκείμενοι Κυρίφ Deut. iv. 4. τῷ Θεῷ ὑμῶν, ζῆτε πάντες ἐν τῆ σήμερον.' Ἐκ τούτου δυνατὸν είδέναι την διαφοράν, και γνώναι ὅτι οὐκ ἔστι κτίσμα ὁ Υίὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ μὲν γὰρ Υίὸς λέγει, 'Ἐγὰ καὶ ὁ Πατηρ έν John x. 30. έσμεν' καὶ, 'ἐγὰ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί' τὰ δὲ γενητα, ὅτ' αν προκόπτη, πρόσκειται τῷ Κυρίῳ. Ὁ μεν γαρ Λόγος, ως ίδιος, εν τῷ Πατρί εστι τὰ δε γενητά, έξωθεν όντα, 1. 20. πρόσκειται, ως τῆ μεν φύσει αλλότρια, τῆ δε προαιρέσει προσκείμενα. Καὶ γὰρ καὶ υίὸς μὲν ὁ φύσει, ἔν ἐστι μετὰ τοῦ i. 26. γεννωντος ό δε έξωθεν υίοποιούμενος προσκείσεται τῷ γένει. Deut. iv. 7. Διὰ τοῦτο καὶ εὐθὺς ἐπιφέρει, ὅτι 'ποῖον ἔθνος μέγα, ῷ ἐστιν Jer. xxiii. 23. αὐτῷ Θεὸς ἐγγίζων; καὶ ἀλλαχοῦ, 'Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ·' τοῖς γὰρ γενητοις εγγίζει, ώς ξένοις αὐτοῦ οὖσι' τῷ δε Υίῷ, ὡς ἰδίῳ, οὐκ ἐγγίζει, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἐστι' καὶ ὁ Υίὸς οὐ πρόσκειται, ἀλλὰ σύνεστι τῷ Πατρί. "Όθεν καὶ πάλιν λέγει Μωσῆς ἐν αὐτῷ τῷ Deut. xiii. 4. Δευτερονομίφ, 'της φωνης αὐτοῦ ἀκούσεσθε, καὶ αὐτῷ προστεθήσεσθε. Τὸ δὲ προστιθέμενον ἔξωθεν προστίθεται. To c. 9.

6. Πρός δε την ασθενή και ανθρωπίνην έννοιαν των 'Αρεια-Cp. iii, 36. Matt. xxviii. νων, διὰ τὸ ὑπονοείν τὸν Κύριον ἐνδεᾶ, ὅταν λέγη, 'ἐδόθη μοι,' καὶ, 'ἔλαβον' καὶ ἐὰν λέγη ὁ Παῦλος, 'διὰ τοῦτο ὑπερύψωσεν Phil. ii. 9. αὐτὸν, καὶ, 'ἐκάθισεν ἐν δεξιᾳ,' καὶ τὰ τοιαῦτα, λεκτέον ὅτι ὁ Eph. i. 20. [Qu. καὶ Υὶὸς Κύριος ἡμῶν, Λόγος ὢν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐφόρεσε σῶμα, καὶ ... γεγ. νίὸς]. γέγονε καὶ υίὸς ἀνθρώπου, ΐνα, μεσίτης γενόμενος Θεοῦ καὶ ανθρώπων, τὰ μὲν Θεοῦ ἡμῖν, τὰ δὲ ἡμῶν τῷ Θεῷ διακονή. "Όταν οὖν λέγηται πεινậν, καὶ δακρύειν, καὶ κοπιậν, καὶ ''Ελωὶ, Cp. iii. 54. [ΑΙ. τὰ πάθη]. 'Ελωὶ,' ἀνθρώπινα ὄντα καὶ ἡμέτερα πάθη δέχεται παρ' ἡμῶν, καὶ τῷ Πατρὶ ἀναφέρει, πρεσβεύων ὑπὲρ ἡμῶν, ἔνα ἐν αὐτῷ Matt. xxviii. εξαφανισθή όταν δε, ότι 'εδόθη μοι εξουσία,' καὶ, 'ελαβον,' καὶ, 'διὰ τοῦτο ὑπερύψωσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς,' τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ John x. 18. εις ήμας έστι χαρίσματα δι' αὐτοῦ διδόμενα. Οὐ γὰρ ὁ Λόγος Cp. i. 38-43. ένδεης ην, η γέγονε πώποτε οὐδε πάλιν οι ἄνθρωποι ίκανοί ήσαν έαυτοις διακονήσαι ταύτα διά δε του Λόγου δίδοται ήμιν διὰ τοῦτο, ώς αὐτῷ 'διδόμενα,' ἡμῖν μεταδίδοται' διὰ τοῦτο γὰρ

καὶ ἐνηνθρώπησεν, ἴνα, ὡς αὐτῷ διδόμενα, εἰς ἡμᾶς διαβῆ. "Ανθρωπος γὰρ ψιλὸς οὐκ ἃν ἠξιώθη τούτων. Λόγος δὲ πάλιν ii. 16, 65. μόνος οὐκ ἂν ἐδεήθη τούτων. Συνήφθη οὖν ἡμιν ὁ Λόγος, καὶ τότε Cp. ii. 69. εξουσίαν ἡμίν μετέδωκε, καὶ 'ὑπερύψωσεν.' Ἐν ἀνθρώπω γὰρ ων ο Λόγος ' ὑπερύψωσε' του ἄνθρωπου καὶ ἐν ἀνθρώπω ὅντος τοῦ Λόγου, ' ἔλαβεν ' ὁ ἄνθρωπος. 'Επεὶ οὖν τοῦ Λόγου ὄντος έν σαρκὶ, ὑψώθη ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἔλαβεν ἐξουσίαν, διὰ τοῦτο είς τὸν Λόγον ἀναφέρεται ταῦτα, ἐπειδὴ δι' αὐτὸν ἐδόθη διὰ γὰρ τὸν ἐν ἀνθρώπω Λόγον ἐδόθη ταῦτα τὰ χαρίσματα. Καὶ ώσπερ ό Λόγος σὰρξ ἐγένετο,' οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος τὰ διὰ τοῦ Λόγου είληφε. Πάντα γὰρ ὅσα ὁ ἄνθρωπος εἴληφεν, ὁ Λόγος λέγεται εληφέναι τνα δειχθή ότι οὐκ ἄξιος ὢν δ ἄνθρωπος λαβείν, ὅσον ηκεν εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν, ὅμως διὰ τὸν γενόμενον σάρκα Λόγον εἴληφεν. "Οθεν ἐάν τι λέγηται 'δίδοσθαι' τῷ Κυρίῳ, ἤ τι τοιοῦτον, νοείν δεί μη αὐτῷ ὡς χρήζοντι δίδοσθαι, ἀλλὰ τῷ ἀνθρώπω διὰ τοῦ Λόγου. Καὶ γὰρ πᾶς πρεσβεύων ὑπὲρ ἄλλου, αὐτὸς την χάριν λαμβάνει, οὐ χρήζων, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑπὲρ οὖ πρεσβεύει.

ν χαριν καμράντη, σο χνης. 7. "Ωσπερ γὰρ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν λαμβάνει οὐκ ἀσθενῶν, Cp. ii. 55; ad Epict. 6. καὶ πεινᾶ οὐ πεινῶν, ἀλλὰ τὰ ἡμῶν ἀναπέμπει εἰς τὸ ἐξαλειφθηναι ούτω τὰς ἀντὶ τῶν ἀσθενειῶν παρὰ Θεοῦ δωρεὰς πάλιν αὐτὸς δέχεται, ίνα συναφθείς ἄνθρωπος μεταλαβείν δυνηθή. Λέγει γοῦν ὁ Κύριος, 'πάντα ὅσα δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς.' Cp. John καὶ πάλιν, 'ὑπὲρ αὐτῶν ἐρωτῶ.' Ἡρώτα γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ήμων ἀναδεχόμενος, καὶ ἐδίδου ἃ ἐλάμβανεν. Ἐπειδή οὖν, συναφθέντος τοῦ Λόγου τῷ ἀνθρώπῳ, εἰς τὸν Λόγον ἀποβλέπων έχαρίζετο δ Πατήρ τῷ ἀνθρώπφ τὸ ὑψωθήναι, τὸ ἔχειν πᾶσαν ξεουσίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, διὰ τοῦτο αὐτῷ τῷ Λόγῳ πάντα ἀναφέρεται, καὶ ὡς αὐτῷ 'διδόμενά' ἐστιν, ἃ δι' αὐτοῦ ἡμεῖς λαμβάνομεν. 'Ως γαρ δι' ήμας ένηνθρώπησεν αὐτός, οὕτως ήμεις δι' αὐτὸν ὑψούμεθα. Οὐδὲν οὖν ἄτοπον εἰ, ὥσπερ δι' ἡμᾶς ἐταπείνωσεν ξαυτόν, καὶ δι' ήμας λέγεται ύπερυψωσθαι. 'Έχαρίσατο' οὖν 'αὐτῷ,' ἀντὶ τοῦ 'ἡμιν δι' αὐτὸν' καὶ 'ὑπερύψωσεν,' ἀντὶ τοῦ ' ήμας εν αὐτῷ.' Καὶ αὐτὸς δε ὁ Λόγος, ἡμῶν ὑψουμένων, καὶ λαμβανόντων, καὶ βοηθουμένων, ὡς αὐτὸς ὑψούμενος, καὶ λαμβάνων, καὶ βοηθούμενος, εὐχαριστεῖ τῷ Πατρὶ, τὰ ἡμέτερα εἰς ἑαυτὸν αναφέρων, καὶ λέγων, ' πάντα ὅσα δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς.'

8. Οι περί Εὐσέβιον οι 'Αρειομανίται, ἀρχὴν τοῦ είναι τῷ Υίῷ διδόντες, προσποιούνται μὴ βούλεσθαι ἀρχὴν αὐτὸν ἔχειν βασιλείας έστι δε γελοίον ό γαρ άρχην τοῦ είναι διδούς Cp. de Syn. τῶ Υἱῷ, πρόδηλον ὅτι καὶ τοῦ βασιλεύειν ἀρχὴν δίδωσιν αὐτῷ٠ ώστε δμολογούντες δ άρνούνται, τυφλώττουσι. Καὶ πάλιν οί λέγοντες μόνον ὄνομα είναι 'Υίου,' ανούσιον δε και ανυπόστατον C. 2. είναι τὸν Υίὸν τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τὸν Λόγον τοῦ Πατρὸς, προσποιούνται άγανακτείν κατά των λεγόντων, ' ήν ποτε ότε οὐκ ην' έστι δὲ καὶ τοῦτο γελοῖον' οἱ γὰρ ὅλως τὸ εἶναι αὐτῷ μὴ διδόντες, ἀγανακτοῦσι κατὰ τῶν κάν χρόνω διδόντων. Καὶ οὖτοι οὖν ὅπερ ἀρνοῦνται, διὰ τοῦ ἐπιτιμậν τοῖς ἄλλοις, ὁμολογοῦσι. Πάλιν τε οἱ περὶ Εὐσέβιον, Υἱὸν ὁμολογοῦντες, ἀρνοῦνται αὐτὸν είναι φύσει Λόγον, καὶ κατ' ἐπίνοιαν ' Λόγον' λέγεσθαι τὸν Υίὸν βούλονται οἱ δὲ ἔτεροι, Λόγον ὁμολογοῦντες, άρνοῦνται αὐτὸν είναι Υίὸν, καὶ κατ' ἐπίνοιαν 'Υίὸν' λέγεσθαι τὸν Λόγον βούλονται, έξ ίσου κενοβατοθντες. To c. 11.

Cp. c. 5.

9. 'Έγω και ὁ Πατηρ έν ἐσμεν.' Τὰ δύο εν είναί φατε, η τὸ εν διώνυμον, η πάλιν τὸ εν είς δύο διηρησθαι. Εί μεν ουν τὸ ἐν εἰς δύο διήρηται, ἀνάγκη σῶμα εἶναι τὸ διαιρεθὲν, καὶ μηδέτερον τέλειον, μέρος γαρ έκάτερον και οὐχ ὅλον εἰ δὲ τὸ εν διώνυμον, Σαβελλίου τὸ ἐπιτήδευμα, τὸν αὐτὸν Υίὸν καὶ Πατέρα λέγουτος, καὶ ἐκάτερου ἀναιροῦντος, ὅτε μὲν 'Υίὸς,' τὸν Πατέρα, ὅτε δὲ 'Πατὴρ,' τὸν Υίόν. Εἰ δὲ τὰ δύο ἐν, ἀνάγκη δύο μεν είναι, εν δε κατά την θεότητα, και κατά το δμοούσιον είναι τὸν Υίὸν τῷ Πατρὶ, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς είναι τὸν Λόγον ωστε δύο μεν είναι, ότι Πατήρ εστι καὶ Υίὸς, δ εστι Λόγος, εν δε, ότι είς Θεός. Εί γαρ μη ούτως έστιν, έδει είπειν, ΄ έγω είμι ὁ Πατήρ,' ἡ, ΄ έγω καὶ ὁ Πατήρ είμι.' Νῦν δὲ ἐν τω 'έγω,' του Υίου σημαίνει' έν δε τω 'καὶ ὁ Πατηρ,' του γεννήσαντα έν δε τῷ 'εν,' τὴν μίαν θεότητα καὶ τὸ όμοούσιον αὐτοῦ. Οὐ γὰρ καθ' Ελληνας ὁ αὐτὸς σοφὸς καὶ σοφία ἐστὶν, η δ αὐτὸς Πατηρ καὶ Λόγος ἐστίν ἀπρεπὲς γὰρ αὐτὸν ἔαυτοῦ πατέρα είναι ή δε θεία διδασκαλία οίδε Πατέρα και Υίον, και σοφον καὶ σοφίαν, καὶ Θεον καὶ Λόγον καθόλου μέντοι φυλάττει αδιαίρετου, καὶ αδιάσπαστου, καὶ αμέριστου κατά πάντα.

Cp. i. 9.

C. 2.

C. 2.

iii. 6, 16.

10. 'Εὰν δὲ, ὅτι δύο ἐστὶν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υίὸς, ἀκούων τις διαβάλλοι, ὡς 'δύο θεῶν' καταγγελλομένων (τοιαῦτα γάρ τινες ἐαυτοῖς ἀναπλάττονται, καὶ εὐθέως γελῶσιν, ὅτι 'δύο θεοὺς λέγετε') λεκτέον πρὸς τοὺς τοιούτους Εἰ ὁ Πατέρα καὶ Υἱὸν γινώσκων δύο θεοὺς λέγει, ὥρα καὶ τὸν λέγοντα 'ἔνα,' ἀναιρεῖν τὸν Υἱὸν, καὶ Σαβελλίζειν. Εἰ γὰρ ὁ λέγων 'δύο' 'Ελληνίζει, οὐκοῦν ὁ λέγων 'ἐν' Σαβελλίζει. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι μὴ γένοιτο, ἀλλ' ὥσπερ ὁ λέγων 'Πατέρα καὶ Υἱὸν δύο' ἔνα Θεὸν λέγει, οὕτως ὁ λέγων 'ἔνα Θεὸν' δύο φρονείτω Πατέρα καὶ Υἱὸν, ἐν Cp. Quicun-ὄντας τῆ θεότητι, καὶ τῷ ἐξ αὐτοῦ ἀμέριστον καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀχώριστον εἶναι τὸν Λόγον ἀπὸ τοῦ Πατρός. ἔστω δὲ παρά-δειγμα ἀνθρώπινον, τὸ πῦρ καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀπαύγασμα, δύο μὲν τῷ εἶναι καὶ ὁρᾶσθαι, ἐν δὲ τῷ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀδιαίρετον εἶναι τὸ ἀπαύγασμα αὐτοῦ.

 Εἰς τὴν αὐτὴν μὲν ἄνοιαν τοῖς ᾿Αρειανοῖς πίπτουσι c. 8. κἀκείνοι γάρ φασι δι' ήμᾶς αὐτὸν ἐκτίσθαι, ΐνα ήμᾶς κτίση, Cp. ii. 24, 30. **ὥσπε**ρ τοῦ Θεοῦ περιμένοντος τὴν ἡμετέραν κτίσιν, ΐνα ἣ 'προβάληται' κατ' ἐκείνους, ἡ 'κτίση' κατὰ τούτους. 'Αρειανοί μεν οὖν πλέον ἡμιν ἢ τῷ Υἰῷ χαρίζοντι οὐ γὰρ ἡμεις δί έκείνου, φασίν, άλλ' έκείνος δι' ήμας γέγονεν είγε δια τοῦτο ἐκτίσθη καὶ ὑπέστη, ἵνα ἡμᾶς δι' αὐτοῦ κτίση ὁ Θεός. Οὖτοι δε, εξ ίσου η και μειζόνως ασεβούντες, έλαττον τῷ Θεῷ η ἡμίν διδόασιν. Ἡμεῖς γὰρ πολλάκις καὶ σιωπῶντες μὲν, ἐνθυμούμενοι δε, ενεργούμεν, ώστε τὰ εκ τῆς ενθυμήσεως καὶ είδωλοποιείσθαι τον δε Θεον σιωπώντα μεν ανενέργητον, λαλούντα δε lσχύειν αὐτὸν βούλονται· είγε σιωπών μεν οὐκ ἠδύνατο ποιείν, λαλων δε κτίζειν ήρξατο. 'Ερέσθαι γάρ αὐτοὺς δίκαιον, εἰ δ Λόγος, εν τῷ Θεῷ ὢν, τέλειος ἢν, ὥστε καὶ ποιεῖν δύνασθαι. Εὶ μὲν οῦν ἀτελὴς ἦν, ἐν Θεῷ ὢν, γεννηθεὶς δὲ τέλειος γέγονεν, ήμεις αίτιοι της τελειότητος αὐτοῦ, είγε δι' ήμας γεγέννηται δι' iii. 51. ήμας γαρ και τὸ δύνασθαι ποιείν προσείληφεν. Εί δὲ τέλειος ην εν Θεφ, ώστε καὶ ποιείν δύνασθαι, περιττη ή γέννησις αὐτοῦ· έδύνατο γάρ, καὶ ἐν Πατρὶ ὢν, δημιουργεῖν ωστε ἡ οὐ γεγένυηται, η γεγένυηται οὐ δι' ήμας, αλλ' ὅτι ἀεὶ ἐκ τοῦ Πατρός έστιν. Ἡ γὰρ γέννησις αὐτοῦ οὐ τὴν ἡμῶν κτίσιν δείκνυσιν, άλλὰ τὸ 'ἐκ Θεοῦ' εἶναι· ἦν γὰρ καὶ πρὸ τῆς κτίσεως ἡμῶν. Nic. Cr.

12. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τολμῶντες φανήσονται. Εί γὰρ σιωπών οὐκ ἠδύνατο ποιείν, ἀνάγκη προσειληφέναι αὐτὸν δύναμιν γεννήσαντα, δ έστι, λαλήσαντα. Καὶ πόθεν προσείληφε; καὶ διὰ τί; Εἰ δὲ ἠδύνατο, ἔχων ἐν ἑαντῷ τὸν Λόγον, ποιείν, περιττώς γεννά, δυνάμενος καὶ σιωπών ποιείν. Έπειτα, εί πρό τοῦ γεννηθηναι εν τῷ Θεῷ ήν ὁ Λόγος, ἄρα γεννηθείς έκτος και έξω τοῦ Θεοῦ έστιν. Εί δὲ τοῦτο, πῶς νῦν John xiv. 10. λέγει, ' έγω έν τω Πατρί, και ὁ Πατηρ έν έμοί;' Εί δε νθν έν τῷ Πατρί ἐστιν, ἄρα ἀεὶ ἢν ἐν τῷ Πατρὶ, ὥσπερ καὶ νῦν ἐστι, καὶ περιττὸν τὸ λέγειν, 'Δι' ἡμᾶς γεγέννηται, καὶ μεθ' ἡμᾶς ανατρέχει, Ίνα ἢ ώσπερ ἢυ. Οὐ γὰρ ἢυ ὅπερ οὐκ ἔστι νῦν, οὐδέ ἐστιν ὅπερ οὐκ ἢν ἀλλ' ἔστιν ὥσπερ ἢν ἀεὶ, καὶ ὡσαύτως καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ἔχων ἐπεὶ ἀτελης καὶ τρεπτὸς φανήσεται. Εί γὰρ, ὅπερ ἦν, τοῦτ' ἔσται μετὰ ταῦτα, ὡς νῦν οὐκ ὢν, δῆλον ότι οὐκ ἔστι νῦν ὅπερ ἢν καὶ ἔσται. Λέγω δέ εἰ ἐν Θεῷ ἢν πρότερου, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν έσται, δηλον ὅτι οὐκ ἔστι νῦν ἐν τῷ Θεῷ ὁ Λόγος. ᾿Αλλ᾽ ἐλέγχει τούτους ὁ Κύριος, λέγων, ' έγω έν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ έν ἐμοί·' οὕτω γάρ ἐστι νῦν, ωσπερ ην αεί. Εί δε ούτω νθν έστιν, ωσπερ ην αεί, δηλον ότι οὐ ποτὲ μὲν ἐγεννᾶτο, ποτὲ δὲ οὖ οὐδὲ ποτὲ μὲν ἐν Θεῷ ἡσυχία Cp. i. 14, 21, ην, ποτε δε ελάλει άλλ' έστιν ἀεὶ Πατηρ, καὶ Υίὸς ὁ τούτου Λόγος, οὐκ ὀυόματι μόνου 'Λόγος,' οὐδὲ κατ' ἐπίνοιαν 'Υίὸς' ὁ Λόγος, ἀλλ' ὑπάρχων ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ, οὐ δι' ἡμᾶς γεννηθείς, ήμεις γαρ δι' έκεινου γεγόναμεν. 'Επεί εί δι' ήμας έγεννήθη, καὶ ἐν τῷ γεγεννῆσθαι αὐτὸν ἐκτίσθημεν, καὶ τῆ γεννήσει αὐτοῦ συνέστηκεν ἡ κτίσις, ἀνατρέχει δὲ ἵνα ἢ ὅπερ πρότερον ην, πρώτον μεν έσται πάλιν μη γεννώμενος δ γεννηθείς. γαρ ή πρόοδος αὐτοῦ γέννησίς ἐστιν, ἡ ἀναδρομὴ πάλιν παῦλα της γεννήσεως γενομένου γαρ αυτού εν τώ Θεώ, σιωπήσει πάλιν δ Θεός. Εὶ δὲ σιωπήσει, ἔσται ὅπερ ἦν, σιωπῶντος αὐτοῦ, ἡσυχία, καὶ οὐ κτίσις παύσεται ἄρα ἡ κτίσις. "Ωσπερ

> γαρ προελθόντος τοῦ Λόγου, γέγονεν ή κτίσις, καὶ ὑπῆρξεν, ούτω παλινδρομούντος του Λόγου, ούχ υπάρξει ή κτίσις. Τίς

> οὖν χρεία τοῦ γενέσθαι, εἰ παύσεται; ἢ τί καὶ ἐλάλει ὁ Θεὸς, ίνα μετά ταθτα σιωπήση; τί δὲ προεβάλλετο, δυ ἀνακαλεῖται; τί δὲ καὶ ἐγέννα, οὖ τὴν γέννησιν παύσειν ἤθελε; Τί δὲ πάλιν

Cp. c. q.

Cp. Euseb. c. Marc. ii, 2. 40.

C. 14, 25.

έσται, ἄδηλου, η γαρ σιωπήσει αεί, η πάλιυ γενυήσει, καί έτέραν κτίσιν ἐπινοήσει οὐ γὰρ τὴν αὐτὴν ποιήσει (ἡ γὰρ αν διέμεινεν ή γενομένη) αλλ' έτέραν ακολούθως δε και ταύτην παύσει, καὶ ἐτέραν ἐπινοήσει, καὶ τοῦτο εἰς ἄπειρον.

13. Τοῦτο δὲ ἴσως ἀπὸ τῶν Στωϊκῶν ὑπέλαβε, διαβεβαιου- ii. 11. μένων 'συστέλλεσθαι' καὶ πάλιν 'ἐκτείνεσθαι' τὸν Θεὸν μετὰ τῆς De Syn. 27. κτίσεως, καὶ ἀπείρως παύεσθαι. Τὸ γὰρ πλατυνόμενον ἀπὸ Euseb. Eccl. στενότητος πλατύνεται, καὶ τὸ ἐκτεινόμενον συνεσταλμένον jii. 6. 2; ἐκτείνεται καὶ αὐτὸ μὲν ἔστι, πλέον δὲ οὐδὲν ἢ πάθος ὑπομένει. 72. 10. Εὶ τοίνυν ἡ μονὰς, πλατυνθεῖσα, γέγονε τριὰς, ἡ δὲ μονάς έστιν δ Πατήρ, τριας δε Πατήρ, Υίδς, άγιον Πνεθμα, πρώτον μεν πλατυνθείσα ή μονας, πάθος ύπέμεινε, και γέγονεν ὅπερ οὐκ Cp. i. 17. ην επλατύνθη γαρ, οὐκ οὖσα πλατεῖα έπειτα εἰ αὐτὴ ἡ μονὰς έπλατύνθη είς τριάδα, τριάς δέ έστι Πατήρ και Υίος και άγιον Πυεθμα, δ αὐτὸς ἄρα Πατὴρ γέγουε καὶ Υίὸς καὶ Πυεθμα κατὰ Σαβέλλιον έκτὸς εί μὴ ἡ λεγομένη παρ' αὐτῷ μονὰς ἄλλο τί с. 2. έστι παρὰ τὸν Πατέρα· οὐκ ἔτι οὖν ' πλατύνεσθαι' ἔδει λέγειν, ἀλλ' ή μουὰς τριῶν ποιητικὴ, ὥστε εἶναι μονάδα, εἶτα καὶ Cp. de Syn. Πατέρα, καὶ Υιὸν, καὶ Πνεῦμα. Εἰ γὰρ ἐπλατύνθη αὕτη, καὶ εξέτεινεν εαυτήν, αὐτή αν είη ὅπερ εξετάθη. Καὶ τριας μεν, πλατυνθείσα, οὐκ έτι μονάς έστι μονάς δε οὖσα, οὔπω ἢν τριάς. Καὶ ὁ Πατὴρ ἄρα ὢν οὔπω ἦν Υὶὸς καὶ Πνεῦμα γενόμενος δὲ ταῦτα, οὐκ ἔτι Πατὴρ μόνον ἐστί. Ταῦτα δὲ καταψευδόμενος ἄν τις εἴποι, τοῦ Θεοῦ σῶμα καὶ παθητὸν αὐτὸν εἰσάγων τί γάρ ἐστι πλατύνεσθαι ἡ πάθος τοῦ πλατυνομένου; ἡ τί ἐστι Cp. i. 16. τὸ πλατυνόμενου, ἢ τὸ πρότερου μὴ τοιοῦτου, ἀλλὰ στενὸυ τυγχάνου; ταὐτὸν γάρ ἐστι, χρόνω μόνου διαφέρου ξαυτοῦ.

 Τοῦτο καὶ ὁ θεῖος γινώσκει ἀπόστολος, πρὸς Κορινθίους ἐπιστέλλων, 'Μὴ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν' πλατύνθητε δὲ καὶ = Cor. vi. 12. ύμεις, Κορίνθιοι' τους γαρ αυτους από στενότητος είς πλατυσμον μεταβάλλειν συμβουλεύει. ΘΩσπερ δε εί επλατύνθησαν πάλιν Κορίνθιοι καὶ στενοχωρούμενοι, οὐκ ἄλλοι ἐτύγχανον, άλλα πάλιν ήσαν Κορίνθιοι, ούτως εί ὁ Πατηρ ἐπλατύνθη είς τριάδα, ή τριὰς πάλιν ἐστὶν ὁ Πατὴρ μόνος. Τὸ αὐτὸ δὲ πάλιν φησίν, 'ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτυνται' καὶ ὁ Νῶε λέγει, Ι. . . . 'Πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ·' ἡ αὐτὴ γὰρ καρδία καὶ ὁ αὐτὸς Gen. ix.

[Corr. εἰ δὲ αὐτῆ].

Cp. i. 19.

'Ιάφεθ εστίν εν τῷ πλατυσμῷ. Εἰ μεν οὖν ἡ μονὰς επλάτυνεν, ἄλλοις αν ἐπλάτυνεν εί δὲ αὐτὴ ἐπλάτυνεν, αὐτὴ αν είη, ὅπερ ἐπλατύνθη τί δέ ἐστιν ἡ ὁ Υίὸς καὶ Πνεθμα άγιον; 'Ερέσθαι δὲ αὐτὸν τοιαῦτα λέγοντα, καλόν' Τίς ή ἐνέργεια τοῦ τοιούτου πλατυσμοῦ; ἡ, ὡς ἐπ' αὐτῆς ἀληθείας, διὰ τί όλως ἐπλατύνθη; τὸ γὰρ μὴ μένον τὸ αὐτὸ, ἀλλ' ὕστερον πλατυνόμενον, έχειν ανάγκη δεί την αιτίαν, δι' ην και έπλατύνθη. Εί μεν οὖν ἵνα Λόγος καὶ Πνεῦμα συνή αὐτῷ, περιττὸν τὸ λένειν, 'μονὰς,' εἶτα, 'ἐπλατύνθη' οὐ γὰρ ὕστερον Λόγος καὶ Πνεθμα, ἀλλ' ἀεὶ, ἵνα μὴ ἄλογος ὁ Θεὸς κατὰ τοὺς 'Αρειανούς. "Ωστε, εὶ ἀεὶ ἦν Λόγος καὶ Πνεῦμα, ἀεὶ πλατεῖα, καὶ οὐ πρώτον μονάς. Εὶ δὲ ὕστερον ἐπλατύνθη, ὕστερον καὶ Λόγος. Εί δὲ διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐπλατύνθη, καὶ γέγονε τότε τριὰς, άρα πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως οὔπω ἦν τριάς. Φανήσεται δὲ δ Πατήρ καὶ 'γεγονως σαρξ,' είγε αὐτὸς, μονας ων, ἐν τῷ ἀνθρώπω έπλατύνθη καὶ τάχα λοιπὸν μονὰς ἔσται, καὶ σὰρξ, καὶ, τὸ τρίτου. Πυεθμα, είνε αὐτὸς ἐπλατύνθη ἔσται δὲ καὶ ὀυόματι μόνον τριάς. Εί δὲ διὰ τὸ κτίσαι ἐπλατύνθη, ἄτοπον δυνατὸν γὰρ ἦν, καὶ μονάδα μένουσαν αὐτὴν, πάντα ποιείν οὐ γὰρ ενδεής ην πλατυσμού ή μονας, οὐδε ασθενής ην προ του πλατυνθηναι. "Ατοπον γάρ και ἀσεβες τοῦτό γε έπι Θεοῦ νοείν καὶ λέγειν. 'Ακολουθήσει δὲ καὶ ἄλλο ἄτοπον, εὶ γὰρ διὰ την κτίσιν ἐπλατύνθη, έως δὲ μονάς ην, οὐκ ην ή κτίσις, πάλιν δὲ ἔσται μετὰ τὴν συντέλειαν μονὰς ἀπὸ πλατυσμοῦ, ἀναιρεθήσεται καὶ ἡ κτίσις. ΤΩσπερ γὰρ διὰ τὸ κτίσαι ἐπλατύνθη, οὕτως παυομένου τοῦ πλατυσμοῦ παύσεται καὶ ἡ κτίσις.

C. 12.

15. Τοιαθτα μεν οθν ἄτοπα έκ τοθ 'πλατύνεσθαι' λέγειν είς τριάδα τὴν μονάδα ἀπαντήσει. 'Επειδὴ δε οἱ τοθτο λέγοντες τολμωσι διαιρεῖν Λόγον καὶ Υίὸν, καὶ λέγειν ἄλλον μεν είναι τὸν Λόγον, ετερον δε τὸν Υίὸν, καὶ πρότερον μεν είναι τὸν Λόγον, είτα τὸν Υίόν' φέρε, καὶ περὶ τούτων ἴδωμεν. *Εστι

(1.) δὲ τούτων διάφορος ἡ τόλμα. Οἱ μὲν γὰρ τὸν ἄνθρωπον, δν (2.) ἀνέλαβεν ὁ Σωτὴρ, αὐτὸν εἶναι τὸν Υἱὸν λέγουσιν οἱ δὲ τὸ

συναμφότερου, τόν τε ἄνθρωπον καὶ τὸν Λόγου, Υίὸν τότε γεγε-

(3.) νησθαι, ότε συνήφθησαν άλλοι δέ είσιν οι λέγοντες, αὐτὸν τὸν Λόγον τότε Υιὸν γεγενησθαι, ότε ἐνηνθρώπησεν ' Άπὸ γὰρ

Λόγου, 'φασὶ, 'γέγονεν Υίὸς, οὐκ ὢν πρότερον Υίὸς, ἀλλὰ Λόγος Cp. Macrostich, de Syn. μόνον.' Στωϊκὰ μὲν οὖν ἀμφότερα, τό τε πλατύνεσθαι λέγειν 26. s. 5. τὸν Θεὸν, καὶ ἀρνείσθαι τὸν Υίόν. Κατὰ περιττὸν δὲ ἀνόητον, ότι, ονομάζουτες 'Λόγου,' άρνοθυται αὐτὸν Υίὸν είναι. Εί μέν γαρ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ ὁ Λόγος, εἰκότως αν αὐτὸν ἀρνοῖντο είναι Υίόν εί δε έκ του Θεου έστι διά τί μη συνορώσιν ότι τὸ έκ τινος ὑπάρχον 'νίος' ἐστιν ἐκείνου, ἐξ οὖ καὶ ἔστιν; Εἶτα εἰ i. 14. τοῦ Λόγου Πατήρ ἐστιν ὁ Θεὸς, διὰ τί μὴ καὶ ὁ Λόγος Υἱὸς αν είη του έαυτου Πατρός; 'πατηρ' γάρ τίς έστι καὶ λέγεται, ου έστιν ὁ υίός· καὶ 'υίός' τίς έστι καὶ λέγεται ἐκείνου, οῦ ἐστιν ὁ πατήρ. Εἰ τοίνυν τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἔστι Πατὴρ ὁ Θεὸς, οὐδὲ ὁ Λόγος Υίὸς αν είη εἰ δὲ Πατήρ ὁ Θεὸς, εἰκότως αν είη καὶ ὁ Λόγος Υίός. Εί δὲ ὕστερον μὲν Πατὴρ καὶ πρῶτον Θεὸς, 'Αρεια- i. 5. νων μεν το φρόνημα έπειτα, ἄτοπον μεταβάλλεσθαι τον Θεόν, σωματικου γάρ εί δε ώσπερ επί της κτίσεως ύστερου ποιητής, ίστέου, ότι των γινομένων ύστερόν έστιν ή μεταβολή, ούχὶ τοῦ Θεοῦ.

16. Εί μεν οὖν ποίημα καὶ ὁ Υίὸς, καλῶς αν ὕστερον Πατήρ καὶ ἐπ' αὐτοῦ· εἰ δὲ οὐ ποίημα ὁ Υίὸς, ἀεὶ ἄρα ὁ Πατὴρ, ἀεὶ καὶ ό Υίός. Εί δὲ ἀεὶ ὁ Υίὸς, αὐτὸς αν είη ὁ Λόγος. Εί γὰρ μὴ Υίὸς εἴη ὁ Λόγος, καὶ τοῦτό τις ἀποτολμῶν εἴποι, ἢ τὸν Λόγον 'Πατέρα' λέγει, ἢ τὸν Υἱὸν κρείττονα τοῦ Λόγου. Τοῦ γὰρ Υἱοῦ 'ἐν κόλποις ὄντος τοῦ Πατρὸς,' ἀνάγκη ἡ μὴ εἶναι πρὸ Υίοῦ τὸν John i. 18. Λόγον οὐδεν γάρ έστι πρό τοῦ όντος εν τῷ Πατρί ἡ εί ὁ Λόγος άλλος έστὶ παρὰ τὸν Υίὸν, ὁ Λόγος αν είη ὁ Πατηρ, ἐν ώ ἐστιν δ Υίός. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν δ Λόγος Πατὴρ, ἀλλὰ Λόγος, ἐκτὸς ἂν εἴη ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς, ὄντος τοῦ Υίοῦ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρός. Οὐ γὰρ ἀμφότερα, ὅ τε Λόγος καὶ ὁ Υίὸς, ἐν τοῖς κόλποις, άλλ' ένα είναι δεί, καὶ τοῦτον τὸν Υίὸν, ὅς ἐστι μονογενής. Καὶ πάλιν, εἰ ἄλλος ἐστὶν ὁ Λόγος, καὶ ἄλλος ὁ Υίὸς, κρείττων εύρεθήσεται ὁ Υίὸς τοῦ Λόγου 'οὐδεὶς γὰρ γινώσκει Matt. xi. 27. Λόγος, η εἰ οιδε, ψεῦδος τὸ 'οὐδεὶς γινώσκει.' Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ έπὶ τοῦ 'ὁ ἐωρακὼς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν Πατέρα,' καὶ, 'ἐγὼ καὶ John xiv. 9; δ Πατηρ εν εσμεν. Υίου γάρ είσι φωναί, και ου Λόγου κατ, x.30. αὐτούς δήλον δε ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων. Κατὰ γὰρ τὸν Ἰωάννην, λέγοντος τοῦ Κυρίου, ' Έγω καὶ ὁ Πατηρ ἔν ἐσμεν, ἐβάστασαν Ι. κ. 30-38. λίθους οἱ Ἰουδαῖοι, ἴνα λιθάσωσιν αὐτόν. 'Απεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Πολλὰ ἔργα καλὰ ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ Πατρός· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον ἐμὲ λιθάζετε; 'Απεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαντὸν Θεόν· 'Απεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Οὐκ ἔστι γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῷ ὑμῶν, ὅτι "ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε;" εἰ ἐκείνους εἶπε θεοὺς, πρὸς οὖς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφὴ, ὂν ὁ Πατὴρ ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε, ὅτι 'βλασφημεῖς," ὅτι εἶπον, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμι; εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς, μὴ πιστεύστε μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κὰν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε, ἴνα γνῶτε καὶ γινώσκητε ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ Πατὴρ, κὰγὼ ἐν τῷ Πατρί.' Καίτοι, ὅσον ἐκ τοῦ προφανοῦς δεῖ νοεῖν, οὖθ' ὅτι 'Θεός εἰμι,' οὐδ' ὅτι 'Υἱὸς Θεοῦ εἰμι,' εἶπεν, ἀλλ', 'ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν.'

17. Οι μεν οθν 'Ιουδαίοι εν τῷ ἀκοθσαι ' εν' ενόμιζον κατὰ Σαβέλλιον αὐτὸν εἰρηκέναι εἶναι τὸν Πατέρα ὁ δέ γε Σωτὴρ ήμων συλλογίζεται μεν αυτών την άμαρτίαν, ότι ελ και Θεον είπου, έδει ύμας είδεναι το γεγραμμένου, Έγω είπα, θεοί έστε" είτα τὸ ' ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἔν ἐσμεν' σαφηνίζων, ἐν τῷ Υἱῷ την προς του Πατέρα ενότητα αποδέδωκε λέγων, ' ὅτι εἶπου, Υίός είμι τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ τῆ λέξει οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν τοῦ 'ἔν ἐσμεν' ἀποδέδωκε τῷ Υἱῷ. Οὐδὲν γὰρ ἐν πρὸς τὸν Πατέρα, εί μὴ τὸ ἐξ αὐτοῦ. Τί δ' αν είη τὸ ἐξ αὐτοῦ ἢ ὁ Υίός; Έπιφέρει γοῦν, 'ἵνα γινώσκητε ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ εν εμοί. Τὸ γὰρ 'εν' επεξηγούμενος, οὐκ εν τῷ αὐτὸ είναι ἐκείνο πρὸς δ ἕν ἐστιν είπεν, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτὸν ἐν τῷ Πατρί, καὶ τὸν Πατέρα ἐν τῷ Υἱῷ, τὴν συνάφειαν καὶ τὸ ἀχώριστον. Καὶ γὰρ καὶ Σαβέλλιον ἐν τούτω ἀνατρέπει, ἐν τώ είπειν ούχ, 'δ Πατήρ είμι,' άλλὰ, 'δ Υίὸς τοῦ Θεοῦ' καὶ "Αρειον έν τῷ εἰπεῖν, ' ἔν ἐσμεν.' Εὶ τοίνυν ὁ Υίὸς ἄλλο, καὶ δ Λόγος ἄλλο, οὐχ δ Λόγος έν ἐστι πρὸς τὸν Πατέρα, ἀλλ' δ Υίός οὐδὲ ὁ τὸν Λόγον 'ἐωρακως ἑώρακε τὸν Πατέρα,' ἀλλ' ὁ του Υίου. Τούτων δε δεικυυμένων, ή μείζων ο Υίος του Λόγου, η πλείον οὐδὲν ὁ Λόγος τοῦ Υίοῦ ἔχει. Τί γὰρ μείζον ἡ τελειότερον τοῦ 'ἐν,' καὶ τοῦ 'ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν

Cp. iii. 4.

έμοὶ, καὶ τοῦ ὁ ἐωρακως ἐμὲ, ἐώρακε τὸν Πατέρα; Καὶ γὰρ John xiv. 9, καὶ αὖται αἱ φωναὶ τοῦ Υἱοῦ εἰσι. Φησὶ γοῦν ὁ αὐτὸς Ἰωάννης, 'Ο ξωρακως έμε, ξώρακε του πέμψαντά με' καὶ, 'δ εμε δεχό- Ib. xii. 45. μενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με 'καὶ, ' Έγὼ φῶς εἰς τὸν Matt. x. 40. κόσμον ἐλήλυθα, ἴνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῆ σκοτία μὴ 48. μείνη καὶ, ' Ἐάν τίς μου ἀκούση τῶν λόγων, καὶ μὴ φυλάξη, έγω οὐ κρίνω αὐτόν οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ίνα σώσω τὸν κόσμον. Ο λόγος δὲ δν ἀκούει, ἐκείνος κρινεί αὐτὸν ἐν τῆ ἐσχάτη ἡμέρα. ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι.' Ib. xiv. 12. Τὸ κήρυγμα δέ φησι κρίνειν τὸν μὴ φυλάξαντα τὴν ἐντολήν. · Εὶ γάρ, ' φησι, ' μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ Ib. xv. 22. είχου νῦν δὲ πρόφασιν οὐχ έξουσι, φησὶ, ἀκηκοότες μοῦ τῶν ρημάτων, δι' ων σωτηρίαν καρπίζονται οἱ φυλάσσοντες.'

18. Ίσως μεν οθν αν είποιεν αναιδώς, μη Υίοθ, άλλα Λόγου είναι την φωνην ταύτην. 'Αλλ' έν τοις ανωτέρω λεχθεισι δηλον εγένετο ὅτι Υἰός ἐστιν ὁ λέγων. ΄Ο γὰρ λέγων ἐνταῦθα, 'οὐκ ήλθον κρίναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι, δείκνυται οὐκ ἄλλος είναι η ὁ μονογενης Υίὸς τοῦ Θεοῦ. Φησὶ γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δ αὐτὸς Ἰωάννης, 'Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν δ Θεὸς τὸν κόσμον, Ib. iii. 16-19. ώστε τὸν Υίὸν αὐτοῦ τὸν μονογενη ἔδωκεν, Ίνα πᾶς ὁ πιστεύων έπ' αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υίὸν εἰς τὸν κόσμον, Ίνα κρίνη τὸν κόσμον, άλλ' ίνα σωθή ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. Ο πιστεύων είς αὐτὸν οὐ κρίνεται ό δε μη πιστεύων ήδη κέκριται, ότι μη πεπίστευκεν είς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υίοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μαλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς ἡν γὰρ αὐτῶν πονηρὰ τὰ ξργα.' Εὶ ὁ λέγων, 'οὐ γὰρ ἦλθον, Ίνα κρίνω τὸν κόσμον, αλλ' ΐνα σώσω αὐτὸν,' αὐτός ἐστιν ὁ λέγων, ' ὁ θεωρῶν ἐμὲ, Ib. xii. 45. θεωρεί τὸν πέμψαντά με ' ὁ δὲ ἐλθών σῶσαι τὸν κόσμον, καὶ μη κρίναι αὐτὸν, ὁ μονογενής έστιν Υίὸς τοῦ Θεοῦ δηλον ὅτι ὁ αὐτὸς Υίός ἐστιν ὁ λέγων, 'ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με.' Καὶ γὰρ ὁ λέγων, 'ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ,' καὶ, · εάν τίς μου ἀκούση των βημάτων, εγω οὐ κρίνω αὐτον, αὐτός έστιν δ Υίδς, περί οὖ ταῦτά φησιν, 'δ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται δ δε μη πιστεύων ήδη κέκριται, ότι μη πεπίστευκεν είς

Cp. John iii. τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υίοῦ τοῦ Θεοῦ.' Καὶ πάλιν, 'καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ κρίσις τοῦ μὴ πιστεύοντος εἰς τὸν Υίὸν, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον,' καὶ οὐκ ἐπίστευσαν αὐτῷ, δηλονότι

1b. i. 9. τῷ Υἱῷ・ αὐτὸς γὰρ ἄν εἴη ' τὸ φῶς τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον τὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμου' καὶ ὅσον χρόνον ἐπὶ γῆς ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, φῶς εἰς τὸν κόσμον ἦν, ὡς ἔφη

Ib. xii. 36, 46. αὐτός 'ἔως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε ἐγὼ γὰρ φῶς,' φησὶν, 'εἰς τὸν κόσμον ἐλή-

τοῦ εὐαγγελίου περὶ τοῦ βαπτιστοῦ λέγων Ἰωάννου ὁ εὐαγγε-8. λιστής φησιν, 'οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φως, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήση περὶ

τοῦ φωτός.' Ἡν γὰρ, ὡς προέφημεν, 'τὸ φῶς' αὐτὸς ὁ Χριστὸς 'τὸ ἀληθινὸν, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον τὸν ἐρχόμενον εἰς

τὸν κόσμον. Εἰ γὰρ ' ἐν τῷ κόσμῷ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο,' ἀνάγκη οὖν αὐτὸν εἶναι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, περὶ οὖ καὶ πάντα δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι ἔφησεν. Ή γὰρ δύο κόσμους ἀναγκασθήσονται λέγειν, ἵν' ὁ μὲν δι' Υίοῦ, ὁ δὲ διὰ τοῦ Λόγου

19. Καὶ τούτου τοίνυν δειχθέντος, δῆλον ὅτι Υἰός ἐστιν ὁ Λόγος. Εἰ δὲ ὁ Υἰός ἐστι τὸ φῶς τὸ εἰς τὸν κόσμον ἐληλυθὸς, ἀναντιβρήτως διὰ τοῦ Υἱοῦ ὁ κόσμος ἐγένετο. Ἐν γὰρ τῆ ἀρχῆ

είη γεγονώς η, εί είς έστιν ό κόσμος καὶ μία η κτίσις, ἀκόλουθον καὶ ένα καὶ τὸν αὐτὸν Υίὸν καὶ Λόγον πρὸ πάσης κτίσεως δι' αὐτοῦ γὰρ γέγονεν. Οὐκοῦν εί ὡς διὰ τοῦ Λόγου, οὕτω καὶ

διὰ Υίοῦ τὰ πάντα γέγονεν, οὐδὲν ἐναντίον φανήσεται, ἀλλὰ καὶ ταὐτὸν εἴη αν εἰπεῖν, ὡς 'ἐν ἀρχῷ ἦν ὁ Λόγος,' ἐν ἀρχῷ ἦν ὁ Υίός. Εἰ δὲ, ὅτι μὴ εἶπεν ὁ Ἰωάννης, 'ἐν ἀρχῷ ἦν ὁ Υίὸς,'

οὐχ ἁρμόζειν φήσουσι τῷ Υἱῷ τὰ τοῦ Λόγου, ὥρα καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ μὴ ἁρμόζειν τῷ Λόγω. Τοῦ δὲ Υἱοῦ ἐδείχθη τὸ ' ἐγὼ καὶ

1b. i. 18. ο Πατηρ εν εσμεν, και τὸ, 'ὁ ὢν εν τοις κόλποις τοῦ Πατρὸς,'

π. ὑπάρχειν αὐτόν καὶ τὸ, 'ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με'
 κοινὸν μέντοι πρός τε τὸν Λόγον καὶ τὸν Υίὸν τὸ τὸν κόσμον δι'
 αὐτοῦ γεγενῆσθαι ὡς ἐκ τούτου δείκνυσθαι πρὸ τοῦ κόσμου εἷναι

τον Υίον. 'Ανάγκη γαρ τον δημιουργον προ των γιγνομένων είναι.
Και το προς Φίλιππον δε λεγόμενον οὐ τοῦ Λόγου κατ' αὐτοὺς

Ib. xiv. 9-13. $\partial v \in \eta$, $\partial \lambda \partial \alpha$ του Υίου. Εἶπε γάρ, φησὶν, ὁ Ἰησους 'Τοσουτον

. χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; ὁ ἑωρα-

Ib. i. 8.

Ib. 9.

Ib. x. 30.

[Al. om. ὑπ. aὑτ.]

κως έμὲ, ἐώρακε τὸν Πατέρα καὶ πῶς σὰ λέγεις, Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα; οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι; τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ ὁ δὲ Πατὴρ, ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα. Πιστεύετέ μοι, ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ, εἰ δὲ μὴ, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετέ μοι. ᾿Αμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει, ὅτι ἔγω πρὸς τὸν Πατέρα πορεύομαι. Καὶ ὅ τι ἃν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀὐοματί μου, τοῦτο ποιήσω, ἵνα δοξασθῆ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ. ᾿Οὐκοῦν εἰ ὁ Πατὴρ δοξάζεται ἐν τῷ Υἱῷ, ὁ Υἱὸς ἄν εἴη ὁ λέγων, ' ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί.' αὐτὸς καὶ τὸ, 'ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς, ἑώρακε τὸν Πατέρα.' Αὐτὸς γὰρ ὁ ταῦτα λέγων Υἱὸν ἑαυτὸν δείκνυσιν

ἐπάγων, ' ΐνα δοξασθῆ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ.'

20. Εὶ μὲν οὖν τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐφόρεσεν ὁ Λόγος, αὐτὸν (1.) είναι λέγουσι τὸν Υίὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενή, καὶ μὴ τὸν Λόγον Υίὸν, ὁ ἄνθρωπος αν εἴη ἀκολούθως ὁ 'ἐν τῷ Πατρὶ,' ἐν ῷ καὶ ὁ Πατηρ 'ἐν αὐτῷ' καὶ ὁ ἄνθρωπος ἃν εἴη, ὁ 'ἐν' ὢν αὐτὸς καὶ ὁ Πατήρ, καὶ 'ὁ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς,' καὶ 'τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. 'Αναγκασθήσουται δὲ καὶ 'δι' αὐτοῦ' τοῦ ἀνθρώπου εἰπεῖν τὸν κόσμον γεγενῆσθαι, καὶ τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν ' ἐλθόντα μὴ κρίναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι' αὐτόν αὐτὸν δὲ είναι καὶ πρὶν 'Αβραὰμ γενέσθαι. ''Ιησοῦς' γὰρ, φησὶν, 'εἶπεν αὐτοῖς 'Αμὴν, John viii. 58. άμην λέγω ύμιν, πριν 'Αβραάμ γενέσθαι, έγώ είμι.' Και πως οὐκ ἄτοπον κατ' αὐτοὺς τὸν ἐκ σπέρματος 'Αβραὰμ μετὰ δύο καὶ Matt. i. 17. τεσσαράκουτα γενεὰς γενόμενον λέγειν, 'πρὶν' Αβραὰμ γενέσθαι,' ύπάρχειν; πως δε οὐκ ἄτοπον, εί ἡ σὰρξ, ἡν ἐφόρεσεν δ Λόγος, αθτη έστιν ό Υίὸς, λέγειν την έκ Μαρίας σάρκα ταύτην είναι, δι' ής δ κόσμος εγένετο; πως δε φήσουσι καὶ τὸ 'εν John i. 10. τῷ κόσμῳ ἦν; ' τὸ γὰρ πρὸ τῆς κατὰ σάρκα γενέσεως τοῦ Υίοῦ σημαίνων ὁ εὐαγγελιστης, ἐπήγαγε λέγων, ' ἐν τῷ κόσμῳ ἦν.' Πως δε εί μη ό Λόγος Υίός εστιν, άλλ' ό άνθρωπος Υίὸς, δύναται τὸν κόσμον σῶσαι, εἶς ὢν καὶ αὐτὸς τοῦ κόσμου; Εἰ δὲ αναισχυντοίεν έπὶ τούτοις, ποῦ ἔσται ὁ Λόγος, τοῦ ἀνθρώπου όντος έν τῷ Πατρί; πόστος δὲ ἔσται ὁ Λόγος πρὸς τὸν Πατέρα, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Πατρὸς 'ἐν' ὅντων ; Εἰ δὲ ὁ ἄνθρωπος

μονογενής έστι, πόστος έσται ο Λόγος; *Η γαρ δεύτερον

είναι αὐτὸν λέξειέ τις η εί ὑπερ τὸ μονογενές ἐστιν, αὐτὸς αν είη ὁ Πατήρ. "Ωσπερ γὰρ είς ἐστιν ὁ Πατήρ, οὕτως ἐν καὶ τὸ έξ αὐτοῦ μονογενές. Τί δὲ καὶ πλέον ὁ Λόγος ἔχει τοῦ ἀνθρώπου, εί γε οὐχ ὁ Λόγος Υίος ἐστι; Διὰ μὲν γὰρ Υίοῦ καὶ τοῦ Λόγου ὁ κόσμου γεγενήσθαι γέγραπται, καὶ κοινόν έστι τῷ τε Λόγφ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ δημιουργεῖν τὸν κόσμον τὸ δὲ ὁρậν τὸν Πατέρα οὐκ ἔτι ἐν τῷ Λόγῳ γέγραπται, ἀλλ' ἐν τῷ Υἱῷ· καὶ τὸ σώζειν τὸν κόσμον οὐκέτι διὰ τοῦ Λόγου ἐλέχθη, ἀλλὰ διὰ τοῦ μονογενούς Υίου. Είπε' γαρ, φησίν, 'δ Ίησους Τοσούτον χρόνον μεθ' ύμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; ὁ ἑωρακως έμε, εωρακε του Πατέρα.' Καὶ του Πατέρα δε ουχ ο Λόγος γέγραπται γινώσκειν, άλλ' ὁ Υίός όρậν δὲ τὸν Πατέρα οὐχ ὁ Λόγος εἴρηται, ἀλλ' 'ὁ μονογενης Υίὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρός.

Ib. iii. 36.

John xiv. 9.

Cp. ii. 41.

Cp. iii. 15; Tom. ad Antioch. 5; ad Serap. i. 12.

21. Τί δὲ πλέον εἰς σωτηρίαν ἡμῶν ὁ Λόγος συμβάλλεται μάλλον τοῦ Υίοῦ, εἴ γε κατ' αὐτοὺς ἄλλος ἐστὶν ὁ Υίὸς, καὶ άλλος ὁ Λόγος; πιστεύειν γὰρ ἡμας οὐκ εἰς τὸν Λόγον, ἀλλ' είς τὸν Υίὸν πρόσταξίς ἐστι φησί γὰρ ὁ Ἰωάννης, 'Ό πιστεύων είς τὸν Υίὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται ζωήν.' Καὶ τὸ ἄγιον δὲ βάπτισμα, ἐν ὧ πάσης πίστεως ήμων ή σύστασις δρμεί, οὐκ 'εἰς Λόγον,' ἀλλ' 'εἰς Πατέρα καὶ Υίὸν καὶ ἄγιον Πνεθμα' δίδοται. Εἴπερ οὖν κατ' αὐτοὺς άλλος έστιν ὁ Λόγος, και άλλος ὁ Υίὸς, και οὐκ ἔστιν Υίὸς ὁ Λόγος, οὐδὲν πρὸς τὸν Λόγον τὸ βάπτισμα. Πῶς οὖν σύνεστιν ό Λόγος κατ' αὐτοὺς τῷ Πατρὶ, οὐ συνών αὐτῷ ἐν τῆ τοῦ βαπτίσματος δόσει; 'Αλλ' ἴσως αν εἴποιεν, ' Έν τῷ τοῦ Πατρός δυόματι περιέχεται καὶ ὁ Λόγος. Διὰ τί οὖυ οὐχὶ καὶ τὸ Πνεθμα; ἡ ἐκτὸς τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεθμα; καὶ ἄνθρωπος μεν, είπερ οὐκ ἔστιν Υίὸς ὁ Λόγος, μετὰ τὸν Πατέρα ὀνομάζεται, τὸ δὲ Πνεθμα μετὰ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔτι δὲ οὐδὲ εἰς τριάδα κατ' αὐτοὺς ἡ μονὰς πλατύνεται, ἀλλ' εἰς τετράδα, Πατέρα, καὶ Λόγον, καὶ Υίὸν, καὶ Πνεθμα ἄγιον. Έν τούτοις δη αἰσχυνόμενοι, είς ετερον καταφεύγουσι, καί φασι ' μη τον ἄνθρωπον καθ' έαυτου, δυ εφόρεσεν δ Κύριος, άλλα το συναμφότερου, τόν τε (2.) Λόγον καὶ τὸν ἄνθρωπον, είναι Υίον συνημμένα γὰρ ἀμφότερα Υίὸς, " ώς αὐτοὶ λέγουσιν," ὀνομάζεται.' Τί τοίνυν τίνος αἴτιον, καὶ πότερος πότερου Υίου κατεσκεύασευ; ή, ζυα λευκότερου είποιμι, ἄρα διὰ τὴν σάρκα ὁ Λόγος Υίὸς, ἡ διὰ τὸν Λόγον ἡ σὰρξ Υίὸς λέγεται; ἡ οὐδ' ὁπότερον τούτων, ἀλλ' ἡ ἀμφοῖν σύνοδος; Εἰ μὲν οὖν ὁ Λόγος διὰ τὴν σάρκα, ἀνάγκη τὴν σάρκα είναι Υίὸν, καὶ ἀκολουθεί τὰ ἄτοπα, ὅσα προείρηται ἐκ τοῦ λέγειν τὸν ἄνθρωπον Υίόν· εἰ δὲ διὰ τὸν Λόγον ἡ σὰρξ Υίὸs λέγεται, καὶ πρὸ τῆς σαρκὸς πάντως ὁ Λόγος ὢν Υίὸς ἦν. Πῶς γαρ οδόν τε υδοποιείν τινα έτέρους, μη όντα αὐτὸν υδον, όντος μάλιστα πατρός; Εί μεν οὖν έαυτῷ υἱοποιεῖ, Πατὴρ αὐτὸς αν είη: εἰ δὲ τῷ Πατρὶ, ἀνάγκη αὐτὸν εἶναι Υίὸν, μᾶλλον δὲ αὐτὸν είναι τὸν Υίὸν, δι' ὁν καὶ οἱ ἄλλοι υἱοποιοῦνται.

22. Ἐπεὶ εἰ, μὴ ὄντος αὐτοῦ Υίοῦ, ἡμεῖς υἱοί ἐσμεν, ἡμῶν αν είη ὁ Θεὸς Πατηρ, καὶ οὐκ αὐτοῦ. Πῶς οὖν ίδιοποιείται μαλλον, λέγων, 'ὁ Πατήρ μου,' καὶ, 'ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρός ;' John v. 17. Εὶ γὰρ κοινὸς πάντων Πατηρ, οὐ μόνου αὐτοῦ Πατηρ, οὐδὲ cf. ib. xvi. μόνος αὐτὸς ' ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ Πατρός.' Λέγει δέ ποτε καὶ ἡμῶν 28. αὐτὸν λέγεσθαι Πατέρα, διὰ τὸ αὐτὸν 'κεκοινωνηκέναι τῆ ἡμε- Heb. ii. 14. τέρα σαρκί. Διὰ τοῦτο γὰρ γέγονεν ὁ Λόγος σὰρξ, ζυ', ἐπειδὴ ό Λόγος έστιν Υίὸς, διὰ τὸν ἐνοικοῦντα ἐν ἡμιν Υίὸν λέγηται καὶ ἡμῶν Πατήρ. ''Απέστειλε' γὰρ, φησὶ, 'τὸ Πνεῦμα τοῦ Gal. iv. 6. Υιοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, κράζον, ᾿Αββᾶ, ὁ Πατήρ. ΄ Cp. ii. 59. Οὐκοῦν ὁ ἐν ἡμῖν Υίὸς, τὸν ἴδιον Πατέρα ἐπικαλούμενος, καὶ ήμων αὐτων ποιεί Πατέρα λέγεσθαι. 'Αμέλει ων οὐκ ἔστιν εἰς τὰς καρδίας ὁ Υίὸς, τούτων οὐδὲ Πατὴρ ὁ Θεὸς αν λεχθείη. Εἴπερ οὖν διὰ τὸν Λόγον ὁ ἄνθρωπος λέγεται Υίὸς, ἀνάγκη πάσα, λεγομένων καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τῶν παλαιῶν 'νίων,' είναι καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τὸν Λόγον Υίόν. 'Υίους' γὰρ, Isa. i. 2. φησὶν, ' ἐγέννησα' καὶ ἐπὶ Νῶε, ' Ιδόντες οἱ νίοὶ τοῦ Θεοῦ· ' Gen. vi. 2. καὶ ἐν τῆ ψόῆ· 'Οὐκ αὐτὸς οὖτός σου Πατήρ ;' Οὐκοῦν ἦν καὶ Deut. xxxii. ό άληθως Υίὸς, δι' ου κάκείνοι νίοί. Εἰ δὲ κατ' ἐκείνους πάλιν οὐδ' ὁπότερου τούτων Υίὸς, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀμφοῖν σύνοδον, ἀνάγκη μηδ' ὁπότερου είναι Υίόν φημὶ δὴ, μήτε τὸυ Λόγου, μήτε του ἄνθρωπου, άλλά τινα αίτίαν, δι' ην καί συνήφθησαν καὶ ούτω δὲ προηγήσεται ἡ αἰτία τῆς συνάψεως, ἥτις Υίὸν ποιεί. Οὐκοῦν καὶ κατὰ τοῦτο πρὸ τῆς σαρκὸς προῆν ὁ Υίός. Τούτων

(3.) δη λεγομένων, εἰς ἔτερον καταφεύξονται, λέγοντες 'μη τον ἄνθρωπον εἶναι Υἰον, μηδὲ τὸ συναμφότερον, ἀλλὰ τὸν Λόγον ἐν

Cp. Euseb, ἀρχῆ μὲν εἶναι Λόγον ἁπλῶς ὅτε δὲ ἐνηνθρώπησε, τότε ἀνοα. Marc.
μάσθαι Υἰόν πρὸ γὰρ τῆς ἐπιφανείας μὴ εἶναι Υἱὸν, ἀλλὰ
Λόγον μόνον καὶ ὥσπερ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐκ ὢν πρότερον σὰρξ, οὕτως ὁ Λόγος Υἱὸς γέγονεν, οὐκ ὢν πρότερον Υἱός.'
Ταῦτα μὲν ἐκείνων τὰ φλυαρήματα ἔχει δὲ τὸν ἔλεγχον

ἐναργῆ.
23. Εἰ γὰρ ὅλως ἐνανθρωπήσας γέγονεν Υίὸς, ἡ ἐνανθρώπησις αἰτία. Καὶ εἰ ὁ ἄνθρωπος αἴτιος τοῦ εἶναι αὐτὸν Υίὸν, ἢ τὸ συναμφότερον, καὶ τὰ αὐτὰ ἄτοπα ἀπαντήσει. Ἔπειτα, εἰ πρῶτον Λόγος, καὶ ὕστερον Υίὸς, φανήσεται ὕστερον ἐγνωκὼς τὸν Πατέρα, καὶ οὐ πρότερον· οὐ γὰρ ῇ Λόγος γινώσκει, ἀλλ'

7. ἡ Υίός. 'οὐδεὶς γὰρ γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υίός.' 'Απαντήσει δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὕστερον 'ἐν κόλποις τοῦ Πατρὸς' γέγονε, καὶ ὕστερον αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ 'ἐν' γεγόνασι, καὶ ὕστερον τὸ, 'ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα.' Ταῦτα γὰρ πάντα ἐφ' Υίοῦ ἐλέχθη. 'Ἐκ δὴ τούτων ἀναγκασθήσονται εἰπεῖν, 'Οὐδὲν ἡν ὁ Λόγος, ἀλλ' ὄνομα μόνον.' Οὕτε γὰρ ἐν ἡμῖν μετὰ τοῦ Πατρὸς, οὕτε ὁ τὸν Λόγον ἑωρακὼς ἔβλεπε τὸν Πατέρα, οὕτε ὅλως τινὶ ἐγνώσθη ὁ Πατήρ διὰ γὰρ Υίοῦ γινώσκεται ὁ Πατήρ οὕτω γὰρ καὶ γέγραπται, 'καὶ ῷ ἃν ὁ Υίὸς ἀποκαλύψη.' Μήπω δὲ ὄντος τοῦ Λόγου Υίοῦ, οὐδέπω τις ἐγίνωσκε τὸν Πα-

τέρα. Πῶς οὖν Μωσεῖ, πῶς τοῖς πατράσιν ὧφθη; αὐτὸς γὰρ

Cp. 1 K. ἐν ταῖς Βασιλείαις φησὶν, ''Αποκαλυφθεὶς ἀπεκαλύφθην πρὸς
(1 Sam.)ii. 27.
πάντας τοὺς πατέρας ὑμῶν.' Εἰ δὲ ἀπεκαλύφθη Θεὸς, δῆλον
ὅτι ἦν ὁ ἀποκαλύπτων Υἱὸς, ὡς αὐτός φησι, 'καὶ ῷ ἐὰν ὁ Υἱὸς
ἀποκαλύψη.' 'Ασεβὲς μὲν οὖν καὶ ἀνόητον τὸ λέγειν ἄλλον
εἶναι τὸν Λόγον, καὶ ἄλλον εἶναι τὸν Υἱόν. Πόθεν δὲ ἄρα τὴν
τοιαύτην ὑπόνοιαν ἐσχήκασιν, ἐρέσθαι καλόν. Φασὶ δὴ, 'διὰ τὸ
μὴ εἰρῆσθαι ἐν τῆ παλαιᾶ περὶ Υἱοῦ, ἀλλὰ περὶ Λόγον,' καὶ διὰ

τοῦτο νεώτερον ὑπονοεῖν τοῦ Λόγου τὸν Υίὸν διαβεβαιοῦνται, ΄ ὅτι μὴ ἐν τῆ παλαιᾳ, ἀλλ' ἐν τῆ καινῆ μόνη περὶ αὐτοῦ ἐλέχθη.'

Ταῦτ' ἐκεῖνοι ἀσεβῶς φθέγγονται. Πρῶτον μὲν γὰρ διαιρεῖν Aug. τὰς διαθήκας, καὶ μὴ τὴν ἐτέραν τῆς ἐτέρας ἔχεσθαι, Μανιχαίων st.iv. r. καὶ Ἰουδαίων τὸ ἐπιτήδευμα, τῶν μὲν τῆ παλαιᾳ, τῶν δὲ τῆ νέᾳ

Matt. xi. 27.

C. 2.

Cp. S. Aug.

άντιλεγόντων έπειτα κατ' αὐτοὺς, εὶ τὰ ἐν τῆ παλαιᾶ κείμενα προάγει τῷ χρόνω, τὰ δὲ ἐν τῆ νέα νεώτερά ἐστι, καὶ ἐκ τῶν γραμμάτων οί χρόνοι κρίνονται, ανάγκη πάλιν νεώτερα είναι τὸ 'Έγω καὶ ὁ Πατηρ εν ἐσμεν,' τό τε 'μονογενης,' καὶ τὸ 'ὁ John x. 30. έωρακως έμε, εωρακε του Πατέρα. ου γάρ εκ της παλαιας, άλλ' Ib. i. 18. Ib. xiv. o. έκ της καινης ταθτα μαρτυρείται.

24. Οὐ μὴν δὲ, ἀλλ' ἀληθῶς καὶ ἐν τῆ παλαιᾳ περὶ Υίοῦ πολλά λέγεται· οίον έν τῷ δευτέρφ ψαλμῷ τὸ 'Υίός μου εἶ σὺ, Ps. ii. 7. έγω σήμερου γεγέννηκά σε' καὶ έν τῷ ἐννάτῳ ἡ ἐπιγραφὴ, 'Els Ib. ix. τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υίοῦ, ψαλμὸς τῷ Δαυίδ. καὶ έν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ, 'Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιω- Ib. xliv. (xlv.) θησομένων, τοις υίοις Κορέ, είς σύνεσιν, ώδη ύπερ του άγαπητοῦ·' καὶ ἐν τῷ 'Ησατᾳ, ''Ασω δὴ τῷ ἠγαπημένῳ ἆσμα τοῦ Isa. v. 1. άγαπητοῦ τῷ ἀμπελῶνί μου. ᾿Αμπελὼν ἐγενήθη τῷ ἡγαπημένω. Τὸ δὲ ἀγαπητὸς τίς αν είη ἢ Υίὸς μονογενής; ὡς καὶ έν τῷ ἐκατοστῷ ἐννάτῳ, 'ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά Ps. cix. (cx.) σε, περὶ οὖ ὕστερον λεχθήσεται καὶ ἐν Παροιμίαις δὲ, 'πρὸ $\frac{3}{\text{Prov. viii. 25}}$ δὲ πάντων τῶν βουνῶν γεννᾳ με' καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ, 'καὶ ἡ Dan. iii. 25. όρασις του τετάρτου όμοία Υίῷ Θεοῦ,' καὶ ἄλλα πλείονα. Εἰ τοίνυν ἐκ τῆς παλαιᾶς ἡ ἀρχαιότης, ἀρχαιος αν είη καὶ ὁ Υίὸς, δ έν τη παλαιά έν πολλοίς σαφηνιζόμενος. 'Αλλά 'ναί,' φασί, Cp. Euseb. ' κείται μεν, προφητικώς δε έστω.' Οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ Λόγου 18.4. προφητικώς εἰρῆσθαι λεχθείη ἄν' οὐ γὰρ τὸ μὲν, τὸ δέ. Εἰ γὰρ τὸ 'Υίός μου εἶ σὺ,' ἐπὶ μέλλουτος, δηλου ὅτι καὶ τὸ · Τῷ Λόγφ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν.' Οὐ γὰρ εἶπεν, Ps. xxxii. ' ἐγένοντο,' οὐδὲ 'ἐποίησεν.' "Οτι δὲ τὸ 'ἐστερέωσεν' ἐπὶ (xxxiii.) 6. μέλλοντος, φησίν· ' Ο Κύριος εβασίλευσεν· είτα· ' Καὶ γὰρ Ι. xcii. έστερέωσε την οlκουμένην, ήτις οὐ σαλευθήσεται. Καὶ εἰ τὸ ἐν $\tau \hat{\omega}$ τεσσαρακοστ $\hat{\omega}$ τετάρτ ω , ' $\hat{v}$ π $\hat{\epsilon}$ ρ το $\hat{v}$ ἀγαπητο $\hat{v}$,' $\hat{\epsilon}$ π $\hat{v}$ μ $\hat{\epsilon}$ λ- Ib. xliv. (xlv.) λοντος, δήλον ὅτι καὶ τὸ ἐπιφερόμενον τὸ 'ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου Λόγον ἀγαθόν. Καὶ εἰ τὸ 'ἐκ γαστρὸς' ἐπὶ ἀνθρώπου, Ib. cix. (cx.) άρα καὶ τὸ ' ἐκ καρδίας.' Εἰ γὰρ ἡ γαστὴρ ἀνθρώπινον, καὶ ἡ 3. καρδία σωματικόν. Εί δὲ τὸ 'ἐκ καρδίας' ἀίδιον, καὶ τὸ 'ἐκ γαστρὸς' ἀίδιου καὶ εἰ ὁ μονογενης ἐν κόλποις, καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἐν κόλποις. Ταὐτὸν γάρ ἐστι τό τε μονογενὲς καὶ τὸ αγαπητου, ως το 'οῦτός ἐστιν ὁ Υίός μου ὁ αγαπητός.' Οὐ γαρ Matt. iii. 17.

δὴ τὴν εἰς αὐτὸν ἀγάπην σημῶναι θέλων, εἶπε τὸ 'ἀγαπητὸς,' ἶνα μὴ τοὺς ἄλλους μισεῖν δόξη' ἀλλὰ τὸ μονογενὲς ἐδήλου, ἵνα τὸ μόνον ἐξ αὐτοῦ εἶναι αὐτὸν δείξη. Καὶ τῷ 'Αβραὰμ γοῦν σημῶναι Gen. xxii. 2. θέλων ὁ Λόγος τὸ μονογενὲς, φησί' 'προσένεγκε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν.' Παντὶ δὲ δῆλον, ἐκ τῆς Σάρρας μόνον εἶναι τὸν 'Ἰσαάκ. 'Έστιν ἄρα ὁ Λόγος Υἱὸς, οὐκ ἄρτι γεγονὼς ἢ ὀνομασθεὶς Υἱὸς, ἀλλ' ἀεὶ Υἱός. Εἰ γὰρ μὴ Υἱὸς, οὐδὲ Λόγος καὶ εἰ μὴ Λόγος, οὐδὲ Υἱός. Τὸ γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς Υἱός ἐστι. Τί δέ ἐστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς εἰ μὴ Λόγος, ὁ ἐκ καρδίας προελθὼν, καὶ ἐκ γαστρὸς γεννηθείς; οὐ γὰρ ὁ Πατὴρ Λόγος ἐστίν' οὐδὲ ὁ Λόγος Πατήρ ἐστιν' ἀλλ' ὁ μὲν Πατὴρ, ὁ δὲ Υἱός' καὶ ὁ μὲν γεννῷ, ὁ δὲ γεννᾶται.

Cp. i. 5.
 25. Μαίνεται μὲν οὖν ᾿Αρειος, 'ἐξ οὐκ ὄντων' εἶναι λέγων τὸν Υίὸν, καὶ 'ἢν ποτε ὅτε οὐκ ἢν.' Μαίνεται δὲ καὶ Σαβέλλιος,
 c. 2. λέγων τὸν Πατέρα εἶναι Υἱὸν, καὶ ἔμπαλιν τὸν Υἱὸν εἶναι Πατέρα, ὑποστάσει μὲν ἐν, ὀνόματι δὲ δύο μαίνεται δὲ καὶ 'παραδείγματι χρώμενος τῆ τοῦ Πνεύματος χάριτι' φησὶ γὰρ,

ι Cor. xii. 4. $^\sigma\Omega\sigma\pi\epsilon \rho$ '''διαιρ $\dot{\epsilon}\sigma\epsilon$ ις χαρισμάτων $\dot{\epsilon}$ ισὶ, τὸ δ $\dot{\epsilon}$ αὐτὸ Π ν $\dot{\epsilon}$ υμα,'' οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ ὁ αὐτὸς μὲν ἔστι, πλατύνεται δὲ εἰς Υίὸν καὶ с. 13. Πνεθμα.' Έστι δε τοθτο μεστον ατοπίας. Εί γαρ ως έπλ τοθ Πυεύματος, ούτω καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ ἐστιυ, ἔσται ὁ Πατὴρ Λόγος καὶ Πνεθμα ἄγιον, ὧ μὲν γινόμενος Πατὴρ, ὧ δὲ Λόγος, ὧ δὲ Πνεθμα, πρός την χρείαν έκάστου άρμοζόμενος, καὶ ὀνόματι μεν Υίὸς καὶ Πνεθμα, τῷ δὲ ὄντι Πατὴρ μόνον ἀρχὴν μὲν ἔχων τὸ γίνεσθαι Υίδς, παυόμενος δε τοῦ λέγεσθαι Πατήρ καὶ ενανθρωπήσας μεν δυόματι, τη δε άληθεία μηδε επιδημήσας καὶ ψευδόμενος μεν τῷ λέγειν, 'έγω καὶ ὁ Πατήρ,' τῷ δὲ ὄντι αὐτὸς ων δ Πατήρ καὶ ὅσα ἄλλα ἐπὶ Σαβελλίου ἄτοπα ἀπαντᾶ. ᾿Ανάγκη δὲ καὶ παυθήσεσθαι τὸ ὄνομα τοῦ Υίοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, τῆς χρείας πληρωθείσης καὶ ἔσται λοιπὸν ἄχρι παιδιᾶς τὰ γινόμενα, ότι μη αληθεία αλλ' δυόματι επεδείχθη. Παυομένου δε τοῦ ονόματος τοῦ Υίοῦ κατ' αὐτοὺς, παύσεται καὶ τοῦ βαπτίσματος c. 11. ii. 25.

c. 11. ii. 25. ἡ χάρις 'εἰς' γὰρ 'Υἰὸν' ἐδόθη. Καὶ τί ἀκολουθήσει ἡ ἀφανισμὸς τῆς κτίσεως; εἰ γὰρ ἵνα ἡμεῖς κτισθῶμεν προῆλθεν ὁ Λόγος, καὶ, προελθόντος αὐτοῦ, ἐσμεν, δῆλον ὅτι, ἀναχωροῦντος αὐτοῦ εἰς τὸν Πατέρα, ὥς φασιν, οὐκ ἔτι ἐσόμεθα. Οὕτω γὰρ ἔσται,

ωσπερ ην ούτως ουκ ετ' εσόμεθα, ωσπερ οθν ουκ ημεν. Ουκ- c. 14.

έτι γὰρ προελθόντος, οὐκέτι ἡ κτίσις ἔσται.

26. "Ατοπα μεν οὖν ταῦτα. "Οτι δε δ Υίδς οὐκ ἀρχὴν ἔχει τοῦ εἶναι, ἀλλ' ἀεὶ καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως παρὰ τῷ Πατρί έστι, δηλοί ὁ Ἰωάννης ἐν τῆ πρώτη ἐπιστολῆ, λέγων οὕτως, ' O ἡν ἀπ' ἀρχῆς, ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἐωράκαμεντοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, 1 John i. 1, 2. δ έθεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν π ερὶ τοῦ Λ όγου τῆς ζωής καὶ ή ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἑωράκαμεν, καὶ μαρτυροῦμεν, καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμιν την ζωην την αιώνιον, ήτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν.' Ἐνταῦθα λέγων, ὅτι ἡ ζωὴ οὐ γέγονεν, άλλ' 'ἦν πρὸς τὸν Πατέρα,' ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς τὸν Υίὸν είναι φησι τὴν ζωήν γράφει δ' οὖν 'Καί ἐσμεν ἐν τῷ Ιb. v. 20. αληθινφ, έν τφ Υίφ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστφ' οὖτός ἐστιν ὁ Cp. iii. 19. άληθινὸς Θεὸς, καὶ ζωὴ αἰώνιος.' Εἰ δὲ ὁ Υίός ἐστιν ἡ ζωὴ, καὶ αὕτη πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ εἰ ὁ Υίὸς ἦν πρὸς τὸν Πατέρα, λέγει δὲ ὁ αὐτὸς, 'καὶ ὁ Λόγος ην πρὸς τὸν Θεὸν,' ὁ Υίὸς αν John i. 1. είη ὁ Λόγος, ὁ ἀεὶ ὢν πρὸς τὸν Πατέρα. ΘΩσπερ δὲ ὁ Υίὸς Λόγος έστιν, οΰτως ὁ Θεὸς ὁ αὐτὸς αν είη ὁ Πατήρ. Ο μέντοι Υίὸς κατὰ τὸν Ἰωάννην 'Θεὸς' οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' 'ἀληθινὸς Θεός' έστι. Καὶ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον, 'καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.' Ibid. έλεγέ τε ὁ Υίὸς, ' ἐγώ εἰμι ἡ ζωή.' Οὐκοῦν ὁ Υίὸς Λόγος ἐστὶ Ib. xiv. 6. καὶ ζωὴ ἡ οὖσα παρὰ τῷ Πατρί. Πάλιν δὲ τὸ ἐν αὐτῷ τῷ Ἰωάννη είρημένου, 'δ μουογευής Υίὸς, δ ὢυ είς τὸυ κόλπου τοῦ Πατρός,' Ib. i. 18. δείκυυσι τὸν Υίὸν ἀεὶ εἶναι. 'Ον γὰρ λέγει ὁ Ἰωάννης 'Υίὸν,' τοῦτον 'χεῖρα' ὁ Δαβὶδ ψάλλει λέγων· 'Ίνατί ἀποστρέφεις τὴν Ps. lxxiii. χεῖρά σου καὶ τὴν δεξιάν σου ἐκ μέσου τοῦ κόλπου σου ;' Οὐκοῦν εἰ ἡ χεὶρ ἐν τῷ κόλπῳ, καὶ ὁ Υίὸς ἐν κόλπῳ, ὁ Υίὸς ἂν εἴη ἡ χεὶρ, καὶ ἡ χεὶρ αν εἴη ὁ Υίὸς, δι' οὖ ἐποίησε τὰ πάντα ὁ Cp. ii. 71. Πατήρ. ''Η χείρ σου' γὰρ, φησὶν, 'ἐποίησε ταῦτα πάντα,' καὶ, Isa. Ixvi. 2. ' τῆ χειρὶ ἐξήγαγε τὸν λαόν' οὐκοῦν διὰ τοῦ Υίοῦ. Εἰ δὲ καὶ Deut. vii 8. ΄ αῦτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου, καὶ πάλιν, 'εἰς τὸ (Ιχχνίι) 10. τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, ϣδη ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ, ὁ Ib. xliv. (xlv.) άγαπητὸς ἄρα ἐστὶν ἡ χεὶρ ἀλλοιωθεῖσα, περὶ οὖ καὶ λέγει ἡ θεία φωνή· 'Οὖτός ἐστιν ὁ Υίός μου ὁ ἀγαπητός.' Ισον ἄρα Matt. iii. 17. έστὶν 'αΰτη ἡ χείρ μου' τῷ 'οὖτος ὁ Υἰός μου.'

27. Έπειδη δέ τινες των απαιδεύτων, αναιρούντες το είναι

Υίον, εὐτελίζουσι το 'ἐκ γαστρος προ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε,'

ώς ầν ἐπὶ τῆς Μαρίας ἄρμόζοντος τούτου, φάσκοντες πρό τοῦ έωθινοῦ ἀστέρος γεγεννήσθαι αὐτὸν ἀπὸ Μαρίας, (μὴ γὰρ αν ἐπὶ Θεοῦ ἄρμόζειν γαστέρα λέγειν), όλίγα εἰπεῖν ἀνάγκη. Εἰ μέν οὖν, ὅτι ἡ 'γαστὴρ' ἀνθρώπινόν ἐστι, διὰ τοῦτο ἀλλότριον Θεοῦ, δηλον ὅτι καὶ ἡ 'καρδία' ἀνθρώπινον ἔχει τὸ σημαινόμενον ἀκολουθεί γὰρ τὸν καρδίαν έχοντα έχειν καὶ γαστέρα. 'Αμφοτέρων δη ανθρωπίνων όντων, η αναιρείν εκάτερον ανάγκη, η αμφοτέρων την διάνοιαν ζητείν χρή. 'Ως γαρ έκ καρδίας λόγος, ούτως έκ γαστρός γέννημα. Καὶ ωσπερ, καρδίας Θεοῦ λεγομένης, οὐκ ανθρωπίνην νοοθμεν αθτήν οθτως έαν 'έκ γαστρός' ή γραφή λέγη, οὐ σωματικὴν δεῖ ταύτην ἐκδέχεσθαι. "Εθος γὰρ τῆ θεία γραφη ανθρωπίνως τὰ ὑπερ ἄνθρωπου λαλεῖν καὶ σημαίνειν. 'Αμέλει περὶ τῆς κτίσεως διηγούμενός φησιν· ' Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με, καὶ ἔπλασάν με· καὶ, 'ἡ χείρ μου ἐποίησε ταῦτα Ps. cxlviii. 5. πάντα' καὶ, 'αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.' 'Αρμοζόντως άρα περί εκάστου σημαίνει τοῦ μεν Υίοῦ τὸ ίδιον καὶ τὸ γνήσιον, της δὲ κτίσεως την ἀρχην τοῦ είναι. Τὰ μὲν γὰρ ποιεί καὶ κτίζει, τὸν δὲ γεννᾳ ἐξ ἐαυτοῦ, Λόγον, Σοφίαν. 'Γαστὴρ' γὰρ καὶ 'καρδία' τὸ ἴδιου καὶ γυήσιου δηλοῦσι. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τὸ μὲν γυήσιου έκ γαστρός έχομεν, τὰ δὲ έργα διὰ χειρός ποιοῦμεν.

Isa, lxvi. 2.

Ps. cxviii.

(cxix.) 73.

28. Τί οὖν, φασὶ, καὶ τὸ 'πρὸ τοῦ ἐωσφόρου;' Ἐγὼ δ' αν είποιμι, εί τὸ πρὸ τοῦ έωσφόρου τούτου θαυμαστήν δείκνυσι τὴν έκ Μαρίας γέννησιν, πολλοί και ἄλλοι πρό της τοῦ ἀστέρος ἀνα-

τολης έγεννήθησαν. Τί οθν θαυμαστόν έπὶ τούτου είρηται, ὅτι ώς έξαιρέτου τινός αὐτοῦ μνημονεύει, κοινοῦ ὄντος καὶ ἐπὶ πολλων; έπειτα διαφέρει το 'γεννήσαι' τοῦ έξαγαγείν το μεν γάρ γεννήσαι άρχην έχει καταβολής, το δε εξαγαγείν οὐδεν ετερόν

έστιν ἢ τὸ ὑπάρχον προαγαγεῖν. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τοῦ σώματος άρμόζει ή φωνή, Ιστέον ότι οὐ τότε άρχην γενέσεως είληφεν Cp. Luke ii. ὅτε τοῖς ποιμέσιν εὐηγγελίσθη 'νυκτὸς,' ἀλλ' ὅτε ὁ ἄγγελος

έλάλησε πρὸς τὴν παρθένον. Οὐκ ἦν δὲ τότε νὺξ, οὐ γὰρ εζρηται νὺξ δὲ ην, ὅτε ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς γαστρός. Ταύτην την διαφοράν τίθησιν ή γραφή, και το μέν γεγεννήσθαι προ

έωσφόρου φησί τὸ δὲ ἐκ γαστρὸς πρόοδου ὀνομάζει, ὡς ἐν Ps. xxi.(xxii.) είκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ, 'σὰ εί ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρός.'

8, 10.

"Αλλως τε οὐκ εἶπε 'πρὸ ἀνατολης ἐωσφόρου,' ἀλλ' ἁπλως 'πρὸ έωσφόρου.' Εὶ τοίνυν ἐπὶ τοῦ σώματος ληπτέον τὸ ῥητὸν, ἀνάγκη ἢ πρὸ τοῦ 'Αδὰμ είναι τὸ σῶμα' πρὸ τοῦ 'Αδὰμ γὰρ τὰ ἄστρα ἢ ζητείν τὸν νοῦν τοῦ γράμματος, ὁ παρὰ Ἰωάννου ἐκλαβεῖν δυνατόν ἐν γὰρ τῆ ᾿Αποκαλύψει φησὶν, 'Ἐγὰ τὸ Α καὶ Rev. xxii. τὸ Ω, καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. Μακάριοι οἱ πλατύνοντες τὰς στολὰς αὐτῶν, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία [Qu. πλύαὐτῶν ἐπὶ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσέλθωσιν είς την πόλιν. Έξω οι κύνες, και οι φαρμακοί, και οι πόρνοι, καὶ οἱ φονεῖς, καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς ποιῶν καὶ φιλῶν ψεῦδος. Ἐγὰ Ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου, μαρτυρῆσαι ύμιν ταθτα έν ταις έκκλησίαις. Έγω είμι ἡ ρίζα και τὸ γένος Δαβίδ, ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς, ὁ πρωϊνός. Καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσι, "Ερχου' καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω, "Ερχου' καὶ ὁ διψων ερχέσθω δ θέλων λαβέτω ύδωρ ζωης δωρεάν. Ελ τοίνυν τὸ γένος Δαβίδ ἐστιν ὁ ἀστὴρ, ὁ λαμπρὸς, ὁ πρωϊνὸς, δῆλόν ἐστι τὸ κατὰ σάρκα τοῦ Σωτῆρος έωσφόρον εἰρῆσθαι, οὖ προϋπῆρχε τὸ έκ τοῦ Θεοῦ γέννημα ως είναι τοιοῦτον τὸ ἐν τῷ ψαλμῷ, 'ἐξ ἐμαυτοῦ σε γεγέννηκα πρὸ τῆς κατὰ σάρκα ἐπιφανείας. Τὸ γὰρ 'πρὸ ἐωσφόρου' ἴσον ἐστὶ τῷ 'πρὸ τῆς σαρκώσεως τοῦ Λόγου.'

29. Έστιν ἄρα καὶ ἐν τῆ παλαιᾶ φανερῶς περὶ Υἱοῦ κείμενα, εί καὶ περιττόν έστι περὶ τούτων ἀμφισβητείν. Εί γὰρ τὰ μὴ κείμενα ἐν τῆ παλαιᾳ νεώτερά ἐστι, λεγέτωσαν οἱ οὕτω φιλουεικοῦυτες, ποῦ τῆς παλαιᾶς περὶ τοῦ 'Παρακλήτου' Πυεύματος είρηται; περί 'Πνεύματος μεν γαρ άγιου' ελέχθη, περί ' Παρακλήτου' δε οὐδαμῶς. ^{*}Αρ' οὖν ἔτερόν ἐστι τὸ Πνεῦμα τὸ άγιον, καὶ έτερος ὁ Παράκλητος, καὶ νεώτερος ὁ Παράκλητος, έπει μὴ ἐν τῆ παλαιᾶ κείται; 'Αλλὰ μὴ γένοιτο ἡ νεώτερον εἰπεῖν τὸ Πνεῦμα, ἢ διελεῖν καὶ ἔτερον εἰπεῖν τὸ ἄγιον Πνεῦμα, καὶ ἔτερον τὸν Παράκλητον. "Εν γὰρ καὶ ταὐτόν ἐστι τὸ Πνεῦμα, καὶ τότε καὶ νῦν ἀγιάζον καὶ παρακαλοῦν τοὺς δεκτικοὺς αὐτοῦ* ὡς εἷς καὶ αὐτὸς Λόγος Υἱὸς εἰς υἱοθεσίαν ἄγων καὶ τότε τοὺς ἀξίους, Cp. i. 39.

Ήσαν γὰρ καὶ ἐν τῆ παλαιᾳ νίοὶ, οὐ δι' ἄλλον ἀλλ' ἢ διὰ τοῦ Cp. Isa. lxiii. Υίοῦ τεκνοποιούμενοι. Εἰ γὰρ μὴ ἦυ καὶ πρὸ τῆς Μαρίας Υίὸς ό τοῦ Θ εοῦ, πῶς 'πρὸ πάντων' ἐστὶν, ὄντων πρὸ αὐτοῦ υἱῶν ; Col. i. 17, 15.

Πῶς δὲ καὶ 'πρωτότοκος,' δεύτερος μετὰ πολλοὺς εύρισκόμενος;

'Αλλ' οὖτε δεύτερος ὁ Παράκλητος πρὸ πάντων γὰρ ἦν οὖτε νεώτερος ὁ Υίός· 'ἐν ἀρχῆ γὰρ ἦν ὁ Λόγος·' καὶ ὡς ταὐτὸν τὸ John i. r. Πνεθμα καὶ Παράκλητος, οθτω ταὐτὸν ὁ Υίὸς καὶ Λόγος καὶ ὧς

φησιν δ Σωτήρ περί του Πνεύματος, 'δ δε Παράκλητος, το Ib. xiv. 26. Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ὁ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ταὐτὸν λέγων καὶ οὐ διαιρών, οὕτως ὁ Ἰωάννης τὸ ὅμοιον διηγούμενος

λέγει, 'καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμίν, καὶ έθεασάμεθα την δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ώς μονογενοῦς παρὰ Πατρός.' Καὶ ἐνταῦθα γὰρ οὐ διεῖλεν, ἀλλὰ τὴν ταυτότητα ἀπήγγειλε. Καὶ οὐχ ὡς ἄλλος Παράκλητος, καὶ ἄλλο τὸ Πνεῦμα τὸ άγιον, ἀλλ' εν καὶ ταὐτόν οὕτως οὐκ ἄλλος Λόγος, καὶ ἄλλος Υίὸς, ἀλλ' ὁ Λόγος μουογευής ἐστι. Δόξαν γὰρ οὐκ αὐτῆς εἶπε τῆς σαρκὸς, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Λόγου. Ο τοίνυν τολμῶν διαιρείν Λόγον καὶ Υίὸν, διαιρείτω καὶ Πνεῦμα καὶ Παράκλητον. Εί δὲ ἀδιαίρετον τὸ Πνεῦμα, ἀδιαίρετος καὶ ὁ Λόγος, ὁ αὐτὸς ὧν Υίὸς, καὶ σοφία, καὶ δύναμις. Τὸ δὲ 'ἀγαπητὸν' καὶ Έλληνες ἴσασιν οί δεινοί περί τὰς λέξεις, ὅτι ἴσον ἐστὶ τῷ εἰπεῖν 'μονογενής. Φησὶ γὰρ "Ομηρος ἐπὶ Τηλεμάχου, τοῦ υίοῦ 'Οδυσσέως μονογενους όντος, ταυτα έν τη δευτέρα της 'Οδυσσείας'

Hom. Od. ii. 363-366.

Ib. i. 14.

' Τίπτε δέ τοι, φίλε τέκνον, ένλ φρεσλ τοῦτο νόημα έπλετο; πη δε θέλεις ιέναι πολλην έπι γαίαν, μοῦνος ἐων ἀγαπητός; ὁ δ' ὥλετο τηλόθι πάτρης Διογενής 'Οδυσεύς, άλλογνώτω ένὶ δήμω.'

Ο ἄρα μόνος ὢν τῷ πατρὶ 'ἀγαπητὸς' λέγεται.

30. Τινές των ἀπὸ τοῦ Σαμοσατέως, διαιροῦντες τὸν Λόγον άπὸ τοῦ Υίοῦ, φάσκουσι τὸν μὲν Υίὸν είναι τὸν Χριστὸν, τὸν δὲ Λόγον ἄλλον είναι καὶ τούτου πρόφασιν λαμβάνουσιν ἀπὸ τῶν Πράξεων, δ καλώς μεν δ Πέτρος εἶπεν, αὐτοὶ δε κακώς εκδέχονται. "Εστι δὲ τοῦτο" 'τὸν Λόγον ἀπέστειλε τοῖς νίοῖς Ίσραὴλ,

Acts x. 36. εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ οὖτός ἐστι πάν-

Routh, Rell. των Κύριος. Φασί γὰρ, ὡς τοῦ Λόγου διὰ Χριστοῦ λαλήσαντος, Sacr. iii. 301. ώς καὶ ἐπὶ τῶν προφητῶν, 'τάδε λέγει Κύριος' ἄλλος μὲν ἦν ὁ προφήτης, άλλος δε δ Κύριος. 'Αλλά πρός τοῦτο ὅμοιόν ἐστιν

ι Cor. i. 7,8. αντιτιθέναι τὸ εν τῆ πρώτη πρὸς Κορινθίους, 'απεκδεχομένους την αποκάλυψιν του Κυρίου ημών Ίησου Χριστου, δε και βεβαιώσει ύμας έως τέλους ανεγκλήτους έν τη ημέρα τοῦ Κυρίου ήμων 'Ιησοῦ Χριστοῦ.' 'Ως γὰρ οὐκ ἄλλος Χριστὸς ἐτέρου Χριστοῦ τὴν ἡμέραν βεβαιοῖ, ἀλλ' αὐτὸς ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἡμέρα βεβαιοῖ τοὺς ἀπεκδεχομένους, οὕτω τὸν Λόγον ἀπέστειλεν ὁ Πατὴρ σάρκα γενόμενον, ἴνα δι' ἑαυτοῦ ἄνθρωπος γενόμενος κηρύξῃ. Εὐθέως γοῦν ἐπάγει, 'οὖτός ἐστι πάντων Κύριος' Κύριος δὲ πάντων ὁ Λόγος ἐστί.

31. Καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς ᾿Ααρων, ὁ Πρόσελθε πρὸς τὸ Levit. ix. 7. θυσιαστήριου, καὶ ποίησου τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας σου, καὶ τὸ δλοκαύτωμά σου, καὶ ἐξίλασαι περὶ σεαυτοῦ καὶ τοῦ οἴκου σου, καὶ ποίησον τὰ δῶρα τοῦ λαοῦ, καὶ ἐξίλασαι περὶ αὐτῶν, καθάπερ ενετείλατο Κύριος τῷ Μωσεῖ.' 'Ιδοὺ τοίνυν ενταῦθα, καίπερ ένὸς ὄντος τοῦ Μωσέως, ὡς περὶ ἐτέρου Μωσέως αὐτὸς Μωσῆς λέγων ἐστὶ, 'καθάπερ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Μωσεί.' Οὕτω τοίνυν καὶ περὶ τοῦ θείου Λόγου ἐὰν λέγη δ μακάριος Πέτρος, ' ἀποσταλέντος τοις νίοις 'Ισραήλ διὰ 'Ιησοῦ Χριστοῦ,' οὐ χρὴ ἔτερου μεν του Λόγου, ἔτερου δε Χριστου νοείν, άλλ' ένα καὶ τὸν αὐτὸν διὰ τὴν ἕνωσιν τὴν πρὸς τὴν θείαν αὐτοῦ καὶ φιλάνθρωπον συγκατάβασίν τε καὶ ἐνανθρώπησιν. Εἰ δὲ καὶ νοοῖτο διχῶς, ἀλλ' οὐχ ὡς τοῦ Λόγου κεχωρισμένου, κατὰ Cp. iii. 29. του θεσπέσιου Ἰωάνυηυ, 'καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,' εἰρηκότα, John i. 14. καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.' Τὸ ἄρα καλῶς καὶ ὀρθῶς εἰρημένον πρός τοῦ μακαρίου Πέτρου κακῶς καὶ στρεβλῶς νοοῦντες οἱ τοῦ Σαμοσατέως, ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἵστανται. 'Χριστὸς' γὰρ τὸ Cp. c. Apollin. i. 13. συναμφότερον νοείται παρὰ τῆ θεία γραφῆ, ὡς ὅταν λέγη, 'Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία.' Εὶ τοίνυν λέγει ὁ 1 Cor. i. 24. Πέτρος 'τὸν Λόγον διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπεστάλθαι τοῖς υίοῖς 'Ισραὴλ,' τοῦτο σημαίνων νοείσθω, τὸν Λόγον σαρκωθέντα τοῖς υίοις 'Ισραηλ πεφανερωσθαι, "ιν' η συνάδων τω 'και ο Λόγος John i. 14. σὰρξ ἐγένετο. Εἰ δὲ ἐτέρως ἐκεῖνο νοοῦσι, καὶ τὸν Λόγον μὲν, καθως καὶ ἔστι, θείου ὁμολογοῦντες, τὸν πρὸς αὐτοῦ ληφθέντα, 🐞 καὶ ἡνῶσθαι πιστεύεται, ἄνθρωπον ἀπ' αὐτοῦ χωρίζουσι, Cp. c. Apollin. ii. 15. λέγουτες 'διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ 'αὐτὸν ἀπεστάλθαι, ἐαυτοῖς ἐναντία φθεγγόμενοι οὐ νοοῦσιν. Οἱ γὰρ, ἐνταῦθα χωρίζοντες τῆς θείας [Qu. ei γὰρ]. σαρκώσεως, θείον νοοθσι, σμικρύνουσιν άρα ακούοντες αθτόν 'σάρκα γεγενησθαι, καλτά Ελλήνων φρονοῦσιν, ώσπερ οὖν καλφρονοῦσι, τροπὴυ τοῦ Λόγου τὴυ σάρκωσιν τὴυ θείαν ὑπολαμβάνουτες. Cp. i. 40.

32. 'Αλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, μὴ γένοιτο δυ τρόπου γὰρ ένταθθα την ανέκφραστον ένωσιν δ Ίωάννης κηρύσσει, κατα-2 Cor. v. 4. ποθέντος του θνητου ύπο της ζωης, και αυτοζωης όντος, καθα πρὸς τὴν Μάρθαν ὁ Κύριος ἔφη, ' Έγω είμι ἡ ζωή ' οὕτω καὶ John xi. 25. όταν λέγη ὁ μακάριος Πέτρος τὸ 'διὰ Ίησοῦ Χριστοῦ ἀπεστάλθαι τὸν Λόγον, τὴν θείαν ενωσιν σημαίνει. 'Ως γὰρ ακούων τις τὸ 'ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,' οὐκ αν νομίσοι μηκέτι οὖν εἶναι Λόγον, ὅπερ ἄτοπον, ὡς προείρηται οὕτω καὶ Λόγον C. Apollin. ακούων τὸν συναφθέντα τῆ σαρκὶ, τὸ θεῖον ἐν καὶ ἀπλοῦν νοείτω μυστήριον. Σαφέστερον δὲ καὶ ἀναμφισβήτητον παντὸς λογισμοῦ τὸ πρὸς αὐτὴν τὴν Θεοτόκον πρὸς τοῦ ἀρχαγγέλου ρηθεν Cp. iii. 14. την ένότητα τοῦ θείου Λόγου καὶ ἀνθρώπου δείξειε. Φησὶ γὰρ, ' Πνεθμα άγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου Luke i. 35. έπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἄγιον κληθήσεται Υίὸς Cp. ad Max. Θεοῦ. ' Αφρόνως οὖν οἱ τοῦ Σαμοσατέως τὸν Λόγον χωρίζουσι, σαφως ἀποδειχθέντα ἡνωσθαι τω ἐκ Μαρίας ἀνθρώπω. Οὐκ Matt. xxviii. ἄρα ἀπεστάλη δι' αὐτοῦ· ἀπέστελλε δὲ ἐν αὐτῷ, λέγων· 'Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη. 33. "Εθος δε τοῦτο τῆ γραφῆ, ἀπεριέργως καὶ ἁπλῶς τὰς λέξεις εκφράζειν· ούτω γὰρ καὶ ἐν τοῖς 'Αριθμοῖς τις εὐρήσει· 'εἶπε' γὰρ, φησὶ, 'Μωσῆς τῷ 'Ραγουὴλ τῷ Μαδιανίτη, γαμβρῷ Μωσῆ.' Οὐ γὰρ ἄλλος Μωσῆς ὁ λέγων, καὶ ἄλλος οῦ ἦν γαμβρὸς ὁ 'Ραγουηλ, άλλα είς ην Μωσης. Εί γαρ ο Λόγος του Θεου και σοφία όμοίως χρηματίζει καὶ δύναμις, καὶ δεξιὰ, καὶ βραχίων, καὶ ὅσα τοιαθτα ήνωται δε φιλανθρώπως ήμεν, την απαρχην ήμων περι-

ii. 66.

John i. 1-3.

Cp. the Quicunque, v.

θέμενος, καὶ ταύτη ἀνακραθεὶς, ἄρα αὐτὸς ὁ Λόγος καὶ τὰ λοιπὰ εἰκότως εἴληχεν ὀνόματα. Τὸ γὰρ εἰρηκέναι τὸν Ἰωάννην " ἐν άρχη μεν είναι τον Λόγον, και τοῦτον προς τον Θεον, και αὐτον Θεον, και πάντα δι' αὐτοῦ, και χωρις αὐτοῦ γεγενήσθαι μηδεν, πλάσμα τοῦ Θεοῦ Λόγου σαφως καὶ τὸν ἄνθρωπον δείκυυσιν ύπάρχειν. Εὶ τοίνυν τοῦτον σαθρωθέντα εἰς ξαυτον λαβόμενος, πάλιν ἀνακαινίζει διὰ τῆς βεβαίας αὐτοῦ ἀνανεώσεως πρὸς διαμουήν ἀτελεύτητον, καὶ διὰ τοῦτο ένοῦται, εἰς θειοτέραν ἀνάγων αὐτὸν λῆξιν, πῶς οἶόν τε λέγειν διὰ τοῦ ἐκ Μαρίας ἀνθρώπου τὸν Λόγον ἀπεστάλθαι, καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις, λέγω δὴ

προφήταις, αποσταλείσι παρ' αὐτοῦ συναριθμεῖν τὸν τῶν ἀπο-Ср. ііі. 10.

στόλων Κύριον; πῶς δὲ καὶ κληθείη Χριστὸς ψιλὸς ἄνθρωπος; ii. 15; iii. 54. 'Ηνωμένος δὲ τῷ Λόγῳ, εἰκότως χρηματίζοι Χριστὸς, καὶ Υἰὸς Θεοῦ, ἄνωθεν τοῦ προφήτου σαφῶς ἐκβοήσαντος τὴν πατρικὴν ὑπόστασιν περὶ αὐτοῦ, καὶ εἰπόντος, 'καὶ ἀποστελῶ τὸν Υἰόν [Qu. Ps. ii?] μου τὸν Χριστόν ' καὶ ἐν τῷ 'Ιορδάνη, ' Οὖτός ἐστιν ὁ Υἰός Μαιτ. iii. 17. μου ὁ ἀγαπητός.' 'Εκπληρώσας γὰρ τὴν ὑπόσχεσιν, εἰκότως ὑπέδειξεν ὡς οὖτός ἐστιν, ὸν εἶπεν ἀποστείλαι.

34. Τὸ τοίνυν συναμφότερον νοῶμεν Χριστὸν, Λόγον τὸν с. 31. θείον ήνωμένον τῷ ἐκ Μαρίας ἐν τῆ Μαρία. Ἐν γὰρ τῆ ταύτης υηδύι ὁ Λόγος ξαυτώ τὸυ οίκου διεπλάσατο, δυ τρόπου έξ ἀρχής τὸν 'Αδὰμ ἐκ τῆς γῆς μᾶλλον δὲ θειστέρως, περὶ οὖ καὶ Σολομών φησι, τὸν Λόγον είδως καὶ 'σοφίαν' χρηματίζουσαν φανερως ' Ή σοφία ωκοδόμησεν ξαυτή οἶκον' ον καὶ ὁ ἀπόστολος Prov. ix. 1. έρμηνεύων λέγει, 'οὖ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς' καὶ ἀλλαχοῦ δὲ 'ναὸν' Ηεδ. iii. 6; προσαγορεύει, καθότι πρέπου Θ ε $\hat{\varphi}$ εν να $\hat{\varphi}$ κατοικε $\hat{\iota}$ ν, ο $\hat{v}$ κα $\hat{\iota}$ εἰκόνα $\hat{\iota}$ Cor. iii. $\hat{\iota}$ 6. την έκ λίθων τοις παλαιοις κτίζειν δια Σολομώντος προσέταξεν όθεν της άληθείας φανείσης, πέπαυται ή είκών. Βουληθείσι γάρ τοις αγνώμοσι την εικόνα δείξαι αλήθειαν, την δε αληθή οίκησιν, ην καὶ ἔνωσιν σαφως πιστεύομεν, καθελείν, οὐκ ηπείλησεν, ἀλλ' είδως ως αὐτοὶ καθ' έαυτων τολμωσι, φησίν αὐτοῖς, 'Λύσατε John ii. 19. τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν' σαφῶς δεικυύς ό ήμέτερος Σωτήρ, ώς τὰ πρὸς ἀνθρώπων σπουδαζόμενα αὐτόθευ ἔχει τὴυ διάλυσιν. ' Ἐὰν γὰρ μὴ Κύριος οἰκοδομήση Ps. exxvi. (exxvii.) 1. οίκου, και φυλάξη πόλιυ, είς μάτην εκοπίασαν οι οικοδομούντες. καὶ ἢγρύπνησαν οἱ φυλάσσοντες. Τὰ τοίνυν τῶν Ἰουδαίων Cp. i. 8. λέλυται· σκιὰ γὰρ ἦυ· τὰ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἥδρασται· ' τεθεμε- Matt. vii. 29; λίωται γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν,' 'καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν χνί. 18. αὐτης. Ἐκείνων ην τὸ λέγειν, 'Πως σὺ, ἄνθρωπος ων, ποιείς John x. 33. σεαυτὸν Θεόν; τούτων μαθητής ὁ Σαμοσατεύς ὑπάρχει ὅθεν Cp. iii. 51. εἰκότως τὰ παρ' αὐτοῦ τοῖς αὐτοῦ ἀπαγγέλλει. ''Αλλ' ἡμεῖς Eph. iv. 20ούχ ούτως εμάθομεν τον Χριστον, είγε αὐτον ήκούσαμεν, καὶ 24. παρ' αὐτοῦ ἐδιδάχθημεν, ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατά τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, ἀναλαβόντες δὲ τὸν νέον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνη καὶ ὁσιότητι της άληθείας. Χριστός τοιγαρούν το συναμφότερον εὐσεβως νοείσθω.

35. Εί δὲ καὶ τὸ σῶμα καλεῖ πολλαχοῦ ἡ γραφὴ 'Χριστὸν,' ώς όταν λέγη ὁ μακάριος Πέτρος πρὸς Κορνήλιον, διδάσκων ' Ίησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ, ὃν ἔχρισεν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίω.' Acts x. 38, καὶ πάλιν πρὸς Ἰουδαίους, 'Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ, ἄνδρα Ib. ii. 22. ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς' καὶ πάλιν ὁ μακάριος Παθλος προς 'Αθηναίους, 'έν ανδρί & βρισε, πίστιν παρασχών Ib. xvii. 31. πασιν, αναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρων' ταὐτὸν δὲ τῆ χρίσει πολλαχόσε την ανάδειξιν και την αποστολην ευρίσκομεν εξ ων μανθάνειν έξεστι τῷ βουλομένω, ώς οὐ διαφωνία τις ἐν τοῖς ρήμασι των άγίων, άλλα διαφόρως την προς τον έκ Maρίas άνθρωπον τοῦ Θεοῦ Λόγου ένωσιν γενομένην ὀνομάζουσι ποτὲ μεν 'χρίσιν,' ποτε δε ' άποστολην,' άλλοτε δε ' άνάδειξιν.' Τὸ τοίνυν λεγόμενον ύπο τοῦ μακαρίου Πέτρου όρθον, καὶ εἰλικρινή την θεότητα τοῦ μονογενοῦς κηρύσσει, οὐ την ὑπόστασιν χωρίζον τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπὸ τοῦ ἐκ Μαρίας ἀνθρώπου (μὴ γένοιτο πως γὰρ ὁ ἀκούσας πολλαχως τὸ 'ἐγω καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν,' John x. 30; XIV. 9. καὶ 'ὁ ἐωρακως ἐμὲ, ἐώρακε τὸν Πατέρα;') δι' οὖ καὶ μετὰ την ανάστασιν, το αὐτο, 'κεκλεισμένων τῶν θυρῶν,' εἰσερχόμενον Ib. xx. 19. πρός πάσαν των ἀποστόλων την ξυνωρίδα, καὶ εἴ τι παρήν ἐκ τούτου δυσπειθές, διαλύσαντα τῷ εἰπεῖυ, 'ψηλαφήσατέ με, καὶ Luke xxiv. 39. βλέπετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθώς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα . . . . καὶ οὐκ εἶπε, ' τόνδε,' ἢ, ' τὸν ἄνθρωπόν μου, δυ ανείληφα,' αλλ' ' έμέ.' "Οθεν οὐδεμίαν συγγνώμην εύρειν Cp. iii. 31, δυνήσεται δ Σαμοσατεύς, έκ τοσούτων την ένωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου διελεγχθείς καὶ ἀπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἄρτι μὲν πρὸς πάντας την πεῦσιν προσάγοντος, καὶ πληροφορών ἀπό τε [Qu. πληροφ ιρούντος]. τοῦ φαγείν καὶ τὴν ψηλάφησιν ἐπιτρέψαι, ἡ δὴ καὶ γεγένηται. Πάντως γὰρ ὁ διδοὺς τὴν τροφὴν, ἢ οἱ διδόντες, ἤψαντο τῶν

Luke xxiv. 42, 43.

τὰ ἐπίλοιπα, ἀπέδωκεν αὐτοῖς. Ἰδοὺ τοίνυν, εἰ καὶ οὐχ ὡς ὁ Θωμᾶς, ἀλλ᾽ ὅμως δι᾽ ἐτέρας μεθόδου, τὴν πληροφορίαν αὐτοῖς παρέσχε ψηλαφηθείς. Εἰ δὲ καὶ τοὺς μώλωπας ἰδεῖν θέλοις, John xx. 27. παρὰ Θωμᾶ μάθε ' Φέρε' γάρ ' σου,' φησὶ, ' τὴν χεῖρα καὶ

' Επέδωκαν' γαρ, φησίν, ' αὐτῷ ἰχθύος όπτοῦ μέρος,

καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου καὶ φαγών ἐνώπιον αὐτών, λαβών

Cp. ad Epict. βάλε εἰς τὴν πλευράν μου, καὶ φέρε τὸν δάκτυλόν σου, καὶ διέπε τὰς χεῖράς μου. Πλευρὰν ἰδίαν καὶ χεῖρας ὀνομάζων ὁ

 Θ εὸς Λόγος, καὶ ὅλον αὐτὸν ἄνθρωπόν τε καὶ Θ εὸν ὁμοῦ, ἄρτι Cp. iii. 6, 41: c. Apollin. 1-7. μεν τοῦ Λόγου καὶ τὴν αἴσθησιν τοῖς ἁγίοις διὰ σώματος, ὡς έστι νοείν, παρέχοντος τῷ εἰσελθείν 'τῶν θυρῶν κεκλεισμένων,' παρευθύ δε σύν τῷ σώματι παρεστώς, καὶ τὴν πληροφορίαν παρέχων. Ταθτα τοις πιστοις είς βεβαίωσιν, και τοις απίστοις είς διόρθωσιν είρήσθω συμμέτρως.

36. Διορθούσθω τοιγαροῦν καὶ Παῦλος Σαμοσατεὺς, τῆς θείας κατήκοος γεγενημένος φωνής, 'τὸ σῶμά μου,' λέγοντος, καὶ οὐχὶ Matt. xxvi. 'τὸν Χριστὸν ἔτερον παρ' ἐμὲ τὸν Λόγον,' ἀλλὰ 'σὺν ἐμοὶ αὐτὸν, καὶ ἐμὲ σὺν αὐτῷ. Τὸ γὰρ χρίσμα ἐγὼ ὁ Λόγος, τὸ Cp. i. 47. δὲ χρισθὲν ὑπ' ἐμοῦ ὁ ἄνθρωπος οὐ χωρὶς οὖν ἐμοῦ Χριστὸς κληθείη αν, άλλα συν έμοι ων και έμου έν αυτώ. Το τοίνυν ' ἀποστολην' τοῦ Λόγου σημαίνεσθαι, Ενωσιν δηλοί την προς τον έκ Μαρίας Ίησοῦν, δε έρμηνεύεται Σωτηρ, οὐ δι' ἔτερόν τι, ἀλλ' ή διὰ τὸ τῷ Θεῷ Λόγῳ ἡνῶσθαι. Ταὐτὸ σημαίνεται τὸ ῥητὸν τοῦτο τῷ ' ὁ πέμψας με Πατὴρ,' καὶ, ' ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλή- John viii. 10. λυθα, ἀλλ' ὁ Πατήρ με ἀπέστειλε. Την γαρ προς τον ἄνθρωπον Ib. 42. ένωσιν, σὺν ῷ γνωρισθηναι ἀνθρώποις ην δυνατὸν την ἀόρατον φύσιν διὰ τῆς δρωμένης, 'ἀποστολὴν' ἀνόμασεν. Οὐ γὰρ δὴ Cp. iii. 43, Θεὸς τόπους ἀμείβει, καθ' ἡμᾶς τοὺς ἐν τόποις κρυπτομένους, 53, 58. τῷ τῆς μικρότητος ἡμῶν σχήματι τῆς ὑπάρξεως τῆς ἐν σαρκὶ ἐπιδεικυύμενος πῶς γὰρ ὁ 'τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν πληρῶν; Jer, xxiii. 24. άλλὰ της ἐν σαρκὶ παρουσίας ἔνεκα την 'ἀποστολην' οἱ δίκαιοι ἀνόμασαν. Εἶτα οὖν καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος Χριστὸς οὖν [Qu. om. ὁ ἐκ Μαρίας, Θεὸς ἄνθρωπος· οὐχ ἔτερός τις Χριστὸς, ἀλλ' εἶς second οὖν]. καὶ ὁ αὐτός οὖτος πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς, οὖτος ἐπ' ἐσχάτων ἐκ της παρθένου ἀόρατος τὸ πρὶν καὶ ταῖς ἐν οὐρανῷ δυνάμεσιν άγίαις, όρατὸς νυνὶ διὰ τὴν πρὸς τὸν ὁρώμενον ἄνθρωπου ἔνωσιν όρώμενος δε, φημί, οὐ τῆ ἀοράτω θεότητι, ἀλλὰ τῆ τῆς θεότητος ἐνεργεία διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ ὅλου ἀνθρώπου, ὃν Cp. c. ἀνεκαίνισε τῆ οἰκειώσει τῆ πρὸς ἐαυτόν. Αὐτῷ τὸ σέβας καὶ ἡ Apollin.i. 14. προσκύνησις, δε ήν πρώην, καὶ νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰωνας. ' Αμήν.

INDEX.

A.

AARON, 75, 77. 'Accident and essence,' 37, 223. Action of Christ, Divine and human, 186, 189, 208.

Adam, fall of, 53, 139, 143, 193; Christ the 'Second,' 46, 53.

Adoption, our sonship by, 38, 129, 131, 163, 174; dependent on the true Sonship, 40, 143, 180, 245.

Adoration due to the Son, 92, 160. 'Advance,' how far possible to Christ, 206.

Agony of Christ, the, 209.

Agreement in teaching, not real oneness, 164.

Alexander, bishop, 3, 87.

'Alterableness,' ascribed to the Son by first Arians, 6, 9, 36, 53, 87.

Analogy not direct likeness, 177. 'Angel of great counsel,' the Son,

Angels, the holy, essentially inferior to the Son, 58, 64, 92, 168; in what sense the Son was 'made better than,' 58; Law given through, 61; ministration of, 65, 92, 166, 168, 204; not associated with Him, 166; refuse worship, but offer it to the Son, 92; rejoice in our exaltation, 44; orders of, 88, 96, 163, 204; have no will but God's, 164. Anointing of the Son, what, 48, 251. 'Anomoion,' the, referred to, 6, 18,

113, 157, 168. Anthropomorphic language of Scrip-

ture, 244.

Antichrist, I, 7, 202.

Apostles, the, 3, 210; miracles of,

'Appropriation,' by the Word, of what belongs to man, 187, 193.

Arianism, novel, 4, 8, 103; propositions or statements of, 5, 9, 11, 87, 212; unscriptural, 9, 101, 221;

heathenish, 83, 170.

Arians, baptism of, invalid, 112; cavilling questions put by, 24, 87, 102, 104, 180, 220; faith of, vain, 113; not really Christians, 7; persecuting, 182; reticence of, 10; specimens of reasoning of, 15, 95, 171; inconsistency of, 55, 109, 212; title of, 3; worldly motives of, 56, 113; 'godless,' 5, 64; degrade the idea of God, 23, 218, 221; imagine a created 'God,' 36; their conversion wished for, 7, 26, 183, 221.

Arius, 2, 7, 94, 106.

'As,' how much implied by, 177. Asterius, 32, 94, 97, 106, 109, 155,

Atonement, the, 63, 75, 125, 146.

В.

BAPTISM, Christ's, effect of on us, 49; Christian, contains the whole faith, 238; 'initiation,' 35; its form witnesses for the Trinity, 35, 110, 238, 242; void when given by deniers of faith, 112.

Basilides, 3, 90. 'Became flesh, the Word,' sense of, 76, 116, 248.

'Become,' how used of God, 65, 82; of the Son, 63, 67.

'Before He was begotten He existed not,' Arian dictum, 11, 21; laid aside by later Arians, 214.

'Beginning,' the Son has not a, 14, 243; 'of ways,' how He is a, 118. 'Begotten,' sense of, as to Son of

God, 28, 104, 127, 130. Being of the Son, Divine, 159. Belief, simple, best, 155.

'Beloved,' the, 246.

Blasphemy against the Holy Spirit, 52.

'Blending' used for union, 248. Blood, Christ's, effect of, 76.

Body, Christ's, 44, 131, 186, 195; is 'God's body,' 186; a temple, 206; instrument of Godhead, 185, 189, 206; offered to God, 76. 'Brothers,' Arian cavil as to, 15.

C.

CARPOCRATES, 59. Catechizing, 4, 8, 103. Catholic Church, the, 4.

Change, impossible for God, 23, 36; none made in the Son by Incarnation, 41, 50, 76.

Changeableness, moral, in men, 175. Charity, maintained by aid of the Father and the Son, 176.

Choice implies an alternative, 54,

Christ, the, must be Divine, 51; not a mere man, 84, 135, 249; our all in all, 140, 147.

Christian, name of, 2.

Christians presented by Christ to the Father, 75.

Church, the, representative of Christ, 150.

Coequality, the Divine, 52, 64, 159,

Coeternity, the Divine, 11, 183, 243. Coexistence, the Divine, 12, 25, 29, 33, 109, 111, 162, 183, 214, 226.

Coinherence, the Divine, 64, 89, 101, 156, 191.

'Coming in flesh,' the, 8, 52, 74, 123. Communion, the Holy, alluded to, 176.

Comparison, of things of the same kind, 59.

Complacency, mutual, in Father and Son, 219.

Constantius, 11, 183.
'Counsel of God,' the Son Himself is, 216.

Created agent for creating, Arian theory of a, 93, 229.

'Created,' how the Son is said to be,

Creation, the first, effected by the Son, 18, 25, 70, 133; and the second, 147.

Creature, Arians make the Son a, 9, 69, 89; identical with a work, 141; could cease to be, 21; as such, external to God, 224.

Creatures, the Son not one of, 119; none of could join man to God, 137; prayer not made to any of, 187; differ from each other, 88; do not worship each other, 92.

Creature-worship, of Arians, 8, 83, 162, 170.

Cross, the, 44; a scandal to Jews, 185.

Curse, our, borne by Christ, 125.

D.

DANIEL, predicted the time of Christ's coming, 84.

Day, the Last, how known and how not known to Christ, 192, 196.

Death of Christ, by His own will, 210; cause of our salvation, 44, 47, 63, 139, 210.

'Debt,' paid by Christ for us, 136.
'Deification' of manhood in Christ,
44, 140, 178, 180, 187, 189, 192,
194, 202, 206.

Difficulties, not to weigh against belief, 105.

Ditheism, Arian tendencies to, 171. Division of Divine essence, impossible, 17, 103.

Docetism, 112, 186.

Doctrine of the Sonship, stated, 9.

E.

'ECONOMY,' the, of the Incarnation, 67, 74, 80, 120, 123, 145.

'Efficient cause,' the Son but no creature an, 89, 168.

Election, our, 147. Elijah, 156.

Elisha, 156, 200.

Emancipation of mankind by the Word, 51, 83, 138, 14**3**, 189.

Emmanuel, prophecy of, 57, 184. Emperor, image of the, 158.

'End,' the, how hidden, 202; how revealed, 56.

'Essence' of the Son, proper to the Father, 90; used for Christ's Godhead, 75, 116, 120, 130, 136,

'Eternal,' some created things called,

Eternity of the Son, proved by texts, 13; by His being a true Son, 15; by doctrine of Trinity, 18; by His titles, 20.

Eusebians, 228.

Eusebius (of Nicomedia), 24, 38, 94. 'Ever Father,' 23, 26, 30, 230, 233.

Exaltation, ascribed to Christ in regard to our nature exalted in Him, 42, 226; and to His bodily resurrection, 45.

Exemplar, Christ our, 53, 175.

'Expansion,' theory of, 231. 'Expression' of the Father, Christ the, 21, 51, 69, 102, 219.

F.

Faith, drift of the, a rule, 183, 190. 'Faithful,' Christ how called, 78. Fall of man, the, 46, 53, 135, 145,

188. Father, the, attributes of ascribed to the Son, 158; dishonoured by Arianism, 27; existence of, implies existence of the Son, 26, 159; origin of the Son, 15, 222; how called 'the only God,' 160; inseparable from the Son, 111, 158, 167, 183, 190, 222, 228; yet distinct from Him, 23, 157, 222; the Son 'from,' 37, 157, 191; 'our Father' through the Son, 239.

Fatherhood, idea of, realized in

God, 23, 27. 'Fathers, the,' taken as guides, Fear, there could not be in the

Word as such, 207. 'First,' in what sense the Son is, 160.

'Firstborn,' how Christ is, 132.

'Firstfruits, our,' Christ's body, 136, 248.

Flesh, our, morally healed by the Incarnation, 189; of Christ, the Word's own, 46, 131, 186, 195; proper acts of the, 185; reality of the, 140, 186, 195, 250; glorified,

Foresight, Divine, of man's dis-

obedience, 145.

'Form of the Godhead,' 159.

'Founded,' the Word how said to

be, 143. 'Fountain,' the Father a, 20, 155.

'From the Father's essence,' 17, 61, 70, 110.

'Fulness of Godhead,' the Son, 155,

GALATIANS, the, 57.

'Generate' things, 34, 37, 59, 114. Generation of the Son, eternal, 15,

26, 114; unique, 25, 29.

'Genuineness' of the Sonship, 8, 17, 63, 110, 114, 143, 156, 220, 244. Glory of the Son before the Incarnation, 40; of the Trinity, one,

God and Man, Christ is, 184, 187, 192, 195, 209, 249, 251.

'God blessed for ever,' Christ is, 10,

26, 222.

God Incarnate, Christ is, 40, 45, 8c, 184, 195, 204; not a man deified or sanctified, 40, 185; not a mere man, 80, 204, 249.

'God,' name of, sometimes used laxly, 9, 40.

Godhead, the, One, 19, 160.

Godhead of the Son, the Father's, 86, 157, 159, 169, 180, 191; gradually manifested, 205.

Goodness of God, in providing for

man's recovery, 147. Grace, given by the Son, 42, 47; by Father and Son, 165; perpetual in those who wish to retain it, 180, 193.

Greek philology, 246. Greek philosophy, 32.

HABITS, none in God. 38, 218. Hades, opened by Christ at His descent, 45, 177, 209.

'Hand of God,' the Son called, 100, 141; Arian theory about, 93.

'He that is,' God must be, 11, 19, 104, 216.

Heaven, opened by the Ascension, 43, 188.

Hebrews, Epistle to the, Pauline, 13, 57, 69, 76, 105, 142, 219.

57, 69, 76, 105, 142, 219. Heresy, ascribed to the devil, 8, 11, 143; not mere perplexity,

High priesthood of Christ, 75. 'Himself' used for 'in His own Person,' 46, 125, 185.

Homer quoted, 246.

'Homoiousion' denied by real Arians, 180; sense of 'Homoousion' virtually put upon it by St. Athanasius, 21, 28, 165, 172, 220.

21, 28, 165, 172, 220. 'Homoousion,' the, 9, 228, 230. 'How?' not a fit question as to God,

16, 105.

Human attributes of Christ, wrongly urged against His Deity, 182, 190, 226.

Human feelings assumed by the Incarnate Son, 187.

Human nature, unity of, 175; weakness of, 147.

Human sonship, how far analogous to Divine, 23, 28, 220.

Hunger, weariness, &c., felt by Christ, 186, 206.

Hymenæus and Alexander, 57.

I.

'I AM,' said by Christ, 13.
Ignorance, proper to man, 196.
Illustrations, helpful yet imperfect, 102, 106, 158, 173, 177, 220; by Athanasius, 121, 144, 147, 149, 161.
Image of God, the, must be one, Divine, and eternal, 22, 96, 105, 164, 183; changeless, 23, 37; perfectly adequate, 27, 102, 158, 165.
Impassibility of the Word, as such, 188, 209.
Impeccability of Christ, 54.
'In Christ,' Christians are, 147.
'In God,' how we are, 178.
'In the Father,' how the Son is, 155, 157, 205, 209.

Incarnation, the, in what sense necessary, 138; twofold aspect of, 184, 186, 247.

'Ingenerate,' senses of, 32, 170. Instrument, Arians call the Son a creative, 27, 99, 141; Christ's flesh how an, 185, 206.

Irreverent questions of Arians, 24.

J.

JACOB, 86.
Jeremiah, 187.
Jesus, Name of, 44, 85.
Jews, Arians compared to, 161, 170, 182, 207, 211, 221; Isaiah misinterpreted by, 57; desolate condition of, 8, 249; still expect a Messiah who is not to suffer, 83.
John Baptist, St., 187.
Jonah, 177.

K.

Judgment, the future, 113.

KING, Christ the eternal, 13, 48, 51. Knowledge, exact, of the Father, Arius denied the Son to have, 9. Knowledge of the Son is knowledge of the Father, 17, 37.

L.

Law, the, excelled by the Gospel, 62.

Lazarus, 186, 191, 195, 199. Light from fire, the Son compared

to, 223, 229.

'Likeness of the Son to the Father' taken in orthodox sense, 10, 22, 41, 45, 87, 190.

Limitations ascribed to Christ as Man, not as 'the Word,' 44, 51, 193, 205, 209.

Lordship of Christ prior to Incarnation, 81; proved mainly by His Sonship, 183.

Love, Christ's for man, 197; of 'righteousness,' 54.

M.

MADE, things that are, per se alterable, 53.

Maker, God always potentially a,

31.

'Man,' used for Christ's Manhood,

47, 227, 237, 250. Manhood, Christ's, 79, 117; necessary to our salvation, 193; not to be ignored, 189; our relation to, 51; texts referring to, 42, 72, 76, 180, 226.

Manicheans, 3, 8, 24, 56, 109, 110,

169, 190. 203, 240.

Mankind 'lost and found,' 44. Marcellian view contrasted with Arian, 228.

Marcion, 3, 90, 169. Martyrs, the 164, 210.

Mary the, Blessed Virgin, 75, 112, 185, 195, 208, 251; ever-Virgin, 140; 'Theotocos,' 168, 184, 187, 248; mortal, 208; 'rebuked,' 195. Masters and slaves, 71.

Materialistic notions disclaimed, 17, 29; imputed to Arians, 16, 23,

I54.

Materials, God created the world without, 24, 90.

Mediator, the, 101, 140, 226.

Meletius, 3.

Mind and Reason, comparison from,

Ministry, our Lord's human, 197; of His flesh, 186.

Miracles of Christ, 186, 194. ' Monarchia,' the, 222.

Moral imitation of God, 173. Moses and Christ, 78, 96.

Mysteriousness of Divine being and action, 16, 105.

NATURAL creation, interdependence of various parts of, 97; believers

will survive, 147.

Nature, equivalent to essence, 58; Divine Sonship by, 70, 140, 162; human, in Christ, 140, 196, 206, 211, 251; of Father and Son, one, 41, 157, 165; not necessity, in God, 215.

Nicæa, Council of, 7, 31.

Non-scriptural terms, use of, 31, 35. 'Not as one of the creatures,' Arian saying, 88.

'Notionally,' opposed to really, 10, 107, 224, 228, 230.

Novatians, 3.

0.

Offspring of God, the Son is the true, 162; the eternal, 15; proper of His essence, 9, 16, 18, 21, 25, 31, 158, 215, 216; opposed to a creature, 127; perfect, 105; the term necessary, 224. Old and New Testaments not at

variance, 240.

Omniscience, Christ had, as God,

'Once the Son was not,' Arian formula, 5, 11, 16, 19, 103, 113,

One Person, Divine and human acts of Christ belong to, 189, 247.

Oneness, Divine, of Father and Son, 157, 228.

'Only-begotten,' the, 132, 246. Order of nature, argument from, 13, 102.

'Out of nothing,' Arians say the Son came to exist, 9, 13, 68, 242.

P.

Pagan gods, local, 78. Paraclete, the, 180, 245.

Paraphrases of texts, 84, 151, 176, 202, 219, 221.

Participation, error of saying that Christ is God by, 6, 17, 155, 159, 169.

Partition of Godhead, Arians profess to avoid, Catholics disclaim, 16, 17, 29.

Passion, the, belongs to Christ's Manhood, 188, 195; how predicated of the Word, 186, 200.

Passions, none in God, 17, 29, 103; power of, gradually destroyed in Christians through the Incarnation, 189.

Paul of Samosata, 27, 39, 81, 112, 180, 204, 246, 248-251.

Paul, St., rapture of, 200. Perfect God, the Son, 47.

Peter, bishop of Alexandria, 3.

Peter, St., confession of, 86; discourse of, 84.

Philip, St., the deacon, 56.

Phrygians (Montanists), 3, 112, 200. Polytheism, imputed to Christians by Pagans, 169.

Posteriority, not essential to sonship, 28.

Power, full, Christ had before His

Incarnation, 194.

'Power of God,' the, a title of the Son, 12, 125; He is the living or subsisting, 216.

'Powers,' Arians make the Son one

of the, 5, 107. Praise, the Word as such offers not,

Prayer, efficacy of, 66; natural, 90; the Lord's, 35.

Predestination, our, relation of, to Christ, 145.

Predetermination of the Incarnation,

Pre-existence of the Son, 39, 89, 240. 'Principle' of the Godhead, one, 169, 222.

Probation impossible to the Divine

'Proper' to God and His essence, His Son must be, 31, 37, 70, 92, 100, 156, 159, 191, 215.

Properties of manhood, the Incarnate Son acted through, 186, 208.

Prophecy, pointed to a Divine Christ, 51, 84. Prophets, how 'the Word came to,'

185; not unconscious, 200.

Ptolemæus, 213. Punishment heavier under Gospel than under Law, 62.

Q.

'OUALITY' and 'essence,' 223. Question at issue, the main, 10,

Questions asked as to the Son might be asked as to the Father, 26, 216.

R.

'RADIANCE,' the Son called, 13, 18, 21, 26, 29, 102, 111, 123, 157, 167, 191, 229. 'Receive,' how Christ is said to, 194, 226. Regeneration, Christian, 188. Repentance after a fall, 180. Repetition often necessary, 33, 39, 50, 70, 91, 150, 207.

Restoration of man, more than undoes fall, 137; promotes God's glory, 44.

Resurrection of Christ, 45; the fu-

ture, 137, 147. Reverence, professed by the Arians, 30; shown in discussion with them, 26, 216.

Reward of virtue, Christ's exaltation

not a, 41, 45, 49, 51.

Righteousness, made possible through Christ, 54.

SABELLIANISM, 157, 190, 223, 224, 228, 234, 242. Sacrifice of Christ, the, 75, 77.

Saints, Arianism virtually ranks the Son with, 156, 164.

Samuel, 156.

Sanctification, of Christ as to His Manhood, 48; gained by us from Christ, 43, 48, 50, 63.

Satan, fall of, 164; conquered by

the Incarnation, 139.

Scripture, Arians contradict, 101; quote language of, but misuse, 8, 55; take in a sense of their own, 38, 163; Churchmen appeal to, 9, 143, 184; to be interpreted according to Church belief, 38, 147, 183, 190, 211; drift of its teaching, 184; style of, simple, 248.

Serpent, the, 53. Servants of God, many, 96. Simon Magus, 3.

Simplicity of the Godhead, 29, 103, 108, 223, 225.

Sin, Christ could not commit, 54; our sins borne by Him, 186.

Son, a, the true offspring of a father's essence, 16, 30, 70, 103, 215; idea of, urged against Sabellians, 224.

Son of God, claim to be, Jews regard as blasphemous, 83, 143; existence of a real, the first principle of Christianity, 103, 143; must be eternal, 15; not adopted, but proper, natural, and essential, 15, 129, 165, 173, 179, 224; not like human sons, 23; not another God, 157; such as the Father is, 21, 32; belongs to the

To the state of th	Texts commented	on /com	times ad \
Father's essence, 158; internal to			
it, 17, 162; uncreated, 73; not	Mark xiii. 32		. 195 11.
constituted by Incarnation, 240;	,, xv. 34 Luke ii. 52		. 207
Arianism denies reality of His	Luke 11. 52	•	. 204
Sonship, 9, 16; another theory	" vi. 36 John i. 1		173
separates Him from the Word, 232.	John i. I .	123, 127	, 158, 222
Sotades, 2, 4.	" i. 3 .		. 21
Spirit, the Holy, belongs to Christ,	,, i. I2		. 129
50, 131; receives from Him, 179,	" i. 14 63.	, 69, 114	, 116, 123,
197; given by Him, 50, 86; re-		18	5, 225, 246
ceived by Him as Man, 50; supe-	" i. 18		. 133
rior to Him as Man, though equal	" ii. 4 .		. 195
as God, 52; not a creature, 169;	", v. 26		. 195 . 191 3, 228, 234 . 207
action of, on souls in all ages,	" x. 30	157, 208	3, 228, 234
245; dwells in Christians, 48.	" xii. 27	-01,	207
Stoics, 80, 231, 233.	,, xiv. 9		. 158
Subsistence' of the Father, 21, 102,	08		. 61
	//ii +	•	
219, 222, 249.	"ii a		. 193 . 162
T.			
	" xvii. II		. 171
'TEMPLE,' Christ's body the true,	,, xvii. 19 ,, xvii. 21–2		. 48
249; Christians a spiritual, 44,	,, XVII. 2I-2	3 .	. 175
144; the Jewish, an 'image,' 249.	,, xx. 27		. 250
Texts commented on :	,, xx. 28	•	. 92
Gen. i. 14 96	Acts i. 7 .		. 202
", xxxii, 31 171 ", xlviii, 15 166 Deut, xxxii, 6, 18 128 ", xxxii, 39 160 Job xxxyiii, 17 207	" ii. 24		. 46
xlviii. 15 166	", ii. 36		. 79 ff.
Deut. xxxii. 6, 18 128	" x. 26		. 92
vvvii 20 160	,, x. 36		. 246
" xxxii. 39 160 Job xxxviii. 17 207 Ps. xvi. 9 64	Rom, i. 20		., 12
Ps. xvi. q 64	,, viii. 29		
Ps. xvi. 9 64	,, ix. 5		. 222
" xxiv. 7 43 " xxxvi. 9	ı Cor. viii. 6		0.7
" xxxvi. 9 13		•	. 46
,, xlv. 7, 8 48, 53	,, xv. 47		
", cii. 26 37	2 Cor. v. 21		. 117
,, civ. 24 20	,, xii. 2		. 200
,, cx. 3 · · · · · · · · · · · · · · · · · ·	Gal. 111. 13		. 117
Prov. iii. 19 20			. 117
,, viii. 22	Phil. ii. 5-11	. 41,4	6, 159, 220
, viii. 27 151	Col. i. 15		
Eccl. xii. 14	", i. 18		. 136
Isa. v. I	" ii.9 .		. 185
, xliv. 6	I Thess. iii. II		. 165
122	Heb. i. 3 .		. 13
	", i.4 .		. 56
**	", i. 6 .		. 92
John 22, 23 +			. 61, 69
, xxxi. 22	" ii. 1–3		. 78
Matt. iii. 17 17, 241	" iii. 5		. 142
" xi. 27 190	,, iv. 12	•	
" xii. 28 52	,, vii. 22		. 63
" xii. 40 177	,, xiii. 8		. 50, 78
" xxvi. 39 207	1 Pet. ii. 24		117, 186
" xxviii. 18 190	,, iv. I		185, 188
			. 243
,, xxviii. 19 . 35, 112			

1 John iv. 13 178	'Vine,' Christ is called as to His
,, v. 20 . 162, 174, 243	Manhood, 144.
	Virgin-born, Christ the, 75.
Rev. i. 5	viight-both, Christ the, 75.
" xxii. 9 92	W
,, xxii. 16 245	***
'Thalia,' the, 2, 4, 10, 106.	WEAK objections not to be ignored,
Theophanies, in Old Testament, 40,	30.
166, 168, 207, 240.	'Whole God,' the Son is, 159.
Thomas, St., 92, 250.	'Will,' Arian formula respecting,
Time, of Christ's coming, chosen,	212; the 'living,' of God, the Son
31, 138; of each man's death,	is, 70, 220; mutual, of Father and
hidden from him, 202.	Son, 219; Sonship transcends all
Trinity, doctrine of the, 18, 19, 169.	acts of, 30, 70, 215.
'True God,' the Son is, 162, 174.	Wisdom, Arians imagine an imper-
'Two Eternals,' not held, 183.	sonal archetypal, 5, 33, 106; and
'Two Gods,' not held, 229.	many created ones, 107; created,
'Two' or 'three Fathers,' not held,	seen in God's works, 148; the

Texts commented on (continued). | 'Very God, of very God,' 41.

U.

169, 224.

tion, 62.

UNALTERABLENESS of the Son, 36, 53, 74. Union, our moral, with God and each other, 174, 176; the Personal, in Christ, 247. Unity of God, preserved by the Trinity, 19, 169, 222, 229. Universality of Christian dispensa-

V.

VALENTINUS, 3, 90, 141, 213, 218. Variety of interpretations offered, 19, 63, 81, 147, 176, 192.

seen in God's works, 148; the Divine, must be uncreate, 151; identical with the Son, 20, 29, 153; truly incarnate, 152.

Word, the, really subsistent, not merely 'uttered,' 104, 223; eternal, 21, 104, 127; God could never be without, 16, 21; identical with the Son, 29, 80, 100, 108, 225, 233; only one, 96, 106, 190.

Words to be estimated by intention,

Work, the Son not a, 30, 69, 73. World, compared to one body, 97; the Son or Word Framer of the, 91, 98, 100, 169, 214.

Worship due to God only, 92; of the Father and the Son, 160.

THE END.

CLARENDON PRESS BOOKS

The Holy Scriptures, Apocrypha, etc The Bible in English

Reprint of the Authorized Version of 1611. 4to. 1833. £3 3s. net.

The Authorized Version.

Complete lists of Oxford Bibles, Oxford Bibles for Teachers, Oxford Prayer Books, Church Sets, etc, in all styles and bindings can be obtained from any bookseller, or from Mr. Henry Frowde, Oxford Warehouse, Amen Corner, London, E.C.

The Revised Version. See also p. 70.

[The Revised Version is the joint property of the Universities of Oxford and Cambridge.]

Edition for the Church Desk.

Folio. In buckram, with the Apocrypha, £2 2s. net. Bound in Grained Cowhide, £2 10s.; with the Apocrypha, £3; in Turkey Morocco, £4 4s.; with the Apocrypha, £4 16s.

Library editions, in large type (pica). Bound in cloth and greatly reduced

in price.

Royal 8vo, with large margins: with the Apocrypha, 6 vols., from £1 9s.; the Apocrypha only, 10s. 6d.; the other five volumes, 18s. 6d.

Demy 8vo, with the Apocrypha, 6 vols., £1 ls.; the Apocrypha only, 7s. 6d.; the other five volumes, 14s.

Single volume editions:

Royal 8vo, on Oxford India Paper, and in large type (pica), in Persian, £2 12s. 6d.; with the Apocrypha, in Turkey Morocco, £3 19s.

Royal 8vo, small pica type. In cloth, 10s. 6d.; in leather bindings, from

19s. 6d.

8vo, small pica type. In cloth, 7s. 6d.; in leather bindings, from 10s. 6d. 8vo, minion type. In cloth, 4s.; with the Apocrypha, 6s.; the Apocrypha

16mo, ruby type. In cloth, 2s. 6d; with the Apocrypha, 4s.; the Apocrypha only, 2s.; with the Oxford Helps, in leather, from 7s.

16mo, nonpareil type. In leather, from 3s. 16mo, pearl type. In cloth boards, from 8d.; with Oxford Helps, from 2s. 6d.

The Revised Version with marginal references.

8vo, in bourgeois type, from 6s.; on Oxford India paper, bound in

leather, from 15s. 8vo, in minion type, from 5s.; with the Apocrypha, from 7s. 6d.; with Oxford Helps, from 11s.; on Oxford India paper, bound in leather, from 14s. 16mo, in nonpareil type, in leather, from 6s.; on Oxford India paper,

bound in leather, from 10s. 6d.

The Parallel Bible, containing the Authorized and Revised Versions in parallel columns. Small quarto, in minion type. On ordinary paper, from 10s. 6d.; on Oxford India paper, bound in leather, from 16s.

The Two-Version Bible, being the Authorized Version with the differences of the Revised Version printed in the margins, so that both texts can be read from the same page. With references and maps. Bourgeois type. Cloth, 7s. 6d.; leather, from 10s. 6d.; on Oxford India paper-cloth, 10s. 6d.; leather, from 15s.; interleaved with writing-paper, and bound in leather, from £1 1s. With the Oxford Helps, leather, from 18s. 6d. Printed on writing-paper with wide margins for notes, from 10s. 6d. net.

Elementary Helps to the Study of the Bible

Oxford Bible for Teachers, containing the texts of the Old and New Testaments, with or without marginal references, and in either the Authorized or Revised Versions, together with the Oxford Helps to the Biole (see below), and 124 full-page plates.

In many styles and bindings. A complete list can be obtained from Mr. Henry Frowde, Amen Corner, London, E.C.

The Oxford Helps to the Study of the Bible, containing Introductions to the several Books, the History and Antiquities of the Jews, the Natural History of Palestine, with copious tables, concordance and indices, and a series of maps. With 124 full-page plates.

Svo, in long primer type-cloth, 5s.; leather, from 6s. 6d. 8vo, in nonpareil type—cloth, 2s. 6d.; leather, 3s. 6d.

16mo, in pearl type—stiff covers, 1s. net; cloth, 1s. 6d.; leather, from 2s.

Bible Illustrations, being 124 full-page plates, forming an appendix to the above. Crown 8vo, cloth, 2s. 6d.

Helps to the Study of the Book of Common Prayer. By W. R. W. Stephens. Crown 8vo. Cloth, 2s. 6d. net; also in leather bindings. Printed on Oxford India paper and bound with the Prayer Book, from 11s. 6d.

Dr. Stokoe's Manuals. Crown 8vo

Old Testament History for Schools. By T. H. STORGE. Part I. (Third edition.) From the Creation to the Settlement in Palestine. Part II. From the Settlement to the Disruption. Part III. From the Disruption to the Return from Captivity. Extra fcap 8vo. 2s. 6d. each, with maps.

Manual of the Four Gospels. With Maps, 3s. 6d. Or, separately, Part I, The Gospel Narrative, 2s.; Part II, The Gospel Teaching, 2s.

Manual of the Acts. 3s.

The Life and Letters of St. Paul. 3s. 6d. Or, separately, Part I, The Life of St. Paul, 2s. Part II, The Letters of St. Paul, 2s.

First Days and Early Letters of the Church. 3s. Or, Part I. First Days of the Church, 1s. 6d. Part II, Early Letters of the Church, 2s.

Graduated Lessons on the Old Testament. By U. Z. Rule, edited by Lt. J. M. Bebb. Selected Readings from the O.T. with paraphrases and connecting paragraphs; with notes for teachers and pupils. For use in lower forms, and in elementary and Sunday Schools. The text is that of the R.V., but the book may be used with the A.V. In three volumes. Extra fcap 8vo. 1s. 6d. each in paper covers, or 1s. 9d. each in cloth. Vol. I. Creation to Death of Moses. Vol. II. Conquest of Canaan, Psalms, etc. Vol. III. Israel and Judah, the Captivity, the Prophets.

Notes on the Gospel of St. Luke, for Junior Classes. E. J. Moore Smith. Extra fcap 8vo, stiff covers. 1s. 6d.

A Greek Testament Primer, being an easy grammar and readingbook for the use of students beginning Greek. By E. MILLER. Second. edition. Extra fcap 8vo, paper, 2s.; cloth, 3s. 6d.

OLD TESTAMENT AND APOCRYPHA

History of the Bible

List of Editions of the Bible in English, by H. Cotton. Second edition. 8vo. 8s. 6d.

Rhemes and Doway; showing what has been done by Roman Catholics for the diffusion of the Bible in English. By H. Corron. 8vo. 9s.

The Part of Rheims in the Making of the English Bible, by J. G. CARLETON, containing historical and critical introduction, tables and analyses thereof. 8vo. 9s. 6d. net.

The Holy Bible in the earliest English Versions, by Wycliffe and his followers. Edited by Forshall and Madden. 4 vols. Royal 4to. 1850.

Wycliffe's Bible, portion edited by W. W. SKEAT. See p. 6.

Essays chiefly in Biblical and Studia Biblica et Ecclesiastica. Patristic criticism, and kindred subjects. 8vo. Cloth.

Vol. I, 10s. 6d. Vol. II, 12s. 6d. Vol. III, 16s. Vol. IV, 12s. 6d.

Vol. V, complete, 16s., or, in separate stiff cover parts. Part I, Life of St. Nino, by M. and J. O. WARDROP. 3s. 6d. Part II, Texts from Mount Athos, by K. Lake. 3s. 6d. Part III, Place of the Peshitto Version in the Apparatus Criticus of the Greek New Testament. 2s. 6d. Part IV, Baptism and Christian Archaeology, by C. F. Rogens. 4s. 6d.

The Journal of Theological Studies. Edited by J. F. BETHUNE Baker and F. E. Brightman. Published Quarterly, price 3s. 6d. net. Annual subscription 12s. net, post free. Many of the back numbers are still

obtainable.

The Old Testament and Apocrypha

The Psalter, or Psalms of David, and certain Canticles, with a translation and exposition in English, by RICHARD ROLLE of Hampole. Edited by H. R. Bramley. With an introduction and glossary. 8vo. £1 is.

The Parallel Psalter: being the Prayer-Book version of the Psalms and a new version arranged on opposite pages, with an introduction and glossaries by S. R. Driver. Second edition. Extra fcap 8vo. 3s. 6d. net.

The Book of Job in the Revised Version. Edited, with introductions and brief annotations, by S. R. Driver. Crown 8vo. 2s. 6d. net.

Lectures on the Book of Job. By G. G. Bradley. Second edition. Crown 8vo. [Out of print.]

Lectures on Ecclesiastes. By the same. Second edition. Crown 8vo. 5s. 6d.

Astronomy in the Old Testament. By G. SCHIAPARELLI. Authorized translation. Crown 8vo. 3s. 6d. net.

Ecclesiasticus, translated from the original Hebrew by A. E. Cowley and A. NEUBAUER. Crown 8vo. 2s. 6d.

CLARENDON PRESS'BOOKS

- The Place of Ecclesiasticus in Semitic Literature. An essay by D. S. Margollouth. Small 4to. 2s. 6d.
- The Five Books of Maccabees, with notes and illustrations by H. COTTON. 8vo. 10s. 6d.
- The Book of Enoch, translated from Dillmann's Ethiopic text (emended and revised), and edited by R. H. Charles. 8vo. 16s.
- The Book of the Secrets of Enoch, translated from the Slavonic by W. R. Morfill, and edited, with introduction, notes, etc, by R. H. Charles. 8vo. 7s. 6d.
- Deuterographs. Duplicate passages in the Old Testament. Arranged by R. B. GIRDLESTONE. 8vo. 7s. 6d.
- History and Song of Deborah (Judges IV and V). By G. A. COOKE. 8vo. Paper covers. 1s. 6d. (Published by Mr. Frowde.)
- Libri Psalmorum Versio antiqua Latina, cum Paraphrasi Anglo-Saxonica. Edidit B. Thorpe. 8vo. 10s. 6d.
- Libri Psalmorum Versio antiqua Gallica e Cod. MS. in Bibl.

  Bodleiana adservato, una cum Versione Metrica aliisque Monumentis pervetustis. Nunc primum descripsit et edidit F. Michel. 8vo. 10s. 6d.

Hebrew and Chaldee

- Notes on the Hebrew Text of the Book of Genesis. By G. J. Spurrell. Second edition. Crown 8vo. 12s. 6d.
- Notes on Samuel. By S. R. DRIVER. [Out of print.]
- Notes on the Hebrew Text of the Book of Kings. By C. F. Burney. 8vo. 14s, net.
- A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament, with an Appendix containing the Biblical Aramaic, based on the Thesaurus and Lexicon of Gesenius, by F. Brown, S. R. Driver, and C. A. Briggs. Small 4to. 34s. net. The several Parts can be supplied to complete sets.
- Gesenius's Hebrew Grammar, as edited and enlarged by E. KAUTZSCH. Translated from the 25th German Edition by G. W. COLLINS. Translation revised and adjusted to the 26th Edition by A. E. COWLEY. 8vo. £1 1s.
- A Treatise on the Use of the Tenses in Hebrew. By S. R. Driver. Third edition. Crown 8vo. 7s. 6d.
- A Commentary on the Book of Proverbs, attributed to Abraham Ibn Ezra. Edited from a MS in the Bodleian Library by S. R. Driver. Crown 8vo. Paper covers, 3s. 6d.

OLD TESTAMENT: GREEK

- The Book of Tobit. A Chaldee Text, from a unique MS. in the Bodleian Library; with other Rabbinical texts, English translations, and the Itala. Edited by A. Neubauer. Crown 8vo. 6s.
- Ecclesiasticus (xxxix. 15—xlix. 11). The Hebrew, with early versions and English translation, etc, edited by A. E. Cowley and A. Neubauer. With 2 facsimiles. 4to. 10s. 6d. net. Translation, see p. 67.
- Facsimiles of the Fragments hitherto recovered of the Book of Ecclesiasticus in Hebrew. 60 leaves in Collotype. £1 1s. net. (Published jointly by the Oxford and Cambridge University Presses.)
- The Psalms in Hebrew without points. Stiff covers. 2s.
- Accentuation of Psalms, Proverbs, and Job. By W. Wickes. 8vo. 5s.
- Hebrew Prose Accentuation. By the same. 8vo. 10s. 6d.
- Lightfoot's Horae Hebraicae et Talmudicae. A new Edition by R. GANDELL. 4 vols. 8vo. £1 1s.

Greek

- Vetus Testamentum ex Versione Septuaginta Interpretum secundum exemplar Vaticanum Romae editum. Accedit potior varietas Codicis Alexandrini. Tomi III. 18mo. 6s. each volume.
- A Concordance to the Septuagint and other Greek Versions of the O.T. (including the Apocryphal Books). By the late Edwin Hatch and H. A. Redpath. Supplement. By H. A. Redpath. Fasc. I, containing a Concordance to the proper names occurring in the Septuagint. Fasc. II, containing a Concordance to Ecclesiasticus, other Addenda, and the Hebrew Index to the whole work. Imperial 4to. Cloth in 3 vols. £8 8s. (or Concordance, 2 vols., £6 17s. 6d. Supplement, £2). The several parts are still on sale for the present: Parts I-VI, 21s. each; Supplements I and II, 16s. each.
- Origenis Hexaplorum quae supersunt; sive, Veterum Interpretum Graecorum in totum Vetus Testamentum Fragmenta. Edidit F. Field. 2 vols. 4to. £5 5s.
- Essays in Biblical Greek. By Edwin Hatch. 8vo. 10s. 6d.
- The Book of Wisdom: the Greek Text, the Latin Vulgate, and the Authorized English Version; with an introduction, critical apparatus, and a commentary. By W. J. DEANE. 4to. 12s. 6d.

Coptic

Tattam's Major and Minor Prophets. See p. 83.

5

The New Testament

Greek and English

The Parallel New Testament, Greek and English; being the Authorized Version, 1611; the Revised Version, 1881; and the Greek Text followed in the Revised Version. 8vo. 12s. 6d.

The New Testament in Greek and English. Edited by E. CARDWELL. 2 vols. 1837. Crown 8vo. 6s.

Greek

The Greek Testament, with the Readings adopted by the Revisers of the Authorized Version—

(1) Pica type. Second edition. Demy 8vo. 10s. 6d. (2) Long Primer type. New edition. With marginal references. Fcap 8vo. 4s. 6d. (3) The same, on writing-paper, with wide margin, 15s. (4) The same, on India paper. 6s.

Novum Testamentum Graece. Accedunt parallela S. Scripturae loca, etc. Edidit Carolus Lloyd. 18mo. 3s. On writing-paper, with wide margin, 7s. 6d.

Critical Appendices to the above, by W. Sanday. Extra fcap 8vo. 3s. 6d.

Novum Testamentum Graece (ed. Lloyd), with Sanday's Appendices. Cloth, 6s.; paste grain, 7s. 6d.; morocco, 10s. 6d.

Novum Testamentum Graece juxta Exemplar Millianum. Fcap 8vo. 2s. 6d. On writing-paper, with wide margin, 7s. 6d.

Evangelia Sacra Graece. Fcap 8vo, limp. 1s. 6d.

Novum Testamentum Graece. Antiquissimorum Codicum Textus in ordine parallelo dispositi. Edidit E. H. Hansell. Tomi III. 8vo. £1 4s.

Athos Fragments of Codex H of the Pauline Epistles.

Photographed and deciphered by Kirsopp Lake. Full-size collotype facsimiles, large 4to, in an envelope.

21s. net.

Outlines of the Textual Criticism of the New Testament.
By C. E. Hammond. Sixth edition. Crown 8vo. 4s. 6d.

Horae Synopticae, being contributions to the study of the Synoptic problem. By Sir J. C. Hawkins, Bart. 8vo. 7s. 6d.

Greswell's Harmonia Evangelica. Fifth edition. 8vo. 9s. 6d.

Diatessaron; sive Historia Jesu Christi ex ipsis Evangelistarum verbe apte dispositis confecta. Edited by J. White. 3s. 6d.

Sacred Sites of the Gospels, with sixty-three full-page illustrations, maps, and plans. By W. Sanday, with the assistance of Paul Waterhouse. 8vo. 13s. 6d. net.

The Criticism of the Fourth Gospel. Eight Lectures on the Morse Foundation delivered in 1904. By W. Sanday. 8vo. 7s. 6d. net.

The Logia

Two Lectures on the 'Sayings of Jesus,' delivered at Oxford in 1897, by W. Lock and W. Sanday. Svo. 1s. 6d. net.

The Oxyrhynchus Logia and the Apocryphal Gospels.

By C. Taylor. 8vo, paper covers, 2s. 6d. net.

The Oxyrhynchus Sayings of Jesus, found in 1903; with the Sayings called 'Logia,' found in 1897. By C. TAYLOR. 8vo, paper covers. 2s. net.

Published by Mr. Frowde for the Egypt Exploration Fund.

ΛΟΓΙΑ ΙΗΣΟΥ, from an early Greek papyrus, discovered and edited with translation and commentary by B. P. Grenfell and A. S. Hunt. 8vo, stiff boards, with two collotypes, 2s. net; with two tone blocks, 6d. net.

New Sayings of Jesus and Fragment of a Lost Gospel. B. P. Grenfell and A. S. Hunt. With one Plate. Is. net.

Coptic and Syriac

Novum Testamentum Coptice, ed. D. WILKINS. 1716. 4to. 12s. 6d.

The Coptic Version of the New Testament, in the Northern Dialect, otherwise called Memphitic and Bohairic. With introduction, critical apparatus, and English translation. 8vo. Vols. I and II. The Gospels. £2 2s. net; Vols. III and IV. The Epistles. £2 2s. net.

Tetraeuangelium Sanctum iuxta simplicem Syrorum versionem ad fidem codicum, Massorae, editionum denuo recognitum. Lectionum supellectilem quam conquisiverat P. E. Pusey, auxit, digessit, edidit G. H. GWILLIAM. Accedunt capitulorum notatio, concordiarum tabulae, translatio Latina, annotationes. Crown 4to. £2 2s. net.

Collatio Cod. Lewisiani Evangeliorum Syriacorum cum

Cod. Curetoniano, auctore A. Bonus. Demy 4to. 8s. 6d. net.

Latin

Nouum Testamentum Domini Nostri Iesu Christi Latine, secundum Editionem Sancti Hieronymi. Ad Codicum Manuscriptorum fidem recensuit I. Wordsworth, Episcopus Sarisburiensis; in operis societatem adsumto H. I. White. 4to. Part I, buckram, £2 12s. 6d. Also separately: Fasc. I, 12s. 6d.; II, 7s. 6d.; III, 12s. 6d.; IV, 10s. 6d.; V, 10s. 6d.; VI, 12s. 6d.; VII, In the Press. A binding case for the first five Fasciculi in length at 2s. is issued at 3s.

Old-Latin Biblical Texts: small 4to, stiff covers.

No. I. St. Matthew, from the St. Germain MS (g1). Edited by J.

No. II. Portions of St. Mark and St. Matthew, from the Bobbio MS (k., etc. Edited by J. Wordsworth, W. Sanday, and H. J. White. £1 ls. No. III. The Four Gospels, from the Munich MS (q), now numbered Lat. 6224. Edited by H. J. White. 12s. 6d.

No. IV. Portions of the Acts, of the Epistle of St. James, and of the First Epistle of St. Peter, from the Bobbio Palimpsest (s), now numbered Cod. 16 in the Imperial Library at Vienna. Edited by H. J. White. 5s.

No. V. In the Press.

The Fathers of the Church and Ecclesiastical History

Editions with Latin Commentaries

Catenae Graecorum Patrum in Novum Testamentum edidit J. A. CRAMER. Tomi VIII. 8vo. £2 8s. net.

Clementis Alexandrini Opera, ex rec. Guil. Dindorfii. Tomi IV. 8vo. £3 net.

Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini in XII Prophetas edidit P. E. Pusev. Tomi II. 8vo. £2 2s.

In D. Joannis Evangelium. Accedunt Fragmenta Varia. Edidit post Aubertum P. E. Pusey. Tomi III. 8vo. £2 5s. Commentarii in Lucae Evangelium quae supersunt Syriace edidit R. Payne Smith. 4to. £1 2s. Translation, 2 vols. 8vo. 14s.

Ephraemi Syri, Rabulae, Balaei aliorumque Opera Selecta. See p. 83.

Eusebii Opera recensuit T. Gaisford.

Evangelicae Praeparationis Libri XV. Tomi IV. 8vo. £1 10s. Evangelicae Demonstrationis Libri X. Tomi II. 8vo. 15s. Contra Hieroclem et Marcellum Libri. 8vo. 7s. Annotationes Variorum. Tomi II. 8vo. 17s.

Canon Muratorianus. Edited, with notes and facsimile, by S. P. Tregelles. 4to. 10s. 6d.

Evangeliorum Versio Gothica, cum Interpr. et Annott. E. Benzelli edidit E. Lye. 4to. 12s. 6d.

Evagrii Historia Ecclesiastica, ex rec. H. Valesii. 8vo. 4s.

Fl. Josephi de bello Judaico Libri Septem recensuit E. CARDWELL. Tomi II. 8vo. 17s.

Origenis Philosophumena; sive omnium Haeresium Refutatio e Codice Parisino nunc primum edidit Emmanuel Miller. 8vo. 10s.

Patrum Apostolicorum, Clementis Romani, Ignatii, Polycarpi, quae supersunt edidit G. Jacobson. Tomi II. Fourth edition. 8vo. £1 1s.

Reliquiae Sacrae secundi tertiique saeculi recensuit M. J. ROUTH. Tomi V. Second edition, 1846. 8vo. £1 5s.

Scriptorum Ecclesiasticorum Opuscula recensuit M. J. ROUTH. Tomi II. Third edition, 1858. 8vo. 10s.

Socratis Scholastici Historia Ecclesiastica Gr. et Lat. edidit R. Hussey. Tomi III. 1853. 8vo. 15s.

Sozomeni Historia Ecclesiastica edidit R. Hussey. Tomi III. 8vo. 15s.

Theodoreti Ecclesiasticae Historiae Libri V rec. T. Gaisford. 8vo. 7s.6d. Graecarum Affectionum Curatio rec. T. Gaisford. 8vo. 7s. 6d.

Editions with English Commentaries or Introductions

St. Athanasius. Orations against the Arians. With an account of his Life by W. Bright. Crown 8vo. 9s.

Historical Writings, according to the Benedictine Text. With an introduction by W. Bright. Crown 8vo. 10s. 6d.

- St. Augustine. Select Anti-Pelagian Treatises, and the Acts of the Second Council of Orange. With introduction by W. Bright. Crown 8vo. 9s. [Out of print.]
- St. Basil: on the Holy Spirit. Revised text, with notes and introduction, by C. F. H. JOHNSTON. Crown 8vo. 7s. 6d.
- Barnabas, Editio Princeps of the Epistle of, by Archbishop Ussher, as printed at Oxford, A. D. 1642. With a dissertation by J. H. BACKHOUSE. Small 4to. 3s. 6d.
- Canons of the First Four General Councils of Nicaea, Constantinople, Ephesus, and Chalcedon. With notes by W. Bright. Second edition. Crown 8vo. 7s. 6d.
- Eusebius' Ecclesiastical History, according to Burton's text, with introduction by W. Bright. Second edition. Crown 8vo. 8s. 6d.
- Eusebii Pamphili Evangelicae Praeparationis Libri XV.
  Revised text edited, with introduction, notes, English translation, and indices, by E. H. Gifford. 4 vols. [Vols. I, II, text, with critical notes. Vol. III, in two parts, translation. Vol. IV, notes and indices.] 8vo. £5 5s. net. (Vol. III, divided into two parts, containing the translation, £1 5s. net.)
- The Bodleian Manuscript of Jerome's Version of the Chronicles of Eusebius, reproduced in collotype, with an introduction by J. K. Fotheringham. 4to, buckram. £2 10s. net.
- The Third Book of St. Irenaeus, Bishop of Lyons, against Heresies. With notes and glossary by H. Deane. Crown 8vo. 5s. 6d.
- John of Ephesus. See p. 83. Translation, by R. PAYNE SMITH. 8vo. 10s.
- Philo: about the Contemplative Life; or, the Fourth Book of the Treatise concerning Virtues. Edited, with a defence of its genuineness, by F. C. CONYBEARE. With a facsimile. 8vo. 14s.
- Socrates' Ecclesiastical History, according to Hussey's Text, with introduction by W. Bright. Second edition. Crown 8vo. 7s. 6d.
- Tertulliani Apologeticus adversus Gentes pro Christianis. Edited by T. H. Bindley. Crown 8vo. 6s.

De Praescriptione Haereticorum: ad Martyras: ad Scapulam. Edited by T. H. Bindley. Crown 8vo. 6s.

Works of the English Divines. Svo

Sixteenth, seventeenth, eighteenth and early nineteenth centuries

Editions of Hooker and Butler

Hooker's Works, with Walton's Life, arranged by John Keble. Seventh edition, revised by R. W. Church and F. Paget. 3 vols. 12s. each. [Vol. II contains the Fifth Book.]

Introduction to Hooker's Ecclesiastical Polity, Book V.

By F. PAGET. 7s. 6d.

The Text, as arranged by J. Keble. 2 vols. 11s.

The Works of Bishop Butler. By W. E. GLADSTONE. 2 vols. 14s. each. Crown 8vo, Vol. I, Analogy, 5s. 6d.; Vol. II, Sermons, 5s.

Studies subsidiary to the Works of Bishop Butler.
Uniform with the above. 10s. 6d. Crown 8vo, 4s. 6d.

PEARSON'S EXPOSITION OF THE CREED. Revised by E. Burton, Sixth edition, 10s. 6d. MINOR THEOLOGICAL WORKS. Edited by E. Churton. 2 vols. 10s. ENCHIRIDION THEOLOGICUM ANTI-ROMANUM.

I. Jeremy Taylor's Dissuasive from Popery, and Real Presence. 8s. II. Barrow's Supremacy of the Pope, and Unity of the Church. 7s. 6d. III. Tracts by Wake, Patrick, Stillingfleet, Clagett, and others. 11s. Allix's Works, 4 vols. 5s. each. Bentley's Sermons. 4s.

BISCOE'S HISTORY OF THE ACTS. 9s. 6d. Bragge's Works. 5 vols. £1 12s. 6d.

Bull's Works, with Nelson's Life. Ed. by E. Burton. 8 vols. £2 9s.

BURNET'S EXPOSITION OF THE XXXIX ARTICLES. 7s.

Butler's Works, 1849. 2 vols. Sermons. 5s. 6d. Analogy. 5s. 6d.

CLERGYMAN'S INSTRUCTOR. Sixth edition. 6s. 6d. COMBER'S WORKS. 7 vols. £1 11s. 6d.

FELL'S PARAPHRASE ON St. PAUL'S EPISTLES. 7s.

FLEETWOOD'S WORKS. 3 vols. £1 1s. 6d.

HALL'S WORKS. Edited by P. Wynter. 10 vols. £3 3s.
HAMMOND'S PARAPHRASE ON THE NEW TESTAMENT. 4 vols. 20s.
PARAPHRASE ON THE PSALMS. 4 vols. 20s.

HORBERY'S WORKS. 2 vols. 8s. HOOPER'S WORKS. 2 vols. 8s. Jackson's (Dr. Thomas) Works. 12 vols. £3 6s. Jewel's Works. Edited by R. W. Jelf. 8 vols. £1 10s.

LESLIE'S WORKS. 7 vols. 40s.

Lewis' (John) Life of Wiclif. 5s. 6d. Life of Pecock. 3s. 6d. Lewis' (Thomas) Origines Hebraicae. 3 vols. 16s. 6d. Patrick's Theological Works. 9 vols. £1 1s.

Sanderson's Works. Edited by W. Jacobson. 6 vols. £1 10s.

SCOTT'S WORKS. 6 vols. £1 7s. SMALRIDGE'S SERMONS. 2 vols. 8s.

STILLINGFLEET'S ORIGINES SACRAE. 2 vols. 9s.

GROUNDS OF PROTESTANT RELIGION. 2 vols. 10s.

TAVERNER'S POSTILS. 5s. 6d. STANHOPE'S PARAPHRASE. 2 vols. 10s. TAVERNER'S POSTILS. WALL'S HISTORY OF INFANT BAPTISM. By H. Cotton. 2 vols. £1 ls.

WATERLAND'S WORKS, with Life by Van Mildert. 6 vols. £2 11s.

DOCTRINE OF THE EUCHARIST. 3rd ed. Cr. 8vo. 6s. 6d. WHEATLEY'S ILLUSTRATION OF THE BOOK OF COMMON PRAYER. 5s.

Early Ecclesiastical History

The New Testament in the Apostolic Fathers. By a Committee of the Oxford Society of Historical Theology. 8vo. 6s. net.

The Church's Task under the Empire. With preface, notes, and excursus, by C. Bigg. 8vo. 5s. net.

Bingham's Antiquities of the Christian Church, and other Works.
10 vols. 8vo. £3 3s.

The Church in the Apostolic Age. By W. W. Shirley. Second edition. Fcap 8vo. 3s. 6d.

Harmonia Symbolica: Creeds of the Western Church. By C. HEURTLEY. 8vo. 6s. 6d.

A Critical Dissertation on the Athanasian Creed. By G. D. W. OMMANNEY. 8vo. 16s.

Ecclesiae Occidentalis Monumenta Iuris Antiquissima:
Canonum et Conciliorum Graecorum Interpretationes Latinae. Edidit
C. H. Turner. 4to, stiff covers. Fasc. I, pars I, 10s. 6d.; pars II, 21s.

The Key of Truth: being a Manual of the Paulician Church of Armenia. By F. C. CONYBEARE. 8vo. 15s. net.

Baptism and Christian Archaeology, being an offprint of Studia Biblica, Vol. V. By C. F. ROGERS. 8vo. Cloth, 5s. net.

Ecclesiastical History of Britain, etc.

Adamnani Vita S. Columbae. Edited, with introduction, notes, and glossary, by J. T. FOWLER. Crown 8vo, leather back. 8s. 6d. net.

With translation, 9s. 6d. net.

Baedae Opera Historica. Edited by C. Plummer. Two volumes. Crown 8vo. 21s. net.

Councils and Ecclesiastical Documents relating to Great
Britain and Ireland. Edited after Spelman and Wilkins, by A. W. Haddan
and W. Stubbs. Medium 8vo. Vols. I and III, each £1 1s. Vol. II, Part I,
10s. 6d. Vol. II, Part II, 3s. 6d.

Nova Legenda Angliae, as collected by John of Tynemouth and others, and first printed 1516. Re-edited 1902 by C. Horstman. 2 vols. 8vo. £1 16s. net.

Wyclif. A Catalogue of the Works. By W. W. Shirley. 8vo. 3s. 6d. Select English Works. By T. Arnold. 3 vols. 8vo. £1 1s. Trialogus. First edited by G. Lechler. 8vo. 7s.

Cranmer's Works. Collected by H. Jenkyns. 4 vols. 8vo. £1 10s.

Records of the Reformation. The Divorce, 1527-1533. Mostly now for the first time printed. Collected and arranged by N. Pocock. 2 vols. £1 16s.

11

CLARENDON PRESS BOOKS

- Primers put forth in the reign of Henry VIII. 8vo. 5s.
- The Reformation of Ecclesiastical Laws, as attempted in the reigns of Henry VIII, Edward VI, and Elizabeth. Edited by E. CARDWELL. 8vo. 6s. 6d.
- Conferences on the Book of Common Prayer from 1551 to 1690. Edited by E. CARDWELL. Third edition. 8vo. 7s. 6d.
- Documentary Annals of the Reformed Church of England; Injunctions, Declarations, Orders, Articles of Inquiry, etc, from 1546 to 1716. Collected by E. CARDWELL. 2 vols. 8vo. 18s.
- Formularies of Faith set forth by the King's authority during Henry VIII's reign. 8vo. 7s.
- Homilies appointed to be read in Churches. By J. Griffiths. 8vo. 7s. 6d.
- Hamilton's Catechism, 1552. Edited, with introduction and glossary, by T. G. Law. With a Preface by W. E. Gladstone. 8vo. 12s. 6d.
- Noelli Catechismus sive prima institutio disciplinaque Pietatis Christianae Latine explicata. Editio nova cura G. Jacobson. 8vo. 5s. 6d.
- Sylloge Confessionum sub tempus Reformandae Ecclesiae edit. Subjic. Catechismus Heidelbergensis et Canones Synodi Dordrecht. 8vo. 8s.

Histories written in the seventeenth (or early eighteenth) and edited in the nineteenth century

- Stillingfleet's Origines Britannicae, with Lloyd's Historical Account of Church Government, Edited by T. P. Pantin. 2 vols. 8vo. 10s.
- Inett's Origines Anglicanae (in continuation of Stillingfleet). Edited by J. Griffiths. 1855. 3 vols. 8vo. 15s.
- Fuller's Church History of Britain. Edited by J. S. Brewer. 1845. 6 vols. 8vo. £2 12s. 6d. net.
- Le Neve's Fasti Ecclesiae Anglicanae. Corrected and continued from 1715 to 1853 by T. D. HARDY. 3 vols. 8vo. £1 10s. net.
- Strype's Memorials of Cranmer. 2 vols. 8vo. 11s. Life of Aylmer. 8vo. 5s. 6d. Life of Whitgift. 3 vols. 8vo. 16s. 6d. General Index. 2 vols. 8vo. 11s.
- Burnet's History of the Reformation. Revised by N. Pocock. 7 vols. 8vo. £1 10s.
- Prideaux's Connection of Sacred and Profane History. 2 vols. 8vo. 10s. Shuckford's Continuation, 10s.
- Gibson's Synodus Anglicana. Edited by E. CARDWELL. 1854. 8vo. 6s.

LITURGIOLOGY

Recent Works in English Ecclesiastical History

- History of the Church of England from the abolition of the Roman Jurisdiction. By W. R. Dixon. 3rd edition. 6 vols. 8vo. 16s. per vol.
- Chapters of Early English Church History. By W. Bright.
  Third edition. With a map. 8vo. 12s.
- Registrum Sacrum Anglicanum: an attempt to exhibit the course of Episcopal Succession in England. By W. Stubbs. 2nd ed. 4to. 10s. 6d.
- The Elizabethan Clergy and the Settlement of Religion, 1558-1564.

  By Henry Gee. With illustrative documents and lists. 8vo. 10s. 6d. net.

Liturgiology

- Liturgies, Eastern and Western. Vol. I. Eastern Liturgies. Edited, with introductions and appendices, by F. E. Brightman, on the basis of a work by C. E. Hammond. 8vo. £1 ls.
- Rituale Armenorum: being the Administration of the Sacraments and the Breviary Rites of the Armenian Church, together with the Greek Rites of Baptism and Epiphany. Edited from the oldest MSS. by F. C. Conybeare; with the East Syrian Epiphany Rites, translated by A. J. Maclean. 8vo. 21s. net.
- Cardwell's Two Books of Common Prayer, set forth by authority in the Reign of Edward VI. Third edition. 8vo. 7s.
- Gelasian Sacramentary, Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae. Edited by H. A. Wilson. Medium 8vo. 18s.
- Leofric Missal, with some account of the Red Book of Derby, the Missal of Robert of Jumièges, etc. Edited by F. E. Warren. 4to, half-morocco, £1 15s.
- Ancient Liturgy of the Church of England, according to the Uses of Sarum, York, Hereford, and Bangor, and the Roman Liturgy arranged in parallel columns, with preface and notes. By W. MASKELL. Third edition. 8vo, 15s.
- Monumenta Ritualia Ecclesiae Anglicanae: the occasional Offices of the Church of England according to the old Use of Salisbury, the Prymer in English, and other prayers and forms, with dissertations and notes. By the same. Second edition. Three volumes. 8vo. £2 10s.
- The Liturgy and Ritual of the Celtic Church. By F. E. WARREN. Svo. 14s.

ORIENTAL LANGUAGES

Sacred Books of the East

Translated by various Scholars, and edited by the late Right Hon. F. MAX MÜLLER. Forty-nine volumes. An Index Volume (Vol. L) is in preparation.

Sacred Books of India. Brahmanism Twenty-one volumes

Vedic Hymns, Part I, translated by F. Max Müller. Part II, translated by H. OLDENBERG. Two volumes (XXXII, XLVI). 18s. 6d. and 14s.

Hymns of the Atharva-veda, translated by M. BLOOMFIELD. One volume (XLII). 21s.

The Satapatha-Brâhmana, translated by Julius Eggeling. Five volumes (XII, XXVI, XLI, XLIII), 12s. 6d. each; (XLIV), 18s. 6d.

The Grihya-Sûtras, translated by H. OLDENBERG. Two volumes (XXIX, XXX), each 12s. 6d.

The Upanishads, translated by F. MAX MÜLLER. Two volumes (I, XV Second edition), each 10s. 6d.

The Bhagavadgîtâ, translated by Kâshinâth Trimbak Telang. One volume (VIII), with the Sanatsugâtîya and Anugîtâ. 10s. 6d.

The Vedânta-Sûtras, with Sankara's Commentary, by G. Thibaut. Two volumes (XXXIV, XXXVIII), each 12s. 6d.
The third volume (XLVIII) with Râmânuga's Srîbhâshya. 25s.
Vol. XXXIV—Part I of the Vedânta-Sûtras—is only sold with the other two
Parts, viz. Vols. XXXVIII and XLVIII.

The Sacred Laws of the Aryas, translated by G. BÜHLER. Two volumes (II (Second edition) and XIV), each 10s. 6d.

The Institutes of Vishnu, translated by Julius Jolly. One volume (VII). 10s. 6d.

Manu, translated by Georg Bühler. One volume (XXV). 21s.

The Minor Law-books, translated by Julius Jolly. One volume (XXXIII, Nârada, Brihaspati). 10s. 6d.

Jainism and Buddhism. Twelve volumes

The Gaina-Sûtras, translated from Prâkrit by H. JACOBI. Two volumes (XXII, XLV). 10s. 6d. and 12s. 6d.

The Saddharma-pundarîka, translated from Sanskrit by H. KERN. One volume (XXI). 12s. 6d.

Mahâyâna Texts, by E. B. Cowell, F. Max Müller, and I. Takakusu. One volume (XLIX). From the Sanskrit. 12s. 6d.

ORIENTAL LANGUAGES

The Dhammapada and Sutta-Nipâta, translated by F. Max Müller and V. Fausböll.

One volume (X, Second edition). From the Pâli. 10s. 6d.

Buddhist Suttas, translated from the Pâli by T. W. Rhys Davids.

One volume (XI). 10s. 6d.

Vinaya Texts, translated by T. W. Rhys Davids and H. Oldenberg.

Three volumes (XIII, XVII, XX). From the Pâli. Each 10s. 6d.

Vol. XIII—Part I of the Vinaya Texts—will in future only be sold in complete sets of the Sacred Books of the East.

The Questions of King Milinda, by T. W. Rhys Davids.
Two volumes (XXXV, XXXVI). From the Pâli. 10s. 6d. and 12s. 6d.

The Fo-sho-hing-tsan-king, translated by Samuel Beal.

One volume (XIX). From the Chinese translation from the Sanskrit. 10s. 6d.

Sacred Books of the Persians. Zoroastrianism Eight volumes

The Zend-Avesta Parts I, II, translated by J. DARMESTETER. Part III, translated by L. H. MILLS.

Three volumes (IV (Second edition), XXIII, XXXI). 14s., 10s. 6d., 12s. 6d.

Pahlavi Texts, translated by E. W. West.

Five volumes (V, XVIII, XXIV, XXXVII, XLVII). 12s. 6d., 12s. 6d., 10s. 6d., 15s., 8s. 6d.

Sacred Books of the Mohammedans Two volumes

The Qur'an, translated by E. H. Palmer.

Two volumes (VI, IX). 21s.

Sacred Books of China. Six volumes

Texts of Confucianism, translated by James Legge.
Four volumes (III, XVI, XXVII, XXVIII). 12s. 6d., 10s. 6d., 12s. 6d., 12s. 6d.

Texts of Tâoism, translated by James Legge.

Two volumes (XXXIX, XL). Together 21s.

Also published by Mr. Frowde

The Gâtakamâlâ, or Garland of Birth-Stories. By ÂRYA SÛRA. Translated from the Sanskrit by J. S. SPEYER. 8vo. 10s. 6d.

The Dialogues of the Buddha. Translated from the Pâli by T. W. Rhys Davids. 8vo. 10s. 6d.

CLARENDON PRESS BOOKS

The	Sacred	Books a	s origin	ally	numbered
-----	--------	---------	----------	------	----------

First Series. Second I. The Upanishads, i. XXV. Manu.

II. Laws of the Âryas, i. XXVI. Satapatha-Brâhmana, ii.

III. Confucianism, i. XXVII. Confucianism, iii. IV. Zend-Avesta, i. XXVIII. Confucianism, iv.

V. Pahlavi Texts, i. XXIX. Grihya-Sûtras, i.

VI. The Qur'ân, i. XXX. Grihya-Sûtras, ii. VII. Institutes of Vishnu. XXXI. Zend-Avesta, iii XXXII. Vedic Hymns, i.

VIII. Bhagavadgîtâ, etc. XXXII. Vedic Hymns, i.
IX. The Qur'ân, ii. XXXIII. Minor Law-books, i.

X. The Dhammapada. XXXIV. Vedânta-Sûtras, i. XXI. Buddhist Suttas. XXXV. Questions of King Milinda, i.

XII. Satapatha-Brâhmana, i. XXXVI. Questions of King Milinda, ii.

XIII. Vinaya Texts, i. XXXVII. Pahlavi Texts, iv.

XIV. Laws of the Âryas, ii.

XV. The Upanishads, ii.

XXXVIII. Vedânta-Sûtras, ii.

XXXIX. Tâoism, i.

XVI. Confucianism, ii. XL. Tâoism, ii.

XVII. Vinaya Texts, ii. XLI. Satapatha-Brâhmana, iii.

XVIII. Pahlavi Texts, ii. XLII. Atharva-veda. XIX. Fo-sho-hing-tsan-king. XLIII. Satapatha-Bråhmana, iv.

XX. Vinaya Texts, iii. XLIV. Satapatha-Brâhmana, v. XXI. Saddharma-pundarîka. XLV. Gaina-Sûtras, ii.

XXI. Saddharma-pundarîka. XLV. Gaina-Sûtras, ii. XXII. Gaina-Sûtras, i. XLVI. Vedic Hymns, ii.

XXIII. Zend-Avesta, ii. XLVII. Pahlavi Texts, v. XXIV. Pahlavi Texts, iii. XLVIII. Vedânta-Sûtras, iii.

XLIX. Mahâyâna Texts.

Dictionaries, Grammars, and Editions Sanskrit

A Sanskrit-English Dictionary, Etymologically and Philologically arranged. By Sir M. Monier-Williams. New edition, 1900, greatly enlarged and improved. 4to, cloth, £3 13s. 6d.; half-morocco, £4 4s.

A Practical Grammar of the Sanskrit Language. By Sir M. Monier-Williams. Fourth edition. 8vo, 15s.

Nalopákhyánam. Story of Nala, an episode of the Mahábhárata a Sanskrit Text, with a Vocabulary, etc. By Sir M. Monier-Williams. Second edition. 8vo, 15s.

Sakuntalā. A Sanskrit drama, edited by Sir M. Monier-Williams. Second edition. 8vo. £1 ls.

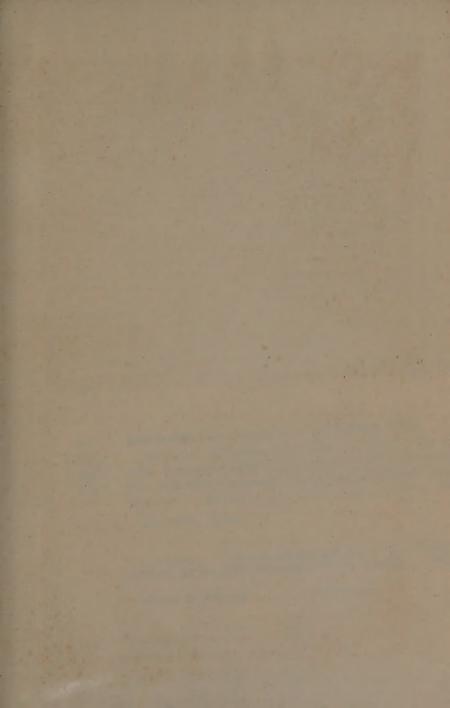
Kâtyâyana's Sarvânukramanî of the Rigveda. See p. 23.

The Dharma-Samgraha. See p. 23.

The Mantrapatha, the Prayer Book of the Apastambins. See p. 23.

The Rig-Veda Samhitâ, with Sâyana's commentary, edited by F. Max Müller. Second edition, 4 vols. 4to, £8 8s. net. Index, £2 2s. net.

16

Athanasius, Saint, patriarch of Alexandria, d. 373.

Toῦ 'Αγίου 'Αθανασίου Κατὰ 'Αρειανῶν λόγοι. The or of St. Athanasius against the Arians according to the Book of St. Athanasius according to the Book of St. Athanasius according the Arians according to the Book of St. Atha

tine text, with an account of his life by William Bri 2d. ed. Oxford, The Clarendon press, 18

ci, 260p. 20cm.

1884

1. Arianism. I. Bright, William, 1824-1901. II. Title: orations of St. Athanasius against the Arians. 42-

Library of Congress

BT1850.A78

333712

